RAAD VAN STATE.

Netherlands (Kingdom) 1815–

RAAD VAN STATE.

AFDEELING

VOOR DE

GESCHILLEN VAN BESTUUR.

ACHTTIENDE DEEL.

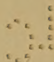
1878.

'S GRAVENHAGE,
GEBROEDERS BELINFANTE.

1879.

Stoom-Snelpersdruk van Gebr. Belinfante,
voorheen: A. D. Schinkel.

ALPHABETISCH REGISTER.

VERGADERINGEN IN 1878.

KONINKLIJKE BESLUITEN.

Eerste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 2 Januarij 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen.
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 6 December 1877, no. 17, houdende beschikking op het beroep van *den directeur-generaal van de Maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, tegen een besluit van Ged. Staten van Drenthe, tot vaststelling van den legger van de toegangswegen der stations van de Staatsspoorwegen.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 596.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den directeur-generaal der maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, tegen een besluit van Gedep. Staten van Drenthe van 3 Augustus 1877, no. 10, tot vaststelling van den legger der toegangswegen tot de spoorwegstations in die provincie;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 28 November 1877, no. 84;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 4 December 1877, litt. D., Afd. Spoorwegen;

Overwegende:

dat Ged. Staten van Drenthe, ter voldoening aan Ons besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55), eenen legger hebben ontworpen van de wegen, die tot toegang dienen naar elk in hunne provincie gelegen spoorwegstation of naar het plein vóór dat station;

dat door appellant tegen den ontworpen legger bezwaren zijn ingebragt, op grond dat de Maatschappij ten onregte daarop zoude gebragt zijn als onderhoudspligtige van sommige toegangswegen;

dat Ged. Staten den legger op dit punt onveranderd hebben vastgesteld, op grond dat de verpligting tot onderhoud der bedoelde toegangswegen op de Maatschappij rust ingevolge het bij de wet van 3 Julij 1863 (*Stbl.* n°. 101) bekrachtigd art. 7 der verleende concessie, gehandhaafd, bij art. 69 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67);

dat appellant van dit besluit bij Ons beroep heeft ingesteld;

dat art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) algemeen is en uitdrukkelijk bepaalt, dat alle wegen door het Rijk of door eene spoorweg-onderneming tijdens het in werking treden dier wet aangelegd tot toegang naar een station, aan de gemeenten op wier grondgebied zij liggen, zullen worden overgedragen en door haar zullen worden onderhouden;

dat de bepaling van art. 69 dier wet, „dat deze geene verandering brengt in de bepalingen onder anderen der concessie, bij de wet van 3 Junij 1863 (*Stbl.* n°. 101) bekrachtigd" niet kan geacht worden eene uitzondering op art. 70 bedoeld te hebben;

dat wel bij Ons besluit van 2 Julij 1876, n°. 9, is beslist, dat de exploitatie-maatschappij krachtens die concessie verpligt was de toegangswegen tot de stations te onderhouden, maar dat deze beslissing niet steunde op eene uitdrukkelijke bepaling dier concessie, waarbij de concessionaris met zoo vele woorden tot het onderhoud van die toegangswegen werd verpligt, maar gegrond was op art. 7 dier concessie, volgens hetwelk de concessionaris verpligt was te onderhouden den weg, de gebouwen en *al hetgeen daartoe behoort*, terwijl de toegangswegen, welke door den Staat in verband met den bouw van den spoorweg zijn aangelegd, gerekend moeten worden te behooren hetzij tot de stationsgebouwen, waartoe zij toegang geven, hetzij tot den spoorweg;

dat art. 7 dus den Staat het regt gaf van den concessionaris te vorderen, dat deze het onderhoud, waartoe de Staat als aanlegger geroepen was, voor hem op zich nam, maar den wetgever volstrekt niet belette die toegangswegen met den last ze te onderhouden aan de gemeente over te dragen, na welke overdragt zij niet langer kunnen gezegd worden tot den Staatsspoorweg of diens stations te behooren, en dus de grond, waarop de verpligting der Exploitatie-maatschappij om ze te onderhouden steunde, ontbreekt; dat de nieuwe overeenkomst met de Exploitatie-maatschappij, voor zoo veel noodig bekrachtigd bij de wet van 15 November 1876 (*Stbl.* n°. 210), die de overeenkomst, bij de wet van 3 Julij 1863 (*Stbl.* n°. 101) bekrachtigd, heeft vervangen, in art. 8 eene gelijke bepaling op dit punt inhoudt als art. 7 der laatstgenoemde overeenkomst en ook die overeenkomst geene aanleiding geeft, waarom op art. 70 der wet van 1875 eenige uitzondering zou worden toegelaten;

dat derhalve Ged. Staten verkeerdelijk de Exploitatie-Maatschappij als onderhoudspligtige der bedoelde toegangswegen hebben aangewezen;

Gezien de wet van 9 April 1875 (*Stbl.* no. 67) en Ons besluit van 23 Maart 1876 *Stbl.* no. 55);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging in zoo verre van het bovenvermeld besluit van Ged. Staten van Drenthe, te bevelen, dat de vermelding der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen als onderhoudspligtige der sub no. 1, 3 en 5 op den bewusten legger gebragte toegangswegen van den legger vervalle en de vóórlaatste kolom van den legger, ten aanzien van die wegen, bevestigend worde ingevuld.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 6 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

2o. van 7 December 1877, no. 4, houdende beschikking op het beroep van *het R. Kath, parochiaal armbestunr van Lierop tegen een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant, waarbij deze zich onbevoegd hebben verkluard te beschikken op een verzoek om een gedeelte van de R. K. begraafplaats te bebouwen.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 534.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het Roomsch Katholijk Parochiaal Kerkbestuur van Lierop, tegen een besluit van Ged. Staten van Noord-Brabant van 16 Aug. 1877, G. no. 230, waarbij deze zich onbevoegd hebben verklaard om eene beschikking te nemen op het verzoek van het kerkbestuur om vergunning tot het bouwen op eene niet gesloten begraafplaats;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 14 November 1877, n°. 75;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 December 1877, no. 19, 2e afd.;

Overwegende:

dat de adressant, ten einde zijn kerkgebouw te vergrooten, een gedeelte van de begraafplaats, welke die kerk omgeeft, wenscht te bebouwen;

dat hij meent, dat dit uitbouwen der kerk op de niet gesloten begraafplaats niet bij de wet is verboden, doch, ten einde daaromtrent zekerheid te erlangen, of indien die uitbouwing geacht werd te vallen onder het bepaalde van art. 16, al. 3, der wet op het begraven, alsdan de vereischte vergunning te verkrijgen, zich heeft gewend tot Ged. Staten van Noord-Brabant;

dat dit collegie bij zijn bovengenoemd besluit zich onbevoegd heeft verklaard om op het verzoek van het Kerkbestuur eene beschikking te nemen, en zulks op grond dat door geen art. der wet aan Ged. Staten de bevoegdheid wordt gegeven om tot het bouwen op eene niet gesloten begraafplaats vergunning te verleenen;

dat adressant, met het oog op eene uitlegging aan art. 16, al. 3, gegeven, als zoude die bepaling ook op het bouwen op de begraafplaats van toepassing zijn, bij Ons is gekomen in beroep en verzoekt, dat door Ons, met vernietiging der vermelde beschikking van Ged. Staten, aan hem alsnog de gevraagde vergunning zal worden verleend;

dat echter bij het aangehaalde 3e lid van art. 16 van het bouwen op eene niet gesloten begraafplaats geen verlof van Ged. Staten wordt gevorderd en ook geene andere wetsbepaling aan dat collegie heeft opgedragen tot die handeling verlof te verleenen;

dat alzoo Ged. Staten van Noord-Brabant teregt zich onbevoegd hebben verklaard om op het aan hen gedane verzoek om vergunning eene beschikking te nemen;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 7 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

3o. van 7 December 1877, no. 5, houdende beslissing omtrent het geschil over *de woonplaats van Elisabeth Groenendal, tijdens hare opneming in de geneeskundige inrigting voor krankzinnigen: "Coudewater" te Rosmalen.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 554).

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Onze beslissing onderworpen geschil over de woonplaats van de arme krankzinnige E. Groenendal, tijdens hare opneming in de geneeskundige inrigting voor krankzinnigen Coudewater te Rosmalen, op 5 Aug. 1874;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 28 November 1877, no. 63;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 December 1877, no. 252, Afd. B.;

Overwegende:

dat genoemde krankzinnige is geboren 16 Maart 1860; dat zij op 1 Mei 1874 de ouderlijke woning te Appingedam heimelijk heeft verlaten, op den 6 dierzelfde maand als veroordeelde landloopster in de gevangenis voor jeugdige vrouwelijke veroordeelden te Montfoort is geplaatst, weldra krankzinnig geworden, krachtens magtiging der regtbank te Utrecht van 1 Aug. 1874, in het gesticht Coudewater is opgenomen en dáár tot nu toe is gebleven, tot 23 April 1877 verpleegd voor rekening van het Dep. van Justitie en daarna voor rekening van de gemeente, waar haar domicilie gevestigd was in Aug. 1874;

dat de vader dezer minderjarige krankzinnige is overleden en dat hare moeder in 1871 te Noordbroek, waar zij destijds woonde, is hertrouwd met S. Hassebroek;

dat de moeder heeft verzuimd vóór het aangaan van haar tweede huwelijk te voldoen aan het voorschrift van art. 405 B. W., dat zij dus de voogdij heeft verloren en dat niet blijkt dat een andere voogd is benoemd.

Overwegende:

dat minderjarigen volgens art. 78 B. W. de woonplaats volgen van hunne ouders of voogden;

dat de bedoeling van den wetgever blijkbaar is geweest als wettelijk domicilie van de minderjarigen aantewijzen de woonplaats van de personen, die met de uitoefening hunner burgerlijke regten zijn belast, zoodat in een geval, als waarvan hier sprake is, de minderjarige zou moeten geacht worden te volgen de woonplaats van den voogd en niet die der moeder, die niet belast is met de uitoefening der burgerlijke regten;

dat aangezien Elisabeth Groenendal geenen voogd heeft, in deze geene woonplaats kan worden aangewezen;

dat wel is beweerd, dat de woonplaats dezer minderjarige gevestigd zou zijn ge-

bleven te Noordbroek, waar zij domicilie had, toen hare moeder hertrouwde, maar dat dit beweren is onaannemelijk; dat zij toch in die gemeente geen domicilie heeft gehad uit eigen hoofde, maar slechts volgde het domicilie der moeder en dat het ophouden van die betrekking tot hare moeder de minderjarige geen eigen domicilie heeft doen verkrijgen, hetwelk trouwens een minderjarige volgens het B. W. niet hebben kan;

Gezien de wet op het Armbestuur en artt. 78 en 405 B. W.;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren. dat de kosten van verpleging van Elisabeth Groenendal in een gesticht voor krankzinnigen, van 23 April 1877 af, van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen, voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, den 7 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

4o. van 11 December 1877, no. 30, houdende beslissing van het geschil *over de woonplaats van Maria Christina Hubertina Pluymen, tijdens hare plaatsing in het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaarg. 1877, bl. 591).

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van de arme krankzinnige Maria Christina Hubertina Pluijmen, op het oogenblik dat regterlijke magtiging verleend werd tot hare plaatsing in een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen:

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 1 December 1877, no. 79;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 8 December 1877, no. 17, 2e afd.;

Overwegende:

dat Maria Christina Hubertina Pluijmen, op 4 April 1840 te Houthem geboren, ettelijke jaren als dienstbode te Maastricht heeft gewoond, doch die gemeente reeds vóór de laatste volkstelling, dus vóór December 1869, had verlaten;

dat niet gebleken is, waar zij daarna heeft gewoond:

dat zij in Augustus 1875, komende uit Belgie, tegen een gering kostgeld haren intrek heeft genomen bij eenen fabriekarbeider, Weijnen genaamd, en diens huisvrouw te Maastricht;

dat zij aldaar is verbleven tot Mei 1876 en toen is vertrokken naar St. Pieter, waar zij gedurende eenigen tijd bij Servatius Feij voor kost en inwoning werk heeft verrigt;

dat zij daarna van 7 tot 30 September gewerkt heeft in eene fabriek van den heer Regout en van daar als dienstbode is gaan wonen bij mevrouw de weduwe Rosenholz te Maastricht;

dat, volgens verklaring van het gemeentebestuur van Maastricht, deze weduwe haar op de proef nam, doch, weldra bespeurende dat zij niet wel bij zinnen was, haar in December de dienst heeft opgezegd, en naar het station van den Aken-Maastrichtsten Spoorweg heeft doen brengen, ten einde bij hare familie te worden opgenomen;

dat, nadat de zuster der behoeftige, te Walem woonachtig, geweigerd had haar bij zich op te nemen, zij, in staat van krankzinnigheid rondzwervende, te Valkenburg is aangetroffen, waar het gemeentebestuur haar gedurende een paar dagen bij een particulier heeft besteed, waarna, krachtens verkregen regterlijke magtiging, op 4 Januarij hare overbrenging naar het krankzinnigengesticht te 's Bosch heeft plaats gehad, alwaar zij op 1 September daaraanvolgende overleden is:

Overwegende:

dat de behoeftige in December 1876 woonplaats had te Maastricht, krachtens art 79 van het Burgerlijk Wetboek, als inwonende dienstbode bij Mevrouw de weduwe Rosenholz;

dat volgens schrijven van Burgemeester en Wethouders, zij in die dienst krankzinnig is geworden, en haar daarom de dienst is opgezegd;

dat derhalve, aangezien de krankzinnigheid, die de opsluiting van Maria Christina Hubertina Pluijmen in het gesticht te 's Bosch noodzakelijk maakte, ontstaan is tijdens zij in dienst was bij Mevrouw Rosenholz, en dus tijdens de behoeftige, krachtens art. 79 van het Burgerlijk Wetboek, woonplaats had te Maastricht, deze gemeente met de betaling der overbrengings- en verplegingskosten moet belast worden;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Stbl.* no. 100), zooals zij is gewijzigd bij de wet van 1 Junij 1870 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren dat Maastricht de woonplaats was van Maria Christina Hubertina Pluijmen tijdens het ontstaan der krankzinnigheid, die hare opneming in het krankzinnigengesticht te 's Hertogenbosch op 4 Januarij 1876 noodzakelijk maakte.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 11 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

5o. van 11 December 1877, no. 33, houdende beschikking op het beroep van *het Gemeentebestuur van Druten tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland, houdende vaststelling van den legger B der wegen en voetpaden in de gemeente Druten*. (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 555.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van het gemeentebestuur van Druten van een besluit van Ged. Staten van Gelderland, dd. 25 Julij 1876, no. 87, houdende vaststelling van den legger B der wegen en voetpaden in de gemeente Druten;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 21 November 1877, no. 78;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 7 December 1877, no. 7, Afd. Waterstaat;

Overwegende:

dat het gemeentebestuur van Druten op den legger B van de wegen en voetpaden in die gemeente onder no. 22 gebragt heeft het voetpad, waarvan de afvoering van legger A gelast was bij Ons besluit van 10 Augustus 1874 (*Stbl.* no. 117);

dat tegen die plaatsing door C. H. P. van Diggelen bezwaren zijn ingebragt bij Ged. Staten, die bij hunne resolutie van 25 Julij 1876 besloten, bewust voetpad van den legger af te nemen, daarbij overwegende, dat het pad niet als zoodanig, maar als waterkeering is aangelegd; dat het polderbestuur lijdelijk heeft toegelaten, dat een gedeelte dier waterkeering is afgesloten en met steenhoopen bezet, en dus het beheer niet heeft gevoerd; dat het polderbestuur erkent door dit gedoogen van gezegde afsluiting niet in het onderhoud van het pad te hebben voorzien; dat het pad eindelijk niet tot openbaar nut is, daar het doodloopt vóór den bandijk bij Leeuwen en evenmin doorgaat tot het veer naar Ochten, waarom het ook niet op legger A is behouden;

dat het gemeentebestuur, van deze beslissing bij Ons in beroep komende, aanvoert,

dat het pad geenszins doodloopt vóór den bandijk te bereiken, maar onder Leeuwen daaraan sluit, en de omstandigheid, dat het laatste gedeelte, onder Wamel gelegen, niet op één der leggers dier gemeente voorkomt, het publiek nut of het publiek karakter van het gedeelte van Druten niet kan wegnemen; dat het voetpad onmisbaar is, om zoowel naar het Ochtensche veer als naar de steenovens en huizen aan den Waaloever gelegen te komen; dat het overigens onjuist is, dat het polderbestuur de afsluiting van het pad lijdelijk heeft toegelaten;

Overwegende:

dat volgens art. 1 juncto 8 van het provinciaal reglement op de wegen op legger B gebragt worden, behalve de straten en stegen in steden en dorpen, de rij- of landwegen en voetpaden welke de onderscheidene deelen eener gemeente onderling verbinden en niet op legger A behooren, en bovendien de openbare bij- of veldwegen;

dat, daargelaten de vraag, of het hierbedoelde voetpad geacht kan worden onder de in art. 1*b* genoemde te behooren, de plaatsing op den legger altijd afhankelijk is van de vraag, of het beschouwd moet worden als ter algemeene dienst te zijn bestemd;

dat hieromtrent reeds bij het onderzoek naar het karakter van het pad bij Ons besluit van 10 Augustus 1874 is overwogen: „dat het voetpad is eene kade, tot waterkeering oorspronkelijk bestemd, waarvan het gebruik als voetpad door den eigenaar van den grond wel is *toegelaten*, maar niet verder dan — volgens des appellants eigene vroeger afgelegde erkentenis — als gedoogen, zoodat tot onderhoud niemand kan verpligt worden;

dat, waar een gebruik bij gedoogen is, van geene bestemming voor de algemeene dienst sprake kan zijn;

dat derhalve het bewuste voetpad teregt door Ged. Staten van den legger B der wegen en voetpaden in Druten is afgenomen;

Gezien het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden in Gelderland van 16 December 1857 (*Prov. blad* n°. 103), goedgekeurd bij Ons besluit van 8 Dec. 1857, n°. 60, zooals het is gewijzigd bij besluit der Staten van 8 Julij 1870, no. 7, goedgekeurd bij Ons besluit van 24 Augustus 1870, n°. 3;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Ged. Staten van Gelderland van 25 Julij 1876, n°. 87, het daartegen door den gemeenteraad van Druten ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 11 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,

De Directeur van het Kabinet des Konings,

ALEWIJN, *w. d.*

6°. van 12 December 1877, n°. 17, houdende beschikking op het beroep van *den gemeenteraad van Oisterwijk van een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant, waarbij de toelating van Mr. J. J. Suijs als lid van dien raad, is bevolen.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 598.)

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, door den raad der gemeente Oisterwijk bij Ons ingesteld, van het besluit van Ged. Staten van Noordbrabant van 13 September 1877, n°. 220, waarbij, met vernietiging van het besluit van den gemeenteraad van 29 Augustus tot niet-toelating van mr. J. J. Suijs als raadslid, zijne toelating als zoodanig is bevolen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 28 November 1877, n°. 85;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 10 December 1877, n°. 13, 2de Afd.;

Overwegende:

dat bij de opening der stembriefjes, op 17 Julij 1877 in de gemeente Oisterwijk ingeleverd ter benoeming van twee leden van den raad, in de bus gevonden zijn 131 briefjes, waarvan 1 van onwaarde verklaard is als missende het zegel der gemeente, zoodat 130 geldige stemmen waren uitgebragt en de volstrekte meerderheid was 66;

dat zijn toegekend aan W. L. Kluijtmans 78 stemmen, aan W. Verhoeven Janszoon 62, aan mr. J. J. Suijs 54, aan verschillende andere personen een kleiner getal, onder anderen aan W. Verhoeven 4, aan H. Verhoeven 4, aan A. Verhoeven 1; dat het stembureau W. L. Kluijtmans verkozen heeft verklaard en bepaald dat eene herstemming zou plaats hebben tusschen W. Verhoeven Janszoon en mr. J. J. Suijs; dat bij de herstemming op 30 Julij deze laatste is verkozen;

dat bij het onderzoek der geloofsbrieven op 29 Aug. de raad W. L. Kluijtmans heeft toegelaten, maar mr. J. J. Suijs niet heeft toegelaten, op grond dat de vier stemmen bij de eerste stemming uitgebragt op W. Verhoeven behoorden te zijn toegekend aan W. Verhoeven Janszoon, die ook vroeger meermalen candidaat en in 1875 in herstemming geweest was, wiens candidatuur ook nu algemeen bekend was geweest en die het meest van de personen van zijnen naam en voornaam in eene positie verkeerde die medebragt als lid van den raad op te treden; dat derhalve W. Verhoeven Janszoon bij de eerste stemming 66 stemmen, dat is de volstrekte meerderheid, bekomen had en er dus geene herstemming had behooren plaats te hebben;

dat van deze beslissing beroep is ingesteld bij Ged. Staten van Noordbrabant door twee leden van den gemeenteraad, waarvan een tevens burgemeester, die leden van het stembureau geweest waren op 18 Julij;

dat Ged. Staten, na onderzoek der stembriefjes, even als de raad geoordeeld hebben dat de 4 stemmen, uitgebragt op W. Verhoeven, hadden moeten zijn toegekend aan

W. Verhoeven Janszoon, maar tevens hebben aangenomen dat aan dezen ten onregte waren toegekend 3 stemmen, uitgebragt op H. Verhoeven Jz., daâr hiermede een ander persoon kon bedoeld zijn; dat dus W. Verhoeven Janszoon 63 stemmen had bekomen, dat is dus minder dan de volstrekte meerderheid, zoodat teregt eene herstemming was gehouden en mr. Suijs wettig was verkozen;

dat dan ook de toelating van dezen laatsten als raadslid bij het besluit van Ged. Staten van 13 September 1877 is bevolen;

dat van dit besluit door den gemeenteraad bij Ons beroep is ingesteld op grond dat Ged. Staten alleen gesaisisseerd waren van de quaestie betreffende de 4 stemmen luidende W. Verhoeven; dat zij dus omtrent het andere punt, in hun besluit behandeld, de 3 stemmen luidende H. Verhoeven Jz., ambtshalve uitspraak gedaan hebben, waartoe zij alleen dan bevoegd zouden geweest zijn, indien zij van hun voornemen daartoe vooraf aan den raad berigt hadden gegeven, maar waartoe zij bij gebreke van zoodanig berigt geene bevoegdheid konden ontleenen aan het door hen ingestelde onderzoek van de stembriefjes;

dat voorts in de gemeente wel een H. Verhoeven woont dien men Jz. zou kunnen noemen, maar dat die nooit op deze wijze wordt aangeduid; dat het bijvoegsel Jz. zeer teregt geacht is eene aanwijzing te zijn, dat bedoeld werd W. Verhoeven Janszoon. en dat aan die opvatting niet in den weg stond de letter H. voor den naam, daar W. Verhoeven Janszoon gewoonlijk genoemd wordt Helmus.

Overwegende:

dat door het beroep van de beslissing van den raad, door twee leden van dien raad bij Ged. Staten ingesteld, aan het oordeel dezer laatsten was onderworpen de vraag of mr. Suijs al of niet behoorde te worden toegelaten; dat zij dus bevoegd waren in aanmerking te nemen al wat tot beslissing dier vraag kon afdoen; dat hier niet ambtshalve maar ten gevolge van het ingestelde beroep uitspraak is gedaan;

Overwegende:

wat betreft de vraag of de 4 stemmen, uitgebragt op W. Verhoeven, al of niet hadden moeten worden toegekend aan W. Verhoeven Janszoon, dat deze laatste zich niet door de hoedanigheid van aftredend raadslid, waaraan meermalen teregt veel gewigt gehecht is, van de andere personen, waarop de naam W. Verhoeven toepasselijk kon zijn, onderscheidde; dat hij wel bij vroegere verkiezingen stemmen bekomen heeft, en eens, in Dec. 1875, in herstemming gekomen is; dat echter juist bij die gelegenheid, zooals uit het proces-verbaal der opening van de stembriefjes, toen bij de eerste stemming ingeleverd, blijkt, eene stem uitgebragt op W. Verhoeven niet aan W. Verhoeven Janszoon is toegekend, zoodat ook vroeger naar dezelfde opvatting is gehandeld, die thans het stembureau er toe geleid heeft de 4 stemmen op W. Verhoeven uitgebragt, afzonderlijk op te teekenen;

dat het stembureau dit gedaan heeft ofschoon het, door 3 stemmen luidende: „H. Verhoeven Jz.” aan W. Verhoeven Janszoon toe te kennen, getoond heeft zelfs grootere onnaauwkeurigheden door de kiezers bij de uitdrukking hunner bedoeling begaan, geen beletsel te achten tegen de toekenning van stemmen aan den persoon die geacht werd bedoeld te zijn, mits de bedoeling aan het bureau duidelijk voorkwam:

dat de algemeene bekendheid der candidatuur van W. Verhoeven Janszoon voor

17 Julij, welke Ged. Staten gemeend hebben te kunnen aannemen, niet als een erkend feit kan beschouwd worden, daar zij niet alleen vóór de beslissing van Ged. Staten maar ook daarna, bij de behandeling van het bij Ons ingesteld beroep, zeer nadrukkelijk is ontkend; en dat ofschoon reeds bij de behandeling der zaak in den gemeenteraad is aangevoerd dat W. Verhoeven Janszoon op geenerlei wijze in het openbaar was aanbevolen, er geen enkel bewijs is geleverd dat dit wel zou geschied zijn; dat onder deze omstandigheid moet worden aangenomen dat het stembureau op 18 Julij 1877, geene genoegzame redenen gehad heeft om de 4 stemmen uitgebragt op W. Verhoeven toe te kennen aan W. Verhoeven Janszoon;

dat het niet noodig is te onderzoeken of hem al of niet teregt zijn toegekend de 3 stemmen uitgebragt op H. Verhoeven Jz.;

dat toch zoodra is uitgemaakt dat de eerstbedoelde 4 stemmen hem teregt niet zijn toegekend, hij geene volstrekte meerderheid heeft bekomen, dus de herstemming teregt is gehouden en mr. Suijs, die bij die herstemming is verkozen en tegen wiens toelating overigens geene bezwaren zijn ingebragt, behoort te worden toegelaten;

Gezien de wet van 4 Julij 1850 (*Stbl.* n°. 37) en de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven het bij het beklaagd besluit van Ged. Staten van Noordbrabant gegeven bevel tot toelating van mr. J. J. Suijs als lid van den raad der gemeente Oisterwijk.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 12 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEIJNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

7°. van 13 December 1877, n°. 12, houdende beschikking op het beroep van *J. H. Sevriens te Echt, van een besluit van Ged. Staten van Limburg, waarbij is beslist, dat hij niet kan worden toegelaten als lid van den gemeenteraad.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 592).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Joseph Hubert Sevriens, te Echt, tegen een besluit van Ged. Staten van Limburg van 31 Augustus 1877, la. 6476/6, voor zooveel daarbij is bekrachtigd het besluit van den raad dier gemeente van 10 Augustus bevorens, houdende zijne niet-toelating als raadslid;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 21 November 1877, nº. 82;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 10 Dec. 1877, nº. 14, 2e Afd.;

Overwegende:

dat, bij de opening der stembriefjes, op 17 Julij 1877 ingeleverd ter benoeming van 4 leden voor den gemeenteraad van Echt, door het stembureau is geconstateerd dat in de bus gevonden waren 178 briefjes, zijnde één meer dan het getal der gestemd hebbende kiezers; dat twee briefjes, als zijnde in blanco, van onwaarde waren, en het getal geldig uitgebragte stemmen mitsdien was 176; dat waren uitgebragt op Jan Collée, landbouwer te Echt in Peij, 107 stemmen, op Theodoor Smeets, zoon Jan Willem, landbouwer te Echt, 101 stemmen, op Joseph Hubert Sevriens, landbouwer te Echt op Gebroek, 100 stemmen, op Jan Antoon Meuwissen, brouwer en lid der Provinciale Staten, 99 stemmen, op Jan Leonard Reijnen, grondeigenaar te Echt, 98 stemmen, voorts op drie andere personen een veel kleiner aantal stemmen;

dat het stembureau toen heeft beslist dat de meerderheid verkregen was door Collée, Smeets en Sevriens, zoodat deze gekozen werden verklaard; voorts dat het te veel gevonden briefje op de door Meuwissen verkregen meerderheid, van invloed heeft kunnen zijn, zoodat voor de vierde te vervullen plants eene nieuwe vrije keus moest plaats hebben;

dat de gemeenteraad echter heeft beslist dat Sevriens niet kon worden toegelaten, vermits een paar briefjes, die enkel den naam „J. Sevriens" inhielden, niet konden geacht worden een persoon duidelijk aan te wijzen, en dat het te veel in de bus gevonden briefje ook op het verschil van stemmen tusschen Sevriens en Meuwissen invloed kon hebben uitgeoefend;

dat Ged. Staten, uitspraak doende in hooger beroep, hebben beslist dat alle stemmen op „J. Sevriens" uitgebragt aan Jos. Sevriens konden worden toegerekend, daar hij als candidaat aanbevolen en bekend was; dat hun echter uit eene nadere verificatie der stembriefjes gebleken was dat op Sevriens geen 100 maar slechts 98 stemmen waren uitgebragt, evenveel als op J. L. Reijnen; dat het te veel gevonden briefje op de door hem verkregen meerderheid van invloed kan zijn geweest, en dat hij dus ten onregte verkozen was verklaard;

Overwegende:

dat uit eene verklaring, onderteekend door vijf leden van den gemeenteraad, gebleken is dat het pak stembriefjes, toen het in den raad ter tafel werd gebragt, niet van de door de wet bepaalde verzegeling behoorlijk voorzien was;

dat de wettelijke waarborg dus ontbreekt, dat Ged. Staten de stembriefjes gezien hebben zooals het stembureau ze heeft geopend, en dat daarom de latere telling geen grondslag van beslissing kan zijn;

dat men dus moet aannemen dat op "Sevriens" 100 stemmen zijn uitgebragt; en dat deze stemmen allen aan den appellant kunnen worden toegekend, zooals teregt door Ged. Staten is uitgemaakt;

dat het te veel gevonden stembriefje op de door hem verkregen meerderheid geen invloed kan hebben uitgeoefend daar hij met 99 stemmen toch verkozen zou zijn geweest;

Gezien de wet van 4 Julij 1850 (*Stbl.* no. 37) en de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging in zooverre der bovenvermelde besluiten van Ged. Staten van Limburg en van den gemeenteraad van Echt, te verklaren dat Joseph Hubert Sevriens als lid van den gemeenteraad moet worden toegelaten.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 13 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

8o. van 14 December 1877, no. 17, houdende beschikking op het beroep van *L. Blewanus te 's Gravenhage, tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland, betreffende de geheele of gedeeltelijke afsluiting der Roomsch Katholijke begraafplaats aldaar.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 583).

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ, ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door L. Blewanus, te 's Gravenhage, tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland van 19 Junij 1877, G. S. no. 33, waarbij is afgewezen zijn verzoek, dat de geheele of gedeeltelijke sluiting der Roomsch Katholijke begraafplaats aldáár mogt worden bevolen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 1 December 1877, n°. 73;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 Desember 1877, n_o. 20, 2de Afd.;

Overwegende:

dat de adressant zich in December 1876 heeft gewend tot Ged. Staten, te kennen gevende, dat hij in de maand September 1876 een huis had gebouwd op een terrein, dat door de ambtenaren der bouwpolitie was uitgemeten als liggende op ruim vijftig meters afstand van de bestaande Roomsch Katholijke begraafplaats;

dat het bestuur dier begraafplaats, op het einde der maand November, toen hij met het bouwen van zijn huis grootendeels gereed was, de rastering, die de begraafplaats afsloot, had uitgezet ongeveer dertig meters naar de zijde van zijn erf; dat hij daarom verzocht: *primo* dat de begraafplaats in haar geheel, gelijk die thans bestaat, mogt worden gesloten verklaard; en *subsidiair* dat de sluiting mogt worden bevolen van het in November bijgetrokken gedeelte;

dat Ged. Staten daarop hebben beslist, dat er geene termen waren om aan zijn verzoek te voldoen, aangezien hun gebleken was, dat het gemeentebestuur van 's Gravenhage toestemming tot uitbreiding der begraafplaats had verleend, en de sluiting ook, ingevolge art. 47 der begrafeniswet, niet kon worden bevolen, omdat de begraafplaats voldeed aan de voorschriften van art. 18 der wet;

dat de adressant van Ons de vernietiging van dit besluit heeft gevraagd, bewerende, dat het bestuur der begraafplaats, toen het in November 1876 de rasters verplaatste, geene vergunning daartoe had van Burg. en Weth.; voorts dat de begraafplaats, toen de oude rasters waren weggenomen, niet meer voldeed aan art. 18 der wet;

Overwegende:

dat aan Ged. Staten is overgelaten de beoordeeling, of er al of niet termen bestaan om, krachtens art. 47 der begrafeniswet, de sluiting eener begraafplaats te bevelen en van hunne beslissing daaromtrent geen beroep op Ons openstaat;

dat appellant overigens in gebreke gebleven is eenig wetsartikel aan te voeren, krachtens hetwelk Ged. Staten de sluiting hadden kunnen bevelen en van hunne weigering beroep bij Ons kon worden ingesteld;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* no. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn ingesteld beroep;

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 14 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

9o. van 14 December 1877, no. 18, houdende beslissing omtrent het *geschil over de woonplaats van de arme krankzinnige Jansje Nikkel.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 625).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beslissende het geschil over de woonplaats van de arme krankzinnige Jansje Nikkel;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 December 1877, no. 70;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 December 1877, no. 24, 2e afd.;

Overwegende:

dat Jansje Nikkel, oud 42 jaren, geboren te Lage Vuursche, gemeente Baarn, nå in 1876 in verschillende diensten te Werkendam geweest te zijn, in September van dat jaar te Gorinchem als dienstbode bij Mevrouw de weduwe Frohn is gaan wonen; dat zij in de eerste dagen van Januarij 1877 de dienst heeft moeten verlaten; dat zij toen, zeggende naar Utrecht te gaan, Gorinchem heeft verlaten en op 9 Januarij wegens krankzinnigheid ter voorloopige bewaring in het Buitengasthuis te Amsterdam is opgenomen; dat geene gemeente erkent hare woonplaats te zijn;

Overwegende:

dat Jansje Nikkel in de laatste maanden van het jaar 1876 en in het begin van 1877 als inwonende meerderjarige dienstbode, krachtens art. 79 van het Burgerlijk Wetboek, woonplaats had te Gorinchem;

dat zij destijds, volgens de onder eede afgelegde verklaringen van Mevrouw Frohn en van eene bij deze inwonende tweede dienstbode, nog al zenuwachtig was, veel in den Bijbel en zoogenaamd stichtelijke boeken las, daarbij dikwijls weende en, ofschoon Protestante zijnde, er op gesteld was om even als de familie, bij wie zij in dienst was, de vastendagen der Roomsch-Katholijken in acht te nemen;

dat het evenwel niet bewezen kan geacht worden, dat zij destijds krankzinnig zou geweest zijn, daar zij volgens dezelfde verklaringen enkel wegens brutaliteit uit hare dienst is weggezonden en bovendien door eenen geneeskundige, die haar op 30 en 31 December 1876 heeft behandeld, onder eede is verklaard, dat zij toen leed aan eene catarrhale aandoening en van stoornis in hare geestvermogens niets kon bespeurd worden;

dat door het verlaten der dienst haar domicilie krachtens art. 79 van het Burgerlijk Wetboek te Gorinchem ophield en zij dáár geen zelfstandig domicilie vestigde, daar zij tevens de gemeente verliet;

dat niet blijkt, dat zij in de weinige dagen, die tusschen dat vertrek en hare aanhouding te Amsterdam verloopen zijn, elders domicilie gevestigd heeft;

dat derhalve geene gemeente als de woonplaats dezer behoeftige kan worden aangewezen;

Gezien de wet van 28 Junij 1854 (*Stbl.* n°. 100), zooals zij is gewijzigd bij de wet van 1 Junij 1870 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de kosten der overbrenging naar en verpleging van Jansje Nikkel in een gesticht voor krankzinnigen zullen worden gekweten uit 's Rijks kas, uit de fondsen voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

's Gravenhage, 14 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Tweede Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 9 *Januarij* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 22 December 1877, n°. 16, houdende beschikking op het adres van *D. L. van Moppes, wonende te Parijs, doch ten deze domicilie gekozen hebbende te Amsterdam, daarbij in beroep komende van eene beschikking van Burg. en Weth. van Amsterdam van* 27 *Julij* 1877. (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 627.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het adres van D. L. van Moppes, wonende te Parijs, doch ten deze domicilie gekozen hebbende te Amsterdam, daarbij in beroep komende van eene beschikking van Burg. en Weth. van Amsterdam van 27 Julij 1877;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 December 1877, no. 87;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 19 December 1877, n. 52, Afd. Waterstaat;

Overwegende:

dat des adressants verzoek om te mogen oprigten een stoomdiamantslijperij in een aan te bouwen achtergedeelte van een aan hem toebehoorend perceel in de Plantage, Middellaan n_o. 16, te Amsterdam, door Burg. en Weth. dier gemeente is geweigerd, omdat uit zulk eene inrigting schade aan omringende eigendommen en hinder van ernstigen aard aan de geheele omgeving berokkend zoude worden, waaraan door het stellen van voorwaarden niet kan worden tegemoet gekomen;

dat door *schade aan eigendommen*, als grond tot weigering eener gevraagde vergunning, in art. 11 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) kennelijk wordt verstaan een dadelijk nadeel van één of meer naburige perceelen, uit de oprigting eener fabriek te duchten, geenszins de vrees, dat door ontsiering eener buurt welligt eene waardevermindering dier perceelen zoude kunnen ontstaan;

dat *hinder van ernstigen aard*, hoedanige alleen grond mag opleveren tot wering eener nijverheidsonderneming, evenmin gezegd kan worden voor naburige woningen het gevolg te zullen zijn van eene inrigting, als waarvan hier sprake is; dat voor eene inrigting als deze, welke valt onder no. I van art. 2 der wet van 2 Junij 1875, ingevolge art. 4 dier wet zelfs niet bij eene verordening van den gemeenteraad eene bepaalde plaats of gedeelte der gemeente zoude kunnen aangewezen worden met verbod harer oprigting elders in de gemeente, terwijl zoodanige verordening voor inrigtingen, niet vallende enkel onder n°. I van gezegd art. 2, dan nog alleen door de zorg voor de openbare orde, veiligheid of gezondheid zoude worden geregtvaardigd;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n_o. 95

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der beschikking van Burg. en Weth. van Amsterdam van 27 Julij ll. aan D. L. van Moppes en zijne regtverkrijgenden vergunning te verleenen tot oprigting volgens de bij dit besluit behoorende teekening en beschrijving eener stoomdiamantslijperij in een achtergedeelte van het perceel n°. 16 in de Plantage, middellaan, te Amsterdam;

en te bepalen, dat de inrigting zal moeten voltooid en in werking gebragt zijn binnen één jaar na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 22 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

2°. van 22 December 1877, n°. 17, houdende beschikking op het beroep van *S. van Duijn c. s., te Haarlem, van eene beschikking van Burg. en Weth. dier gemeente van* 16 *Aug. jl., houdende vergunning aan J. C. H. Marseille voor de oprigting eener oliekokerij.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 618.)

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van S. van Duijn c. s., te Haarlem, van eene beschikking van Burg. en Weth. dier gemeente van 16 Augustus jl., houdende vergunning aan J. C. H. Marseille voor de oprigting eener oliekokerij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 December 1877, n°. 83;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 19 December 1877, n°. 53, Afd. Nijverheid;

Overwegende:

dat door J. C. H. Marseille, te Haarlem, aan Burg. en Weth. dier gemeente vergunning is verzocht tot oprigting eener oliekokerij op een perceel van den Achterkamp aldaar, n°. 24, kadaster sectie D n°. 3487;

dat Burg. en Weth. op 16 Augustus jl., die vergunning onder zekere daarbij gestelde voorwaarden hebben verleend;

dat appellanten van dit besluit bij Ons in beroep zijn gekomen, doch verzuimd hebben aan den verzoeker van dat beroep bij exploit kennis te geven, welke formaliteit bij art. 15 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) is verpligtend gesteld ter waarborging van de regten en belangen van den verkrijger der vergunning;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door S. van Duijn c. s. in deze ingesteld beroep te verklaren niet-ontvankelijk.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

'sGravenhage, den 22 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

3°. van 25 December 1877, n°. 3, houdende beschikking op een adres, ingediend door *vier leden van den gemeenteraad van Roggel, daarbij vernietiging verzoekende van een besluit van Ged. Staten van Limburg van* 31 *Augustus* 1877, *L.* 6092/6 *T* 1, *betreffende de toelating van Th. Walenberg en P. Dietzenbacher als leden van den raad.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 649).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres aan Ons ingediend door *vier leden van den gemeenteraad van Roggel,* daarbij vernietiging verzoekende van een besluit van Ged. Staten van Limburg van 31 Augustus 1877 L. 6092/6 T 1, betreffende de toelatiag van Th. Walenberg en P. Dietzenbacher als leden van den raad;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 12 December 1877, n°. 90;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 22 December 1877, n°. 8, 2e Afd.;

Overwegende:

dat de gemeenternad van Roggel, in zijne vergadering van 9 Aug. 1877, heeft besloten de twee bovengenoemde gekozen verklaarde raadsleden niet toe te laten;

dat Ged. Staten de gronden van niet-toelating onjuist hebben verklaard en de toelating van beide raadsleden hebben bevolen;

dat het adres, waarbij Onze voorziening tegen dit besluit van Ged. Staten wordt ingeroepen, aanvangt met de woorden: „de raad der gemeente Roggel” en eindigt met de mededeeling: „gedaan in de openbare raadsvergadering te Roggel den 4 September 1877” maar dat het slechts is geteekend door vier leden van den raad;

Overwegende:

dat ingevolge de bepalingen van art. 69 en art. 102 der gemeentewet, alle stukken die van den raad uitgaan, door den burgemeester en door den secretaris of door een wethouder moeten onderteekend zijn;

dat het aan Ons ingediend adres dus niet kan aangemerkt worden als uitgegaan van den raad, maar alléén kan beschouwd worden als een verzoek van vier leden van den raad;

dat, volgens art. 36 der gemeentewet, het beroep van eene beslissing van Ged. Staten over de toelating van raadsleden, alléén open staat voor den raad of den niet-toegelatene;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten niet ontvankelijk te verklaren in hun ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 25 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

4o. van 25 December 1877, n_0. 4, houdende beschikking op het beroep, door *den raad der gemeente IJzendijke ingesteld tegen het besluit van Ged. Staten van Zeeland, van* 17/24 *Augustus* 1877, *n°,* 12, *waarbij ambtshalve uitspraak gedaan is omtrent de beslissing van den raad betreffende de verkiezing van D. Bekaar.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bldz. 645).

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, door den raad der gemeente IJzendijke bij Ons ingesteld, tegen het besluit van Ged. Staten van Zeeland van 17/24 Augustus 1877, n°. 12, waarbij ambtshalve uitspraak gedaan is omtrent de beslissing van den raad betreffende de verkiezing van D. Bekaar;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 12 December 1877, no. 81;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 22 December 1877, n°. 9, 2e Afd.;

Overwegende:

dat bij de opening der stembriefjes in de gemeente IJzendijke, op 17 Julij 1877, ter verkiezing van twee raadsleden ingeleverd, in de bus zijn gevonden 107 briefjes, waarvan 3 als oningevuld van onwaarde zijn verklaard, zoodat het getal geldige stemmen was 104 en de volstrekte meerderheid 53; dat zijn toegekend aan H. A. Calon 71 stemmen, aan T. J. Wijffels 52, aan D. Bekaar 45, aan verschillende anderen een kleiner aantal stemmen, onder anderen ééne stem aan F. C. Wijffels; dat bij deze eerste stemming H. A. Calon en bij de later tusschen F. J. Wijffels en D. Bekaar gehouden herstemming D. Bekaar verkozen is verklaard;

dat de raad H. A. Calon heeft toegelaten, doch na onderzoek van den geloofsbrief van D. Bekaar, oordeelende dat bij de eerste stemming de stem, uitgebragt op F. C. Wijffels, had moeten zijn toegekend aan F. J. Wijffels, zoodat deze de volstrekte meerderheid had verkregen, heeft besloten:

1°. D. Bekaar niet toe te laten;

2o. aan F. J. Wijffels te kennen te geven, dat hij bij de verkiezing van 17 Julij tot lid van den raad was gekozen en hem een afschrift van het bestuit te doen toekomen om hem te dienen tot geloofsbrief;

dat Ged. Staten van Zeeland omtrent dit besluit, nà onderzoek der op 17 Julij ingeleverde stembriefjes ambtshalve uitspraak doende, geoordeeld hebben, dat het twijfelachtig was of de stem uitgebragt op F. C. Wijffels had moeten worden toegekend aan F. J. Wijffels, maar dat, zoo dit niet had moeten geschieden, die stem van onwaarde was als geen persoon duidelijk aanwijzende, zoodat dan F. J. Wijffels 52 van de 103 geldige stemmen en dus toch de volstrekte meerderheid verkregen had, zoodat de herstemming in ieder geval ten onregte had plaats gehad; dat de raad dus teregt had besloten D. Bekaar niet toe te laten, maar ten onregte had beslist dat zijn besluit aan F. J. Wijffels zou dienen tot geloofsbrief;

dat Ged. Staten derhalve hebben besloten de beslissing van den raad betreffende de verkiezing van D. Bekaar, voor zoover daarbij is besloten aan F. J. Wijffels te kennen te geven, dat hij bij de verkiezing van 17 Julij tot lid van den raad is gekozen en hem een afschrift van dat besluit te doen toekomen ten einde hem te dienen tot geloofsbrief, te vernietigen en de niet-toelating van D. Bekaar als lid van den raad te handhaven;

dat de raad van dit besluit bij Ons in beroep gekomen is en bekrachtiging van zijn eigen besluit, waarbij F. J. Wijffels verkozen verklaard is, gevraagd heeft op grond dat de volgens Ged. Staten zoowel als volgens den gemeenteraad duidelijk uitgedrukte wil der kiezers, om F. J. Wijffels in den raad te doen zitting nemen, behoort geëerbiedigd te worden en dat het niet aangaat, dat iemand uit den raad zou kunnen geweerd worden door den onwil van een stembureau om hem verkozen te verklaren;

Overwegende:

met betrekking tot het bezwaar tegen de beslissing van Ged. Staten ingebragt:

dat art. 12 der gemeentewet bepaalt, dat het door het bureau van stemopneming aan den benoemde toegezonden afschrift van het proces-verbaal van stemopneming hem tot geloofsbrief strekt;

dat deze bepaling leidt tot de gevolgtrekking dat de wet bepaaldelijk dit afschrift en geen ander stuk als geloofsbrief wil doen gelden en dat dus ook niet een besluit van den raad uitgegaan of in hooger beroep genomen, daarvoor in de plaats kan treden;

dat met deze opvatting geheel in overeenstemming zijn de artt. 17 en 31 der gemeentewet, volgens welke de raad onderzoekt eenen aan hem door den benoemde overgelegden geloofsbrief;

dat bovendien, indien men aannam, dat iemands benoeming tot raadslid op andere wijze dan door het bovenbedoelde van het stembureau uitgegane afschrift kon ge-

constateerd worden, dan, zoo dikwijls dit geschiedde, de termijn voor de aanneming der benoeming en het voorschrift, dat bij gebreke van aanneming binnen dien termijn eene nieuwe verkiezing moet gehouden worden (artt. 13 en 14 der gemeentewet) niet zouden gelden, daar art. 13 alleen betreft het afschrift door het stembureau uitgereikt;

dat ook het 2e lid van art. 38 der gemeentewet van de onderstelling uitgaat, dat op elk in kracht van gewijsde gegaan besluit tot niet-toelatiag eene nieuwe verkiezing volgt;

dat dus de raad van IJzendijke te ver is gegaan, door zich bij zijne beslissing omtrent de verkiezing van D. Bekaar niet tot diens al of niet-toelating te bepalen, maar ook in die beslissing op te nemen dat F. J. Wijffels verkozen was en dat hem een afschrift van het besluit zou worden gezonden om als geloofsbrief te dienen;

dat derhalve Ged. Staten van Zeeland, toen zij ambtshalve omtrent de beslissing van den raad uitspraak deden, teregt hebben geoordeeld dat dit tweede gedeelte dier beslissing niet kon in stand gehouden worden;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de beklaagde beschikking van Ged. Staten van Zeeland het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 25 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *Burg. en Weth. van Rotterdam, tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland, tot vaststelling van den legger der toegangswegen tot de spoorwegstations in die provincie.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging op den 30 November 1877, bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Ged. Staten der provincie Zuidholland hebben de door hen ontworpen leggers der wegen en toegangen naar de onderscheidene stations der spoorwegen in hunne provincie, in de betrokken gemeente en o. a. te Rotterdam ter visie gelegd, om de belanghebbenden gelegenheid te geven daartegen hunne bezwaren in te brengen.

Burg. en Weth. van Rotterdam berigtten bij missive van 25 April ll. aan Ged. Staten, dat bij Burg. en Weth. geene bezwaarschriften tegen den ontworpen legger waren ingekomen; — dat zij zelven echter bezwaar hebben tegen de vermelding van Rotterdam als onderhoudspligtige van den in den legger bedoelden weg, omdat wel de gemeenteraad zich geheel vrijwillig den toestand van den weg heeft aangetrokken, door het bij de begrooting genomen besluit om daarop ter breedte van 4.75 meter eene bestrating te doen leggen, doch dit niet wegneemt dat de verpligting tot onderhoud rust op het bestuur van den polder *de Hillė*.

Ged. Staten hebben daarop bij missive van 4 Junij 1877 geantwoord, dat zij afwijzend op de reclame van Rotterdam hadden beschikt, op grond dat, nu door de gemeente de bestrating van den Hilledijkschen weg ondernomen is, ook verder op haar de zorg rust van het behoorlijk ouderhouden dier bestrating, zonder dat bij de vergunning tot de bestrating een uitdrukkelijk beding tot onderhoud behoefde plaats te hebben.

De weg, waarvan de onderhoudspligtigheid door de gemeente Rotterdam ontkend wordt, komt op de door Ged. Staten den 10 en 11 Julij jl, vastgestelde leggers voor als volgt:

kolom	1.	Doorloopend nommer	66 (80).
〃	2.	Naam van het station	IJsselmonde.
〃	3.	Naam, aanduiding van den spoorweg waartoe het station behoort	Staatsspoorweg. Zuidernet.
〃	4.	Burgerlijke gemeente en sectie of kadastrale gemeente waarin de toegangsweg ligt	Rotterdam, sectie P.
		Omschrijving van den weg:	
〃	5.	Benaming, strekking en lengte	Hilledijk, van de kom van Katendrecht tot de Varkenoordsche kade, 1860 M.
		Breedte van:	
〃	6.	den weg	7.50.
〃	10.	Aanduiding en breedte der hardmaking	Gedeelte straat, gedeelte koolasch en gedeelte kleiweg. Breedte der bestrating 6.00 M.
〃	12.	Kunstwerken in den weg	Houten scheringen.
〃	13.	Lantaarns, afsluitingen, tolboomen en ijzeren sporen in den weg	2 lantaarns,
		Onderhoudspligtige:	
〃	15.	Aanwijzing	Als dijk de polder 〃de Hille〃, als weg 〃de gemeente Rotterdam.〃

kolom 17. Aanwijzing of de wegen krachtens de 1e en 2e zinsnede van art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) nog aan de gemeenten in onderhoud moeten worden overgedragen. — Niet van toepassing.

〃 18. Opmerkingen en toelichtingen. — Toegangsweg voor *Katendrecht.* Door omlegging is een gedeelte van dezen dijk weder onder Charlois gebragt; dit gedeelte is onder de gemeente Rotterdam opgenomen aangezien het nog niet is gekadastreerd.

(Zijnde de overige kolommen niet ingevuld.)

Tegen het besluit van Ged. Staten, waarbij de hiervoor omschreven weg op den legger is gebragt, hebben Burg. en Weth. zich bij den Koning in beroep voorzien, ingevolge art. 7 van het Kon. besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55). In het adres wordt in hoofdzaak gezegd:

dat Ged. Staten ten onregte den weg beschouwen als toegang voor de voormalige gemeente Katendrecht tot het station IJsselmonde, daar toch een blik op de provinciale kaart doet zien, dat Rotterdam het natuurlijk station is voor de voormalige gemeente Katendrecht, te meer nog omdat, al wordt de Hilledijk door bestrating in bruikbaren staat gebragt, de voortzetting er van in de rigting van IJsselmonde, namelijk de Varkenoordsche dijk en de weg van denzelfden naam, kleiwegen blijven;

dat het onderhoud van den Hilleweg volgens art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67), ten laste moet blijven van degenen die vroeger voor het onderhoud hadden te zorgen en dat een gedeelte van den op den legger gebragten weg, ter lengte van 280 meters, ligt op het grondgebied der gemeente Charlois; dat dit vak behoort aan den Staat der Nederlanden en door dezen wel is bestraat, maar tot dusverre nog aan geen ander overgedragen;

dat overigens de Hilledijk eigendom is van de zoogenaamde grondheerlijkheid Charlois, terwijl de polder 〃de Hille〃 met het onderhoud tot dus verre is belast;

dat voorts de weg, behalve voor zoover die nog aan den Staat behoort, nog niet is bestraat;

dat het echter waar is, dat de gemeente Rotterdam voornemens is om, met goedvinden van het polderbestuur, in haar eigen belang den Hilledijk gedeeltelijk te bestraten, — doch dat zij daartoe slechts zal overgaan en die bestrating eventueel slechts onderhouden zal, wanneer en zoo lang als haar belang dat blijft eischen; en dat ook de daar geprojecteerde bestrating slechts 4.25 M. breed zou worden en niet ruim 7 M., zooals in den legger is vermeld;

dat hier alzoo sprake is van eene vrijwillige handeling, want dat de gemeente Rotterdam tot de bestrating niet verpligt is;

dat de twee scheringen, wier onderhoud ten laste van Rotterdam gebragt is, door

het Rijk zijn gemaakt en uitsluitend door de nabijheid van den spoorweg noodzakelijk zijn.

Burg. en Weth. resumeren hunne bezwaren als volgt:

In strijd met art. 70 der wet van 1875 (*Stbl.* no. 67) is ten laste van Rotterdam gebragt het onderhoud van een weg, die voor een deel buiten Rotterdam ligt, — die in eigendom niet aan Rotterdam behoort, — waarvan een ander onderhoudspligtig is en waarop anderzijds de Rijksadministratie geen termen vindt om het regt van de gemeente Rotterdam op de bestrating die — volgens de Ged. Staten — door haar zou moeten worden gemaakt en onderhouden, te beschermen; daar toch aan anderen welligt vergunning zal worden verleend om oprillen te maken langs den dijk om op het bestrate gedeelte te komen en zulks onder voorwaarden en in gevallen, die in strijd zijn met de zienswijze van het gemeentebestuur en aan den heer Minister van Binnenlandsche Zaken zijn medegedeeld.

Op den 13 November 1877 hebben Ged. Staten, aan wie dit adres in handen was gesteld, aan den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid berigt, dat de bewering van den appellant dat de weg in quaestie eigenlijk in het geheel niet behoort voor te komen op den legger onjuist is, omdat de Hilledijk op den legger voorkomt als toegangsweg van de kom van Katendrecht (gemeente Charlois) naar het station IJsselmonde en derhalve, — eenmaal aannemende — zooals ook geschiedde in de missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 6 Nov. 1876 l_a. A (afd. XI) — dat onder het begrip „toegangsweg” elke weg valt van de naaste kom eener gemeente naar een station, — ook deze weg moet worden opgenomen;

dat naar de meening van Ged. Staten, bij het beoordeelen of een weg op den legger moet voorkomen volstrekt geen onderscheid maakt in welken toestand tot dusverre die weg verkeert; dat zij echter kunnen mededeelen, dat bij de gemeente IJsselmonde het voornemen bestaat de wegen die met den Hilledijk van de kom Katendrecht naar het station IJsselmonde toegang geven, nl. de Varkenoordsche dijk en weg, te beharden en er derhalve alle vooruitzigt bestaat, dat de opgenomen toegangsweg weldra van grooter belang zal zijn, dan nu het geval is.

Ged. Staten zeggen verder dat, toen het duidelijk was dat de gemeente Rotterdam tot de bestrating zou overgaan, zij haar als onderhoudspligtige hebben vermeld, omdat toch, zoodra de bestrating is gelegd, art. 179^h en 231 der gemeentewet medebrengen, dat de gemeente voortdurend in het onderhoud moet voorzien, en omdat, nu werkelijk op dit oogenblik de bestrating bijkans is voltooid, er naar de overtuiging der Staten geen reden kan zijn om op deze vermelding in den legger terug te komen. Immers, even als elk gemeentewerk, moet ook deze bestrating, volgens art. 231 der gemeentewet, door de gemeente worden onderhouden, — wat door art. 179_h nog nader wordt aangedrongen.

Verder wordt in het berigt gezegd, dat de bestrating onder Rotterdam, in beroep door den Koning zou kunnen worden vastgesteld op de breedte van 4.25 M., die de gemeente Rotterdam er aan geven wil, en van 6 M. voor het gedeelte onder Charlois, omdat de breedte van de bestrating door het Rijk gemaakt inderdaad slechts 6 M. bedraagt; — dat in den tegenwoordigen toestand het vak onder Charlois, dat door het Rijk bestraat is en nog onderhouden wordt, eigenlijk zou moeten blijven, wat het

onderhoud aangaat, ten laste van het Rijk, althans zoo lang in den tegenwoordigen toestand geen verandering wordt gebragt; — voorts dat art. 70 der aangehaalde wet hier niet toepasselijk schijnt, omdat de omlegging van het hier bedoelde vak door het Rijk niet geschiedde *tot toegang* naar een station.

Bij deze afdeeling is ingekomen eene memorie van het bestuur van den polder *de Hille*. Daarin wordt gezegd, dat de gemeente Rotterdam eigenlijk de bestrating van den Hillendijkschen weg behoort te onderhouden, daar toch die bestrating is in het belang van de gemeente Rotterdam, zuidzijde van de Maas, omdat die weg niet alleen is toegang naar een spoorwegstation, naar een plein van een station en naar de Varkenoordsche kade, maar tevens, ja meer nog (van de westzijde) toegang naar Feijenoord, naar het handelsterrein aldaar, naar het goederenstation, naar de spoorweg-, de binnen- en de entrepôthaven, naar de brug over de Maas, enz.; — dat bovendien de Hilledijksche weg voor 4/5 gedeelte aan de gemeente Rotterdam *in eigendom* behoort; — dat de nu geheel voltooide bestrating gemaakt is op kosten en door de zorg van de gemeente Rotterdam en alzoo als gemeentewerk, voor de publieke dienst bestemd, behoort te worden onderhouden door gezegde gemeente, ingevolge art. 179h der gemeentewet, terwijl het niet blijkt, dat de last van onderhoud overeenkomstig art. 231 der gemeentewet op anderen drukt; — dat feitelijk de Hilledijk *als weg* nooit is onderhouden door den polder; dat de gemeenschap daaruit per as geschiedt langs den „Korten weg”; dat wel van wege den polder de weg op den dijk, toen kleiweg, werd geslecht, maar dat de koolaschweg benedendijks onderhouden werd door de gemeente Charlois, doch sedert 1869 door de gemeente Rotterdam.

Verschillende belanghebbenden zijn verschenen.

Een hunner, de heer mr. N. J. A. C. A. Hoffmann, wethouder te Rotterdam, heeft het beroep nog nader toegelicht.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Derde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 16 *Januarij* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen, Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 29 December 1877, n°. 10, houdende beschikking op een adres ingediend door *drie leden en den secretaris van den gemeenteraad van Born, daarbij vernietiging verzoekende van een besluit van Ged. Staten van Limburg van* 7 *September* 1877, 1*e Afdeeling, A. la.* 4457/16 *F.* 1, *voor zooverre daarbij is beslist, dat M. Spree* niet *en P. J. Esser* wel *als lid van den raad moet worden toegelatan.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 667).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op een adres aan Ons ingediend door drie leden en den secretaris van den gemeenteraad van Born, daarbij vernietiging verzoekende van een besluit van Ged. Staten van Limburg van 7 September 1877. 1e Afdeeling, A. La. 6457/16 F. 1, voor zooverre daarbij is beslist dat Martin Spree *niet* en Peter Jan Esser *wel* als lid van den raad moet worden toegelaten;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 18 December 1877, no. 89;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 December 1877, n°. 16, 2de Afd.;

Overwegende:

dat in genoemd adres te kennen wordt gegeven, „dat de gemeenteraad van Born, zooals uit het bijgaand raadsbesluit blijkt, vermeent in het belang der gemeente, en ter handhaving der wet en zijner regten, in het bovenvermeld besluit van Ged. Staten niet te moeten berusten;"

dat dit adres, evenals het besluit waarnaar het verwijst, is onderteekend door F. Mulleners, J. M. Hoedemakers, P. Th. Geijen, alsmede door den secretaris der gemeente, maar niet door den burgemeester;

dat die beide stukken dus, volgens art. 69 der gemeentewet, niet kunnen aangemerkt worden als te zijn uitgegaan van den raad, maar alléén kunnen beschouwd worden als uitgegaan van enkele leden van den raad, voor wie, ingevolge het bepaalde bij art. 36 der gemeentewet, het hooger beroep op Ons niet openstaat;

Gezien de wet van 29 Junij 1859 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun ingesteld beroep;

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 29 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

2o. van 30 December 1877, no. 10, houdende beschikking op het beroep van *den gemeenteraad van Apeldoorn van eene beslissing van Ged. Staten van Gelderland, dd. 2 October ll. n°. 62, voor zoo veel daarbij, met vernietiging van 's raads uitspraak, de toelating van G. Brink Hzn. en J. Scherrenberg als raadsleden dier gemeente is gelast.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 674.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ. ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den gemeenteraad van Apeldoorn van eene beslis-

sing van Ged. Staten van Gelderland, dd. 2 October ll., no. 62, voor zooveel daarbij, met vernietiging van 's raads uitspraak, de toelating van G. Brink Hz. en J. Scherrenberg als raadsleden dier gemeente is gelast;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 18 December 1877, no. 92/93;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 December 1877, no. 22, 2de Afd.;

Overwegende:

dat bij de op 3 September ll. in de gemeente Apeldoorn gehouden herstemmingen voor de verkiezing van twee raadsleden door het stembureau zijn verkozen verklaard G. Brink Hz. en J. Scherrenberg;

dat tegen deze beslissingen de twee tegen-candidaten, mr. J. P. G. Moorrees en J. Radstaak, bij den raad zijn opgekomen, onder anderen op grond dat de oudste stemopnemer, in strijd met de kieswet, de stembriefjes niet had nagezien en opgeteekend;

dat daarop de gemeenteraad, op grond dat één kiezer, wiens stem invloed op den uitslag der verkiezing had kunnen uitoefenen, ten onregte niet tot de stembus was toegelaten, de beide verkozen verklaarden niet heeft toegelaten;

dat Ged. Staten, na een nieuw onderzoek der stembriefjes, ambtshalve uitspraak doende, de beslissing van den raad tot niet-toelating van G. Brink Hz. en J. Scherrenberg hebben vernietigd en alsnog de toelating van beide genoemden hebben gelast, op grond dat bij de uitkomst, door hunne beslissing omtrent de toekenning der uitgebragte stemmen verkregen, de stem van den niet tot de stembus toegelaten kiezer van geenen invloed heeft kunnen zijn op den uitslag der herstemming; dat wèl de oudste stemopnemer de stembriefjes niet heeft nagezien en opgeteekend en derhalve bij de opening der stembriefjes niet is gehandeld overeenkomstig art. 60 der kieswet, maar dat zoodanige handeling alleen dan nietigheid der stemming ten gevolge heeft, wanneer de infomaliteit van invloed heeft kunnen zijn op den uitslag der stemming; dat dit hier niet het geval is, daar de nalatigheid van den oudsten stemopnemer in geen geval invloed heeft kunnen uitoefenen op de handelingen van den voorzitter en den jongsten stemopnemer, en overigens uit een onderzoek der stembriefjes gebleken is, dat zoowel de voorlezing als de opteekening van den inhoud der stembriefjes behoorlijk heeft plaats gehad;

dat de gemeenteraad van dit besluit bij Ons in hooger beroep is gekomen, op grond dat niet voldaan is aan het bepaalde, vervat in art. 60 der kieswet, daar de geopende stembriefjes niet door den oudsten stemopnemer zijn nagezien, noch de stemmen door beide stemopnemers zijn opgeteekend;

Overwegende:

dat blijkens berigt van Burg. en Weth. van Apeldoorn, de opening der stembriefjes is geschied door den wethouder A. Rouwenhorst, bijgestaan door de raadsleden H. W. Mulder en G. van Riessen; de briefjes door den voorzitter zijn voorgelezen, enkelen door den oudsten stemopnemer H. W. Mulder zijn ingezien, maar overigens alle zijn vertoond aan den gemeente-secretaris, daar het raadslid Mulder door zijnen hoogen leeftijd moeijelijk die taak ten einde toe konde vervullen, terwijl de uitgebragte

stemmen opgeteekend zijn door den jongsten stemopnemer en door één der beambten ter secretarie;

Overwegende:

dat art. 43 der kieswet, waarin de zamenstelling van het bureau zoowel voor inlevering als voor opening der stembriefjes wordt voorgeschreven, aan genoemd bureau de bevoegdheid geeft, om zich door den secretaris of andere beambten van de secretarie te doen bijstaan;

dat dit algemeen voorschrift, waarbij geen voorbehoud is gesteld, ook geacht moet worden toepasselijk te zijn op die werkzaamheden, welke aan bepaalde leden van het stembureau zijn opgedragen, voor zoover deze daarin bijstand mogten behoeven, daar de bijzondere taak van die leden ook te beschouwen is als deel van de werkzaamheden van het stembureau;

dat derhalve de bijstand, door den gemeente-secretaris en den ambtenaar ter secretarie aan den oudsten stemopnemer verleend, volgens de wet allezins veroorloofd is, zoodat de stemopneming niet kan gezegd worden op eene met de wet strijdige wijze te hebben plaats gehad;

Gezien de wet van 4 Julij 1850 (*Stbl.* n°. 37);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door den gemeenteraad van Apeldoorn ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 30 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

3°. van 30 December 1877, n°. 11, houdende beschikking op een adres van *mr. J. P. G. Moorrees en J. Radstaak, te Apeldoorn, daarbij verzoekende:* 1°. *vernietiging van de op 3 Sept. gehouden herstemming voor de verkiezing van twee raadsleden, met handhaving van het raadsbesluit, waarbij tot niet-toelating der door het stembureau verkozen verklaarden besloten werd;* 2°. *vernietiging van het besluit van Ged. Staten van Gelderland, waarbij alsnog de toelating van beiden gelast wordt, of* 3°. *zoo voor het een of ander geene termen mogten bestaan, alsnog te bevelen de niet-toelating van één der gekozen verklaarden, J. Scherrenberg.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 674).

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres aan Ons ingediend door mr. J. P. G. Moorrees en J. Radstaak, te Apeldoorn, daarbij verzoekende: 1°. vernietiging van de op 3 Sept. gehouden herstemming voor de verkiezing van twee raadsleden, met handhaving van het raadsbesluit, waarbij tot niet-toelating der door het stembureau verkozen verklaarden besloten werd; 2°. vernietiging van het besluit van Ged. Staten van Gelderland, waarbij alsnog de toelating van beiden gelast wordt, of 3°, zoo voor het een en ander geene termen mogten bestaan, alsnog te bevelen de niet-toelating van één der gekozen verklaarden, J. Scherrenberg;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 10 December 1877, no. 92/93;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 December 1877, no. 22, 2e afd.;

Overwegende:

dat bij de op 3 September jl. in de gemeente Apeldoorn gehouden herstemming en voor de verkiezing van twee raadsleden door het stembureau zijn verkozen verklaard G. Brink Hz. en J. Scherrenberg;

dat tegen deze beslissing de twee tegen-candidaten, bovengenoemde adressanten, bij den raad zijn opgekomen en deze de beide verkozen verklaarden niet heeft toegelaten;

dat Ged. Staten, ambtshalve uitspraak doende, de beslissing van den raad tot niet-toelating van G. Brink Hz. en J. Scherrenberg hebben vernietigd, en alsnog de toelating van beide genoemden hebben gelast; dat adressanten, nadat de gemeenteraad van dit besluit bij Ons in beroep was gekomen, alleen zoover betreft de daarbij genomene beslissing omtrent de gevolgen der niet-naleving van art. 60 der kieswet, zich tot Ons hebben gewend met een adres, waarin zij te kennen geven, dat zij het beroep, door den gemeenteraad ingesteld, wenschen te ondersteunen en voorts de boven omschreven verzoeken tot Ons rigten;

Overwegende:

dat het adres, in zooverre het dient tot ondersteuning van 's raads beroep, zijn antwoord vindt in Onze op dat hooger beroep gedane uitspraak, en, voor zooverre het strekt tot het instellen van een zelfstandig beroep van voornoemd besluit van Ged. Staten, niet ontvankelijk is te achten, daar de gemeentewet, in art. 36, tegen uitspraken van Ged. Staten, in zake van verkiezingen, regt van beroep alleen toekent aan den raad of de niet-toegelatenen en adressanten daartoe niet behooren;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

adressanten, met verwijzing naar Onze uitspraak in zake het door den gemeen-

teraad van Apeldoorn ingesteld beroep, in het door hen ingesteld beroep te verklaren niet-ontvankelijk.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

's Gravenhage, den 30 December 1877.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

4o. van 4 Januarij 1878, n°. 1, houdende beschikking op het beroep van *R. P. C. van de Geer, geërfde in den dorpspolder Rijswijk, gemeente Maurik, van een besluit van Ged. Staten van Gelderland van* 4 *September* 1877, *n°.* 75, *houdende beschikking op een adres van den appellant betreffende de begrooting van genoemden dorpspolder voor het jaar* 1877/78. (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaarg. 1877, bl. 653).

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van R. P. C. van de Geer, geërfde in den dorpspolder Rijswijk, gemeente Maurik, van een besluit van Ged. Staten van Gelderland van 4 September 1877, n°. 75, houdende beschikking op een adres van den appellant betreffende de begrooting van genoemden dorpspolder voor het jaar 1877/78;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 12 December 1877, n°. 91;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van den 29 December 1877, n°. 2, Afd. Waterstaat;

Overwegende:

dat op de begrooting van uitgaven van den dorpspolder Rijswijk voor de dienst 1877/78 is uitgetrokken eene som van ƒ 30 als jaarwedde van den koster;

dat appellant, na tegen dien post te vergeefs gereclameerd te hebben bij het gecombineerd college van Nederbetuwe, zich heeft gewend tot Ged. Staten van Gelderland, met verzoek, een onderzoek te willen instellen en te beslissen, dat die post op de begrooting niet blijve bestaan;

dat dit college, overwegende, dat de post van *ƒ* 30 voor den koster behoort tot de uitgaven, die van ouds op de zettingen van den polder voorkwamen en waarmede de polder belast moet blijven, adressants verzoek heeft van de hand gewezen;

dat appellant van dit besluit bij Ons in beroep komende, heeft aangevoerd, da genoemde post vroeger uitgetrokken voor salaris van den toenmaligen secretaris, dit ook koster was van het Protestantsch kerkgenootschap, verkeerdelijk op de begrooeting is gebleven toen bij de invoering van het rivierpolderreglement een afzonderlijk-salaris voor den secretaris werd uitgetrokken;

Overwegende:

dat blijkens mededeeling van het polderbestuur genoemde post (tot een bedrag van *ƒ* 20, hetwelk later is gebragt op *ƒ* 30) reeds voorkomt in de rekening van den polder Rijswijk over het jaar 1808 met de bijvoeging „als van ouds" en dat uit een polderboek uit de vorige eeuw eene rekening voorkomt voor het jaar 1786, waarin dezelfde post is opgenomen als volgt: „Den custos komt in plaats van zijne preuve als van ouds *ƒ* 20" terwijl voor den schrijver (secretaris) eene afzonderlijke bezoldiging was uitgetrokken;

dat hieruit is af te leiden, dat de bedoelde post sedert zeer langen tijd als eene schadeloosstelling onder de uitgaven van den polder is opgenomen, en dat er voor Ons geene termen bestaan om te bevelen dat een zoodanige uitgaaf, die welligt eene stellige verpligting ten grondslag heeft, van de begrooting zou moeten worden afgevoerd;

Gelet op art. 12 in verband met art. 5*c* van het reglement op het beheer der rivierpolders in Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 Sept. 1856, n°. 111, afgekondigd bij *rovinciaal blad* van dat jaar n°. 89;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het beklaagde besluit van Ged. Staten van Gelderland van 4 September 1877, het daartegen ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 4 Januarij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *Jhr. D. T. A. van den Bogaerde van Terbrugge tegen een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant, waarbij vernietigd wordt zijne verkiezing tot lid van het bestuur van het Waterschap van de rivier de Dommel en de zich daarin ontlastende beken en riviertjes.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgend verslag uit:

Jhr. D. T. A. van den Bogaerde van Terbrugge is op 6 Maart 1877 door stemgeregtigde ingelanden gekozen tot lid van het bestuur van het *Waterschap van de rivier de Dommel en de zich daarin ontlastende beken en riviertjes.* Hij gaf, na bekomen kennisgeving, tijdig kennis aan 't bestuur, dat hij die betrekking aannam, doch werd niet opgeroepen tot eenige vergadering. Dit toch werd door het bestuur (blijkens de door den voorzitter daarvan aan deze afdeeling ingezonden memorie) opzettelijk nagelaten, omdat het bekend was geworden, dat verscheiden ingelanden, wonende te St. Oedenrode en te Boxtel, welke gemeenten tot het 2e distriet van het Waterschap behooren, tegen de keuze in verzet waren gekomen. — Bij Ged. Staten was dan ook eene reclame ingediend tegen de geldigheid der benoeming van den heer van den Bogaerde, omdat hij miste de vereischte, gesteld in art. 5 van het bijzonder reglement voor dit Waterschap, als hebbende niet eene vaste woonplaats in eene der gemeenten tot dit district behoorende; — die gemeenten zijn, volgens art. 2 van dat bijzonder reglement, Esch, Haaren, Oisterwijk, Boxtel, Liempde en St. Oedenrode; en de heer van den Bogaerde heeft domicilie te Heeswijk:

Ged. Staten hoorden daarop den belanghebbende zelven, die hun op 20 Aug. jl. berigtte, „dat hij, te Heeswijk gedomicilieerd, aldaar lid is van den gemeenteraad, doch dat, daar hij een groot gedeelte van het jaar op den huize Nemerlaar te Haaren doorbrengt, hij gezegd moet worden dáár een vaste woonplaats te hebben, en dus meent wèl tot lid van het Waterschapsbestuur in dat district verkiesbaar te zijn." — Burg. en Weth. van Haaren, daarover gehoord, gaven bij brief van 26 Mei jl. aan Ged. Staten te kennen, „dat die heer is eigenaar van het kasteel Nemerlaar te Haaren, waar hij een groot gedeelte van het jaar verblijf houdt; maar dat hij in den hoofdelijken omslag dier gemeente niet is aangeslagen, als hebbende hij domicilie gekozen te Heeswijk, waar hij — naar zij meenen — lid van den gemeenteraad is."

Na ontvangst dier inlichtingen, hebben Ged. Staten van Noordbrabant, bij resolutie van 26 Oct. 1877, de benoeming van Jhr. van den Bogaerde tot lid van het Waterschapsbestuur *vernietigd,* krachtens art. 96 van het algemeen reglement voor de Waterschappen in Noordbrabant, welk reglement, volgens art. 3 van het bijzonder reglement voor 't Waterschap de Dommel c. a., van toepassing is, voor zoover daarvan niet bepaaldelijk is afgeweken. De motieven van dat besluit van vernietiging waren: „dat, volgens de artt. 5 en 6 van het bijzonder reglement, de leden van het Waterschapsbestuur hunne *vaste woonplaats* moeten hebben in het district, waarvoor zij zitting hebben; — dat uit de berigten van den belanghebbende zelven en van Burg. en Weth. van Haaren wèl blijkt, dat de heer van den Bogaerde een groot

gedeelte van het jaar onder Haaren doorbrengt, doch dat zoodanig verblijf niet voldoende is om te kunnen aannemen, dat hij te Haaren zijne *vaste woonplaats* zoude hebben; dat het gemeentebestuur aldaar zijn verblijf dan ook niet als vaste woonplaats schijnt beschouwd te hebben, dat het hem niet heeft aangeslagen in den hoofdelijken omslag; — dat hij is lid van den gemeenteraad te Heeswijk, in dit jaar als zoodanig herkozen, en weder door dien raad toegelaten; wat niet heeft kunnen plaats hebben, dan nadat hij had overgelegd eene verklaring van den burgemeester van Heeswijk, „dat hij gedurende het laatste aan zijne verkiezing voorafgaande jaar zijne woonplaats binnen *die* gemeente gehad heeft;” — dat hij derhalve, geene *vaste woonplaats* hebbende in eene gemeente, behoorende tot het district van 't Waterschap, waarin hij als lid van 't bestuur gekozen is, een der vereischten tot benoembaarheid daartoe mist.”

Ingevolge art. 99 van het algemeen reglement voornoemd, is de heer van den Bogaerde tegen dat besluit in appèl gekomen bij adres aan den Koning van 18 Nov. ll. Na opgave der reeds bekende feiten, geeft de appellant daarin de volgende gronden op: „dat het bezwaar tegen zijne toelating daarin bestaat dat hij geene vaste woonplaats heeft binnen het district waarin hij gekozen is, naar aanleiding van art. 5 van het bijzonder reglement;

dat hij wel degelijk eene vaste woonplaats heeft in het district en dat wel op den huize Nemerlaar onder Haaren;

dat hij daar een zeer groot gedeelte van het jaar verblijft, voortdurend daar bedienden houdt en aldaar in de personele belasting is aangeslagen;

dat de ratio legis van het reglement, waarbij de gekozenen vaste woonplaats hebben moeten binnen het district waarin zij gekozen worden, blijkbaar deze is dat het wenschelijk is dat de leden van het Waterschapsbestuur bekend zijn met de streek die zij vertegenwoordigen, daar hunne bezittingen hebben, vertrouwd zijn met de belangen welke zij krachtens hunne opdragt moeten voorstaan, eerder en beter kennis dragen van die gebeurtenissen welke het Waterschap meer in het bijzonder raken en als het ware mede toezigt houden op de werkzaamheden die ten behoeve van het waterschap worden verrigt;

dat de ondergeteekende volkomen aan die voorwaarde voldoet en meer dan anderen die drukke bezigheden hebben in de gelegenheid is om zich met de belangen van het Waterschap te bemoeijen en die te behartigen;

dat hiertegen niet obsteert de omstandigheid dat de ondergeteekende elders domicilie en eene woning heeft en daar nu en dan eenigen tijd verblijft, nu het van de andere zijde waar is dat hij gedurende het geheele jaar meerendeels te Haaren woont;

dat hij niet enkele malen in den zomer of in het jagtsaisoen te Haaren vertoeft, maar op den huize Nemerlaar aldaar, dat hem in eigendom toebehoort en voor hem geheel als woning is ingerigt, het grootste gedeelte van het jaar verblijft, hetgeen van zoo algemeene bekendheid is, dat over de 150 stemgeregtigde leden op hem, als wonende te Haaren, hunne stem hebben uitgebragt, het Waterschapsbestuur zijne missiven per post aan den ondergeteekende te Haaren heeft geadresseerd en zelfs Ged. Staten het afschrift van het besluit, waarbij zijne verkiezing werd vernietigd, aan hem te Haaren per post hebben toegezonden;

dat de beschouwing van het gemeentebestuur te Haaren, die trouwens moet aangemerkt worden als eene louter individuele zienswijze, in deze niet kan noch mag beslissen, terwijl de verpligting tot het betalen van den hoofdelijken omslag in verschillende gemeenten, verschillend wordt opgevat;

dat hij reeds jaren te Haaren verblijvende en van plan zijnde niet zoo spoedig van daar te vertrekken, een vaste woonplaats volgens het bijzonder reglement in het district heeft, hetgeen hem echter niet kan verhinderen om ook elders te wonen en elders als gedomicilieerd te zijn ingeschreven;

dat vaste woonplaats in het bijzonder reglement bedoeld niet hetzelfde is als domicilie of als het ingezetenschap dat noodig is om als lid van eenen gemeenteraad te worden gekozen;

dat dit blijkt uit art. 12 van het algemeen reglement voor de waterschappen in Noordbrabant van 9 November 1861, goedgekeurd bij Kon. besluit van 4 Januarij 1862, no. 101, en uit de geschiedenis van dat artikel;

dat toch daarin niet dezelfde vereischten zijn gesteld, die noodig zijn om als lid van een gemeenteraad te worden gekozen, daar van burgerschapsregten geen sprake is en zelfs vreemdelingen als lid van een Waterschapsbestuur kunnen worden gekozen;

dat een amendement bij de vaststelling van meergemeld reglement, waarbij de uitsluiting van vreemdelingen werd voorgesteld, niet werd ondersteund en alzoo kwam te vervallen;

dat daarenboven art. 5 van het bijzonder reglement voor het Waterschap der rivier de Dommel c. a. is vastgesteld in strijd met hoofdstuk IX van het zooevengenoemd algemeen reglement;

dat toch daarin met name wordt bepaald wat het bijzonder reglement inhoudt, terwijl alinea *m* luidt: dat het bijzonder reglement inhoudt de verdere bepalingen waarin het algemeen reglement niet voorziet die in het belang van het Waterschap worden noodig geacht;

dat echter in art. 12 wordt bepaald dat leden der Waterschapsbesturen hunne vaste woonplaats hebben in het Waterschap of binnen drie uren van zijne grenzen;

dat nademaal deze quaestie bij het algemeen reglement was beslist, in het bijzonder reglement geene meer restrictive bepalingen hadden mogen zijn opgenomen;

dat, al mogt men aannemen dat de woonplaats van den ondergeteekende te Heeswijk in deze beslissen moet, hij dan zeker voldoet aan de voorwaarde bij art. 12 alinea 2 van het algemeen reglement gesteld, waarvan het bijzonder reglement niet vermag af te wijken;

dat Ged. Staten hunne beslissing hebben gegrond op de toelating van den ondergeteekende als lid van den gemeenteraad te Heeswijk, eene omstandigheid posterieur aan zijne verkiezing tot lid van het Waterschapsbestuur, zoodat hij met regt vermeenende als zoodanig wettig gekozen te zijn geene maatregelen heeft kunnen nemen om in den toestand eenige verandering te brengen;

dat daarenboven, zooals reeds is opgemerkt, de verklaring aan den burgemeester, dat iemand in het laatste jaar zijne woonplaats (domicilie) heeft gehad in eene gemeente, volstrekt niet constateert dat, men gedurende dat tijdvak in die gemeente voortdurend is verbleven of niet elders ook vast (hierdoor niet te verstaan onafgebroken) kan hebben gewoond;

dat de ondergeteekende alzoo binnen het district vaste woonplaats hebbende, hetgeen

niet zal worden ontkend, voldoet aan al de voorwaarden om gekozen te worden als lid van het bestuur van het Waterschap der rivier de Dommel c. a."

Hij verzoekt alzoo, dat de Koning het besluit van Ged. Staten zal vernietigen en zijne verkiezing tot lid van het Waterschapsbestuur zal handhaven.

Ged. Staten, op dat adres gehoord, verdedigen in hunnen brief van 29 Nov. ll. de gronden hunner genomene dispositie; — die gronden zijn bekend, en nieuwe argumenten worden in dat berigt niet aangevoerd.

Door den appellant zijn aan deze afdeeling nog ingezonden een paar brieven, waaruit blijkt, dat het Waterschapsbestuur aanvankelijk hem als teregt gekozen heeft aangemerkt, en een belastingbillet, aantoonende dat hij te Haaren voor de 5 eerste grondslagen der rijks personele belasting over het dienstjaar 1876/77 betaald heeft.— Eene door den voorzitter van het Waterschapsbestuur ingezonden missive, waarvan reeds boven is melding gemaakt, geeft als reden voor de niet-oproeping van den benoemde tot de bestuursvergaderingen op, dat hij door een' brief van Ged. Staten wist, dat er onderzoek werd gedaan naar de gronden, waarop enkelen de geldigheid der gedane benoeming bestreden. Het bestuur beaamt geheel de beslissing van Ged. Staten. Als argument wordt in die memorie aan de bekende gronden nog toegevoegd, dat, al *ware* (des neen) de heer van den Bogaerde al wettig gekozen geweest als bestuurslid van het Waterschap, hij dan nog dat lidmaatschap zou hebben verloren door de aanneming van het lidmaatschap van den gemeenteraad te Heeswijk, in Julij ll., ingevolge art. 17 van het algemeen reglement op de Waterschappen in Noordbrabant.

III. het beroep van *den gemeenteraad van Hof van Delft tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland, waarbij zij hunne goedkeuring onthouden aan de begrooting dier gemeente voor* 1878.

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgende verslag uit:

De Ged. Staten van Zuidholland hebben hunne goedkeuring geweigerd aan de gemeentebegrooting van Hof van Delft voor 1878, op grond dat het subsidie ten behoeve van het algemeen armbestuur daarop is uitgetrokken op een bedrag van *f* 450, d. i. *f* 50 hooger dan voor 1877.

Alvorens tot dat besluit over te gaan, hadden Ged. Staten hunne bezwaren aan het gemeentebestuur medegedeeld, dat evenwel daardoor niet tot wijziging der begrooting gebragt is geworden.

Bij brief van 1 Augustus jl. schreven Burg. en Weth. aan Ged. Staten, dat volgens mededeeling van het armbestuur er een aantal hoogbejaarde, ziekelijke armlastigen en bovendien een aantal armlastige kinderen in de gemeente zijn, en, zoo de minste epidemie of heerschende ziekte voorkomt, dat in 1876 niet het geval is geweest, het armbestuur onmagtig zou zijn om hen te helpen aan de allereerste behoefte, te weten geneeskundige hulp, waarvan het armbestuur meende de verantwoording niet te kunnen op zich nemen. Burg. en Weth. deden daarbij opmerken, dat de begrooting door inkrimping toch reeds *f* 103.02 in uitgaaf minder bedraagt dan die voor 1877.

Op een nader aandringen van Ged. Staten hebben Burg. en Weth. 23 Aug. jl. geantwoord met overlegging van een schrijven van het armbestuur, volhardende bij zijne weigering om zijne begrooting te wijzigen. Dat bestuur schrijft daarbij, dat het niet slechts had gewezen op voorkomende epidemische ziekten, maar ook voornamelijk op vele oude lieden en kinderen, die bij het armbestuur voorkomen en die niet kunnen wachten op de aanvraag om verhoogd subsidie, dat daarenboven nog altijd kan geweigerd worden; dat de leden zelve de geneesheeren, die zij uit Delft moeten ontbieden en die zeer duur zijn om den verren afstand bijv. naar Papsouw en de Lierhand, ingeval van weigering van een verhoogd subsidie, uit eigen beurs zouden moeten betalen, hetgeen van hen niet te vorderen is; dat in Hof van Delft geen geneesheer woont, en die dus wel uit Delft moeten gehaald worden. Burg. en Weth. voegden bij de opzending van dien brief de verzekering dat de raad met algemeene stemmen besloten heeft de begrooting onveranderd te laten, meenende dat, aangezien in Hof van Delft slechts ééne kerkelijke gemeente gevestigd is, t. w. de Protestantsche gemeente aan 't Woud, en alle overige inwoners der gemeente behooren tot de Prot. en R. K. gemeenten van Delft, Schipluiden en Wateringen, het niet mogelijk is voor elken zieke hulp te vragen bij ieder dier kerkelijke gemeenten en de armen alzoo, bij gebrek aan gelden bij het algemeen armbestuur, geheel hulpeloos zouden blijven.

Ook een nader schrijven van Ged. Staten vermogt noch het armbestuur, noch den gemeenteraad, tot andere gedachten te brengen. De uitgaven zijn, voerde men aan, wel *f* 103,23[5] hooger geraamd dan zij in 1876 werkelijk geweest zijn, maar de winter van 1876 was zeer gematigd en zacht geweest, waardoor zelfs in het geheel geen brandstoffen, zeer weinig liggingstukken en bijna geen eetwaren zijn uitgedeeld, zijnde daarin grootendeels door particuliere liefdadigheid voorzien, terwijl de geneeskundige hulp, ook al ten gevolge van den zachten winter, zeer gering is geweest voor oude lieden en kleine kinderen; hoezeer de uitgaven dus in genoemd jaar minder dan gewoonlijk geweest zijn, is dit eene bijzonderheid waarop niet te rekenen valt; daarenboven is de raming voor 1878 reeds veel lager dan die voor 1877. Door inkrimping van bedeeling heeft men het reeds zoover gebragt, dat in 1876 geen subsidie genoten is, doch daardoor is ook het saldo in kas aanmerkelijk verminderd en kan men thans niet buiten het subsidie van *f* 450.

Na ontvangst van dit schrijven van 20 Sept. hebben Ged. Staten hun besluit van 5 Nov. genomen, waarbij aan de gemeentebegrooting voor 1878 hunne goedkeuring onthouden wordt. Ten aanzien van het punt in geschil wordt in dat besluit overwogen, dat de verhooging van het subsidie eenig en alleen daarop is gegrond, dat bij een aantal hoogbejaarde ziekelijke armlastigen en een groot aantal armlastige kinderen, tevens moet worden gelet op de mogelijkheid van het ontstaan van epidemische ziekten, om verzekerd te zijn, dat bij vereischt wordende hulp in de behoeften vooral aan geneeskundige hulp kan worden voorzien; dat echter — gelijk bij Kon. besluit van 30 April 1874, n°. 2 Raad v. State d. XIV bl. 224 en 225) wordt verstaan — bij de raming van uitgaven voor een volgend dienstjaar niet in aanmerking zijn te brengen allerlei wel is waar mogelijke, doch toch altijd twijfelachtige gevallen, nl. het ontstaan van epidemische ziekten, daar bij eventueel ontstaan daarvan, tot het opmaken eener suppletoire begrooting de gelegenheid openstaat; terwijl voorts niet mag worden voorbijgezien dat in 1876 voor geneeskundige diensten enz. slechts *f* 27.50 werd vereischt, zoodat bij gelijke omstandigheden als destijds voor eene raming van het betrekkelijk hoofdstuk III der uitgaven

van de begrooting van het algemeen armbestuur voor 1878 op *f* 105 geen grond bestaat.

Tegen dit besluit van Ged. Staten vraagt de gemeenteraad van Hof van Delft bij Z. M. voorziening. Hij meent dat Ged. Staten geen notitie hebben genomen van de redenen door Burg. en Weth. in hun schrijven van 20 Sept. uiteengezet. Het beweren van dat college, dat de begrooting alleen verhoogd is op grond van de mogelijkheid van het ontstaan van epidemische ziekten, is toch onjuist; het is een louter toeval dat in 1876 geen enkel sterfgeval van armlastigen heeft plaats gehad, geen hulp hoegenaamd van een verloskundige is behoeven te worden ingeroepen; op iets dergelijks kan voor volgende jaren niet worden gerekend. Voorts hebben Ged. Staten volgens den raad niet in acht genomen dat voor 1878 slechts een batig saldo van *f* 111.47[5] bij het armbestuur is kas was, terwijl voor 1877 een saldo aanwezig was van *f* 264.49[5], zoodat het subsidie door dat minder bedrag van saldo hooger moest klimmen; dat bovendien in 1871 *f* 1000, in 1872 *f* 1000, in 1873 *f* 950, in 1874 *f* 500 en in 1875 *f* 400 als subsidie voor het armbestuur door Ged. Staten is toegestaan, terwijl in 1876 ten gevolge van de bestaande overschotten geen subsidie is aangevraagd; dat voorts de bevolking sedert 1871 van 1439 tot 1673 zielen is gestegen. De begrooting voor 1878 met de Mem. v. Toelichting is bij het adres overgelegd, met een afschrift van den bovenvermelden brief van 20 Sept. jl.

In hun berigt op dit adres van het gemeentebestuur doen Ged. Staten uitkomen, dat eigenlijk de eenige grond, voor de verhooging van het subsidie aangevoerd, het gevaar is dat bij mogelijke epidemie het armbestuur zonder die verhooging onmagtig zou zijn tot het verleenen van geneeskundige hulp; het eenige bezwaar tegen vermindering van het subsidie is dus vrees voor de toekomst.

Voor die vrees nu, die den raad belet de uitkomst van den laatst afgesloten dienst, in casu 1876, volgens art. 60 lett. *a* der armenwet tot grondslag van de beoordeeling van het subsidie voor 1878 te nemen, wordt aangevoerd dat die dienst van 1878 zoo bijzonder gunstig was dat daarnaar niet zou zijn te rekenen voor het vervolg, doch dit wordt door niets gestaafd. Integendeel, het op 1876 volgende en het aan 1876 voorafgaande dienstjaar leveren daarvoor geen bewijs, het dienstjaar 1875 met name heeft een niet minder gunstige uitkomst dan 1876 opgeleverd. De dienst van 1876 toch heeft *f* 493.24 voor armenzorg gevorderd, die van 1875 van *f* 494.69, dus slechts *f* 1.45 meer, niettegenstaande in 1875 nog eene buitengewone uitgaaf noodig was van *f* 23 voor instrumenten. Eene vergelijking van die twee jaren doet zien dat ook de vermeerdering der bevolking geen invloed behoeft te hebben op de noodzakelijke uitgaven van het algemeen armbestuur, en tevens dat, zoo voor die twee jaren gemiddeld *f* 60 voldoende geweest is voor al de kosten van geneeskundige behandeling, het niet wel aangaat om daarvoor voor 1878 *f* 105 te ramen. Te minder bestaat er, volgens inzien van Ged. Staten, behoefte aan vermeerdering van het subsidie omdat op de gemeentebegrooting voor 1878 onder Hoofdstuk VIII art. 1 der uitgaven *f* 150 meer is uitgetrokken om een tweeden geneeskundige te benoemen, zoo voor kostelooze vaccinatien als voor de behandeling der armen, waaruit naar hun oordeel volgt, dat de onder Hoofdstuk III der uitgaven van de begrooting van het armbestuur geraamde kosten van geneeskundige diensten, alle bewijs leveren van overdrijving en opvoering der uitgaven.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de Vergadering gesloten.

Vierde Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 23 *Januarij* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

Aan de orde is:

I. het beroep van *het bestuur van de Banne Purmerland tegen een besluit van Ged. Staten van Noordholland, betreffende de herstelling van de sluis der Banne, bij Purmerend.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgende verslag uit:

Het sluisje bij Purmerende, waardoor van de wateren van de Purmerlanderban tot in het Groot Noordhollandsch kanaal kon worden gevaren, heeft van 1875 af een onderwerp van briefwisseling tusschen het bansbestuur van Purmerland en Ged. Staten van Noordholland uitgemaakt.

Het bansbestuur en de stemgeregtigde ingelanden van de banne waren ongezind om de belangrijke kosten te maken die tot herstelling en vernieuwing van het sluisje werden gevorderd. Naar hun inzien bestond er weinig behoefte aan het behoud van dat sluisje, omdat bijna alle landeigenaren paard en rijtuig houden en de enkelen, die nog varen, op weinige meters afstand een pontveer vinden bij Purmerend. De vergadering van stemgeregtigde ingelanden besloot daarom de sluis te laten dempen, en wenschte op dat besluit de goedkeuring van Ged. Staten. Dit college verklaarde echter, ten gevolge van het verzet, dat door belanghebbenden tegen die voorgenomen demping gedaan werd, in het genomen besluit niet te kunnen berusten en verzocht

mitsdien dat het niet zou worden ten uitvoer gelegd. Alle pogingen om de ingelanden tot andere gedachten te brengen bleven evenwel vruchteloos. De voorstellen door het bestuur tot herstelling der sluis gedaan werden in de vergadering van stemgeregtigde ingelanden verworpen. De zaak bleef slepende totdat op 31 Januarij 1877, daags na een hevigen storm, de voorzitter des bestuurs van den sluiswachter berigt ontving, dat de drempel der buitendeuren was gesprongen en door hem op den wal gehaald en er dus niet meer kon geschut worden. Door dit ongeval zag het bestuur zich verpligt onverwijld een dam voor de sluis te leggen en dus de vaart te stremmen.

Van daar nieuwe klachten en bezwaarschriften, die tot het aangevallen besluit van Ged. Staten hebben geleid.

Ged. Staten hadden reeds op 29 Februarij 1876 een schrijven ontvangen van Burg. en Weth. van Purmerend, waarbij deze hunne overtuiging uitdrukken, dat demping van het bedoelde sluisje niet anders kan plaats hebben dan tot groot nadeel van hen, die daarvan doorgaande gebruik maken, en tevens van de gemeente Purmerend, waar al die handelaren van Purmerland en Oostzaan hunne waren ter markt brengen en hunne benoodigdheden inkoopen, Zij wezen er op, dat het dorp Purmerland, gemeente Ilpendam, aan de Gouwe ligt, en de bewoners, die per vaartuig hunne waren naar Purmerend brengen of van daar halen, het bedoelde sluisje moeten doorvaren, terwijl die van het Noordelijk deel van Oostzaan door schutting door het Twiskersluisje komen in de banne Purmerland en langs de Gouwe varen om door het sluisje in geschil te Purmerend te komen. Burgem. en Weth. van Purmerend voegden bij hun schrijven, behalve een brief van Ilpendam en van Oostzaan, een verklaring van hunnen architect, houdende de namen van 22 ingezetenen van Oostzaan, die elken dingsdag vast gebruik van het sluisje maakten, met bijvoeging dat die van Purmerland wekelijks van 10--20 in getal waren.

Van Burg. en Weth. van Ilpendam en van Oostzaan ontvingen Ged. Staten na de afdamming van het sluisje berigt, dat dit onmogelijk kan worden gemist.

Die van Ilpendam schreven, dat een tiental personen uit hunne gemeente geregeld van het sluisje gebruik maakten, hetzij om hunne koopwaren te Purmerend ter markt te brengen of tot het vervoer van winkelgoederen, bouwmaterialen enz.; wordt het sluisje gedempt, dan kunnen zij niet anders in het kanaal komen dan over de overhaal aan 't Wind en moeten zij een omweg maken van 1½ uur; dat bovendien nog een zestal andere ingezetenen nu en dan van de sluis gebruik maakt; dat volgens opgaaf van den sluiswachter zekere turfschipper gemiddeld jaarlijks *f* 5 aan schutgeld betaalt; dat het schutgeld verpacht is voor *f* 90 's jaars.

Burg. en Weth. van Oostzaan schreven aan Ged. Staten, dat elken marktdag van Purmerend, gemiddeld 15 à 20 personen van Oostzaan met hunne vaartuigen, geladen met vee en andere marktproducten, vooral boter en kaas, door het bedoelde sluisje naar Purmerend voeren, terwijl indien het gedempt werd, men genoodzaakt zou zijn om, wilde men te Purmerend komen, òf naar Zaandam en langs het Kalf en de Wijdewormerringvaart te gaan, óf door de Landsweerdersluis het Groot Noordhollandsch kanaal op te zoeken, een omweg van 3 à 4 uur, zoodat voor Oostzaan de meeste behoefte bestaat aan het behoud van het sluisje. De stremming van de vaart door den gelegden dam geeft dan ook aanleiding tot vele klagten.

Deze ingewonnen berigten noopten Ged. Staten om bij hun besluit van 13 April 1877, krachtens art. 7 der wet van 12 Julij 1855 (*Stbl.* n_0. 102) het bestuur van de banne Purmerland te bevelen de herstelling van de meergenoemde schutsluis te ondernemen en die sluis daarna weder voor de scheepvaart open te stellen.

Dit besluit is gegrond op de overweging, dat de bedoelde schutsluis is gelegen in een openbaar vaarwater en eene gelegenheid tot scheepvaartcommunicatie daarstelt, waarvan blijkens ingewonnen berigten van Burg. en Weth. van Purmerend, Oostzaan en Ilpendam bij voortduring wordt gebruik gemaakt; dat derhalve de herstelling en wederopenstelling dezer sluis voor de scheepvaart noodzakelijk is; dat de banne Purmerland, volgens art. 4 van het thans geldende bijzonder reglement van bestuur voor het Hoogheemraadschap Waterland, belast is met het onderhoud van de twee sluizen binnen die ban gelegen en dus ook met de hier bedoelde sluis.

Het banbestuur is, op grond van art. 8 der aangehaalde wet van 1855 en artt. 166—169 der provinciale wet, tegen dit besluit in beroep gekomen bij den Koning. Het betwist, dat het sluisje zou liggen voor een openbaar vaarwater; de sloot, waarvoor het ligt, behoort in eigendom voor de halve breedte aan de banne, als eigenaar van den weg en voor de wederhelft aan de eigenaars der aanliggende landerijen; zij moet een diepte hebben van 3 decimeter en mag afgedamd worden met toestemming van het bestuur en evenzoo overbrugd, gelijk op verscheidene plaatsen is geschied; de hoogte dier bruggen behoeft dan niet meer te zijn dan 1 M. boven zomerpeil, met eene breedte tusschen de jukken van 2.85 M., terwijl de breedte der sloot niet meer behoeft te zijn dan 2.20 M. volgens *a*. 10, 6 en 12 der polderkeur van 1870; de sloot biedt geene gelegenheid aan tot *scheep*vaart, maar dient alleen tot scheiding der erven, waterberging en waterloop; als er van tijd tot tijd een schuitje doorgaat, geschiedt dit bij gedoogen; het sluisje is dus niet noodig. Voorts merkt het bestuur op, dat het door Ged. Staten aangehaald art. 4 van het reglement van Waterland wel bepaalt, dat de sluizen, als zij er zijn, door de banne moeten worden onderhouden, maar niet beveelt ze er te hebben. De pligt om in den dijk van de banne eenige sluis te hebben is nergens geschreven; het bestuur is daarom niet onbevoegd een sluisje, dat onnoodig is voor de hem toevertrouwde belangen der ingelanden, te dempen; het banbestuur is uit den aard zijner roeping niet met de zorg voor de belangen der scheepvaart belast; eischen die belangen een sluisje dan moet het gemeentebestuur daarvoor zorgen. Op die gronden vraagt het banbestuur vernietiging van het aangevallen besluit van Ged. Staten.

Dat college, op het adres des bestuurs gehoord, antwoordt in zijn schrijven van 22 Augustus jl. op het beweren dat de sluis niet in een openbaar vaarwater ligt: dat zij is gemaakt door het Rijk bij den aanleg van het Noordhollandsch kanaal; dat men toen eene gelegenheid verlangde om de ban te kunnen binnenvaren en daarom eene schutsluis heeft gelegd; dat daartoe alle reden bestond omdat het water, waartoe die sluis toegang geeft, aan zijn ander einde ook met een schutsluis in verbinding staat met het water buiten de ban. Ged. Staten ontkennen dan ook dat het banbestuur toestemming tot afdamming van het bedoelde water in de ban zou kunnen geven en wijzen op de vrij drukke vaart, die door dat water naar de markt te Purmerend en terug, volgens de opgaaf der gehoorde gemeentebesturen, plaats

heeft. De brieven dier besturen worden overgelegd. Blijkt uit een en ander dat het sluisje in stand moet worden gehouden, dan stelt art. 4 van het reglement voor Waterland het buiten twijfel, dat het onderhouden moet worden door het banbestuur.

Bij den Raad van State zijn ingekomen: 1°. een schrijven van Dijkgraaf en Hoogheemraden van Waterland, waarbij deze verklaren zich overtuigd te houden dat de wegruiming der sluis in het belang is van de landeigenaars van de banne Purmerland; en 2°. een schrijven van het banbestuur, waarbij dit te kennen geeft, dat verkeerdelijk de demping der sluis als een stremming der vaart wordt voorgesteld; ook na die demping kan de vaart ongehinderd worden voortgezet, met dat enkele verschil, dat zij, die nog varen, aan deze in plaats van aan de overzijde van het kanaal hunne goederen ontschepen; ofschoon dan ook de sluis sedert 2 Februarij 1877 is afgedamd, heeft nog geen enkele inwoner van Oostzaan een omweg behoeven te maken, maar hebben allen den gewonen weg door de ban van Purmerland gevolgd. Het banbestuur schrijft wijders, dat de sluis niet door het Rijk, maar door het polderbestuur is gemaakt, met subsidie van het Rijk; het heeft voorts eene ampele memorie overgelegd, bevattende een verslag van de correspondentie met Ged, Staten, en de kadastrale kaart van dat gedeelte der gemeente Purmerend, waarin de sluis en het pontveer zijn gelegen.

Op verzoek van deze afdeeling is nagegaan wat bij den aanleg van het Groot Noordhollandsch kanaal omtrent dat sluisje tusschen het Rijk en Purmerend of het bestuur van den Zuidpolder is overeengekomen, en is tevens inlichting gevraagd, hoeveel in de vijf laatste jaren de opbrengst van de verpachting van het schutgeld geweest is; hoeveel dat schutgeld per vaartuig bedraagt en of alleen de heffing van het schutgeld verpacht wordt of ook het bewonen der sluiswachterswoning, de visscherij in de sluis of iets anders.

Volgens de op deze punten ontvangen inlichtingen doet eene vergelijking der oudere en nieuwere kaarten van Waterland zien, dat vóór den aanleg van het kanaal, ter plaatse waar de zoogenaamde Achterdichting de trekvaart sneedt, in die trekvaart een sluis heeft gelegen die dienende om met de Achterdichting het water voor Waterlands boesem te keeren uit den Purmelanderpolder, wiens peil lager was. De vaartuigen, schrijft de hoofdingenieur van den waterstaat in Noordholland, door de trekvaart van de zijde van Amsterdam komende met bestemming naar Purmerland of andere meer noordelijk gelegen plaatsen, moesten alzoo door dat sluisje schutten en konden dan Purmerland bereiken door eene der vele in de trekvaart vrij uitkomende westwaarts loopende slooten in te varen, die hen op de Purmerlandergouw brachten; toen nu bij den aanleg van het kanaal het sluisje in de Achterdichting, in de trekvaart, werd opgeruimd en aan de Westzijde van het kanaal eene kade werd gelegd van de Achterdichting tot Purmerend, dwars door de in de oude trekvaart uitkomende slooten, moest, om de watergemeenschap van de tot kanaal ingerigte trekvaart met Purmerland te behouden, het tegenwoordige sluisje in den westelijken kanaaldijk (de bovengenoemde kade) nabij Purmerend, in den mond van de Purmerlander Gouw worden gelegd. Dat sluisje moest dus dienen om aan de achtergelegen landen de vaarbare gemeenschap terug te geven, die zij door de opruiming der sluis

in de Achterdichting en door den aanleg der waterkeerende kade langs het Noordhollandsch kanaal hadden verloren. Bij zijn berigt heeft de hoofdingenieur drie doortrekken van oudere en nieuwere kaarten ingezonden.

Verder is gebleken dat bij Koninkl. besluit van 13 April 1820, n°. 26, gewijzigd bij dat van 26 Mei 1820, n°. 55, is bepaald, dat aan het bestuur van den Zuider- en Purmerlanderpolder voor het maken van een steenen verlaat in de Gouwsloot en eenige andere werken, door het Rijk eene som gegeven zou worden van *f* 28.000, door betaling waarvan alle vorderingen ter zake van den aanleg van het kanaal zouden zijn voldaan en gekweten.

De Commissaris des Konings, afschrift van die overeenkomsten tusschen het Rijk en het polderbestuur inzendende, merkt daarbij op, dat dus wel is waar het Rijk het sluisje niet zelf heeft gemaakt zooals Ged. Staten meenden, maar het toch de kosten daarvan heeft gedragen, en daarmede ten genoege en ten behoeve van het polderbestuur heeft voorzien in de daarstelling van eene sluis waaraan behoefte bestond, eene behoefte, die is blijven bestaan en waarin de polder dan ook steeds heeft voorzien.

Ten aanzien der verpachting van het sluisje is door het banbestuur nader opgegeven dat de pachtsom van 1870—72 heeft bedragen *f* 67 per jaar, van 1873—75 *f* 78 per jaar, en dat hangende het verschil omtrent de demping bij onderhandsche verpachting *f* 1.50 per week is bedongen. Na de afdamming is de woning verhuurd à *f* 1 per week. De pachter genoot de schutgelden en had vrije woning, hij ontving bovendien van het Rijk *f* 10 per jaar voor het toezicht op de over de sluis liggende draaibrug in den jaagweg langs het kanaal.

De schutgelden bedroegen, overeenkomstig Zr. Ms. besluit van 13 Julij 1872, n°. 11, bij elke schutting, voor een roeischuitje 3 cent, voor een plat of koeschuit beneden 8.5 M. lengte 7½, boven 8.5 M. lengte 15 cent.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vijfde Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 30 *Januarij* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Aan de orde is:

1°. het beroep van *J. J. Crombergen, te 's Gravenhage, van eene beschikking van Burg. en Weth. dier Gemeente, dd.* 14/17 *September ll.*, n°. 4786/2, *eerste afdeeling, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting eener bewaarplaats van petroleum.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

In Julij 1877 heeft J. J. Crombergen aan Burg. en Weth. van 's Gravenhage vergunning gevraagd om een bewaarplaats van petroleum te vestigen achter zijne woning op de Prinsegracht n°. 134, kadaster sectie K, n°. 793.

Volgens de overgelegde teekening en beschrijving was het de bedoeling in een overdekt gedeelte van een open gang achter de woning vier vaten petroleum te plaatsen.

De opperbrandmeester, omtrent dit verzoek gehoord, gaf te kennen, dat de bergplaats in een smallen gang bezijden de keuken, door welke het vervoer zou moeten plaats hebben, hem ongeschikt en gevaarlijk voorkwam, zoodat hij voorstelde, het verzoek niet toe te staan. In de zitting op 31 Augustus, naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) gehouden, werd door of namens drie eigenaars of gebruikers van naburige perceelen bezwaar ingebragt. Een hunner vreesde, dat er te meer gevaar van brand zou zijn, daar de aanvrager kleine kinderen had, die spelende brand zouden kunnen veroorzaken. Een ander, eigenaar van vier naburige

perceelen, verklaarde dat hij geen bezwaar zou hebben, wanneer vergunning verlangd werd, om niet meer dan drie vaten petroleum te bergen. Ook namens den eigenaar van het perceel, waarin men de bergplaats wilde maken, werd gezegd, dat hij bezwaar had, uit hoofde van het getal van vier vaten, daar de brandassurantie-maatschappij slechts berging van drie vaten petroleum toestaat.

Burg. en Weth. hebben bij beschikking van 14 September de gevraagde vergunning geweigerd, op grond dat de bewaring van petroleum op de aangewezen plaats gevaar zou opleveren.

Bij adres van 22 September is Crombergen van deze beschikking in beroep gekomen bij den Koning. Ged. Staten van Zuidholland, omtrent dit adres gehoord, hebben een berigt ingewonnen van Burg. en Weth. van 's Gravenhage, die verwijzen naar het motief hunner beschikking en opmerken dat de adressant in gebreke gebleven is, ingevolge art. 15 der wet van 2 Junij 1875, aan hen kennis te geven van het door hem ingesteld beroep.

Ged. Staten zeggen het volgende:

„Ten einde in deze van advies te kunnen dienen, hebben wij een plaatselijk onderzoek ingesteld, niet alleen ten aanzien van het huis, waarin adressant drie à vier vaten petroleum wenscht te mogen bergen, maar tevens naar alle die localiteiten op het territoir der gemeente 's Gravenhage, voor welke vergunning voor berging van meer petroleum dan de gemeenteverordening toestaat, werd verleend, ten einde deze met de localiteit des adressants te kunnen vergelijken.

„Dit onderzoek heeft doen zien:

„1o. dat er te 's Gravenhage drie groothandelaars in petroleum zijn: de heeren L. W. Sillevis, J. Hendriks en J. Sillevis en Zonen, die respectievelijk, krachtens vergunning, hunne bergplaatsen hebben *buiten de kom der gemeente*, en wel de eerste aan het Pinksterbloemenlaantje, de tweede aan de Sprang en de derde aan de Hoefkade.

„2o. dat deze zelfde heeren tevens vergunning hebben om in hunne pakhuizen *binnen de kom der gemeente* 3 à 5 vaten te bergen, terwijl slechts door twee hunner daarvan gebruik wordt gemaakt.

„3o. dat slechts aan twee slijters, J. D. Jansen in de Haagpoort en B. H. Jansen, gelijke beperkte vergunning *binnen de kom der gemeente* is verleend, ofschoon die des eerstgenoemden geheel in onbruik is; en

„4o. dat de localiteit des adressants, uit hoofde der aldaar bestaande moeijelijkheid om, in geval van brand, de geborgen vaten spoedig weg te rollen, veel minder geschikt schijnt dan de localiteiten hierboven sub 2 en 3 vermeld.

„Op grond van een en ander zijn wij van oordeel, dat er geene behoefte *in de kom der gemeente* bestaat aan meerdere berging van petroleum op dezelfde plaats dan de gemeenteverordening (art. 259) toelaat, namelijk 200 liters, daar elk der slijters, wier getal in eene zoo volkrijke gemeente natuurlijk zeer groot is, zelfs dagelijks, des gevorderd, voorzien kan worden uit de buiten de gemeentekom gelegen bewaarplaatsen van een der drie genoemde groothandelaars, en er dus, bij dit aan ons gebleken gemis aan behoefte, geen reden bestaat om, aan wien dan ook, eene vergunning te geven, waaruit groot brandgevaar geboren wordt.

„Bovendien zijn wij van gevoelen, dat het hierboven sub 4 medegedeelde in ieder geval de onraadzaamheid van het verleenen der door den adressant gevraagde vergunning medebrengt."

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 29 December 1877 n_0. 50, Afd. Nijverheid.

Sedert hebben de drie vroeger opgekomen eigenaars of gebruikers van naburige perceelen door inzending van memorien bij deze afdeeling op nieuw bezwaar ingebragt. Een hunner, die vroeger niet in bijzonderheden getreden was, zegt nu, dat de bewaarplaats in het hart zijner woning ligt, dat de assurantie-premie verhoogd zal worden, dat men, als er brand mogt ontstaan, er niet bij zal kunnen komen dan door zijn huis. In een der andere memoriën wordt gezegd dat de bewaarplaats niet veel breeder is dan een vat.

Twee andere der opgeroepen belanghebbenden, van welke de eene gebruiker is van hetzelfde perceel, waarin Crombergen de bewaarplaats wil vestigen, en de andere de hoofdonderwijzer der binnen 200 meters gelegen school van een R. C. Weeshuis, hebben berigt ingezonden, dat tegen hen bij de oprigting der bewaarplaats geene bezwaren bestaan.

De heer Spiering treedt als belanghebbende op. Hij zegt, dat het voordeel, dat de man door het verleenen van de vergunning zou verkrijgen, niet opweegt tegen het nadeel en de gevaren voor brand, die daaruit voor de buren zouden ontstaan. Bij het uitbarsten van brand zou men het perceel niet kunnen bereiken, dan door het huis van hem, S., te gaan. De brandspuit zou door zijn huis moeten geleid worden.

2°. verzoek van *M. J. van Engelen, weduwe van Laurens Sol, in leven brigadier-majoor van de Rijksveldwacht, om alsnog in het genot van pensioen te worden gesteld.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgende verslag uit:

L. Sol, in leven brigadier-majoor der rijksveldwacht, gevestigd te Arnhem, is in de uitoefening zijner functien door een onweder overvallen en gaan schuilen, bij welke gelegenheid zijn geweer onverwacht is afgegaan en het schot hem door den voet is gegaan; aan de gevolgen dier verwonding is hij 25 Sept. 1861 overleden.

Onder overlegging eener verklaring van twee geneeskundigen, die den overledene ter zake dier wonde behandeld hadden, en getuigden dat hij aan de gevolgen dier geschotene wonde na verloop van acht dagen was overleden — heeft kort daarop de weduwe om pensioen verzocht, en, voor 't geval dit niet mocht kunnen worden toegestaan, eene gratificatie gevraagd.

Door den Officier van Justitie te Arnhem is destijds bericht, dat genoemde brigadier-majoor 16 Sept. 1861 zijne woning verliet, behoorlijk in uniform gekleed, ten einde, overeenkomstig art. 33 der instructie op den dienst der bezoldigde rijksveldwachters, eene tournée in de omstreken van Arnhem naar den kant van Apeldoorn te doen;

hij voorzag zich daarbij van zijne met scherp geladen karabijn, ten einde, overeenkomstig de bevoegdheid, hem bij art. 77 coll. art. 39 van genoemde instructie verleend, zoo zich daartoe de gelegenheid voordeed, konijnen of ander schadelijk gedierte te kunnen schieten, waartoe hij van de meeste grondeigenaars of rechthebbenden in den omtrek vergunning had gekregen. Op de hoogte van Ruimzicht, achter het landgoed Sonsbeek gekomen, overviel hem een geweldige stortregen, tengevolge waarvan hij onder een boom ging schuilen. Daar gleed zijn karabijn, die hij om het slot voor nat worden te bewaren, onder zijn arm hield, uit en viel met de tromp op zijn voet, terwijl op hetzelfde oogenblik het schot af en door het midden van den voet ging. Op eene kar huiswaarts gebragt, is hij aan die verwonding overleden. De Officier van Justitie verklaarde deze daadzaken nog in den avond van denzelfden 16en Sept. uit den mond van den overledene te hebben vernomen. Zoowel de Officier van Justitie als de Proc.-Gen. waren van oordeel, dat hier geen quaestie was van eenige met gevaar gepaard gaande dienstverrichting en dus geen termen tot het verleenen van pensioen.

Op grond van het uitmuntend gedrag van den overledene en de uitstekende diensten door hem bewezen, adviseerden zij tot het verleenen eener gratificatie.

De toenmalige Raad van bestuur van het pensioenfonds voor burg. ambtenaren was evenzeer van oordeel, dat de overledene niet kon geacht worden op het oogenblik der verwonding een dienst te hebben verricht, zoodanig met gevaar gepaard gaande, als bij art. 3 litt. *b* der pensioenwet wordt bedoeld, daar de verwonding veeleer aan toeval of onvoorzigtigheid moest worden toegeschreven. Overeenkomstig dat advies is daarom bij K. B. van 19 Dec. 1861, n_o. 92, het verzoek om pensioen afgewezen. Tevens werd aan de weduwe eene gratificatie van *f* 200 verleend.

Thans heeft de weduwe zich tot Z. M. gewend, onder herinnering aan de bovenvermelde feiten en overlegging van de vermelde geneeskundige verklaring, te kennen gevende, dat zij tot de ervaring is gekomen, dat het pensioen haar ten onregte is geweigerd. Zij beweert in haar adres, dat een ambtenaar, die, om zijne betrekking in het veld te vervullen, steeds met een geladen geweer moet gewapend zijn, om zich tegen stroopers of hen, die zich aan eenig misdrijf of overtreding schuldig maken, te verdedigen, ongetwijfeld eene met gevaar gepaard gaande dienstverrichting doet, zijnde het omgaan met vuurwapenen zoo gevaarlijk, dat het dragen daarvan, in den regel verboden, bij uitzondering alleen aan dienaren der openbare macht en rustbewaarders is geoorloofd. Zij verzoekt mitsdien dat haar alsnog, op grond van artt. 4 en 10 der pensioenwet, pensioen moge worden toegekend, en haar dat pensioen zal worden uitbetaald over al den tijd, sedert den dag van haar man's overlijden.

Een gunstig getuigschrift, in Maart 1858 door den Kantonregter te Apeldoorn omtrent het gedrag van den overledene afgegeven, is bij het adres aan den Koning gevoegd.

Bij den Raad zijn nog ingezonden de akte van overlijden van L. Sol, en een staat van dienst va denzelfden.

De heer Mr. G. Belinfante, advokaat te 's Gravenhage, treedt als gemachtigde voor de adressante op en zegt:

Hoog Edel Gestrenge Heeren, President en leden dezer Afdeeling!

Art. 3*b* der wet van 9 Mei 1846 (*Stbl.* n°. 24) kent recht op pensioen toe aan den burgerlijken ambtenaar, die *in* of *door* de uitoefening zijner functien of *ter zake* van die uitoefening, *hetzij* ten gevolge van gewelddadige aanranding of verzet, *hetzij* tengevolge van met gevaar gepaard gaande dienstverrichtingen wonden of gebreken heeft bekomen, die hem volstrekt ongeschikt maken den Staat langer te dienen. Art. 4 derzelfde wet kent dit recht toe aan diens weduwe.

De eenige vraag, waarvan de beslissing in deze afhankelijk is, herleidt zich dus tot twee andere vragen: 1_o. was Laurens Sol, toen hij op 25 September 1861 volgens de verklaringen der geneeskundigen aan de gevolgen eener *geschotene* wonde bezweek, *in de uitoefening zijner functien*; 2_o. was die verwonding het gevolg van eene *met gevaar gepaard gaande dienstverrichting?* Onnoodig te onderzoeken, dat de bekomene wonden hem volstrekt ongeschikt maakten den Staat langer te dienen, en of hij *binnen* een jaar na de verwonding is overleden.

Over de *eerste* vraag bestaat geen twijfel hoegenaamd. Daarover geen verschil tusschen de autoriteiten, door den Minister van Justitie van 1861, den heer Godefroi, geraadpleegd. *Deze* vraag wordt door alle autoriteiten *toestemmend* beantwoord. De toenmalige officier van justitie te Arnhem, de toenmalige procureur-generaal bij het voormalig Provinciaal Gerechtshof van Gelderland, *zelfs* de Minister van Justitie erkenden dit, de laatste in zijne voordracht aan den Koning van 18 December 1861. *Ook* door den toenmaligen raad van toezicht over het pensioenfonds van burgerlijke ambtenaren, hoe ongunstig hij adviseerde, werd dit in een tusschenzin beaamd.

Dit kan dan ook onmogelijk worden betwijfeld, wanneer men kennis neemt van de artikelen 39 en 77 der instructie op den dienst der bezoldigde rijksveldwachters bij Verwoert *Gids voor de Rijksveldwachters* bl. 5. Uit die artikelen blijkt, dat het schieten op schadelijke dieren tot de functien der rijksveldwacht behoort. En, al ware dit zelfs niet het geval, dan zou nog artikel 33 der instructie van toepassing zijn, dat gewaagt van de dag- en nachtronde, waartoe de rijksveldwachters zijn verplicht. In ieder geval deed de brigadier-majoor Sol, toen het noodlottig ongeval hem trof, zijne ronde.

Alleen dan wanneer de brigadier-majoor Sol niet een werkkring vervulde, dien de instructie hem oplegde, of wanneer hij eene verrichting had gedaan, welke die instructie hem verbood (zie bijv. art. 92), wanneer hij had verkeerd *in re illicita* of zich had bevonden op plaatsen, waar hij zich niet had mogen bevinden, — alleen *dan* zou van hem hebben kunnen worden gezegd dat hij *niet* in de uitoefening zijner functien was geweest.

En wilt gij H. E. G. H.! de proef op de som? Stel dat eene gewelddadigheid op deze ronde tegen hem ware gepleegd, dat hij aan een aanval hadde blootgestaan, wie betwijfelt of art. 230 Code Pénal zou op den dader van dit geweld zijn toegepast?

Het *eerste* vereischte, opgenoemd in art. 3 der wet van 9 Mei 1846, is dus aanwezig.

Hoe is het nu met het *tweede* vereischte? Alleen van de *tweede* vraag: *de met gevaar gepaard gaande dienstverrichting* kan hier de rede zijn.

De ongunstige adviezen van 1861 waren uitsluitend 't gevolg van twijfel aan het bestaan van het *tweede* vereischte. Met allen eerbied aan de autoriteiten, aan het doorzicht van den Minister van 1861 verschuldigd, kan ik mij dien twijfel niet verklaren. Mag de vraag niet rijzen, of de advizeurs zich niet meer op het standpunt van het civiel recht dan van het publiek recht hebben geplaatst, of zij niet exceptien hebben gezocht, die misschien wel in de burgerlijke wet, maar niet in de staatswet zijn gelegen?

Alleen de inhoud van art. 3*b* der wet van 9 Mei 1846 kan hier beslissen: geene andere wetsbepaling. Deze wetsbepaling nu is door de autoriteiten van 1861 dus uitgelegd, alsof er in dit artikel te lezen stond: „het gevolg van eene met *bijzonder* gevaar gepaard gaande dienstverrichting." Nu moge art. 86 der instructie voor de rijksveldwacht, door mij aangehaald, van zoodanig *bijzonder* gevaar gewagen, maar de pensioenwet moet uit *haren* inhoud en niet uit dien van eene instructie van den Minister van Justitie worden verklaard.

De beslissing dezer zaak hangt nu uitsluitend af van deze vraag: „is in het feit van een met scherp geladen karabijn bij zich te dragen en dit te doen, tengevolge eener verplichting en met het doel om op schadelijk gedierte te schieten, *noodwendig* gevaar gelegen?"

Art. 78 der instructie, de vuurwapenen, welke de veldwachter moet bij zich dragen, tot enkele beperkende, is reeds op zich zelf een bewijs van het gevaar, in het dragen van vuurwapenen *per se* gelegen.

Maar onze gansche wetgeving neemt dit beginsel aan. Ik wijs op art. 314 al. 2 Code Pénal (de Hooge Raad heeft bij arresten van 28 Februari 1865 en 18 Augustus 1873, *Weekblad van het Regt*, n_o. 2676 en 3626 beslist dat ieder, die op den openbaren weg een zakpistool draagt, strafbaar is volgens al. 2); op artt. 20 en 21 der wet van 22 April 1855 (*Stbl.* no. 32) en op de wet van 2 Juni 1875 tot regeling van het toezicht bij het oprichten van inrichtingen, welke *gevaar*, schade of hinder kunnen veroorzaken. Het is juist eene der afwijkingen tusschen deze wet en het vroeger besluit van 31 Januari 1824, dat de *schietinrichtingen* zijn opgenomen onder die inrichtingen, welke *gevaar* kunnen doen ontstaan.

Wat mag men dan toch wel tegen het voorhanden zijn van *de met gevaar gepaard gaande dienstverrichting* aanvoeren?

Dat de brigadier-majoor Sol zich op den openbaren weg van het leven heeft willen berooven? Aan zelfmoord denkt niemand. Die gedachte wordt buitengesloten èn door de verklaringen omtrent zijn ambtelijk en huisselijk leven door mij overgelegd èn door het rapport van wijlen den officier van justitie Schlingeman van 29 October 1861. Hier heeft men het proces-verbaal van den officier van justitie, in de bijzonderheden vermeldende hetgeen hij uit den mond eens stervende heeft opgevangen. Is er iets, dat meer geloof verdient? En dan blijkt, dat *niets dan toeval* de verwonding van den brigadier-majoor Sol heeft teweeggebracht.

Wijlen de officier van justitie Schlingeman nam wel aan, dat aan de dienstverrichting gevaar verbonden was, maar hij erkende niet het bestaan van eene *zoodanig* met

gevaar gepaard gaande dienstverrichting. Gaf die officier niet aan art. 3*b* der pensioenwet eene te beperkende uitlegging? Waar onderscheidt dit artikel *graden* van gevaar? Is het gevaar niet reeds in het *noodzakelijk dragen* van vuurwapens gelegen?

Van den dienst, dien Sol „op *dat* oogenblik" verrichtte, spreekt de officier, maar die dienst was geen ander dan dien hij op *ieder ander* oogenblik verrichtte, wanneer hij op het veld of den openbaren weg was. Ook *die* dienst vorderde *bewapend* te zijn.

Verre van mij de vrees, dat gij, H. E. G. H.! de opvatting van wijlen den officier van justitie te Arnhem deelen zult. In de laatste jaren werden onderscheidene aanvragen om toekenning van pensioen aan uw oordeel onderworpen. Daaronder was slechts ééne, die met de tegenwoordige kan vergeleken worden. Zij werd beslist bij het Kon. besluit van 25 Mei 1864. Men vindt de beraadslagingen in het gedrukt verslag uwer zittingen IVe Deel bl. 7—9 en het besluit op bl. 199. Ook dáár vroeg eene weduwe van een ambtenaar pensioen krachtens hetzelfde artikel. Ook dáár was de overleden ambtenaar verongelukt in de uitoefening zijner functies. Zijn voet was uitgegleden door slib, toen hij zich bevond op de kribben, met de inspectie waarvan hij was belast. Uit het Kon. besluit, waarbij die zaak, in strijd met het gevoelen van den raad van bestuur van het pensioenfonds, werd afgedaan, is mij niet gebleken dat het met 's Konings denkbeelden zoude strooken aan het woord *gevaar* in art. 3*b* den zin te geven van *bijzonder* gevaar.

Er is eene andere bedenking gemaakt door den toenmaligen raad van bestuur. Zijn ongunstig advies grondt zich hierop: „het feit kan *ook* het gevolg van toeval of onvoorzichtigheid zijn." Zonderling beweren! Al ware 't juist, ligt de *prima causa* niet steeds in de verplichting om vuurwapens te dragen? Al ware 't juist, is daarom de verwonding *minder* het gevolg van eene met gevaar gepaard gaande dienstverrichting?

Waar staat in de pensioenwet geschreven, dat de kleinste onvoorzichtigheid het recht van pensioen beneemt? Art. 7 der wet spreekt wel is waar van „werkelijke achteloosheid," maar juist *niet* in het geval van art. 3.

Ook vind ik die meening niet terug in het straks aangehaald Kon. besluit van 25 Mei 1864. Juist het tegendeel besliste de Koning. De Koning besliste, dat dergelijk gevaar „niet altijd met gepaste voorzichtigheid te keeren is."

Waar nu 't toeval — ook volgens de Fransche jurisprudentie altijd eene *feitelijke* vraag, en geene rechtsvraag — onbetwistbaar vaststaat, hoe kon de raad van toezicht *daarin* ooit een hinderpaal ontdekken tegen toewijzing van het verzoek?

Ik zeide reeds, dat in het administratief recht niet volgens de strenge regelen van het burgerlijk recht kan geoordeeld worden. Volgens burgerlijk recht is ieder tot schadevergoeding aansprakelijk voor zijne *onvoorzichtigheid.* Maar ook in burgerlijk recht geldt dat die *onvoorzichtigheid* dan toch eerst moet *bewezen* worden door hem, die wegens de onrechtmatige handeling vergoeding vraagt. Waar is nu hier zoodanig bewijs? Die onvoorzichtigheid is in deze zaak *door niets* bewezen.

Onvoorzichtigheid zou alleen dan hebben bestaan, wanneer de brigadier-majoor zijn wapen had gedragen in eene verkeerde richting, zoodat hij zich zelven schade *moest* berokkenen. Daarvan blijkt niets. Wegens den stortregen ging hij schuilen onder den

boom; zijn voet struikelde; het schot ging af. Is dat onvoorzichtigheid? Neen, dat is niets dan toeval.

Men vindt in de Fransche jurisprudentie onderscheidene voorbeelden van verwondingen *door* veldwachters aan voorbijgangers toegebracht en van veroordeelingen, door den burgerlijken rechter uitgesproken. Maar in welke gevallen? Men kan ze vinden bij DALLOZ voce *Responsabilité* I p. 647. Altijd dan, wanneer óf de veldwachter zijn wapen droeg in eene verkeerde richting, óf wanneer hij zich niet vooraf omtrent de gesteldheid van zijn wapen had overtuigd. Doch ook zelfs in *die* gevallen kan nog toeval bestaan.

Daarop zinspeelt SOURDAT *Traité Général de la Responsabilité* I pag. 605 nº. 647: "On conçoit cependant qu'un cas fortuit peut être la cause de l'accident. Par exemple, un tiers survenant inopinément et avec précipitation aurait pu changer brusquement la direction du fusil et le faire partir par un mouvement que celui qui le porte n'a pu ni prévoir ni empêcher."

Er is in deze zaak geen spoor van kleine onvoorzichtigheid, veel minder van groote; maar wel een volledig bewijs van toeval.

Het *recht* van pensioen, hoop ik, zal door den Koning, beter ingelicht, thans worden erkend. Wat het *bedrag* betreft, kan ik niet toegeven, dat art. 26 der wet van 9 Mei 1846 de uitbetaling van vorige dienstjaren zou behoeven in den weg te staan. Dit artikel onderstelt een *erkend* recht van pensioen. Meer gevaar, bijzonder gevaar ducht ik echter van de bepaling van art. 1991 in verband met het slot van art. 2012 Burg. Wetb. Doch het zou kunnen zijn, dat ik mij hierin bedrieg. De afdeeling zal ook dit punt onderzoeken.

Nog één woord. Waarom zou haar advies, 's Konings beslissing, niet zoo loyaal mogelijk zijn? Indien een ambtenaar van zoo grooten dienstijver zoo noodlottig kwam te vallen, welk handelaar, welk industrieel, die zijn hart op de rechte plaats heeft, zou der weduwe een jaargeld onthouden? Waarom zou de Staat zich achter uitvluchten verschansen? Eene oude zaak, zal men zeggen, maar het is nooit te laat om recht te doen en een misslag te herstellen.

Om wèl te doen uitkomen, dat er geen grond bestaat voor de uitzondering van art. 3*b*, heb ik eindelijk de eer aan de Afdeeling aan te bieden een uittreksel uit de registers van den burgerlijken stand, waaruit blijkt, dat het huwelijk tusschen den voormaligen brigadier-majoor en de verzoekster lang vóór het ongeluk voorviel, is voltrokken.

Op verzoek van den *Voorzitter* wordt door den gemachtigde overgelegd de instructie voor 's rijks veldwacht, waarop hij zich heeft beroepen.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Zesde vergadering.

Vergadering van Woensdag, 13 *Februarij* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen, Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 2 Februarij 1878, n_o. 9, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den raad der gemeente Hof van Delft, tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland van* 5 *November* 1877, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1878. (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 39).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den raad der gemeente *Hof van Delft*, tegen een besluit van Ged. Staten van *Zuidholland* van 5 November 1877, n_o. 70, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeente-begrooting voor 1878;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 23 Januarij 1878, n°. 97;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 31 Januarij 1878, n°. 10, afd. binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat Gedeputeerde Staten hunne goedkeuring aan de gemeente-begrooting hebben onthouden, omdat het subsidie ten behoeve van het algemeen armbestuur daarop is uitgetrokken op een bedrag van f 450.—, dat is f 50.— hooger dan voor 1877;

dat de gemeenteraad daartegen heeft aangevoerd, dat hij er steeds op bedacht is om de armverzorging tot zoodanigen toestand te brengen, als met de beginselen der armenwet strookt; dat, niettegenstaande de bevolking sedert 1871 van 1439 tot 1673 zielen is gestegen, het subsidie jaarlijks is verminderd; dat in 1871 f 1000.—, in 1872 f 1000, in 1873 f 950, in 1874 f 500, in 1875 f 400 als subsidie is toegestaan en dat in 1876, ten gevolge van de bestaande overschotten, geen subsidie is gevraagd; dat het subsidie voor 1878 iets hooger is dan dat voor 1877, doordien voor 1878 als batig saldo der laatst goedgekeurde rekening slechts eene som van f 111.47⁵ bij het armbestuur in kas was, terwijl voor 1877 een saldo der laatst goedgekeurde rekening aanwezig was van f 264.49⁵; dat de uitgaven echter op f 103.02 minder zijn geraamd dan voor 1877;

Overwegende:

dat uit de door het gemeentebestuur verstrekte inlichtingen voldoende is gebleken, dat hier niet te denken valt aan een streven, strijdig tegen art. 21 der wet op het armbestuur; dat de subsidien in de laatste jaren inderdaad aanmerkelijk verminderd zijn; dat de meeste posten der begrooting voor 1878 minder geraamd zijn dan voor 1877, geen post hooger; dat de behoefte aan hooger subsidie alleen voortspruit uit het lager batig saldo, waarmede de begrooting opent, hetwelk het gevolg is van het niet betalen van subsidie in 1876;

dat Ged. Staten wel beweren, dat de uitgaven voor geneeskundige hulp minder zouden kunnen geraamd worden, maar dat behoefte aan geneeskundige hulp nooit met zekerheid te ramen is;

dat in 1876 in de gemeente *Hof van Delft* daarvoor is uitgegeven f 27.50, maar dat dit cijfer buitengewoon laag is geweest, en dat in 1875 voor geneeskundige hulp eene uitgaaf gevorderd is van f 96, terwijl voor 1877 die uitgaaf op f 135 is geraamd;

dat Ged. Staten indertijd geen bezwaar tegen die raming van f 135 hebben gehad en dat dus eene raming van f 105, niet overdreven kan worden geacht;

Gezien art. 209 der wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 85) en de artt. 60 en 61 der wet op het armbestuur;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bovenvermeld besluit van Ged. Staten van *Zuidholland*, de begrooting der gemeente *Hof van Delft*, zooals die door den gemeenteraad voor 1878 is vastgesteld, alsnog goed te keuren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 2 Februarij 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

Aan de orde is:

II. het *geschil tusschen Ged. Staten van Overijssel en het bestuur der Dronther bedijking.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Volgens een reglement vastgesteld door de Prov. Staten van Gelderland en die van Overijssel, goedgekeurd door den Koning, afgekondigd in het Provinciaal-blad van Overijssel n°. 16 van 1873, wordt de bedijking langs Dronthen beheerd door gecommitteerden uit verschillende waterschaps-besturen en uit het gemeente-bestuur van Kampen, welke gecommitteerden voor vijf jaren door den Koning worden benoemd uit een tweetal door het committerend bestuur op te maken.

Met 1 Januarij 1876 heeft, krachtens herbenoeming door den Koning, als gecommitteerde uit het bestuur van het 9de dijksdistrict in Overijssel zitting genomen mr. C. J. R. Nobel.

Met 1 Julij 1877 is genoemde gecommitteerde volgens den rooster afgetreden als hoofdingeland van het 9de dijksdistrict; hij is echter als zoodanig herkozen.

Bij eene nota, in het begin der maand October 1877 ingediend aan de commissie van dagelijksch bestuur uit gecommitteerden, heeft hij te kennen gegeven dat hij naar zijn oordeel door zijne aftreding als hoofdingeland van het 9de dijksdistrict tijdelijk heeft gemist het radicaal om lid te zijn van het collegie van gecommitteerden, dat hij dus regtens heeft opgehouden gecommitteerde te zijn en er derhalve in het collegie van gecommitteerden eene vacature ontstaan is. Hij beroept zich op art. 2 van het bovenvermelde reglement, vooral op het daarin gezegde dat het beheer over de bedijking langs Dronthen wordt opgedragen aan gecommitteerden *uit* de daar genoemde besturen, voorts op art. 5 waar gezegd wordt:

„Houdt een gecommitteerde op lid te zijn van het bestuur waaruit hij is benoemd, of ontstaat er op andere wijze eene vacature, dan zorgt het betrokken bestuur met inachtneming van art. 2 voor het noodige tot eene spoedige vervulling daarvan."

Hij vermeldt verder dat hij met 1 Julij als hoofdingeland is afgetreden en eerst bij besluit van Ged. Staten van 2 Augustus verklaard is als zoodanig te zijn herbenoemd.

Hij meent des te meer de aandacht op dit punt te moeten vestigen daar het, naar hij zegt, in politieke en administratieve collegien een algemeen erkende regel is dat door het tijdelijk, hoe kortdurend ook, gemis van het radicaal bestaande in het bekleeden van eene zekere betrekking, b. v. lid van den gemeenteraad of van de Prov. Staten, de daarop gegronde benoeming tot eene andere betrekking — wethouder, lid van Ged. Staten — ophoudt.

Het collegie van dagelijksch bestuur uit gecommitteerden heeft, met overlegging van deze nota, Ged. Staten van Overijssel verzocht omtrent het daarin behandelde punt volgens art. 27 van het reglement te willen beslissen. Het collegie deelde nog mede dat hetzelfde geval zich voordeed ten aanzien van J. J. Reuil Hz., die ook met 1 Jan. 1876 zitting genomen had als gecommitteerde en in 1877 als hoofdingeland was afgetreden en herkozen. Het collegie merkte nog op dat, dewijl de periodieke aftredingen bij de verschillende besturen hem niet bekend waren en daarop vroeger ook geen acht was geslagen, het mogelijk was dat nog andere gecommitteerden in het zelfde geval verkeerden.

Ged. Staten antwoordden dat mr. C. J. R. Nobel die voor 1 Julij was herkozen als hoofdingeland van het 9de dijksdistrict, huns inziens geen enkel oogenblik had opgehouden lid te zijn van het bestuur van dat dijksdistrict, al mogt ook door toevallige omstandigheden de uitslag der verkiezingen van hoofdingelanden eerst in de maand Augustus door hun collegie zijn bekend gemaakt; dat dus naar hun oordeel mr. Nobel het vereischte om tot gecommitteerde in het bestuur der bedijking langs Dronthen benoemd te kunnen worden niet had verloren en er van eene toepassing van art. 5 van het reglement voor die bedijking derhalve geen sprake kon zijn.

Mr. Nobel, hiermede bekend gemaakt, antwoordde dat hij niet overtuigd was, maar van gevoelen bleef dat hij door zijne aftreding als lid van het bestuur van het 9de dijksdistrict zijn radicaal om gecommitteerde te zijn had verloren (al mogt dat ook door eene nieuwe verkiezing terug bekomen zijn) en derhalve opgehouden had lid te zijn van gecommitteerden. Hij was van oordeel dat het bestaande verschil van gevoelen eene bepaalde beslissing vorderde, daar de al of niet juiste toepassing van het reglement ten aanzien van het punt in geschil van invloed zou zijn op de wettigheid en de verbindende kracht van besluiten van gecommitteerden. Hij verzocht derhalve te mogen vernemen of gecommitteerden het geschil in hooger beroep wilden brengen, dan of zij er de voorkeur aan gaven dat hij eene beslissing van hooger gezag provoceerde.

De zaak is daarna in de vergadering van gecommitteerden overwogen, met dezen uitslag dat de meerderheid zich met het gevoelen van mr. Nobel vereenigde en dat bij adres van 31 October 1877 Z. M. de Koning verzocht werd op grond van art. 27 van het reglement eene beslissing te nemen.

Bij adres van 2 November wendde mr. Nobel zich insgelijks tot den Koning met verzoek dat Z. M. uitspraak zou doen ter beslissing van het geschil gerezen ter zake der wettigheid van zijn lidmaatschap van het collegie van gecommitteerden, of wel dat de regering hare zienswijze mogt kenbaar maken nopens den zin en de uitlegging van art. 2 van het reglement op het beheer der bedijking langs Dronthen in verband met art. 5 van dat reglement en met art. 5 al. 5 van het reglement op

het beheer van de dijken, kaden, polders enz. in Overijssel en mede nopens de toepassing van de aangehaalde bepalingen op het onderwerpelijk geschil. In dit adres zet de adressant op nieuw zijn gevoelen uiteen. Hij voert aan dat zijne vroegere benoeming tot lid van het bestuur van het 9de dijksdistrict hem volgens art. 5 van het Overijsselsch reglement op dijken, kaden, polders enz. een mandaat verleende voor zes jaren, dat met het verloopen van dien tijd is vervallen; dat de herkiezing is eene nieuwe verkiezing die een geheel nieuw mandaat opdraagt, zooals uit den aard der zaak voortvloeit en behalve dat nog door het afleggen van een nieuwen eed wordt bevestigd; dat er naar zijn oordeel tusschen het ipso jure met 1 Julij vervallende mandaat en het daarop volgende, op 2 Augustus wettig geconstateerde nieuwe mandaat, toch een oogenblik, hoe kort ook, geweest is waarop hij geen lid was van het bestuur van het 9de dijksdistrict en dus het vereischte voor het lidmaatschap van het collegie van gecommitteerden had verloren; dat dus het geval ontstond van art. 5 van het reglement en hij eene herbenoeming als gecommitteerde behoeft; dat daartegen niets kan afdoen de bepaling van art. 2, dat de gecommitteerden voor vijf jaren worden benoemd, daar dit artikel blijkbaar van de veronderstelling uitgaat dat men gedurende dat tijdsverloop zijn radicaal behoudt, terwijl bij het verlies daarvan, om welke reden dan ook, art. 5 moet gelden en worden toegepast.

Bij schrijven van 19 November gaf het bestuur der bedijking aan den Minister van Waterstaat, handel en nijverheid te kennen, dat J. J. Reuil Hz., gecommitteerde uit den raad der gemeente Kampen, in hetzelfde geval verkeerde als mr. Nobel. Daar weldra belangrijke besluiten te nemen waren, waarbij men wenschte dat het collegie voltallig zou zijn, werd bevordering eener spoedige beslissing verzocht.

Bij hun berigt van 29 November 1877, gaven Ged. Staten van Overijssel, omtrent deze zaak gehoord, te kennen dat naar hunne meening mr. Nobel van hetzelfde tijdstip af waarop hij als hoofdingeland aftrad, die betrekking weder heeft bekleed krachtens de herkiezing die vóór 1 Julij had plaats gehad en dat hij alzoo geen enkel oogenblik had opgehouden te zijn lid van het bestuur van het 9de dijksdistrict; dat zij dan ook niet konden aannemen dat mr. Nobel een oogenblik het vereischte had verloren om benoemd te worden tot gecommitteerde in het bestuur der Drontherbedijking en daardoor zou opgehouden hebben lid van dit bestuur te zijn.

Wat betreft het beroep op hetgeen geschiedt in gelijksoortige gevallen, zooals o. a. het aftreden van een wethouder als raadslid, zeggen Ged. Staten dat de gronden waarop men aanneemt dat art. 87 der gemeentewet ook in dat geval van toepassing is, hier niet in aanmerking kunnen komen, zij meenen te dien aanzien te kunnen volstaan met te verwijzen naar het Kon. besluit van 27 September 1853, *Stbl.* nº. 107.

Het komt hun niet wenschelijk voor dat het in de praktijk vaststaande maar huns inziens in theorie aan bedenkingen onderhevige beginsel, dat aftreding als lid der Staten en als raadslid, zelfs bij herkiezing, aftreding als lid van Ged. Staten en als wethouder ten gevolge heeft, tot andere gevallen worde uitgebreid, omdat men er nog nooit aan gedacht heeft leden der Staten en raadsleden, die als zoodanig in speciale commissien zitting hadden, als afgetreden te beschouwen, wanneer zij zich aan eene

herkiezing hadden moeten onderwerpen, en omdat door toepassing van die leer onderscheidene besturen, bv. van de Overijsselsche Kanalisatie-maatschappij en van een aantal wegen die door commissien uit gemeente-besturen worden beheerd, telkens feitelijk ontbonden zouden worden.

Ged. Staten van Overijssel adviseren derhalve dat aan de adressanten worde te kennen gegeven dat zich hier niet het geval heeft voorgedaan bedoeld bij de eerste zinsnede van art. 5 van het reglement voor de Dronther-bedijking en er alzoo geen nieuwe benoeming tot gecommitteerde wordt vereischt.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 11 December 1877.

Op verzoek dezer afdeeling is daarna nog het gevoelen ingewonnen van Ged. Staten van Gelderland, omdat het hier betreft toepassing van een reglement door de Staten van Gelderland en van Overijssel vastgesteld.

Ged. Staten van Gelderland geven bij schrijven van 29 Januarij 1878 te kennen dat zij zich in het algemeen vereenigen met het gevoelen van hunne ambtgenooten van Overijssel en met de door hen ontwikkelde motieven.

Zij merken daarbij echter op dat de gecommitteerden volgens art. 2 van het reglement voor de bedijking langs Dronthen voor een vast tijdperk worden benoemd, en dat zij die betrekking gedurende dat tijdperk moeten blijven bekleeden zoolang zij het vereischte daartoe, namelijk het lidmaatschap van het bestuur waaruit zij zijn benoemd, behouden. Bij periodieke aftreding en herbenoeming in het laatstbedoeld bestuur, vóór den dag dat het vereischte mandaat verstreken was, kunnen zij alzoo, naar het oordeel van Ged. Staten, niet gezegd worden dat vereischte verloren te hebben, vermits op hetzelfde oogenblik dat het oude mandaat vervalt zonder eenige tusschenruimte, hoe kort ook, het nieuwe weder intreedt.

Ged. Staten achten het vooral in de tegenwoordige moeijelijke omstandigheden waarin het bestuur der bedijking langs Dronthen zich wegens de gevolgen der vernieling van die bedijking bevindt, zeer te betreuren dat door het opwerpen van dit geschil, waarvoor huns inziens geen overwegende regtsgrond bestaat, dat bestuur in wankelenden toestand wordt gebragt. Wanneer het niet volstrekt noodig is het reglement in den geest van mr. Nobel uit te leggen en de noodzakelijkheid daartoe bestaat huns inziens zeker niet, daar minstens evenveel redenen tegen zijn gevoelen pleiten als daarvoor — dan achten zij eene spoedige beslissing in den geest van Ged. Staten van Overijssel van groot gewigt.

III. het beroep van *den gemeenteraad van Lekkerkerk tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland, waarbij vergunning is geweigerd van te bouwen op de gesloten algemeene begraafplaats.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgend verslag uit:

Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging den 16 Januarij jl., bij deze afdeeling aanhangig gemaakt.

Burgemeester en Wethouders der gemeente *Lekkerkerk* provincie Zuidholland verzochten op den 9 November 1877 aan Gedeputeerde Staten dier provincie vergunning om een gebouw, bestemd voor vereenigd post- en telegraafkantoor en voor gemeentehuis, te stichten op de in September 1867 gesloten algemeene begraafplaats dier gemeente.

Ged. Staten hebben over dit verzoek ingewonnen het gevoelen van den inspecteur van het geneeskundig staatstoezigt in Zuidholland. Die inspecteur berigtte bij missive van den 17 November 1877 aan Ged. Staten, dat volgens zijne zienswijze het tegen de bedoeling van art. 25 der begrafeniswet zou strijden, om reeds kort nadat de begraafplaats tien jaren gesloten is geweest vergunning te verleenen om daarop gebouwen te stichten; — dat veeleer is aan te nemen, dat zoodanige vergunning — en dan altijd nog bij uitzondering — niet behoort verleend te worden dan wanneer een veel langer tijdsverloop sedert de sluiting is verstreken; — dat tegen het stichten van gebouwen, niet voor bewoning bestemd, minder bezwaar zou bestaan, maar dat het hier geldt het bouwen van een gemeentehuis waarin zou gevestigd worden een vereenigd post- en telegraafkantoor, waaraan waarschijnlijk zou verbonden zijn bewoning door den directeur van het kantoor en den bewaarder van het gemeentehuis, waarbij ook het graven van putten noodig zou zijn; — en dat zoo het verzoek werd toegestaan, er geen grond zou bestaan om de vergunning tot het oprigten van andere gebouwen op de begraafplaats te weigeren en dat op die wijze eene gesloten begraafplaats lang vóór het verstrijken van den 30jarigen termijn na de sluiting in een bebouwd gedeelte der gemeente zou kunnen worden herschapen.

Ged. Staten hebben bij hun besluit van 27 November 1877, in overeenstemming met het advies van den inspecteur, het verzoek van het gemeentebestuur afgewezen, met het oog op het belang van den openbaren gezondheidstoestand.

De raad der gemeente *Lekkerkerk* heeft zich op den 12 December daaraanvolgende, van dit afwijzend besluit in beroep voorzien bij den Koning.

In het adres van den gemeenteraad wordt hoofdzakelijk gezegd: dat de begraafplaats ligt midden in de kom der gemeente en dus bij totaal gebrek aan andere localiteit, — de juist aangewezen plaats is voor de voorgenomen stichting van een vereenigd post- en telegraafkantoor en gemeentehuis; — dat de begraafplaats in gebruik is geweest tot September 1867 en sedert gesloten; terwijl zij, bij hare beperkte ruimte, vroeger geregeld in 10 jaren werd volgezet en destijds, bij opgraving, schier geen overblijfselen van lijken meer werden gevonden; — dat de begraafplaats hoog is gelegen, geheel met zand aangevuld en dus ruimschoots aan de lucht blootgesteld; zoodat men de volle overtuiging heeft, dat bij opgraving bijna geen overblijfselen meer zullen worden gevonden; — dat men zich nogtans voorstelt bij ontgraving, slechts benoodigd voor het leggen der fundamenten, omtrent de eventueel uit te graven beenderen te werk te gaan met dien eerbied, welken men aan overblijfselen van overledenen verschuldigd is; — en dat in aanmerking behoort te worden genomen dat uitgraving slechts zal behoeven te geschieden dáár waar begraving vóór minstens 15 jaren heeft plaats gehad;

dat voorts, met betrekking tot het belang van den openbaren gezondheidstoestand,

moet worden in het oog gehouden dat de afgesloten begraafplaats in het midden van de kom der gemeente ligt en de ondervinding geleerd heeft, toen de begraafplaats nog werd gebruikt, dat de gezondheidstoestand van de ingezetenen die om die begraafplaats woonden niets te wenschen overliet, althans niet minder gunstig was dan elders in de gemeente; — dat ook in later tijd, toen de begraafplaats was gesloten, nimmer is opgemerkt dat de gezondheid daar ter plaatse werd bedreigd; — en eindelijk dat nu, wijl men veilig kan aannemen, dat geen overblijfselen van lijken meer bestaan, toch de gezondheid er niet meer onder lijden zal, wanneer op het bedoelde terrein eenig gebouw wordt gesticht.

Ged. Staten, in wier handen dit adres gesteld werd ten fine van consideratien en advies, hebben daarover op nieuw ingewonnen de meening van den inspecteur. Deze berigtte op den 23en December jl., dat hij zich refereerde aan den inhoud van zijn vroeger schrijven; — dat het adres van den gemeenteraad in zijne zienswijze geen verandering had gebragt, omdat uit het adres blijkt, dat men te doen heeft met eene begraafplaats die, toen zij in gebruik was, slechts beperkte ruimte aanbood, juist zooveel als onmisbaar noodig was, zoodat de begravingsturnus zóó kort moest genomen worden als de wet slechts toelaat. Naar de meening van den inspecteur zal het moeijelijk zijn te ontkennen dat dientengevolge de bodem nog met producten van rotting moet zijn bedeeld.

Ged. Staten hebben blijkens hun ambtsberigt van den 31 December jl. gepersisteerd bij hun besluit.

Door den gemeenteraad zijn aan deze afdeeling ingezonden drie verklaringen, als: eene van den heer L. Exalto, te Moordrecht, ontwerper van het te stichten gebouw, waarin gezegd wordt dat tegen het stichten van het gebouw geen bezwaar kan bestaan, omdat de begraafplaats hoog gelegen is, geheel met zand aangevuld en voor de luchtstrooming opengesteld; dat ook ter plaatse waar het gebouw zou worden gesticht geene begraving sedert 15 jaren heeft plaats gehad en dat er dus geen overblijfselen van lijken meer zullen gevonden worden, — eene tweede van den heer dr. A. F. van Wieringen, geneesheer te Lekkerkerk. Daarin wordt door hem gezegd, dat gedurende de 28 jaren dat hij als geneesheer te Lekkerkerk geplaatst is de begraafplaats, zoowel toen zij nog in gebruik was als na de sluiting, nooit eenigen nadeeligen invloed op de bewoners der kom van het dorp Lekkerkerk heeft uitgeoefend; en dat hij zich ook overtuigd houdt, dat op dat deel van de begraafplaats waar men bouwen wil, geen overblijfselen van lijken meer zullen worden gevonden; en dat noch de algemeene gezondheid, noch die van de bewoners van het op te rigten gebouw, bedreigd zal worden bij het verleenen der gevraagde vergunning; — en eene derde verklaring, van D. Dekker, opzigter der algemeene begraafplaats te Lekkerkerk, sedert 1850 tot 1867 belast geweest met de betrekking van doodgraver. Daarin zegt hij, dat op het gedeelte van de begraafplaats waar men bouwen wil, geen overblijfselen van lijken zullen gevonden worden.

De heer R. Blok, burgemeester der gemeente Lekkerkerk, heeft na het uitgebragt uitvoerig rapport, slechts weinig meer te zeggen. Alleen moet hij doen opmerken, dat de inspecteur van het geneeskundig staatstoezigt, de gemeente nooit heeft bezocht

en dat deze dus moeijelijk over de plaatselijke gesteldheid kan oordeelen. In den omtrek van de begraafplaats wonen er menschen die wel den ouderdom van tachtig jaar en meer bereikt hebben, en wel verre dat men dus zeggen kan, dat die streek ongezond is, zou men veeleer kunnen betoogen, dat de gezondheidstoestand daar niets te wenschen overlaat. En werkelijk, de gezondheidstoestand heeft daar nooit iets geleden; tijdens het heerschen van de cholera hebben zich in die buurt zelden, althans niet meer dan elders in de gemeente, gevallen voorgedaan. En zelfs volgens de verklaring van een geneesheer, die jaren lang in de gemeente heeft doorgebragt, is het daar het gezondste deel van de gemeente. Wel zouden er mogelijk gemoedsbezwaren bij ontgraving kunnen ontstaan, maar klachten uit een sanitair oogpunt, zijn er niet vernomen. Aan die gemoedsbezwaren zal worden te gemoet gekomen door de overblijfselen van lijken, die men nog mogt vinden, in kisten bijeen te verzamelen en naar de nieuwe begraafplaats over te brengen. Van zelf ontstaat de vraag of de gezondheidstoestand meer zal worden bevoordeeld als men die plek in den tegenwoordigen staat laat, dan wel als men die behoorlijk laat uitgraven, bezanden en bestraten; terwijl men die dan met eene goede laag portland-cement zal overdekken en daarop laten bouwen. De burgemeester gelooft niet, dat de gezondheidstoestand daardoor in het minst zal lijden. Sedert lang wordt gewenscht, het bouwen van een post- en telegraafkantoor en gemeentehuis met woning voor den concierge en de beambten. Er bestaat geen andere geschikte plaats in de gemeente, dan de aangewezene, om dat doel te bereiken. Daartegen kan geen gegrond bezwaar bestaan. Op die plek is alles weggenomen. Er is niets meer wat naar lijken zweemt. Zij worden er niet meer aangetroffen. In de laatste 15 jaren werd daar ter plaatse niet meer begraven. Volgens de verklaring van den doodgraver werd vroeger, althans in de laatste jaren, de begraafplaats in 7 jaren tijds vol gezet. Desniettemin zullen door het gemeentebestuur, dat krachtens zijne wettelijke verpligting, in deze het sanitair belang van de ingezetenen niet heeft uit het oog verloren, alle maatregelen van voorzorg worden genomen. Er behoeft echter geen vrees te bestaan, dat de bewoners door die vestiging meer zullen lijden, dan anderen die in den omtrek wonen. Het spreekt van zelf dat de inspecteur, die de gemeente nooit heeft bezocht, haar ook niet kent. Ware hij er geweest, hij zou zich overtuigd hebben, dat de graven die daar gelegen hebben zijn ingevallen en dat er nergens iets meer van bestaat. En zou het dan niet hard zijn, dat er nog 20 jaren zouden moeten verloopen, voordat wij die plek mogen bebouwen?

Dr. van Wieringen, die sedert 1849 in de gemeente gevestigd is geweest, ziet er dan ook geen bezwaar in, dat tot de bebouwing worde overgegaan onder de noodige maatregelen van voorzorg.

Gaarne zou de burgemeester wenschen dat de Raad van State kon besluiten een gunstige voordragt te doen, want de gemeente heeft geen ander geschikt terrein beschikbaar om het beoogde doel te bereiken.

Hij gelooft dat alles zich oplost in deze vraag: of de gezondheidstoestand meer zal lijden door het doen bebouwen van den grond op den aangeduiden voet, dan dien in den tegenwoordigen staat te doen verblijven.

De *Staatsraad* de Vries merkt op, dat de spreker gewag gemaakt heeft van gemoedsbezwaren, daarom meent hij te moeten vragen of bij de behandeling van deze zaak in den gemeenteraad ook van die gemoedsbezwaren is gebleken?

De burgemeester antwoordt dat in den raad van die gemoedsbezwaren niet is gebleken, en dat er officieel ook geene klagten deswege zijn ingekomen, maar dat hij de mogelijkheid veronderstelt dat sommigen gemoedsbezwaren zullen hebben over de overblijfselen van hunne betrekkingen.

Hij begrijpt echter niet waarom die bezwaren nu meer zouden gelden dan vroeger toen toch ook de overblijfselen werden opgeruimd en bijeengegaard. Overigens herhaalt hij dat slechts de grond waarop de fundamenten moeten worden gelegd p. m. anderhalf meter moet worden uitgegraven, en dat al wat er mogt worden gevonden behoorlijk bijeengezameld en bewaard zal worden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zevende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 27 *Februarij* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 14 Februarij 1878, no. 15, houdende beschikking op het beroep van *Jhr. D. T. A. van den Bogaerde van Terbrugge van een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant van* 26 *October* 1877, *G. n*0. 68, *waarbij zijne benoeming tot lid van het bestuur van het Waterschap de Dommel is vernietigd.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 36.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Jhr. D. Th. A. van den Bogaerde van Terbrugge, van een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant, van 26 October 1877 G. no. 68,

waarbij zijne benoeming tot lid van het bestuur van het waterschap de Dommel is vernietigd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 23 Januarij 1878, n_o. 95;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 11 Februarij 1878, no. 1, Afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat Ged. Staten, naar aanleiding eener klagt die bij hen was ingekomen tegen de geldigheid der benoeming van den appellant tot lid van het bestuur van genoemd waterschap, hebben beslist, dat hij miste het vereischte, gesteld in art. 5 van het reglement, als hebbende niet eene vaste woonplaats in het district, waarvoor hij gekozen was;

dat de appellant daartegen heeft aangevoerd, dat hij wel te Heeswijk domicilie en eene woning heeft, maar dat hij sedert jaren het grootste gedeelte van het jaar verblijft op den huize Nemerlaar onder Haeren, gelegen in het district, waarvoor hij gekozen is; dat hij daar ook in de personele belasting is aangeslagen; dat hij voldoet aan de voorwaarde, bij art. 12 alin. 2 van het algemeen reglement gesteld, en dat het bijzonder reglement geene meer restrictieve bepalingen mogt inhouden dan het algemeene;

Overwegende:

dat het bijzonder reglement voor het waterschap van de rivier de Dommel en de zich daarin ontlastende beeken en riviertjes, dat van dezelfde autoriteit afkomstig is als het algemeene en dus daarvan zeker kon afwijken, in art. 5 bepaalt, dat de leden van het bestuur hunne vaste woonplaats moeten hebben in het district, waarvoor zij gekozen zijn;

dat de appellant, hoewel een gedeelte van het jaar verblijvende te Haaren, woonplaats heeft in de gemeente Heeswijk, in dien zin dat hij dáár als ingezeten wordt aangemerkt, dat hij dáár zijne burgerschapsregten uitoefent, dáár op de kiezerslijsten is gebragt, dáár sedert jaren lid van den gemeenteraad is geweest en in de maand Julij ll. als zoodanig is herkozen en ook als raadslid is toegelaten;

dat hij, onder die omstandigheden, niet kan gezegd worden eene vaste woonplaats te hebben in de gemeente Haaren, en dat Ged. Staten daarom zeer teregt zijne benoeming tot lid van het bestuur van het waterschap hebben vernietigd;

Gezien het reglement voor het waterschap van de rivier de Dommel en de zich daarin ontlastende beeken en riviertjes, goedgekeurd bij Ons besluit van 23 November 1874, n_o. 21, (*Provinciaalblad* van Noordbrabant 1874, n_o. 34).

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven het bovenvermeld besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, van 26 October 1877, en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 14 Februarij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

2o. van 19 Februarij 1878, n°. 4, houdende beschikking op het beroep van *het bestuur van den banne Purmerland van een besluit van Ged. Staten van Noordholland, dd.* 13 *April* 1877, *n*$_o$. 15, *betreffende de herstelling van de sluis van den banne bij Purmerend.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 42.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ, ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van het bestuur van den banne Purmerland, van een besluit van Ged. Staten van Noordholland, dd. 13 April 1877, n$_o$. 15, betreffende de herstelling van de sluis van den banne bij Purmerend;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 30 Januarij 1878, n$_o$. 72;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 15 Februarij 1878, n$_o$. 10, Afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat de vergadering van stemgeregtigde ingelanden van den banne Purmerend in 1875 besloten heeft tot opruiming van het sluisje, waardoor van de wateren van dien banne tot in het Groot-Noordhollandsch Kanaal kan worden gevaren;

dat Gedeputeerde Staten van Noordholland tegen dat besluit bedenkingen hebben gemaakt

dat, toen ten gevolge van den hevigen storm van 30 Januarij 1877 de drempel der buitendeuren van genoemd sluisje was gesprongen, het bansbestuur onverwijld eenen dam voor de sluis heeft doen leggen, waardoor de vaart gestremd werd;

dat, toen tegen die stremming bij Ged. Staten door belanghebbenden bezwaren waren ingebragt, genoemd collegie, nà de gemeentebesturen van Oostzaan en Ilpendam te hebben gehoord, bij zijn besluit van 13 April ll., krachtens art. 7 der wet van 12 Julij 1855 (*Stbl.* no. 102), het bansbestuur van Purmerland heeft bevolen de herstelling van de meergenoemde schutsluis te ondernemen en die sluis daarna weder voor de scheepvaart open te stellen, op grond dat zij is gelegen in een openbaar vaarwater en eene gelegenheid tot scheepvaart-communicatie daarstelt, waarvan bij voortduring wordt gebruikt gemaakt;

dat het bansbestuur, van dit besluit bij Ons in beroep komende, aanvoert, dat het sluisje niet ligt in een openbaar vaarwater; dat de sloot, waarvoor het ligt en die voor de halve breedte aan den banne in eigendom behoort en voor de andere helft aan de eigenaren der aanliggende landerijen, door hare geringe diepte geene gelegenheid aanbiedt tot scheepvaart, maar alleen dient tot scheiding der erven, waterberging en waterloop en het doorvaren door die sloot alleen bij gedoogen geschiedt; dat er voorts geene verpligting bestaat om in den bandijk eenige sluis te hebben en dus het bestuur tot demping van een bestaand sluisje bevoegd is;

Overwegende:

dat volgens art. 8 der wet van 1855 het bansbestuur bij Ons voorziening kan vragen, indien het beweert, dat door Ged. Staten bevolen werken niet noodzakelijk zijn;

dat de noodzakelijkheid van het bevolen werk hier werd betwist door het beweren, dat het sluisje niet noodzakelijk is, als gevende geenen toegang tot een openbaar vaarwater, maar tot bijzonder eigendom, waarvan alleen door gedoogen der eigenaars wordt gebruik gemaakt;

dat dit beweren onjuist is;

dat toch is gebleken, dat bij den aanleg van het Groot-Noordhollandsch kanaal, toen het bestaande sluisje in de Achterdigting werd opgeruimd en de landerijen van Purmerland langs het Kanaal werden afgekaad met overdamming der slooten, waardoor men toegang had tot de trekvaart, die tot kanaal werd verbreed, het hier bedoelde schutsluisje is gebouwd om de verbroken gemeenschap van de wateren van Purmerland met de trekvaart, nu het Kanaal, te herstellen, en dat toen, zoo voor andere werken als bepaald voor dén bouw van dat sluisje, door het rijk eene belangrijke som gelds aan het toenmalig polderbestuur is verstrekt;

dat dit sluisje dan ook voortdurend ten dienste der scheepvaart is bestemd geweest en nog, bij besluit van 13 Julij 1872, n_o. 11, het tarief van het schutgeld voor het gebruik van dat sluisje is geregeld, overeenkomstig welk tarief de heffing door het bansbestuur jaarlijks werd verpacht;

dat èn uit de opgaaf der besturen van Purmerend, Ilpendam en Oostzaan, èn bepaaldelijk uit het bedrag van *f* 78, waarvoor de heffing van het schutgeld in de laatste jaren jaarlijks is verpacht, blijkt, dat van de gelegenheid tot doorvaart voortdurend een niet onaanzienlijk gebruik is gemaakt;

dat dus de wederopening, waarop van de zijde der belanghebbenden is aangedrongen, inderdaad als noodzakelijk behoort te worden beschouwd;

dat voorts wat het regtspunt betreft, of het bansbestuur tot het verrigten van

het bevolen werk verpligt is, daarover, volgens art. 9 der wet van 12 Julij 1855, (*Stbl.* n°. 102), alleen door den regter kan worden uitspraak gedaan;

Gezien de wet van 12 Julij 1855 (*Stbl.* n°. 102);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het beroep van adressant, voor zoover het gerigt is tegen de noodzakelijkheid van het bevolen werk, te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 19 Februarij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *E. Vegt te Kampen, tegen een besluit van Burg. en Weth. aldaar, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting van een bewaarplaats van lompen en beenderen.*

De *Staatsraad* BOOT brengt het volgende verslag uit:

Op 28 Augustus 1877, is door E. Vegt, te Kampen, bij request aan Burg. en Weth. dier gemeente, vergunning gevraagd tot oprigting van eene bergplaats van lompen en beenderen in zijn woonhuis, in de Boven Nieuwstraat aldaar, kad. Sectie F, n°. 6042, waar hij die zaak al sedert vele jaren drijft zonder er schriftelijk vergunning voor te bezitten.

Op 12 September daaraanvolgende had het door de wet voorgeschreven onderzoek plaats. Blijkens het daarvan opgemaakt proces-verbaal waren er schriftelijk bezwaren tegen ingebragt: 1_o. bij een adres, geteekend door W. Netjes en acht andere eigenaars of huurders van perceelen in de Boven Nieuwstraat, die zich tegen de inwilliging van het verzoek verklaren om den verpestenden stank, die zulk een inrigting verspreidt; dat die mitsdien een brandpunt zijn voor het doen ontstaan van epidemische ziekten, en daardoor de waarde der omliggende perceelen doen verminderen;

2°. bij nog vijf andere, adressen van Sondo, de Wed. Laarman, J. van den Berg, P. van der Weerd en A. Seller, allen op diezelfde gronden het gedaan verzoek bestrijdende, — Voorts was ingekomen een, door Burg. en Weth. gevraagd, advies van de openbare gezondheids-commissie der gemeente, dd. 11 September 1877, waarin deze wijst op de vele bezwaren, die uit een hygienisch oogpunt tegen het toelaten van dergelijke inrigtingen bestaan, en op de omstandigheid, dat des adressants woning gelegen is in eene digt bebouwde buurt, en dat eene verzameling van lompen en beenderen gassen verspreidt, schadelijk voor de omwonenden; terwijl lompen gemakkelijk dragers en verspreiders van smetstoffen kunnen zijn; weshalve zij tot afwijzing van het verzoek adviseert. Twee der onderteekenaren van het eerstgemeld bezwaarschrift, Kanis en Rondeel, hebben hunne grieven mondeling nog nader aangedrongen, bij welke gelegenheid de laatstgenoemde nog aanvoerde, dat Vegt geheele geraamten van nuchtere kalveren op het dak te droogen legt, en dat hij nog den vorigen dag een afgevild paard naar zijne woning had overgebracht, welk een en ander een verpestenden stank veroorzaakt. De belanghebbende zelf geeft te kennen dat hij de beenderen wekelijks verkoopt en de lompen eens of tweemalen in de week door den beurtman laat vervoeren; dat hij ze bewaart in het bovengedeelte zijner woning, — en dat hij, voor het geval dat zijn verzoek, zooals 't gedaan is, niet mogt kunnen toegestaan worden, dan althans de vergunning verzoekt, om te mogen hebben eene bewaarplaats enkel van lompen.

Burg. en Weth. namen, na dit gehouden onderzoek, bij hun besluit van 24 September 1877, de volgende beschikking:

„Overwegende, dat eene bewaarplaats van lompen in een bewoond huis op zich zelf reeds gevaar oplevert voor brand en voor de gezondheid der huisgenooten schadelijk kan worden, daar lompen toch dragers en verspreiders van smetstoffen kunnen zijn, terwijl eene bewaarplaats van beenderen in een bewoond perceel door de gassen, welke deze verspreiden, zeer zeker met nog grooter nadeelen voor de gezondheid en hinder van meer ernstigen aard gepaard gaat;

Overwegende, dat het vereenigd hebben van een en ander in dezelfde woning, vooral wanneer deze slechts eene beperkte ruimte heeft en in eene digt bevolkte omgeving is gelegen, zooals met adressants woonhuis in de Boven Nieuwstraat alhier het geval is, al de opgenoemde nadeelen zoowel voor de bewoners als de buren aanmerkelijk moet doen toenemen;

Overwegende, dat de aangevoerde bezwaren van verschillende eigenaren en bewoners van perceelen in de omgeving van adressants woonhuis gelegen, met betrekking tot den onverdragelijken, ja verpestenden stank, welke door de uitoefening van zijn bedrijf wordt veroorzaakt, de schade en hinder, welke zij beloopen en daardoor reeds nu ondervinden zoowel aan hunne huizen als goederen, dezerzijds zeer gegrond voorkomen en hunne aanvragen om het verzoek van adressant af te wijzen allezins billijken; terwijl ook de openbare gezondheids-commissie in haar deswege door deze vergadering gevraagd berigt op de bezwaren wijst, welke uit een hygienisch oogpunt bestaan tegen het verleenen eener vergunning als adressant wenscht en haar tot het voorstel leiden om op het verzoek afwijzend te beschikken;

Overwegende, dat het niet mogelijk is om door het stellen van voorwaarden aan

de bestaande bezwaren te gemoet te komen, hetzij door te bepalen, dat adressant slechts eene zekere hoeveelheid lompen en beenderen of wel een van beide in zijne woning zal mogen bewaren, hetzij door als voorwaarde te stellen, dat hij den voorraad wekelijks b. v. zal moeten verzenden en wel omdat ten eerste de bezwaren hierdoor niet worden weggenomen en omdat ten andere de naleving dezer voorwaarde niet te controleren zou zijn en schier onophoudelijk kon worden overtreden;

Overwegende, dat het mitsdien op grond van gevaar, schade en hinder in het algemeen belang noodzakelijk is de gevraagde vergunning niet te verleenen;

Is goedgevonden het gedaan verzoek van den adressant te wijzen van de hand."

Bij adres van 4 October is Vegt daartegen in beroep gekomen bij den Koning. Hij verklaart daarin, dat hij reeds 23 jaren achtereen deze affaire in hetzelfde perceel uitoefent, waartoe hij zegt, dat de vorige burgemeester Wttewaal van Stoetwegen hem mondeling toestemming had verleend; dat in den laatsten tijd de commissaris van politie het hem lastig heeft gemaakt en hem heeft aangespoord alsnog vergunning te vragen voor de oprigting eener zaak, die al tal van jaren bestaan heeft; dat men personen heeft opgehitst om bezwaren er tegen in te brengen, welke personen echter niet de naaste buren zijn; — dat er geene plaatsopneming geschied is; — dat hij, 63 jaren oud zijnde, en geen ambacht geleerd hebbende, niet nu den handel van zijn geheel leven kan vaarwel zeggen, om iets anders voor zijn groot huisgezin te gaan ondernemen; dat het drijven van zulk een industrie of handel wel te Kampen aan anderen is toegestaan, die grooter hoeveelheden lompen en beenderen gedurende vele weken bergen. Hij verzoekt dus vernietiging van 't besluit van Burg. en Weth. of, des noodig, dat er een plaatselijk onderzoek worde gelast, opdat daarna door Burg. en Weth. een juister beschikking worde genomen, ook met het oog daarop, dat het hier niet geldt oprigting eener nieuwe maar bestendiging eener reeds 23 jaren bestaande bergplaats. Bij dat adres legde de appellant over eene verklaring van beurtschippers van Kampen op Zwolle en op Amsterdam, dat zij wekelijks voor Vegt vervoeren quantiteiten beenderen en lompen, waarachter de 4 naaste buren van Vegt de verklaring laten volgen, dat zij nooit eenigen last van 't werk huns buurmans of van zijne bergplaats hebben ondervonden, en dus in het belang van diens gezin hopen, dat hij daar zijn vak zal mogen blijven uitoefenen.

Dit adres, aan Ged. Staten van Overijssel tot berigt toegezonden, gaf dit collegie aanleiding, om het gemeentebestuur van Kampen er op te hooren, en de adviezen in te winnen van den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezicht en van den Hoofdingenieur van den Waterstaat.

Burg. en Weth. berigtten, dat, wat er zij van eene vroeger verleende *mondelinge* vergunning, de politie teregt begreep, dat hij, na de invoering der wet van 2 Junij 1875, schriftelijk vergunning moest vragen, te meer, omdat vele buren herhaaldelijk zich beklaagd hebben over den stank; dat de lompen op zijn zolder van de straatzijde zigtbaar zijn; dat hij mede zonder vergunning nuchtere kalveren slacht, wier geraamte soms vele dagen op een schuurtje achter zijn huis te droogen gelegd worden; dat hij zelfs vleesch en beenderen van reeds begraven dieren tracht te krijgen, wat nog onlangs plaats had met een opgegraven paard; dat er in November 1869 begin van brand in den lompenvoorraad ontstaan is, nog gelukkig tijdig bedwongen door de

brandweer; dat van de 4 naaste buren, die de verklaring voor Vegt teekenden, 3 wonen in huisjes in de Speldemakerssteeg, *zonder open plaats* vlak naast den muur van des appellants woning, terwijl de vierde, die naast hem woont in de Boven Nieuwstraat, gezegd wordt in der tijd zijn huis van Vegt gekocht te hebben, onder de voorwaarde van nimmer met een klagt tegen diens bedrijf te zullen opkomen; dat wel degelijk ook door hun collegie wordt gezorgd, dat het bedrijf van andere handelaren in lompen geen hinder te weeg brengt.

De geneeskundige inspecteur in Overijssel en Drenthe, die tevens voorzitter is der openbare gezondheids-commissie, reeds door Burg. en Weth. gehoord, verklaart zich stellig tegen 't behoud dezer stankwekkende inrigting in die bevolkte buurt, ook wegens de bekrompene lokaliteit. Hoe de weigering Vegt, die hem voorkomt in behoeftige omstandigheden te verkeeren, ook moge benadeelen, toch moet hij in 't openbaar belang daartoe adviseren.

De Hoofdingenieur van den Waterstaat zendt eene situatie-teekening in — en een berigt van den ingenieur Deking Dura. Beiden zijn van oordeel dat deze zaak, zoo al geen gevaar, in allen gevalle grooten hinder te weeg brengt voor de bewoners in die buurt, waaraan niet door het stellen van voorwaarden is te gemoet te komen. Zij adviseren dus tot handhaving der weigering van 't gemeentebestuur.

Ook Ged. Staten komen, op die ontvangene inlichtingen, tot datzelfde resultaat. Voorwaarden, ter voorkoming der gevreesde nadeelen, zijn niet te stellen en bovendien ware op hare naleving moeijelijk een behoorlijk toezicht te houden.

Bij deze afdeeling zijn nog ingekomen, 1°. een brief van J. v. d. Berg, eigenaar van twee perceelen, in de Speldemakerssteeg, waarvan de huurders hadden verklaard geen hinder van de lompen-bergplaats te hebben; doch die verzekert dat hij door de last en stank daaruit ontstaande reeds tot klagten is overgegaan en waardevermindering zijner huizen er van ducht;

2°. een brief van Rondeel en 7 andere buurtbewoners op de bekende gronden op handhaving der weigering aandringende, en 3°. een adres van E. Vegt, met vijf bijlagen, waarin hij aanvoert en aantoont door koopacte en patent dat hij zijn huis reeds bezit sedert 26 Maart 1856; dat hij geene vergunning tot oprigting behoefde aan te vragen voor eene zaak welke daar reeds lang door hem is gedreven; — dat twee predikanten, Bavink, te Kampen, en Gispen, te Zwolle, verklaren, toen zij in vorige jaren naast Vegt woonden, nooit eenigen last van diens handel te hebben gehad; — terwijl eene door W. R. Hauff daarbij gevoegde verklaring inhoudt, dat hij vroeger tot April 1876 in het tweede huis van Vegt af gewoond heeft, en nooit hinder van diens bedrijf gehad heeft; dat eenige der klagende buren zijn opgezet door A. Kalff, die wangunstig op Vegt is, daar hem verhinderd is een beenderen- en lompen-pakhuis op te rigten; — dat deze persoon hem Hauff, uitgever, had aangezocht om in een courant-artikel de zaak van Vegt tegen te werken; — en dat één lid der gezondheids-commissie Dr. Reicher hem gezegd had, dat de gezondheids-commissie te dezer zake *niet* was gehoord.

Vegt zelf geeft nog op dat een concurrent hem tegenwerkt en de meer verwijderde buren ophitst, en dat zijn plan slechts is om het bestaande te behouden, niet uit te breiden, tot aanvrage waarvan hij is overgegaan op verlangen van den commissaris

van politie, die hem hoop gaf, dat deze zaak als reeds bestaande wel zoude worden toegestaan.

Bij Kon. besluit van 3 Januarij jl., is, op voordragt van den Minister van Waterstaat enz., de beslissing van Z. M. met 2 maanden verdaagd en de zaak is bij brief van dien Minister van 17 Januarij jl., bij deze Afdeeling aangebracht.

De heer VEGT is zelf tegenwoordig tot toelichting van zijn beroep. Hij zegt dat er in de aangeheven klachten veel overdrevens en onwaarheid gelegen is. Reeds 40 jaren woont hij te Kampen, zonder dat hij ooit tot klachten heeft aanleiding gegeven. Alleen ten gevolge van concurrentie wordt hem de voet dwars gezet: ook tijdens het heerschen van de veepest oefende hij hetzelfde bedrijf uit, zonder dat er toen klachten zijn ontstaan. Het is onwaar dat er geraamten van kalveren in zijn huis zijn geweest. Hij heeft de aanvrage alleen gedaan omdat de commissaris van politie dit verlangde. Het verdient toch opmerking dat er gedurende 40 jaren geen mensch is opgekomen, en zich geen klagers hebben doen hooren. Zooals het altijd gaat, de een zet den ander op. De commissaris van politie en de burgemeester hebben hem gedwongen de aanvrage te doen, nooit zijn er eenige klachten tegen hem ingebracht. Hij zit met een groot huisgezin, heeft niets anders geleerd en weet niets anders te doen. Er zijn ook anderen die pakhuizen hebben en die toch geen aanvrage hebben gedaan.

De *Staatsraad* DE VRIES vraagt: Waarom hebt gij geene vergunning gevraagd, tot uitoefening van het beroep van slager?

De heer VEGT antwoordt: dat hij dit niet gedaan heeft omdat er alleen kalveren door hem geslacht worden.

De *Staatsraad* DE VRIES. Is het waar dat er geraamten van dieren op het plat worden gelegd?

De heer VEGT. Neen: dat is nooit gebeurd.

De VOORZITTER. Als er nuchtere kalveren worden geslacht, waar blijven dan de afval, de beenderen enz.?

De heer VEGT. Die worden ten spoedigste per beurtman naar Amsterdam verzonden.

III. het beroep van *W. Paschen, tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland betrekkelijk de toelating van twee leden van den gemeenteraad van Winterswijk.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgende verslag uit:

Op 7 November jl. zijn te Winterswijk tot leden van den gemeenteraad gekozen H. Goossens en J. D. Beskers, die beiden na onderzoek hunner geloofsbrieven op 30 November daaraanvolgende door dien Raad als leden zijn toegelaten.

Tegen die verkiezing en de door den gemeenteraad genomen beslissing zijn bij Ged. Staten van Gelderland bezwaren ingediend door W. Paschen. Ged. Staten hebben echter 's Raads beslissing bekrachtigd bij resolutie van 19 December jl., en het is tegen deze dat genoemde W. Paschen bij den Koning in beroep is gekomen.

Ged. Staten op zijn adres gehoord doen opmerken, dat de gemeentewet in art. 36 tegen hunne uitspraken in zake van verkiezingen slechts regt van beroep toekent aan den Raad en aan den niet-toegelatene en adressant dus in zijn beroep niet-ontvankelijk behoort te worden verklaard.

Bij den Raad van State is eene memorie van den adressant ingekomen waarin hij deze opmerking tracht te wederleggen, en voorts een schrijven van burgemeester en wethouders van Winterswijk, houdende inlichtingen omtrent de door adressant aangevoerde bezwaren.

Die bezwaren en de daaromtrent gegeven inlichtingen komen kortelijk hierop neder:

1o. en 2o. de oproepingsbrief en de twee stembriefjes hielden, behalve hetgeen zij volgens de wet moeten inhouden, ook de namen in der aftredende leden. Twee kiesvereenigingen hebben daarvan meesterlijk partij getrokken om de broeders van de afgetredenen tot candidaat te stellen.

Burg. en Weth. antwoordden hierop, dat ten gevolge van bedanken en dus van tusschentijdsche aftreding twee verkiezingen moesten plaats hebben en wel voor verschillende tijdstippen en van aftreding; dat ter voorkoming van verwarring de bijvoeging gedaan is, opdat de kiezers duidelijk zien konden voor welke verkiezing het eene, voor welke het andere briefje moest dienen; dat van de afgetredenen de een reeds was overleden, de ander volstrekt niet in aanmerking kwam, zoodat hier aan geene officiele aanbeveling gedacht kan worden. Ged. Staten overwogen dat de vermelding van de namen der aftredende leden zoo in den oproepingsbrief als op de stembriefjes buiten invloed op den uitslag der verkiezing gebleven is en dus geen termen tot vernietiging der verkiezing oplevert.

3o. Adressant en twee medekiezers hebben op den dag der verkiezing 's morgens tien uur geen stembriefje op de secretarie kunnen bekomen in strijd met art. 37 der kieswet. Door Burg. en Weth. wordt inlichting gegeven omtrent hetgeen te dien aanzien gebeurd is. De stembriefjes waren niet ter secretarie maar aan het stembureau. De secretaris heeft voor een dier kiezers een briefje van het bureau gehaald, waarop deze echter niet gewacht heeft; zoowel adressant als zijne twee hier bedoelde medekiezers hebben hunne stemmen in den loop van den dag uitgebragt.

Op dit punt hebben Ged. Staten overwogen, dat, aangezien het niet dadelijk voorhanden zijn van stembriefjes op de secretarie, noch den adressant noch aan andere kiezers de gelegenheid heeft benomen om hunne stemmen uit te brengen, de aangevallen informaliteit geen invloed op den uitslag der stemming heeft gehad en dus geen grond tot vernietiging der verkiezing oplevert.

4°. In strijd met art. 60 der kieswet heeft de voorzitter van het bureau de stembriefjes niet door den oudsten, doch door een ander stemopnemer, laten nazien.

Het feit wordt niet ontkend, maar eveneens geacht buiten invloed op de verkiezing te zijn gebleven.

5°. Gedurende de stemming waren in den toegang tot het stembureau steeds politieagenten tegenwoordig tegen den geest van art. 49 der kieswet.

Burg. en Weth. berigtten hieromtrent, dat volgens verklaring van den voorzitter van het bureau de veldwachters, evenals vroeger, zoo ook bij deze verkiezing door hen belast zijn geweest om gedurende de stemming voor het huis, waar de verkiezingen plaats vinden, beurtelings tegenwoordig te zijn, zoodat het wel is aan te nemen dat adressant bij verwisseling van den een met den ander er twee bij elkaar heeft zien staan; maar dat zij bij die gelegenheid nooit wapens dragen en in last hebben toe te zien, dat op straat geen onordelijkheid voorvalle die hinderlijk zou kunnen zijn voor de kiezers op het stembureau. Van een gewapende magt in de zaal of hare toegangen is geen quaestie geweest.

Ged. Staten, oordeelende dat onder gewapende magt, waarvan art. 49 gewaagt, politieagenten niet gerangschikt kunnen worden, hebben dit bezwaar ongegrond geacht.

6°. Aan adressant is het regt ontzegd, bij art. 58 der kieswet bepaald, welk artikel geene andere bedoeling kan hebben, dan bezwaren inbrengen in ruimen zin en niet uitsluitend over de opening der stembriefjes. Het stembureau heeft namelijk geweigerd eenig ander bezwaar van den adressant in het proces-verbaal op te nemen, dan die, welke hij tegen de opening der stembriefjes mogt hebben. Burg. en Weth. wijzen er op, dat in elk geval hierdoor aan adressant geen nadeel is toegebragt, daar hij in de gelegenheid is geweest zijne overige bezwaren te doen onderzoeken.

Gedeputeerde Staten hebben geoordeeld dat de bedoelde weigering van het stembureau in overeenstemming met de wet is en dus teregt is geschied.

In zijn adres aan den Koning, voert adressant nog in het algemeen aan, dat Ged. Staten hunne uitspraak hierop hebben gegrond, dat zijne hoofdbezwaren geen invloed zouden hebben gehad op den uitslag der verkiezing, maar dat dit punt volstrekt niet is bewezen, en dat, al werd het aangenomen, in dat stelsel de grens niet meer te trekken is, in hoever een gemeentebestuur mag afwijken van het in de kieswet voorgeschrevene.

Ten aanzien van de ontvankelijkheid van zijn beroep beweert adressant dat hier niet zoozeer spraak is van art. 36 der gemeentewet, dan wel in het algemeen van informaliteiten door den voorzitter van den Raad of den burgemeester begaan ten opzigte van de Nederlandsche wetgeving of Kon. besluiten. Hij kan niet aannemen, dat wanneer de kieswet niet wordt gehandhaafd, of wel wanneer verschil van opvatting bestaat over artikelen dier wet, als de art. 37, 49, 58 en 60, het college van Ged. Staten het hoogste ressort zou zijn; integendeel is naar zijne meening bij dergelijke verschilpunten een hooger college, namelijk de Raad van State, geroepen uitspraak te doen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Achtste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 6 *Maart* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hoofl en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 22 Februarij 1878, no. 4, houdende beschikking op het beroep van *J. J. Crombergen, te 's Gravenhage, van eene beschikking van Burg. en Wethouders dier gemeente, dd.* 14/17 *September* 1877, *n°.* 4786/12, 1e *Afdeeling, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting van een bewaarplaats van petroleum.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 47).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van J. J. Crombergen, te 's Gravenhage, van eene beschikking van Burg. en Weth dier gemeente, dd. 14/17 September 1877, n°. 4786/12, eerste afdeeling, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting van een bewaarplaats van petroleum.

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 13 Februarij 1878, nº. 101;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 19 Februarij 1878, nº. 19, afdeeling Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat J. J. Crombergen aan Burg. en Weth. van 's Gravenhage vergunning heeft verzocht om eene bewaarplaats voor 4 vaten petroleum te mogen vestigen achter zijne woning op de Prinsegracht nº. 134, kadastraal sectie K, nº. 793;

dat op de, ingevolge art. 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* nº. 95), belegde vergadering, door verschillende eigenaars of gebruikers van naburige perceelen tegen het bestaan der gevraagde vergunning, bezwaren zijn ingebragt, op grond van vermeerdering van brandgevaar en daaruit voortvloeijende moeijelijkheden ten aanzien van de verzekering der gebouwen tegen dat gevaar; dat de opperbrandmeester, door Burg. en Weth. gehoord, heeft geadviseerd het verzoek niet toe te staan, daar de bergplaats, in een smallen gang bezijden de keuken, in de open lucht, hem ongeschikt en gevaarlijk voorkwam;

dat Burg. en Weth., op grond dat de bewaring van petroleum op de aangewezen plaats gevaar zou opleveren, de gevraagde vergunning hebben geweigerd;

dat adressant van deze beschikking bij Ons in beroep komende, verzoekt dat hem alsnog de verlangde vergunning worde verleend;

Overwegende:

dat de ligging, de afmetingen en de inrigting der localiteit tot bewaarplaats van petroleum bestemd, niet strekken tot afwending van het gevaar aan de aanwezigheid en de verwerking van petroleum verbonden;

dat integendeel dat gevaar vergroot zou worden door de geringe breedte van den tot bewaarplaats bestemden gang, waardoor ingeval van brand de tijdige verwijdering der met petroleum gevulde vaten zou worden belemmerd;

Gezien de wet van 2 Junij 1875, (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der beklaagde beschikking van Burg. en Weth. van 's Gravenhage, het door adressant daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 22 Februarij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

2°. van 24 Februarij 1878, n°. 31, houdende beschikking op het adres van *M. J. van Engelen, weduwe van Laurens Sol, daarbij verzoekende dat haar een weduwen-pensioen moge worden toegekend.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 49.)

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van M. J. van Engelen, weduwe Sol, daarbij verzoekende dat haar een weduwen-pensioen moge worden toegekend;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 13 Februarij 1878, n°. 1;

Op de voordragt van Onzen Minister van Justitie van 19 Februarij 1878, no. 149, vijfde afdeeling;

Overwegende:

dat L. Sol, in leven brigadier-majoor der Rijksveldwacht, gevestigd te Arnhem, den 16 September 1861, ter voldoening aan het voorschrift van art. 33 der instructie op de dienst der bezoldigde rijksveldwachters, een dagronde heeft gedaan in de omstreken van Arnhem, en dat hij daarbij heeft medegenomen zijne met scherp geladen karabijn ten einde met vergunning der grondeigenaars konijnen en ander schadelijk gedierte te kunnen schieten;

dat hij op dien togt door een onweder is overvallen en is gaan schuilen waarbij zijn geweer, dat hij, om het slot voor nat worden te bewaren, onder zijnen arm hield, is uitgegleden en daarbij onverwacht is afgegaan, zoodat het schot hem in den voet heeft getroffen; dat hij den 25 September daaraanvolgende aan die verwonding is overleden;

dat de adressante toen heeft verzocht in het genot van pensioen te worden gesteld;

dat door Ons, bij besluit van 19 December 1861, n°. 92, in overeenstemming met de adviezen van den Officier van Justitie te Arnhem, van den Procureur-Generaal in Gelderland en van den toenmaligen raad van bestuur van het pensioenfonds, is beslist, dat er geene termen waren om aan het verzoek der adressante te voldoen;

dat de weduwe Sol nu haar verzoek heeft herhaald, bewerende dat zij ingevolge de artt. 4 en 10 der pensioenwet aanspraak heeft op weduwen-pensioen;

Overwegende:

dat art. 4 der wet bij uitzondering pensioen toekent aan weduwen van burgerlijke ambtenaren die in of door de uitoefening hunner functien of ter zake van de uitoefening, hetzij ten gevolge van gewelddadige aanranding of van verzet, hetzij van met gevaar gepaard gaande dienstverrigtingen, zijn verwond en ten gevolge daarvan overleden;

dat het doen eener dagronde, zelfs met een geladen karabijn, zeker niet valt onder het begrip van eene met gevaar gepaard gaande dienstverrichting;

dat toch het dragen van een geladen geweer voor iemand die in de behandeling van wapenen geoefend is geen bijzonder gevaar oplevert wanneer daarbij eene gepaste voorzichtigheid wordt in acht genomen;

dat alzoo de verwonding, aan de gevolgen waarvan Sol is overleden, niet is veroorzaakt door de eene of andere gevaarlijke handeling, die in het belang van de dienst werd gevorderd maar door een toeval, dat met eenige meerdere oplettendheid had kunnen worden voorkomen;

dat onder die omstandigheden de wet niet toelaat een weduwen-pensioen te verleenen;

Gezien de wet betreffende de burgerlijke pensioenen, zooals die laatstelijk is gewijzigd bij de wet van 21 Mei 1873, (*Stbl.* n°. 64);

Hebben goedgevonden en verstaan:

de reclame der adressante te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Justitie is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 24 Februarij 1878.

WILLEM.

De Minister van Justitie,
H. J. Smidt.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Alewijn, *w. d.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *F. 's Jacob, directeur van de maatschappij tot exploitatie van de Staatsspoorwegen, tegen een besluit van Ged. Staten van Zeeland, houdende vaststelling van den ligger der toegangswegen naar de stations der spoorwegen in die provincie.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Bij een adres gedagteekend 7/12 December 1877, den 13 December bij 's Konings kabinet ontvangen, is F. 's Jacob, directeur-generaal der maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, op grond van art. 7 van het Kon. besluit van 23 Maart 1876, H. n_o. 55, bij den Koning in beroep gekomen van de beslissing van Ged.

Staten van Zeeland van 16 November 1877, volgens welke, bij de vaststelling van den ligger der toegangswegen naar spoorwegstations en halten in die provincie, daarop niet gebragt zijn de twee wegen bij het station Goes, loopende langs de afsluiting van den spoorweg; waarvan de eene ter lengte van ongeveer 190 meter leidt van den Poelweg naar het stationsgebouw, en de tweede ter lengte van ongeveer 160 meter leidt van den Poelweg naar de goederenloods.

Adressant zegt dat die wegen door Ged. Staten niet op den ligger gebragt zijn op grond dat zij niet als toegangswegen kunnen worden aangemerkt; hij acht dit echter onjuist, aangezien, zooals blijkt uit de van regeringswege opgemaakte algemeene kaart van den spoorweg van Roozendaal tot Goes, waarvan door hem eene gedeeltelijke copie wordt overgelegd, die wegen, buiten de afrastering en dus buiten het stationsterrein gelegen, dienen tot toegang naar het station en dus geheel onder de termen vallen van art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67), als zijnde door het Rijk tijdens het in werking treden dier wet, aangelegd tot toegang naar een station.

Hij verzoekt derhalve dat, met vernietiging van het besluit van Ged. Staten, bevolen worde, dat die beide wegen op den ligger worden geplaatst en, overeenkomstig art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n~o~. 67), op dien ligger worde aangeteekend dat de beide wegen in onderhoud aan de gemeente Goes worden overgedragen.

Ged. Staten van Zeeland, omtrent dit adres gehoord, zeggen dat, ofschoon zij niet kunnen ontkennen dat de bedoelde wegen naar de letter van art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n~o~. 67), al. 1, in verband met al. 3, als toegangswegen zouden kunnen worden aangemerkt, zij toch niet kunnen aannemen dat de bedoeling van dat art. zou zijn om naast den van zelf aangewezen weg van het station naar eene gemeente, nog andere wegen in den ligger op te nemen die het station slechts zijdelings en indirect met dezelfde gemeente verbinden en dus voor het publiek van geen belang zijn. Zij meenen daarom, dat de bedoelde wegen niet in den ligger moeten worden vermeld.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 28 Januarij 1878.

Bij de afdeeling is daarna ontvangen eene memorie van Burg. en Weth. van Goes, waarin deze te kennen geven dat naar hunne bescheiden meening de ligger voor zoo veel hunne gemeente betreft allezins juist is te achten, en de oorspronkelijk door Ged. Staten, bij hun besluit van 27 April 1877, ontworpen ligger volkomen teregt, overeenkomstig de daartegen door den gemeenteraad van Goes ingediende bezwaren, in dien zin is gewijzigd, dat thans op dien ligger niet als toegangswegen voorkomen de Jacob Valckestraat en de Laurens Pieter van de Spiegelstraat, terwijl als onderhoudpligtige van het voorplein van het station daarop vermeld staat „de Staatsspoorwegen."

Tot staving van de juistheid hunner meening leggen Burg. en Weth. over een afschrift van het raadsbesluit inhoudende de vroeger tegen den ontworpen ligger inggebragte bezwaren en verschillende andere stukken. Eene uitvoerige opgave van den inhoud dezer stukken schijnt niet noodig, daar zij betrekking hebben op de zoo even genoemde straten en het plein voor het station en niet op de wegen bedoeld

bij het beroep door de exploitatie-maatschappij ingesteld. Alleen vierdient vermelding dat in de memorie gezegd wordt dat de werkelijke en eenige toegangsweg is diegene welke van het kruispunt der Jacob Valcke- en Laurens-Pieter van de Spiegelstraten loopt naar en tot het stationsplein; dat deze toegangsweg in alle opzigten aan de in art. 70 der spoorwegwet bedoelde vereischten voldoet, daar hij aangelegd is door het Rijk om van af de bestaande wegen en straten der gemeente toegang te geven tot den spoorweg; dat die weg reeds in 1869 aan de gemeente in beheer en onderhoud is overgedragen.

Onder de stukken, bij de memorie overgelegd, behoort een afschrift van het proces-verbaal van overdragt.

Later is nog bij de afdeeling ingekomen een schrijven van Burg. en Weth. van Goes van 23 Februarij 1878. Daarin geven zij te kennen dat zij eerst onlangs kennis bekomen hebben van den inhoud van het bezwaarschrift door den directeur-generaal der exploitatie-maatschappij tegen den ligger ingediend; dat hun daaruit is gebleken dat dit bezwaarschrift gerigt is, niet tegen het niet op den ligger brengen van de Jacob Valcke- en Laurens-Pieter van de Spiegelstraten, maar tegen het niet op den ligger brengen van de twee parallelwegen langs den spoorweg tot aan den Poelweg; dat zij ook tegen het op den ligger brengen van die wegen ernstige bezwaren hebben; dat toch voor de gemeente Goes slechts één toegangsweg noodig is, namelijk die welke in 1869 aan de gemeente is overgedragen; dat de nu bedoelde parallelwegen bij den aanleg van den spoorweg gemaakt zijn, kennelijk in het belang der dienst, minder of in het geheel niet in dat der ingezetenen; dat toch de parallelweg ten noorden van den spoorweg, die den stationsweg verbindt met den zoogenaamden Poelweg, geheel onnoodig is, omdat aan het begin van den stationsweg ook eene verbinding is, die door de gemeente in goeden staat is en wordt onderhouden; dat de parallelweg ten zuiden van den spoorweg gelegenheid geeft om van den Poelweg de goederenloods te bereiken; dat het echter niet aangaat, wanneer zooals hier is geschied de goederenloods op een zeer ongelegen plaats is gebouwd, de gemeente met het onderhoud van den weg derwaarts te belasten; dat men bijvoorbeeld wel had kunnen goedvinden die loods te plaatsen op een kwartier afstands van het station. Volgens Burg. en Weth. was er nog genoeg terrein over aan de noordzijde van het station, en zou, indien de loods daar gebouwd was, de thans bestaande weg daarheen geheel overbodig en de daarvoor benoodigde grond zeker niet onteigend zijn.

Dat de exploitatie-maatschappij zelve aan die wegen niet veel waarde hecht, blijkt naar het oordeel van burgemeester en wethouders uit den ongunstigen toestand waarin die wegen zich bevinden.

III. het beroep van *A. van Oostveen tegen een besluit van Burg. en Weth. van Jutphaas, waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprigting van eene pannen- en tegelfabriek.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging op den 31 Januarij jl. bij deze afdeeling aanhangig gemaakt.

De adressant Antonie van Oostveen, fabriekant, wonende te Woerden, vroeg op den 1 October jl. vergunning aan het gemeentebestuur van Jutphaas, provincie Utrecht, om aldaar op de perceelen sectie E, n°. 651 en 652, 36 en 448, te mogen oprigten eene pannen- en tegelbakkerij.

Tegen de inwilliging van dat verzoek werden door H. F. Ravesteijn, fabriekant te Jutphaas, namens de firma Gebroeders Ravesteyn, de volgende bezwaren ingebragt, te weten:

dat hij door de oprigting van de loodsen der te stichten fabriek groot nadeel zal ondervinden voor zijne fabriek, daar alsdan de luchtstrooming aldaar zeer zal worden verminderd en belemmerd en de drooging van zijn fabriekaat, zijnde pannen en tegels, zeer slecht zal geschieden;

en dat hij groote schade zal lijden aan zijne tuingewassen en boomen en ook alle vrijheid aldaar zal missen.

Ook door W. J. Verdonk, landeigenaar, wonende te Jutphaas, werden bezwaren ingebragt, namelijk:

dat zijn eigendom door de oprigting der bedoelde pannen- en tegelbakkerij zeer in waarde vermindert;

dat het stoken van den oven met elzenhout een walgelijken stank veroorzaakt en daardoor een groot deel zijner huizing onbewoonbaar wordt;

dat het brandgevaar zeer zal toenemen, daar de oven op zeer geringen afstand van zijn thans bestaanden hooiberg blijft;

dat het hooi, waarmede hij zijn zeer aanzienlijken veestapel moet voeden, zeer in gehalte zal afnemen en een groot deel zelfs onbruikbaar zal worden;

en dat de boomen op zijn erf en in zijnen tuin veel nadeel zullen ondervinden van den gestadigen rook en hij daardoor geene vruchten zal oogsten; hetgeen hem alsmede groote schade zal zijn.

De heer H. van Meerlant heeft, als gemagtigde van den adressant, getracht de ingebragte bezwaren te wederleggen en met dat doel aangevoerd:

dat door de oprigting van de te stichten fabriek geen mindere luchtstrooming zal ontstaan voor de fabriek van de Gebroeders Ravesteyn;

dat hij nimmer heeft hooren klagen over walgelijken stank van een pannen- en tegelbakkerij met elzenhout gestookt en dit geen bezwaar kan opleveren, alzoo de soortgelijke fabriek van de Gebroeders Ravesteyn in de onmiddellijke nabijheid is en, voor zoover hem bekend, door Verdonk nimmer is geklaagd;

en dat het brandgevaar niet het minst zal toenemen, daar de kapbedekking van steenovens, uit hout bestaande, zelden of nooit brandt en deze eene grootere hitte vorderen dan de bedoelde fabriek door van Oostveen op te rigten; terwijl voor den hooiberg geen gevaar ontstaat daar sommige fabriekanten de hooibergen bijna tegen de ovens hebben geplaatst.

Bij besluit van het gemeentebestuur van Jutphaas, dd. 20 November 1877, waarin de bezwaren tegen het verzoek van den adressant alsmede diens tegenspraak woordelijk zijn vermeld, is dat verzoek afgewezen op de navolgende gronden:

dat een pannen- en tegelfabriek minstens 40 malen per jaar wordt gestookt, telkens gedurende minstens 5 dagen, zoodat dit te zamen 200 dagen maakt,

waarop de stankverwekkende rook zich over de eigendommen van Verdonk zou kunnen verspreiden;

dat dergelijke rook zeer nadeelig is voor boomen en planten alsmede voor hooi- en voedergewassen en ook de huizing ongeschikt voor bewoning maakt; en alzoo direct en indirect groote schade veroorzaakt aan de eigenaars der belendende perceelen;

dat de ingebragte bezwaren allezins gegrond moeten worden geacht en door het vergunnen der oprigting van de bedoelde pannen- en tegelbakkerij aan de bezwaarden groot nadeel en ongerief zou worden veroorzaakt;

en dat die bezwaren niet kunnen worden weggenomen.

Tegen dit besluit van het gemeentebestuur van Jutphaas is de adressant op den 3 December 1877, bij den Koning gekomen in beroep. Na mededeeling der feiten zegt hij, ten aanzien der bezwaren ingebragt door de firma Ravesteyn, dat die bezwaren niet steunen op de wet; dat zij hun feitelijken grondslag missen; dat zij niet enkel betreffen de op te rigten pannenbakkerij, maar elke beplanting of bebouwing van het terrein; en dat zij worden wederlegd door de wijze waarop de bezwaarde over zijn eigen terrein heeft beschikt en door de wijze waarop de erven van elkander zijn afgescheiden.

En ten aanzien van bezwaren ingebragt door W. J. Verdonk: dat diens eerste bezwaar feitelijk is onjuist, maar zelfs, al ware het juist, geen grond vindt in de wet; — dat het tweede bezwaar mede vooreerst feitelijk is onwaar, wijl door het stoken met elzenhout geen walgelijke stank wordt veroorzaakt en in geen geval het woonhuis van Verdonk zou onbewoonbaar worden en omdat zelfs, al zou eenige *brandlucht* werkelijk ontstaan, die slechts enkele uren in het jaar en in de onmiddellijke nabijheid zou zijn waar te nemen, maar bovendien door den afstand, benevens door de inrigting van Verdonks perceel, de brandlucht diens woonhuis niet kan bereiken, veelmin schaden; — dat het derde bezwaar eveneens is ongegrond en eene pannenbakkerij noch in het algemeen, noch in casu, eenig gevaar voor brand doet ontstaan; dat alsmede het vierde bezwaar feitelijk is ongegrond, om de redenen reeds bij het tweede bezwaar opgegeven.

Verder wordt door den adressant beweerd, dat burgemeester en wethouders van Jutphaas zich een geheel verkeerd denkbeeld vormen van de inrigting eener pannenbakkerij en noch omtrent den duur tijdens welken wordt gestookt, noch omtrent den aard van de rook die verspreid wordt, noch omtrent de wijze waarop deze zich verspreidt, noch omtrent den invloed dien deze op nabij gelegen percelen en erven uitoefent, juist of voldoende zijn ingelicht; — dat evenmin is gelet op den aard, de ligging, afscheiding en inrigting der aangrenzende perceelen, niettegenstaande dit voor de beoordeeling van de gegrondheid der bezwaren in de eerste plaats wordt vereischt;

dat in waarheid moeijelijk een geschikter en minder bezwaar opleverend terrein kan worden uitgezocht voor de oprigting van eene pannenbakkerij, dan het hier bedoelde; — dat het toch is gelegen aan den straatweg van Utrecht naar Jutphaas (alwaar men zoowel aan deze als aan gene zijde van den Vaartschen Rijn eene bijna aaneengebouwde reeks pannen- en steenfabrieken aantreft) en begrensd aan de eene

zijde door eene zelfde inrigting (Ravesteyn) en aan de andere door eene kunstmatige varkenmesterij (Verdonk).

Dit adres is in handen gesteld van Ged. Staten der provincie Utrecht, die daarover hebben gehoord het gemeentebestuur van Jutphaas. Blijkens zijn berigt van den 21 December jl., bleef het volharden bij het genomen besluit en gaf verder te kennen, dat de bezwaren wel grond konden vinden in de wet betreffende de oprigting van fabrieken enz., want dat daarin genoemd worden brandgevaar, schade aan eigendommen en hinder van ernstigen aard; — dat de aard, ligging enz. van het betrokken perceel door het gemeentebestuur naauwkeurig is onderzocht.

In hun ambtsberigt van den 19 Januarij jl., zeggen Ged. Staten, dat, behalve de stukken, welke ingevolge de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95), vereischt worden, nog aan hun college zijn overgelegd vier verklaringen van personen die òf nabij pannen- en tegelfabrieken wonen òf tegen dergelijke fabrieken hunne hooibergen hebben; waaruit naar het gevoelen van die personen zou blijken dat zij hoegenaamd geen hinder van die fabrieken ondervinden, noch dat door den rook van dezelve hun hooi bedorven wordt; — dat bovendien, wanneer men nagaat, dat langs den straatweg van Utrecht naar Jutphaas, alwaar de adressant zijne fabriek wenscht op te rigten, onderscheiden steen- en pannenfabrieken gevonden worden en daaromtrent van de belendende bewoners nimmer klagten zijn ingekomen, het de Ged. Staten voorkomt, dat de bezwaren, tegen het verzoek van den adressant ingebragt, zeer overdreven zijn en geene aanleiding kunnen geven om zijn verzoek niet toe te staan.

Bij dit berigt zijn gevoegd: 1°. eene verklaring van J. van der Flier, Wed. L. Huijsman, houdende dat zij woont tegenover de pan- en tegelfabriek *„de Zonnebloem"* te Utrecht, zonder last van rook of damp te hebben ondervonden of door de onmiddellijke nabijheid van de fabriek nadeel te hebben geleden in hare gezondheid; — 2°. eene verklaring van S. Costerus, landbouwer te Rietveld, houdende dat voor zijn hooi geen nadeel is ontstaan noch brand is veroorzaakt door de onmiddellijke nabijheid van den oven eener pannen- en tegelfabriek; — 3°. eene verklaring van A. Knijff Jz., pannen- en tegelfabriekant te Rietveld, houdende dat hij het hooi voor zijne paarden bewaart onmiddellijk tegen zijnen fabrieksoven, zonder dat het hooi daardoor ooit iets geleden heeft of bijzonder brandgevaar daarvoor heeft bestaan; en 4°. eene verklaring van J. S. Hooghiemstra, hooihandelaar te Utrecht, waarin gezegd wordt, dat naar zijne meening de rook van eene pannen- en tegelfabriek geen nadeel toebrengen kan aan het hooi in een hooiberg, omdat dat hooi zoo stijf is ingepakt dat de rook daarin niet kan doordringen.

Bij deze afdeeling is ingekomen eene missive van W. J. Verdonk, gedagteekend 9 Februarij jl., waarin hij mededeelt dat hij al zijne bezwaren intrekt tegen de oprigting der pannen- en tegelfabriek; en eene missive van Gebrs. Ravesteyn, dd. 14 Februarij jl., waarbij insgelijks de vroeger geopperde bezwaren worden ingetrokken.

De heer H. van Meerlant, notaris te Utrecht, treedt als gemagtigde voor den appellant op. Hij verklaart alleen verschenen te zijn uit voorzorg, voor het geval dat het beroep tegenspraak mogt hebben ondervonden. Nu dit het geval niet is, zoo

kan hij zich bepalen tot een beroep op het uitgebragte rapport, waaraan hij niets heeft toe te voegen. Alleen legt hij nog eenige verklaringen over in den geest der reeds in het rapport medegedeelde tot ondersteuning van het beroep.

Die verklaringen worden door den Raad overgenomen.

IV. het beroep van *den gemeenteraad van Aarlanderveen, Alphen en Hazerswoude, tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland, houdende regeling van de jaarwedde van den cipier van het huis van bewaring te Leiden.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Deze drie gelijksoortige geschillen van bestuur zijn ingevolge magtiging des Konings op den 4 Februarij jl., bij deze afdeeling aanhangig gemaakt.

Door de opheffing der arrondissements-regtbank te Leiden, kwam aldaar te vervallen het huis van arrest, tevens kantonnale gevangenis voor de kantons Leiden, Alphen en het nu opgeheven kanton Woubrugge. Te Leiden is nu opgerigt een kantonnaal huis van bewaring voor de kantons Leiden en Alphen.

Gedeputeerde Staten der provincie Zuidholland besloten op 27 November/1 December 1877, de jaarwedde van den cipier in dat huis van bewaring vast te stellen op *f* 250, met bepaling dat in die kosten zal worden bijgedragen door de gemeenten van het kanton Alphen, alwaar geen afzonderlijk huis van bewaring is gevestigd, doch wiens politie-gevangenen hunne straf te Leiden behooren te ondergaan.

De gemeenteraden van Aarlanderveen, Alphen en Hazerswoude, gelegen in het kanton Alphen, hebben zich tegen dit besluit van Ged. Staten in beroep bij den Koning voorzien. Tegen het bedrag der jaarwedde opperen zij geene bedenking; maar zij beweren, dat de gemeenten van het kanton Alphen niet gehouden zijn in de kosten der jaarwedde van den cipier bij te dragen. In de drie nagenoeg gelijkluidende adressen der gemeenteraden wordt omtrent die bewering gezegd: dat krachtens art. 1 der wet van 30 Junij 1855 (*Stbl.* n°. 48), de kosten van oprigting, inrigting en onderhoud der huizen van bewaring, voor zoover die huizen als kantonnale gevangenissen te beschouwen en tot bewaring van politiegevangenen bestemd zijn, en de bezoldiging van de cipiers dier gestichten worden gedragen door de gezamenlijke gemeenten van „het kanton," naar evenredigheid der bevolking, ter regeling van de Ged. Staten der provincie, behoudens beroep op den Koning;

dat de uitdrukking „het kanton" hare verklaring vindt in art. 2 van het tot uitvoering van bovengemelde wet bij Kon. besluit van 14 Augustus 1855 (*Stbl.* no. 112), vastgesteld reglement, welk artikel zegt: „In ieder kanton zal ten minste één huis van bewaring of kantonnale gevangenis behooren te worden aangetroffen, en wel bij voorkeur in de hoofdplaats van het kanton, immers zooveel mogelijk in de nabijheid van den zetel van het kantongeregt;" terwijl de gevallen waarin een zamenvoeging van meerdere kantons kan plaats hebben. in datzelfde artikel uitsluitend worden beperkt tot de gemeenten *Amsterdam* en *Rotterdam*;

dat wel is waar in art. 10 van evengenoemd reglement, de mogelijkheid wordt aangenomen, dat de huizen van bewaring als kantonnale gevangenissen vereenigd zijn met de huizen van arrest en de huizen van verzekering, maar de mede daarin voorkomende bepaling, dat in die gevallen voor de bewaking van de politie-gevangenen eene toelage aan den cipier zal worden „verstrekt" door de gemeenten van „*het kanton*," in verband met den inhoud van art. 1 der aangehaalde wet en art. 2 van het reglement, het allezins waarschijnlijk maakt, dat de aanhef van art. 10 alléén doelt op het geval dat de hoofdplaats van het kanton tevens is de zetel van de arrondissements-regtbank, maar geenszins op het oog heeft eene zamenvoeging van kantons, gelijk door den Minister van Justitie in casu heeft plaats gehad.

In die adressen wordt voorts betoogd, dat een afzonderlijk huis van bewaring voor het kanton Alphen in het belang der justitie wenschelijk en noodzakelijk is.

Gedeputeerde Staten, in wier handen deze adressen zijn gesteld, hebben daarop den 18/21 December 1877 berigt: dat hoezeer zij evenzeer van meening zijn dat een afzonderlijk huis van bewaring voor het kanton Alphen wenschelijk is, dat hier ter zake niet afdoet, omdat de kantons Leiden en Alphen te zamen thans slechts één huis van bewaring hebben en het bestaand geschil enkel loopt en enkel loopen kan over de vraag, of de gemeenten van het kanton Alphen in de kosten daarvan, in dit geval betreffende de jaarwedde van den cipier, moeten bijdragen;

dat het hoofdbezwaar van den raad der gemeente Aarlanderveen hoofdzakelijk de overweging betreft, dat door die bepaling wordt te kort gedaan aan het gebiedend voorschrift van art. 2 van het reglement van 1855, volgens hetwelk, zooverre de uitzonderingen daarbij en in art. 10 niet uitdrukkelijk zijn aangegeven, de oprigting van minstens één huis van bewaring van ieder kanton verpligtend is gesteld en dit bij voorkeur moet worden aangetroffen in de hoofdplaats van het kanton;

dat deze bepaling evenwel, — en dit wordt door het opponerend collegie geheel over het hoofd gezien, immers er blijkt niet van in zijn bezwaarschrift, — feitelijk is opgeheven door het Kon. besluit van 28 Julij 1870 (*Stbl.* n°. 147), bepalende o. a. dat met één enkel huis van bewaring kan worden volstaan voor de kantons Leiden, Alphen en Woubrugge, — dit laatste sedert opgeheven;

dat het nu wenschelijk moge zijn, dat van die bepaling worde teruggekomen en uitsluitend ten behoeve van het betrokken kanton in de hoofdplaats Alphen eene strafinrigting van den onderwerpelijken aard worde daargesteld, maar, zoolang de Regering de noodzakelijkheid daartoe niet erkent, het den Staten billijk voorkomt, dat door de gemeenten van de betrokken kantons worde bijgedragen, niet uitsluitend in de kosten van bezoldiging van den cipier, maar zelfs in alle overige kosten, uit onderhoud en toezigt voortvloeijende;

dat wijders het beroep op art. 1 der wet van 30 Junij 1855 (*Stbl.* n°. 48), bepalende dat de daarbij omschreven kosten zullen worden gedragen door de gezamenlijke gemeenten van „*het kanton*" waarop de raad der gemeente Aarlanderveen zijne bezwaren nader toelicht, aan de Staten mede weinig afdoende voorkomt, immers niet in die mate, dat daaruit de bedoeling ware af te leiden, dat alleen de gemeenten behoorende tot het kanton waarin het huis van bewaring

is *gevestigd*, zouden behoeven bij te dragen in de kosten van toezigt en onderhoud;

dat volgens het inzien der Staten evenmin, — en het Koninklijk besluit van 1870 (*Stbl.* n°. 147), strekt er van ten bewijze, — door den wetgever aan dit algemeen voorschrift de strekking kan zijn verbonden, dat, welke wijzigingen het reglement, gevolg der wet, ook in lateren tijd zou mogen eischen, steeds als leidend beginsel zou behooren te gelden; "één huis van bewaring voor ieder regterlijk kanton;"

dat, daar nu werkelijk door het meerbedoeld besluit van 1870 wijziging is gebragt in het reglement, met opzigt tot laatstbedoelde bepaling, het overbodig is de ongerijmdheid in het licht te stellen eener regeling van kosten, waardoor een gedeelte der belanghebbenden zou worden onttrokken aan de verpligting om in de noodzakelijke uitgaven bij te dragen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 20 *Maart* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen, Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 9 Maart 1878, n°. 12, houdende beschikking op de adressen van *het bestuur der bedijking langs Dronthen en van Mr. C. J. R. Nobel, waarbij op grond van art. 27 van het reglement op het beheer dier bedijking 's Konings beslissing is ingeroepen in een gehscil, gerezen naar aanleiding van dat reglement.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878 bl. 57).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Gezien de adressen van het bestuur der bedijking langs Dronthen en van Mr. C. J. R. Nobel, waarbij op grond van art. 27 van het reglement op het beheer dier bedijking Onze beslissing is ingeroepen in een geschil, gerezen naar aanleiding van dat reglement;
Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 27 Februarij 1878, n°. 96;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 6 Maart 1878, n°. 1, Afd. Waterstaat A.;

Overwegende:

dat Mr. C. J. R. Nobel, bij Ons besluit van 2 November 1875, n°. 16, benoemd tot lid van het College van gecommitteerden, belast met het beheer der bedijking langs Dronthen, met 1 Julij 1877, volgens den rooster is afgetreden als lid van het bestuur (hoofdingeland) van het 9e dijksdistrict in Overijssel, waaruit hij tot gecommitteerde was benoemd;

dat hij bij eene verkiezing, die vóór 1 Julij 1877 heeft plaats gehad, als hoofdingeland is herkozen;

dat hij beweert door zijn aftreden als hoofdingeland te hebben verloren het vereischte om te zijn lid van het College van gecommitteerden, daar, volgens art. 2 van het reglement op het beheer der bedijking langs Dronthen, dat beheer is opgedragen aan gecommitteerden *uit* de dáár genoemde besturen (waaronder dat van het 9e dijksdistrict); dat dus ontstaan is het geval van art. 5 van het reglement, hetwelk zegt: „Houdt een gecommitteerde op lid te zijn van het bestuur, waaruit hij is benoemd, of ontstaat er op andere wijze eene vacature, dan zorgt het betrokken bestuur, met inachtneming van art. 2, voor het noodige tot eene spoedige vervulling daarvan"; dat hiertegen niets kan afdoen de bepaling van art. 2, dat de gecommitteerden voor 5 jaren worden benoemd, daar dit artikel blijkbaar van de veronderstelling uitgaat, dat men gedurende dat tijdsverloop zijn radicaal behoudt; dat evenmin iets afdoet zijne herkiezing als hoofdingeland, daar er toch tusschen het met 1 Julij vervallende mandaat en het daarop volgende mandaat een oogenblik, hoe kort ook, geweest is, waarop hij geen hoofdingeland was en dus geen gecommitteerde kon zijn; dat hij dus om als gecommitteerde te kunnen fungeeren eene herbenoeming als zoodanig behoeft;

dat het College van gecommitteerden hetzelfde gevoelen is toegedaan;

dat evenwel Gedep. Staten van Overijssel, tot wie het genoemde College zich te dezer zake heeft gewend, hebben te kennen gegeven, dat, huns inziens, Mr. Nobel geen enkel oogenblik had opgehouden lid te zijn van het bestuur van het 9e dijksdistrict; dat hij dus ook niet had verloren het vereischte om gecommitteerde te zijn, en dat derhalve van eene toepassing van art. 5 van het reglement voor de bedijking langs Dronthen geen sprake kon zijn;

dat Gedep. Staten van Gelderland zich met het gevoelen van Gedep. Staten van Overijssel hebben vereenigd;

dat het College van gecommitteerden en Mr. Nobel, naar aanleiding van art. 27 van het reglement op het beheer der bedijking langs Dronthen, Onze beslissing hebben ingeroepen;

Overwegende:

dat uit art. 2 en art. 5 van het genoemde reglement volgt, dat de gecommitteerden tot het beheer der bedijking langs Dronthen moeten zijn leden van één der besturen, in art. 2 genoemd;

dat Mr. Nobel sedert zijne laatste benoeming tot gecommitteerde voortdurend is geweest lid van het bestuur van het 9e dijksdistrict, namelijk tot 1 Julij 1877 krachtens

zijne vroegere verkiezing tot hoofdingeland, en van 1 Julij 1877 af krachtens zijne kort te voren plaats gehad hebbende herkiezing;

dat hij dus niet kan gezegd worden opgehouden te hebben lid te zijn van het bestuur, waaruit hij benoemd is, in dien zin dat hij sedert 1 Julij 1877 het in het geheel niet meer zou zijn of gedurende korteren of langeren tijd niet zou geweest zijn;

dat het dus alleen de vraag kan zijn, of de woorden: „Houdt een gecommitteerde op lid te zijn van het bestuur enz.”, in art. 5 van het reglement, geacht moeten worden in dien zin gebezigd te zijn, dat zij ook bedoelen het geval, dat iemand ophoudt *krachtens een bepaald mandaat* het lidmaatschap van een bestuur te bekleeden, onverschillig of hij krachtens een nieuw mandaat voortgaat het te bekleeden;

dat het niet aannemelijk is, dat het reglement op het beheer der bedijking langs Dronthen, tot dat beheer roepende gecommitteerden uit verscheidene dijks-, polder- en gemeentebesturen en uit die gecommitteerden een College zamenstellende met vaste regelen omtrent de periodieke aftreding zijner leden, bovendien het al of niet voortduren der hoedanigheid van gecommitteerde zou hebben willen laten afhangen van de regelen, omtrent periodieke aftreding gesteld bij de onderscheidene, aan de administratie der bedijking langs Dronthen geheel vreemde, wetsbepalingen en reglementen, waardoor de besturen, uit welke de gecommitteerden afkomstig zijn, worden beheerscht;

dat het reglement op het beheer der bedijking langs Dronthen des te minder kan geacht worden aan eene enkele vernieuwing van het mandaat, zonder verandering van personen in de committeerende besturen, aftreding als gecommitteerde te hebben willen verbinden, daar het ook de wederoptreding van gecommitteerden, die volgens den rooster afgetreden, maar herbenoemd zijn, niet gelijk stelt met de aanvaarding eener geheel nieuwe betrekking, zooals blijkt uit het laatste lid van art. 3, waar bepaald wordt, dat bij herbenoeming niet op nieuw de eed gevorderd wordt, die door eenen voor het eerst optredenden gecommitteerde wordt afgelegd;

Gezien het reglement op het beheer der bedijking langs Dronthen, vastgesteld door de Staten van Overijssel den 6 Julij 1872 en door de Staten van Gelderland den 11 Julij 1872, goedgekeurd bij Ons besluit van 21 Maart 1873, n°. 11, gewijzigd bij besluiten van de Staten van Overijssel en van Gelderland van 5 November en van 4 November 1875, goedgekeurd bij Ons besluit van 18 December 1875, n°. 10.

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat de plaats van Mr. C. J. R. Nobel als lid van het College van gecommitteerden, waaraan is opgedragen het beheer der bedijking langs Dronthen, op 1 Julij 1877 niet is vacant geworden.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 9 Maart 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *C. van Arendonk c. s., te Herwijnen, tegen een besluit van Gedep. Staten van Gelderland betreffende de bemaling van polderblokken in den polder Herwijnen.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Bij besluit van 11 April 1877 hebben geërfden van den dorpspolder Herwijnen, in het district Tielerwaard, voor het loopende saizoen aan poldermeesters toestemming verleend om, terwijl niet naar buiten kon gemalen worden, uit het hooge en het middelblok van den polder in het laag te malen, ten einde gelegenheid te geven tot bearbeiding der bouwlanden in het hoogere gedeelte.

Van dit besluit is door M. van Arendonk Mz. en anderen de schorsing gevraagd aan Gedep. Staten van Gelderland, die echter bij besluit van 29 Mei hebben te kennen gegeven daartoe geen termen te vinden, op de volgende gronden: dat reeds in 1760, volgens het besluit van den heer en geërfden van den polder Herwijnen van 29 Maart van dat jaar, werd bepaald dat, ingeval er niet naar buiten kan gemalen worden, zoolang dat plaats vindt, zal worden gemalen van het hoog in het laag;

dat de afscheiding der deelen van den polder en de bemaling er op zijn ingerigt om de hooge gedeelten van den polder in de ongunstige omstandigheid dat er niet naar buiten kan gemalen worden, waardoor de geheele polder onder water zou geraken, van water te ontlasten, zonder groot bezwaar van het lage gedeelte dat toch overstroomd wordt en dat ten gevolge dier inrigting op zijne beurt weder door den hooglandschen molen wordt afgemalen;

dat in verscheidene andere polders van oudsher de regel wordt opgevolgd om, wanneer de voormolens uit het gemaal geraken of door onvoorziene omstandigheden onbruikbaar zijn, het lage veld tijdelijk tot voorboezem te doen strekken om het hoog te redden, hetgeen bij die polders waar het eenmaal werd ingesteld, steeds als regel gegolden heeft.

dat uit het onderzoek gebleken is dat het polderbestuur van Herwijnen er op 11 April 1877 niet toe is overgegaan om van het hoog op het laag te malen dan toen het volstrekt noodzakelijk was wegens een gebrek aan de stoommachine die tot voormolen dient en zulks om de bouwlanden voor water te vrijwaren.

Bij adres van 3 Julij hebben C. van Arendonk Mz. en vier andere grondeigenaars wonende te Herwijnen de schorsing van het besluit van geërfden in hooger beroep aan Z. M. den Koning gevraagd. Zij wenschen dat besluit vernietigd te zien, vooral om te voorkomen dat bij latere gelegenheden telkens door geërfden op dezelfde wijze gehandeld worde; zij meenen echter dat krachtens art. 8 van het rivierpolderreglement de vernietiging eerst aan de Prov. Staten kan gevraagd worden na schorsing door Ged. Staten, en komen daarom, op grond van art. 12 van het reglement, in beroep van het besluit van Ged. Staten, waarbij verklaard is dat er geen termen zijn voor schorsing.

Volgens de appellanten beroepen Ged. Staten zich ten onregte op het besluit van

1760; dit besluit toch doelt slechts op één voorbijgaanden toestand en goldt niet voor latere gevallen; er staat „er is met eenparigheyt van Heer en presente geërfdens geresolveert om te malen *zoolang* totdatter na buyten kan gemalen worden” en niet, zooals Ged. Staten schijnen gelezen te hebben, *ingeval* er niet naar buiten kan gemalen worden.

Appellanten voeren verder aan dat toen de vergadering van geërfden (van 11 April 1877) werd geconvoceerd, de machine nog geenszins defect was, zoodat het onjuist is dat het besluit op dien grond zou genomen zijn.

Zij komen voorts op tegen de volgens hen onjuiste voorstellingen welke het polderbestuur omtrent den toestand van den polder aan Ged. Staten schijnt gegeven te hebben.

Volgens appellanten is in het middelblok geen bouwland van eenige beteekenis gelegen en is een groot gedeelte van het hoogblok, vroeger weiland, zeer laag land, terwijl het zoogenaamde lage blok meer dan een derde van den polder uitmaakt en uit zeer goed wei-, hooi- en boschland bestaat, waarvan een groot gedeelte aanzienlijke waarde heeft, zoodat b. v. in het begin van dit jaar 1½ hectare is verkocht voor ruim *ƒ* 4000.

Dat het afmalen van het hooge en het middelblok op het lage blok een aangenomen gebruik zou zijn, is volgens appellanten eene bepaalde onwaarheid, daar het gedurende vele jaren niet heeft plaats gehad en vroeger slechts een enkele maal, ook geheel eigenmagtig, zonder eenigen grond.

In sommige andere polders b. v. in den polder Hellouw vloeit volgens hen het regt voort uit een contract, en slechts voor een bepaalden tijd.

Ged. Staten, op dit adres gehoord, hebben berigten ingewonnen van den Dijkstoel van Tielerwaard en van den ingenieur van den provincialen Waterstaat. De Dijkstoel bepaalt zich tot eene verwijzing naar een door hem overgelegd berigt van het polderbestuur van Herwijnen. Dit bestuur legt over eene schets van de inrigting der bemaling, waaruit blijkt dat men, door de sluizen welke toegang geven tot elk der drie blokken van den polder beurtelings of tegelijk te openen, den voorsten molen kan laten malen uit elk der blokken afzonderlijk of uit alle tegelijk, en dat men uit het hoog, of ook uit het middelblok, kan malen op het laag, in plaats van op den boezem, door de sluis die op den boezem uitkomt te sluiten en daarentegen te openen een sluisje aan het einde eener sloot die van den genoemden molen uitsluitend naar het laag voert.

Het polderbestuur wijst er op dat de weg genaamd de Broekgraaf, welke het laag van het middelblok scheidt, omstreeks 1813 aanzienlijk is verhoogd om het water nog hooger op het laag te kunnen malen en dat omstreeks dien tijd ook met hetzelfde doel de dijk tusschen Hellouw en Herwijnen is verhoogd; voorts dat het sluisje dat uitsluitend dient om van het hoog in het laag te malen nog vóór twee jaren is vernieuwd.

Uit deze handelingen, zoowel als uit het bestaan van het zoo even bedoelde sluisje en de daarmede in verband staande sloot, leidt het bestuur af dat de polder er op ingerigt is om van het hoog in het laag te kunnen malen, en daarom mag het er zijns inziens wel voor gehouden worden dat dit een aangenomen gebruik is. Werkelijk

heeft het dan ook, ofschoon sedert de stichting van het stoomgemaal (omstreeks 1855) de behoefte aan dezen maatregel zeldzamer voorkomt, volgens opgave van het polderbestuur plaats gehad in 1855, in 1861, in 1867 en in 1871. Men is er steeds toe overgegaan krachtens het besluit van 1760, dat naar het gevoelen van het polderbestuur niet alleen voor het toenmalige geval maar ook voor het vervolg genomen is. Ook in het voorjaar van 1877 was het polderbestuur voornemens krachtens het besluit van 1760, zonder dat een nieuw besluit genomen werd, van het hoog in het laag te malen, maar toen daartegen door de adressanten verzet gedaan werd, heeft het bestuur, ofschoon overtuigd van zijn regt, de geërfden opgeroepen, die toen het besluit genomen hebben waarvan schorsing verlangd wordt.

Toen dit besluit genomen werd, was volgens het polderbestuur de machine defect; zij was defect gemaakt door te veel inspanning toen zij eenige dagen voor de vergadering van geërfden in werking geweest was na geruimen tijd wegens te hoogen waterstand te hebben moeten stilstaan.

Het bestuur ontkent eenige onjuiste voorstelling van den toestand des polders gegeven te hebben. Het erkent overigens dat het bouwland op het hoog in den polder Herwijnen laag gelegen is en dus bij niet uitmaling door kwel spoedig onderloopt, maar juist hieruit blijkt zijns inziens dat het malen van het hoog in het laag noodig is, daar anders de vruchten op het bouwland bederven, terwijl in het laag alleen wei- en boschland ligt, dat gewoon is 's winters onder water te staan en niet slechter wordt wanneer er 2 dan wanneer er 1 centimeter water op staat, daar het water er toch door de moleninrigting nagenoeg op denzelfden tijd af is. Het laag heeft dan ook volgens het polderbestuur in dit jaar niets geleden, zooals zijns inziens ook blijkt uit de opgave van adressanten omtrent de som waarvoor in dit voorjaar land in dat gedeelte verkocht is.

Het polderbestuur zegt nog dat de appellanten C. van Arendonk en A. Blom zeer goed weten dat het malen in het laag een aangenomen gebruik is; dat zij toch in 1855, toen alleen uit het hoog in het laag werd gemalen, van oordeel zijnde dat ook uit het middelblok in het laag moest worden gemalen, eene kade hebben doorgestoken en daarvoor boete hebben betaald, en dat zij sedert dien tijd meestal oppositie tegen het bestuur gevoerd hebben.

Omtrent twee der overige appellanten, J. A. en G. Looijen, merkt het bestuur op dat zij geene landbouwers zijn en bijna geen grondbezit in den polder hebben.

In het berigt van den ingenieur wordt gezegd dat het zeer kennelijk is (uit het aanwezig zijn van een der uitlaatsluisjes, waarvoor geene andere bestemming denkbaar is) dat de bemalingsinrigting er op gemaakt is om het van het hoog en van het middel opgemalen water naar believen te brengen hetzij op den buitenboezem, hetzij — wanneer deze te hoog opgevuld is — op het laag; dat dit vroeger zoo was toen er drie molens waren, een voor elk der blokken, en dat het thans, nu er twee molens zijn, een voor het laag en een voor het hoog en het middel, nog zoo is, al moge het zijn dat het afbreken van den middelsten molen eene verplaatsing van een der schotten in een binnenwatergang ten gevolge heeft gehad.

Met een beroep op den inhoud dezer berigten geven Ged. Staten als hun gevoelen te kennen dat er geen termen zijn om aan het verzoek der appellanten te voldoen.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 31 October 1877.

De heer Mr. H. J. DIJCKMEESTER, procureur te Gorinchem, treedt als gemagtigde op van C. van Arendonk c. s. te Herwijnen.

Hij betuigt zijn dank voor het uitstel hem, wegens ongesteldheid van een zijner kinderen, voor de behandeling verleend, en zegt in hoofdzaak het navolgende. De quaestie welke het hier geldt is niet van direct belang voor de partijen, maar daarentegen van zeer veel belang als regtsquaestie omdat, wanneer het regt van den polder Herwijnen erkend wordt, de eigenaren der lage landen telkens de bemaling der hooge over hunne landen zullen moeten dulden. De polder Herwijnen is verdeeld in drie blokken, en heeft twee molens, een ter uitmaling van het hooge en middenblok en een ter uitmaling van het lage.

Deze feitelijke toestand, gegrond op vroegere reglementen waarin de verdeeling in blokken uitdrukkelijk werd erkend, heeft ten gevolge dat uitmaling over het laag enkel kan geschieden volgens een speciaal regt.

Dit regt grondt de polder op een besluit der geërfden van 29 Maart 1760 en het besluit van Ged. Staten is eveneens op dit besluit gebaseerd.

Gemagtigde meent dat een gewoon besluit van geërfden geen verpligting voor *altijd* kan opleggen en vermeent tevens dat het besluit duidelijk enkel genomen is voor een *bepaalden toestand.*

Uit alles blijkt dat het polderbestuur òf het besluit primitief niet gekend heeft òf zelf aan de voortdurende kracht twijfelt, want waarom anders een nieuw besluit van geërfden uitgelokt? De tweede grond van Ged. Staten is de bestaande toestand welke een dergelijk regt zou aanwijzen. Zulk een regt kan echter niet op grond van toevallige omstandigheden geboren worden, te meer daar uit niets blijkt dat vroeger meermalen zoodanig gehandeld is, hetgeen zeker wel uit de notulen zou blijken wanneer het werkelijk geschied was.

De heer Mr. G. KOLFF, advocaat te Zalt-Bommel, treedt als gemagtigde op van den polder Herwijnen.

Hij acht zijne taak gemakkelijk omdat bij vroegere gelegenheden een der hoofdquaestiën in dit geschil, de niet-ontvankelijkheid van het verzoek, reeds door den Koning op advies van den Raad van State is beslist. Zoo wijst hij op het Koninklijk besluit van 16 Dec. 1873. (Zie verslag deel XIV, bl. 1.) Sedert dien tijd zijn verschillende besluiten in dienzelfden geest genomen; men zie o. a. ook het Koninklijk besluit van 7 Julij 1875 (deel XV, bl. 72, in zake Udo te Rijswijk). De Prov. Staten weigerden in die zaak eene beslissing te nemen, men kwam in hooger beroep bij den Koning, bij besluit van 7 Julij 1875 werd die beslissing van de Prov. Staten van Gelderland vernietigd. Uit een en ander trekt spreker het gevolg dat hij gerust kan aannemen dat de appellanten zich tot de Prov. Staten hadden moeten wenden, en

dat zij derhalve thans niet-ontvankelijk moeten worden verklaard. Hij bepaalt zich dan ook tot slechts eenige opmerkingen om het door den eersten spreker aangevoerde te refuteren. Zoo heeft de vorige spreker gezegd dat het besluit van 1760 niet de bedoeling had om eene bepaling voor de toekomst te vestigen.

Hij meent te moeten vragen: Waarom niet? De gronden door spreker aangevoerd zijn niets afdoende en kunnen evenzeer ten zijnen nadeele uitgelegd worden, terwijl uit den aard der zaak moet volgen, dat het genomen is ook met het oog op de toekomst. Spreker licht dit nader toe en geeft eene refutatie van de overige door den eersten spreker aangevoerde argumenten, die tot de zaak zelve betrekking hebben.

Zijne conclusie strekt daartoe, dat de Afdeeling den Koning zal adviseren dat aan het verzoek niet kan worden voldaan.

De heer Mr. H. J. Dijckmeester heeft gerepliceerd en Mr. G. Kolff gedupliceerd en hunne gevoelens nader ontwikkeld.

III. het beroep van *den schoolopziener in het 2e district van Noordholland van een besluit van Ged. Staten dier provincie dd.* 28 *Nov.* 1877 *no.* 8, *waarbij het locaal der bijzondere school van H. J. Levée te Amsterdam is verklaard van ongenoegzame ruimte voor het aantal aldaar schoolgaande kinderen,*

en

IV. het beroep van *den schoolopziener in het 2e district van Noordholland van een besluit van Ged. Staten dier provincie dd.* 28 *Nov.* 1877 *no.* 88, *waarbij de localen der bijzondere school van D. M. van Strien te Amsterdam zijn verklaard van ongenoegzame ruimte voor het aantal aldaar schoolgaande kinderen.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgend verslag uit:

Deze twee gelijksoortige geschillen van bestuur zijn ingevolge magtiging des Konings bij deze Afdeeling op 22 Dec. jl. aanhangig gemaakt.

De schoolopziener in het 2e schooldistrict bezocht op 29 Junij en 24 Julij 1877 het schoollocaal ten huize van den Israëlitischen godsdienst-onderwijzer H. J. Levée, Leprozengracht n°. 35 te Amsterdam, alwaar gewoon lager onderwijs wordt gegeven door M. J. Mulder, en naar aanleiding van dat bezoek beval hij bij besluit dd. 27 Aug. d. a. v. de sluiting van het locaal als schadelijk voor de gezondheid der schoolgaande kinderen en wegens onvoldoende ruimte voor het aantal leerlingen. Hij deed dit op grond, dat het gebouw, waarin de school is gevestigd, aan de achterzijde grenst aan een hoogen muur, terwijl de afstand tusschen de achterramen van het schoollocaal en dezen muur zoo gering is, dat licht noch lucht kunnen binnen komen; dat de ventilatie plaats vindt alleen door middel van deuren en vensters; dat op beide bovengenoemde dagen het in het schoollocaal ondragelijk warm was en benaauwd en een zeer sterke schoollucht werd waargenomen; dat er slechts één privaat aanwezig is en dit in zeer slechten toestand verkeert: dat het locaal zóó benaauwd is, dat het des

winters niet wordt verwarmd; en dat de hoeden, petten, jassen enz. in het schoollocaal worden geborgen;

Voorts, dat het schoollocaal eene oppervlakte heeft van 27.14 M^2. en een inhoud van 59.74 M^3. terwijl hij schoolopziener in het locaal heeft gevonden den 29 Junij 1877 87 kinderen en den 24 Julij d. a. v. 76 kinderen;

dat de Mem. van Toel. der wet van 13 Aug. 1857 (*Stbl.* n°. 103) als maatstaf ter beoordeeling van scholen heeft aangegeven, dat voor elk kind minstens 60 vierkante palmen oppervlakte en 3 kubieke ellen ruimte behoort te zijn, terwijl de vorderingen die in de laatste 20 jaren zijn gemaakt op het gebied der hygiëne hebben geleerd, dat dit minimum zeer laag is gesteld;

dat de in het schoollocaal aanwezige ruimte ongeveer een vierde bedraagt van den inhoud, dien het volgens het hierboven genoemde laag gestelde minimum zou behooren te hebben; en eindelijk, dat het bijna volslagen gemis aan leerbehoeften, het ontbreken van tafels aan de meeste banken, de verwaarloozing en de onzindelijkheid die het geheel kenmerken, de meest deugdelijke bewijzen geven van gebrek aan zorg voor hetgeen het belang der leerlingen vordert.

Dezelfde schoolopziener bezocht op 27 Junij en den 24 Julij 1877 het schoollocaal ten huize van den Israelitischen godsdienstonderwijzer D. M. van Strien, Houtgracht n°. 18 te Amsterdam, alwaar gewoon lager onderwijs wordt gegeven door den hoofdonderwijzer C. A. Andriessen.

Bij besluit van 27 Aug. 1877 beval hij insgelijks de sluiting van dit schoollocaal, als schadelijk voor de gezondheid der schoolgaande kinderen en wegens onvoldoende ruimte van het aantal leerlingen. Hij deed dit op grond: dat de ramen aan de achterzijde van het schoollocaal uitkomen op eene zeer kleine binnenplaats en derhalve *weinig* of *geen* lucht binnenlaten; dat de ventilatie alleen geschiedt door middel van deuren en vensters, terwijl de ramen aan de voorzijde hoogstens slechts een halven meter kunnen worden opgeschoven; dat op beide bovengenoemde dagen het ondragelijk warm was en benaauwd en een zeer sterke schoollucht werd waargenomen; dat er slechts één privaat is en dit in zeer slechten toestand verkeert; dat het locaal zoo benaauwd is, dat het des winters niet of zeer zelden wordt verwarmd; dat de hoeden, petten, jassen enz. grootendeels in het schoollocaal worden geborgen.

Voorts dat het locaal eene oppervlakte heeft van 33.75 M^2. en een inhoud van 100.93 M^3., terwijl in het locaal werden gevonden den 27 Junij 1877 93 kinderen en den 24 Julij d. a. v. 89 kinderen;

dat de in het schoollocaal aanwezige ruimte op verre na niet de helft bedraagt van den inhoud, dien het volgens de Mem. van Toel. in zijn hiervoor aangehaald besluit bedoeld als minimum zou behooren te hebben;

en eindelijk dat het gedeeltelijk afgescheurd en zeer smerig behangsel aan den muur, de zeer onzindelijke houten vloer, het bijna volslagen gemis aan leerbehoeften, het ontbreken van tafels aan vele schoolbanken, alsmede de verwaarloozing en onzindelijkheid die het geheel kenmerken, de meest deugdelijke bewijzen geven van gebrek aan zorg voor hetgeen het belang der kinderen vordert.

Van eerstgemeld besluit van den schoolopziener is H. J. Levée bij Ged. Staten der provincie Noordholland gekomen in beroep. In zijn adres zegt hij met betrekking

tot het schoollocaal, dat, wat betreft het niet beantwoorden daarvan aan de voorschriften der hygiène, men in gebreke is gebleven aan te toonen, dat gedurende de vele jaren, dat in gezegd locaal school wordt gehouden, *één* kind ten gevolge der minder gunstige localiteit ziek is geworden, terwijl de omstandigheid, dat de school gedurende al die jaren goed bevolkt was en de ouders niet geaarzeld hebben de kinderen daarheen te zenden, veeleer pleit voor het tegendeel. Voorts met betrekking tot de sterke schoollucht die op warme zomerdagen in het locaal merkbaar was, dat ook op die scholen die in ieder opzigt aan de voorschriften der hygiène voldoen, die schoollucht dikwijls merkbaar is; dat bovendien wordt gewezen op onderscheiden gebreken, zooals het bezigen van banken zonder tafels en het bergen der kleederen in het schoolvertrek; doch dat deze gebreken, die met weinig moeite kunnen veranderd worden, sluiting van het schoollocaal volstrekt niet noodzakelijk maken.

Tegen laatstbedoeld besluit van den schoolopziener is bij Gedeputeerde Staten insgelijks in beroep gekomen D. M. van Strien. In zijn adres zegt hij, met betrekking tot het schoollocaal, dat daarin aanwezig zijn vier groote ramen en twee deuren die uitkomen in den gang waarmede de straatdeur gemeenschap heeft; dat de ramen, 2 aan 2 tegenover elkander geplaatst, in betrekking tot de 3 deuren genoegzaam luchtverversching aanbrengen; dat het echter zeer wel mogelijk is dat op 24 Julij 1877, een der warmste dagen van den zomer, juist in het middaguur, toen het bezoek van den schoolopziener plaats vond, nadat de leerlingen reeds ruim drie uren in het locaal aanwezig waren, eenige schoollucht merkbaar was, maar dat het onzeker is of eenig gebouw op dien dag onder gelijke omstandigheden daarvan vrij zou zijn bevonden; dat er wel is waar slechts een privaat is, maar dat dit in vrij goeden staat verkeert en dat men er ook op andere scholen, op welke geene aanmerkingen wordt gemaakt, slechts één vindt, terwijl dit privaat bovendien niet in de school maar op eene open plaats staat; dat wat de verwarming betreft, deze slechts noodig is bij den aanvang van koude winterdagen en men op geene enkele school het locaal zal verwarmen indien dit niet volstrekt noodzakelijk is; dat er buiten het schoollocaal gelegenheid is tot berging van kleederen, maar aan enkele leerlingen, die te laat komen of vroeger wenschen te vertrekken, bij uitzondering wordt toegestaan de kleederen aan den wand te hangen; ook om de goede orde niet te storen; dat wat de mindere zindelijkheid van het locaal betreft het bezoek van den schoolopziener plaats had in het midden der Israelitische week en het locaal juist den avond van dien dag moest worden schoon gemaakt; dat, afgescheiden van dit alles, de adressant deze school heeft opgerigt in 1858 en dus een jaar nadat de nieuwe wet op het lager onderwijs in werking trad, en dat noch bij de oprigting der school, noch gedurende de 19 jaren van haar bestaan, eenige aanmerking door het schooltoezigt is gemaakt.

Door eene commissie uit Ged. Staten zijn op 1 Oct. 1877 de beide schoollocalen onderzocht en volgens het door haar opgemaakt proces-verbaal bleek bij dat onderzoek:

a. *Wat betreft de school van H. J. Levée:*

dat deze bestaat uit één locaal, gelegen op eene bovenverdieping, welk locaal wordt bereikt langs een vrij steilen draaitrap en zijn licht ontvangt door 3 ramen aan de straatzijde en twee die uitzien op een naauwe binnenplaats;

dat er aanwezig waren vijf schoolbanken lang ieder 1.75 meter, één schoolbank

lang 2.70 meter en drie gewone zitbanken zonder schrijftafels, ieder lang 2.20 meter;

dat alle kinderen nog niet in de school aanwezig waren; dat er geen schoollijst voorhanden was; doch de onderwijzer Levée verklaarde dat bij hem ongeveer 60 kinderen school gingen; dat de kinderen in de school verblijven van 9—5 ure; dat zij Israelitisch godsdienstonderwijs ontvangen van den eigenaar Levée en een hulp-onderwijzeres van 9—11½ en van 1½—5 ure en gewoon maatschappelijk onderwijs van den hoofdonderwijzer M. J. Mulder van 11½—1½ ure;

dat de opmetingen van het locaal in tegenwoordigheid der commissie verrigt door den provincialen Waterstaatsopzigter te Amsterdam, tot uitkomst hadden dat de kleinste breedte is 5.42 meter, de grootste 5.82 meter, gemiddelde breedte dus 5.62 meter; dat de lengte bedraagt 5.10 meter en de geheele oppervlakte dus 28.66 centiare; dat echter van die oppervlakte moet worden afgetrokken 3.26 centiare voor de oppervlakte van het trapgat en van een schoorsteen, zoodat de bruikbare oppervlakte slechts 25.40 centiare bedraagt, d. i. 0.42 centiare voor ieder kind; en dat de hoogte van het locaal bedraagt 2.28 meter, welk cijfer, vermenigvuldigd met dat der beschikbare oppervlakte ad 25.40 centiare, een inhoud geeft van 57.912 stere, *d. i.* 0.965 *stere voor ieder kind;*

b. *Wat aangaat de school van D. M. van Strien:*

dat deze bestaat uit twee localen van verschillende afmetingen, maar niet van elkander gescheiden; dat het voorste aan de straat, zijn licht ontvangt door twee ramen, het achterste mede door twee ramen, die uitzien op eene binnenplaats;

dat in de beide localen te zamen aanwezig waren vier schoolbanken ter lengte van 2.20 meter ieder, twee schoolbanken ieder lang 2.65 meter, een schoolbank lang 3.10 meter en voorts 3 gewone zitbanken zonder schrijftafels, lang ieder 2.30 meter;

dat tijdens het bezoek der commissie in de school alle kinderen nog niet aanwezig waren; dat de schoollijst op dat oogenblik niet in de school voorhanden was, doch de onderwijzer verklaarde dat bij hem 90 kinderen school gingen; dat de kinderen in de school verblijven van 9 tot 5 ure; dat zij van 9—11½ en van 1½—5 ure Israelitisch godsdienstonderwijs ontvangen van den eigenaar zelf en van eene hulponderwijzeres, en van 11½—1½ gewoon maatschappelijk onderwijs, door den hoofdonderwijzer C. A Andriessen en twee hulponderwijzers.

Voorts, dat de opmeting van de localen tot uitkomst gaf, dat het voorste locaal lang is 4.10 meter, breed 2.93 meter, alzoo zijn geheele oppervlakte bedraagt 12.0130 centiare; dat het achterste locaal eene lengte heeft van 6.75, eene breedte van 3.30 meter, en derhalve eene geheele oppervlakte van 22.2750 centiare, van welk laatste bedrag evenwel moet worden afgetrokken 0.281250 voor de oppervlakte van eene kast, zoodat de beschikbare oppervlakte slechts 21.9937 centiare bedraagt; dat de geheele beschikbare oppervlakte der beide localen derhalve bedraagt 34.00675 centiare, *d. i.* 0.3778 *centiare voor ieder kind;* dat het eerste locaal hoog is 3.18 meter, het tweede 3.02 meter, welke cijfers respectivelijk vermenigvuldigd met die der beschikbare oppervlakten ad 12.0130 en 21.9937 centiare, een inhoud geven van 38.2013 stere voor het eerste locaal, van 66.4211 stere voor het tweede locaal, en van 104.6224 voor beide localen, te zamen zijnde 1.162 stere voor ieder kind.

Bij besluit der Ged. Staten van Noordholland van 28 Nov. 1877 n°. 88 is verklaard dat het schoollocaal van H. J. Levée geen voldoende ruimte oplevert om 60 kinderen gelijktijdig te bevatten.

Dit besluit werd genomen op grond:

dat, daargelaten of wel al het overige in het besluit van den schoolopziener aanleiding zou kunnen geven tot afkeuring van het locaal, de reden van afkeuring, als zijnde dat locaal van onvoldoende ruimte voor het getal schoolgaande kinderen, gegrond voorkomt; dat toch, blijkens het rapport der bovenbedoelde commissie, de school bevonden is te bestaan uit een enkel locaal, dat eene beschikbare oppervlakte heeft van 25.40 centiare en een inhoud van 57.912 stere;

dat tijdens het bezoek der commissie in de school, alle daar schoolgaande kinderen nog niet aanwezig waren, doch dat de appellant verklaarde, dat bij hem ongeveer 60 kinderen schoolgaan;

dat bij de beoordeeling der vraag, of eene school al dan niet van voldoende ruimte is voor het getal schoolgaande kinderen niet in aanmerking moet worden genomen het getal kinderen dat op een gegeven oogenblik in de school aanwezig *is*, maar het getal kinderen dat op de schoollijsten is ingeschreven en er dus tegenwoordig zijn *kan*;

dat voor elk der 60 leerlingen, die volgens des appellants eigen verklaring bij hem ter school gaan, in die school slechts beschikbaar is eene oppervlakte van 0.42 centiare en eene inhoudsruimte van 0.965 stere en dat, op grond van deze cijfers, het hierbedoelde schoollocaal geacht moet worden geen voldoende ruimte op te leveren om 60 kinderen gelijktijdig te bevatten.

Genoemde Staten verklaarden bij een tweede besluit van dezelfde dagteekening ook de schoollocalen van D. M. van Strien als van ongenoegzame ruimte te zijn om 90 kinderen gelijktijdig te bevatten.

Dit besluit werd genomen op dezelfde gronden als het eerste, behoudens deze afwijkingen:

dat de school bevonden is te bestaan uit twee localen, niet van elkander gescheiden, te zamen eene beschikbare oppervlakte hebbende van 34.00675 centiare en een inhoud van 104.6224 stere; dat volgens de verklaring van den appellant, bij hem 90 kinderen school gaan; dat voor elk dier 90 leerlingen in de school slechts beschikbaar is eene oppervlakte van 0.3778 centiare en een inhoudsruimte van 1.162 stere; en dat derhalve de hier bedoelde schoollocalen geacht moeten worden geen voldoende ruimte op te leveren om 90 kinderen gelijktijdig te bevatten.

Van deze twee besluiten is de schoolopziener bij adressen gedagteekend 10 Dec. jl. bij den Koning gekomen in beroep. In die adressen beweert hij, dat Ged. Staten ten onregte hebben nagelaten uitspraak te doen over den hoofdgrond waarom hij de beide schoollocalen had gesloten, namelijk de schadelijkheid dier localen voorde gezondheid der schoolgaande kinderen. Voorts beweert hij daarin, dat de besluiten, zooals die door gezegde Staten genomen zijn, aanleiding kunnen en zullen geven tot wetsontduiking, omdat de bevolen sluiting eigenlijk vervalt, indien het getal der kinderen die ter school gaan in de beide localen slechts eenigzins verminderd wordt, beneden het getal in de besluiten genoemd.

Ten slotte wordt in die adressen verzocht vernietiging der beide aangeklaagde besluiten en bevestiging der besluiten, zooals die door den appellant zijn genomen.

Deze adressen zijn gesteld in handen van Ged. Staten, die daarover den 13 Febr jl. hebben berigt, dat, terwijl zij over de schadelijkheid voor de gezondheid der beide localen met den schoolopziener in meening verschilden, gemeend hebben dien grond buiten beschouwing te kunnen laten, aangezien het resultaat van hun onderzoek hen nopen den anderen grond toe te passen, zij daardoor tot dezelfde beslissing werden geleid als door den schoolopziener werd gewild;

dat de gevolgtrekking die hij daaruit afleidt naar hun inzien is geheel onjuist;

dat toch, wanneer in hun besluit wordt beslist, dat de bedoelde schoollocalen van onvoldoende ruimte zijn om de schoolgaande kinderen gelijktijdig te bevatten (respectievelijk 60 en 90), dan daaruit niet volgt, dat ze als goed zijn geijkt voor een minder getal, maar art. 4 voor die localen evenzeer van toepassing blijft, en het alzoo evenzeer aan het schooltoezigt blijft overgelaten om, wanneer het van oordeel is dat er overtreding plaats heeft, daarvan proces-verbaal op te maken:

dat eene andere reden, die er de Staten toe heeft geleid om den door den schoolopziener aangevoerden grond — schadelijkheid voor de gezondheid — buiten beschouwing te laten, hierin is gelegen, dat de beide schoollocalen bijzondere scholen zijn, die reeds vele jaren lang in denzelfden toestand hebben bestaan en hoofdzakelijk bestemd zijn om daarin Israelitisch godsdienst-onderwijs te doen geven, terwijl aan het geven van maatschappelijk onderwijs slechts een gedeelte van den dag wordt besteed;

dat sedert de invoering der tegenwoordige wet op het lager onderwijs de opvolgende schoolopzieners nimmer termen hebben gevonden om deze localen af te keuren, en dat eerst de in de maand Maart 1877 opgetreden schoolopziener, de heer Metelerkamp, gemeend heeft daartoe te moeten overgaan;

dat men derhalve mag aannemen, dat de hier bedoelde localen door de den heer Metelerkamp voorafgegane schoolopzieners niet als zóó schadelijk voor de gezondheid zijn beschouwd geworden, dat eene afkeuring daarvan door hen noodig werd geoordeeld;

dat zij Staten hier nog kunnen bijvoegen, dat het de aandacht der commissie uit hun midden, welke de hierbedoelde scholen in de maand October 1877 heeft bezocht, getrokken heeft, dat de kinderen, die tijdens dat bezoek aanwezig waren, er uiterlijk gezond en ordelijk uitzagen en er geen sporen aanwezig waren, dat het verblijven in die localen op de gezondheid der kinderen ongunstig zoude werken.

In iedere der beide zaken heeft de appellant aan de Afdeeling ingezonden eene memorie, beiden van gelijke strekking. Daarin wordt nogmaals gewezen op de mogelijkheid van wetsontduiking, die in dit geval te eerder zou kunnen plaats grijpen, omdat hier geen sprake is van schoollocalen voor het geven van openbaar onderwijs bestemd, waar de gemeentelijke autoriteiten behoorlijk toezigt kunnen houden op het getal der daarin ter school gaande kinderen, maar van localen bestemd voor het bijzonder onderwijs, waar dergelijk toezigt geheel ontbreekt.

Voorts wordt in die memoriën verlangd, dat, indien de grond van schadelijkheid voor de gezondheid der schoolkinderen mogt verworpen worden, de Koning zal bepalen

het maximum van het getal der kinderen die in ieder der twee localen zullen mogen worden opgenomen. Dat getal wordt in de memoriën begroot op 18 voor de school van Levée en op 30 voor de school van van Strien.

Ten aanzien van het locaal van Levée wordt in de tot die zaak betrekkelijke memorie nog het navolgende aangevoerd:

1°. In het locaal is een volslagen gebrek aan behoorlijke luchtverversching. Van achteren grenst het gebouw bijna onmiddellijk aan een hoogen achtergevel van een ander gebouw, terwijl even beneden de achterramen van het schoollocaal een plat wordt gevonden.

Door deze ramen kan dus licht noch lucht worden binnengelaten. Tweemaal heeft de appellant deze school bezocht en telkens trof hem bij het binnentreden de ondragelijke benaauwde lucht die daar heerschte.

2°. Het locaal wordt nimmer verwarmd. De school is dan ook zoo met banken opgevuld, dat er geen plaats voor een kagchel overblijft.

3°. De benaauwdheid van het locaal wordt nog zeer verhoogd, doordien de petten, jassen, mantels enz. der leerlingen allen in de school worden geborgen.

4°. De verlichting laat zeer veel te wenschen over. Zoo zijn de voorramen, die op het Oosten liggen, noch van gordijnen, noch van jalousiën voorzien. Dat hierdoor des zomers de warmte en dien ten gevolge de benaauwdheid zeer wordt vermeerderd, behoeft geen vermelding. Bij de plaatsing der banken heeft blijkbaar alleen gegolden de vraag: hoe kunnen de meeste banken in de school worden geplaatst? Dien ten gevolge staan ze in zeer verschillende rigtingen en valt het licht dus regts, links of van achteren op de kinderen, al naar mate de banken zijn geplaatst.

5°. De banken zijn zeer onvoldoende; vele zijn niet van tafels voorzien; aan allen ontbreken rugleuningen. De afmeting van de banken en de tafels, voor zoover deze aanwezig zijn, staat niet in eenige verhouding tot de grootte der leerlingen.

6°. Het éénige privaat, dat zoo door de jongens als door de meisjes wordt gebruikt, verkeert in een erbarmlijken toestand. Er is hoegenaamd geen luchtververschiug, noch toezigt op de kinderen.

7°. Het schoonhouden van het locaal laat zeer veel te wenschen over en het geheel (vloer, muren, banken, zoldering enz.) draagt de meest duidelijke sporen van onzindelijkheid en verwaarloozing.

Ten opzigte van het locaal van van Strien wordt de aandacht gevestigd op de navolgende punten:

1°. In de localen is een totaal gebrek aan behoorlijke luchtverversching. Aan de achterzijde zijn twee ramen, die op eene zeer kleine binnenplaats uitzien en waardoor dus zeer weinig of geen versche lucht kan worden binnengelaten. De twee ramen aan de voorzijde kunnen slechts een halve meter worden opgeschoven. Drie malen heeft de appellant deze school bezocht en telkens trof hem bij het binnentreden de ondragelijke benaauwde lucht, die daar heerschte. Hij doet hier opmerken, dat in zijn besluit van 27 Aug. 1877 is gezegd, dat deze localen nooit of *zeer zelden* worden verwarmd; doch dat hem bij een later aldaar gebragt bezoek volgens verklaring van den schoolhouder gebleken is dat ze *nooit* worden verwarmd en dat dit ook niet te verwonderen is, daar de localen zóó met banken zijn opgevuld, dat er geen plaats voor een kagchel

overblijft. Bij zijn bezoek heeft de appellant bevonden, dat de ramen zoo aan de voor- als aan de achterzijde geopend waren, evenals de beide deuren; terwijl het een onvermijdelijk gevolg is van het gebrek aan ruimte, dat er kinderen onmiddellijk voor de geopende ramen en tegenover de geopende deuren geplaatst waren.

2°. De benaauwdheid van het schoollocaal (de beide vertrekken vormen toch een geheel) wordt nog verhoogd doordien de petten en andere kleedingstukken voor een groot deel in de school worden geborgen.

3°. De verlichting laat zeer veel te wenschen over. Zoo zijn de voorramen, die op het Zuiden liggen, noch van gordijnen, noch van jalousiën voorzien. Zoowel ten aanzien van de verlichting, als van de plaatsing der schoolbanken en van het eenig aanwezig privaat, worden sub 3°. tot 5°. dezelfde bezwaren opgegeven die nopens deze onderwerpen zijn vermeld in de memorie betreffende de school van Levée.

6°. Hoewel de localen vóór eenige weken op nieuw zijn behangen, laat het schoonhouden zeer veel te wenschen over en draagt ook hier het geheel de meest duidelijke sporen van onzindelijkheid en verwaarloozing.

In de beide memoriën geeft evenwel de appellant als zijn gevoelen te kennen, dat al de door hem vermelde bezwaren kunnen worden opgeheven en dat de localen zoodanig zouden kunnen worden ingerigt. dat daarin zonder bezwaar schoolonderwijs zou kunnen worden gegeven aan eenige kinderen, doch dat de toestand zooals die nu is ongetwijfeld in hooge mate schadelijk is voor de gezondheid.

Blijkens missives van den Inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt in de provincie Noordholland, welke missives onder de stukken voorhanden zijn, heeft deze ambtenaar zich vereenigd met den inhoud der beide memoriën.

Bij de Afdeeling is ook nog ingekomen eene missive van D. M. van Strien, waarin hij herhaalt en nog eenigzins nader toelicht zijne bezwaren die hij tegen het besluit van den schoolopziener bij Ged. Staten heeft ingebragt.

De heer Mr. M. DE PINTO treedt als gemagtigde op voor H. J. Levée.

Na een beroep op de welwillendheid van den Raad van State, zoowel met het oog daarop dat pl. voor het eerst als pleitbezorger voor dit college optrad, als dat hij juist oogenblikkelijk met verschillende bezigheden overstelpt, eerst een paar dagen van te voren had vernomen dat de dag van heden voor de behandeling was vastgesteld, wordt er door pl. op gewezen dat, zoo ooit met goed vertrouwen een beroep kon gedaan worden op 's Konings beslissing die door den Raad moest worden voorgelicht, dit hier voorzeker het geval zou zijn. Het geldt toch hier een beslissing betreffende een besluit van zeer teederen aard, dat, schijnbaar van geringe beteekenis, in werkelijkheid een punt aanroert, waaromtrent in de tegenwoordige agitatie betreffende het onderwijs, dikwijls eenerzijds al te groote fijngevoeligheid wordt aan den dag gelegd, doch anderzijds niet minder al te groote aanmatiging en minachting van gemoedsbezwaren. Het betreft een besluit dat pl. — tot zijn leedwezen moet hij 't bekennen — even als de nadere adstructie daarvan pijnlijk heeft getroffen. Niet zoozeer omdat het hier gold een beslissing ten nadeele van iemand die tegen weinig benadeeling bestand is, maar omdat hij meende daarin iets te zien doorstralen, dat niet uitsluitend strenge

pligtsbetrachting beoogde. Een zweem daarvan meende hij o. a. daarin te zien, dat in het verzoekschrift aan Z. M. den Koning o. a. gezegd wordt, dat daarom het ter zijde laten door Ged. Staten van één der aangevoerde gronden zóó te betreuren is omdat alleen daarvan *onvoorwaardelijke* sluiting der bewuste school een gevolg kan zijn en anders slechts tot *voorwaardelijke* sluiting kan worden overgegaan. Hij zag dit met te meer duidelijkheid, naardien hij door het besluit van Ged. Staten van Noordholland en hun missive aan den Minister van Binnenlandsche Zaken in deze zijn opvatting werd versterkt; dat toch teregt in genoemde missive o. a. de verwondering is te kennen gegeven daarover dat, terwijl „sedert de invoering der tegenwoordige wet op het Lager Onderwijs de opvolgende schoolopzieners nimmer termen hebben gevonden om *dergelijke* localen — als het hier bedoelde — af te keuren, *eerst* de in Maart opgetreden schoolopziener Metelerkamp gemeend heeft daartoe te moeten overgaan"; „dat men dus niet alleen mag aannemen dat het locaal door voorafgaande inspecteuren niet zoo schadelijk werd geacht, dat het moest worden afgekeurd, maar dat daarom de andere reden, door den schoolopziener tot afkeuring van het locaal aangevoerd (schadelijkheid voor de gezondheid) is buiten beschouwing gelaten, omdat het geldt een bijzonder schoollocaal, dat vele jaren in denzelfden toestand heeft bestaan en hoofdzakelijk is bestemd om daarin Israëlitisch *godsdienst*onderwijs te geven, terwijl aan het geven van maatschappelijk onderwijs slechts een gedeelte van den dag wordt besteed." Dat immers niet alleen blijkt uit het verslag der commissie, door Ged. Staten met een zelfstandig onderzoek belast, dat op de school van den heer Levée van 9—11½ en van 1½—5 uur *godsdienstig* en slechts van 11½—1½ maatschappelijk onderwijs wordt gegeven, maar zoowel uit het verband der wetsartikelen als uit een ministerieele resolutie (*Gemeentestem* n°. 674, LUTTENBERG 1864, p. 106) ondubbelzinnig blijkt dat localen waarin cathechisatie gehouden of *godsdienstig* leerstellig onderrigt wordt gegeven, niet gezegd kunnen worden tot schoollocalen gebezigd te worden; dat dus op deze localen — zooals *in casu* — niet kan worden toegepast de afkeuring ingevolge art. 4 der wet op het Lager Onderwijs. Hij toonde aan hoe duidelijk dit reeds blijkt als men slechts let op de in art. 1 genoemde vakken; dat toch tot het aanleeren daarvan — het lager onderwijs in den zin der wet (art. 2) uitmakende — deze school allerminst bestemd is; hoe dit zelfs boven elke bedenking verheven wordt als men let op art. 3 en hare geschiedenis en vooral op de laatste alinea daarvan alwaar de gesubsidiëerde (lagere) scholen gezegd worden toegankelijk te zijn voor alle kinderen, zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid: dat het toch geenszins de bedoeling kan geweest zijn dit te bepalen ten opzigte van zoodanige bijzondere scholen waarop nagenoeg uitsluitend *godsdienstig* onderwijs van één enkele gezindheid wordt gegeven, dat dergelijke bedoeling te minder kan worden aangenomen naardien in die zelfde alinea op die scholen wordt toepasselijk verklaard het 1e en 2e lid van art. 23; dat toch het in de school van den heer Levée gegeven onderwijs niet *dienstbaar* wordt gemaakt aan de opleiding der kinderen tot alle christelijke en maatschappelijke deugden, maar dit veeleer *uitsluitend* daaraan gewijd is om de kinderen de grondige kennis van den joodschen godsdienst in te prenten; dat evenmin omtrent *godsdienstige* scholen — die volgens den Minister van Binnenlandsche Zaken bij de beraadslaging over die wet, niet daaronder zijn opgenomen — zou kunnen

bepaald zijn hetgeen in al. 2 van art. 23 wordt gelezen, naardien zij die andere godsdienstige begrippen zijn toegedaan dan de onderwijzer daar hun kinderen wel niet zullen heen zenden.

Doch aangenomen — des neen — dat art. 4 ook op de hier bedoelde school zou kunnen worden toegepast, zelfs dán nog zou er geen grond bestaan om deze school als een voor de gezondheid schadelijke af te keuren. Dat toch — behoudens alle mogelijke eerbied voor de capaciteiten van heeren geneeskundigen — niet mag worden voorbijgezien dat de z. g. n. leer der hygiene nog geheel in de kindschheid verkeert en dat vaak door de meest geachte en bekwame medici de meest uiteenloopende meeningen daaromtrent worden verkondigd. Vermits dus deze wetenschap vooralsnog slechts van aprioritische hypothesen uitgaat, zoo zullen deze gewis daar buiten aanmerking moeten blijven, waar zij — zooals *in casu* — door sterk sprekende feiten ondubbelzinnig wederlegd worden. Dat wel is waar, volgens het besluit van den heer Inspecteur o. a. het grenzen van een gebouw aan de achterzijde van een hoogen muur en de omstandigheid dat de ventilatie alleen door deur en vensters komt — alsof dat in den regel op eenige andere wijze zou geschieden — aan de vereischten der hygiene in den weg staan; dat evenwel dit niet alleen niet *bewezen* wordt en evenmin dit gedurende de *vele* jaren dat in dit locaal school is gehouden zelfs *één* kind ten gevolge der minder gunstige localiteit ziek zou zijn geworden, maar dat daarentegen veeleer treffende bewijzen van het tegendeel kunnen worden aangevoerd; zooals o. a. dat niet alleen de school gedurende al die jaren goed bevolkt was en de ouders dus niet geaarzeld hebben hun kinderen daarheen te zenden maar dat het zelfs de aandacht der commissie van Ged. Staten, die de hier bedoelde school in October 1877 heeft bezocht, heeft getrokken, dat de kinderen tijdens dat bezoek aanwezig er uiterlijk gezond en ordelijk uitzagen en er geen sporen aanwezig waren, dat het verblijven in die localen op de gezondheid dier kinderen ongunstig zou werken. Dat hiertegen zeker niets kan afdoen dat het den 29 Junij en 24 Julij bij een bezoek van den schoolopziener is gebleken bijzonder warm en benaauwd te zijn en er een zeer sterke schoollucht was waar te nemen. Dat toch ook op scholen die aan alle vereischten der hygiene voldoen, op warme dagen die schoollucht dikwijls merkbaar zal zijn; dat daarenboven niet gebleken is of deze warmte in het locaal merkbaar was *ondanks* dat van deur en vensters een goed gebruik werd gemaakt, dan wel daardoor dat daarmede geenszins werd gewerkt. Dat ook op een volslagen gebrek aan leerbehoeften gewezen is; dat deze opvatting daarin haar grond kan vinden, dat het den heer Inspecteur waarschijnlijk minder bekend zal zijn, waarin of de leerbehoeften voor een Israël. godsdienst-school alzoo moeten bestaan, doch zoo dit ook al niet het geval mogt wezen, dat pl. toch eerlijk moet verklaren zich in de verste verte niet te kunnen voorstellen hoe dit zelfs ooit ter wereld voor de gezondheid schadelijk zou kunnen werken. Evenmin als het ontbreken van tafels aan de banken, dat bovendien daarin zijn regtvaardiging kan vinden, dat bij genoemd onderwijs zelden op schrift wordt geschreven en lang niet altijd wordt gelezen. Dat eindelijk wordt opgemerkt, dat de verwaarloozing en onzindelijkheid, die het geheel kenmerken de meest duidelijke bewijzen opleveren van 't gebrek aan zorg voor hetgeen het belang der kinderen vordert. Maar pl. wil het gevraagd hebben of hiermede niet te veel gevorderd wordt

van den onderwijzer als men hem zelfs voor de meerdere of mindere zindelijkheid van de schooljeugd zou willen aansprakelijk stellen; dat het immers bezwaarlijk valt te ontkennen dat daaraan de onzindelijkheid van het geheel voor het allergrootste deel moet worden geweten; en nu zal men toch wel niet den onderwijzer willen verpligten, om als de ouders te dien opzigte eenigermate te kort schoten, hen daarin te remplaceren; te minder als in den regel, zooals der commissie van Ged. Staten is gebleken, de kinderen ordelijk er uit zagen en het minder zindelijk voorkomen op het eind der week — bij het bezoek van den heer Inspecteur — alligt daarin zijn verklaring vindt dat *na* afloop van den schooltijd op Vrijdag — zijnde 29 Junij een Vrijdag — der kleinen een flinke waschbeurt wacht.

Kan pl. aldus op dit punt met vertrouwen een beslissing te gemoet zien, ten deele ligt hierin reeds een geruststelling ten opzigte van 't tweede punt, nl. betreffende de onvoldoende ruimte voor het aantal kinderen, want mag hij zich vleijen dat op deze school art. 4 der onderwijswet niet zal worden toegepast, dan zal ook te dien opzigte geen afkeuring kunnen plaats hebben. Doch al moge dit nu ook al niet worden aangenomen, zelfs dán nog behoeft er geen onvoorwaardelijke afkeuring te volgen. Want ofschoon er gewezen wordt op becijferingen, ten opzigte der ruimte die bij de zamenstelling der wet in de Mem. van Toel. gemaakt zijn, zoo zal het natuurlijk niet over het hoofd worden gezien, dat deze Mem. van Toel. geen *wet* is en dat dus daardoor niets beslist wordt. Dat dit te minder het geval zou kunnen zijn naardien de heer Inspecteur het in zijn request aan Z. M. den Koning zelf zegt, dat niet *elke* opmerking in zijn besluit voorkomende op zich *zelf* tot onvoorwaardelijke afkeuring zou kunnen leiden, maar dat alleen *alle* bij elkaar een zoo ongunstig oordeel doen vellen; dat dus uit de ongegrondheid van de opmerkingen betreffende de ongezondheid, naar zijn eigen woorden moet volgen de ongegrondheid tot afkeuring om den alsdan eenig overblijvenden anderen reden. Te eer, naardien hetgeen in het besluit van den heer Inspecteur niet duidelijk blijkt, behalve uit de 2 achterramen de school nog uit 3 ramen aan straat licht ontvangt en het dus weinig kan afdoen dat de eerste op een binnenplaats uitzien, daar het toch zeker niet uit een hygienisch oogpunt kan worden noodzakelijk geacht, dat de leerlingen het uitzigt hebben op schoone landschappen en sierlijke tuinen. Dat er wel op wordt gewezen dat in de Mem. van Toel. wordt gezegd dat bij de beoordeeling der schoollocalen o. a. moet in aanmerking komen de nabijheid van andere woningen, doch dat het van zelf spreekt, dat dit slechts in zooverre kan zijn als het nadeeligen invloed kan uitoefenen op het schoollocaal zelf, hetgeen hier in geenen deele het geval kan zijn, althans niet op dien grond en dat andere niet beweerd en veel minder bewezen zijn; dat pl. ten slotte het overbodig acht om nog nader de aandacht te vestigen op het nadeel dat door een eventuële afkeuring der school zou worden berokkend aan een ouden — alsdan tot den bedelstaf gebragten — grijsaard en zijn door hem onderhouden gezin, vermits toch niet alleen dit nader is uiteengezet in een bij het dossier gevoegde memorie maar ook het aangevoerde, naar hij vertrouwt, concludent genoeg moge zijn om óf het besluit van den heer Inspecteur in zijn geheel te vernietigen óf althans gedeeltelijk door dat van Ged. Staten te handhaven.

De heer van Strien, die zelf voor den Raad verschijnt verzoekt, zich in hoofdzaak te mogen refereren naar hetgeen door den voorafgaanden pleiter voor de zaak van den heer Levée is aangevoerd. De zaak is immers nagenoeg dezelfde. Zijn locaal is dikwerf door school- en andere commissiën bezocht. Nooit is er iemand geweest die aanmerking op zijn locaal heeft gemaakt; er bestaat genoegzame ruimte en door deuren en vensters wordt voldoende luchtverversching aangebragt. Nooit is over de ongezondheid van zijn schoollocaal geklaagd; ware dit het geval dan zou toch geen ouder zoo dwaas zijn om zijne kinderen op de school te laten.

Op 72jarigen ouderdom belast met het onderhoud van een zwaar huisgezin kan hij geen andere zaak meer ondernemen. Wordt zijne school gesloten dan wordt hij in het ongeluk gestort; mogt men dit echter verlangen dan is hij bereid om een deel der kinderen in een ander locaal boven te plaatsen.

Daarom verzoekt hij consideratie en dat men zijn hoogen leeftijd in aanmerking neme en zijn ongelukkigen toestand niet verergere.

De heer C. P. Metelerkamp, schoolopziener in het 2e district van Noordholland, wenscht de aandacht van den Raad te vestigen op het gewigt dezer zaak. Is toch het schooltoezigt magteloos om het bestaan van dergelijke ellendige localen, als waarover hier de questie loopt, te doen ophouden, dan kan elk toezigt op de schoollocalen vervallen. De toestand van vele bijzondere scholen te Amsterdam is slecht, en een naauwlettend toezigt wordt vereischt. Geen schoolhouder echter zal zich iets laten gelegen liggen aan de opmerkingen van het schooltoezigt indien localen als dezen niet kunnen worden gesloten.

Omtrent de hygienische bezwaren zal hij weinig zeggen. Hij gelooft niet dat van hem kan worden gevorderd het bewijs dat de kinderen, die deze localen bezoeken of bezocht hebben, ziek zijn geworden of vroegtijdig gestorven zijn. De treurige gevolgen van de jeugd in slechte localen te hebben doorgebragt, zullen zich meestal op lateren, 18 à 20jarigen leeftijd openbaren, en wie zal zeggen, hoevelen de kiemen van tering hebben opgedaan in de kinderpakhuizen, waartoe zij in hunne jeugd veroordeeld waren? Men zegt, de ouders zenden hunne kinderen gaarne naar deze scholen, dus zijn zij toch zoo schadelijk niet. Dit zou alleen dan eenig gewigt in de schaal leggen, wanneer men niet dagelijks de zorgeloosheid der ouders moest betreuren. Of laten zij hunne kinderen ook niet den geheelen dag op straat verblijven? Zoolang men nu niet morsige stegen een geschikte verblijfplaats acht voor kinderen, zoolang pleit het zenden van kinderen naar scholen als dezen wèl tegen de ouders, niet vóór de geschiktheid der localen.

Men heeft beweerd dat ik alleen stond in mijne ongunstige meening omtrent deze localen. Dit is niet juist. De adjunct-inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt heeft met mij deze scholen bezocht en, zooals uit de door mij overgelegde stukken blijkt, zich volkomen vereenigt met mijne bezwaren. Meerdere scholen in mijn district behooren te worden afgekeurd; doch in overleg met genoemden ambtenaar zal ik trachten bij de anderen langs den minnelijken weg tot verbetering te komen. Wil men weten wat naar aanleiding dezer beide scholen de inspecteur tot mij zeide: „Gij zijt niet verantwoord indien gij deze localen één oogenblik langer laat bestaan, dan strikt onvermijdelijk is.”

Wat betreft het beweren van Ged. Staten, dat zij, uitspraak doende dat de localen te klein zijn, tevens uitspraak hebben gedaan omtrent de schadelijkheid voor de gezondheid, zoo meent hij dat dit voldoende is wederlegd in de door hem ingediende memorie, waaraan hij zich refereert. Ged. Staten doen opmerken dat wanneer de schoolhouders het getal schoolgaande kinderen niet voldoende verminderen de schoolopziener op nieuw kan afkeuren. Volkomen juist. De schoolhouders kunnen telkens het getal kinderen met één verminderen; ik zou telkens kunnen afkeuren; elk besluit tot afkeuring zou ongeveer 9 maanden vorderen voor dat daaromtrent in het hoogste ressort een beslissing was genomen; en dus, zou het meer dan een menschen leeftijd vorderen, voor dat een toestand was verkregen, die ook maar min of meer voldoende kon worden geacht. De onhoudbaarheid van het besluit van Ged. Staten blijkt hieruit ten duidelijkste.

Ik blijf er bij, dat Ged. Staten in gebreke zijn gebleven uitspraak te doen omtrent den voornaamsten grond waarop mijn besluit tot afkeuring steunt: nl. schadelijkheid voor de gezondheid. Zij verklaren in hun besluit de uitspraak daaromtrent te zullen „daarlaten". Ik wil „daarlaten" de vraag of een college geregtigd is, om daar te laten eene vraag, waarvan de beslissing tot zijne wettelijke verpligtingen behoort. Mogt het aanvankelijk verrassen, in het besluit te lezen, dat de questie, waarop het in hoofdzaak neerkomt, wordt daargelaten, die verrassing verdwijnt, wanneer we zien, wie als adviseur Ged. Staten heeft ter zijde gestaan. Men zou denken, dat de geneeskundige inspecteur zou zijn gehoord; neen — om te beslissen op aangevoerde hygienische bezwaren wordt gehoord — een opzigter van den Waterstaat. Het zou een glimlach op de lippen roepen, indien men niet moest betreuren, dat eene zoo ernstige zaak zoo weinig sérieus is behandeld.

Of is het geen ernstige zaak of een schoolbevolking van ongeveer 150 kinderen aan gevaar voor de gezondheid is blootgesteld, of de bepaling der wet, omtrent het toezigt op de localen, al of niet een doode letter zal zijn? Dat toch art. 4 der wet op het Lager Onderwijs van toepassing is op deze scholen, behoeft geen betoog. We hebben toch hier de erkenning gehoord, dat er geregeld lager onderwijs wordt gegeven.

Het argument, dat mijne ambtsvoorgangers nimmer eene bemerking hebben gemaakt op deze localen, is niet zeer krachtig. In de eerste plaats zou ik kunnen antwoorden, dat ik verantwoordelijk ben voor hetgeen ik wèl doe, niet voor hetgeen anderen niet hebben gedaan. Bovendien tot in 1876 werden deze scholen beschouwd als bewaarscholen. Ten gevolge van de bemoeijingen van het gemeentebestuur hebben de schoolhouders sedert dien tijd geene kinderen beneden 6jarigen leeftijd meer toegelaten, en hunne localen gerangschikt onder de bijzondere scholen, ten einde te ontgaan eene afkeuring door het gemeentebestuur krachtens de bestaande gemeentelijke verordening op de bewaarscholen.

Hoe algemeen de overtuiging is gevestigd dat deze localen behooren te worden afgekeurd, kan ook nog blijken uit hetgeen in het verslag over 1876 der plaatselijke schoolcommissie ten hunnen aanzien wordt gezegd: nl. dat art. 4 der wet hun als het zwaard van Damocles boven het hoofd hangt. En nu ik tracht het draadje, waardoor dit zwaard zwevende wordt gehouden, af te snijden, zegt de schoolcommissie in

haar verslag over 1877, dat de strijd, dien ik tegen deze localen voer, haar volle sympathie heeft.

Met vertrouwen wacht ik 's Konings beslissing af, overtuigd M. H., dat het ook Uw wensch niet kan zijn, dat schoollocalen, zoo algemeen en teregt afgekeurd als deze, blijven bestaan.

De heer Mr. M. DE PINTO beantwoordt den vorigen spreker.

Hij stelt nogmaals op den voorgrond dat, zooals ook zelfs uit een resolutie van een Minister van Finantiën blijkt, op de hier bedoelde *godsdienstige* scholen de wet op het Lager Onderwijs niet toepasselijk kan geacht worden, en dat, zoo men dit ook al niet terstond kan toegeven, het toch zeer zeker ten deze een punt van zeer ernstige overweging zal moeten uitmaken; dat, zoo men — hetgeen hij vertrouwt — tot de niet toepasselijkheid van art. 4 zal besluiten, daartegen niets zal kunnen afdoen het beweren, dat daardoor alsdan het toezigt onmogelijk zou worden, vermits — zoo dit werkelijk het geval ware — die hoogstens jure constituendo zou kunnen gelden maar nooit een reden kan zijn voor hem, die tot toepassing der wet — zooals ze *is*, niet zooals ze *behoorde* te zijn — is geroepen; dat evenmin daartegen iets zal kunnen afdoen hetgeen omtrent het voorgevallene in den Amsterdamschen gemeenteraad is medegedeeld, daar toch geen verklaring van belanghebbenden zelf kan bepalen, quid juris, wanneer het staatsregtelijke bepalingen geldt; dat de onmogelijkheid om het werkelijk bestaan der hygienische bezwaren te *bewijzen*, juist voor de ongegrondheid daarvan pleit, te meer daar men zelf beweert dat het werkelijk bestaan daarvan zich eerst later openbaart en de nagenoeg dertigjarige ondervinding ten opzigte dezer school opgedaan juist het tegendeel heeft bewezen van hetgeen men hier op grond van vrij a prioristische hypothesen beweert, al wordt men ook daarin gesteund door een geneeskundige, die zelf zal moeten toegeven dat men ten opzigte der z. g. n. hygiene zich nog geenszins op vasten grond beweegt; dat dit niet wordt wederlegd door de talrijke bevolking der school te wijten aan de zorgeloosheid der ouders, daar zoo dit verwijt ook al verdiend moge zijn, de ouders dan wel zorgeloos maar daarom nog niet liefdeloos zijn en zij dus zeker hun kinderen niet naar die scholen zouden zenden zoo die werkelijk zoo schadelijk voor de gezondheid zouden zijn: dat ten onregte is beweerd dat Ged. Staten onbevoegd zouden zijn om één der door den schoolopziener aangegeven redenen buiten aanmerking — dus als niet aanwezig — te beschouwen, dat veeleer Ged. Staten onbevoegd zouden zijn om te bepalen hoeveel kinderen er wèl zouden mogen schoolgaan daar zij het besluit slechts òf — geheel òf gedeeltelijk — mogen handhaven òf vernietigen; dat daarenboven bij onvoldoende verklaring voor een bepaald getal geen wetsontduiking wordt veroorzaakt als men de school met minder bevolkt, maar daardoor al datgene wordt weggenomen, wat door de wet niet kan worden toegelaten, waarom het toch slechts alleen te doen mag zijn, dat zoo deze regeling niet doeltreffend genoeg geacht kan worden, dit den wetgever — en niet hem die de wet moet toepassen — geweten moet worden; dat daarenboven werkelijk op de school van den heer Levée een benaauwde schoollucht

zou heerschen als men van de daar aanwezige middelen tot luchtververschiug een behoorlijk gebruik zou maken, dit is geenszins daarmede bewezen dat men deze op een andere school, ondanks het open zijn van de ramen — al is 't ook in hooge mate — heeft waargenomen; dat eindelijk, zoo ook al ten deze eenige verbetering wenschelijk mogt zijn, het veiliger ware te trachten daaromtrent in schikking te treden met den houder — zooals men dit ook omtrent andere schijnt van plan te zijn — dan deze als slagtoffer te doen vallen ten einde met andere gemakkelijker tot bevredigenden uitslag te geraken.

V. het beroep van *H. J. van Blommestein, te Delft, tegen een besluit van den burgemeester dier gemeente, waarbij hem vergunning is geweigerd voor het opgraven en vervoeren van een lijk.*

De VOORZITTER. Rapporteur in deze zaak is de *Staatsraad* BOOT, maar daar deze, ten gevolge van familie-omstandigheden, verhinderd wordt de vergadering bij te wonen, zoo heeft de *Staatsraad* DE VRIES zich bereid verklaard het verslag uit te brengen.

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Door den heer H. J. van Blommestein te Delft is van den burgemeester dier gemeente vergunning gevraagd om het lijk zijner echtgenoote geb. C. S. E. van der Mandele, hetwelk op 12 Sept. 1863 was ter aarde besteld op de thans gesloten gemeentebegraafplaats, naar de tegenwoordige gemeentebegraafplaats, genaamd „Jaffa” te doen overbrengen. De burgemeester meldde hem, dat hij het gevraagd verlof niet kon geven, en zulks op grond van art. 25 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n⁰. 65). Van die weigering, op 3 Januarij jl. door hem ondervonden, is de belanghebbende bij adres aan Z. M. van 12 Januarij jl. in beroep gekomen met verzoek, dat hem zijn gedaan verzoek door den Koning worde toegestaan.

Ged. Staten van Zuidholland, op dit adres gehoord, wijzen er op, dat de afwijzing in dit geval, gelijk in vroegere soortgelijke gevallen, gegrond is geweest op de bepaling van art. 25 der begrafeniswet, welke door hun college, even als door den burgemeester van Delft, ook werd opgevat, als uitsluitende de mogelijkheid van toepassing van art. 12 dier wet op eene begraafplaats, welke is *gesloten* verklaard. Zij erkennen echter, dat door den Koning herhaaldelijk reeds in anderen zin is beslist, o. a. bij de besluiten van 26 April 1876, no. 19 (BELINFANTE, deel XVI, bl. 151), van 30 November (lees October) 1876 (ibid. bl. 450) en van 22 Mei 1877 (deel XVII, bl. 262) en zijn van oordeel, dat na die beslissingen eene weigering voor dezen verzoeker krenkend zoude zijn. Wordt hem het gevraagd verlof alsnog verleend, dan vestigen Gedeputeerde Staten de aandacht op het slot van het advies van den provincialen inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt, luidende: dat, als het verlof tot opgraving van het bedoelde lijk alsnog gegeven wordt, men zal moeten nagaan uit den toestand der kist, of deze nog in gaven staat

is; zoo niet, dan zoude de weg te voeren kist in eene andere grootere moeten worden overgeplaatst en de ruimte onmiddellijk moeten worden aangevuld met zaagsel, ruim met carbolzuur bedeeld.

De burgemeester van Delft meldt aan den Commissaris des Konings dat hij, enkel om een wetsbezwaar de vergunning geweigerd hebbende, thans met het oog op de vroegere Koninklijke besluiten tot inwilliging adviseert, ook omdat dit eenig in den bedoelden grafkelder aanwezige lijk reeds op 12 September 1863 aldaar is ter aarde besteld en er dus uit een hygienisch oogpunt geen bezwaar tegen de overbrenging kan bestaan.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Tiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 27 *Maart* 1878

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 13 Maart 1878, n°. 18, houdende beschikking op het beroep van *W. Paschen, te Winterswijk, van een besluit van Gedep. Staten van Gelderland, dd.* 19 *December* 1877, *n°.* 65, *waarbij het besluit van den Raad dier gemeente tot toelating van H. Goossens en J. D. Beskers als leden van den Raad is bekrachtigd.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 74.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van W. Paschen, te Winterswijk, van een besluit van Ged. Staten van Gelderland, dd. 19 Dec. 1877, n_0. 65, waarbij het besluit van den Raad dier gemeente tot toelating van H. Goossens en J. D. Beskers als leden van den Raad is bekrachtigd;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 6 Maart 1878, n°. 7;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 Maart 1878, n°. 11, Binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat op 7 Nov. jl. te Winterswijk tot leden van den gemeenteraad zijn gekozen H. Goossens en J. D. Beskers, die beiden na onderzoek hunner geloofsbrieven op 30 Nov. daaraanvolgende door den Raad als leden zijn toegelaten;

dat tegen die verkiezing en de door den gemeenteraad genomen beslissing bij Ged. Staten bezwaren zijn ingediend door W. Paschen, die beweerde dat zoowel bij de inlevering der stembriefjes als bij de opening van deze, informaliteiten hadden plaats gehad;

dat, nadat Ged. Staten de beslissing van den gemeenteraad hadden bekrachtigd, adressant van dat besluit bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende:

dat art. 36 der Gemeentewet tegen uitspraken van Ged. Staten in zake van verkiezingen, regt van beroep alleen toekent aan den Raad of de niet-toegelatenen, en adressant daartoe niet behoort;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 13 Maart 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

2°. van 16 Maart 1878, n°. 21, houdende beschikking op het beroep van *E. Vegt, te Kampen, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, dd.* 24 *Sept.* 1877, *waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting eener bewaarplaats van lompen en beenderen.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 69.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van E. Vegt, te Kampen, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, dd. 24 Sept. 1877, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting eener bewaarplaats van lompen en beenderen;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 1 Maart 1878, nº. 4;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 12 Maart 1878, nº. 35, afdeeling Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat E. Vegt bij adres van 28 Aug. ll. aan Burg. en Weth. van Kampen vergunning heeft verzocht om in zijn woonhuis, staande in de Boven Nieuwstraat, Wijk 2, nº. 244, kadastraal bekend sectie F, nº. 6042, een bergplaats tot bewaring van lompen en beenderen te mogen oprigten;

dat op de ingevolge art. 7 der wet gehouden vergadering tegen de inwilliging van het verzoek door talrijke naburen zoo schriftelijk als mondeling bezwaren zijn ingebragt, hoofdzakelijk op grond van hinder van ernstigen aard, die van de inrigting, die reeds sedert jaren zonder vergunning aldaar is gevestigd, wordt ondervonden;

dat het gemeentebestuur bij beschikking van 24 Sept. ll., in overeenstemming met het door hem ingewonnen advies der gezondheidscommissie, de gevraagde vergunning heeft geweigerd;

dat adressant, van deze beschikking bij Ons in beroep komende, verzoekt dat hem de gevraagde vergunning alsnog zal worden verleend;

dat de in deze zaak geraadpleegde deskundigen, de hoofdingenieur van den Waterstaat en de inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt in Overijssel, eenstemmig van oordeel zijn dat de bestreden beschikking behoort te worden gehandhaafd;

Overwegende:

dat de inrigting zoude gevestigd zijn in eene digt bebouwde volkrijke buurt, midden in de kom der gemeente, in eene daartoe ten eenenmale ongeschikte localiteit, waardoor de stank, dien eene verzameling van lompen en beenderen verspreidt, aan de naburen hinder van ernstigen aard zal veroorzaken;

dat door adressant geene middelen zijn aan de hand gedaan waardoor aan de geopperde bezwaren zou kunnen worden tegemoet gekomen en er derhalve geene termen zijn om op zijn verzoek gunstig te beschikken;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* nº. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der beschikking van Burgemeester en Wethouders van Kampen van 24 Sept. 1877 het daartegen door adressant ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 16 Maart 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs originee
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *onderhoudspligtigen der til over het Timmaar, te Ranum, tegen een besluit van Ged. Staten van Groningen, waarbij de opruiming dier til is bevolen.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgend verslag uit:

Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging op den 3 Januarij jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Op den 25 Julij 1876 gaven M. Groenveld en B. Munting te Baflo, het 4e onderdeel van het Waterschap Hunsingo, aan Ged. Staten der provincie Groningen te kennen:

dat zij hunne granen afvoeren van hunne landen, gelegen onder Winsum en Baflo, langs het Timmaar tot het dorp Winsum;

dat over genoemd maar ligt eene til, tegenover eene laan loopende van Ranum tot aan den Baffelderweg, tusschen de perceelen kadastraal bekend gemeente Winsum sectie B, no. 34, 110, 111 en 120, welke til moet worden onderhouden door de landbouwers J. Bulthuis, de weduwe Wierda, H. W. Wierda en C. Meijer;

dat die onderhoudspligtigen zich tot het Hoofdbestuur van het Waterschap Hunsingo hebben gewend, met verzoek dat die til worde opgeruimd en vervangen door een steenen duiker; dat dit verzoek is afgewezen, op grond, dat daardoor dan de adressanten werden belet hunne granen per schip af te voeren;

dat de onderhoudspligtigen bezig zijn die til te herstellen en voornemens zijn van de stijlen 0.73 meter af te zagen, of dit bereids hebben gedaan, ten gevolge waarvan de til zelve wordt verlaagd;

dat een gevolg van die verlaging zal zijn dat adressanten verhinderd worden hunne granen af te schepen, daar de laagte van de til, zelfs bij gewonen waterstand, zal

beletten, dat kleine schepen, veel minder nog de gewone farries, met koren beladen, onder die til kunnen doorvaren;

dat hun daardoor in de uitoefening van hun bedrijf een belangrijke hinderpaal wordt in den weg gelegd en eene schade berokkend, waarvan de omvang door den duur van den hinder moeijelijk te bepalen is;

dat zij daarom te rade zijn geworden, zich tot de Ged. Staten te wenden, met eerbiedig verzoek, dat het hun mogt behagen te bevelen dat de bedoelde til op hare vroegere grootte worde teruggebragt;

Ged. Staten hebben naar aanleiding dezer klagt een onderzoek deswege ingesteld.

Bij missives van den 26 Aug. 1876 en 30 Julij, 14 en 28 Aug. 1877 hebben de onderhoudspligtigen der til in hoofdzaak aan Ged. Staten berigt: dat de til is eene particuliere til en dat het water waarover zij ligt geen openbaar vaarwater is en niet aan schouw onderworpen; dat er twee dammen met duikers in zijn gelegen en dat alzoo art. 36 van het reglement op het toezigt der wateren enz. in de provincie Groningen, goedgekeurd bij Z. M. besluit van 18 Aug. 1855 n°. 44 (*Prov. Blad* n°. 46), niet van toepassing is;

dat zij ontvangen hebben eene waarschuwing van den voorzitter van het 4e onderdeel van het Waterschap Hunsingo, om de brug, die zij met pl. m. 0.70 meter zouden hebben verlaagd, tot op de vorige hoogte in den vroegeren toestand te herstellen; dat zij daarop hun verlangen hebben te kennen gegeven om te mogen weten op welke verordening of op welk artikel van die verordening hunne verpligting zou berusten en tevens op te geven welke hoogte deze brug te voren gehad heeft; dat daarop geen antwoord is gevolgd; dat zij wel hebben gevraagd een dam in het maar te mogen leggen met een duiker, hetgeen hun geweigerd is;

dat er sedert het leggen van de til natuurlijk meermalen reparatie heeft plaats gehad; dat aan onderhoudspligtigen onbekend is of er nimmer van de oorspronkelijke hoogte is afgeweken en of men hierop steeds heeft gelet, en men dus eene verandering in de hoogte noch erkennen noch ontkennen kan;

dat, daar het de vaste overtuiging der onderhoudspligtigen is, dat zij niet in strijd met eenige wettige bepaling hebben gehandeld, zij niet kunnen aannemen, dat eenige autoriteit geregtigd is hen in dezen bevelen te geven.

Het Hoofdbestuur van het Waterschap Hunsingo, door Ged. Staten over de zaak gehoord, berigtte aan dezen op den 16 Aug. 1876:

dat adressanten indertijd hebben verzocht een dam en steenen duiker te mogen leggen in het maar; dat dit verzoek is afgewezen, niet zoozeer in het Waterstaatsbelang van het Waterschap, wijl een duiker van voldoende capaciteit den waterafloop niet zou belemmeren, maar omdat het maar dan niet meer bevaarbaar zou zijn en daardoor het belang der klagers ten onregte zou worden verkort;

dat het Hoofdbestuur overigens in de verlaging van de til, die echter, als volgens de verordening op den legger gebragt, niet *mogt* verlaagd worden, geen bezwaar zag, met betrekking tot de waterstaatsbelangen van het Waterschap, omdat de verlaging van de til daarop geen invloed uitoefent.

Bij missive van 13 Sept 1877 gaf de voorzitter van gecommitteerden uit het Hoofdbestuur van het Waterschap Hunsingo kennis aan Ged. Staten, dat het juiste cijfer

waarmede het Ranumertiltje door de onderhoudspligtigen is verlaagd bedraagt 0.73 meter.

Bij besluit van Ged. Staten dd. 5 Oct. 1877 bevalen zij, dat bedoelde til zal worden opgeruimd, met last op het bestuur van het 4e onderdeel Waterschap Hunsingo om dit bevel overeenkomstig art. 32 van het reglement op het toezigt der wateren enz. in de provincie Groningen, dd. 11 Julij 1855, stiptelijk ten uitvoer te brengen.

De gronden van dit besluit zijn:

dat bedoelde til op de leggers van schouwbare objecten voor het 4e onderdeel van het Waterschap Hunsingo is gebragt en dat daarvan onderhoudspligtigen zijn de weduwe W. H. Wierda en de erven S. Bulthuis te Ranum, de heer C. Meijer te Warfhuizen en de heer H. W. Wierda te Winsum;

dat dan ook het Timmaar ter plaatse waar de til is gelegen is een afwaterings- en scheepvaart-kanaal en niet geacht kan worden tot bijzonder gebruik voor scheepvaart of afwatering alleen van daaraan belendende landen of derzelver gebruikers te strekken; weshalve art. 1 litt. *a* en *b* van het aangehaald reglement in dezen van toepassing is;

dat de onderhoudspligtigen hebben goedgevonden het bedoeld object 0.73 meter te verlagen, zonder ten aanzien van deze verandering en vernieuwing op te volgen het voorschrift van art. 36 van bedoeld reglement;

dat door deze eigendunkelijke handelwijze de belangen van de adressanten en van een iegelijk die van het Timmaar als scheepvaartkanaal zou wenschen gebruik te maken, zijn gekrenkt en het algemeen scheepvaartbelang de opruiming van het tiltje, invoege het thans is vernieuwd, vordert.

Van dit besluit zijn adressanten gekomen in beroep bij den Koning bij adres gedagteekend 20 Oct. 1877, waarin hoofdzakelijk wordt aangevoerd:

dat het Timmaar niet is bestemd voor scheepvaart; dat, al mogt dat wel het geval zijn, dan nog ten onregte de opruiming van de til is bevolen omdat 1°. geen enkel bewijs is geleverd dat het dek van de til thans nader aan den waterspiegel ligt, dan in vroeger tijd, en 2°. de opruiming van den onderbouw bevolen werd zonder dat daarover of over de wijdte is geklaagd;

dat, daargelaten dit alles, bij het besluit niet is gelet op het verband tusschen de onderscheidene artikelen van § 5 van het reglement op het toezigt der wateren, bruggen en waterwerken in de prov. Groningen, dd. 11 Julij 1855, goedgekeurd bij Zr. Ms. besluit van 18 Aug. 1855, n°. 44, en dat de zaak thans nog hangende is bij het met de schouw belast bestuur van het 4e onderdeel van het Waterschap Hunsingo.

Ged. Staten der provincie Groningen over dit adres gehoord hebben daaromtrent op den 14 Dec. 1877 het navolgende berigt:

Het Timmaar, zeggen de adressanten, is niet bestemd voor scheepvaart. Wij merken hiertegen op, dat de adressanten van het Hoofdbestuur van het Waterschap Hunsingo vergunning hebben gevraagd tot het opruimen van de til over het Timmaar en de vervanging door een duiker, welke vergunning hun echter is geweigerd op grond: „dat het tiltje tevens nog dienstbaar is tot het afschepen van koorn door een paar landbouwers en het daartoe de vereischte doorvaart aanbiedt."

Onzes inziens was de grond voor deze weigering volkomen juist. Eene nadere opgave van den loop van het Timmaar zal hier, tot beter verstand van de zaak, noodig zijn. Het Timmaar, ook wel genoemd het Bafloërmaar, vangt aan onmiddellijk bij het dorp Baflo, loopt van daar zuidwaarts en valt even ten oosten van Winsum in het Winsummerzijldiep.

Het was tot voor korte jaren over zijne geheele lengte dienstbaar als afwaterings- en scheepvaart-kanaal.

Ten gevolge van het aanleggen van den provincialen kunstweg Ranum-Baflo en van het kanaal van het Waterschap Hunsingo van Baflo naar Mensingeweer, heeft het Timmaar zijne bestemming als afwaterings- en scheepvaart-kanaal van het dorp Baflo en de in de nabijheid gelegen boerderijen verloren.

Anders is dit echter wat betreft het zuidelijk gedeelte van het Timmaar, het gedeelte in questie.

Inzonderheid de landbouwers M. Groenveld en B. Munting hebben grootendeels belang bij dat zuidelijk gedeelte van het Timmaar; als scheepvaartkanaaltje is het voor hen voortdurend van nut voor het afschepen hunner landbouwproducten; eigenaren er van zijn zij niet; het gebruik 't welk zij er van maken heeft niet zijn grond in een privaatregtelijken titel, maar in de publieke bestemming als openbaar vaarwater, die het Timmaar altijd gehad heeft en nog heeft.

Moge hier al in zooverre niet van een algemeen scheepvaartbelang sprake zijn, dat velen van het zuidelijk deel van het Timmaar thans niet meer gebruik kunnen of behoeven te maken, zeker is het, dat het uit kracht van zijne publieke bestemming thans nog vrijelijk door een iegelijk mag worden bevaren, omdat niemand daarop een uitsluitend regt heeft.

Het valt dus onder de kanalen bedoeld bij art. 1 litt. *a* van het reglement op het toezigt der wateren, bruggen en waterwerken in de provincie Groningen, dd. 11 Julij 1855, goedgekeurd bij Kon. besluit dd. 18 Aug. 1855 n°. 44.

De adressanten beweren verder, dat de opruiming van de til ten onregte is bevolen, *omdat geen enkel bewijs is geleverd, dat het dek van de til thans nader aan den waterspiegel ligt, dan in vroeger tijd.*

Wat men hier onder „vroeger tijd" wil verstaan, is onzeker. Dit is echter zeker, en wordt ook niet door de adressanten ontkend, dat tijdens de vernieuwing van het tiltje, die ten vorigen jare plaats had, er eene verlaging van het bovendek van 0.73 meter door afzaging van stijlen is tot stand gekomen. Dat de onderhoudspligtigen het regt zouden hebben tot zoodanige of welke andere verlaging ook, blijkt in geenen deele en wordt ook niet door hen beweerd. Zij hebben aan de til eene constructie gegeven, waarvan verlaging van het dek het gevolg is geweest, en nu ligt het op hunnen weg te bewijzen, dat zij geregtigd waren den bestaanden feitelijken toestand naar eigen goedvinden te veranderen. Het ware hun pligt geweest ter voldoening aan art. 36 van genoemd reglement het plan van herbouw aan ons college ter goedkeuring in te zenden; door dit na te laten, ofschoon daaraan door ons herinnerd, hebben zij zich blootgesteld aan de gevolgen, die aan de uitvoering van ons bestreden besluit zijn verbonden.

De opmerking, dat de opruiming bevolen is, *zonder dat over de wijdte of den*

onderbouw is geklaagd, valt gemakkelijk te wederleggen, door de inzending van de hierbijgaande twee adressen van belanghebbenden.

Eindelijk meenen de appellanten, *dat bij ons besluit niet is gelet op het verband tusschen de onderscheiden artikelen van § 5 van het aangehaald reglement.*

Bedoelen welligt de adressanten, dat art. 32 van het aangehaald reglement niet kon worden toegepast zonder de voorafgaande overschouwing ingevolge art. 30, dan antwoorden wij, dat bij laatstgenoemd artikel wel de *bevoegdheid* aan het college van Ged. Staten is gegeven, om eene overschouwing te houden, maar hun geenszins de *verpligting* is opgelegd tot het houden dezer overschouwing, alvorens een besluit te nemen ingevolge art. 32 van het reglement.

Dit artikel staat niet in *noodwendig* verband tot de voorafgaande artikelen.

Het onmiddellijk voorafgaande art. 31 handelt voor het geval dat er bij de overschouwing *gebreken* zijn bevonden. Van *gebrekkig onderhoud* is echter in dezen geen sprake; de *wijze van vernieuwing* gaf aanleiding tot het beklag en administratieve beslissing.

Daar de adressanten, zonder de goedkeuring van hun plan te vragen of af te wachten, ingevolge art. 36 van het reglement, eene handeling hebben verrigt, waardoor het scheepvaartbelang van derden is benadeeld, is de toepassing van art. 32 van het reglement noodzakelijk geworden. Van schending van het verband tusschen dit en de voorafgaande artikelen kan derhalve in het gegeven geval geene sprake zijn.

Bij de Afdeeling zijn nog ingekomen:

1°. eene missive van den voorzitter van het 4e onderdeel van het Waterschap Hunsingo, dd. 15 Jan. 1878. Daarin wordt gezegd, dat de til voorkomt op den legger van dat Waterschap onder n°. 11; dat die til willekeurig door de onderhoudspligtigen is verlaagd, waardoor het Timmaar voor alle scheepvaart is ongeschikt geworden;

2°. eene missive van het Hoofdbestuur van het Waterschap Hunsingo, dd. 16 Jan. 1878. Daarin wordt gerefereerd aan den inhoud van hunne missive aan Ged. Staten, van 16 Aug. 1877, hierboven reeds vermeld, alsmede

3°. twee memoriën met bijlagen, eene van mevrouw de wed. Wierda en cons. en eene van H. W. Wierda. In de eerste memorie wordt, na mededeeling van feiten en beschouwingen, vroeger reeds vermeld, nog aangevoerd:

dat, ware het Timmaar bestemd voor scheepvaart, die bestemming dan zou moeten blijken uit den legger bedoeld in art. 105 van het reglement voor het Waterschap Hunsingo dd. 14 Nov. 1855, goedgekeurd bij Kon. besluit van den 8 Jan. 1856, n°. 89, of, indien het als afwateringskanaal onder de schouw van het Waterschapsbestuur en als scheepvaartkanaal onder de schouw van het gemeentebestuur mogt staan, uit den legger bedoeld in art. 2 van het reglement op het toezigt der wateren, bruggen en waterwerken in de provincie Groningen, dd. 11 Julij 1855, goedgekeurd bij Kon. besluit van 18 Aug. 1855, n°. 44;

dat nu op laatstbedoelden legger, zooals uit bijlage 1 blijkt noch het Timmaar, noch de onderwerpelijke til voorkomt en uit den eerstbedoelden legger niets blijkt van de bestemming van het Timmaar voor scheepvaart; terwijl bij de omschrijving van den titel op dien legger zelfs de hoogte niet is vermeld;

dat zoo de adressanten bevoegd waren een extract uit dien waterschapslegger te

vorderen, zij het zouden overleggen en dat zij, nu zij die bevoegdheid niet hebben, hopen dat het door Ged. Staten zal worden overgelegd uit den legger ter provinciale griffie berustende;

dat dan tevens daaruit kan blijken, dat het Timmaar is een van die zij- of bijkanaaltjes, van die togten, maren en afvoerslooten, welke eene zeer geringe diepte hebben en dat het Timmaar eene zoo geringe bodemsbreedte heeft, dat op geen enkel punt twee open scheepjes van de kleinste soort elkander kunnen passeren en dat het noch wissel, noch opslag of aanlegplaats heeft; dat derhalve het in lading of in lossing liggen van een scheepje of praam voor den waterafvoer eene groote belemmering zou te weeg brengen; dat aan het Timmaar geen enkel erf of tuin gelegen is, maar alleen perceelen bouw- en weiland (welke alle langs een wagenweg of uitrid toegang tot den openbaren weg hebben);

dat uit dit een en ander volgt, dat scheepvaart op het Timmaar dan ook alleen kan strekken ten behoeve van de daaraan belendende landen of derzelver gebruikers;

dat er dan ook door het publiek nimmer gebruik van is gemaakt; doch alleen twee van de gebruikers van sommige dier perceelen bouwland, de landbouwers Groeneveld en Munting, als de wagenweg minder bruikbaar was, het maar, buiten zijne bestemming om, als 't ware oogluikend, wel eens hebben gebruikt om met een klein scheepje eenig gedorscht graan te vervoeren of te doen vervoeren;

dat de kanalen van het Waterschap Hunsingo, in art. 105 van het meergemeld reglement voor dat Waterschap, onderscheiden worden in hoofdkanalen of hoofdwateraren en in wateringen op die hoofdkanalen uitkomende, de eerste voorkomende op het 1e hoofdstuk van den daar genoemden legger en staande onder de schouw van het Hoofdbestuur, de laatste op het 2e hoofdstuk en staande onder de schouw van de onderdeelsbesturen;

dat het Timmaar met zijne werken tot de laatste behoort en zoo dan ook in Dec. 1876 door het bestuur van het 4e onderdeel, genaamd Baflo, werd geschouwd, blijkens bijlage 2;

dat dit was teregt; immers dat het is de weg, voorgeschreven bij artt. 105 en 111 van het reglement voor het Waterschap Hunsingo;

dat zelfs als de adressanten voor een oogenblik aannemen, dat het Timmaar niet valt onder de uitzonderingen van art. 1 van het meer aangehaald reglement, zij niettemin de tusschenkomst van Ged. Staten en het door hen gegeven bevel in strijd achten met art. 24 en § 5 van dat reglement, te meer omdat die Staten niet hebben opgevolgd artt. 30 en 31 van dat reglement, welke artikelen in innig verband staan met het mede tot die § behoorende art. 29, *althans wat betreft de toepassing in een geval als het onderwerpelijke.*

In de tweede memorie wordt na gelijksoortige mededeeling nog de aandacht hierop gevestigd, dat Ged. Staten toegepast hebben art. 32 van het reglement op de wateren enz. in de provincie Groningen van 11 Julij 1855, maar naar adressants oordeel geheel ten onregte. Naar hij meent kan van de toepassing van art. 32, *opruiming* van eenig voorwerp, alleen sprake zijn bij voorwerpen welke niet onder schouw staan, waarvoor de reglementen den weg om tot *herstel* te komen niet voorschrijven; maar op voorwerpen op den legger voorkomende mag dat artikel nimmer toegepast worden.

De heer J. Schepel treedt als gemagtigde voor de onderhoudspligtigen op.

Bij het door de onderhoudspligtigen reeds aangevoerde, dat in het uitgebragt rapport wordt uiteengezet, heeft hij nog het een en ander te voegen.

De onderhoudspligtigen beweren in hun adres en memoriën dat het Timmaar, wat scheepvaart aangaat, valt onder de wateren „welke strekken tot bijzonder gebruik alleen van de daaraan belendende landen of derzelver gebruikers.”

Die bewering wordt bevestigd in de missive van het Hoofdbestuur van het Waterschap Hunsingo, dd. 14 Aug. 1874, n°. 3487, waarin het Hoofdbestuur berigt, dat het Timmaar, behalve voor afwatering, tevens dienstbaar is „voor het afschepen van koren door een paar landbouwers.”

Ik wensch daarbij te voegen, dat die scheepvaart ook geen wijdere strekking dan tot bijzonder gebruik *kan* hebben, omdat het Timmaar, dat van zeer geringe breedte is, nergens eene wendingsplaats heeft. Een schip van de zijde van het hoofdkanaal er op komende, zou niet anders dan ruggelings er weer uit kunnen. De adressanten Groeneveld en Munting kunnen dit bezwaar te boven komen door te wenden in water bij het erf van Groeneveld, dat privaat eigendom van dezen is.

Dit, gevoegd bij hetgeen de onderhoudspligtigen in hunne memorie hebben aangevoerd omtrent den verderen feitelijken toestand van het Timmaar en het niet voorkomen er van als vaarwater op de leggers, bewijst dat het valt onder het laatste lid van art. 1 van het reglement op het toezigt der wateren, bruggen en waterwerken in de prov. Groningen, onder de voorwerpen die, althans wat scheepvaart aangaat, niet onderworpen zijn aan het toezigt van Ged. Staten.

En wat den waterafvoer betreft, het Hoofdbestuur van het Waterschap Hunsingo verklaart in zijne genoemde missive, dat het in de handelingen van de onderhoudspligtigen, *wat de belangen van het waterschap betreft*, geen bezwaar ziet „aangezien de afwatering niet in 't minst belemmerd wordt.”

Doch ware het wel aan het toezigt van Ged. Staten onderworpen, dan hadden Ged. Staten tot uitoefening van dat toezigt overschouw moeten doen houden. Overschouw met bevel tot herstel en de gevolgen van dien daar, waar de voorwerpen onder schouw staan, en de gebreken, die men meent dat bestaan, door *herstel* weggenomen kunnen worden. Opruiming daar waar *herstel niet mogelijk* is en *opruiming* in 't belang van afwatering en scheepvaart noodig geacht wordt.

Dat is de grondgedachte van het reglement. Anders zou het toezigt tot wanorde leiden. Hier kan opruiming niet noodig geacht worden.

Buitendien moet art. 30 ook worden opgevat in dien zin, dat Ged. Staten *bevoegd* zijn overschouw te doen houden door een deel, door enkele leden van hun college, niet in den zin van bevoegdheid om al of niet overschouw te doen plaats hebben. Art. 31 handelt *ook* over datgene wat in strijd met het reglement gemaakt of geplaatst is, zooals uit art. 38 blijkt. Er bestaat dus geen noodwendig verband tusschen artt. 36 en 32. Art. 36 is hier zelfs niet toepasselijk. Om twee redenen niet. Vooreerst ziet het enkel op de *kanalen* niet op de *wateren in 't algemeen* van art. 1 litt. *a*. Ten tweede doelt het eerste lid van art. 36, waarop Ged. Staten het oog hebben, meer

op maatregelen van voorzorg, meer op de *wijze* van bouw of herbouw, het laatste lid op de *wijze van daarstelling* bij bouw of herbouw, doch hieraan is door de Staten geene uitvoering gegeven.

Ook als aangenomen moest worden dat Ged. Staten niet gehouden zijn overschouw te doen voorafgaan, dan mogt in het onderwerpelijk geval geen bevel tot opruiming worden gegeven. Magt tot opruiming staat bijna gelijk met onteigening zonder schadevergoeding. Daarom is die magt dan ook alleen verleend voor noodzakelijke en *zeer gewigtige* gevallen en behoudens regt van beroep op den Koning. Het gewigt, dat art. 32 eischt, ontbreekt in dezen. Alleen dan mag opruiming worden bevolen als zij noodig geacht wordt voor het belang van afwatering *en* scheepvaart.

Hier is over afwatering niet geklaagd, ook Ged. Staten hebben daarop geene aanmerking gemaakt en het Hoofdbestuur van het Waterschap Hunsingo zegt in zijne genoemde missive dat ze „in 't minst niet belemmerd" wordt. Beide belangen te zamen worden hier bedoeld. In tegenstelling daarvan spreekt art. 1 litt. *a* van „afwatering of scheepvaart, of beide te zamen."

De *Staatsraad* Meeussen zegt dat de memoriën die overgelegd zijn wel zeer uitvoerig zijn, maar dat de strekking daarvan hem niet duidelijk voorkomt. Dit kan mogelijk aan hem liggen, maar hij begrijpt de zaak nog niet regt duidelijk. Aan de eene zijde wordt beweerd dat het algemeen reglement in het onderhavig geval toepassing zou kunnen plaats vinden, terwijl men aan den anderen kant zich beroept op het reglement van het Waterschap Hunsingo. Hoe is dat met elkander in overeenstemming te brengen, welk verband bestaat er tusschen beide reglementen?

De heer Schepel antwoordt dat dit verband voortvloeit uit art. 24 van het reglement, waaruit blijkt dat het reglement van Hunsingo in dit geval van toepassing is. Tevens moet hij nog opmerken dat Ged. Staten in hunne memoriën gewagen van het maar van Winsum naar Baflo. Hieruit zou men moeten opmaken dat Ged. Staten ten deele een verkeerd kanaal op het oog hebben.

De *Staatsraad* de Vries zegt dat hij zich bij een voorloopig onderzoek moeijelijk heeft kunnen oriënteren; daarom meent hij aan den gemagtigde te moeten vragen of deze ook in de gelegenheid zijn zou om grooter kaarten over te leggen, waaruit de stand van zaken beter zou kunnen blijken?

De heer Schepel hervat dat het hem niet is mogen gelukken kaarten op grooter schaal te verkrijgen.

De *Staatsraad* de Vries vraagt of er dan geene kaart bestaat van het Waterschap?

De heer Schepel twijfelt er niet aan dat zoo de Raad van State een grooter

kaart verlangt het hem wel zal gelukken die bij het Hoofdbestuur van het Waterschap Hunsingo te verkrijgen.

De *Staatsraad* de Vries vraagt of er dan geene provinciale kaart bestaat die grooter en duidelijker is?

De heer Schepel antwoordt dat de grootste kaart van de provincie Groningen geteekend is naar de schaal van de topographische kaart en dat hij bereid is om op de topographische kaart, die in het bezit van den Raad van State is, juist aan te toonen hoe de vaart loopt en alzoo den stand van zaken duidelijker te maken.

Hierop geeft de heer Schepel op de topographische kaart de noodige inlichtingen aan den Raad en geeft hij onderscheidene inlichtingen over de punten waarover het geschil loopt.

Het Timmaar, zegt hij, loopt niet naar Baflo maar naar Tinallinge. Dit verschil heeft geen invloed op dat deel waar de til ligt, maar weêrlegt hetgeen Ged. Staten aanvoeren als bewijs voor de publiekregtelijke bestemming voor scheepvaart. Immers ook daar waar geen kunstweg is, zijn dammen met duikers gelegd.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Elfde Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 3 *April* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen.
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

Aan de orde is:

I. het beroep van *W. Aafjes, te Assendelft, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, waarbij de loting, den* 13 *Februarij* 1878 *te Beverwijk gehouden, is vernietigd.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Op 13 Febr. jl. is te Beverwijk voor de nationale militie geloot door de ingeschrevenen der gemeente Assendelft. Tegen de wijze waarop die loting had plaats gehad is door den vader van den loteling Jan Dekker, die op de alphabetische lijst voorkwam onder nummer 6 en getrokken had nummer 8, een bezwaarschrift ingediend bij Ged. Staten van Noordholland. Hij voerde aan dat hem ter oore was gekomen dat een der nog niet uitgetrokken nummers geruimen tijd buiten de daarvoor bestemde glazen kom of flesch had gelegen en later, toen dit ontdekt werd, door een der bij de loting assisterende heeren in het glas of de kom was geworpen; dat hierdoor verschillende lotelingen niet in de gelegenheid waren geweest het bedoelde nummer

te trekken en dus invloed op de loting was uitgeoefend. Hij verzocht derhalve dat de loting onwettig verklaard en eene nieuwe loting bevolen mogt worden.

Ged. Staten hebben berigten ingewonnen van den militie-commissaris in het 2e militiedistrict der provincie en van den burgemeester van Assendelft.

De militie-commissaris zegt dat er ten aanzien van den loteling, wiens vader bezwaren inbrengt, welke loteling op de alphabetische lijst voorkwam onder n°. 6, geene onregelmatigheid kan hebben plaats gehad; dat toch even zooveel billetten als er lotelingen van Assendelft waren, namelijk 28, welke in vijf groepjes van vijf en een van drie op de tafel bij de bus lagen, in de bus gedaan zijn (hij herinnert zich dat daarbij luide geteld is en bij de drie laatste gezegd is: en drie maakt acht en twintig) en dat hij, voor dat n°. 22 van de lijst werd opgeroepen om te trekken, gezien heeft dat het getal billetten dat toen nog in de bus moest zijn, namelijk zeven, er werkelijk in was.

Hij zegt verder dat toen n°. 25 van de lijst, Pieter Veenis, afgeroepen en vooruit gekomen was om te trekken, toen er dus nog vier ingeschrevenen moesten loten, hij bespeurd heeft dat er nog maar drie billetten in de bus waren; dat hij toen tevens een billet in de nabijheid der bus op de tafel heeft zien liggen; dat hij veronderstelt dat dit billet daar gekomen was door dat het, bij het trekken van een nummer door den loteling n°. 24, aan diens mouw of polsmof was blijven haken; dat hij dit echter niet heeft waargenomen en dus niet met zekerheid kan zeggen of het billet uit de bus geraakt is bij het trekken van een nummer door den loteling n°. 24 of wel bij het trekken door n°. 23 of n°. 22; dat terstond na de ontdekking het op de tafel liggende billet door hem in de bus is geworpen en dat daarna n°. 25 en de volgenden hebben getrokken.

De militie-commissaris deelt nog mede dat hij, toen het bezwaarschrift in zijne handen gesteld was, het personeel, dat bij de loting assisteerde, heeft ondervraagd; dat de secretaris van den militieraad, de officier en een der onderofficieren, welke er bij tegenwoordig waren, verklaren niet gezien te hebben wanneer en op welke wijze het billet uit de bus en op de tafel gekomen was; doch dat de tweede onderofficier verklaart gezien te hebben dat het bedoelde billet, toen door den militie-commissaris ontdekt werd dat er een billet in de bus ontbrak, door den loteling n°. 25 uit de bus genomen en op de tafel gelegd was.

De militie-commissaris merkt op dat, indien zijne eigene veronderstelling juist is, dat het billet bij toeval door loteling n°. 24 uit de bus gehaald is, er in het geheel geene onregelmatigheid heeft plaats gehad, daar het billet dan weder in de bus geweest is voor dat de loteling n°. 25 zijn nummer trok; dat indien het billet vroeger uit de bus geraakt mogt zijn, doch altijd nadat n°. 21 getrokken had, er alleen mogelijkheid van eene onregelmatigheid zou zijn ten aanzien van n°. 23 en n°. 24; en dat, indien de verklaring van den onderofficier juist is, er alleen eene onregelmatigheid heeft plaats gehad ten aanzien van den loteling n°. 25, die dan nog eens getrokken zou hebben nadat hij reeds een nummer getrokken had dat hem niet is toegekend.

De militie-commissaris zou dus tot vernietiging der loting adviseren indien bezwaar was ingebragt door n°. 23, n°. 24 of n°. 25, maar meent dat het verzoek van Dekker moet worden afgewezen.

De burgemeester van Assendelft zegt dat hij bij de loting persoonlijk tegenwoordig is geweest; dat 28 nummers zijn opgerold geworden, maar door een of ander toeval een nummer uit de flesch of kom is gebleven; althans dat, toen 24 lotelingen getrokken hadden, het bleek dat er maar drie in plaats van vier nummers meer in de kom aanwezig waren; dat het ontbrekende nummer op de tafel lag en door den militie-commissaris in de kom geworpen is. De burgemeester heeft vervolgens op dit nummer het oog gehouden en is overtuigd dat het was nummer 28, dat door den laatsten loteling getrokken is. De burgemeester, die van de veronderstelling uitgaat dat het bedoelde nummer van den beginne af in de bus ontbroken heeft, zegt dat de 24 personen die reeds geloot hadden voor dat het in de bus geworpen werd, dus geen kans hebben gehad om dit waarschijnlijk vrije nummer deelachtig te worden. Hij meent dat er dus eene onregelmatigheid is voorgevallen waardoor belanghebbenden in hun regt zijn verkort.

Ged. Staten hebben bij besluit van 20 Febr. n°. 40 de loting vernietigd, op grond dat het gedurende korter of langer tijd ontbreken van een der nummers uit de lotingsbus, eene onregelmatigheid daarstelt die op den uitslag der loting van invloed heeft kunnen zijn.

Van deze beslissing van Ged. Staten, welke volgens een later ingewonnen berigt van den Commissaris des Konings in Noordholland op 26 Febr. aan den appellant en aan alle andere lotelingen uit Assendelft is kenbaar gemaakt, is bij een adres van 27 Febr., dat den 28 bij Z. M. kabinet ontvangen was, beroep ingesteld door W. Aafjes, vader van den loteling die op de alphabetische lijst voorkwam onder n°. 1 en getrokken heeft n°. 26. Hij zegt dat wel tusschen het uitvallen en weder inwerpen van het nummer, dat eenigen tijd in de bus ontbroken heeft, eenige lotelingen niet in de gelegenheid zijn geweest dit nummer te trekken, doch dat zijn zoon, als komende het eerst voor op de alphabetische lijst, een nummer heeft getrokken toen al de nummers in de bus aanwezig waren; dat deze dus niet kan behooren tot degenen die een ander nummer hadden kunnen trekken en mitsdien voor hem de loting heeft plaats gehad zooals het behoort. De appellant verzoekt derhalve dat een onderzoek worde ingesteld en zijn zoon worde ontheven van de verpligting aan eene tweede loting deel te nemen.

De Commissaris des Konings in Noordholland, omtrent dit adres gehoord, merkt op, dat de verklaringen, in de ingewonnen berigten voorkomende, alle daarin overeen komen dat toen de loteling n°. 25 voor de tafel stond om te trekken, er een nummer in de bus ontbrak, dat op de tafel lag; maar dat omtrent den tijd wanneer en de wijze waarop dit nummer buiten de bus op de tafel geraakt is, in de stukken verschillende afwijkende verklaringen voorkomen, die alle op zich zelve staan; dat op dien grond Gedeputeerde Staten hebben aangenomen dat er omtrent de regelmatigheid der geheele loting onzekerheid bestond en de loting daarom behoorde vernietigd te worden.

De Commissaris des Konings vereenigt zich met hun besluit en adviseert tot handhaving daarvan. Bij het berigt van den Commissaris zijn overgelegd afschriften van de door Gedeputeerde Staten ingewonnen berigten en de alphabetische lijst.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling

voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 Maart 1878.

Sedert zijn bij de Afdeeling ingekomen:

1°. eene memorie van den appellant. Hij legt over eene verklaring van den loteling van Koomen (n°. 12 van de alphabetische lijst), inhoudende dat bij het trekken van zijn nummer alle nummers in de kom aanwezig waren en dus op dat tijdstip geen nummer daaruit was gevallen.

De appellant merkt nog op dat het nimmer de bedoeling kan zijn dat onvoldoend toezigt aanleiding zou zijn tot eene herloting, en niemand de dupe kan worden van eene onregelmatigheid die niet aan hem kan worden toegeschreven;

2°. eene memorie van den loteling Thimonius Jak (n°. 9 van de alphabetische lijst), die zegt niets van het onheil gezien te hebben, maar verzoekt dat de loting moge blijven zooals zij is, daar hij getrokken heeft nummer 23, dat naar hij hoopt vrij zal zijn, en hij grootendeels de kost verdient voor zijne ouders;

3°. verklaringen van de lotelingen op de alphabetische lijst voorkomende onder n°. 14 en 16, dat zij geen abuis hebben gezien en dus de loting geldig achten, en eene verklaring van den loteling voorkomende onder n°. 15, dat hij niets te reclameren heeft daar hij niet in staat was bij de loting tegenwoordig te zijn;

4°. een schrijven van den burgemeester van Assendelft. Deze zegt dat hij bij de jongelieden die aan de loting hebben deelgenomen, informatiën heeft ingewonnen; dat twee hunner, op de alphabetische lijst voorkomende onder n°. 13 en 27, eenstemmig verklaren (hoewel afzonderlijk gehoord) gezien te hebben dat, terwijl de militie-commissaris de nummers bij grepen van vijf in de bus wierp, er bij de tweede greep een nummer bezijden de bus of kom viel; dat dit nummer niet dadelijk en afzonderlijk weder in de bus is gedaan, maar met het inwerpen vijf aan vijf is voortgegaan tot vijfmaal toe en dat er ten slotte nog drie nummers ingeworpen zijn; dat de loteling n°. 24 verklaart gezien te hebben dat het papierrolletje dat, nadat hij getrokken had, door den militie-commissaris in de bus geworpen werd, reeds vroeger bij de bus lag, doch dat hij niet verondersteld heeft dat het een lotingsnummer was, zooals later bleek het geval te zijn.

De burgemeester leidt hieruit af dat er gedurende den geheelen tijd der loting tot aan de ontdekking van de fout een nummer in de bus ontbroken heeft.

II. het beroep van *de weduwe van Wakeren geb. Stip, te Stichts-Veenendaal, tegen een besluit van Ged. Staten van Utrecht, waarbij de loting voor de nationale militie in die gemeente gedeeltelijk is vernietigd.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgend verslag uit:

Dit geschil van bestuur is ingevolge 's Konings magtiging op 15 Maart jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Uit de stukken blijkt dat bij de loting voor de nationale militie voor de gemeente Veenendaal, die overeenkomstig het besluit van den heer Commissaris des Konings in

de provincie Utrecht van 14 Jan. ll. (*Prov. blad* no. 9) op den 18 Febr. jl. in het gemeentehuis aldaar is gehouden, nadat door den militie-commissaris de naam van Aalbert van Eeden, die onder n°. 9 op de bij art. 33 der meergezegde wet bedoelde alphabetische lijst voorkwam, naar de volgorde dier lijst, met luider stemme, overeenkomstig de bepaling van art. 11 van het Kon. besluit van 8 Mei 1862 (*Stbl.* n°. 46), tot het loten was opgeroepen, slechts één persoon is voorgetreden, die, op de vraag van genoemden militie-commissaris, of hij de persoon van Aalbert van Eeden was, bevestigend heeft geantwoord en daarop, tot het trekken van een nummer toegelaten, het nummer 23 getrokken heeft; hetwelk, na door den militie-commissaris overluide te zijn voorgelezen, aan dien persoon is ter hand gesteld, terwijl onmiddellijk na die trekking in de lotingsregisters op n°. 23 de naam van Aalbert van Eeden is ingevuld en op de alphabetische lijst gezegd nummer achter bedoelden naam is geplaatst;

dat gedurende al die handelingen geen tweede persoon zich bij den militie-commissaris als Aalbert van Eeden heeft aangemeld;

dat de loting daarop, met inachtneming der daaromtrent bestaande wettelijke voorschriften en in de volgorde der meergenoemde alphabetische lijst, is voortgezet, tot dat, na afroeping van den loteling van Hunnik (Matthijs), de naam van Aalbert Jacobsen, onder n°. 21 op die lijst voorkomende, bij herhaling is afgeroepen, zonder dat daarop iemand heeft geantwoord, waarop de burgemeester, die bij de loting tegenwoordig was, voor laatstgenoemden loteling geloot en het nummer 27 getrokken heeft, hetwelk, na overluid door den militie-commissaris te zijn voorgelezen, aan den burgemeester overhandigd is; dat van die trekking onmiddellijk, zoo in de lotingsregisters als in de alphabetische lijst, aanteekening is gedaan;

dat de loting verder geregeld is afgeloopen, doch dat, na dien afloop, een persoon is blijven staan, die voorgetreden, te kennen heeft gegeven, nog niet te hebben geloot, en dat die persoon werkelijk was, gelijk hij ook opgaf, Aalbert van Eeden, loteling, op de alphabetische lijst onder n°. 9 voorkomende, die, toen zijn naam, gelijk hiervoren is vermeld, ter loting werd afgeroepen, bij vergissing onder de niet afgeroepen lotelingen was blijven staan, terwijl de persoon, die op den naam van Aalbert van Eeden voorgetreden en daarop werkelijk geloot had, de loteling Aalbert Jakobsen was, gelijk toen eerst bij onderzoek aan den militie-commissaris en den burgemeester is gebleken, waarop het door Jakobsen getrokken nummer 23 van dezen door een dienstdoend beambte teruggehaald en aan den loteling van Eeden ter hand gesteld is.

Tegen deze loting zijn bij Ged. Staten der provincie Utrecht bezwaren ingebragt door Aart van Eeden, arbeider, wonende te Veenendaal, als vader van zijn genoemden zoon Aalbert, bewerende dat die zoon, hoezeer bij de loting tegenwoordig, daaraan geen deel heeft genomen, en ook door den burgemeester voor hem geen nummer getrokken is; dat de alphabetische lijst bij de loting niet gevolgd is, daar eerst de loteling Jakobsen en daarna de loteling Johan Hardeman geloot hebben.

Almede bragten tegen de loting bezwaren in Hendrik van Woudenberg, fabriekant, Levie Hartog Frijda en Evert van Schuppen, slijters, allen wonende te Veenendaal, als vaders van lotelingen, bewerende dat niet alleen door den loteling Jakobsen onbevoegdelijk vóór den loteling van Eeden is geloot, maar dat ook de loting niet in alphabetische orde heeft plaats gehad.

Over deze bezwaren hebben Ged. Staten gehoord den militie-commissaris in de provincie Utrecht. Deze berigtte op den 22 Febr. jl., na mededeeling der feiten, dat alvorens met de loting een aanvang werd genomen, voorzigtigheidshalve, door den militie-commissaris den lotelingen met *nadruk* is voorgehouden, vooral aandachtig te zijn bij het afroepen van geslacht- en voornamen, en dat de afgeroepen persoon onmiddellijk voor den militie-commissaris moest komen, om, ook bij gelijke geslachtnamen, naar de namen van de moeders en den datum van geboorte te kunnen vragen, om alle abuizen te voorkomen;

dat door het ontijdig toetreden tot loting van Aalbert Jakobsen onder den naam van Aalbert van Eeden, en het niet ter zijner tijd voorkomen van Aalbert van Eeden, eene onregelmatigheid bij de loting is ontstaan, en dit te wijten is aan beide genoemde lotelingen, hetgeen zelfs blijkt uit adressants verzoekschrift (vierde zinsnede), daarin zeggende, dat toen de naam zijns zoons afgeroepen werd, deze denkende aan gelijkluidendheid van namen, zijne plaats onder de ingeschrevenen wederom had ingenomen; dat hij dus heeft gedacht maar niet gehandeld; dat hij was verpligt geweest voor den militie-commissaris te komen, al waren er ook lotelingen met gelijke namen; dat, ware hij voorgetreden, het abuis onmiddellijk door den militie-commissaris zoude zijn ontdekt geworden, en hij dus willens en wetens geen gebruik heeft gemaakt van het regt, den ingeschrevene bij art. 33 toegekend, waardoor duidelijk was waarom adressants zoon geen deel aan de loting heeft genomen, waarvan de achtste zinsnede van het verzoekschrift spreekt;

dat wat de negende alinea van het verzoekschrift betreft, het beweren „dat de trekking niet volgens de alphabetische volgorde zoude hebben plaats gehad,” strijdt met de waarheid, in zooverre als men het ontijdig toetreden tot de loting van Aalbert Jakobsen (onder een verkeerden naam) buiten rekening laat (dus buiten de schuld van den militie-commissaris), daar Aalbert Jakobsen in volgorde der alphabetische naamlijst na van Hunnik (Matthijs) is afgeroepen geworden en, daar hij de zaal reeds had verlaten, de burgemeester voor hem heeft geloot;

dat dus de loting door de autoriteit, daarmede belast volgens de wet, is geschied;

dat de bestaande onregelmatigheid aan de beide lotelingen Aalbert van Ede en Aalbert Jakobsen is toe te schrijven;

dat de hun ten deele gevallen nummers 23 en 27 dienstpligtig zullen zijn (na aftrek van die, welke voor vrijstelling van de nat. militie in aanmerking zullen komen) en Aalbert Jakobsen vrijstelling voor broederdienst heeft;

dat de kans van de ingeschrevenen door deze onregelmatigheid niet is benadeeld maar eene herloting de houders der hooge nummers zoude kunnen schaden;

dat eene herloting de beide schuldigen kans zoude geven tot het trekken van een hooger nummer;

dat hij alzoo van meening was dat de loting moest worden gehandhaafd.

Burg. en Weth. van Veenendaal, mede gehoord, gaven bij missive van 23 Febr. jl. te kennen, dat zij zich vereenigden met de zienswijze van den militie-commissaris.

Bij besluit van 28 Febr. jl. hebben Ged. Staten de loting gehandhaafd, voor zoover daarbij de onder de acht eerste nummers van de alphabetische lijst voorkomende lotelingen lotingsnummers verkregen hebben, maar die loting verder vernietigd voor

zooveel daarbij aan de lotelingen, die onder n°. 9 en volgende nummers op de lijst zijn vermeld, lotingsnummers te beurt gevallen of toegekend zijn.

Zij deden dit op grond dat de alphabetische volgorde bij de oproeping tot de loting geheel gevolgd is, zoodat dienovereenkomstig ten name van Aalbert van Eeden onder n°. 9 en voor Aalbert Jakobsen onder n°. 21 van die volgorde geloot is;

dat het loten ten name van den eerstgenoemden door den laatstgenoemden loteling eene onregelmatigheid oplevert, ten eerste, omdat eerstbedoelde, als bij de loting tegenwoordig, ingevolge art. 33 1e lid der meergezegde wet, *zelf* had behooren te loten; ten tweede, omdat, voor het geval zijn niet naar voren treden op de afroeping van zijn naam het gevolg zou moeten gehad hebben, dat hij als afwezig moest worden aangemerkt, bij afwezigheid ook van zijn vader, moeder of voogd, de burgemeester, ingevolge het 3e lid van laatstvermeld wetsartikel, voor hem een nummer had moeten trekken, die, na het gewaarmerkt te hebben, dat nummer aan den ingeschrevene of diens vader of voogd had moeten doen ter hand stellen;

dat alzoo voor den loteling Aalbert van Eeden door een daartoe onbevoegde is geloot;

dat deze onregelmatigheid op den uitslag der loting van invloed heeft kunnen zijn, daar de mogelijkheid bestaat, dat, zoo Aalbert van Eeden zelf geloot, of een daartoe bevoegde voor hem geloot had, hem een ander der toen nog in de bus aanwezige nummers dan nu ware te beurt gevallen, waardoor hij, naar gelang dat dit nummer lager of hooger dan het nu ten zijnen name getrokken nummer 23 ware geweest, minder of meerder kans van vrijloting zou gehad hebben dan hij bij het in stand blijven der plaats gehad hebbende loting thans heeft;

dat hij alzoo niet alleen belang, maar ook regt heeft alsnog tot de loting te worden toegelaten, waaruit volgt dat de loting, gelijk die op 18 Febr. ll. heeft plaats gehad, niet kan gehandhaafd worden, daar alles, wat na de vermelde onregelmatigheid verder heeft plaats gehad, dien ten gevolge mede als onregelmatig moet worden aangemerkt;

dat het mitsdien overbodig is in een onderzoek te treden, of de overige rekwestranten voor hunne respective zoons al dan niet belang bij de ook door hen gevraagde vernietiging der loting hebben, daar die lotelingen, ingevolge hunne geslachtsnamen, toch eerst hebben geloot of wel voor hen is geloot, nadat bovenvermelde onregelmatigheid betrekkelijk Aalbert van Eeden reeds had plaats gehad.

In dit besluit worden verder de redenen opgegeven waarom Ged. Staten hebben vermeend slechts tot eene gedeeltelijke en niet tot eene geheele vernietiging der loting te moeten overgaan.

Van dit besluit is de weduwe Jan van Wakeren, zonder beroep, wonende te Veenendaal, moeder van den loteling Johannes van Wakeren, op den 5 Maart jl. gekomen in beroep bij den Koning.

In haar adres zegt zij, na mededeeling van feiten, dat daar het op voldoende wijze blijkt uit genoemd besluit van Ged. Staten, dat de wettelijke voorschriften betreffende de loting voor de nat. militie met groote naauwgezetheid zijn in acht genomen en dat bij de loting in de zaal waar deze plaats vond de meest gewenschte orde en stilte heeft geheerscht, het aan onwil of verregaande domheid is toe te schrijven dat Aalbert

van Eeden bij het met luider stemme afroepen van zijn naam niet is voorgetreden, zoodat hij, volgens meening van requestrante, ook *zelf aansprakelijk* is voor de gevolgen voortvloeijende uit het *verzuim* waaraan hij zich door eigene nalatigheid heeft schuldig gemaakt;

dat heeren Ged. Staten in hun besluit zeggen dat Aalbert van Eeden "niet alleen belang maar ook regt heeft, alsnog tot de loting te worden toegelaten." Naar de requestrante vermeent is hij op wettige wijze opgeroepen geworden, terwijl geene enkele omstandigheid zijne toelating heeft verhinderd;

dat het alzoo onbillijk zoude zijn, den zoon van requestrante, die bij de plaats gehad hebbende loting hoogst waarschijnlijk een *niet* dienstpligtig nummer heeft getrokken, ten gevolge van het eigendunkelijk verzuim van een ander loteling, bloot te stellen aan de kans om bij eene herloting een dienstpligtig nummer te trekken, en dat alzoo, door de vernietiging van de loting op 18 Febr. 1878, een onschuldige benadeeld zou worden ten bate van een schuldige;

dat volgens hare bescheiden meening bij eene eventuële handhaving van het besluit van Ged. Staten de weg tot oneerlijke praktijken bij iedere loting wordt opengesteld. Zij staaft dit met het volgende voorbeeld:

A. en B. zijn lotelingen die beide vrijstelling hebben van de dienst, doch C., ingeval hij een laag nummer trekt, is dienstpligtig. Nu komt de vader van C. overeen met de lotelingen A. en B. dat B. voor A. zal trekken, terwijl B. bij het afroepen van zijn eigen naam geen antwoord gevende, of zich intusschen verwijderd hebbende, voor dezen de burgemeester of diens plaatsvervanger loot. Trekt C. nu een niet dienstpligtig nummer dan wordt van deze onregelmatigheid geene melding gemaakt, doch trekt C. een laag nummer, dan wordt de gepleegde onregelmatigheid als motief gebezigd om de loting te doen vernietigen en heeft C. alsdan op nieuw de kans een vrij nummer te trekken.

Dit adres is gesteld in handen van den Commissaris des Konings in de provincie Utrecht, die daarop den 11 Maart jl. berigtte dat de militiewet slechts in het algemeen van "gepleegde onregelmatigheid" spreekt, zonder daarbij onderscheid te maken tusschen de wijze waarop of van welke zijde die is veroorzaakt;

dat volgens art. 33 dier wet aan de ingeschrevenen het regt is toegekend zelf een nummer te trekken, welke bevoegdheid, volgens dat zelfde artikel, onder daarbij aangegeven omstandigheden, wel op den vader, de moeder of den voogd, of, bij ontstentenis van deze, op den burgemeester of het bij de loting tegenwoordige raadslid, doch geenszins op een ander ingeschrevene of loteling, kan overgaan;

dat niet schijnt te mogen worden voorbijgezien, dat geenszins als bewezen kan worden beschouwd dat, bijaldien door of voor van Eeden op regelmatige wijze ware geloot, aan adressantes zoon het thans door hem getrokken, welligt niet dienstpligtig nummer, zou zijn ten deel gevallen, maar dat veeleer en met meer grond kan worden beweerd en aan te nemen is, dat het door hem bij de loting getrokken — 't zij al of niet dienstpligtig nummer — op onregelmatige, alzoo niet op eene met de wet overeenstemmende wijze is verkregen.

Op grond der motiven, in het breede bij de uitspraak van Gedeputeerde Staten van 28 Februarij ll., n°. 42, aangevoerd, komt het den Commissaris des Konings

voor, dat de daarbij uitgesproken gedeeltelijke vernietiging van de op 18 Februarij ll. voor de gemeente Veenendaal gehouden loting zal behooren te worden gehandhaafd, en, in verband daarmede, afwijzend beschikt op het onderwerpelijk adres.

Bij deze Afdeeling zijn ingekomen eenige missives van belanghebbenden, waarin geene nieuwe gezigtspunten voorkomen, alsmede eene memorie van den militie-commissaris dd. 24 Maart jl., waarin hoofdzakelijk wordt gezegd dat Aalbert van Eeden en Aalbert Jakobsen de schuldigen zijn;

dat Aalbert van Eeden *wetens* (zoo niet willens) geen gebruik heeft gemaakt van het regt hem toegekend bij art. 33 der wet, toen hij zijn naam overluid door den militie-commissaris hoorde afroepen;

dat Aalbert van Eeden, als niet voorgetreden zijnde, noch voor den militie-commissaris verschenen, oorzaak is, dat Aalbert Jakobsen onder het voorwenden van een verkeerden naam, voor dat het aan zijne beurt was, tot het trekken van een nummer is toegelaten;

dat art. 36 der wet, dat zegt „naar gelang eene gepleegde onregelmatigheid op den uitslag der loting al of niet van invloed heeft kunnen zijn” niet kan bedoeld hebben schuldigen in bescherming te nemen, dat bij eene gedeeltelijke vernietiging der loting hier het geval zoude kunnen worden, door het trekken van een hoog nummer, door een of beide schuldigen;

dat de gedeeltelijke vernietiging der loting niet genoegzaam geregtvaardigd wordt door de bewijsredenen, voorkomende in het verzoekschrift van den vader van Aalbert van Eeden, en dit in het *aanhangend geval*, volgens art. 36, ook niet de bedoeling van den wetgever kan zijn;

dat n°. 23 en n°. 27 dienstpligtig zijn, dus geen nadeel berokkend in *kans*, aan de lotelingen die voor of na de gepleegde onregelmatigheid hebben getrokken;

dat desniettegenstaande, dit bestaan enkele lotelingen, houders van *lage* nummers, aanleiding heeft gegeven, ook in beroep bij Ged. Staten te komen om *te trachten*, door eene vernietiging van de loting, zich de kans te openen tot het trekken van een hooger nummer, ten KOSTE van de tegenwoordige houders;

dat de vernietiging van eene loting geheel of gedeeltelijk, op *gronden* bij besluit van Ged. Staten hier aangenomen, in volgende jaren aanleiding zoude kunnen geven tot kwade praktijk, waartegen door de autoriteit met de loting belast geen al en geheel afdoende voorzorgmaatregelen zouden zijn te nemen;

dat, daar het meer dan blijkt, dat door de gepleegde onregelmatigheid, veroorzaakt door verregaande achteloosheid der lotelingen, Aalbert van Eeden en Aalbert Jakobsen, geen der overige lotelingen van de gemeente Stichts-Veenendaal in de kans van een hoog nummer te trekken is verkort of benadeeld, het beter is om ieder in het bezit te laten van het door of voor hem getrokken nummer, waarop zij onherroepelijk regt hebben verkregen.

Eindelijk is ingekomen eene missive van Burg. en Weth. van Veenendaal, waarin o. a. wordt gezegd dat hetgeen door A. van Eeden in zijn request aan Ged. Staten wordt verklaard: „dat toen de naam zijns zoons afgeroepen werd, zich met hem een ander persoon naar de tafel begaf, enz. enz” is geheel bezijden de waarheid. Na het afroepen van den naam Aalbert van Eeden door den heer militie-commissaris is slechts

één persoon voorgetreden, die de vraag van genoemden militie-commissaris, of hij Aalbert van Eeden was, bevestigend heeft beantwoord.

De zoon van requirant is stil blijven staan op de plaats waar hij zich bevond. Dit kan des gevorderd door den burgemeester dezer gemeente en door verschillende personen onder eede worden verklaard.

Het is onwaarschijnlijk, ja onwaar, dat de zoon van requestrant, denkende aan gelijkluidendheid van namen, toen hij een ander persoon naar de tafel zag gaan, dien ten gevolge is achtergebleven, zooals mede beweerd wordt in bovengenoemd request.

Om dit te staven vestigen Burg. en Weth. de aandacht daarop, dat in de gemeente slechts drie huisgezinnen den naam van "van Eeden" dragen.

Het eene gezin is dat van den requestrant, zijnde het andere dat van zijn oom die kinderloos is, terwijl het derde, aan requestrant hoogst waarschijnlijk geheel onbekende gezin, eerst sedert zeer korten tijd in deze gemeente woont. Ook komt op de alphabetische lijst de naam van "van Eeden" slechts éénmaal voor. In ieder geval is het beweren van den requestrant, dat zijn zoon dacht aan gelijkluidendheid van namen, in strijd met de door den loteling zelven onmiddellijk na de loting afgelegde verklaring, hetgeen mede door zeer geloofwaardige getuigen kan gestaafd worden.

Het beweren van den adressant is ook onjuist, dat bij de op den 18 Febr. jl. gehouden loting voor de nationale militie de bij de wet gevorderde alphabetische orde niet zoude zijn in acht genomen, op welke onjuistheid heeren Ged. Staten dezer provincie in hun besluit van 28 Febr. ll. reeds gewezen hebben.

Dat ook andere ouders van lotelingen als H. van Woudenberg c. s., wier kansen volstrekt niet worden benadeeld, daar toch voor den loteling van Eeden een dienstpligtig nummer is getrokken, aan heeren Ged. Staten vernietiging der loting verzocht hebben, laat zich alleen verklaren door de omstandigheid, dat bij eene eventuele herloting aan hunne zoons alsdan niet dienstpligtige nummers zouden *kunnen* te beurt vallen ten koste van hen, welke thans vrije nummers verkregen.

De Voorzitter schorst de openbare vergadering voor eenige weinige oogenblikken.

Na korten tijd wordt de vergadering heropend.

De Voorzitter. Er zijn nog twee belanghebbenden verschenen in de heden het eerst behandelde zaak. Hoezeer de behandeling van die zaak reeds is afgeloopen, zoo heeft de Afdeeling toch besloten hen te hooren.

Alsnu verschijnen voor den Raad de lotelingen P. Veenes en J. Kooman. Zij doen uitkomen dat het voor de lotelingen, die een hoog en alzoo waarschijnlijk een nietdienstpligtig nummer hebben getrokken, zeer ongelukkig zou kunnen uitvallen als tot eene nieuwe loting zou worden besloten. Zij zouden dat nog al hard vinden. Bijzonderheden omtrent de plaats gehad hebbende loting deelden zij niet mede. Zij hadden daarbij niets onregelmatigs waargenomen.

Op de vraag van den *Staatsraad* de Vries, of hun bij de loting iets is gezegd omtrent de onregelmatigheid, die er zou zijn begaan, geven zij een ontkennend antwoord.

En op de vraag van denzelfden *Staatsraad*, hoeveel keeren zij hadden geloot, wordt door hen geantwoord: slechts eenmaal.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Twaalfde Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 10 *April* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 2 April 1878, n°. 1, houdende beschikking op het beroep van *H. J. van Blommestein, te Delft, tegen eene beschikking van den burgemeester van Delft van* 3 *Januarij jl., waarbij hem vergunning is geweigerd tot overbrenging van het lijk zijner in September* 1863 *overledene echtgenoote uit de thans geslotene gemeente begraafplaats naar de thans in gebruik zijnde begraafplaats aldaar.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 109.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door H. J. van Blommestein, te Delft, tegen eene beschikking van den burgemeester van Delft van 3 Januarij jl., waarbij hem vergunning is geweigerd tot overbrenging van het lijk zijner in September 1863

overledene echtgenoote uit de thans geslotene gemeente-begraafplaats naar de thans in gebruik zijnde begraafplaats aldaar;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 20 Maart 1878, n°. 9;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 30 Maart 1878, no. 5, Binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat de weigering der gevraagde vergunning door den burgemeester steunt op de opvatting dat art. 25 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65) het geven van vergunning tot opgraving van een lijk op eene gesloten verklaarde begraafplaats belet;

dat genoemd art. 25 wèl de bepaling inhoudt, dat een gesloten begraafplaats gedurende den daar bepaalden tijd onaangeroerd moet blijven liggen, maar dat die bepaling alleen strekt tot aanwijzing van den tijd die verloopen moet alvorens een terrein, dat tot begraafplaats gediend heeft, voor andere doeleinden mag gebruikt worden, en evenmin als het verbod van art. 23 der wet om op begraafplaatsen, die *in gebruik* zijn, binnen zekeren tijd graven te roeren, in den weg staat aan het bij art. 12 bedoeld verlof tot opgraving en vervoer van enkele lijken, wanneer overigens daarvoor termen aanwezig zijn;

dat de aanleiding tot het verzoek van den appellant kennelijk gelegen is in eene reden die geacht mag worden zijn verzoek te billijken;

dat tegen de verlangde verplaatsing van het lijk uit het oogpunt der hygiène geene bedenking is gemaakt en er bovendien voorzorgsmaatregelen kunnen genomen worden ter bescherming der volksgezondheid;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der bovenvermelde beschikking van den burgemeester van Delft aan den appellant de door hem verlangde vergunning te verleenen onder voorwaarde dat in acht moeten worden genomen alle zoodanige voorschriften als Onze Minister van Binnenlandsche Zaken in het belang der volksgezondheid vermeenen zal te moeten geven.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 2 April 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

2°. van 4 April 1878, n°. 13, houdende beschikking op het beroep van *A. van Oostveen, te Woerden, van een besluit van Burg. en Weth. van Jutphaas, dd.* 20 *November* 1877, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprigten van eene pannen- en tegelfabriek in laatstgenoemde gemeente.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 81.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van A. van Oostveen, te Woerden, van een besluit van Burg. en Weth. van Jutphaas dd. 20 Nov. 1877, waarbij hem vergunning is geweigerd tot het oprigten van eene pannen- en tegelfabriek in laatstgenoemde gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 Maart 1878, n°. 8;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 1 April 1878, n°. 52, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat adressant op 1 Oct. ll. aan het gemeentebestuur van Jutphaas vergunning heeft gevraagd voor de oprigting eener pannen- en tegelbakkerij aldaar op de perceelen Sectie E, n°. 651, 652, 36 en 448;

dat op de ingevolge art. 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) gehouden vergadering tegen de inwilliging van dat verzoek bezwaren zijn ingebragt door twee naburen, de Gebroeders Ravesteyn en W. J. Verdonk, waarvan de eerste beweerde,, dat door de oprigting der fabriek de luchtstrooming zeer zou verminderen en belemmerd worden en daardoor de drooging van zijn fabriekaat, zijnde pannen en tegels, zeer slecht zou geschieden, en de tweede dat zijn eigendom in waarde aanzienlijk zou verminderen ten gevolge van den walgelijken stank en het vermeerderd brandgevaar' waardoor tevens het hooi, dat hij voor de voeding van zijnen veestapel noodig heeft, onbruikbaar zal worden;

dat Burg. en Weth. op grond dier ingebragte bezwaren, die hun regtmatig voorkwamen, het verzoek van adressant hebben geweigerd;

dat, nadat adressant van dit besluit bij Ons was in beroep gekomen, Ravesteyn en Verdonk beiden schriftelijk van hunne bezwaren hebben afgezien en verklaard tegen de inwilliging van adressants verzoek zich niet langer te willen verzetten;

dat Burg. en Weth. de vergunning hebben geweigerd uitsluitend op grond der door Ravesteyn en Verdonk ingebragte bezwaren, die sedert zijn ingetrokken, en er derhalve, nu tevens geene bezwaren, aan het algemeen belang ontleend, zich tegen de oprigting verzetten, geen grond is de gevraagde vergunning langer te weigeren;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Burg. en Weth. van Jutphaas van 20 Nov. ll. aan A. van Oostveen en zijne regtverkrijgenden alsnog vergunning te verleenen tot oprigting volgens de bij dit besluit behoorende teekening en beschrijving eener pannen- en tegelfabriek op de perceelen gemeente Jutphaas, Sectie E, n°. 651 en 652, 36 en 448, met bepaling dat de vergunning geacht zal worden te zijn vervallen wanneer de inrigting niet binnen zes maanden na de dagteekening van dit besluit zal zijn voltooid en in werking gebragt.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 4 April 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *den gemeenteraad van Menaldumadeel tegen een besluit van Ged. Staten van Friesland van* 11 *Januarij jl., waarbij aan de begrooting der inkomsten en uitgaven voor die gemeente over* 1878, *goedkeuring is onthouden.*

De *Staatsraad* BOOT brengt het volgende verslag uit:

Op magtiging van Z. M. heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 7 Maart jl., bij den Raad van State (afdeeling voor de geschillen van bestuur) aangebragt het beroep van den gemeenteraad van Menaldumadeel tegen een besluit van Ged. Staten van Friesland van 11 Jan. jl., waarbij aan de begrooting der inkomsten en uitgaven voor die gemeente over 1878 goedkeuring is onthouden.

Uit de overgelegde stukken blijkt het volgende:

De gemeenteraad van Menaldumadeel besloot op 30 Aug. 1877, op voorstel van Burg. en Weth., om *niet* over te gaan tot het inrigten van een brandweer en de aanschaffing van brandspuiten; doch de stemmen staakten over het tweede deel van hun voorstel, namelijk, "om aan Burg. en Weth. op te dragen, een onderzoek in te stellen omtrent de beste soort van brandemmers en brandhaken, die voorwerpen eventueel door hen te doen aanschaffen, en de daarvoor noodige som op de begrooting

voor 1878 te brengen." Toen dit gedeelte van het voorstel weder in de eerstvolgende raadszitting werd in stemming gebragt, werd het verworpen.

Op de begrooting voor 1878 komt dan ook geen post voor voor eenig soort van brandbluschmiddelen.

Ged. Staten, aan wie die begrooting werd ingezonden, hadden er een drietal bedenkingen tegen, die zij aan den gemeenteraad van Menaldumadeel mededeelden bij hun besluit van 20 December. De eerste en derde dier aanmerkingen betroffen het bedrag der jaarwedde van den ontvanger, en het ontbreken van een post voor betaling eener mogelijke vernieuwing van de Boxumerpijp; aan de eerste werd door den raad tegemoet gekomen; op de laatste werd voldoende opheldering gegeven. Doch de in de *tweede* plaats gemaakte bedenking van Ged. Staten betrof het niet op de begrooting uittrekken van eenigen post voor brandbluschmiddelen. Zij hadden verklaard de begrooting niet te zullen kunnen goedkeuren, als aan die opmerking geen gevolg werd gegeven. Te dien aanzien nu besloot de gemeenteraad, om te persisteren bij zijne besluiten van 30 Aug. en 4 Sept. ll.

Daarop hebben Ged. Staten, bij resolutie van 31 Dec. 1877, hunne beslissing omtrent de al of niet-goedkeuring dier begrooting verdaagd, en het gemeentebestuur gemagtigd, om over de *helft* der geraamde posten van uitgaaf te beschikken; waarna zij, bij hunne resolutie van 11 Jan. 1878, hunne goedkeuring aan de gezegde begrooting verklaarden te onthouden, op de overweging, "dat, naar hun oordeel, in eene gemeente als Menaldumadeel de middelen tot blussching van brand aanwezig behooren te zijn."

Daartegen nu is gerigt het adres van den gemeenteraad van Menaldumadeel, ongedateerd, doch dat op 27 Jan. ll. blijkt te zijn ingekomen bij 's Konings kabinet, waarbij, krachtens art. 209 der Gemeentewet, voorziening wordt gevraagd tegen het besluit van Ged. Staten, omdat de raad zich er door bezwaard acht, "dewijl hij van meening is, dat er geenerlei wettelijke bepaling bestaat, waarbij aan de gemeenten is opgelegd om een brandweer te hebben, evenmin als iedere gemeente verpligt is eene Kamer van Koophandel op te rigten, geldleeningen aan te gaan en opeischbare schulden te hebben, *omdat* de uitgaven voor al die zaken volgens art. 205 der Gemeentewet op de begrooting moeten voorkomen."

Dit adres aan den Koning werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken in handen van Ged. Staten van Friesland gesteld, om berigt. Blijkens hunnen brief van 14 Febr. jl. aan den Minister, is over het hier bestaand geschilpunt bereids door Ged. Staten aan dien Staatsdienaar op 1 Dec. ll. geschreven en zoude uit diens antwoord van 6 December blijken, dat de Minister met Ged. Staten van oordeel is, dat art. 205 litt. *n* der Gemeentewet in *imperatieven* zin behoort verstaan te worden, onder anderen, op grond van het Koninklijk besluit van 29 Sept. 1853 (*Stbl.* n°. 108). Onder de *consideransen* van dat besluit, strekkende tot vernietiging eener bepaling van eene verordening op de brandweer te Hillegom, komt *deze* voor: "dat de gemeentewet bij art. 205 *n* de kosten der brandweer tot eene verpligte uitgave der gemeente verklaart, welke op de plaatselijke begrooting uitgetrokken dient te worden." Ged. Staten verzoeken dus, dat afwijzend op het adres van den gemeenteraad moge worden beschikt.

De heer Mr. W. A. Bergsma, burgemeester van Menaldumadeel, treedt als gemagtigde voor den gemeenteraad op.

Na het uitgebragte rapport kan hij zich tot een kort woord bepalen. De eenige vraag waarop het hier aankomt is toch deze: of Ged. Staten het regt hebben hunne goedkeuring aan eene gemeente-begrooting te onthouden, omdat daarop niet voorkomt een post voor brandbluschmiddelen. De gemeenteraad van Menaldumadeel acht zich bezwaard met het besluit van Ged. Staten, omdat aan dien raad het beheer is opgedragen van de huishouding der gemeente en omdat die raad besloten heeft niet over te gaan tot oprigting van eene brandweer in die gemeente.

Spreker herinnert dat deze zaak niet nieuw is. Reeds in 1870 gaven Ged. Staten aan den gemeenteraad te kennen, dat de Commissaris des Konings bij zijne gewone jaarlijksche rondreize vernomen had dat er in die gemeente geen brandweer bestond. De Minister van Binnenlandsche Zaken, daarvan onderrigt, had aan Ged. Staten opgedragen het gemeentebestuur van Menaldumadeel uit te noodigen in die behoefte te voorzien en tot dat einde een post op de begrooting voor 1872 uit te trekken. Aan dat verlangen werd echter niet voldaan. Hierop ontving de gemeenteraad den 24 Febr. 1872 eene resolutie van Ged. Staten, die nog al merkwaardig is, omdat daarin wordt overwogen, dat er geenerlei wettelijke bepaling bestaat, volgens welke een gemeentebestuur verpligt is, om, ingevolge art. 205 der Gemeentewet, een post voor de brandweer op de begrooting uit te trekken; dat evenmin iedere gemeente verpligt is eene Kamer van Koophandel en Fabrieken op te rigten, opeischbare schulden te hebben, geldleeningen aan te gaan enz., al welke posten ook in art. 205 worden opgenoemd. Dat nam niet weg, dat Ged. Staten van oordeel waren, dat er door den gemeenteraad maatregelen dienden te worden genomen tot voorzorg bij brand en dat Ged. Staten de verantwoordelijkheid voor mogelijke brandschade op het gemeentebestuur overbragten. De begrooting werd goedgekeurd zonder dat er een post voor de brandweer op voorkwam. Uit die resolutie blijkt dus duidelijk, dat Ged. Staten toen niet van oordeel waren dat art. 205 imperatief is. Zoo werden de begrootingen van 1872 tot 1877 zonder verdere aanmerking goedgekeurd. Wel werd het vraagstuk bij den raad bij herhaling besproken, maar de overgroote meerderheid (10 à 11 van de 13 leden waaruit die vergadering is zamengesteld) heeft zich steeds tegen de oprigting van eene brandweer verklaard.

Ten vorigen jare bezocht de Commissaris des Konings wederom Menaldumadeel. Spoedig liep het onderhoud over de quaestie van de brandweer. Verscheidene leden van den raad, die daarbij tegenwoordig waren, waren zoo vrij hunne bedenkingen tegen de beschouwingen van den heer Commissaris des Konings te doen hooren. Wat is er toen geschied? Burg. en Weth. hebben in Augustus jl. een voorstel aan den gemeenteraad gedaan naar aanleiding van eene in het de begrooting van 1877 begeleidend schrijven gedane toezegging om vóór de behandeling van de gemeentebegrooting voor 1878 deze zaak wederom aan de orde te stellen. Burg. en Weth. hebben den raad voorgesteld: 1°. niet over te gaan tot de inrigting van eene brandweer en 2°. magtiging gevraagd om een onderzoek in te stellen naar brandemmers en brandhaken, en casu quo daarvoor de middelen op de begrooting voor 1878 uit te trekken.

Het voorstel sub 1°. is met meerderheid verworpen, over dat sub 2°. staakten de stemmen; maar in eene volgende vergadering is ook dat niet aangenomen.

Daarop is gevolgd de correspondentie door den heer rapporteur aangehaald en eindelijk de onthouding van de goedkeuring aan de begrooting.

De gemeenteraad acht zich over die beslissing van Ged. Staten gegriefd. Als Ged. Staten hunne bevoegdheid zoo ver mogen uitstrekken, om te bevelen dat er een post op de begrooting worde gebragt die bij de wet niet bepaald is voorgeschreven, dan zouden zij een te grooten invloed op het beheer der gemeente uitoefenen. Daarbij valt op te merken, dat niet alleen Menaldumadeel, maar ook andere gemeenten in hetzelfde geval verkeeren. Sommige gemeenten hebben aan het verlangen van Ged. Staten toegegeven en een post van *ƒ* 200 à *ƒ* 300 op de begrooting gebragt. Daarin is door Ged. Staten berust, maar in hoever daardoor aan den eisch is voldaan, laat ik in het midden. Menaldumadeel wil ten deze den koninklijken weg bewandelen. Is de gemeente verpligt een eigen brandweer te hebben en wordt zij daartoe genoodzaakt, dan zal zij naar eisch dat bevel uitvoeren en zich de kosten daarvan getroosten.

Wat is echter de bedoeling van art. 205 der Gemeentewet? Naar het oordeel van den gemeenteraad bevat het slechts bepalingen van enuntiatieven aard. Zoo wordt er in bepaald litt. *a*, dat er een post op de begrooting moet worden uitgetrokken voor den commissaris van politie, terwijl men toch weet, dat het minste getal der gemeenten dergelijken commissaris heeft; zoo wordt bij litt. *p* ook vermeld de Kamer van Koophandel en Fabrieken, die ook niet in alle gemeenten wordt aangetroffen.

Evenmin zijn litt. *r*, *s* en *t* van algemeene toepassing. Geene gemeente zal weigeren een post op de begrooting te brengen, wanneer er opeischbare schulden zijn, wanneer er geldleeningen moeten worden gesloten of wanneer er aflossing en rentebetaling moeten geschieden. Zoo is het ook een gelukkig verschijnsel dat door de gemeenten zelden processen worden gevoerd, maar is dit noodzakelijk, dan zal de gemeente ook niet weigeren de kosten daarvoor te betalen en dan zal daarvoor een post op de begrooting worden uitgetrokken. Uit dit alles blijkt dus, dat art. 205 werkelijk is van enuntiatieven aard. Ware het anders, men zou moeten zeggen, dat de wetgever het onmogelijke of liever nog het ongerijmde heeft willen bepalen. Men zou nog meer voorbeelden kunnen aanhalen. In art. 205 wordt ook gesproken van een post voor presentiegeld, dat echter in vele gemeenten is afgeschaft. Voorts wordt gewag gemaakt van een post voor kosten van het Provinciaal blad, terwijl b. v. in Friesland dat blad gratis aan de gemeentebesturen wordt verstrekt.

Dat art. 205 enuntiatief is blijkt ook uit de woorden van den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken, den heer Thorbecke. Zoowel in de Tweede als in de Eerste Kamer had die Minister op bepaalde vragen, deswege door de heeren van Hall en van Nispen van Pannerden gedaan, kunnen antwoorden, dat het artikel imperatief was, maar spreker heeft in de beraadslagingen over dat artikel daaromtrent niets kunnen lezen.

Men beroept zich op een Kon. besluit van 29 Sept. 1853 (*Stbl.* n°. 108).

Dat besluit is spreker bekend. Maar de gevallen staan niet gelijk. Het betrof wel de brandweer in Hillegom, maar daar wilde men den druk ten laste brengen van *sommige* ingezetenen. Dat is eene geheel andere zaak. Overigens is het spreker niet

bekend, dat er eenige beschikking is genomen, waarbij art. 205 in al zijne onderdeelen imperatief wordt verklaard. Daarom wacht hij met vertrouwen de beslissing in deze zaak af.

De *Staatsraad* Boot verzoekt overlegging van de beide resolutiën van Ged. Staten' waarop de vorige spreker zich heeft beroepen.

De heer Bergsma voldoet aan dat verlangen.

De *Staatsraad* van Vladeracken vraagt inlichting omtrent de verhouding van de gemeente Menaldumadeel ten aanzien van art. 217 Gemeentewet.

De heer Bergsma antwoordt dat in Menaldumadeel sedert geruimen tijd één huishouding, een gemeentekas, en binnen de gemeente gelijke druk van belastingen bestaat.

III. het beroep van *F. de Wijs c. s., tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, waarbij de loting voor de Nationale Militie te Tilburg gedeeltelijk is vernietigd.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgende verslag uit:

De loting der in het vorige jaar in de gemeente Tilburg voor de militie ingeschrevenen heeft aldaar plaats gehad op 13 en 14 Febr. 1878. Bij een adres aan Ged. Staten van Noordbrabant, gedagteekend 18 Febr., is door J. Hamers en een aantal anderen, vaders van jongelingen die aan de loting hadden deel genomen, bezwaar ingebragt tegen de wijze waarop zij had plaats gehad. Men voerde aan dat, terwijl 214 jongelingen voor de loting waren ingeschreven en daaraan deel namen, het gebleken was dat er zich slechts 213 nummers in de bus bevonden en nummer 214 ontbrak; en voorts dat het nummer 133 tweemaal getrokken was; dat namelijk eerst de loteling A. van Gorp had getrokken een stukje papier van hetzelfde formaat als de overige billetten, waarop het nummer 133 gedrukt stond, en later de loteling A. van de Worm had getrokken een met datzelfde nummer beschreven stukje papier, afwijkende van den vorm der overige nummers. De adressanten verzochten dat een onderzoek ingesteld en, indien hunne klagt gegrond bevonden werd, de loting vernietigd zou worden.

Ged. Staten hebben berigten ingewonnen van den militie-commissaris in het 1e district van Noordbrabant en van den burgemeester van Tilburg. De opgave van den militie-commissaris, wat betreft het getal der in de bus gedane billetten, werd bij een later berigt verbeterd. Uit deze berigten bleek nu dat er 214 personen waren ingeschreven doch een daarvan, als overleden, vóór de loting was geroyeerd, zoodat er overbleven 213, in overeenstemming waarmede er 213 billetten in de bus gedaan waren.

Voorts bleek dat de geregelde gang der loting op zeker oogenblik gestoord was geworden. De militie-commissaris deelde het gebeurde aldus mede:

„dat de loting geregeld is voortgezet tot op het tijdstip dat opgeroepen werd de loteling A. van Gorp; dat bij die oproeping een jongeling in beschonken toestand het glas naderde en n_o. 133 trok; dat daarop, terwijl genoemde jongeling gemeten en gesignaleerd werd, is opgeroepen W. N. van Gorp; dat deze niet verscheen en dat voor hem door den burgemeester der gemeente getrokken is n°. 85; dat terstond daarop aan het licht kwam dat A. van Gorp afwezig was en dat dus W. N. van Gorp wederregtelijk vóór A. van Gorp geloot had; dat ik alstoen terstond het door den burgemeester getrokken nummer 85 teruggenomen, opgerold en weer onder de andere nummers in het glas heb vermengd; dat ik den burgemeester op nieuw voor den afwezige A. van Gorp en vervolgens W. N. van Gorp andermaal — nu voor zich zelf — heb doen loten; dat alstoen A. van Gorp het nummer 170 en W. N. van Gorp het nummer 70 ten deel viel en dat die nummers in het lotingsregister zijn ingeschreven; dat evenwel in de confusie van het oogenblik verzuimd is geworden aan A. van Gorp het eerste door hem getrokken nummer 133 terug te vragen, die zich dus met de beide nummers 133 en 170 heeft verwijderd"; (dit strookt niet met de vroegere opgave dat A. van Gorp afwezig was) „dat dit verzuim den burgemeester en mij later in het geheugen komende, door ons besloten werd terstond een der voor mij liggende blanco-lotingbriefjes te nummeren met 133, te parapheren, op te rollen en in het glas te doen; dat daarna de loting volledig en zonder verdere stoornis is afgeloopen."

De militie-commissaris zegt ten slotte dat dus de eenige onregelmatigheid, die bij de loting heeft plaats gehad, bestaat in de tijdelijke afwezigheid van het nummer 133.

De burgemeester beschrijft het gebeurde aldus:

„Toen Adriaan van Gorp, n_o. 59 van de alphabetische lijst, door den militie-commissaris werd opgeroepen, kwam Wilhelmus Norbertus van Gorp in dronken toestand om een nummer uit de bus te grijpen zeggende: „Ja, ja, Adriaan van Gorp," bedoelende dat hij vrijstelling had voor zijn broeder Adriaan. Hierdoor ontstond eene niet geringe verwarring, die zich niet dadelijk herstelde; het getrokken n°. 85 werd weder opgerold in de bus gedaan, vervolgens Adriaan van Gorp opgeroepen; deze verscheen niet, waarop de militie-commissaris mij uitnoodigde voor hem te trekken, waarbij door mij 170 getrokken werd."

De burgemeester deelt vervolgens ook mede dat later, namelijk den volgenden dag, toen bemerkt werd dat er een nummer te weinig in de bus was, de militie-commissaris heeft begrepen dat het aanvankelijk bij den naam van Adriaan van Gorp ingevulde en later doorgeslagen nummer 133 ontbrak, en toen, om dit nog zooveel mogelijk te herstellen, het gezegde nummer op een billet geschreven en dat billet opgerold en in de bus gedaan heeft.

In den brief van den burgemeester komt nog het volgende voor: „De verwarring ontstaan door den dronken loteling W. N. van Gorp was van dien aard dat geen van allen die bij de loting geassisteerd hebben, zich kunnen herinneren of opgemerkt hebben hoe de juiste toedragt der zaak geweest is; en alleen uit de verklaring van Adriaan van Gorp dat hij in persoon n_o. 133 getrokken heeft en uit het aanwezig

zijn onder de door mij getrokken nummers van het nummer 170, dat op den rug beschreven met den naam van Adriaan van Gorp en van mijne handteekening voorzien is, ben ik met den secretaris en de beide ambtenaren der secretarie die geassisteerd hebben tot de overtuiging gekomen dat eens door A. van Gorp zelf en daarna nog eenmaal door mij voor hem getrokken is.„

De burgemeester zegt dat deze feiten z. i. grond zouden opleveren om de loting te vernietigen te beginnen met n°. 59 der alphabetische lijst; hij vereenigt zich namelijk met het gevoelen uitgedrukt in een ander adres, door J. A. Daamen, vader van een loteling en dien loteling zelf aan Ged. Staten ingediend, dat de loting moet gehandhaafd blijven voor zooveel betreft het eerste gedeelte (bedoeld adres spreekt van handhaving der loting tot letter G).

De burgemeester besluit zijn brief aldus:

„Intusschen moet ik betwijfelen of met de indiening van het adres wel de termijn in acht genomen is bij art. 35 der wet gesteld, wijl die den 19 dezer verliep en de reclame eerst heden (de brief is van 23 Februarij) bij mij door uwe tusschenkomst ontvangen werd; in welk geval daarop geen regard meer zou kunnen geslagen worden.

„Daar echter art. 99 door de reclamanten ook niet in acht genomen is en zij alzoo het bewijs van ontvangst missen bij dat artikel voorgeschreven, ben ik niet in staat dit punt met juistheid te kunnen beoordeelen.„

Ged. Staten hebben uitspraak gedaan bij besluit van 1 Maart 1878.

Daarbij wordt in de eerste plaats overwogen dat de beweerde onregelmatigheid, dat n°. 214 in de bus ontbroken zou hebben, niet heeft bestaan; dat toch voor de loting waren ingeschreven 214 personen waarvan een, als overleden, is doorgehaald; dat dus aan de loting moest worden deelgenomen door 213 personen, welk getal volgens het berigt van den burgemeester overeenkomt met het getal der in de bus gestorte briefjes, terwijl het berigt van den burgemeester wordt gestaafd door de alphabetische lijst, door de opgave aan den Commissaris des Konings verstrekt voor de bepaling van het contingent door de gemeente Tilburg te leveren, en door het getal der gedrukte lotingsbriefjes van de provinciale griffie voor de loting te Tilburg afgezonden.

Ten aanzien van het andere punt van bezwaar wordt in hoofdzaak overwogen:

dat niet wordt bestreden de regelmatigheid der loting tot en met het nummer 58 der alphabetische lijst;

dat — nadat de bij de nummers 59 en 60 der alphabetische lijst aanvankelijk ingevulde lotingsnummers 133 en 85 waren doorgehaald, het laatstgenoemde lotingsnummer weder in de bus was gedaan en vervolgens voor de volgnummers 59 en 60 op nieuw was geloot, waarbij waren getrokken en ingevuld de lotingsnummers 170 en 70, — de lotelingen n_o. 61 tot en met 213 niet hebben gehad de hun wettig en regelmatig door het lot aangewezen kansen;

dat wat betreft de volgnummers 59 en 60 der alphabetische lijst, het de vraag is in hoeverre de eerste trekking wettig is geweest; dat de berigten van den militie-commissaris en van den burgemeester niet geheel en al overeenstemmen; dat intusschen aanvankelijk op de alphabetische lijst bij den naam van Adriaan van Gorp (volgnummer

59) is ingevuld geweest het lotingsnummer 133, en dat zoowel uit het berigt van den burgemeester als uit het adres van J. Hamers c. s. blijkt dat Adriaan van Gorp in het bezit was van het getrokken nummerbriefje 133;

dat alzoo moet worden aangenomen dat Adriaan van Gorp, volgnummer 59, persoonlijk en toen het zijne beurt was, heeft geloot, waarop zijn nummer bij zijn naam op de alphabetische lijst is ingeschreven en dat hij zich onmiddellijk daarop met zijn nummerbriefje verwijderd heeft, hetgeen niet opgemerkt is geworden bij de verwarring veroorzaakt door het ontijdig optreden van den loteling W. N. van Gorp, volgnummer 60, van de alphabetische lijst; dat Adriaan van Gorp, volgnummer 59, alzoo moet geacht worden wettig en regelmatig te hebben getrokken het lotingsnummer 133; dat vervolgens het lotingsnummer 85, *door* of *voor* W. N. van Gorp (volgnummer 60) getrokken en aanvankelijk op de alphabetische lijst ingevuld, insgelijks wettig en regelmatig aan dezen loteling is ten deel gevallen; dat het lotingsnummer 85 niet meer aan W. N. van Gorp had mogen ontnomen en op nieuw in de bus gestort worden, en evenmin het aan Adriaan van Gorp ten deel gevallen nummer 133 had mogen beschouwd worden als niet getrokken.

Ged. Staten hebben op die gronden besloten de loting te vernietigen voor zoover betreft de volgnummers 61 tot en met 213, en de loting te handhaven voor zooveel betreft de volgnummers 1 tot en met 60, met dien verstande dat aan n_o. 59, Adriaan van Gorp, blijve toegewezen het lotingsnummer 133 en aan volgnummer 60, W. N. van Gorp, het lotingsnummer 85, hun wettig en regelmatig ten deel gevallen.

Bij een adres gedagteekend 3 Maart, dat den 4 Maart bij Z. M. kabinet was ontvangen, hebben F. de Wijs en verschillende anderen, ouders van lotelingen, verzocht dat de Koning met vernietiging van het besluit van Ged. Staten de loting mogt handhaven. De appellanten merken op dat niet door den loteling die het nummer heeft getrokken, waarmede eene onregelmatigheid gezegd wordt te hebben plaats gehad, of door zijn vader bezwaren zijn ingebragt, maar alleen door vaders van lotelingen die een laag nummer hebben getrokken. Voorts zeggen appellanten met zekerheid te weten dat het bezwaarschrift tegen de loting, ofschoon gedagteekend 18 Febr., op 19 Febr. nog ter onderteekening in de gemeente circuleerde en eerst den 20, dus een dag te laat, bij Ged. Staten is ingediend, en dat ook bij de verzending niet is gehandeld zooals art. 99 der militiewet voorschrijft.

De Commissaris des Konings, omtrent dit adres gehoord, zegt dat uit het door hem in afschrift overgelegd besluit van Ged. Staten voldoende zal blijken dat de plaats gehad hebbende onregelmatigheden niet slechts voor één loteling, maar voor een groot aantal lotelingen van invloed op den uitslag der loting hebben kunnen zijn.

De Commissaris des Konings zegt voorts dat het bezwaarschrift, blijkens den daarop ter provinciale griffie geplaatsten dag- en maandstempel, op 20 Febr. is ingekomen, alzoo moet worden aangenomen 's avonds te voren, en derhalve op den vijfden dag na dien der loting, uit Tilburg verzonden te zijn; dat bij het adres geene bewijsstukken gevoegd waren, die trouwens door adressanten ook niet konden worden overgelegd; dat het adres niet door tusschenkomst van den burgemeester van Tilburg maar regtstreeks door de adressanten is ingezonden; dat deze niet-naleving der voorschriften van art. 99 naar het gevoelen van Ged. Staten en ook naar zijn gevoelen

geen reden mogt zijn om adressanten niet-ontvankelijk te verklaren; dat toch de naleving dier voorschriften niet op straffe van nietigheid is voorgeschreven.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 16 Maart 1878.

Sedert zijn bij de Afdeeling ingekomen: 1°. eene memorie van Burg. en Weth. van Tilburg. Daarin wordt gezegd dat blijkens de ontvangen mededeelingen, in strijd met de opvatting van Ged. Staten, moet worden aangenomen dat het nummer 170 aan Adriaan van Gorp en het nummer 70 aan W. N. van Gorp wettig zijn ten deel gevallen, daar beide aanvankelijk niet in de volgorde van de alphabetische lijst hebben getrokken, en de militie-commissaris dit heeft willen herstellen door de aanvankelijk getrokken nummers 85 en 133 weder op te rollen en in het glas te werpen, waarbij echter door een niet te verklaren verzuim het nummer 133 is vergeten. Voorts wordt in deze memorie in hoofdzaak aangevoerd dat de lotelingen die geloot hebben terwijl het dienstpligtig nummer 133 in de bus ontbrak, geen reden van reclame hebben, daar hunne kans op een dienstpligtig nummer daardoor was verminderd, en dat de reclamanten den termijn van art. 35 en de voorschriften van art. 99 niet hebben in acht genomen.

Burg. en Weth. zijn van oordeel dat de loting behoort te worden gehandhaafd.

2°. eene memorie van J. A. Daamen, die verzoekt dat, indien vernietiging wordt uitgesproken, dit slechts zal geschieden ten aanzien van de nummers 61 en volgende.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Dertiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 17 *April* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen, Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 5 April 1878, n°. 14, houdende beslissing van het geschil betrekkelijk *de voldoening der bezoldiging van den cipier van het kantonnaal huis van bewaring te Leiden, geregeld door de Ged. Staten van Zuidholland, met welke regeling de gemeenteraad van Aarlanderveen zich bezwaard acht.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878 bl. 85).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beslissende het geschil betrekkelijk de voldoening der bezoldiging van den cipier van het kantonnaal huis van bewaring te Leiden, geregeld door de Ged. Staten van Zuidholland, met welke regeling de gemeenteraad van Aarlanderveen zich bezwaard acht;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 20 Maart 1878, n°. 6;

Op de voordragt van Onzen Minister van Justitie van 30 Maart 1878, n°. 144;

Overwegende:

dat door de opheffing der arrondissements-regtbank te Leiden aldaar is komen te vervallen het huis van arrest tevens kantonnale gevangenis voor de kantons Leiden en Alphen en het nu opgeheven kanton Woubrugge en in stede daarvan te Leiden is opgerigt een kantonnaal huis van bewaring voor de kantons Leiden en Alphen;

dat Ged. Staten van Zuidholland op 27 November/1 December ll. besloten de jaarwedde van den cipier in het huis van bewaring vast te stellen op ƒ 250, met bepaling dat in die kosten zal worden bijgedragen door de gemeenten van het kanton Alphen, alwaar geen afzonderlijk huis van bewaring is gevestigd, doch wiens politie-gevangenen hunne straf te Leiden behooren te ondergaan;

dat de raad der gemeente Aarlanderveen, gelegen in het kanton Alphen, zich met dat besluit bezwaard heeft gevoeld en Onze beslissing heeft ingeroepen, daarbij aanvoerende dat, krachtens art. 1 der wet van 30 Junij 1855 (*Stbl.* n°. 48), de bezoldiging der cipiers van genoemde gestichten worden gedragen door de gezamenlijke gemeenten van het kanton en met deze uitdrukking, blijkens art. 2 van het reglement, behoorende bij Ons besluit van 14 Augustus 1855 (*Stbl.* no. 112), bedoeld wordt het kanton, waarin het huis van bewaring gelegen is;

Overwegende:

dat de uitlegging door genoemden gemeenteraad op grond van art. 2 van gemeld besluit aan art. 1 der aangehaalde wet gegeven onjuist is en dat artikel niet verbiedt, dat één zelfde huis van bewaring kan worden aangewezen voor meer dan één kanton;

dat dan ook in genoemd besluit, strekkende tot uitvoering van evengemelde wet, uitdrukkelijk is bepaald dat in Amsterdam en Rotterdam, elk uit meer dan één kanton bestaande, zal kunnen worden volstaan met één enkel huis van bewaring; dat voorts in gelijken geest bij Ons besluit van 28 Julij 1870 (*Stbl.* n°. 147) is bepaald dat met één enkel huis van bewaring kan worden volstaan voor de kantons Leiden, Alphen en Woubrugge, welk laatste sedert is opgeheven;

dat zoolang dat voorschrift niet is gewijzigd, en derhalve het kantonnaal huis van bewaring te Leiden tevens huis van bewaring is voor het kanton Alphen, het volkomen in overeenstemming is met de wet, dat de bezoldiging van den cipier van dat gesticht wordt gedragen door de gezamenlijke gemeenten der beide kantons waarvoor het huis dienst doet;

Gezien de wet van 30 Junij 1855 (*Stbl.* n°. 48) en Onze besluiten van 14 Aug. 1855 (*Stbl.* no. 112), gewijzigd bij Ons besluit van 12 Julij 1856 (*Stbl.* n°. 68) en 20 Julij 1870 (*Stbl.* n°. 147);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met bevestiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Zuidholland van 27 November/1 December 1877, het daartegen door den gemeenteraad van Aarlanderveen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Justitie is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 5 April 1878.

WILLEM.

De Minister van Justitie,
H. J. SMIDT.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

2o. van 5 April 1878, no. 15, zijnde een geheel gelijkluidend besluit voor zoover het bezwaar van den gemeenteraad van *Alphen* betreft.

3o. van 5 April 1878, no. 16, zijnde een geheel gelijkluidend besluit, voor zoover het bezwaar van den gemeenteraad van *Hazerswoude* aangaat.

4o. van 8 April 1878, no. 4, houdende beschikking op het beroep ingesteld door *den gemeenteraad van Lekkerkerk tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland van* 27 *Nov.* 1877, *G. S., no.* 34, *waarbij zijn verzoek om een gebouw, bestemd voor vereenigd post- en telegraafkantoor en voor gemeentehuis, te mogen stichten op de in September* 1867 *gesloten algemeene begraafplaats, is gewezen van de hand.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 60.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep ingesteld door den gemeenteraad van Lekkerkerk tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland van 27 Nov. 1877, G. S., no. 34, waarbij zijn verzoek om een gebouw, bestemd voor vereenigd post- en telegraafkantoor en voor gemeentehuis, te mogen stichten op de in Sept. 1867 gesloten algemeene begraafplaats, is gewezen van de hand;
Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 27 Maart 1878, no. 3;
Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 April 1878, litt. C, Binnenl. bestuur;

Overwegende:

dat de adressant zich in het najaar van 1877 heeft gewend tot Ged. Staten, te kennen gevende dat hij wenschte daar te stellen een gebouw voor het boven omschreven drieledig doel, naast de kerk der Hervormden in de gemeente Lekkerkerk; dat hij daarvoor in gebruik zou moeten nemen een gedeelte van de sedert 10 jaren gesloten begraafplaats en dat hij voor het leggen der fundamenten van het nieuwe gebouw daarop eenige uitgravingen zou moeten doen aan de Noord- en Westzijden, voor welk laatste hij de vereischte vergunning verzocht;

dat Ged. Staten daarop hebben verklaard, dat zij adressants verzoek om te mogen stichten een gebouw op de algemeene begraafplaats, moesten wijzen van de hand met het oog op het belang van den openbaren gezondheidstoestand;

Overwegende:

dat naar de bepalingen der begrafeniswet, eene begraafplaats, die 10 jaren gesloten is geweest, het karakter van begraafplaats in zooverre verliest, dat nà dien termijn het verbod van art. 16 3e lid is opgeheven en de grond tot bezaaijing of beplanting mag worden gebruikt;

dat alléén uitgraving van den grond tot meerdere diepte dan 0.5 meter nog gedurende 20 jaren niet mag plaats hebben dan met vergunning van Ged. Staten;

dat deze beperkende bepaling kennelijk geschreven is met het oog op de omstandigheid, dat in sommige gronden de ontbinding van lijken zeer langzaam plaats vindt en de vertering daarvan in een tienjarig tijdsverloop niet afloopt, in welk geval diepe uitgravingen zeer schadelijk zouden kunnen werken op de volksgezondheid en ook aanstoot zouden kunnen geven aan de overgebleven betrekkingen der overledenen;

dat uit de ontvangen inlichtingen in dit geval gebleken is dat lijken die 10 jaren in de aarde gerust hadden geheel waren vergaan en dat het nu meer dan 15 jaren geleden is dat het laatste lijk op dat gedeelte der begraafplaats waarop men de uitgravingen wil doen is ter aarde besteld;

dat een geneesheer die 28 jaren de praktijk in Lekkerkerk heeft uitgeoefend heeft verklaard dat van de ruimingen die vroeger om de 10 jaren plaats hadden nooit eenige nadeelige invloed op de gezondheid der bewoners van Lekkerkerk is ondervonden;

dat op het bedoelde gedeelte geene eigen graven zijn en dat niet is gebleken dat iemand tegen den voorgenomen bouw bezwaren heeft ingebragt;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* no. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bovengenoemd besluit van Ged. Staten van 27 November 1877 aan het gemeentebestuur van Lekkerkerk alsnog vergunning te verleenen om de uitgraving die noodig is voor de fundamenten van het nieuwe gebouw te doen op het aangegeven gedeelte der gesloten algemeene begraafplaats, onder voorwaarde dat de uitgraving zal geschieden onder behoorlijk toezigt en dat de overblijfselen van lijken die men mogt vinden met zorg in kisten zullen worden verzameld en weder ter aarde besteld.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 8 April 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

5o. van 8 April 1878, n°. 6, houdende beschikking op het beroep van *C. van Arendonk c. s., te Herwijnen, van een besluit van Gedep. Staten van Gelderland, dd.* 29 *Mei* 1877, *n°.* 84, *betreffende de bemaling van de verschillende blokken van den polder Herwijnen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 91.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van C. van Arendonk c. s., te Herwijnen, van een besluit van Ged. Staten van Gelderland, dd. 29 Mei 1877, no. 84, betreffende de bemaling van de verschillende blokken van den polder Herwijnen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 27 Maart 1878, n°. 88;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 4 April 1878, n°. 5, Afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat in de vergadering van den geërfdendag van den polder Herwijnen van 11 April 1877 besloten is aan poldermeesters toestemming te geven om het water van het hooge en van het middelblok van dien polder te malen in het lage blok;

de adressanten van dit besluit schorsing hebben gevraagd van Ged. Staten, die bij hun besluit van 29 Mei 1877, no. 84, beslisten dat er geene termen waren om de gevraagde schorsing uit te spreken; dat adressanten van dit besluit bij Ons in beroep komende verzoeken dat ingevolge art. 12 van het rivierpolder-reglement voornoemd besluit door Ons worde vernietigd en dien ten gevolge door Ons worde uitgesproken de schorsing van het besluit der geërfden van den polder Herwijnen, opdat dit alsdan door de Prov. Staten worde vernietigd;

Overwegende:

dat in het provinciaal rivierpolder-reglement de schorsing voorkomt als een middel voor Ged. Staten om dadelijk de werking te stuiten van een besluit, hetwelk zij strijdig achten met de wetten, algemeene maatregelen van inwendig bestuur, provinciale reglementen of verordeningen of nadeelig voor den algemeenen waterstaat of voor den bijzonderen van districten, dorpspolders of polders; maar dat het niet in de bedoeling van het reglement ligt dat door Ons zoodanige schorsing van het besluit van eenig polderbestuur worde uitgesproken;

dat toch het reglement wel in art. 8 bepaalt, dat Ged. Staten, wanneer zij een besluit hebben geschorst, dat in de eerstvolgende vergadering van de Prov. Staten ter vernietiging moeten voordragen, maar dat het reglement niet bepaalt hoe nà eene schorsing, door Ons uitgesproken, de zaak tot eene beslissing zou moeten worden gebragt;

dat daarenboven van een besluit van vernietiging op voordragt van Ged. Staten òf op verzoek van belanghebbenden door de Prov. Staten genomen krachtens art. 12 voormeld bij Ons in beroep kan worden gekomen; dat Wij dus eerst nà de beslissing der Prov. Staten geroepen worden de aangevoerde gronden ter vernietiging te onderzoeken en daaromtrent uitspraak te doen; dat daarmede niet te rijmen zoude zijn dat nog vóór de beslissing der Prov. Staten van Ons een oordeel omtrent de gronden waarop de vernietiging verlangd wordt zou kunnen worden gevraagd óf wel door Ons eene schorsing zou kunnen worden uitgesproken, die alleen op het oordeel, zij het ook een voorloopig oordeel, dat er grond tot vernietiging aanwezig is, kan zijn gegrond;

Gezien artt. 6 en 12 van het reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 Sept. 1856 no. 111;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren dat het door adressanten gedaan verzoek niet vatbaar is voor inwilliging.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 8 April 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,

De Directeur van het Kabinet des Konings,

ALEWIJN, *w. d.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *den gemeenteraad vau 's Gravenpolder tegen een besluit van Ged. Staten van Zeeland, waarbij het onderhoud van een deel van den straatweg aan die gemeente is opgedragen.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Dit geschil van bestuur is ingevolge magtiging des Konings bij deze Afdeeling op den 21 Februarij 1878 aanhangig gemaakt.

Het staat in naauw verband met een bestuursgeschil, vroeger op verzoek van de gemeente Kloetinge, provincie Zeeland, bij de Afdeeling aangebragt en beslist bij Kon. besluit dd. 14 Junij 1870, n°. 18, waarbij is uitgemaakt dat het onderhoud van den grooten weg der 2e klasse van Goes over Ellewoutsdijk, Terneuzen, Axel, Hulst naar St. Nicolaas tot op de grensscheiding met Oost-Vlaanderen (zie staat B. geannexeerd aan het Kon. besluit van 13 Maart 1821 no. 73 (Luttenberg, *Chron. Verz.*, p. 37) rust op de Staten der provincie Zeeland.

Het gemeentebestuur van 's Gravenpolder, provincie Zeeland, overtuigd dat het gedeelte van dien weg, loopende van ongeveer 24 meter ten noord-oosten van het dorp en dóór het dorp tot aan den zoogenaamden Schuitweg, bij gemis aan onderhoud, in zeer slechten staat verkeert, zoodat voortdurend daarover vele klagten worden vernomen zoo van ingezetenen van 's Gravenpolder, als van anderen die over dien weg de zuidelijk en noordelijk van 's Gravenpolder gelegen gemeenten moeten bezoeken, heeft, op grond van voormeld Kon. besluit van 14 Junij 1870, n°. 18, herhaaldelijk bij Ged. Staten van Zeeland aangedrongen dat van wege de provincie in het onderhoud zou worden voorzien.

Toen deze stappen vruchteloos bleven heeft het gemeentebestuur zich den 23 Junij 1877 gewend tot de Prov. Staten van Zeeland, met verzoek om in hunne toen aanstaande bijeenkomst den post voor onderhoud van den weg van Goes naar 's Gravenpolder op de begrooting der enkel provinciale en huishoudelijke uitgaven voor de dienst 1878 met zoodanige som te verhoogen, dat ook het gedeelte van dien weg, loopende van 24 meter benoordoosten de kom dezer gemeente, door die kom tot aan den Schuitweg, daaruit in voldoenden staat van onderhoud zou kunnen worden gebragt.

De Staten der provincie Zeeland hebben dit adres in handen gesteld van het college van Ged. Staten, om daarover te dienen van advies en zij hebben, zich vereenigende met de gronden en de conclusie van dat advies, bij besluit van 9 Nov. 1877 het gemeentebestuur verklaard niet-ontvankelijk in zijn verzoek.

Het hierboven bedoeld advies, door Ged. Staten uitgebragt op den 19 Oct. 1877, bevat omtrent het geschilpunt zelf, na mededeeling van eenige feiten, het navolgende:

„Toen door ingezetenen van de gemeente en van de omliggende gemeenten geklaagd werd over den slechten toestand van de dorpstraat, wendden Burg. en Weth. zich bij schrijven van 7 Aug. 1876 tot ons met het verzoek, dat in het herstel van die straat van wege de provincie zou worden voorzien; een verzoek, gegrond op de

bewering, dat de weg Goes—Ellewoutsdijk een provinciale weg zou zijn. Wij overwogen dienaangaande dat, wel is waar, het beheer en onderhoud van de groote wegen der tweede klasse bij het Kon. besluit van 13 Maart 1821, n°. 73, aan de provincie is opgedragen, doch dat daarbij niets beslist was omtrent het onderhoud van de traverse in die wegen; dat dit eerst later geschied is bij de Kon. besluiten van 25 Dec. 1823, n°. 86, bepalende dat het onderhoud van de traverse der groote wegen in de steden — „ofschoon als gedeelten van de groote rijkscommunicatie te beschouwen,” gelijk in de considerans gezegd wordt — zoude zijn ten laste van de steden door welke zij loopen, en bij dat van 2 Julij 1840, n°. 79, voorschrijvende dat het onderhoud van de *traversen* ten platten lande door het bestuur van de groote wegen zou geschieden, behoudens teruggaaf van de kosten van onderhoud door de gemeenten, zoover die gedeelten bevorens ten haren laste waren; dat, ofschoon beide besluiten alleen de traversen van de groote *rijkswegen* op het oog hebben, gelijk hieronder nader zal worden aangetoond, daaruit blijkt, dat de Regering bij hare verordeningen omtrent de wegen onderscheidt tusschen wegen en traversen en dat alzoo het Kon. besluit van 13 Maart 1821, 't welk alleen van wegen, niet van traversen spreekt, niet kan worden ingeroepen als bron van verpligting voor de provinciën om de traversen te onderhouden, welke deel uitmaken van de wegen der tweede klasse, haar bij dat besluit in beheer en onderhoud opgedragen. Wij overwogen voorts dat, wel is waar, de dorpstraat in 's Gravenpolder te voren door het *Middel van straten en wegen* werd onderhouden, maar dat uit de opheffing van dat ligchaam in 1865 geenszins volgde, dat thans de provincie gehouden zou zijn deze straat als traverse te onderhouden, vermits zulke verpligting haar bij geen wettelijke verordening is opgedragen, zoodat het er voor gehouden moet worden, dat zulke verpligting uit den aard der zaak en overeenkomstig de artt. 230 en 231 der Gemeentewet op de gemeente 's Gravenpolder rust, welke gemeente het beheer zou gehad hebben, wanneer het middel van straten en wegen nooit bestaan hadde.

„Immers dat middel onderhield sedert vele jaren, vóór dat de weg Goes—Ellewoutsdijk tot een grooten weg van de tweede klasse verheven was, de wegen en straten in Zuid-Beveland en dus ook de dorpstraat in 's Gravenpolder tegen genot van eene bijdrage uit de polders, ad 39 cent per hectare. Het deed dat vrijwillig *voor* en *in de plaats* van de gemeenten op welke, zonder het bestaan van het *Middel*, de last van onderhoud zou gerust hebben. Bij de opheffing er van viel de verpligting op de gemeenten terug, welke dan ook in het genot werden gesteld van de bijdrage uit de polders, vroeger door het *Middel* genoten. Het gaat onzes inziens niet aan, de lusten van het ontbonden Middel als erfenis te aanvaarden, maar de lasten, welke daar tegenover stonden, van zich af te werpen en te trachten die op anderen te schuiven.

„Op grond van een en ander gaven wij bij ons schrijven van 18 Aug. 1876 aan Burg. en Weth. van 's Gravenpolder te kennen, dat het onderhoud van den bedoelden weg (straat) uit den aard der zaak bij de gemeente behoort.

„Acht maanden later kwamen Burg. en Weth. op de zaak terug. Bij brief van 16 April ll. gaven zij te kennen, dat zij zich met onze zienswijze niet konden vereenigen, bewerende dat het tegendeel er van zou zijn uitgemaakt bij het Kon. besluit van 14 Junij 1870, n°. 18, betreffende het geschil tusschen Ged. Staten en de gemeente

Kloetinge over het onderhoud van den weg Goes—'s Gravenpolder. Vermits echter deze weg begint aan den grooten weg eerste klasse van Goes—IJersekendam, bezuiden en ver buiten de kom der gemeente Kloetinge, zoodat daar van geen traverse spraak was en het alzoo een geheel verschillend geval betrof, was er voor ons geen enkele aanleiding om op onze zienswijze terug te komen en gaven wij bij ons schrijven van 8 Junij ll. aan Burg. en Weth. te kennen, dat wij de provincie niet gehouden achten in het bedoeld onderhoud te voorzien.

„Hiertegen is het adres van Burg. en Weth. van 27 Junij ll. gerigt. Men beweert 1°, dat onze zienswijze in lijnregten strijd is met het hierboven aangehaald Koninklijk besluit van 14 Junij 1870, en 2°. dat integendeel, zoowel het Kon. besluit van 2 Julij 1840, n°. 79, als de missive van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 Febr. 1863, veeleer van hetzelfde beginsel schijnen uit te gaan als het Kon. besluit van 14 Junij 1870.

„Wat betreft de eerste bewering, wij hebben reeds hierboven aangetoond, dat de kwestie bij laatstgenoemd besluit uitgemaakt eene geheel andere is, dan die welke het hier geldt, vermits bij dat besluit van geen traverse spraak is geweest noch heeft kunnen zijn, en dat woord dan ook te vergeefs in gemeld besluit zal worden gezocht. De vraag, wie gehouden is traversen van groote wegen te onderhouden? is daarbij niet behandeld, veelmin uitgemaakt; zoodat onze zienswijze ten aanzien van de traverse in 's Gravenpolder onmogelijk in strijd kon zijn met het aangehaald Kon. besluit.

„Daarmede is tevens de tweede bewering van de adressanten wederlegd. Indien het besluit van 14 Junij 1870 niets beslist aangaande het onderhoud van *traversen*, dan kan het er niets toe doen of het besluit van 2 Julij 1840 en de missive van 9 Febr. 1863 van hetzelfde beginsel *schijnen* uit te gaan als de adressanten in het besluit van Junij 1870 meenen te zien. Bij dat besluit toch is niets anders beslist, dan dat de gemeente Kloetinge niet gehouden is den *weg*, loopende van den grooten weg eerste klasse van Goes naar IJersekendam, tot aan 's Gravenpolder, zoover die op haar grondgebied ligt, te onderhouden; maar een beginsel van beslissing omtrent het onderhoud van eene *traverse* is daarin niet te ontdekken. Evenmin kan het beroep op de circulaire van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 Febr. 1863 iets afdoen. Immers uit overweging dat het besluit van Julij 1840 geen, althans geene volledige uitvoering erlangd heeft, dat het onderhoud van sommige traversen ten platten lande door het Rijk is overgenomen, tegen uitkeering door de gemeenten, dat in het onderhoud van vele andere der traversen, bedoeld bij het Kon. besluit van Julij 1840, noch door het Rijk, noch door de gemeenten, voorzien wordt, en dat die toestand dringend voorziening eischt, droeg de Regering bij de Staatsbegrooting voor 1863 een crediet van f 15,000 voor ten einde in de verbetering van sommige en in het verder onderhoud van andere dier traversen te kunnen voorzien, en wel op grond dat het Rijk bij die traversen, *deel* uitmakende van de groote (Rijks)*communicatie*, hetzelfde belang heeft als bij het verder gedeelte van den weg. Door dat crediet toe te staan, besliste de wetgevende magt dat het onderhoud van de traversen van de groote rijkswegen der eerste klasse ten platten lande voortaan een rijkslast zal zijn, terwijl de circulaire bewijst dat het besluit van 2 Julij 1840 alleen de traversen in *die* wegen, geenszins die, welke in de groote wegen der tweede klasse gevonden

worden, op het oog heeft gehad. Is dit zoo, gelijk wij gelooven, dan is geen Kon. verordening aanwijsbaar, bij welke het onderhoud van de laatstbedoelde traversen aan iemand, wien ook, is opgelegd en heeft men zich te houden aan de Gemeentewet, welke het onderhoud tot een gemeentelast maakt.

„Vermits alzoo een geschil bestaat omtrent het onderhoud der meergemelde traversen tusschen het gemeentebestuur van 's Gravenpolder en ons college, in welk geval, krachtens art. 148 der provinciale wet, de beslissing behoort aan den Koning, hebben wij de eer uwer vergadering in overweging te geven, adressanten niet-ontvankelijk in hun verzoek te verklaren."

Tegen dit besluit der Staten van Zeeland van 9 Nov. jl. heeft de gemeenteraad van 's Gravenpolder zich bij den Koning voorzien bij adres van den 17 Jan. 1878.

In dat adres wordt, na mededeeling der hiervoor reeds vermelde feiten, aangevoerd dat het, naar het inzien van den gemeenteraad, vooral met het oog op het Kon. besluit van 14 Junij 1870, n°. 18, niet twijfelachtig is, dat het onderhoud van het bedoelde eind straatweg op de Staten der provincie rust; dat dat eind weegs immers een onbetwistbaar en onbetwist gedeelte uitmaakt van den grooten weg der 2e klasse van Goes naar Ellewoutsdijk enz., waarvan het onderhoud nimmer ten laste der gemeente 's Gravenpolder is geweest en alzoo evenals van den weg door Kloetinge, waarop het besluit van 14 Junij 1870 betrekking heeft, na de opheffing van het Middel van Straat- en Landwegen in Zuid-Beveland, bij gebreke van andere onderhoudspligtigen, volgens het Kon. besluit van 13 Maart 1821 op de Staten der provincie is teruggevallen; dat Ged. Staten van Zeeland bij hun te dezer zake aan de Prov. Staten gedaan voorstel (opgenomen in het bijvoegsel der *Middelburgsche Courant* van 14 Nov. 1877) de ongehoudenheid der provincie en de verpligting der gemeente tot het bedoelde onderhoud schijnen te baseren op de stelling, dat het onderwerpelijke gedeelte wegs, als loopende door de kom der gemeente, moet gekwalificeerd worden als traverse en dat noch het Kon. besluit van 14 Junij 1870, noch eenige andere wettelijke verordening, aan de Staten het onderhoud van traversen oplegt; dat het evenwel geen breedvoerig betoog zal behoeven om de onjuistheid dezer redenering aan te toonen, vermits het duidelijk is, dat hij, die met het onderhoud van eenen weg is belast, van zelf den geheelen weg heeft te onderhouden, ten ware hij mogt aantoonen van het onderhoud van eenig gedeelte daarvan uitdrukkelijk te zijn vrijgesteld; dat nu benamingen als traverse, dorpstraat en dergelijke niet wegnemen, dat de aldus gekwalificeerde oppervlakten *deelen* zijn van den weg waartoe zij behooren en mitsdien hun onderhoud, bij gemis van uitdrukkelijke voorschriften waarbij het tegendeel is bepaald, ten laste komt van hen, die met het onderhoud van den geheelen weg zijn bezwaard; dat het trouwens der Regering bij de vaststelling van het Kon. besluit van 13 Maart 1821 en de daarbij behoorende staten A. en B. niet onbekend kan geweest zijn, dat de wegen welke zij als groote wegen der 2e klasse ten laste van de Staten der provincie bragt, door een groot aantal dorpen liepen, en men met grond mag aannemen dat zij, bedoelende de zoogenaamde traversen aan het onderhoud der Staten te onttrekken en ten laste der gemeenten te brengen, niet zou hebben nagelaten dit uitdrukkelijk bij het besluit voor te schrijven; dat evenmin bij eenige latere wettige verordening het Kon. besluit van 13 Maart 1821 in dier voege is gewijzigd, dat de Staten der

provinciën van het onderhoud van sommige gedeelten der groote wegen van de 2e klasse zijn ontheven, en dat onderhoud alzoo nog steeds bij gebreke van andere onderhoudspligtigen op de Staten rust.

Ten slotte verzoekt de gemeenteraad, dat door den Koning, naar aanleiding van art. 148 der provinciale wet, zal worden beslist, dat het onderhoud van het gedeelte van den grooten weg der 2e klasse van Goes naar Ellewoutsdijk enz., aanvangende pl. m. 24 meter benoordoosten van de kom van het dorp 's Gravenpolder en loopende door die kom tot aan den Schuitweg, rust op de Staten der provincie Zeeland, althans niet op de gemeente 's Gravenpolder.

De heer Mr. J. H. DE LAAT DE KANTER, te Goes, treedt als gemagtigde voor den appellant op, en zegt:

Toen ik acht jaren geleden (11 Mei 1870, R. v. S., p. 125) de eer had voor uw hoog college de belangen der gemeente Kloetinge te bepleiten in een geschil met Ged. Staten van Zeeland over het onderhoud van denzelfden weg, die het onderwerp van het tegenwoordig geschil uitmaakt, vermoedde ik weinig nogmaals ter zelfde zake voor eene andere gemeente te zullen optreden. Te minder was dit te wachten na de beslissing bij Kon. besluit van 14 Junij 1870, n°. 18, genomen, waarbij op afdoende wijze is beslist, dat het onderhoud van den weg in geschil ten laste is der provincie Zeeland.

Maar op het stuk van den 's Gravenpolderschen straatweg zijn heeren Gedeputeerden moeijelijk te overtuigen.

Althans met de gemeente 's Gravenpolder wordt nu hetzelfde geschil gevoerd als acht jaren geleden met de gemeente Kloetinge. In naam is het een *ander* geschil, doch in de daad *hetzelfde*.

Toch is het een feit, dat verschillende *traversen*, in provinciale wegen voorkomende, door de provincie worden onderhouden.

Te oordeelen naar het door Ged. Staten aan de Prov. Staten van Zeeland in hunne jongste najaarsvergadering uitgebragt verslag — het eenige ons bekende stuk, waarin de motieven voor het standpunt, door Ged. Staten ingenomen, worden uitgesproken — is de hoofdstelling van dat college, „dat, wel is waar het beheer en onderhoud van de groote wegen der tweede klasse bij het Kon. besluit van 13 Maart 1821, n°. 73, aan de provincie is opgedragen, doch dat daarbij niets beslist was omtrent het onderhoud van de traverse in die wegen; dat dit eerst later geschied is bij de Kon. besluiten van 25 Dec. 1823, n°. 86, bepalende dat het onderhoud van de traverse der groote wegen in de steden — „ofschoon als gedeelten van de groote rijkscommunicatie te beschouwen,” gelijk in den considerans gezegd wordt — zouden zijn ten laste van de steden door welke zij loopen en bij dat van 2 Julij 1840, n°. 79, voorschrijvende dat het onderhoud van de traversen ten platten lande door het bestuur van de groote wegen zou geschieden, behoudens teruggaaf van de kosten van onderhoud door de gemeenten, zoover die gedeelten bevorens ten haren laste waren; dat, ofschoon beide besluiten alleen de traversen van de groote rijkswegen op het oog hebben, gelijk

hieronder nader zal worden aangetoond, daaruit blijkt, dat de Regering bij hare verordeningen omtrent de wegen onderscheidt tusschen wegen en traversen, en dat alzoo het Kon. besluit van 13 Maart 1821, hetwelk alleen van wegen, niet van traversen spreekt, niet kan worden ingeroepen als bron van verpligting voor de provinciën om de traversen te onderhouden, welke deel uitmaken van de wegen der 2e klasse, haar bij dat besluit in beheer en onderhoud opgedragen"; en voorts ten aanzien van het Kon. besluit van 14 Junij 1870: "dat de quaestie bij laatstgemeld besluit uitgemaakt eene geheel andere is dan die welke het hier geldt, vermits bij dat besluit van geen traverse spraak is geweest noch heeft kunnen zijn en dat woord dan ook te vergeefs in gemeld besluit zal worden gezocht. De vraag, wie gehouden is traversen van groote wegen te onderhouden? is daarbij niet behandeld, veelmin uitgemaakt; zoodat naar de zienswijze van Ged. Staten, ten aanzien van de traverse in 's Gravenpolder, onmogelijk strijd kon zijn met het aangehaald Kon. besluit."

Ged. Staten maken derhalve onderscheid tusschen *wegen* en *traversen;* wat omtrent den weg is bepaald, geldt, volgens hen, niet van *traversen;* nergens is beslist, dat de *traversen,* voorkomende in de wegen, ten laste van de provincie komen en derhalve — dit is hun onveranderlijk refrein — dan komen zij natuurlijk ten laste van de gemeenten, en zulks "krachtens den aard der zaak en overeenkomstig de artt. 230 en 231 der gemeentewet."

Nu is het een feit dat onderscheidene zoogenaamde *traversen* in provinciale wegen, zonder bedenking door de provincie worden onderhouden: bijv. de traversen buiten de basculebrug te Zierikzee, door het gehucht Kapelle en door de dorpen Nieuwerkerk, Wolfaarsdijk en Kloosterzande en ik had dus regt te beweren, dat Ged. Staten alleen ten aanzien van den 's Gravenpolderschen straatweg, zoo uiterst moeijelijk te overtuigen zijn.

Bij het aan Z. M. den Koning ingediende adres betoogde het gemeentebestuur van 's Gravenpolder reeds, dat het met alle regelen eener gezonde uitlegkunde strijdig was, om uit het zwijgen der Kon. besluiten van 13 Maart 1821 en 14 Junij 1870 over *traversen,* af te leiden, dat daarom alleen die besluiten op traversen niet toepasselijk zouden zijn. Waren *wegen* en *traversen* twee onderling in aard en bestemming verschillende zaken, zooals bijv. een *kanaal* en een *brug,* of als een *straat* en een *riool,* dan zou er aan den regel *inclusio unius, exclusio alterius,* kunnen gedacht worden, althans de stelling, dat het onderhoud van het kanaal nog niet noodwendig dat van de daarover gespannen brug, of het onderhoud van de straat, nog niet van de daaronder loopende riool medebragt, zou niet zoo geheel ongegrond zijn.

Doch hetgeen Ged. Staten *traversen* noemen, zijn niets meer of minder dan *onmisbare bestanddeelen* van de wegen waarin zij worden aangetroffen; *zonder* die traversen zouden de wegen ophouden wegen te zijn, in de beteekenis van communicatie-middelen *tusschen de twee uiteinden.*

De onderwerpelijke weg begint blijkens zijne benaming (staat B behoorende bij Koninklijk besluit van 13 Maart 1821) te *Goes* en eindigt aan de *grensscheiding met Oost-Vlaanderen.* Denkt men daaruit nu eens weg de menigvuldige einden, die door dorpen loopen, dan springt het in het oog, dat er van een weg van Goes naar de grenzen van Oost-Vlaanderen geen sprake meer zijn kan.

Het ligt alzoo voor de hand dat hij die met het onderhoud van een weg *"van Goes naar de grenzen van Oost-Vlaanderen"* belast is, "uit den aard der zaak" om eene gebruikelijke uitdrukking van heeren Ged. Staten te bezigen, zich niet aan het onderhoud van één of meer *deelen* van dien weg kan onttrekken, ten ware hij daarvan uitdrukkelijk mogt zijn *ontheven*; of een ander daarmede uitdrukkelijk belast. En dat te minder, dewijl het der Regering niet onbekend kan geweest zijn, dat de wegen, waarvan zij den onderhoudspligt regelde, door een groot aantal bebouwde kommen van gemeenten liepen "of zoogenaamde traversen" bevatten, en men dus met grond mag aannemen, dat zij, daaromtrent eene andere regeling willende dan omtrent de wegen zelven, niet nagelaten zou hebben, haren wil daaromtrent te verklaren.

Zoo iets heeft evenwel geen plaats gevonden, zoodat hetgeen omtrent de *wegen* is verordend, noodwendig de *geheele* wegen, in hunne gansche uitgestrektheid betreft.

Ged. Staten keeren evenwel de stelling om en zeggen: "aan de provincie is wel het onderhoud van den *weg* opgedragen, maar niet dat van de daarin begrepen *traversen.*" Het ongerijmde van deze redenering springt in het oog: zij staat gelijk met die van iemand, die een huis te onderhouden hebbende, zou zeggen: ik moet wel het huis onderhouden, maar nergens is mij de last opgelegd ook het dak of de schoorsteenen te onderhouden.

"Maar" zeggen Ged. Staten — en hierin schijnt het zwaartepunt hunner stelling te moeten worden gezocht — "bij het Kon. besluit van 13 Maart 1821, n°. 73, is, wel is waar, het beheer en onderhoud van de groote wegen der tweede klasse aan de provincie opgedragen, doch daarbij was niets beslist omtrent het onderhoud van de traversen *in die wegen*, dit is eerst later geschied bij de Kon. besluiten van 25 Dec. 1823, n°. 86 en 2 Julij 1840, n°. 79, en ofschoon die besluiten alleen de traversen van de groote rijkswegen op het oog hebben, blijkt er toch uit, *dat de Regering omtrent de wegen onderscheidt tusschen wegen* en *traversen* en dat alzoo het Kon. besluit van 13 Maart 1821, 't welk alleen van *wegen*, niet van *traversen* spreekt, niet kan worden ingeroepen als bron van verpligting voor de provinciën om de traversen te onderhouden, welke deel uitmaken van de wegen der tweede klasse, haar bij dat besluit in beheer en onderhoud opgedragen."

Alzoo: "de Regering onderscheidt tusschen *wegen* en *traversen.*"

Vooreerst zij opgemerkt, dat, gelijk door Ged. Staten wordt erkend, de aangehaalde besluiten van 1823 en 1840 alleen betrekking hebben op de traversen in de groote wegen der eerste klasse, die in onderhoud zijn bij het *Rijk*, en dat het eene volkomen onjuiste voorstelling is, alsof die besluiten eene latere regeling zouden inhouden omtrent het onderhoud der traversen in de groote wegen der *tweede* klasse. Die besluiten moeten alleen daarom reeds ter beoordeeling van het onderhavige geschil buiten aanmerking blijven.

Maar, ook al wil men die besluiten in aanmerking nemen, als grond voor de bewering van Ged. Staten, "dat de Regering bij hare verordeningen omtrent de wegen onderscheidt tusschen *wegen* en *traversen,*" dan zal bij nadere beschouwing blijken, dat die besluiten geheel en al op dezelfde beginselen rusten, als dat van 13 Maart 1821.

Het besluit van 25 Dec. 1823 berust op en verwijst naar art. 10 van het besluit van 17 Dec. 1819, n°. 1, waarbij alle gedeelten van wegen loopende door *steden*, ten

laste dier steden waren gebragt; op den bijzonderen grond dat de traversen in de steden *bestonden* en niet ten behoeve van de groote communicaties zijn verpligt. Wel verre dus, dat het besluit van 1823 als organieke regeling zoude te beschouwen zijn, waarbij verschillend omtrent *wegen* en *traversen* zou zijn beslist, houdt het eenvoudig eene bevestiging in van hetgeen in 1819 op het voetspoor van het souverein besluit van 20 Sept. 1814 reeds was verordend.

Het besluit van 1840 vindt zijnen grondslag en verklaring tevens in dat van 9 April 1820, n°. 133, (art. 2).

Art. 2 van dat besluit zegt: „Het dagelijksch beheer over al de groote wegen enz. wordt opgedragen aan de Staten der onderscheidene provinciën enz., *onverminderd dat ten laste van corporatiën, gemeenten of particulieren zal komen of verblijven het onderhoud van zoodanige* GEDEELTEN VAN DEZELVE WEGEN enz. *als te voren tot hunnen laste zijn geweest.*"

Dit art. 2 wordt, met nog twee andere voorschriften, in den considerans van het besluit van 2 Julij 1840 aangehaald met de bijvoeging, dat die „allen betrekkelijk zijn tot het onderhoud van *die* GEDEELTEN VAN GROOTE WEGEN, welke *bevorens zijn geweest* ten laste van *gemeenten,* corporaties of particulieren."

Nu begint, na dit te hebben geconstateerd, het besluit van 1840 inderdaad te spreken van *traversen;* bepaalt bij art. 1, dat in het onderhoud der traversen der gemeenten ten platten lande door het bestuur der groote wegen zal worden voorzien; in § 2 dat de kosten van dat onderhoud zullen worden terug gegeven door die gemeenten, *welks daartoe verpligt zijn,* en in § 5 dat een staat zal worden opgemaakt van *die gemeenten, die,* volgens de bestaande verordeningen, *verpligt zouden zijn, zelven hare traversen te onderhouden.*

Wanneer nu Ged. Staten zeggen, dat de Regering bij hare verordeningen omtrent de wegen onderscheidt tusschen *wegen* en *traversen,* dan is dit niets dan eene loutere woordspeling; de Regering onderscheidt eigenlijk tusschen gedeelten van wegen *die bevorens door gemeenten werden onderhouden* en de zoodanige waarvan dit *niet* het geval is; en daar het nu ten aanzien van die gedeelten die door de kommen der dorpen loopen *meer* het geval zal zijn geweest dan ten aanzien van andere gedeelten, werd eene afzonderlijke beslissing noodig geoordeeld, inweerwil dat art. 5 van het besluit van 13 Maart 1821 reeds precies hetzelfde had bepaald.

In allen gevalle blijkt uit dit besluit van 1840 — het moge dan het *woord traversen* gebruiken — dat hierbij, even als bij alle andere verordeningen omtrent de wegen, het criterium niet gelegen is in het onderscheid tusschen *wegen* en *traversen,* maar in de vraag of het onderhoud *„bevorens" ten laste der gemeente geweest is,* en dat de Regering — hetzij er sprake was van *wegen* of van *traversen* — de beslissing omtrent het onderhoud altijd van *die* vraag afhankelijk heeft gesteld.

En nu staat het *in facto* vast en wordt door Ged. Staten *erkend* (zie hun verslag aan de Prov. Staten) *„dat de dorpstraat in 's Gravenpolder te voren werd onderhouden door het Middel van straten en wegen"* en dus nooit ten laste der gemeente is geweest.

Dit vaststaande, gelooven wij dat door 's Gravenpolder met regt is betoogd, dat de kwestie, thans door Ged. Staten opgeworpen, inderdaad door het Kon. besluit van

14 Junij 1870, no. 18, is beslist, omdat daarbij is uitgemaakt, dat de opheffing van het Middel van straten en wegen, het daardoor gevoerd onderhoud ten laste der provincie bragt.

In allen gevalle — al mogt men dit niet aannemen — volgt uit het betoogde, dat dezelfde motieven, die tot het besluit van 14 Junij 1870 hebben geleid, noodwendig eene gelijke beslissing van het onderwerpelijke geschil moeten ten gevolge hebben.

Ged. Staten hebben nog een aantal motieven van convenientie aangevoerd, die wij meenen te kunnen onaangeroerd laten; meerendeels zijn het oude kennissen van het jaar 1870 en zoo zij toen vruchteloos zijn aangevoerd, zullen zij ook thans bij de beslissing niet wegen.

Op deze gronden verwacht ik gunstig advies.

De heer Mr. E. Fokker, griffier der Prov. Staten van Zeeland, te Middelburg, treedt als gemagtigde voor het college van Ged. Staten op. Zijne rede kwam hierop neder:

I. In de memorie doet partij het voorkomen alsof deze zaak reeds behandeld en beslist ware bij het Kon. besluit van 14 Junij 1870, no. 18.

Niets onjuister dan dergelijk beweren.

Toen gold het 't onderhoud van een *weg*.

Thans geldt het een *traverse*.

Toen werd de provincie onderhoudspligtig verklaard, omdat de gemeente niet als opvolgster van "het Middel van straten en zandwegen in Zuid-Beveland" was te beschouwen.

Thans de algemeene vraag: wie traversen ten platten lande van de wegen 2e klasse te onderhouden heeft.

Wanneer dezerzijds aangetoond kan worden dat de traversen ten platten lande van de wegen 2e klasse niet aan de provincie in onderhoud zijn opgedragen, zal juist de provincie zich op dat zelfde Kon. besluit kunnen beroepen.

"Overwegende toch — zoo luidt het daar — dat volgens art. 205 *l* der gemeentewet op de begrooting ... enz. tot: "voor zoover die zorg niet krachtens het publiek regt aan een ander openbaar gezag is opgedragen."

II. Onder den algemeenen naam "weg" is de traverse niet begrepen.

"In toto pars" is hier niet van toepassing, omdat er geen geheel is.

De uitdrukking "weg van A naar B" is geen tastbare zaak, maar een abstract begrip.

De "weg" van Goes naar Ter Neuzen toch wordt onderbroken door de Schelde, waar zeker van een eigenlijken "weg" geen sprake kan zijn.

Men kan een weg het best vergelijken met een verzameling van schakels. De schakels zijn de bestrate afstanden van 't einde der eene tot 't begin der andere gemeente. Doch iedere verzameling van schakels is nog geen ketting. De verbindingsstukken van die schakels op het land zijn de daaraan aansluitende door de gemeenten loopende straten; waar een stroom de gemeenten scheidt kan van een geheel geen sprake zijn.

Onze wetgeving heeft dan ook steeds onderscheiden tusschen "de wegen" en "de gedeelten van wegen" (door gemeenten loopende).

Zoo het Souv. besluit van 20 Sept. 1814, n°. 52 (1), dat zegt den toestand te bestendigen van "vóór de vereeniging met Frankrijk."

Zoo spreekt het Kon. besluit van 25 Julij 1816, n°. 49, van "de onderscheiden gedeelten" welke een weg uitmaken.

Eveneens noemt het Kon. besluit van 17 Dec. 1819, n°. 1, in art. 10 die "gedeelten" uitdrukkelijk; niet minder die van 9 April 1820, n°. 133 (art. 2), van 10 Mei 1820, n°. 2, (art. 13) en van 13 Maart 1821, n°. 73, (art. 4).

Zoo komen wij aan het Kon. besluit van 25 Dec. 1823, n°. 86, dat zeer duidelijk de redenen aangeeft waarom de wetgever tusschen wegen en traversen onderscheidt. In den considerans toch treffen wij het volgende aan:

"Overwegende dat de traversen in de steden" enz. tot; "en dierhalve ook de herstellingskosten als anderzins behooren te dragen."

De paritas rationis voor de traversen ten platten lande is treffend.

Volgt nu uit het stilzwijgen over traversen ten platten lande in dat besluit dat die "gedeelten" stilzwijgend geacht moeten worden in onderhoud te zijn bij hen die den weg onderhouden?

Het tegendeel blijkt uit het Kon. besluit van 2 Julij 1840, n°. 79, het besluit waarop 's Gravenpolder zich meent te kunnen beroepen.

Dat besluit spreekt in den considerans ouder gewoonte "van die gedeelten van wegen welke bevorens zijn geweest ten laste van gemeenten, corporatiën of particulieren", en haalt daarbij de verschillende Kon. besluiten aan, waar steeds over *die* gedeelten is gesproken.

Uit de bewoordingen nu van het intitulé en van artikel één blijkt dat de uitdrukking "traverse" en "gedeelten van wegen, *welke bevorens zijn geweest ten laste van gemeenten, corporatien of particulieren*" als van geheel dezelfde beteekenis werden beschouwd. Daaruit volgt dat de algemeene regel vóór 1840 was dat de traversen ten platten lande onderhouden werden door anderen dan door de provincie.

In den regel was het de gemeente, die onderhield; bij uitzondering waren particulieren of corporatiën er mede belast.

Dit blijkt dan ook duidelijk

a. uit het Souverein besluit van 28 Sept. 1814, n°. 11, art. 4: "doch de kosten op het onderhoud der openbare wegen vallende . . . enz. tot: "gedeeltelijk komen ten laste der gemeenten of zoodanige andere belanghebbenden als met dat onderhoud vóór den jare 1813 zijn belast geweest."

b. uit art. 32 van het reglement van bestuur ten platten lande van Zeeland: (2) "De Schout zal schouwen doen de *straten*, *stegen*, vaarten, enz., alsmede over bruggen, *wegen* en *paden*, in zooverre het toevoorzigt van dezelve niet aan andere besturen is opgedragen, maar de zorg en de bemoeijing daarvan aan het plaatselijk bestuur behoort."

---

(1) Dit Souverein en de verdere Kon. besluiten zijn alle in chronologische volgorde te vinden bij Boogaard, Wetten enz. op den Waterstaat, Eerste deel.

(2) *Bijvoegsel tot het Staatsblad* 1816, III, 1e stuk, p 99.

In 1816 derhalve reeds: de gemeente moet onderhouden en toezien, voor zooverre het toevoorzigt niet aan andere besturen is opgedragen.

Zoowel bij art. 2 der reglementaire verordening behoorende bij het Kon. besluit van 17 Dec. 1819, n°. 1, als bij dat van 9 April 1820 en bij dat van 13 Maart 1821, vindt men uitdrukkelijk vermeld „alle lasten door gemeenten of collegiën tot hiertoe gedragen zullen bij voortduring blijven enz.", of wordt geboden die lasten te „herbrengen" en „terug te brengen" bij gemeenten, corporatiën en particulieren.

Hieruit blijkt voldoende dat het nimmer de bedoeling is geweest aan de provincie meer op te dragen dan vroeger ten laste van het Rijk was.

Gemeentelast bleef wat krachtens Souverein besluit van 28 Sept. 1814, onder verwijzing naar vroegere toestanden, gemeentelast was verklaard; en de gelijkstelling der uitdrukkingen „*de* traverse" en „*die* gedeelten welke bevorens zijn geweest ten laste van gemeenten enz." is zeer natuurlijk.

II. In de memorie van 's Gravenpolder wordt de onderhoudspligt der provincie uit het Kon. besluit van 2 Julij 1840, n°. 79, afgeleid, omdat dit het onderhoud van de traversen ten platten lande brengt ten laste van het bestuur der groote wegen.

Dit Kon. besluit geldt echter alleen voor de wegen 1e klasse, en de weg in quaestie is eene van de 2e klasse.

Het opschrift spreekt van de *groote communicatien van het Rijk*, en evenzoo artikel één; de wegen 2e klasse echter zijn voor de communicatie van gemeenten in eene provincie, zonder aansluiting aan andere provincies.

Heeft de traverse een zelfstandigen regtstoestand, is zij niet een integrerend deel van een weg, dan is derhalve niet voorzien in den onderhoudspligt van de traversen *ten platten lande* van wegen *tweede klasse*.

III. Doch men beroept zich ook op de aanschrijving van 9 Febr. 1863, n°. 292. (1)

Te vergeefs.

Want ook die aanschrijving (zie § 2, 3, 4) ziet alleen op de wegen der *eerste* klasse.

Daarentegen kunnen wij wederom ons op die circulaire beroepen.

Immers iets verder leest men in die aanschrijving: „Daargelaten het bezwaar om uit te maken welke der straten traversen zijn zouden bovendien, door het nemen van die traversen bij het Rijk, de gemeenten ontheven worden van onderhoudskosten, *die eigenaardig en volgens de gemeentewet* een last der gemeenten zijn."

Dit is volkomen in harmonie met het in den aanvang geciteerde uit het Kon. besluit van 14 Junij 1870.

Ook al neemt men aan dat art. 231 gemeentewet alleen dán last oplegt wanneer de wegen eigendom jure civili zijn van de gemeenten, is de onderhoudspligt uit 205 j°. 179 *h* af te leiden.

Doch die leer omtrent 231 staat niet zoo vast als partij wil doen voorkomen.

Talrijk zijn de decisies in tegenovergestelden zin, talrijk ook de schrijvers. Zoo, wat betreft de decisies: Binnenlandsche Zaken 1862, een Kon. besluit van 1857,

---

(1) Te vinden bij BOOGAARD 2e Verv., p. 366.

Hooge Raad 19 Oct. 1874, Ged. Staten Gelderland 1874, (alles te vinden bij van Emden op art. 230, 231). Zoo, wat betreft de schrijvers, Mr. van Oosterwijk (op de Gemeentewet), Mr. Arntzenius (N. Bijdr. 1875).

Doch waar aangetoond is dat de provincie *niet* belast is met de traversen ten platte lande bij de wegen 2e klasse, daar is het voor haar van weinig belang of deze aan de gemeenten worden opgelegd ex art. 230, 231 dan wel ex art. 179 *h* j°. 205 *l* der Gemeentewet.

De heer Mr. J. H. de Laat de Kanter zal zich voor repliek to t een paar punten bepalen.

Door den vorigen spreker is gezegd, dat het Kon. besluit van 1840 identifieert de traversen met gedeelten die vroeger in onderhoud bij gemeenten zijn geweest. Spreker antwoordt, dat dit juist is. Daarvan, zegt hij, nemen wij acte. Daarop steunt ons geheel betoog. Veelal zal dit het geval zijn geweest, maar *in casu* consteert, dat 's Gravenpolder *nooit* de onderwerpelijke traverse heeft onderhouden. Wat Ged. Staten daaromtrent in hun rapport zeggen, de gevolgtrekking die zij maken, is volkomen onjuist. Het onderhoud kan niet ten laste der gemeente worden gebragt. Dat nu is juist door het besluit van 14 Junij 1870 beslist.

Ook de bewering van onderhoudspligt krachtens artt. 230 en 231 heeft geen grond en vindt zijne wederlegging in hetzelfde besluit van 1870.

Met vertrouwen verwacht spreker dan ook een gunstig advies van dezen Raad en eene gunstige beslissing des Konings.

De heer Mr. E. Fokker zegt voor dupliek: Tegen de aanwijzing van de gemeente als onderhoudspligtige kan zij niet aanvoeren: ik *heb* nooit onderhouden. Immers zou zelfs van haar standpunt het criterium dit moeten zijn: „ik ben nooit met het onderhoud belast, d. w. z. daartoe verpligt geweest.” En die verpligting nu is alleen *in casu* daarom nooit een last voor de gemeente geweest, omdat in Zuid-Beveland „het Middel” bestond, dat voor de gemeentebesturen die wegen onderhield. Dat de gemeente qua talis verpligt was voor die „gedeelten” te zorgen, bewees ik zooeven reeds o. a. uit art. 4 van het Souverein besluit van 28 September 1814, n°. 11, en uit het reglement van bestuur ten platten lande.

Wederom is het Kon. besluit van 14 Junij 1870, n°. 18, aangehaald als afdoend betoog dat onderhoudspligt krachtens artt. 230 en 231 gemeentewet niet op de gemeente rust; de stelling dat die artikelen niet alleen op het oog hebben wegen *aan* maar ook die *tot* de gemeente behooren vindt verdedigers in de vroeger genoemde uit van Emden geciteerde schrijvers, besluiten, decisies en arresten.

Doch dit punt is van ondergeschikt belang, omdat hetzelfde Kon. besluit uitmaakt dat krachtens art. 205 *l* j°. 179 *h* de gemeente die gedeelten te onderhouden heeft „voor zoover die zorg niet krachtens het publiek regt aan een ander openbaar gezag is opgedragen.”

III. het beroep van *H. F. van Luijken, te Haarlem, tegen een besluit van Burg. en Weth., waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting eener slagterij.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgende verslag uit:

De adressant H. F. van Luijken heeft zich onder overlegging der vereischte stukken tot Burg. en Weth. van Haarlem gewend om vergunning tot het oprigten eener slagterij, in het perceel gelegen te dier stede aan de Spaarnwouderstraat n°. 75, kad. sectie D, n°. 3318.

Bij het verhoor de commodo et incommodo zijn bezwaren tegen dit verzoek ingebragt op grond dat het bedoelde perceel voor eene slagterij ongeschikt is; dat men vreest hinder van stank en walgelijke uitdampingen, te meer daar het perceel niet ingerigt is tot berging van die stoffen, welke de uitdampingen te weeg brengen. Daarenboven voerde de wed. Sebil, bewoonster van het aangrenzende huis, aan, dat als er verstopping komt in de heul van de slagterij men in haar kamertje moet komen om die open te maken, en dat de pompen voor regen- en welwater, op het plaatsje aanwezig, des zomers geen water geven.

Burg. en Weth. hebben de vergunning geweigerd op grond dat een der belendenden een bierhuis houdt en het riool van den adressant onder haar perceel doorloopt, en omdat het in het belang der openbare gezondheid niet wenschelijk is ter bedoelde plaatse eene slagterij op te rigten, ook omdat het perceel daarvoor te klein is.

In het adres, waarbij Luijken in beroep komt, voert hij aan dat het bedoelde riool niet onder de woning van de wed. Sebil doorloopt, maar van des adressants plaats onder den open grond van den heer Althoff loopt en vervolgens door eene poort in het Spaarne uitkomt; verder dat de plaats achter gemeld perceel groot is 17.2 M. en dus, naar zijn inzien voldoende voor slagtplaats; eindelijk dat de Spaarnwouderstraat in het algemeen door neringdoende menschen wordt bewoond.

Op dit beroep zijn Ged. Staten gehoord. Deze hebben van Burg. en Weth. berigt ontvangen, dat bij een nader ingesteld onderzoek is gebleken, dat het riool van den adressant niet loopt onder het perceel door de wed. Sebil bewoond; Burg. en Weth. volharden echter in hun gevoelen dat in het algemeen belang het verzoek behoort te worden afgewezen; zij wijzen er ten overvloede op, dat adressant weinig nadeel van de afwijzing zal ondervinden, daar hij tot dusver van het perceel in de Morinnesteeg, waar zijn vader met hunne vergunning eene slagtplaats heeft opgerigt, gebruik maakt, waarmede hij zonder aanmerkelijke schade kan voortgaan.

De geneeskundige Inspecteur heeft aan Ged. Staten berigt, dat hij in het gevoelen van Burg. en Weth. deelt. De open plaats, schrijft hij, voor de slagterij bestemd is zeer klein. De bewoners der beide belendende perceelen zullen hinder hebben van den stank, dien de afval der geslagte beesten daar zal veroorzaken. In het belang hunner gezondheid moet de Inspecteur tegen de vergunning adviseren.

Door den Hoofdingenieur van den Waterstaat is aan Ged. Staten eene situatieteekening ingezonden; daarbij wordt door hem opgemerkt, dat op de plaats achter het huis thans een zinkputje bestaat uitloopende in het gemeenschappelijk riool naar het Spaarne. Wordt de slagterij toegestaan, dan zal de binnenplaats moeten worden

verstraat en een zinkput van grooter afmetingen moeten worden gemaakt. Overeenkomstig de politie-verordeningen zullen echter afval en bloed, zooals bij andere slagterijen geschiedt, dienen te worden verwijderd of weggehaald.

Onder inzending van al die berigten schrijven Ged. Staten, dat hun geen redenen zijn voorgekomen om tot afwijking van de beschikking van Burg. en Weth. te adviseren; dat het ook aan een lid van hun college bij persoonlijk onderzoek gebleken is, dat de open plaats zeer klein is en daardoor ongeschikt voor het beoogde doel; kon het terrein worden vergroot, waartoe welligt gelegenheid zou bestaan, dan zou er misschien minder bezwaar tegen zijn om hier de slagterij toe te laten; maar alleen de tegenwoordige toestand moet in aanmerking genomen worden en deze verbiedt het verleenen der gevraagde vergunning.

Bij de Afdeeling van den Raad van State zijn bezwaarschriften ingekomen van de wed. Sebil en E. Althoff, nader hunne bezwaren aandringende zoowel ter zake van de beperkte ruimte, als van de onmogelijkheid om allen afval door het riool te doen afvloeijen, en het gevaar waarmede de miasmen, die zich daar ontwikkelen zullen, de gezondheid der buren bedreigen. Ook wijst de wed. Sebil op den last van het geloei van het vee.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Veertiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 24 *April* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

Aan de orde is:

I. het beroep van *den raad der gemeente Kampen tegen een besluit van Ged. Staten van Overijssel, houdende niet-goedkeuring van de gemeentebegrooting voor* 1878, *wegens het verhoogen van de jaarwedde van den gemeente-secretaris en het verhoogen van het subsidie voor het burgerlijk armbestuur.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgend verslag uit:

Dit geschil van bestuur is ingevolge 's Konings magtiging den 26 Febr. jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Ged. Staten der provincie Overijssel hebben bij hun besluit van den 10 Jan. jl. goedkeuring onthouden aan de begrooting van inkomsten en uitgaven der gemeente Kampen voor het dienstjaar 1878.

Zij deden dit op de navolgende gronden:

dat op die begrooting onder art. 4 der uitgaven f 2000 voor jaarwedde van den secretaris en onder art. 4 *a* f 200 voor personele toelage aan den secretaris is uitgetrokken;

dat de jaarwedde van den secretaris volgens art. 104 der gemeentewet door Ged. Staten, den raad gehoord, onder 's Konings goedkeuring wordt bepaald;

dat overeenkomstig die bepaling de jaarwedde van den secretaris van Kampen, nadat de raad was gehoord, bij besluit van Ged. Staten van den 2 Aug. 1877, 2e Afd., n°. 2529/1972, goedgekeurd bij Kon. besluit van den 4 Oct. 1877, n°. 12, op f 2000 is vastgesteld;

dat dit cijfer op de begrooting der gemeente moet voorkomen en de jaarwedde, waarvan de regeling door de wet aan een ander gezag is opgedragen, door den raad niet kan worden verlaagd of verhoogd, het laatste ook niet onder den titel van personele toelage;

dat de raad intusschen, uitgenoodigd om de bij art. 4 *a* uitgetrokken som van de begrooting terug te nemen, dit bij besluit van 22 Dec. 1877, n°. 1, heeft geweigerd;

dat bij art. 86 der uitgaven voor subsidiën aan armbesturen is uitgetrokken f 16,375.69½, waaronder voor subsidie aan het burgerlijk armbestuur f 10,205.39½;

dat in het algemeen voor subsidiën aan onderscheidene instellingen van weldadigheid op de begrooting voorkomt f 37,567.88½; terwijl daarvoor op de begrooting voor 1877 f 30,622.55½ was uitgetrokken en voor 1860 slechts f 18,185 voor subsidiën werd verleend;

dat meer bepaald de subsidie aan het burgerlijk armbestuur heeft bedragen in 1870 f 6808.40, in 1871 en 1872 f 6108.40, in 1873 f 7159.50, in 1874 f 6400.40, in 1875 f 6408.40, in 1876 f 8421.55½, in 1877 f 8397.87½, om eindelijk op de begrooting voor 1878 tot een bedrag van f 10,205.39½ te klimmen, terwijl bovendien voor de onderscheidene kerkelijke instellingen van weldadigheid belangrijke subsidiën op de begrooting worden uitgetrokken;

dat de wet van 28 Junij 1854 (*Stbl.* n°. 100) het subsidiestelsel afkeurende, het verleenen daarvan aan bepaalde regelen gebonden en in art. 61 aan Ged. Staten de stellige opdragt heeft gegeven om toe te zien dat niet dan bij volstrekte onvermijdelijkheid subsidiën verleend worden en om alle maatregelen te nemen, waartoe zij bevoegd zijn om de vermindering er van te bevorderen;

dat Ged. Staten, — overtuigd dat de belangrijke verhooging van de subsidie aan het burgerlijk armbestuur niet geregtvaardigd is, dat de armverzorging in de gemeente Kampen in strijd met de bedoeling der wet meer en meer van de kerkelijke en bijzondere instellingen van weldadigheid ten laste van de burgerlijke gemeente wordt teruggebragt, dat ze ook daar niet tot het volstrekt onvermijdelijke wordt beperkt en dat eindelijk de bedoelde begrootingspost voor belangrijke vermindering vatbaar is, — den raad tot die vermindering hebben uitgenoodigd;

dat de raad bij zijn besluit van 22 Dec. 1877, n°. 1, heeft geweigerd om aan die uitnoodiging te voldoen;

en dat bijgevolg de begrooting niet voor goedkeuring vatbaar is.

Tegen dit besluit heeft de gemeenteraad van Kampen bij adres, dd. 29 Jan. 1878, zich bij den Koning voorzien in beroep.

In dat adres wordt, na mededeeling van feiten, ten aanzien van den eersten grond van weigering door Ged. Staten aangevoerd tot niet-goedkeuring der begrooting, namelijk de personele toelage van f 200 aan den secretaris, hoofdzakelijk gezegd:

dat Ged. Staten wel beweren, dat het verleenen eener personele toelage aan den secretaris in strijd is met art. 104 der gemeentewet, maar dit niet motiveren en ook niet kunnen motiveren, daar dit artikel noch eenig ander der gemeentewet het verbod daartoe inhoudt of den raad in zijne bevoegdheid beperkt om dezen of eenigen anderen ambtenaar der gemeente eene personele toelage te verleenen, te meer wanneer hij in aanmerking neemt dat de tegenwoordige secretaris de gemeente gedurende meer dan 30 jaren onafgebroken heeft gediend, waarvan 9 als secretaris; dat de jaarwedde zijner twee laatste voorgangers en alzoo gedurende 60 jaren reeds f 1800 heeft bedragen en deze in al dien tijd slechts eenmaal met f 200 verhoogd en thans op nieuw door Ged. Staten op het reeds vroeger bepaalde bedrag van f 2000 is vastgesteld geworden, terwijl intusschen de bezoldigingen van alle overige gemeente-ambtenaren herhaaldelijk verhoogd, ja eenige zelfs tot het dubbele bedrag van vroeger zijn geklommen, toen zij naauwelijks de helft beliepen der jaarwedde van den secretaris; en dat eindelijk de raad vermeent er nog op te mogen wijzen, dat, toen bij de vaststelling van de begrooting der gemeente Amsterdam voor 1878 de raad het billijk oordeelde aan den secretaris boven zijne jaarwedde van f 5000 eene toelage van f 1000 te moeten verleenen, Ged. Staten van Noordholland zich hebben gehaast daaraan gevolg te geven en die jaarwedde met dat bedrag te verhoogen, waaraan de Koning goedkeuring heeft verleend bij besluit van 27 Dec. jl., n⁰. 4, evenzeer als de Koning bij besluit van 31 Dec. jl., n⁰. 31, overeenkomstig de voordragt van den raad der gemeente Kampen, de jaarwedde van den tegenwoordigen commissaris van politie aldaar met de hem bij de begrooting voor 1878 toegekende personele toelage van f 200 verhoogd heeft; terwijl wat den secretaris dier gemeente betreft, het zeker bijzonder geval zich voordoet, dat Ged. Staten, het gevoelen van den raad inwinnende omtrent eene *door hen* voorgenomen nadere regeling van diens jaarwedde en de raad besluitende om die te verhoogen, daaraan evenwel geen gehoor verleenen en evenmin het verleenen eener personele toelage aan dezen titularis, ook zonder daaromtrent 's Konings welmeenen te vragen, willen toestaan.

Ten aanzien van het tweede punt, de belangrijke verhooging der subsidie aan het burgerlijk armbestuur, wordt in het adres door den gemeenteraad gezegd:

dat het beweren van Ged. Staten, als zoude de hoogere subsidie voor 1878 vergeleken bij 1877 niet geregtvaardigd zijn, onjuist is en het tegendeel blijkt uit het ingevolge de artt. 59 tot en met 61 der wet op het armbestuur aan Ged. Staten ingezonden raadsbesluit van 27 Nov. ll., gestaafd door de daarbij overgelegde door den raad goedgekeurde rekening van het burgerlijk armbestuur over 1876 benevens de begrooting voor 1878;

dat toch de hoogere subsidie voor 1878 uitsluitend het gevolg is van het nadeelig saldo over 1876, ter som van f 1835.39½, welk bedrag op de begrooting van het armbestuur voor 1878 als eerste post in uitgaaf moest voorkomen; terwijl de raming der overige uitgaven weinig of niet verschilt met die over 1877 en alleen de post „kosten van geneesmiddelen, breukbanden en verpleging van zieken" meer belangrijk is verhoogd moeten worden en wel met f 400, uit hoofde van het steeds aangroeijend aantal fabriek-arbeiders te Kampen en het toenemend aantal tijdelijk in die gemeente verblijf houdende behoeftigen, die dikwijls òf van geneeskun-

dige hulp òf voor een of twee nachten van verblijf en voeding moeten worden voorzien;

dat mitsdien de aangevraagde subsidie van f 10,205.39½ behoort verminderd te worden met het bedoelde onder de uitgaven uitgetrokken te kort over 1876 ad f 1835.39½ en dan nog blijft beneden de voor 1877 toegestane subsidie van f 8397.87½ en dit niettegenstaande de voormelde hooger geraamde post met f 400, zoodat er geen sprake kan zijn om, zooals Ged. Staten in overweging geven, de subsidie te verminderen en die Staten dan ook in gebreke zijn gebleven aan te toonen, welke posten voor vermindering vatbaar zouden zijn; terwijl niet uit het oog moet worden verloren, zooals uit de jaarlijksche rekeningen kan blijken, dat het burgerlijk armbestuur slechts zelden en dan slechts als politie-maatregel geldelijke bedeelingen verstrekt, maar hoofdzakelijk, ja schier uitsluitend, zijne ondersteuningen beperkt tot het verleenen van geneesmiddelen, breukbanden, het betalen van begrafeniskosten en dergelijken onvermijdelijken onderstand, waarvoor ruim f 7000, dus ongeveer $^{7}/_{10}$ gedeelten van de aangevraagde subsidie, wordt benoodigd geacht, terwijl het resterende moet dienen tot de dekking van het reeds genoemde tekort over 1876 ter som van f 1835.39½ en bestrijding van administratiekosten, bedeeling bij onvermijdelijke noodzakelijkheid en onvoorziene uitgaven, zooals een en ander uit de overgelegde begrooting voor 1878 kan blijken

Dit adres is in handen gesteld van Ged. Staten der provincie Overijssel, om daarover te dienen van consideratien en advies. Blijkens hun berigt van den 14 Febr. jl. hebben zij volhard bij hun besluit en dit nog nader toegelicht. In dat berigt wordt nog gewezen op de groote uitgaven die de rijke en daardoor weelderige gemeente Kampen doet voor geneesmiddelen aan armen.

Ten betooge dat in de gemeente Kampen van wege de burgerlijke gemeente te kwistig wordt omgesprongen met de gemeentegelden, ten behoeve van kerkelijke armbesturen en van het burgerlijk armbestuur, hebben Ged, Staten bij hun berigt overgelegd een staat van subsidiën op de begrootingen van de burgerlijke gemeenten te Kampen, Zwolle en Deventer ten behoeve van instellingen van weldadigheid. Die staat loopt over de jaren 1860 tot en met 1878. Uit dien staat zou volgens Ged. Staten blijken dat te Kampen gemiddeld is besteed voor ieder inwoner f 1.60, te Zwolle f 0.40 en te Deventer f 0.45 en dat geraamd is voor 1878 te Kampen f 2.23, te Zwolle f 0.45 en te Deventer f 0.39.

De heer Mr. B. M. Vlielander Hein, advocaat te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde voor den appellant op.

Met weinig woorden zal hij dit beroep toelichten, dat meer op feitelijk dan op juridiek gebied rust.

Het eerste bezwaar betreft de jaarwedde van den secretaris; zoo Ged. Staten zich over dat punt wat meer heuschelijk hadden uitgelaten, dan twijfelt hij er niet aan of er zou van deze zaak weinig sprake zijn geweest en welligt ook niet van het tweede bezwaar waarop hij zoo aanstonds zal terugkomen. Het tractement van den burgemeester was te Kampen gebragt op f 2500, dat van den secretaris beliep slechts f 2000; nu

meende de gemeenteraad een bedrag van f 200 als toelage aan den tegenwoordigen secretaris te moeten toekennen. Spr. betreurt den loop van deze zaak, maar nu zij er toe ligt, moet hij er toch een woord van zeggen. Als de secretaris het bedrag van f 2200 zal verkrijgen, en men vergelijkt dat bedrag met de tractementen die aan andere ambtenaren in de gemeente zijn toegewezen, dan kan men nog niet beweren, dat dit bedrag van f 2200 exorbitant hoog is; verschillende ambtenaren genieten toch f 2200, ja f 2400. Waarom zou men dan voor den secretaris zoo veel zwarigheid maken om hem f 2200 te verleenen; wat de billijkheid betreft, gelooft hij dat die allezins mag worden aangenomen. Kampen toch is eigenlijk eene exceptionele stad. Het is een kolossaal domein uit onroerend goed bestaande, er valt niets in de administratie voor, of het passeert de handen van den secretaris. Ook ten opzigte van de predikanten verkeert Kampen in een bijzonderen toestand; door een en ander is de secretaris met werk overladen. Uit dien hoofde werd voorgesteld zijn tractement op f 2200 te brengen. In 1851, dus reeds 27 jaren geleden, bedroeg het tractement van den secretaris te Kampen bereids f 1800. Is het dan te veel als men na 27 jaren eene verhooging van f 400 toestaat. Daarbij komt het verschil dat tegenwoordig bestaat tusschen het tractement van den burgemeester en den secretaris. Ook valt het niet te ontkennen, dat de werkzaamheden sedert 1851 vermeerderd zijn voor den burgemeester, maar zeker niet minder voor den secretaris. Nu zeggen Ged. Staten wel dat zij het regt tot vaststelling van het tractement van den secretaris hebben, en spr. geeft dit gaarne toe, maar nergens wordt in de wet verboden dat de gemeenteraad geene toelage aan een secretaris mag verleenen; wanneer men art. 104 der gemeentewet inziet, blijkt het dat dit voor den secretaris niet uitdrukkelijk is verboden, terwijl het daarentegen voor Burg. en Weth. wèl verboden is. Spr. gelooft dat Ged. Staten wèl zouden hebben gedaan, zoo zij geen objectiën tegen de personele toelage aan den secretaris hadden gemaakt, want dan had het tractement van den secretaris voor het vervolg in gemeen overleg kunnen geregeld worden.

Wat het tweede bezwaar betreft, zoo er woordenvloed is gebezigd, dan is het hier zeker aan den kant van Ged. Staten. Het bezwaar geldt alleen het subsidie door Kampen verleend aan het burgerlijk armbestuur; nu legt spr. aan den Raad over een staat der subsidiën, die door Kampen worden gegeven. Daaruit blijkt dat de subsidiën aan diaconiën gegeven, wel degelijk zijn verminderd. De subsidiën bepalen zich eigenlijk tot het ziekenhuis, het werkhuis en twee weeshuizen; de vergelijking, die men met Zwolle en Deventer gemaakt heeft, gaat volstrekt niet op. De gemeente Kampen is zelve wel rijk, maar de bevolking bestaat uit een groot getal fabriekarbeiders. Nu ontstaat de vraag: moet aan de gemeente Kampen de goedkeuring der begrooting worden geweigerd, omdat het subsidie voor het burgerlijk armbestuur hooger en tot f 10,205 geklommen is? Al dadelijk verdient het opmerking, dat de meeste uitgaven, ja verre weg de meesten, zijn uitgaven van geneeskundigen aard, de bevolking van Kampen is over het algemeen niet rijk, en bestaat, gelijk hij zeide, grootendeels uit fabriekarbeiders. Daardoor is er ook eene vlottende bevolking, die ten laste van Kampen komt; het gevolg daarvan is, dat de meeste uitgaven van het burgerlijk armbestuur worden verslonden door de kosten van geneeskundigen aard; bovendien verdient vermelding dat die f 10,205 ook worden gevonden uit de 2 percent, die bij de verpachtingen voor

de armen worden afgezonderd, dat is een armenregt, dat van oudsher bestaat. Feitelijk is het waar, dat het armbestuur f 6000 trekt van de 2 pct. van de verpachtingen. Maar verder verdient opmerking, dat onder de f 10,205 ook voorkomen de f 1835 als nadeelig slot van de vorige rekening; dat slot was aan Ged. Staten bekend, en waarom zijn Ged. Staten dan nu daartegen opgekomen.

Hieruit vloeit voort, dat het subsidie feitelijk minder is dan in vorige jaren. Spr. zou het op al deze gronden niet wenschelijk achten, dat de goedkeuring der begrooting nog langer werd geweigerd; wil men eene waarschuwing aan den gemeenteraad van Kampen rigten, om voor het vervolg te waken tegen verdere uitbreiding van uitgaven van dezen aard, die waarschuwing zou voorzeker het gewenschte gehoor vinden. Eene weigering der begrooting zou niet anders dan benadeeling der ziekenverpleging ten gevolge kunnen hebben.

De *Staatsraad* Meeussen vraagt, waardoor het tekort van 1876 ten bedrage van f 1835 is ontstaan?

De heer Vlielander Hein antwoordt dat de kosten voor geneesmiddelen te laag waren geraamd. Die post voor geneesmiddelen is moeten worden verhoogd.

II. het beroep van *het Hoofdbestuur van het Waterschap Reiderland, van eene beslissing van Ged. Staten van Groningen in een geschil tusschen dat Hoofdbestuur en Mr. J. Gockinga te Groningen, genomen naar aanleiding van het Kon. besluit van* 21 *October* 1877, *n*o. 5.

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Grootendeels is de zaak, waarover ik thans geroepen werd om verslag uit te brengen, reeds aan deze Afdeeling bekend. Naar het verslag, door mij over deze zaak uitgebragt, toen zij voor het eerst werd behandeld in de zitting van 12 Sept. 1877, meen ik derhalve, kortheidshalve, te mogen verwijzen. Het is te vinden in de verzameling van Belinfante, d. XVII, bl. 456—469. Daaruit blijkt hoofdzakelijk: dat de Prov. Staten van Groningen, op verzoek der heeren J. Gockinga en J. L. Kuiper, eigenaren van veenland onder Winschoten, bij een door hen vastgesteld, op 15 Dec. 1875 door den Koning goedgekeurd, reglement op het waterschap Westerwolde, hebben bepaald, dat eene wijk, hun toebehoorende, ten hunnen koste, door middel van doorgraving van een dijk, met de Pekel-A mogt worden in verbinding gebragt, mits zij voldeden aan de voorwaarden, daartoe te stellen door Ged. Staten, na vooraf het 6e onderdeelsbestuur van het waterschap Reiderland te hebben gehoord. Die voorwaarden zijn op 13 Jan. 1876 door Ged. Staten vastgesteld; onder de voorwaarden behoorde, dat Gockinga en Kuiper een verbandschrift zouden teekenen, waarbij zij voor zich en hunne regtverkrijgenden, zich verbinden tot voortdurend goed onderhoud dier werken, en zich onderwerpen aan den schouw, daarover te voeren door 't bestuur van het

6de onderdeel van Reiderland. Toen èn daaraan, èn aan de voorloopig te doene werken, gevolg door hen was gegeven, gaven Ged. Staten, bij hunne resolutie van 22 Sept. 1876, definitief verlof tot de verlangde doorgraving van den dijk. Het *Hoofd*bestuur van het waterschap Reiderland, na de werken door eene commissie uit zijn midden te hebben doen opnemen, liet aan de beide concessionarissen door eenen bode aanzeggen, dat zij zoodra mogelijk een sloot moesten digten en de bedijking verzwaren op het daarbij aangegeven talud, bij gebreke waarvan dat een en ander ten hunnen koste door 't Hoofdbestuur zou worden verrigt. Mr. Gockinga kwam daartegen op bij een adres aan Ged. Staten, waarin hij te kennen gaf, dat hij reeds uit eigen beweging een deel van het verlangde had laten doen; dat wat hij verder gedaan had, onder toezigt van den provincialen ingenieur van den Waterstaat was verrigt en bereids door Ged. Staten goedgekeurd; dat het door 't Hoofdbestuur van Reiderland bevolene ten deele onuitvoerbaar was; maar dat in allen gevalle dát Hoofdbestuur onbevoegd was tot het geven van dat bevel; weshalve hij verzocht, dat dit door Ged. Staten zou worden vernietigd, als informeel. Ged. Staten waren van oordeel, dat zij dat geschil niet konden beslissen ingevolge art. 100 van het reglement op het waterschap Reiderland, maar dat *in casu* toepasselijk was art. 15 der wet van 9 Oct. 1841 (*Stbl.* n_o. 42), en verklaarden zich daarom *onbevoegd* tot het doen van uitspraak in dat geschil. Zij deden dit bij besluit van 20 April 1877. Op het daartegen door Gockinga ingesteld beroep op den Koning, is gevolgd het besluit van Z. M. van 21 Oct. 1877, n°. 5, genomen op het advies dezer Afdeeling en op voordragt van den Minister van Binnenlandsche Zaken, hetwelk is opgenomen in het aangehaald deel van Belinfante's verzameling bl. 545. Bij dat besluit werd uitgemaakt, dat het hier niet gold verzet tegen een dwangbevel tot verhaal van uitgeschoten kosten, bedoeld in art. 15 der wet van 9 Oct. 1841, noch ook, dat er sprake kon zijn van eene eventuele strafvervolging bij niet-voldoening aan de gedane aanzegging; dat het wel degelijk hier gold een geschil, dat, door een ingeland gemoveerd tegen het Hoofdbestuur van het waterschap, volgens het reglement door Ged. Staten moest worden beslist, en 't voorts hier de vraag betrof, of door dat bestuur kon worden bevolen het maken van andere werken, dan door Ged. Staten waren voorgeschreven, ingevolge de bijzondere opdragt van de Prov. Staten op hun college; welke vraag in de eerste plaats door Ged. Staten zelven moest worden opgelost. Op die gronden werd, met vernietiging van 't besluit van Ged. Staten van 20 April 1877, bevolen dat de zaak aan Ged. Staten van Groningen zou worden teruggezonden, om door hen te worden beslist.

Daaraan is alsnu door dat collegie voldaan bij diens resolutie van 13 Dec. 1877; en hier begint dus het verdere deel dezer zaak, welk tweede gedeelte thans meer uitvoerige uiteenzetting vereischt.

Bij dat besluit hebben Ged. Staten het besluit van Reiderlands Hoofdbestuur, en ten gevolge daarvan ook de schriftelijke aanzegging, dienvolgens aan Gockinga en Kuiper gedaan, vernietigd en buiten effect gesteld. Zij deden dit op de volgende gronden, na te hebben overwogen, dat de concessionarissen alle de werken, hun door Ged. Staten voorgeschreven, volledig hadden uitgevoerd:

„dat uit al het aangevoerde blijkt, dat de Staten het bepalen der voorwaarden, zoowel wat de constructie der werken, als hun onderhoud en het daarover uit te oefenen

toezigt betreft, geheel hebben overgelaten aan de regeling van het uitvoerend college; dat dit college door de onderhoudspligtige werken bij het verbandschrift te stellen onder de schouw, niet van het Hoofdbestuur van het waterschap Reiderland, maar van het bestuur van het 6e onderdeel, alzoo gebruik heeft gemaakt van de vrijheid om te regelen naar goedvinden; dat, zoolang niet is aangetoond, dat Ged. Staten bij de onderwerpelijke regeling hadden te letten op art. 47 van het reglement voor het waterschap Reiderland, er van geen inbreuk op dat artikel sprake kan zijn, terwijl in allen gevalle de onderhoudspligtigen krachtens den inhoud van het verbandschrift — den regtsband der onderhoudspligtigen in dezen — niet zijn gehouden voorschriften betreffende het onderhoud op te volgen van een bestuur, aan welks schouw zij hunne werken niet hebben onderworpen; dat genoemd Hoofdbestuur nog veel minder bevoegd was, om, gelijk het gedaan heeft, andere werken, niet vallende onder het begrip van onderhoud van de bestaande, aan de onderhoudspligtigen voor te schrijven; dat alzoo teregt door den appellant Mr. J. Gockinga verzet tegen de handelingen van het Hoofdbestuur is gedaan en mitsdien zijn verzoek tot vernietiging van het besluit van het Hoofdbestuur dient te worden ingewilligd.„

Daartegen nu is het Hoofdbestuur van 't waterschap Reiderland in beroep gekomen, bij adres aan den Koning, gedateerd 29 Dec. 1877. Appellant geeft daarin te kennen, dat door 't besluit van Ged. Staten alsnu vernietigd werd zijn besluit van 22 Dec. 1876, waarbij het bestuur van het 6e onderdeel was uitgenoodigd om Mr. Gockinga en Kuiper te noodzaken binnen den kortst mogelijken tijd de sloot, noordzijde van den Veenwijk, te zuiveren en met schoon zand aan te vullen en de buitendocering van den dijk met die verkregen breedte te verzwaren en met zand onder talud te brengen van minstens 2 op 1 meter, en daarbij mede buiten effect stellende de door het bestuur van het 6e onderdeel aan de voormelde onderhoudspligtigen gedane waarschuwing; en appellant vervolgt dan aldus: „Overwegende, dat uit het rapport van gecommitteerden, belast met den overschouw der bedijkingen van de Veenwijk, was gebleken, dat een gedeelte daarvan noodzakelijk verbetering behoeft; dat de daarbij gegeven voorschriften geheel overeenstemmen met die, welke door Ged. Staten zijn gegeven volgens opdragt van de Prov. Staten; dat dus over het meer of minder noodzakelijke der verhooging en verzwaring geen verschil van gevoelen kan bestaan, te minder, omdat de onderhoudspligtigen, zelven de noodzakelijkheid daarvan inziende, ofschoon daartoe hangende de quaestie onverpligt, reeds voorziening hebben genomen door de sloot te dempen; in aanmerking nemende dat bij art. 47 van het reglement van het waterschap Reiderland, goedgekeurd bij Z. M. besluit van 14 Jan. 1865, n°. 50, aan deze vergadering is opgedragen „het oppertoezigt over de afsluiting van het water van andere waterschappen, enz.„, en dat de Staten, bij het verstrekken van de meergemelde opdragt, dit artikel niet buiten effect hebben gesteld, zoodat ook voor deze bedijkingen het oppertoezigt blijft opgedragen aan het Hoofdbestuur;

Overwegende dat heeren Ged. Staten en de onderhoudspligtigen dit ook zelve hebben erkend bij het verbandschrift, door de bedoelde objecten te stellen onder den schouw van het bestuur van het 6e onderdeel;

Overwegende dat de regtsband welke tusschen de onderhoudspligtigen en het Hoofdbestuur bestaat niet kan zijn een verbandschrift waarbij zij zijn gehouden hunne

dijken op een aangegeven profil te maken en te onderhouden, maar dat deze is gelegen in het reglement voor het waterschap en de wet van 9 Oct. 1841 (*Stbl.* no. 42);

Overwegende dat bij art. 2 der straks genoemde wet aan de waterschapsbesturen het regt is toegekend „om de door hen noodig gekeurde werken en opruimingen, hetzij gewone, hetzij buitengewone, zoowel bij weigering of nalatigheid van de daartoe verpligten, als bij dringend of dreigend gevaar, ten koste van dezelve te doen uitvoeren";

Overwegende dat niet is gebleken dat het Hoofdbestuur zijne bevoegdheid is te buiten gegaan door het bestuur van het 6e onderdeel, belast met de schouwing der bedijkingen van de Veenwijk, aan te schrijven de noodige maatregelen te nemen om gevaren van doorbraak, noodlottig voor het geheele waterschap, te voorkomen;

In aanmerking nemende dat wanneer heeren Ged. Staten het regt hadden bij verbandschrift enkele objecten buiten het oppertoezigt van dit college te stellen, de hun door de Staten, bij art. 47, gegeven bevoegdheid geheel illusoir zoude zijn gemaakt, daar dan alle in vervolg van tijd noodig geoordeelde verzwaring van bedijkingen die het waterschap doorsnijden, tot niets konde leiden, wijl de onderhoudspligtigen niets meer zoude kunnen worden opgelegd dan bij verbandschrift was bepaald;

Overwegende dat deze bepaling is in lijnregten strijd met het zich onderwerpen aan den schouw volgens § 7 van het reglement in verband met art. 2 der wet van 9 Oct. 1841 (*Stbl.* n°. 42)."

Ged. Staten, aan wie dit adres tot berigt was toegezonden, geven in hunnen brief van 1 Febr. ll. aan den Minister in hoofdzaak te kennen: dat het Hoofdbestuur ten onregte beweert, dat zijne voorschriften geheel overeenkomen met die welke Ged. Staten geven omdat toch hun besluit van 5 April 1876 bij dat van 5 Mei 1876 werd gewijzigd. De onderhoudspligtigen lieten, wel is waar, de sloot dempen, deden dus een deel van het hun aangeschrevene, doch uit die *vrijwillige* daad kan niet worden geconcludeerd tot hunne verpligting daartoe. Het Hoofdbestuur beroept zich, tot staving zijner bevoegdheid ten dezen, op art. 47 van het reglement op 't waterschap Reiderland, doch dit artikel geeft het enkel het regt, in dit geval om toe te zien, dat het 6e onderdeel den opgedragen schouw vervulle, maar het aan de onderhoudspligtigen bevelen om werken te maken, waartoe zij krachtens hunnen titel niet gehouden zijn, valt buiten den kring van het oppertoezigt van 't Hoofdbestuur. Niet in het waterschapsreglement of in de wet van 9 Oct. 1841 ligt in dit geval de regtsband voor de onderhoudspligtigen, maar in het verbandschrift.

De Prov. Staten stelden bij hun besluit van 10 Dec. 1873 de verbinding der wijk met de Pekel-A afhankelijk van de nakoming der voorwaarden, *door Ged. Staten te stellen*. Ged. Staten waren daarin dus geheel vrij. Zij moesten enkel het bestuur van het 6e onderdeel hooren. Wat zij ook gedaan hebben. Zij mogten dus ook aanwijzen de autoriteit welke schouwen zoude. Zij konden dit opdragen aan Reiderlands Hoofdbestuur, doch deden zulks niet, en droegen 't op aan 't bestuur van het 6e onderdeel, waartoe zij volkomen bevoegd waren. Legt men 't verbandschrift ter zijde en grondt men zich enkel op het reglement, zooals 't Hoofdbestuur wil, waaruit zou dan de onderhoudspligt der heeren Gockinga en Kuiper volgen? die ware dan in dit geval niet geregeld. Het Hoofdbestuur beroept zich op art. 2 der wet van 9 Oct. 1841;

doch dat artikel handelt over de uitvoering van werken ten koste van de daartoe verpligten, en dan is juist de vraag, krachtens welken titel Gockinga en Kuiper verpligt zijn de werken zóó te maken, als het Hoofdbestuur dit verlangt. Wat beteekent de last der Prov. Staten en de uitvoering van Ged. Staten krachtens die opdragt, als het Hoofdbestuur naar goedvinden andere of zwaardere verpligtingen kan opleggen? Zij adviseren op deze gronden dat hun besluit gehandhaafd moge blijven.

Bij deze Afdeeling zijn, nadat de stukken hadden ter visie gelegen, nog twee memoriën ingekomen, ééne van Reiderlands Hoofdbestuur van 28 Maart ll. en ééne van J. Gockinga van 30 Maart ll.

In zijne memorie van 28 Maart ll. voert het Hoofdbestuur aan: „Den brief van Ged. Staten aan den Minister op den voet volgende, moeten wij in de eerste plaats opmerken dat wij alsnog overtuigd zijn, ons met het volste regt te hebben beroepen op het besluit van heeren Ged. Staten van 5 April 1876, n°. 1 *a*, 1e afd., omdat de door ons gegeven voorschriften geheel met de bepalingen van dat besluit overeenstemmen. Wel is waar verwijzen Ged. Staten naar een besluit van lateren datum, waarbij zij weer van de meer gestrenge bepalingen van het besluit van 5 April zouden zijn afgeweken, maar wij moeten daartegen aanvoeren dat de Prov. Staten uitdrukkelijk hebben bepaald dat Ged. Staten bij het vaststellen van de voorwaarden waarop de verbinding der wijk met de Pekeler A zou geschieden, het 6e onderdeelsbestuur moesten hooren. En nu is het een feit dat volgens mededeeling van den voorzitter van het bestuur van het 6e onderdeel, dat bestuur in 't geheel niet is gehoord over het besluit van 5 Mei 1876, n°. 89, 1e afd. Neemt men nu aan dat Ged. Staten naar welgevallen zouden kunnen wijzigen zonder het 6e onderdeelsbestuur te hooren, dan zou daardoor de waarborg, dien de Prov. Staten aan de ingelanden van het waterschap hebben willen geven, geheel vervallen. Ware het 6e onderdeelsbestuur over wijziging van het besluit van 5 April gehoord, het zou zeker niet in gebreke zijn gebleven daartegen in 't belang van het waterschap ten krachtigste te protesteren.

Met vrijmoedigheid meenen wij daarom te mogen vragen: Gaat het aan onze billijke in het belang van het waterschap noodzakelijke en met de wet overeenstemmende eischen te betwisten op grond van een besluit van Ged. Staten dat niet op de door de Prov. Staten aangewezen wijze is tot stand gekomen en juist dien ten gevolge, indien 't het rigtsnoer moest zijn voor onze handelingen, het aan onze zorg toevertrouwde waterschap aan dreigend gevaar zou blootstellen?

't Is waar dat uit de omstandigheid dat de onderhoudspligtigen, het dreigend gevaar inziende, uit eigen beweging en geheel onverpligt gedurende het geschil over de zaak, de noodige voorziening namen, geene verpligting kan worden afgeleid, doch daaruit blijkt ten duidelijkste dat de gevraagde voorziening dringend noodzakelijk was en dat er, gelijk wij wilden aantoonen, dringend en dreigend gevaar bestond. Art. 2 der wet van 9 Oct. 1841 (*Stbl.* n°. 42) was *in casu* geheel van toepassing.

Heeren Ged. Staten erkennen dat het Hoofdbestuur, volgens art. 47 van het reglement, het oppertoezigt heeft over de aan schouw onderworpen werken en voorwerpen, doch niet het regt heeft van de onderhoudspligtigen te vorderen werken te maken, waartoe zij volgens den titel van onderhoudspligt, *in casu* het verbandschrift van 12 April 1876, door de heeren Gockinga c. s. afgegeven, niet gehouden zijn.

Doch wat bepaalt dit verbandschrift? Niets meer, noch minder dan dat de eigenaren der wijk zich voor hen zelve, zoowel als voor hunne regtverkrijgenden, verbinden tot onderhoud der dijken, etc. van de Veenwijk, en dat zij genoegen zullen nemen dat die objecten op den legger der schouwbare voorwerpen van het 6e onderdeel worden gebragt en alzoo aan de schouw van het bestuur van dat onderdeel worden onderworpen. Komen de onderhoudspligtigen door deze verklaring niet geheel in 't gelijk met ieder ander onderhoudspligtige, welke werken of voorwerpen heeft te onderhouden? Of zijn zij enkel verpligt hunne dijken en waterkeeringen te onderhouden op een willekeurig aangegeven profil?

Maar, vragen wij, wat beteekent dan het oppertoezigt van het Hoofdbestuur, als het zien moet dat werken worden daargesteld, welke niet in staat zijn om de hoogste waterstanden te keeren, en het de magt niet heeft deze, des noods ten koste van de onderhoudspligtigen, te verhoogen en te verzwaren? Mogten heeren Ged. Staten de opdragt, hun door de Staten gegeven, beschouwen als "plein pouvoir" of moesten zij die niet veeleer opvatten als een votum van vertrouwen, geschonken aan hun college van dagelijksch bestuur, dat bekend was met de reglementaire bepalingen van "Reiderland", en met de wet van 9 Oct. 1841 (*Stbl.* n°. 42) in 't bijzonder?

Inderdaad, wanneer men het reglement van "Reiderland" in verband beschouwt met de door de Staten, bij hun meermalen aangehaald besluit, aan Ged. Staten gegeven opdragt, dan komt het ons voor dat niet alléén het 6e onderdeelsbestuur maar tevens het bestuur 't welk het oppertoezigt uitoefende op dergelijke waterkeeringen van algemeen belang moest worden gehoord. Want wij herhalen het: wanneer ééne bedijking, welke het water afscheidt van andere waterschappen, te laag of te ligt is wat baat dan alle verzwaring en verhooging van de andere bedijkingen aan dezelfde Pekeler A gelegen.

Zijn de onderhoudspligtigen bij veranderde omstandigheden — op historische grondslagen zouden wij geneigd zijn te zeggen — niet verpligt hunne waterkeerende objecten te verhoogen of te verzwaren, wanneer dit noodig blijkt te zijn? Zoo neen, wie moet dan de kosten dragen van die verhooging en verzwaring en zich belasten met het verzwaard onderhoud?

't Komt ons voor dat het stelsel door Ged. Staten gehuldigd is in strijd met de wet en met het reglement van het waterschap, dat wij de eer hebben te vertegenwoordigen. In de toepassing zou het blijken geheel te falen, en aanleiding geven tot allerlei verwarring niet alleen, maar bepaald noodlottige gevolgen voor het waterschap kunnen na zich slepen.

Ged. Staten vragen: Welke zekerheid hebben de onderhoudspligtigen, die de door ons gestelde voorwaarden hebben aangenomen en nageleefd, dat zij de concessie tot het verbinden van hunne wijk met de Pekeler A niet te duur hebben gekocht?

Wij antwoorden: dezelfde waarborg voor hen als voor alle anderen, wier eigendommen onder de schouw van het waterschap zijn gebragt. Dat deelgenootschap legt verpligtingen op waarvan zij niet kunnen worden ontslagen, zelfs al mogt het blijken dat concessionarissen hunne onderneming te duur hebben gekocht. En wat mogt in het onderhavig geval daarvan wel de rede zijn? Mogten concessionarissen als onderhandelaars met Ged. Staten worden toegelaten, of moest niet in de eerste plaats

het belang van een geheel waterschap van meer dan 12,000 hectares in de weegschaal worden gelegd?

't Komt ons voor dat de Staten, door te bepalen dat Ged. Staten de voorwaarden voor de doorgraving zullen opmaken, "het 6e onderdeelsbestuur gehoord", in de eerste plaats het oog hadden op de behartiging der belangen van het waterschap.

Juist de algemeene belangen zijn geschaad door het besluit van heeren Ged. Staten door ons aangevallen; juist die algemeene belangen nopen ons het besluit van Ged. Staten van 13 Dec. A. P., n°. 12, 1e afd., waarbij ons besluit van 22 Dec. 1876, n°. 3, werd vernietigd en de waarschuwing van het 6e onderdeelsbestuur buiten effect werd gesteld, te bestrijden en Uwe Majesteit eerbiedig te verzoeken ons straks genoemd besluit te handhaven."

De memorie van Mr. Gockinga houdt in: dat hij zich geheel vereenigt met het besluit van Ged. Staten van 13 Dec. 1877, doch er op moet wijzen, dat hij vroeger vijf punten van bezwaar heeft ingebragt tegen het bevelschrift hem op last van Reiderlands Hoofdbestuur beteekend;

dat Ged. Staten op één dier punten alsnu 't besluit van dat Hoofdbestuur, zijns inziens teregt, hebben vernietigd; dat hij verwacht de handhaving van dat besluit van Ged. Staten, maar dat, voor het onverhoopt geval dat *dit* besluit niet mogt worden gehandhaafd, hij dan verzoekt, dat de zaak andermaal naar Ged. Staten worde verwezen ter beslissing zijner overige, nog niet onderzochte grieven.

De heer Mr. H. Goeman Borgesius, advocaat te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde van het waterschap op en licht het beroep toe. Na de uitvoerige memoriën van het Hoofdbestuur van het waterschap Reiderland meent hij zich thans tot de hoofdzaak te kunnen bepalen, en meer in het bijzonder tot de bespreking van de vragen: 1°. was het Hoofdbestuur bevoegd aan de heeren Gockinga c. s. door middel van het 6e onderdeelsbestuur te gelasten bedoelde werken uit te voeren; 2°. welke zullen de gevolgen zijn indien Ged. Staten van Groningen in deze zaak in het gelijk worden gesteld?

Ad I. Uitvoerig wederlegt spr. de argumenten, welke door Ged. Staten zijn aangevoerd om de incompetentie van het Hoofdbestuur te bewijzen, en treedt daarbij in een historische uiteenzetting der kwestie. Z. i. plaatsen Ged. Staten zich op een geheel verkeerd standpunt. Toen Prov. Staten verlof gaven tot het doortrekken van de wijk met de Pekeler A deden zij dat onder de uitdrukkelijke voorwaarde, dat Ged. Staten vóór het vaststellen der definitieve voorwaarden het 6e onderdeelsbestuur van het waterschap Reiderland zouden hooren. Men wilde dus aan de ingelanden van het waterschap waarborg geven dat hunne belangen door het doortrekken van de wijk niet zouden worden geschaad. En eerst scheen het ook werkelijk, dat Ged. Staten dezelfde meening waren toegedaan. Het 6e onderafdeelingsbestuur werd gehoord, de schouw aan dat bestuur opgedragen, en verder bij besluit van Ged. Staten van April 1876 de voorwaarden zóó geregeld, dat alle partijen tevreden konden zijn. Toen echter het Hoofdbestuur van het waterschap Reiderland bemerkte, dat er gevaar bestond voor doorbraak, indien niet de heeren Gockinga c. s. — de nieuwe ingelanden aan wie in der tijd de vergunning tot het doortrekken van de wijk was gegeven — eenige

werken (zooals het digten van een sloot en het verhoogen van den dijk) lieten uitvoeren, verzocht het aan het 6e onderdeelsbestuur bedoelde eigenaren te gelasten daarin te voorzien.

Spreker betoogt nader, dat het Hoofdbestuur daartoe allezins bevoegd was. Vooreerst kon het zich er op beroepen, dat het niets had gelast wat niet in overeenstemming was met het besluit van Ged. Staten van April 1876. Wel beweren Ged. Staten dat zij in Mei van hetzelfde jaar de toen gestelde voorwaarden reeds gewijzigd hebben, maar dan hebben zij dat gedaan zonder het 6e afdeelingsbestuur er in te kennen, ofschoon zij daartoe verpligt waren. Prov. Staten hebben *niet* aan Ged. Staten opgedragen nadere voorwaarden vast te stellen om aan de heeren Gockinga c. s. bijzondere voordeelen toe te kennen, maar *wel* om voor de belangen van derden en vooral voor de belangen van het waterschap te waken. Hadden Prov. Staten kunnen denken dat Ged. Staten hun taak zóó zouden opvatten, dan zouden ze waarschijnlijk de vergunning om de wijk door te trekken nimmer gegeven hebben. Dat Ged. Staten zich op een geheel verkeerd standpunt plaatsen blijkt ook daaruit, dat zij beweren de schouw te kunnen geven aan den eersten den besten buiten de besturen van het waterschap om!

Maar in elk geval, de schouw is opgedragen aan het 6e onderafdeelingsbestuur, de heeren Gockinga c. s. zijn ingelanden van het waterschap — en het is dus buiten eenigen twijfel dat het Hoofdbestuur als zoodanig, volgens artikel 47 van het reglement op het waterschap Reiderland, met het oppertoezigt belast is.

Eerst wilden Ged. Staten ook dit ontkennen, maar later heette het: gij hebt wel oppertoezigt, maar alleen om toe te zien, dat het 6e onderdeelsbestuur de schouw verrigt, niet om te zorgen dat alles werkelijk worde verrigt om doorbraak te voorkomen.

Spreker tracht het ongerijmde van die bewering aan te toonen en meent dat artikel 47 van het reglement van Reiderland voor het Hoofdbestuur reeds een voldoende regtstitel was om te handelen zooals het gedaan heeft. Maar het Hoofdbestuur kon bovendien tot staving van zijn bevoegdheid met regt een beroep doen op de algemeene wet, en wel in de eerste plaats op artikel 2 van de wet van 9 October 1841, waar uitdrukkelijk aan waterschapsbesturen het regt wordt verleend om de door hen noodig gekeurde werken en opnemingen, hetzij gewone of buitengewone, zoowel bij weigering of nalatigheid van de daartoe verpligten als bij dringend en dreigend gevaar, ten koste van dezelve te doen uitvoeren.

In dit geval was er zoowel nalatigheid van daartoe verpligten als dringend gevaar. De noodzakelijkheid van het tot stand komen der werken wordt dan ook noch door de heeren Gockinga c. s., noch door Ged. Staten, ontkend. Ja zelfs zijn de heeren Gockinga c. s. er reeds toe overgegaan om het grootste deel der werken, die hun zijn opgelegd, te laten maken, wat zij zeker niet zouden gedaan hebben indien het niet dringend noodig was, want uit de stukken kon men zien dat die heeren niet bijzonder geneigd zijn zich opofferingen te getroosten in het algemeen belang.

Maar al ontkennen ook Ged. Staten geenszins de noodzakelijkheid der gevorderde werken, zij beweren dat *in casu* de heeren Gockinga c. s. tot niets anders verpligt zijn dan tot datgene waartoe zij zich bij verbandschrift tegenover het college

van Ged. Staten hebben verbonden. Spreker wijst er op, dat zelfs in dat geval toch de bevoegdheid van het Hoofdbestuur onbetwistbaar zou zijn, omdat de inhoud van het verbandschrift van zeer ruime strekking is en de heeren Gockinga c. s. met zoovele woorden verbindt om zich geheel te onderwerpen aan de bevelen van het waterschapsbestuur. Maar spreker ontkent dat het verbandschrift de eenige regtstitel zou zijn, waarop het Hoofdbestuur zich kon beroepen, en wijst nogmaals op artikel 47 van het reglement en op artikel 2 van de wet van 9 October 1841, ook in verband met artikel 7 van de wet van Julij 1855, in welk laatste artikel zelfs het regt van een waterschapsbestuur wordt erkend om ingelanden op eigen kosten werken te laten uitvoeren, indien het *krachtens zijne inrigting* geacht kon worden daartoe bevoegd te zijn.

Ad II. Spreker tracht verder aan te toonen, dat, voor het geval het Hoofdbestuur van Reiderland in dezen in het ongelijk werd gesteld, indirect zou zijn uitgemaakt, dat Ged. Staten geregtigd zijn om, zonder er zelfs het waterschapsbestuur in te kennen, enkele ingelanden van een waterschap — *in casu* de heeren Gockinga c. s. — te déchargeren van lasten en bezwaren, waaraan alle andere ingelanden zijn onderworpen. En zulk een beslissing zou zonder eenigen twijfel zeer treurige gevolgen hebben. Indien het Hoofdbestuur van Reiderland de magt niet heeft om te zorgen dat de dijken op die hoogte worden gehouden dat er geen doorbraak is te vreezen, dan is dat Hoofdbestuur volkomen magteloos, dan kan een enkel onwillige alle voorzorgsmaatregelen van de anderen te niet doen, dan komt er in de regeling van de waterschapsbelangen de grootst mogelijke willekeur. Indien men er niet streng aan vasthoudt, dat het bestuur, hetwelk krachtens de wet, krachtens de reglementen en krachtens zijn inrigting, bevoegd is handelend op te treden, ook steun moet vinden bij hoogere magten indien het tegenover onwilligen staat — dan beteekenen alle waarborgen niets.

Het Hoofdbestuur van Reiderland — zoo ongeveer eindigde spreker — heeft niets anders gedaan dan zijn pligt. Had het anders gehandeld en had het geen initiatief genomen, dan zouden volgens artikel 7 van de wet van 1855 Ged. Staten tusschen beiden hebben moeten komen om te doen, wat het Hoofdbestuur ten onregte had nagelaten. In dat geval zou het Hoofdbestuur een berisping verdiend hebben, thans verdient het niets dan lof. Juist omdat het Hoofdbestuur zijn pligt heeft gedaan verwacht ik niet dat het in het ongelijk zal worden gesteld.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de Vergadering gesloten.

Vijftiende Vergadering.

Vergadering van Vrijdag, 3 *Mei* 1878

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 23 April 1878, no. 9, houdende beschikking op het beroep van *W. Aafjes, te Assendelft, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordholland, dd.* 20 *Februarij* 1878, *no.* 40, *in zake de loting voor de Nationale Militie.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 123.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van W. Aafjes, te Assendelft, van eene uitspraak van Ged. Staten van Noordholland, dd. 20 Febr. 1878, n_o. 40, in zake de loting voor de Nationale Militie;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 10 April 1878, n^0. 16;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 April 1878, n°. 26, Militie en Schutterijen;

Overwegende:

dat tegen de op 13 Februarij ll. te Beverwijk plaats gehad hebbende loting der in de gemeente Assendelft ingeschrevenen voor de nationale militie, bezwaren zijn ingebragt bij Ged. Staten door Jan Ch. Dekker, vader van eenen der lotelingen uit die gemeente, die beweerde dat daarbij eene onregelmatigheid had plaats gehad, die op den uitslag der loting van invloed geweest was, hierin bestaande, dat een der nog niet uitgetrokken nummers geruimen tijd buiten de daarvoor bestemde glazen kom had gelegen, waardoor verscheidene lotelingen niet in de gelegenheid waren geweest het bedoelde nummer te trekken;

dat Ged. Staten, bevonden hebbende dat werkelijk gedurende korteren of langeren tijd één nummer in de bus ontbroken had, wegens deze onregelmatigheid de bedoelde loting hebben vernietigd;

dat Willem Aafjes, veehouder, vader van eenen der lotelingen, van dit besluit bij Ons in beroep is gekomen, te kennen gevende dat zijn zoon, de eerst ingeschrevene op de alphabetische lijst, aan de loting heeft deelgenomen toen nog geene onregelmatigheid was begaan, en mitsdien verzoekende dat zijn zoon worde ontheven van de verpligting om aan eene tweede loting deel te nemen;

Overwegende:

dat naar het eenstemmig getuigenis van verschillende personen die bij de loting aanwezig geweest zijn na het trekken van een nummer door den loteling, op de alphabetische lijst voorkomende onder n°. 24, ontdekt is dat een nummer buiten de bus op de tafel lag; dat dit nummer alstoen door den militie-commissaris in de bus is geworpen en daarna de loting is voortgezet;

dat omtrent den tijd, gedurende welken het bedoelde nummer in de bus heeft ontbroken, zeer verschillende verklaringen zijn afgelegd; dat toch de militie-commissaris verklaart, dat vóór het afroepen van n°. 22 door hem het getal der in de bus aanwezige briefjes is vergeleken met het getal der ingeschrevenen dat nog moest loten en beide getallen toen overeenstemden; dat twee lotelingen, ieder afzonderlijk door den burgemeester gehoord, beiden verklaren dat van den aanvang af één nummer buiten de bus is blijven liggen; dat één der onderofficieren, die bij de loting aanwezig waren, verklaart, dat door de onder n°. 25 op de alphabetische lijst ingeschrevene Pieter Veenis, op het oogenblik toen de onregelmatigheid ontdekt werd, reeds een billet uit de bus genomen en het op tafel gelegd was;

dat daarentegen Pieter Veenis ter openbare vergadering van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, dienaangaande ondervraagd, stellig heeft verklaard slechts éénmaal een nummer uit de bus te hebben getrokken;

dat het bij die uiteenloopende verklaringen onzeker is of het billet, dat de militie-commissaris nà het trekken van een nummer door den loteling n°. 24 in de bus heeft geworpen, daarin van den aanvang der loting af, of gedurende korteren tijd heeft ontbroken, en het dus mogelijk is, dat de begane onregelmatigheid op de geheele loting invloed heeft uitgeoefend;

Gezien de wet van 19 Aug. 1861 (*Stbl.* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Ged. Staten van Noordholland het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 23 April 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

2o. van 23 April 1878, n°. 10, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *H. Stip, weduwe J. van Wakeren, te Stichts Veenendaal, tegen eene uitspraak van Ged. Staten van Utrecht, van 28 Febr.* 1878, *n°.* 42, *in zake de Nationale Militie.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 126.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door H. Stip, weduwe J. van Wakeren, te Stichts-Veenendaal, tegen eene uitspraak van Ged. Staten van Utrecht van 28 Febr. 1878, n°. 42, in zake de Nationale Militie;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 April 1878, n°. 17;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 April 1878, n°. 27, Militie en Schutterijen;

Overwegende:

dat bij de loting voor de nationale militie den 18 Febr. 1878 te Veenendaal gehouden, door den militie-commissaris naar de volgorde der alphabetische lijst met luider stem tot het loten is opgeroepen Aalbert van Eeden, die onder n°. 9 op gezegde lijst voorkwam;

dat daarop een loteling is voorgetreden, die op de vraag of hij Aalbert van Eeden was, bevestigend heeft geantwoord;

dat die loteling heeft getrokken het nummer 23, welk nummer, nà overluid te zijn voorgelezen, op de alphabetische lijst achter den naam van Aalbert van Eeden is ingevuld;

dat de loting toen, met inachtneming der daaromtrent bestaande wettelijke voorschriften en in de volgorde der alphabetische lijst, is voortgezet tot nummer 21, onder welk nummer ingeschreven was de loteling Aalbert Jacobsen;

dat deze loteling niet in de zaal tegenwoordig was en dat de burgemeester voor hem heeft getrokken het nummer 27, dat, nà overluid te zijn voorgelezen, op de alphabetische lijst achter den naam van Aalbert Jacobsen is ingevuld;

dat nà afloop der loting gebleken is, dat Aalbert van Eeden niet was voorgetreden bij het afroepen van zijnen naam, maar onder de andere lotelingen was blijven staan, en dat Aalbert Jacobsen in zijne plaats had geloot;

dat het door laatstgenoemde getrokken nummer 23 toen aan den loteling van Eeden is ter hand gesteld;

dat tegen deze loting bezwaren zijn ingebragt bij Ged. Staten door den vader van den loteling Aalbert van Eeden, alsmede door de vaders van drie andere lotelingen;

dat Ged. Staten de loting hebben gehandhaafd voor zoover daarbij de onder de 8 eerste nummers van de alphabetische lijst voorkomende lotelingen lotingsnummers verkregen hebben, en die hebben vernietigd voor zooveel daarbij aan de lotelingen die onder n°. 9 en volgende nummers op die lijst zijn vermeld lotingsnummers te beurt gevallen of toegekend zijn;

dat de adressante, moeder van den loteling Johannes van Wakeren, die bij de loting een hoogstwaarschijnlijk niet dienstpligtig nummer heeft getrokken, zich door die uitspraak bezwaard acht en verzoekt, dat de voor de gemeente Veenendaal op 18 Februarij 1878 plaats gehad hebbende loting in haar geheel moge worden gehandhaafd;

Overwegende:

dat de militiewet duidelijke en stellige voorschriften bevat omtrent de wijze waarop de loting der ingeschrevenen voor de nationale militie moet plaats hebben; dat de wetgever daarbij kennelijk heeft willen eerbiedigen het bij sommigen, teregt of ten onregte, heerschende denkbeeld dat de hand die trekt invloed kan uitoefenen op het te trekken nummer, en teregt van de meening uitgaat, dat de volgorde, waarin getrokken wordt, dien invloed hebben kan, daar de kansen naar mate van de reeds getrokken nummers op het eene tijdstip gunstiger of ongunstiger kunnen zijn dan op het andere; dat hij daarom heeft bepaald, dat de ingeschrevenen in alphabetische orde moeten worden opgeroepen en, wat anders bij loting niet algemeen als regel geldt, dat de lotelingen indien zij tegenwoordig zijn zelven hunne nummers trekken;

dat de loteling Aalbert van Eeden niet zelf zijn nummer heeft getrokken, maar dat voor hem is geloot door iemand die daartoe geheel onbevoegd was;

dat hij, wel is waar, behoorlijk is opgeroepen geweest, maar dat de mogelijkheid bestaat dat andere lotelingen hem in den weg hebben gestaan, zoodat hij het afroepen van zijn naam niet heeft gehoord, of wèl dat hij in dwaling is gebragt doordien een andere loteling is voorgetreden;

dat de loteling Aalbert van Eeden dus is verkort in een regt dat de wet hem uitdrukkelijk toekende;

dat de onregelmatigheid, die plaats heeft gehad bij het trekken van het 9e nummer, van invloed heeft kunnen zijn op den uitslag van alle latere trekkingen en dat Ged. Staten derhalve teregt hebben geoordeeld dat er termen aanwezig waren voor vernietiging;

Gelet op de wet van 19 Aug. 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven de bovenvermelde uitspraak van Ged. Staten van Utrecht van 28 Febr. en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 23 April 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *J. W. Dingemans, te Rossum, tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland van* 28 *Nov.* 1877, *waarbij zij hebben goedgekeurd de gemeente-rekening over* 1876.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Bij de behandeling der gemeente-rekening over 1876 in den raad der gemeente Rossum staakten bij herhaling de stemmen der aanwezige tot stemmen bevoegde leden over het door Burg. en Weth. aangeboden ontwerp-besluit tot voorloopige vaststelling van het bedrag der ontvangsten en uitgaven, zoodat dit ontwerp niet werd aangenomen. Toen de rekening daarna aan Ged. Staten van Gelderland was ingezonden, achten deze het raadzaam dat, alvorens door hen een besluit werd genomen, er nog eene raadsvergadering werd belegd en daarin de voorloopige vaststelling der rekening op nieuw werd voorgesteld. Zij verzochten derhalve dat dit zou plaats hebben, en dat

in geval van weigering om tot de voorloopige vaststelling over te gaan, hun de gronden dier weigering zouden worden medegedeeld.

De raadsvergadering werd gehouden. Behalve twee leden van het dagelijksch bestuur, die zich volgens art. 220 der Gemeentewet van stemmen moesten onthouden, was alleen tegenwoordig het raadslid Dingemans. Deze had vroeger gestemd, nadat hij aanmerking gemaakt had op een onder de ontvangsten voorkomenden post van f 90 van W. Ambrosius (een niet in de gemeente wonend persoon) voor in gebruikgeving van een grafruimte. Hij had nl. daaromtrent inlichting gevraagd; de voorzitter had gezegd alleen te kunnen mededeelen dat de familie Ambrosius om een grafruimte had gevraagd; dat die volgens de verordening voor den verantwoorden prijs verkrijgbaar was, en dat het niet verboden was grafruimten af te staan aan familiën buiten de gemeente woonachtig. Het lid Dingemans had daarop meer inlichting verlangd; hij meende dat niet in het belang der gemeente werd gehandeld wanneer aan elders woonachtigen grafruimte werden afgestaan, waardoor de begraafplaats spoedig te klein zou worden. De voorzitter had gezegd geene verdere inlichtingen te kunnen geven.

In de raadsvergadering nu die op verzoek van Ged. Staten belegd was, zeide de voorzitter dat naar zijne meening de raad de rekening te beoordeelen had in den zin van de taak der rekenkamer; hij vroeg het lid Dingemans of deze nog andere aanmerkingen op de rekening of het ontwerp-besluit had dan die hij vroeger gemaakt had omtrent de afgestane grafruimte. Het raadslid Dingemans antwoordde dat hij tot het mededeelen van nadere motieven niet verpligt was. Het ontwerp-besluit werd daarop in stemming gebragt; Dingemans stemde tegen, de voorzitter en de wethouder van de Poll onthielden zich van stemmen.

Ged. Staten hebben daarop bij besluit van 28 Nov. 1877, na overweging dat de raad, hoewel daartoe bij herhaling uitgenoodigd, geweigerd heeft de rekening voorloopig vast te stellen, dat de redenen voor die weigering aangevoerd niet voldoende zijn te achten en voor Ged. Staten geen grond geven om de rekening niet vast te stellen, het bedrag der ontvangsten en uitgaven vastgesteld.

Het raadslid Dingemans heeft zich daarop tot den Minister van Binnenlandsche Zaken gewend bij een adres van 30 Dec. 1877, waarmede hij, volgens een later door hem aan deze Afdeeling gedane mededeeling, bedoeld heeft beroep in te stellen, volgens art. 227 der Gemeentewet, van de beslissing van Ged. Staten omtrent de rekening.

Hij zegt in hoofdzaak, dat hij reeds vroeger vóór de behandeling der rekening in eene raadsvergadering inlichting had gevraagd omtrent de begrafenis van eene niet ingezetene, en toen hij daarop ten antwoord had bekomen, dat aan de betrekkingen der overledene een grafruimte was afgestaan, had te kennen gegeven dat de algemeene begraafplaats niet bestemd was om er grafruimte af te staan aan ingezetenen van andere gemeenten; dat er in dit geval niet de minste aanleiding bestond daar de gemeente Heerewaarden, waar de overledene te huis behoorde, in het bezit was eener kort geleden aangelegde begraafplaats, en in allen gevalle tot deze vervreemding of verkoop de medewerking van den raad had behooren gevraagd te zijn; waarop de voorzitter verklaard had die meening niet te zijn toegedaan, zonder nadere inlichtingen te geven;

dat de rekening door Ged. Staten is vastgesteld zonder door den raad voorloopig te zijn vastgesteld;

dat hij de bevoegdheid van Ged. Staten in geenen deele wil betwisten, maar dat de vraag rijst of de raad een regtmatigen invloed zal kunnen uitoefenen wanneer hij niet bij magte is aan de rekening zijne goedkeuring te onthouden als eenig middel om gepleegde onregtmatige handelingen tegen te gaan; dat aan den raad niet is gebleken dat de verkoop heeft plaats gehad door Burg. en Weth.; dat de voorzitter de handen vrij heeft gehad om op eigen gezag eigendommen van de gemeente te vervreemden; dat de raad nu staat voor een feit door Ged. Staten gewettigd zonder behoorlijk onderzoek; dat het op die wijze voor den raad onmogelijk wordt de belangen der gemeente te behartigen.

Ged. Staten, omtrent dit adres gehoord, hebben een berigt ingewonnen van Burg. en Weth. Deze melden dat op 6 April 1876 namens den heer W. Ambrosius, te Heerewaarden, aan hunnen voorzitter een grafruimte gevraagd is op de algemeene begraafplaats te Rossum met de bestemming als bedoeld bij art. 20 1e lid der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65); dat, aangezien op de begraafplaats bij den aanleg reeds een bepaalde strook gronds tot dat einde was aangewezen, er ook voldoende ruimte bestaat, het verzoek in overleg met den oudsten wethouder werd toegestaan behoudens betaling van den verschuldigden prijs; dat het hun niet duidelijk is wat adressant in de behandeling dezer zaak afkeurt; dat de raad tot heden niet heeft bepaald dat alleen aan ingezetenen der gemeente de bij voormeld wetsartikel bedoelde gelegenheid tot begraving zal worden gegeven; dat zij, daargelaten 's raads bevoegdheid tot dezen maatregel, meenen als hun gevoelen te mogen kenbaar maken dat de wetgever o. a. in de artt. 4, 13, 29 en 33 het tegendeel op het oog heeft; dat in 1868, 1875 en 1876 ook aanwijzingen tot begraving zijn gedaan als waarover nu geklaagd wordt, alles buiten bemoeijing van den raad; dat de adressant voor zijne bewering dat de raad in deze had moeten handelen geen anderen grond aanvoert dan de woorden „vervreemding of verkoop."

Ten aanzien van de behandeling der rekening verwijzen zij naar de reeds vroeger door hen gedane mededeelingen. Voor zooveel noodig merken zij op dat adressant onder den titel van raadslid zijne bezwaren inbrengt en het adres dus niet van den raad uitgaat.

Ged. Staten leggen dit berigt over; zij deelen mede wat bij de behandeling der rekening in den raad is voorgevallen. Zij zeggen dat uit de geschiedenis van art. 220 der Gemeentewet schijnt te mogen worden afgeleid dat de voorloopige vaststelling der rekening door den raad slechts te beschouwen is als een advies aan Ged. Staten, aan wie de vaststelling is opgedragen; waaruit zou voortvloeijen dat, mogt de raad weigeren advies uit te brengen, dat voor Ged. Staten geen beletsel behoeft te wezen om art. 221 al. 2 toe te passen, wanneer, gelijk in dit geval, blijkt dat aan de laatste alinea van het wetsartikel is voldaan.

Zij merken op dat hier niet, zooals bij eene andere weigering tot uitvoering der wet had kunnen geschieden, art. 126 en zoo noodig art. 127 der Gemeentewet kon worden toegepast, daar Burg. en Weth. hier niet mogen medestemmen, door toepassing van art. 126 voorloopig administratief regter zouden geworden zijn in hunne eigene

zaak, terwijl de Commissaris des Konings volgens art. 127 eerst kan optreden wanneer Burg. en Weth. in hun pligt te kort komen.

De redenen door adressant aangevoerd voor zijne weigering om de rekening voorloopig vast te stellen, achten Ged. Staten weinig afdoende. Hij gaat huns inziens blijkbaar uit van het dwaalbegrip dat afstand van eene ruimte op eene begraafplaats met toekenning van het regt bedoeld bij art. 20 der begrafeniswet, gelijk staat met het vervreemden van gemeente-eigendom. Zij achten het niet noodig deze bewering te weerleggen en vertrouwen dat uit den brief van Burg. en Weth. zal blijken dat deze hunne bevoegdheid niet zijn te buiten gegaan en de ingebragte bezwaren als ongegrond zijn te beschouwen.

Dit, zeggen zij ten slotte, schijnt den adressant te moeten worden te kennen gegeven met bijvoeging dat zijn verzoek om voorziening tegen ons besluit van 28 Nov. 1877 tot vaststelling der rekening als niet-ontvankelijk wordt afgewezen, daar bij art. 227 der Gemeentewet uitdrukkelijk alleen aan den Raad, aan Burg. en Weth. en aan den ontvanger bevoegdheid is gelaten om in zake als boven bedoeld voorziening te vragen.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 5 Febr. 1878.

Het raadslid Dingemans heeft zijne bezwaren nader uiteengezet in eene memorie, waarin in hoofdzaak wordt aangevoerd: dat door Ged. Staten omtrent de rekening beslist is zonder eenig nader onderzoek, zonder dat aan adressant gelegenheid is gegeven zijne bedenkingen mede te deelen na de door Burg. en Weth. gegeven ophelderingen;

dat er geen sprake is van verzet tegen den verkoop van grafruimten indien die geschiedde aan ingezetenen der gemeente, ten wier behoeve de algemeene begraafplaats is aangelegd;

dat het niet geldt het begraven van één lijk maar wel den verkoop eener geheele grafruimte voor minstens 6 lijken, waarin de kooper onmiddellijk vóór het begraven een gemetselden grafkelder heeft doen aanleggen;

dat bij de aanwijzing eener ruimte op de begraafplaats voor verkoop niet is gedacht aan verkoop aan vreemden; dat daartoe de omvang te beperkt is; dat toch de in 1869 aangelegde begraafplaats, indien zij alleen voor de ingezetenen der gemeente gebruikt wordt, in 1888 geheel bezet zal zijn, terwijl er van de te verkoopen grafruimten nog slechts twee, hoogstens drie, beschikbaar zijn;

dat de plaatselijke verordening op de begraafplaats ook aantoont dat deze alleen voor ingezetenen der gemeente is aangelegd;

dat Burg. en Weth. niet hebben aangetoond hunne bevoegdheid om grafruimten aan vreemden te verkoopen, en evenmin hebben aangetoond dat over deze zaak in hunne vergadering een besluit is genomen;

dat de door Burg. en Weth. vermelde aanwijzingen tot begraven in 1868, 1875 en 1876 gedaan, volgens adressants informatiën, waren voor lijken van ingezetenen der gemeente;

dat hij blijft volhouden dat de gemeente in hare regten is verkort en de belangen

der ingezetenen zijn geschaad, zonder dat de omstandigheden dat in het minst onvermijdelijk maakten.

III. het beroep van *J. Th. Mannens c. s., te Merkelbeek, tegen besluiten van Ged. Staten van Limburg, waarbij het verzoek om vergunning tot het aanleggen eener begraafplaats op het perceel genaamd het Kempke, is afgewezen.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

De adressanten J. Th. Mannens en F. Th. Daemen geven te kennen dat in Oct. 1876 het gemeentebestuur van Merkelbeek de begraafplaats om de kerk aldaar gesloten heeft en eene nieuwe begraafplaats heeft geopend twintig minuten ver midden in het veld gelegen, hetgeen volgens hen zeer lastig is omdat het begraven in hun dorp het werk der naburen is; dat zij daarom in de nabijheid der parochiekerk een terrein hebben gekocht, genaamd op het Kempke, kad. bekend sectie B, n°. 1198, op wettigen afstand van alle gebouwen en goedgekeurd door het geneeskundig Staatstoezigt, en dat zij van Burg. en Weth. vergunning hebben verzocht aldaar eene begraafplaats te mogen aanleggen.

Die vergunning is toen geweigerd omdat het bestuur die begraafplaats onnoodig achtte en de verzoekers in strijd met de wet reeds tot den aanleg zonder verlof en zonder toezigt waren overgegaan.

De verzoekers ten getale van zeven, waaronder wel de adressant Daemen, maar niet de adressant Mannens was, zijn in beroep gekomen bij Ged. Staten, maar door dit college bij besluit van 9 Februarij 1877 niet-ontvankelijk verklaard, op grond dat adressanten wel bij hun verzoek verklaarden op te treden als gemagtigden van de bewoners van Merkelbeek, maar deze hunne hoedanigheid niet hadden bewezen; dat zij de vergunning tot aanleg vroegen ten behoeve der leden van eene bepaalde kerkelijke gemeente, nl. de Roomsch Katholieke; dat dus volgens het 2e lid van art. 14 der begrafeniswet het verzoek had moeten uitgaan van het bestuur dier gemeente, maar dat integendeel het R. Kath. kerkbestuur zich tegen den aanleg der bedoelde begraafplaats had verklaard.

Daarop heeft een groot aantal inwoners der gemeente Merkelbeek, waaronder de adressanten Mannens en Daemen, zich tot Burg. en Weth. gewend, te kennen gevende, dat zij elk voor zich en voor de leden van zijn geslacht op het bovengenoemde perceel afzonderlijk eene begraafplaats wenschten aan te leggen, en ter voldoening aan art. 15 al. 2 der begrafeniswet verlof verzochten tot het aanleggen dier afzonderlijke begraafplaats. Burg. en Weth. hebben het verlof geweigerd.

Tegen deze weigering is bij Ged. Staten van Limburg alleen in beroep gekomen N. J. A. Campo, vernietiging verzoekende van het besluit, waarbij op het verzoek van hem en nog een tal bewoners van Merkelbeek afwijzend was beschikt. Ged. Staten hebben echter dien appellant niet-ontvankelijk verklaard in zijn verzoek, op grond dat de voorwaarde, welke art. 15 der begrafeniswet aan het aanleggen der familiegraven verbindt, namelijk het niet tot begraafplaats bestemd zijn van den grond, waarop de

graven worden aangelegd, hier blijkbaar ontbreekt; dat toch de vergunning om zoodanige graven op 't bedoelde perceel aan te leggen gevraagd wordt behalve voor den appellant nog ten behoeve van 43 andere hoofden van huisgezinnen en hunne familiën, te zamen ongeveer 150 personen tellende, zoodat aan den grond eene bestemming van begraafplaats wordt toegedacht, welke noodwendig elke andere bestemming uitsluiten moet; dat dus de vergunning niet op grond van art. 15 kan worden verleend; dat daarenboven adressant zijn eigendomsregt niet had bewezen; eindelijk dat hij alleen niet bevoegd was in beroep te komen van eene beschikking op het verzoek van een groot aantal anderen, allen mede-eigenaren van denzelfden grond, zoo zij beweren, genomen. Deze beschikking van Ged. Staten is van 21 Sept. jl.

Thans hebben Mannens en Daemen zich tot den Koning gewend, bij hun adres gedagteekend 28 Februarij 1878, verzoekende hun regt te doen erlangen en hun de vrijheid tot begraven op bedoelde begraafplaats te willen verleenen.

Ged. Staten van Limburg, op dit adres gehoord, antwoordden, dat, aangenomen dat de adressanten bevoegd waren om van de aangevallen beslissingen van hun college in beroep te komen, wat het geval niet is, dan toch hun beroep als te laat ingediend niet meer kan worden in overweging genomen.

Bij den Raad van State zijn ingekomen:

1°. een schrijven van adressant Daemen, waarbij echter geen nieuwe feiten of gronden worden aangevoerd, en

2°. een schrijven van Burg. en Weth. van Merkelbeek, daarbij overleggende het register der besluiten van hun college, waarin al het verhandelde omtrent deze zaak voorkomt, en het register van de besluiten van den kerkfabriekraad, tot bewijs dat de R. Kath. begraafplaats te Merkelbeek door dien kerkfabriekraad zelven is gesloten, waarom zulks is geschied en waarom die raad een tweede R. Kath. begraafplaats in de gemeente onnoodig acht.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zestiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 15 *Mei* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen, Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 26 April 1878, n°. 16, houdende beschikking op het beroep van *den schoolopziener in het tweede distriet van Noordholland van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van* 28 *November* 1877, n_0. 88, *waarbij het locaal der bijzondere school van H. J. Levée, te Amsterdam, is verklaard van ongenoegzame ruimte voor het aantal aldaar schoolgaande kinderen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878 bl. 95).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den schoolopziener in het tweede district van Noordholland van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 28 November 1877, n°. 88, waarbij het locaal der bijzondere school van H. J. Levée,

te Amsterdam, is verklaard van ongenoegzame ruimte voor het aantal aldaar schoolgaande kinderen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 April 1878, n°. 98 en 99;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 April 1878, n°. 29, Afd. Onderwijs;

Overwegende:

dat de schoolopziener in het tweede district van Noordholland, bij besluit van 27 Augustus 1877, het schoollocaal ten huize van den Israëlitischen godsdienstonderwijzer H. J. Levée, Leprozengracht n°. 35 te Amsterdam, alwaar gewoon lager onderwijs wordt gegeven, heeft afgekeurd als schadelijk voor de gezondheid der schoolgaande kinderen en wegens onvoldoende ruimte voor het aantal leerlingen, daar in het schoollocaal met eene oppervlakte van 27.14 M^2 en een inhoud van 59.74 M^3 werden aangetroffen op 29 Junij 1877 87 kinderen en op 24 Julij 1877 76 kinderen;

dat, nadat Levée van dat besluit bij Gedeputeerde Staten in beroep was gekomen, deze, na door eene commissie uit hun midden een locaal onderzoek te hebben doen instellen, bij hun besluit van 28 November 1877, n°. 88, verklaarden dat genoemd locaal geene voldoende ruimte oplevert om 60 kinderen, die volgens verklaring van Levée bij hem ter school gingen, gelijktijdig te bevatten;

dat adressant van dit besluit bij Ons in beroep is gekomen op grond dat Gedeputeerde Staten alleen uitspraak deden omtrent de onvoldoende ruimte, en het andere motief der sluiting, ontleend aan de schadelijkheid voor de gezondheid, met stilzwijgen zijn voorbij gegaan, terwijl deze grond het belangrijkste deel uitmaakte van zijn besluit, omdat, zooals hij zich uitdrukte, onvoorwaardelijke sluiting daarvan het gevolg kan zijn, en de andere grond slechts tot eene voorwaardelijke sluiting van een bepaald aantal kinderen kan leiden;

Overwegende:

dat de vraag of het locaal voor de gezondheid der kinderen schadelijk moet geacht worden, in het naauwste verband staat met de omstandigheid door hoeveel kinderen de school wordt bezocht;

dat, daargelaten of de bezwaren tegen het locaal uit het eerste oogpunt door den schoolopziener ingebragt, op zich zelf wel van dat gewigt zijn te achten, dat zij de sluiting der school zouden vorderen, het in dit geval zeker is dat de gebreken onmiddellijk zamenhangen met de overbevolking der school en van die omstandigheid niet wel kunnen worden afgescheiden;

dat toch bij een beperkter getal kinderen de beweerde gebrekkige ventilatie minder hinder zou opleveren, en ook de overige gebreken zich niet of slechts in geringe mate zouden doen gevoelen;

dat hier echter het getal der kinderen blijkbaar te groot is, in verband met de ruimte der school, daar volgens de opmetingen van den provincialen waterstaatsopzigter het vertrek eene lengte heeft van 5.10 meter, eene gemiddelde breedte van 5.62 meter en eene hoogte van 2.28 meter, terwijl het aantal kinderen, door den schoolopziener aldaar bij twee gelegenheden aangetroffen respectievelijk 87 en 76 bedroeg;

dat de school na de einduitspraak zal gesloten worden en het met het oog op die omstandigheid onverschillig kan geacht worden of de afkeuring plaats had uitsluitend op grond van onvoldoende ruimte dan wel tevens uit hoofde van schadelijkheid voor de gezondheid, daar toch het nagejaagde doel evenzeer zal bereikt worden en er geene vrees kan bestaan, dat de toestand van het locaal eenigen schadelijken invloed zal uitoefenen;

dat in het dispositief van het besluit van Ged. Staten het cijfer 60 genoemd wordt en daaruit ten onregte zou kunnen worden afgeleid, dat het locaal voor het daarin geven van onderwijs zoude mogen gebruikt blijven, indien het getal schoolgaande kinderen slechts één minder dan het getal bedroeg, dat het daarom wenschelijker schijnt het noemen van dat cijfer weg te laten;

dat er derhalve geen voldoende termen zijn om adressants verzoek in te willigen;

Gezien de wet van 13 Augustus 1857 (*Stbl.* no. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging in zooverre van het besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland van 28 November 1877, no. 88, te verklaren dat het locaal in het perceel no. 35 op de Leprozengracht te Amsterdam, waarin door H. J. Levée eene bijzondere school wordt gehouden, van onvoldoende ruimte is voor het aantal schoolgaande kinderen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 26 April 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEIJNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

2o. van 26 April 1878, no. 17, houdende beschikking op het beroep van *den schoolopziener in het tweede district van Noordholland, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, van* 28 *November* 1877 *no.* 88, *waarbij de localen der bijzondere school van D. M. van Strien, te Amsterdam, zijn verklaard van ongenoegzame ruimte voor het aantal schoolgaande kinderen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 95).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den schoolopziener in het tweede district van Noordholland, van een besluit van Gedeputeerde Staten van Noordholland, van 28 November 1877, n°. 88, waarbij de localen der bijzondere school van D. M. van Strien, te Amsterdam, zijn verklaard van ongenoegzame ruimte voor het aantal schoolgaande kinderen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 10 April 1878, no. 98 en 99;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 April 1878, no. 29, afd. Onderwijs;

Overwegende:

dat de schoolopziener in het tweede district van Noordholland bij besluit van 27 Augustus 1877 het schoollocaal ten huize van den Israëlitischen godsdienstonderwijzer D. M. van Strien, Houtgracht no. 18 te Amsterdam, alwaar ook gewoon lager onderwijs wordt gegeven, heeft afgekeurd als schadelijk voor de gezondheid der schoolgaande kinderen en wegens onvoldoende ruimte voor het aantal leerlingen, daar in het schoollocaal met eene oppervlakte van 33.75 M² en een inhoud van 100.93 M³ werden aangetroffen op 27 Junij 1877 93 kinderen en op 24 Julij daaraanvolgende 89 kinderen;

dat, nadat van Strien van dit besluit bij Ged. Staten in beroep was gekomen, deze, na door eene commissie uit hun midden een locaal onderzoek te hebben doen instellen, bij hun besluit van 28 November 1877, no. 88, verklaarden dat genoemde localen geene voldoende ruimte opleveren om 90 kinderen, die volgens verklaring van van Strien bij hem ter school gingen, gelijktijdig te bevatten;

dat adressant van dit besluit bij Ons in beroep is gekomen op grond dat Ged. Staten alleen uitspraak deden omtrent de onvoldoende ruimte, en het andere motief der sluiting, ontleend aan de schadelijkheid voor de gezondheid, met stilzwijgen zijn voorbijgegaan, terwijl deze grond het belangrijkste deel uitmaakte van zijn besluit omdat, zooals hij zich uitdrukte, onvoorwaardelijke sluiting daarvan het gevolg kan zijn, en de andere grond slechts tot eene voorwaardelijke sluiting voor een bepaald aantal kinderen kan leiden;

Overwegende:

dat de vraag of de localen voor de gezondheid der kinderen schadelijk moeten geacht worden, in het naauwste verband staat met de omstandigheid door hoeveel kinderen de school wordt bezocht;

dat, daargelaten of de bezwaren tegen de localen uit het eerste oogpunt door den schoolopziener ingebragt, op zich zelf niet van dat gewigt zijn te achten, dat zij de sluiting der school zouden vorderen, het in dit geval zeker is, dat de gebreken onmiddellijk zamenhangen met de overbevolking der school, en van die omstandigheid niet wel kunnen worden afgescheiden;

dat toch bij een beperkter getal kinderen de gebrekkige ventilatie minder hinder

zou opleveren, en ook de overige gebreken zich niet of slechts in geringe mate zouden doen gevoelen;

dat hier echter het getal der kinderen blijkbaar te groot is, in verband met de ruimte der school, daar volgens de opmetingen van den provincialen waterstaats-opzigter het voorvertrek eene lengte heeft van 4.10 meter, eene breedte van 2.93 meter en eene hoogte van 3.18 meter en het achtervertrek eene lengte van 6.75 meter, eene breedte van 3.30 meter en eene hoogte van 3.02 meter, terwijl het aantal kinderen, door den schoolopziener aldaar bij twee gelegenheden aangetroffen, respectievelijk 93 en 89 bedroeg;

dat de school na de einduitspraak zal gesloten worden en het, met het oog op die omstandigheid, onverschillig kan geacht worden of de afkeuring plaats had uitsluitend op grond van onvoldoende ruimte, dan wel tevens uit hoofde van schadelijkheid voor de gezondheid, daar toch het nagejaagde doel evenzeer zal bereikt worden en er geen vrees kan bestaan dat de toestand van de localen eenigen schadelijken invloed zal uitoefenen;

dat in het dispositief van het besluit van Ged. Staten het cijfer opgenoemd wordt, en daaruit ten onregte zou kunnen worden afgeleid, dat het locaal voor het daarin geven van onderwijs zoude mogen gebruikt blijven, indien het getal schoolgaande kinderen slechts één minder dan dat getal bedroeg, en het daarom wenschelijker schijnt het noemen van dat cijfer weg te laten;

dat er derhalve geen voldoende termen voorhanden zijn om adressants verzoek in te willigen;

Gezien de wet van 13 Aug. 1857 (*Stbl.* n_o. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met wijziging in zooverre van het besluit van Ged. Staten van Noordholland van 28 November 1877, n°. 88, te verklaren dat de localen in het perceel Houtgracht n°. 18 te Amsterdam, waarin door D. M. van Strien eene bijzondere school wordt gehouden, van onvoldoende ruimte zijn voor het aantal schoolgaande kinderen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 26 April 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

3°. van 26 April 1878, no. 18, houdende beschikking op het beroep van *F. de Wijs c. s., te Tilburg, van eene uitspraak van Gedeputeerde Staten van Noordbrabant, dd.* 1 *Maart* 1878, *n°.* 29, 6*e afd., waarbij de loting voor de Nationale Militie in die gemeente gedeeltelijk is vernietigd.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 140.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van F. de Wijs c. s., te Tilburg, van eene uitspraak van Ged. Staten van Noordbrabant, dd. 1 Maart 1878, n°. 29, 6e afd., waarbij de loting voor de nationale militie in die gemeente gedeeltelijk is vernietigd;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 17 April 1878, n°. 18;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 23 April 1878, no. 21, Afd. Militie en Schutterijen;

Overwegende:

dat tegen de in de gemeente Tilburg plaats gehad hebbende loting der aldaar ingeschrevenen voor de nationale militie door een aantal belanghebbenden bezwaren zijn ingediend, hierop nederkomende dat bij de loting eene onregelmatigheid had plaats gehad die op den uitslag der loting van invloed kon geweest zijn;

dat Ged. Staten op grond dier ingebragte bezwaren de loting voor een gedeelte hebben vernietigd;

dat F. de Wijs en anderen van dit besluit bij Ons in beroep zijn gekomen, bewerende dat de bezwaren bij Ged. Staten niet tijdig zijn ingebragt;

Overwegende:

dat de loting heeft plaats gehad op 13 en 14 Februarij jl. en derhalve volgens art. 35 der militiewet de daartegen gerigte bezwaren vóór of op den 19 dier maand hadden moeten worden ingebragt;

dat het ingediende bezwaarschrift, gedagteekend 18 Februarij, ter provinciale griffie van den dag- en maandstempel van 20 Februarij is voorzien;

dat hierdoor niet wordt aangetoond dat het adres tijdig is ingediend;

dat een ontvangbewijs, volgens art. 99 der militiewet door den burgemeester afgegeven, waardoor, indien het adres tijdig mogt ingediend zijn, dit op afdoende wijze zou geconstateerd worden, niet is overgelegd en niet heeft kunnen overgelegd worden, daar in strijd met de voorschriften der militiewet het adres niet door bemiddeling van den burgemeester van Tilburg, maar direct aan Ged. Staten is opgezonden;

dat derhalve niet blijkt dat het verzoekschrift tijdig is ingediend;

dat uit dien hoofde Ged. Staten het verzoek niet in aanmerking hadden behooren te nemen;

Gezien de wet van 19 Aug. 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Ged. Staten van Noordbrabant van 1 Maart 1878, te verklaren dat de bezwaren, tegen de loting der ingeschrevenen van de gemeente Tilburg ingebragt, niet kunnen in aanmerking komen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 26 April 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

4o. van 27 April 1878 (*Stbl.* no. 25), op het beroep van *den raad van administratie der Nederlandsche Centraalspoorweg-maatschappij, gevestigd te Utrecht, ingesteld tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland van* 10 *Julij* 1877, *no.* 46, *waarbij, ingevolge art.* 7 *van 's Konings besluit van* 23 *Maart* 1876 (Staatsblad no. 55), *de ligger der toegangswegen tot de spoorwegstations in die provincie werd vastgesteld.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1877, bl. 616.)

De *Staats-Courant* van 7 Mei jl., no. 107, behelst dienaangaande het volgend rapport:

Aan den Koning.

Het behaagde Uwer Majesteit, bij kantbeschikking van 4 December jl., no. 24, aan den ondergeteekende om consideratien en advies te renvoyeren het aan Hoogstderzelve, onder dagteekening van 1 December 1877, uitgebragt advies van den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Dit advies betrof een beroep door den raad van administratie der Nederlandsche Centraalspoorwegmaatschappij, gevestigd te Utrecht, ingesteld tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland, van 10 Julij 1877, no. 46, waarbij, ingevolge art. 7 van Uwer Majesteits besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* no. 55), de ligger der toegangswegen tot de spoorwegstations in die provincie werd vastgesteld. Op dien ligger, zoo als die was ontworpen en ter visie gelegd, was de maatschappij als onderhoudpligtige gebragt van de toegangswegen tot de stations Hattem, Elburg-Epe, Harderwijk,

Nunspeet, Putten en Nijkerk, maar ontbrak in de voorlaatste kolom de vermelding, dat die wegen in onderhoud moeten worden overgedragen aan de gemeenten op welker grondgebied zij gelegen zijn. Tegen deze weglating heeft de maatschappij bij de betrokken gemeentebesturen bezwaarschriften ingediend, welke die besturen met hun advies aan Ged. Staten hebben gezonden. Laatstgemeld collegie heeft echter, na verloop der bepaalde termijnen, met terzijdestelling der genoemde bezwaarschriften, als niet voldoende aan de zegelwet, den ligger vastgesteld, zonder daarin de door de spoorwegmaatschappij verlangde wijzigingen te brengen.

Tegen het besluit van Ged. Staten, waarbij die vaststelling plaats had, komt de raad van administratie der maatschappij in beroep, en verzoekt Uwer Majesteit te bevelen, dat de vastgestelde ligger in dier voege zal worden gewijzigd, dat aan zijne bezwaren worde te gemoet gekomen.

Op dit beroep heeft de Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, tot niet-ontvankelijkverklaring van den raad van administratie geadviseerd, en Uwer Majesteit een ontwerp van besluit ter bekrachtiging aangeboden, luidende als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons door den raad van administratie van de Nederlandsche Centraalspoorwegmaatschappij, gevestigd te Utrecht, ingesteld beroep van een besluit van Ged. Staten van Gelderland, betreffende den ligger der toegangswegen tot de spoorwegstations in die provincie, van 10 Julij ll.;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 1 December 1877, no. 76;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van

Overwegende:

dat door het bestuur der genoemde maatschappij tegen den ontworpen ligger der toegangswegen tot de stations in de provincie Gelderland, bezwaren zijn ingediend bij de betrokken gemeentebesturen, voor zooveel betreft de niet-invulling der vóórlaatste kolom op dien ligger met de vermelding, dat het onderhoud der toegangswegen tot de stations Hattem, Elburg-Epe, Harderwijk, Nunspeet, Putten en Nijkerk nog aan de gemeenten moet worden overgedragen;

dat die bezwaarschriften, door de gemeentebesturen aan Ged. Staten van Gelderland toegezonden, als ongezegeld door dit collegie zijn ter zijde gelegd en adressant na de vaststelling van den ligger op grond van die bezwaren Onze beslissing heeft ingeroepen; dat echter de bezwaren, voor het indienen waarvan in art. 4 van Ons besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n$_o$. 55) een bepaalde termijn is gesteld, wanneer zij binnen dien termijn niet behoorlijk zijn ingediend, niet bij Ons kunnen worden ingebragt;

Gezien art. 7 van Ons besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant in zijn bij Ons ingesteld beroep niet-ontvankelijk te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Ik kan mij, na herhaalde overweging der stukken, met dit ontwerp van besluit niet vereenigen.

De afdeeling van den Raad van State gaat uit van de overweging, dat bezwaren tegen den ligger, zoo als die oorspronkelijk was ontworpen, en daarna ongewijzigd is vastgesteld, maar welke men verzuimd heeft ter hunner tijd in te dienen, niet in hooger beroep voor het eerst kunnen worden ingebragt.

Deze overweging zou juist zijn, indien Uwer Majesteits besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55) òf uitdrukkelijk bepaalde dat het regt van hooger beroep alleen toekomt aan hen, die op wettige wijze bezwaarschriften tegen den oorspronkelijk ontworpen ligger hebben ingediend, òf dat regt alleen toekende ten opzigte van wijzigingen door Ged. Staten in dezen ligger gebragt.

Het aangehaald besluit bepaalt echter noch het een noch het ander.

Art. 7 schrijft integendeel voor dat Ged. Staten, na de bezwaren en het verslag overwogen en den ligger vastgesteld te hebben, hunne beslissing onverwijld mededeelen aan de betrokken gemeentebesturen en spoorwegondernemingen en aan hen die bezwaarschriften hebben ingediend, dus ook aan die betrokken gemeentebesturen en spoorwegondernemingen die geene bezwaarschriften inbragten; en zulks kennelijk met het doel om aan die collegien de gelegenheid te geven om van Uwe Majesteit voorziening te vragen omtrent bezwaren tegen den vastgestelden ligger gerezen.

Intusschen zou het bestaan van dit regt van hooger beroep voor hen die tegen den oorspronkelijk ontworpen ligger geene bezwaarschriften hadden ingediend, niet baten, indien er alleen van mogt worden gebruik gemaakt ten opzigte van wijzigingen door Ged. Staten in dien ligger gebragt, en de vastgestelde ligger dergelijke wijzigingen niet bevatten zou.

Zoodanige beperking van het regt van hooger beroep wordt echter in het Kon. besluit van 23 Maart 1876 niet aangetroffen. Wel is door art. 4 een zekere termijn gesteld, gedurende welken alleen bezwaarschriften tegen den oorspronkelijk ontworpen ligger kunnen worden ingebragt, zoodat Ged. Staten op later geopperde bezwaren geen acht mogen slaan. Maar daarentegen kent het derde lid van art. 7 in het algemeen hooger beroep toe van het besluit van Ged. Staten, waarbij de ligger is vastgesteld, zonder eenige onderscheiding te maken noch tusschen hen die tegen den ontworpen ligger bezwaren inbragten en hen die dit om welke reden dan ook hebben nagelaten, noch tusschen bezwaren welke reeds aan het oordeel van Ged. Staten zijn onderworpen, en bezwaren, welke voor het eerst aan Uwe Majesteit werden blootgelegd. Stond het regt van hooger beroep slechts open tegen eene beslissing van Ged. Staten omtrent ingediende bezwaarschriften — gelijk bijv. het reglement op de wegen, voetpaden, straten en stegen in de provincie Gelderland, goedgekeurd bij Uwer Majesteits besluit van 8 December 1857, n°. 60, bepaalt, — dan ware de bewering juist, dat bezwaren tegen den ligger der toegangswegen niet voor het eerst in hooger

beroep kunnen worden ingebragt; maar nu uit de bewoordingen van art. 7 en het eerste lid van art. 9 blijkt, dat hooger beroep is toegekend tegen het besluit van Ged. Staten, waarbij de ligger is vastgesteld, bestaat geen grond voor het aannemen der beperking van dit regt, gelijk door de afdeeling van den Raad van State is geschied.

De redenen, waarom de afdeeling tot niet-ontvankelijkverklaring van den appellant adviseerde, bestaan derhalve, naar het mij voorkomt, niet. Haar gevoelen belette haar intusschen eene beslissing omtrent de bezwaren zelve voor te dragen. Zoo Uwe Majesteit met mij den appellant ontvankelijk acht, zal eene zoodanige beslissing genomen moeten worden, en heb ik de eer het volgende onder Hare aandacht te brengen.

Volgens art. 70, 1e lid, der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67), moeten wegen, door het Rijk of eene spoorwegonderneming tijdens het in werking treden dier wet aangelegd tot toegang naar een station, voor zoover dit nog niet mogt zijn geschied, aan de gemeenten, op welker grondgebied zij gelegen zijn, in behoorlijken staat worden overgedragen. Op de door den raad van administratie genoemde wegen is deze wetsbepaling toepasselijk; daaromtrent bestaat geen verschil.

Verder moet, volgens art. 2 van Uwer Majesteits aangehaald besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55), ter uitvoering van art. 70, laatste lid, der meergenoemde wet genomen, de ligger bevatten zoowel de aanwijzing van den onderhoudpligtige, als die of de weg, krachtens de eerste en tweede zinsnede van art. 70 der wet, nog aan de gemeente in onderhoud moet worden overgedragen. Deze vermelding werd alzoo ten onregte door Ged. Staten van Gelderland nagelaten.

Het zou derhalve Uwer Majesteit kunnen behagen het besluit te nemen, hetwelk de ondergeteekende eerbiedig in ontwerp hierbij overlegt.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

(Staatsblad n°. 25.) *BESLUIT van den 27sten April* 1878, *bepalende dat in de voorlaatste kolom van den ligger der toegangswegen tot de spoorwegstations in de provincie* Gelderland *zal worden vermeld, dat de toegangswegen tot de stations* Hattem, Elburg-Epe, Harderwijk, Nunspeet, Putten *en* Nijkerk *nog aan de gemeenten in onderhoud moeten worden overgedragen.*

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons, door den raad van administratie der Nederlandsche Centraalspoorwegmaatschappij, gevestigd te Utrecht, ingesteld beroep tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland van 10 Julij 1877, n°. 46, betreffende den ligger der toegangswegen tot de spoorwegstations in die provincie;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 1 December 1877, n°. 76;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van den 24 April 1878, n°. 215, Afd. Waterstaat B;

Overwegende:

dat door het bestuur der genoemde maatschappij tegen den ontworpen ligger der toegangswegen tot de stations in de provincie Gelderland bezwaren zijn ingediend bij de betrokken gemeentebesturen, voor zooveel betreft de niet-invulling der voorlaatste kolom op dien ligger met de vermelding dat de toegangswegen tot de stations Hattem, Elburg-Epe, Harderwijk, Nunspeet, Putten en Nijkerk nog in de gemeenten, op welker grondgebied zij liggen, in onderhoud moeten worden overgedragen;

dat die bezwaarschriften door de gemeentebesturen aan Ged. Staten van Gelderland zijn toegezonden; dat dit collegie ze als ongezegeld heeft ter zijde gelegd en den ligger bij zijn aangehaald besluit heeft vastgesteld, zonder dat aan de bezwaren der maatschappij was te gemoet gekomen; dat het bestuur der maatschappij tegen het besluit van Ged. Staten, waarbij de ligger der toegangswegen in Gelderland is vastgesteld, binnen den voorschreven termijn bij Ons is gekomen in beroep;

dat de derde in verband met de eerste zinsnede van art. 7 van Ons besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55) aan een ieder het regt schenkt om, binnen den daarbij gestelden termijn, bij Ons, op welke gronden ook, in beroep te komen tegen de beslissing van Ged. Staten, waarbij een ligger van toegangswegen is vastgesteld, en dat het genoemde bestuur derhalve in zijn beroep is ontvankelijk;

dat volgens art. 70, le lid, der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) wegen, door het Rijk of door eene spoorwegonderneming tijdens het in werking treden dier wet aangelegd tot toegang naar een station, voor zoover dit nog niet mogt zijn geschied, aan de gemeenten, op welker grondgebied zij liggen, in behoorlijken staat worden overgedragen, waarna het onderhoud en de verlichting ten laste der gemeenten komt;

dat art. 2 van Ons, ter uitvoering van art. 70, laatste zinsnede, der wet, genomen besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55) bepaalt, dat de ligger ten 13°. moet bevatten de aanwijzing of de weg krachtens de eerste en tweede zinsnede van art. 70 der meergenoemde wet nog aan de gemeenten in onderhoud moet worden overgedragen;

dat ten aanzien der toegangswegen tot de stations Hattem, Elburg-Epe, Harderwijk, Nunspeet, Putten en Nijkerk niet is betwist dat zij behooren tot die, welke bedoeld zijn in art. 70, le lid, der meergenoemde wet;

dat derhalve, aangezien deze wegen niet aan de gemeenten op welker grondgebied zij liggen in onderhoud zijn overgedragen, de voorlaatste kolom van den ligger behoort te vermelden dat die overdragt alsnog moet geschieden;

Gelet op art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* no. 67) en op Ons besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen, dat in de voorlaatste kolom van den ligger der toegangswegen tot de spoorwegstations in de provincie Gelderland, vastgesteld bij besluit van Ged. Staten

van 10 Julij jl., n°. 46, zal worden vermeld, dat de toegangswegen tot de stations Hattem, Elburg-Epe, Harderwijk, Nunspeet, Putten en Nijkerk nog aan de gemeenten in onderhoud moeten worden overgedragen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* en, tegelijk met het rapport van Onzen genoemden Minister, in de *Staatscourant* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 27 April 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Uitgegeven den *zevenden* Mei 1878.
De Minister van Justitie,
H. J. SMIDT.

Aan de orde is:

II. het beroep van *den gemeenteraad van Nijmegen tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland, waarbij zij hunne goedkeuring hebben onthouden aan de gemeentebegrooting voor* 1878.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

De raad der gemeente Nijmegen heeft op 10 Nov. 1877 besloten aan het burgerlijk armbestuur in die gemeente over 1878 een subsidie te verleenen van f 17,755.

Dit besluit heeft een punt van overweging uitgemaakt in de vergadering van Ged. Staten van Gelderland van 27 November 1877.

Ged. Staten hebben daarbij gelet op het vermelde raadsbesluit, op de rekening over 1876 en de begrooting voor 1878 van het genoemde armbestuur, op de omstandigheid dat het subsidie voor 1878 niet minder bedroeg dan het subsidie voor de jaren 1876 en 1877 uitgetrokken, op het Kon. besluit van 16 Aug. 1877, n°. 7, en de stukken betreffende het bij dat besluit besliste geschil.

Ged. Staten hebben voorts overwogen dat zij nog geheel en al zijn toegedaan de bij herhaling uitgedrukte zienswijze, dat het genoemde armbestuur zijn werkkring verder uitbreidt dan de artt. 20, 21 en 22 der armenwet toelaten en dat derhalve niet kan gezegd worden dat de bepaling van art. 60 litt. *c* dier wet wordt opgevolgd; dat voorts uit de handelwijze van den raad geenszins blijkt van medewerking tot vermindering der subsidiën maar integendeel van een terugkeer op den vroegeren weg.

Op grond van het een en ander hebben Ged. Staten besloten den raad van Nijmegen te kennen te geven dat zij zich met zijn besluit niet kunnen vereenigen en hem

uitnoodigen het bedoelde subsidie met minstens f 1000 te verminderen en zijn daartoe strekkend besluit met de rekening en gewijzigde begrooting en bijlagen daarvan aan Ged. Staten in te zenden.

Toen de raad bleef bij zijn gevoelen dat het subsidie voor geene vermindering vatbaar was, hebben Ged. Staten bij besluit van 29 Jan. 1878 hunne goedkeuring aan de gemeente-begrooting onthouden.

De gemeenteraad heeft zich bij adres van 22 Febr. 1878 tot den Koning gewend. In den aanvang van dat adres wordt gezegd dat de raad besloten heeft overeenkomstig de artt. 209, 200 en 201 der gemeentewet zich tot Z. M. te wenden met het verzoek om voorziening.

De raad zegt overtuigd te zijn dat de volstrekte noodzakelijkheid van het subsidie is bewezen door de rekening en verantwoording der inkomsten en uitgaven van het betrokken bestuur over het afgeloopen en de begrooting voor het loopend dienstjaar.

Hij voert verder aan dat ten behoeve van het betrokken bestuur op eene billijke wijze is bijgedragen door hen van wie overeenkomstig den aard der instelling in den regel bijdragen kunnen worden verwacht;

dat het bestuur der instelling overeenkomstig haren aard en hare bestemming aan zijne verpligting naar vermogen voldoet;

dat dus al de bij de wet gevorderde voorwaarden voor het verleenen van subsidie hier aanwezig zijn;

dat het tevens in het belang der gemeente is dit subsidie niet te verminderen, aangezien herhaaldelijk de volstrekte onvermijdelijkheid van het subsidie tot dit bedrag is gebleken.

Hij verzoekt ten slotte dat het besluit van Ged. Staten vernietigd worde.

Ged. Staten, omtrent dit adres gehoord, merken op, dat de raad van Nijmegen evenals ten vorigen jare in een soortgelijk geval niet slechts voorziening vraagt tegen hun besluit maar vernietiging van hun besluit. Zij zijn nog hunne vroegere meening toegedaan dat de raad in dit verzoek niet-ontvankelijk is, daar eene vernietiging alleen zou kunnen gegrond zijn op strijd met de wet of met het algemeen belang, welke niet wordt beweerd te bestaan, terwijl daarentegen art. 209 der gemeentewet aan Z. M. den Koning opdraagt zelfstandig te beslissen over eene gemeente-begrooting waaraan Ged. Staten hunne goedkeuring hebben onthouden, indien de raad tegen dit besluit van Ged. Staten voorziening gevraagd heeft;

Ged. Staten zeggen verder dat blijkens de eerste zinsnede van het adres de bedoeling van den raad dan ook geene andere is dan om bedoelde voorziening te vragen, maar dat dit verzoek naar hun inzien even weinig gegrond is als gemotiveerd;

dat namelijk de raad het verzoek grondt op de enkele bewering dat het door hem op de begrooting voor 1878 gebragt subsidie aan het burgerlijk armbestuur niet voor vermindering vatbaar is, daar de onvermijdelijkheid er van herhaaldelijk is gebleken en al de vereischten van art. 60 der armenwet aanwezig zijn;

dat deze bewering intusschen geheel in strijd is met het herhaaldelijk door hun college uitgedrukt gevoelen, waarmede Z. M. de Koning zich bij besluit van 16 Augustus 1877, n°. 7, heeft gelieven te vereenigen, dat de burgerlijke armenzorg te Nijmegen verder gaat dan de bedoeling der armenwet medebrengt, en dat er derhalve

reden is om beperking van het subsidie mogelijk en tot verwezenlijking van het doel der gemelde wet wenschelijk te achten;

dat blijkens het verzoek om voorziening de raad zich op het ingenomen standpunt blijft houden en daardoor bewijst geenszins te willen medewerken tot vermindering van het subsidie maar integendeel op den vroegeren weg te willen terugkeeren;

Ged. Staten achten het dringend noodzakelijk dat er een einde kome aan de wanverhouding die te Nijmegen tusschen de burgerlijke armverzorging en de kerkelijke en bijzondere liefdadigheid bestaat.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 26 Maart 1878.

Op verzoek dezer Afdeeling zijn de rekening van het armbestuur over 1876 en zijne begrooting voor 1878 overgelegd.

De heer Mr. W. Wintgens, advocaat te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde van den gemeenteraad van Nijmegen op en zegt hoofdzakelijk:

Na het uitgebragt uitvoerig rapport in deze zaak, zij het mij geoorloofd een kort woord te zeggen tegen het besluit van Ged. Staten van Gelderland van 29 Januarij jl., waarbij zij gemeend hebben aan de begrooting der gemeente Nijmegen voor 1878 hunne goedkeuring te moeten onthouden.

De zaak, die thans aan het oordeel van dezen Raad is onderworpen, is in het algemeen van groot gewigt, maar ook voor de gemeente Nijmegen van ver uitziende gevolgen; die zaak verdient dus inderdaad de algemeene belangstelling. In het algemeen moet ik op den voorgrond plaatsen, dat het wenschelijk is dat Ged. Staten de grenzen hun bij de wet gesteld niet overschrijden. En nu geloof ik dat Ged. Staten van Gelderland in deze zaak hunne grenzen zijn te buiten gegaan; hoe wenschelijk het toezigt van Ged. Staten op de besluiten van de gemeenteraden moge zijn, dat toezigt moet niet ontaarden in eene opheffing van alle zelfstandigheid der gemeenten; het moet niet ontaarden in een despotisch gezag, welk gezag met den aard onzer instellingen niet is overeen te brengen.

Dit in het algemeen, maar dit beroep is in het bijzonder van gewigt voor de gemeente Nijmegen. Die gemeente wordt nu door Ged. Staten in de engte gebragt. Ged. Staten keuren de gemeente-begrooting af, tenzij de gemeente gehoorzame.

Nu moet ik doen opmerken dat de gemeente Nijmegen niet verkeert in een bloeijenden toestand en dat zij met allerlei lasten is bezwaard, vooral is dit het geval met hare armenbevolking. Wel zijn er in die gemeente of in den omtrek vele werken uitgevoerd, wel is de bevolking zeer toegenomen, maar de welstand der gemeente is tot hiertoe niet vermeerderd. Integendeel, de aanleg van spoorwegen, de uitvoering van andere werken, heeft eene vereeniging van behoeftige personen in die gemeente doen ontstaan die in plaats van vooruitgang benadeeling heeft te weeg gebragt. Die personen blijven in de gemeente en als de werken, waaraan zij gebezigd worden, ophouden, dan komen zij en hunne huisgezinnen dikwerf ten laste van de kerkelijke liefdadigheid of gemeentelijke armenzorg.

Het is ontegenzeggelijk dat te Nijmegen de armoede op schrikbarende wijze is toegenomen; het gevolg daarvan was dat de diefstallen daar of in den omtrek op onrustbarende wijze zijn vermeerderd. Er bevinden zich daar zwervende personen die des nachts in de open lucht doorbrengen; men klaagt ook in den laatsten tijd van veel aanrandingen in den omtrek van Nijmegen, zoodat men daar niet in geruste positie verkeert. Is het in zoodanigen toestand voorzigtig en geoorloofd zoo als hier te handelen als de raad eener gemeente gelden aanvraagt en tracht te bekomen om die als onderstand aan behoeftigen, die men toch niet van honger mag laten omkomen, te verleenen, hetgeen is in het belang der armen en ook voor de veiligheid van personen en eigendommen. Ik acht het gewaagd van Ged. Staten wanneer zij zich tegen het inwilligen van de aangevraagde gelden verklaren, omdat de gemeenteraad beter dan Ged. Staten zich op het ware standpunt kan plaatsen en beschouwen wat in het belang van de armen en van de gemeente gevorderd wordt.

Ik moet verder doen opmerken dat deze zaak niet nieuw is en dat zij reeds vroeger voor dezen Raad is behandeld; toen werd die behandeling gevolgd door het Kon. besluit van 16 Aug. 1877, voorkomende in de Verz. van dat jaar bl. 431. Bij dat besluit heeft de gemeente in zeker opzigt getriomfeerd. Ook toen toch hebben Ged. Staten een preliminair bezwaar geopperd, maar het Kon. besluit heeft teregt daaraan niet gehecht, daar de voorziening, zooals in het besluit zeer juist wordt opgemerkt, strekt tot herstel of regeling van de zaak. Ik spreek dan ook nu in het algemeen belang van de gemeente Nijmegen en beroep mij daarbij op de wet. En ik doe dit met des te meer vertrouwen omdat het middel van niet-ontvankelijkheid, door Ged. Staten gemoveerd, door het gemelde besluit reeds is geëcarteerd.

En nu wat de gegrondheid van het beroep zelf betreft, het is waar dat er een vroeger besluit in deze zaak is genomen, maar de gemeente heeft juist dat besluit tot grondslag genomen voor hetgeen de raad nu heeft beslist. Het zou dus eigenlijk onnoodig zijn iets tot adstructie van het beroep te zeggen, want het spreekt van zelf dat ik hier niet zou optreden voor een beroep dat vroeger reeds was verworpen. De gemeenteraad van Nijmegen heeft zich strikt gehouden aan het besluit en de bedeeling *op den grondslag van dat besluit* geregeld.

Als ik dat besluit in handen neem dan was het bezwaar daarin gelegen dat er eene *vaste* som per maand, eene *vaste bedeeling* werd uitgekeerd. Dat beginsel van eene vaste bedeeling wilde men niet aangenomen zien en het besluit zegt dus, dat het gemeentebestuur te ver ging; aan die beslissing heeft de gemeenteraad zich gehouden. De raad heeft besloten niet langer die vaste sommen uit te keeren; dat blijkt dan ook uit de vastgestelde gemeente-begrooting, er wordt dan ook nu slechts eene *tijdelijke bedeeling* gegeven. Uit den aard der zaak is elke bedeeling slechts tijdelijk; maar nu wordt het *formeel* in de begrooting uitgedrukt en dat schijnt aan Ged. Staten te zijn ontsnapt. Ged. Staten zijn zoo absoluut in hunne opvatting, dat zij niet hebben gewaardeerd dat de gemeenteraad zich aan het vroeger Kon. besluit heeft onderworpen. Ja, Ged. Staten gaan thans zelfs veel verder dan vroeger; toen hebben zij verlangd, dat er eene som van f 500 van het bedrag zou worden afgeschreven, nu echter verlangen zij dat het bedrag met *minstens* f 1000 zal worden verminderd. En zij voegen er bij dat zij anders geen goedkeuring aan de begrooting zullen verleenen.

Als ik dat opmerk dan geloof ik dat het goed is dat er ook andere magten zijn, die Ged. Staten binnen de regtmatige grenzen houden.

Zal ik nu nog veel zeggen tot adstructie van het beroep. Ik geloof niet dat het noodig is, want ik kan mij beroepen op hetgeen den vorigen keer breedvoerig is aangevoerd door mijn ambtgenoot Mr. de Brauw, die toen de materie volledig heeft behandeld. Het is voldoende u te wijzen op hetgeen door hem is gezegd en dat in de Verz. bl. 251—256 is opgenomen. Ik zal den Raad niet vermoeijen met thans te herhalen wat destijds zoo goed door hem hier is gezegd en meen mij daaraan te mogen refereeren.

Wat de feiten aangaat, zij zijn buiten verschil. Op 14 Junij 1877 werd het beroep geadstrueerd en den 16 Aug. 1877 werd het Kon. besluit in die zaak genomen; nu echter moet het tegenwoordig beroep worden beschouwd naar den veranderden toestand. Nu is het karakter van *vaste* bedeeling veranderd in eene bedeeling van tijdelijken aard; wat verlangen Ged. Staten dan nu meer of anders? Ik meen te moeten wijzen op art. 61 der armenwet en de beteekenis die daaraan moet worden gegeven. En dan moet ik verklaren te meenen dat de opvatting van Ged. Staten geheel verkeerd is. Het is hier ook geen *subsidie* aan de eene of andere inrigting; als een gemeentebestuur zegt dat het voor de armen zooveel noodig heeft, dan bestaat er geen denkbeeld van *subsidie*. Het denkbeeld van subsidie brengt mede dat de inrigting waaraan subsidie wordt toegekend buiten de gemeente staat. Het vaststellen van een cijfer ten behoeve van de armen der gemeente, dat is eene daad, die geen subsidie is in den geest der wet. Ged. Staten geven alzoo aan art. 61 der armenwet eene geheel onjuiste beteekenis. En tot staving van dat gevoelen, meen ik mij te mogen beroepen op hetgeen Thorbecke bij de behandeling der armenwet gezegd heeft, hetgeen blijkt uit Boissevain, *de Armenwet*, bl. 164—166, waarin op eene duidelijke wijze wordt uiteengezet wat onder subsidiën moet worden verstaan. Zeer teregt zeide Thorbecke dat men onderscheid moest maken tusschen subsidiën aan armbesturen of liefdadige instellingen en tusschen hetgeen de gemeente als politiezorg aan behoeftigen moest uitkeeren. De heer Boissevain was het blijkens de noot geheel met Thorbecke eens, vaststelling van een bedrag door de gemeente ten behoeve van uitgaven voor behoeftigen, is niet gelijk te stellen met hetgeen eene gemeente als subsidie aan diakonale instellingen verleent. Er staan in het werk van Boissevain nog meer beschouwingen te dezer zake, die duidelijk aantoonen dat ik mij gerust op het gezag van Thorbecke en Boissevain mag beroepen.

Het komt mij eindelijk voor dat hier overschrijding van bevoegdheid van zijde van Ged. Staten bestaat. Als Ged. Staten zeggen dat zij den toestand wenschen te veranderen *om de wanverhouding tusschen kerkelijke en gemeentelijke liefdadigheid te corrigeren*, dan zeg ik: dat is niet uwe taak en dat is niet wat de armenwet heeft gewild. Dat is geen regtmatige weg, die bewandeld mag worden. En daarom verheug ik mij dat er eene hoogere magt in Nederland is, om dat te beletten. Er zou toch een verkeerde weg kunnen worden ingeslagen, de armen, de behoeftigen en in de gevolgen de gansche bevolking der gemeente, zou daardoor worden geteisterd, dat kan niet worden gedoogd. Dat is de bedoeling van den wetgever niet geweest, men mag niet uit een *a priori* opgevat begrip afleiden: een *sic volo* enz. En Ged. Staten mogen

vooral niet zeggen: het zal geschieden of de gemeente-begrooting zal niet worden goedgekeurd; afkeuring van de begrooting is geen middel om zoodanig doel te bereiken, om een eens opgevat denkbeeld door te zetten.

Door den Raad van State kan dergelijke manifestatie worden tegengegaan. Gelukkig dat er een college bestaat dat den Koning kan adviseren tot vernietiging van een op verkeerde grondslagen gebouwd besluit.

III. het beroep van *D. C. van Leeuwen, te Sliedrecht, tegen een besluit van Burg. en Weth., waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting eener kuiperij.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging op den 23 Maart jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De adressant B. C. van Leeuwen, kuiper, wonende te Sliedrecht, verzocht op den 14 Dec. 1877 aan het gemeentebestuur aldaar vergunning tot het oprigten eener kuiperij in het perceel staande in wijk B, n°. 134, kadastraal sectie H, n°. 1644, te Sliedrecht.

Op den 5 Jan. jl. werden op de daartoe volgens de wet belegde vergadering mondeling bezwaren ingebragt door P. Visser Pz., schipper te Sliedrecht, hierin bestaande, dat het aangewezen gebouw geheel en al ongeschikt is voor eene kuiperij en er veel gevaar voor brand bestaat, aangezien het gebouw geheel van hout en zeer bekrompen is; dat het van algemeene bekendheid is, dat eene kuiperij niet kan worden gedreven zonder vuur en het gebouw daarvoor geheel en al ongeschikt is; dat bovendien de kuiperij zoodanig geraas zal veroorzaken, dat de huizen in de nabijheid schier onbewoonbaar zullen worden.

In die vergadering kwamen ook in schriftelijke verklaringen van A. Prins Jz., C. Schram, wed. P. M. de Jong, M. C. de Jong, A. Schram Wz., T. Visser en J. Hofman, allen eigenaars en bruikers van naburige perceelen, waarin gelijksoortige bezwaren werden aangevoerd en toegelicht.

Bij besluit van Burg. en Weth. der gemeente Sliedrecht van den 5 Jan. jl. werd het verzoek van den adressant afgewezen, op grond:

1°. dat het perceel tot inrigting van eene kuiperij aangewezen, daartoe ongeschikt is, als zijnde geheel van hout en zeer ligt zamengesteld en veel te bekrompen om in hetzelve genoemd bedrijf te kunnen uitoefenen, zoodat de meeste werkzaamheden zullen moeten plaats hebben op den publieken weg, hetwelk zeer gevaarlijk voor de publieke veiligheid zou zijn en ook bij politieverordening voor deze gemeente is verboden;

2°. dat het vak van kuiper niet kan worden uitgeoefend zonder dat in de werkplaats vuur wordt gestookt en wel hout of andere ligt brandbare stoffen, tot het buigen van duigen; dat het aangewezen perceel ongeschikt is om daarin eene stookplaats te brengen, die aan de eischen van de bestaande verordening op het maken van stookplaatsen voor deze gemeente voldoet; dat het gevaar voor brand zeer groot zal zijn, vooral met

het oog op de naast en overstaande gebouwen, gedekt met riet en bewoond door anderen, in een der meest bebouwde buurten;

3o. dat het aangewezen perceel te kort aan den publieken weg staat en daaruit groote onaangenaamheden kunnen voortvloeijen;

4o. dat deze inrigting uit haren aard voor de bewoners in deze volkrijke buurt zeer hinderlijk zou zijn en de huizen of woningen daar staande bij eene toeneming der zaak als het ware ongeschikt ter bewoning zouden worden, ten gevolge van het onophoudelijk geklop en geraas, hetwelk onuitstaanbaar is en groote schade aan de eigenaars dier eigendommen zou veroorzaken.

Op den 14 Jan. jl. is de adressant van dit besluit gekomen in beroep bij den Koning. In zijn adres merkt hij op ten aanzien van het 1e bezwaar, voorkomende in het besluit van Burg. en Weth., dat dit bezwaar feitelijk onjuist is, daar het gebouw volgens oordeel van deskundigen zeer solide is daargesteld en van voldoende grootte is om er eene kuiperij in uit te oefenen, te meer daar de adressant alleen werkzaam is met behulp van een jongen en door hem in den regel geen grootere kuipen gemaakt worden dan van 70 liters inhoud; dat dit bezwaar, al ware het feitelijk gegrond, niet in aanmerking zou kunnen komen, omdat het niet behoort onder de bezwaren aangewezen in art. 11 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95), hetgeen eveneens het geval is met de vrees in de beschikking geuit omtrent het werken buiten het gebouw, waarin de politieverordening der gemeente Sliedrecht voorziet.

Ten aanzien van het 2e bezwaar zegt hij, dat ook dit feitelijk onjuist is, daar zich in het gebouw dat tot kuiperij zal gebruikt worden bevindt een gemetselde stookplaats, geheel volgens de verordening daargesteld, en het gemeentebestuur steeds het regt heeft om, wanneer adressant ooit die stookplaats mogt veranderen, hem op grond der verordening te vervolgen; dat in den omtrek der op te rigten kuiperij zich slechts één huis bevindt gedekt met riet, van welk gebouw de schoorsteen veel minder solide is, dan die in het gebouw van adressant;

dat dus door het inrigten der bedoelde kuiperij geen gevaar ontstaat en wanneer enkel de nabijheid van een rieten dak moet geacht worden gevaar daar te stellen, het alsdan zeer noodig zou zijn alle gebruik van vuur in gemeenten van het platteland te verbieden.

Tegen het 3e bezwaar voert hij aan dat het daar beweerde almede feitelijk onjuist is, als staande het tot kuiperij in te rigten gebouw op een afstand van 8 meters van den kruin des dijks, en ook ongegrond, daar nergens in de wet het voortvloeijen van groote onaangenaamheden als wettig bezwaar is vastgesteld; dat het argument van het gemeentebestuur geheel ongemotiveerd is; terwijl de adressant eindelijk het 4e bezwaar bestrijdt door de bewering, dat de woorden der wet medebrengen, dat de wetgever hier alleen gedacht heeft aan hinder van zeer ernstigen aard, waardoor een gebouw onbruikbaar wordt, maar niet aan eenvoudig geraas, hetwelk in elke smederij of timmermanswinkel plaats heeft; en dat wanneer de wetsuitlegging, door het gemeentebestuur van Sliedrecht in deze toegepast, kon opgaan, daarvan het gevolg zou zijn dat alle bedrijven waaraan noodwendig eenig geraas verbonden is, uit de gemeente zouden moeten verwijderd worden, welk gevolg zeker door den wetgever niet bedoeld is.

Dit adres is gesteld, ten fine van consideratiën en advies, in handen van Ged. Staten der provincie Zuidholland, die daarover hebben gehoord het gemeentebestuur van Sliedrecht.

Dat bestuur berigtte aan gezegde Staten bij missive van 30 Jan. jl., dat het gebouwtje waarin men verlangt eene kuiperij op te rigten is geheel van hout en zeer ligt zamengesteld en vroeger diende tot een pakhuis voor ledige vaten; dat het 5.80 meter lang en 3.20 meter breed is en op weinige meters afstand van het rijspoor op den publieken weg; dat, daar de inhoudsgrootte van het gebouwtje te bekrompen is om eenig vaatwerk van aanbelang daarin te maken, zulks van zelf buiten het gebouwtje zal moeten geschieden, hetgeen voor de publieke passage met paarden zeer gevaarlijk is te achten; dat het twijfelachtig is of den adressant het werken buiten het gebouw wel direct door de politie kan worden belet, aangezien bij de gemeenteverordening wel is verboden het verrigten van werkzaamheden op den publieken weg, maar niet het arbeiden naast den publieken weg;

dat, wat de stookplaats in het gebouwtje betreft, de adressant wel beweert dat deze is ingerigt zooals bij de politieverordening is voorgeschreven, doch dat dit niet zoo is; dat toch in een hoek van het gebouwtje een gemetselde stookplaats aanwezig is en er tusschen het metselwerk en de planken aan de buitenzijde van het gebouwtje geen genoegzame afstand is, zoodat het vuur zich heel ligt door het metselwerk aan de planken meedeelen en op die wijze brand ontstaan kan;

dat adressant zich zeer vergist, waar hij spreekt van de aanwezigheid van slechts één met riet gedekt huisje in de nabijheid van de kuiperij, en vergeet, dat naast het door hem bedoelde huisje en ook daar tegenover gebouwen staan die met riet zijn gedekt; zoodat wel degelijk voor die gebouwen gevaar bestaat voor het geval in de op te rigten kuiperij brand ontstond; welke brand in zijne gevolgen voor de zoo digt bebouwde buurt noodlottig zou kunnen zijn;

dat, wat betreft het vierde punt van bezwaar, het onverdragelijk geklop en geraas, bij eene kuiperij onvermijdelijk, de adressant beweert dat het niet in de bedoeling ligt van den wetgever, uit dien hoofde de oprigting te weigeren; dat echter het gemeentebestuur volhardt bij zijn gevoelen, dat eene inrigting als door adressant gewenscht wordt, voor de bewoners der buurt niet alleen zeer hinderlijk is, maar dat ook de gebouwen die aan de voornaamste ingezetenen in eigendom toebehooren en ook door hen worden bewoond, in waarde belangrijk zullen verminderen.

Ten slotte geeft het gemeentebestuur het vermoeden te kennen, dat het des adressants bedoeling is de ingezetenen van een gedeelte van Sliedrecht te kwellen of welligt geld af te persen door tegen genot van geld van zijne aanvrage tot concessie af te zien of, zoo hij die mogt verkrijgen, haar onuitgevoerd te laten.

Ged. Staten berigtten op den 11/13 Maart jl. dat eene commissie uit hun midden, bijgestaan door den hoofdingenieur van den provincialen Waterstaat, een onderzoek in loco heeft ingesteld.

Daarbij is gebleken, dat de bezwaren, ontleend aan vrees voor schade en hinder, zeer overdreven zijn voorgesteld.

Het brandgevaar, waarvoor het gemeentebestuur beducht is, vindt hierin zijn grond dat het houten gebouwtje of schuurtje, waarin gestookt moet worden, uitsluitend

bestemd is voor de kuiperij, zonder eenige gelegenheid te bieden voor woning of ander tijdelijk verblijf, dan om te werken; terwijl dit schuurtje, ofschoon aan de zijden belend door panden van anderen, ver verwijderd is van de woonplaats en andere fabriek van den kuiper.

Achterlating van vuur in een onbewoond houten schuurtje, voorzien van ligt brandbare voorwerpen, schijnt dan ook zeer tot brandgevaar aanleiding te kunnen geven.

Naar het gevoelen der Staten zou aan de gemaakte bezwaren op voldoende wijze kunnen worden tegemoet gekomen, wanneer aan eene eventuele vergunning de navolgende voorwaarden werden verbonden:

a. dat noch vóór noch na zonsondergang mag gewerkt worden;

b. dat het gebouwtje niet mag worden verlaten, dan nadat de laatste vonk vuur is uitgedoofd;

c. dat aan den burgemeester een sleutel van het gebouwtje moet worden ter hand gesteld, opdat de politie zich ten allen tijde kunne vergewissen van de nakoming der sub *b.* gestelde voorwaarde.

Voor den appellant treedt als gemagtigde op Mr. H. J. DIJCKMEESTER, advocaat en procureur te Gorinchem, en voor den heer A. Prins, te Sliedrecht Mr. B. M. VLIELANDER HEIN, advocaat te 's Gravenhage.

IV. het beroep van *den gemeenteraad van Groningen tegen een besluit van Ged. Staten dier provincie, waarbij goedkeuring is onthouden aan een raadsbesluit om van den legger der wegen en voetpaden af te nemen die, welke bij de gemeente in onderhoud zijn.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

De raad der gemeente Groningen heeft op 22 Dec. 1877 op voordragt van Burg. en Weth., onder goedkeuring van Ged. Staten, besloten van den legger der wegen en voetpaden in de gemeente af te voeren elf bij de gemeente in onderhoud zijnde wegen of paden, die met hun volgnummer op den legger, hunne benaming, de kunstwerken die er in gelegen zijn en de tot het onderhoud dier kunstwerken verpligte besturen of personen zijn aangewezen in een staatje, dat in het besluit is opgenomen.

Ged. Staten van Groningen, aan wie dit besluit ter goedkeuring is toegezonden, hebben daaromtrent bij hun besluit van 1 Februarij 1878 overwogen:

dat het voorschrift van art. 20 van het reglement op het toezigt der wegen in de provincie, dat bij elke verandering in de bestaande wegen zekere vroeger vermelde voorschriften worden in acht genomen, in dien zin moet worden opgevat dat bij verandering van den legger waarop de wegen geplaatst zijn, de voorschriften van de artt. 12 en volg. van het reglement moeten worden in acht genomen, met andere woorden, dat de wijze waarop de legger is tot stand gekomen tevens moet worden opgevolgd bij daarin aan te brengen wijzigingen;

dat toch het belang van derden betrokken kan zijn zoowel bij het royeren van wegen op den legger, het aanvullen van den legger of het brengen van veranderingen in den inhoud der verschillende kolommen, als bij de plaatsing op den legger en de invulling der kolommen;

dat zoodanig belang ook hier aanwezig is, daar het royeren van wegen bij de gemeente in onderhoud ten gevolge zou hebben dat deze wegen aan de werking van het provinciaal reglement ten aanzien van hunne inrigting en de veiligheid van het verkeer geheel zouden worden onttrokken;

dat intusschen is nagelaten de voorschriften van art. 12 en volg. op te volgen, en mitsdien in dezen stand der zaak 's raads wijziging van den bestaanden legger niet kan worden goedgekeurd;

dat bovendien de wijzigingen zelve (het royeren van eenige wegen en voetpaden bij de gemeente in onderhoud) in strijd zijn met het aangehaald reglement, daar art. 1 onder de benaming van wegen ook begrijpt de wegen en voetpaden in onderhoud bij de gemeente, vermits alleen zijn uitgezonderd de wegen in onderhoud bij het Rijk of de provincie;

dat in overeenstemming hiermede bij de artt. 30, 48, 49, 58 en 63 van de wegen in onderhoud bij de gemeenten wordt gehandeld;

dat bijgevolg ook de gemeentewegen op den legger moeten worden gebragt en zij daarvan niet mogen worden geroyeerd op grond dat naar het oordeel van het gemeentebestuur die plaatsing zou zijn onnoodig en oneigenaardig;

dat alzoo ook uit dezen hoofde het besluit van den raad niet voor goedkeuring vatbaar is.

Op deze gronden werd besloten aan Burg. en Weth. te kennen te geven dat het besluit van den raad niet kon worden goedgekeurd.

De raad heeft naar aanleiding van art. 65 van het reglement bij adres van 23 Febr. 1878 voorziening gevraagd bij den Koning. De raad voert aan, dat art. 20 van het reglement de inachtneming der voorschriften van art. 12 en volg. wel voorschrijft in het geval van verandering in de bestaande wegen, maar niet in het geheel ander, hier aanwezig geval van royement van enkele wegen. En al ware het anders, dan nog zou zijns inziens zijn besluit niet nietig zijn om een verzuim in den vorm, waarop geene nietigheid is bedreigd en waardoor geen belang van derden is of kan zijn gekrenkt.

Vervolgens bestrijdt de raad de overwegingen van het besluit van Ged. Staten, volgens welke de gemaakte wijziging in den legger in strijd zou zijn met het reglement. Er moge met eenigen schijn van regt uit art. 1 j°. art. 9 kunnen afgeleid worden dat ook wegen, bij de gemeente in beheer en onderhoud, op den legger moeten vermeld worden, de raad meent dat men moet vragen wat het doel en de strekking is van het reglement.

Het heeft zijns inziens geen ander doel dan de veiligheid en bruikbaarheid der wegen te verzekeren, en tot dit einde behoeft het niet toepasselijk te zijn op wegen bij de gemeente in beheer en onderhoud, wijl daarvoor de gemeentewet reeds zorgt in art. 179 *h*. De raad vraagt voorts of de plaatsing van een weg op den legger wel iets beteekent zoo niet dien ten gevolge de weg aan eene geregelde schouwing

wordt onderworpen. En nu verdient het zijns inziens uit dit oogpunt bijzondere opmerking dat art. 30 juist de gemeentewegen van de schouwing uitzondert, met heenwijzing klaarblijkelijk naar art. 179 *h* der gemeentewet. En dit geschiedt volgens den raad niet zonder reden, want hoe zou bv. art. 47 op wegen bij de gemeente in onderhoud zijne toepassing kunnen vinden? Het art. 47 handelt over de maatregelen ten aanzien van den onderhoudspligtige te nemen, wanneer iets bij de schouw niet in den vereischten staat is bevonden.

De raad is voorts van oordeel dat uit de artt. 48 enz. van het reglement, door Ged. Staten aangehaald, de verpligting om gemeentewegen op den legger te vermelden niet noodwendig voortvloeit. Hij beroept zich van zijnen kant op art. 43 al. 1 en art. 55. Het eerste zegt dat geene beplanting langs de wegen mag geschieden dan met toestemming van Burg. en Weth. Volgens den raad blijkt uit het volgende artikel dat "langs de wegen" hier niet wil zeggen "naast de wegen" maar op de bermen. Wanneer nu hier ook gemeentewegen bedoeld waren, dan zou de raad, wat betreft het planten langs gemeentewegen, afhankelijk zijn van Burg. en Weth.

Art. 55 zegt dat Burg. en Weth. eene terstond noodzakelijke herstelling ten koste van den onderhoudspligtige kunnen doen verrigten. Eene uitzondering wordt daarbij gemaakt voor provinciale wegen, niet voor gemeentewegen. Moeten nu deze laatste ook op den legger staan, dan zou hier voorgeschreven zijn dat Burg. en Weth. gebreken doen herstellen ten koste van de gemeente. De raad vraagt of de provinciale wetgever noodig had zoodanig voorschrift te geven.

De oeconomie van het reglement, het toezigt opdragende aan Burg. en Weth., is naar het oordeel van den raad in strijd met het denkbeeld dat op den legger *moeten* geplaatst worden wegen die bij de gemeente in beheer en onderhoud zijn.

Ook uit het oogpunt van het algemeen belang wordt zijns inziens de plaatsing dier wegen op den legger niet gevorderd, maar is integendeel het royement allezins gewenscht. Immers om het goede onderhoud dier wegen te verzekeren is hunne plaatsing op den legger niet noodig, het is niet twijfelachtig dat het gemeentebestuur van Groningen er behoorlijk in voorzien zal. En evenmin is naar het oordeel van den raad de plaatsing op den legger noodig om de kunstwerken die in de wegen voorkomen. De meeste daarvan toch zijn in onderhoud, zooals op den legger vermeld is, bij waterschappen of hunne onderdeelen, die èn in het belang hunner ingelanden èn in het toezigt van het provinciaal bestuur, voldoende grond zullen vinden om die voorwerpen behoorlijk te onderhouden; de raad acht het niet noodig, zelfs niet wenschelijk, wat deze werken betreft, dat het gemeentebestuur er zich ook mede inlate. De kunstwerken gelegen in vier der bedoelde wegen of paden zijn niet in onderhoud bij waterschappen. Hiervan zegt de raad dat zij hun aanzijn te danken hebben aan eene vergunning; dat indien zij worden verwaarloosd, met dat gevolg dat de weg of het pad onveilig wordt, de vergunning onmiddellijk wordt ingetrokken; dat zij bovendien aanwezig zijn ten behoeve van afzonderlijke erven en bij hunne instandhouding geen enkel openbaar belang gemoeid is.

De raad voert verder aan dat bij de eerste opmaking van een legger van wegen en voetpaden in de gemeente Groningen volgens het provinciaal reglement, de vraag gedaan is of wegen en voetpaden bij de gemeente in onderhoud en beheer op dien

legger geplaatst moeten worden; eene vraag bij welker toestemmende beantwoording de tweede vraag ontstond, hoe ver men dan moest gaan en of de straten mogten worden uitgezonderd; dat toch de straten zijn wegen die bestraat zijn, vallende onder de 1e klasse van art. 2 van het reglement;

dat geen onderscheid kan gemaakt worden wegens de soort van steenen der bestrating, daar het reglement dat onderscheid niet kent, dat het reglement in art. 39 op straten schijnt te doelen;

dat nu evenwel niets van de bestrate oppervlakte binnen de voormalige wallen ooit op den legger geplaatst is en ook door het prov. bestuur nooit op plaatsing van het daarbinnen gelegene op den legger is aangedrongen;

dat men dus sedert 1854, naar het oordeel van den raad teregt, begrepen heeft dat de provinciale wetgever de stadsstraten niet heeft bedoeld; dat men ten aanzien van de overige gemeentewegen onderscheiden heeft naar mate daarin al of niet gelegen waren kunstwerken bij derden in onderhoud; dat men dit ten onregte gedaan heeft daar het reglement voor deze onderscheiding geen grond oplevert, en indien de wegen bij de gemeente in beheer en onderhoud op den legger moeten worden vermeld, zij er dan *alle* op moeten voorkomen; dat men zich echter bepaald heeft tot die waarin kunstwerken gelegen zijn bij derden in onderhoud en dat daartegen nimmer bezwaar gemaakt is;

dat men nu het onderscheid wenscht te doen vervallen, niet door alle gemeentewegen op den legger te brengen, maar door die welke er op staan te royeren; dat deze maatregel het voordeel zal opleveren dat die wegen dan niet meer onderworpen zullen zijn aan de politiebepalingen van het prov. reglement, waarvan vele, zooals art. 68 *f. u.* en *v.* (betreffende noodstallen, scharensliperskarren en de spoorbreedte, belasting en bespanning van rij- en voertuigen) belemmerend zijn en naast het gemeentelijk politie-reglement tot groote moeijelijkheden in de toepassing leiden, te meer daar niet alle wegen op den legger vermeld zijn.

De raad merkt ten slotte op dat onder de wegen welke men wil royeren ook is de stationsweg, welke zal voorkomen op den legger opgemaakt volgens het Kon. besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55), waarop dus van elders toezigt zal worden uitgeoefend, zoodat het in allen gevalle onnoodig is dat hij ook nog vermeld worde op den legger bedoeld in het prov. reglement.

De raad verzoekt derhalve den Koning het besluit van Ged. Staten te vernietigen en te verstaan dat de in het raadsbesluit vermelde wegen alsnog op den legger zullen worden doorgehaald.

Ged. Staten, hieromtrent gehoord, zeggen in de eerste plaats dat de kennelijke en rationele bedoeling van het 1e lid van art. 20 van het reglement is, dat de regels geldende bij het opmaken van den legger, ook gelden bij het brengen van wijzigingen in dien legger.

Het tweede lid van het artikel, behelzende dat geene verandering mag worden gemaakt, noch de schouwing der daaraan onderworpen voorwerpen opgeheven, dan nadat het daartoe genomen besluit door Ged. Staten is goedgekeurd, drukt volgens Ged. Staten uit dat de op den legger aangebragte veranderingen niet in praktijk mogen worden gebragt vóór de goedkeuring van het raadsbesluit. Zij leggen over

een afdruk eener door hen uitgevaardigde circulaire van 15 Oct. 1875 (*Prov. blad* no. 58), waarbij art. 20 in den gezegden zin geïnterpreteerd wordt.

Zij betwijfelen of bij elke administratieve handeling de regel van het burgerlijk procesregt kan gelden dat een verzuim in den vorm geene nietigheid te weeg brengt, wanneer die niet bedreigd is, maar merken bovendien op dat zij het raadsbesluit niet hebben vernietigd, maar alleen hunne goedkeuring er aan hebben onthouden.

Dat er geene belangen gekrenkt zouden zijn, kan, naar hun oordeel, niet door den raad worden uitgemaakt. Het is aan het publiek dit te beoordeelen. Ged. Staten meenen dat hier wel krenking van belangen heeft plaats gehad, daar belanghebbenden buiten de gelegenheid gesteld zijn bezwaren in te brengen. Ged. Staten komen er nadrukkelijk tegen op dat de gemeentebesturen niet tot naauwgezette naleving der voorschriften van een prov. reglement gehouden zouden zijn, zoolang naar hun oordeel geene belangen daardoor kunnen zijn gekrenkt.

Wat het andere punt betreft, merken Ged. Staten in de eerste plaats op, dat de strijd dien de raad voert grootendeels gerigt is tegen de artt. 137 en 140 der provinciale wet, waarbij aan de Staten is opgedragen het toezigt over alle wegen en het maken van de verordeningen die zij voor het provinciaal belang noodig oordeelen, alsmede tegen het daaruit voortgevloeid reglement op het toezigt der wegen, een strijd die geheel onvruchtbaar is, daar de raad niet heeft te beoordeelen de innerlijke waarde van de wet of het reglement.

Ged. Staten bespreken verder het motief voor de schrapping van eenige wegen, dat het zijn gemeentewegen bij de gemeente zelve in onderhoud, welke wegen de raad meent dat niet op den legger moeten voorkomen. Ged. Staten merken op, dat hun beroep op de zeer duidelijke bepaling van art. 1 j°. art. 9, voorts op de artt. 48, 49, 58 en 63, waarin met zoovele woorden over gemeentewegen wordt gehandeld, wordt beantwoord met een beroep op het doel en de strekking van het reglement. De duidelijke woorden behoeven echter huns inziens geene toelichting; als het reglement bij herhaling de wegen in onderhoud bij de gemeente noemt, dan zal het deze zeker ook wel bedoeld hebben.

Ged. Staten schromen echter niet ook op de strekking en de bedoeling van het reglement te wijzen. Zij stemmen toe dat het strekt om de veiligheid en bruikbaarheid der wegen te verzekeren En nu vragen zij of daartoe voor gemeentewegen geene voorschriften noodig zijn, of het wenschelijk is dat die wegen in elke gemeente door plaatselijke voorschriften beheerscht worden, of eenheid van wetgeving op het stuk der wegen niet in het belang der gebruikers is.

Zij begrijpen niet hoe hier zou worden te kort gedaan aan art. 179 *h* der gemeentewet. De zorg daarbij aan Burg. en Weth. opgedragen, strekt immers ook om voor de handhaving en naleving van provinciale reglementen op de wegen, waar die bestaan, te waken.

Ged. Staten bespreken vervolgens de artt. 30, 43 al. 1 en 55 door den raad aangehaald. Dat art. 30 juist de gemeentewegen van de schouwing uitzondert, zeggen zij, is waar en verklaarbaar tevens; wie zelf beheert, oefent over zijn eigen beheer geene schouwing uit. Maar art. 30 spreekt niettemin van het toezigt van Ged. Staten ook over de gemeentewegen, gelijk art. 49 handelt over het onmiddellijk toezigt van

Ged. Staten over de wegen der 1e klasse van eenige gemeente in eene andere gemeente gelegen. Ook zou de uitzondering van art. 30 hoegenaamd geen reden van bestaan hebben, als het reglement in het geheel niet de gemeentewegen bedoelde.

Wat art. 43 al. 1 betreft, dit kan volgens Ged. Staten natuurlijk niet ten gevolge hebben dat de raad toestemming van Burg. en Weth. noodig zou hebben om een gemeenteweg te beplanten. Maar de reden is, niet dat art. 43 niet op gemeentewegen van toepassing is, maar dat het doelt op het planten van boomen door derden. Bovendien is dit artikel aangevuld bij besluit der Staten van 21 Julij 1875 (*Prov. blad* n°. 46), volgens hetwelk Ged. Staten in hooger beroep toestemming kunnen geven.

Art. 55 eindelijk kan zeer wel bij gemeentewegen toepassing vinden, nl. ten aanzien van in die wegen gelegen kunstwerken bij derden in onderhoud.

Ged. Staten gelooven gaarne dat het gemeentebestuur van Groningen de wegen der gemeente goed zal onderhouden, maar zien daarin geen reden om het reglement ter zijde te stellen. Bovendien merken zij op, dat het reglement niet enkel het goed onderhoud der wegen, maar ook het veilig verkeer op de wegen betreft, en dat de bepalingen daaromtrent, zullen zij goed kunnen werken, voor alle openbare wegen in de provincie moeten gelden.

Ged. Staten achten het betoog juist dat in hun stelsel alle straten op den legger zouden moeten gebragt worden. Indien de raad hiertoe overging, zouden zij er dan ook geen reden in zien om hunne goedkeuring te onthouden. Integendeel, zij achtten dit door letter en geest van het reglement geregtvaardigd. Is het vroeger verzuimd of opzettelijk nagelaten, zeggen Ged. Staten, men kome op die dwaling terug maar vergroote haar niet door te schrappen wat krachtens het reglement op den legger eene plaats behoort te vinden. Geeft deze regeling aanleiding tot botsing, dan vrage men aan de Staten wijziging van het reglement.

Van botsing is echter aan Ged. Staten nimmer gebleken. Wel beroept de raad zich op art. 68 litt. *f. u.* en *v.*, maar Ged. Staten zien niet in waarom een opheffing van de bepalingen van litt. *f.* en *u.* wenschelijk zou zijn, en wat *v.* betreft, die is, zeggen zij, ten deele buiten werking gesteld door het prov. reglement op de zwaarte der wagenvrachten van 18 Julij 1876 (*Prov. blad* n°. 66).

Wat eindelijk aangaat de opmerking dat een der wegen welke men wil schrappen ook voorkomt op den legger der stationswegen, Ged. Staten zien niet in dat deze weg daarom onttrokken zou worden aan de werking van het prov. reglement. Dat op dergelijke wegen toezigt van elders zou worden uitgeoefend wordt door geene bepaling van het Kon. besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55) geregtvaardigd.

Alleen is bij art. 16 verzuim van onderhoud door de daartoe volgens den legger verpligten strafbaar gesteld luidens art. 1 der wet van 6 Maart 1818 (*Stbl.* n°. 12). Het prov. reglement daarentegen bevat geene strafbepaling tegen een gemeentebestuur, 't welk verzuimt de wegen bij de gemeente zelve in onderhoud behoorlijk te onderhouden.

Ged. Staten adviseren dus tot handhaving van hun besluit.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 1 April 1878.

V. het beroep van *W. Nijssen, te 's Heer Abtskerke, tegen een besluit van Ged. Staten van Zeeland, waarbij zijn zoon Cornelis, zonder loting, voor de dienst der Nationale Militie is aangewezen.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging den 28 April jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Bij besluit van den 8 Febr. jl. hebben Ged. Staten der provincie Zeeland den loteling Cornelis Nijssen, wiens aangifte tot inschrijving voor de Nationale Militie ten jare 1877 in de gemeente 's Heer Abtskerke zou zijn verzuimd, te dier zake, krachtens de artt. 161 tot en met 165 der wet van 19 Aug. 1861 (*Stbl.* n°. 72), zonder loting voor de dienst aangewezen. Zij overwogen daarbij, dat de nalatige had erkend dat hij, toen hij verpligt was zich ter inschrijving aan te geven, geen reden van vrijstelling kon doen gelden; en dat de omstandigheid, dat de nalatige in het bevolkingsregister van 's Heer Abtskerke voorkomt als geboren in 1859, niet kan geacht worden grond op te leveren om aan te nemen dat het verzuim aan de overheid zou zijn te wijten.

Willem Nijssen, landbouwer, wonende te 's Heer Abtskerke, vader van den voornoemden loteling, is bij adres, gedagteekend 8 Febr. 1878, van gezegd besluit van Ged. Staten gekomen in beroep bij den Koning. In dat adres zegt hij, dat zijn zoon Cornelis zich op den 15 Jan. 1878 bij het gemeentebestuur van 's Heer Abtskerke heeft aangegeven ter inschrijving voor de militie; dat eerst bij het ligten der geboorteacte van zijn zoon in de gemeente Driewegen bleek, dat hij niet in 1859 maar een jaar te voren was geboren; dat hij adressant altijd in den waan heeft verkeerd, dat zijn zoon in 1859 was geboren en daarin versterkt is, vermits op het indertijd geligt verhuizingsbillet en op het bevolkingsregister zijner tegenwoordige woonplaats die geboorte ook in dat jaar staat vermeld; dat zijn zoon alsnu wordt beschouwd als nalatig in de aangifte ter inschrijving en op den 8 Febr. 1878 door Ged. Staten van Zeeland overeenkomstig art. 163 der militiewet tot de dienst is aangewezen; dat hij daarmede bezwaard is en bij den Koning in beroep wenscht te komen; dat echter, voor 't geval dat de Koning mogt oordeelen dat in dezen geen beroep is toegelaten, hij eerbiedig verzoekt zijnen zoon met de gewone miliciens zijner ligting gelijk te stellen en hem slechts een jaar onder de wapenen te doen blijven; en dat hij ter goeder trouw op de aanteekening in de genoemde officiele stukken heeft vertrouwd en het geenszins zijne of zijns zoons bedoeling is geweest zich aan den militiepligt te onttrekken, zooals uit zijne *eigen* doch te late aangifte blijkt.

Dit adres is gesteld in handen van 's Konings Commissaris in de provincie Zeeland, die daaromtrent bij missive van 20 Febr. jl. berigtte: dat bij het onderzoek der zaak voor Ged. Staten, waarbij de belanghebbende tot de dienst werd aangewezen, het volgende is gebleken:

De adressant met zijne kinderen is in Maart 1867 van Driewegen naar 's Heer Abtskerke vertrokken; zijn zoon Cornelis kwam op het daartoe overgelegd getuigschrift van woonplaatsverandering voor als geboren in 1859; belanghebbende verkeerde

steeds ter goeder trouw in de meening dat die dagteekening juist was en heeft zich in de vorige maand uit eigen beweging ter inschrijving voor de ligting van 1879 aangegeven, en eerst bij die gelegenheid is, door het ligten der geboorte-acte van dien jongeling, de vergissing ontdekt;

dat in deze niet aan kwade trouw, maar inderdaad aan vergissing omtrent het werkelijke geboortejaar te denken valt en de vergissing bij het afgeven van voormeld getuigschrift van woonplaatsverandering begaan, voornamelijk aanleiding heeft gegeven tot de verzuimde aangifte.

Op grond van een en ander geeft de Commissaris des Konings in overweging den bedoelden persoon, wat zijn eerste verblijf onder de wapenen betreft, gelijk te stellen met de miliciens zijner ligting.

Blijkens missive van denzelfden Commissaris, in dato 16 April jl., gerigt aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, kan het in het jaar 1867 te Driewegen afgegeven getuigschrift van woonplaatsverandering der familie Nijssen niet worden overgelegd, terwijl het, volgens verklaring van het gemeentebestuur van 's Heer Abtskerke, met andere stukken na afloop der laatste volkstelling en na opmaking van het nieuw bevolkingsregister is vernietigd.

Onder de stukken zijn voorhanden 1°. een uittreksel uit de geboorte-acte van den loteling, waaruit blijkt dat hij is geboren in de gemeente Driewegen op den 15 November 1858; 2°. extract uit het register der volkstelling van de gemeente 's Heer Abtskerke, gehouden 30 Nov./1 Dec. 1869. Daarin komt de loteling voor als geboren op 15 Nov. 1859; 3°. extract uit het bevolkingsregister der gemeente 's Heer Abtskerke. Daarin komt gelijke vermelding voor; 4°. extract uit het bevolkingsregister derzelfde gemeente voor de laatst gehouden tienjarige volkstelling. Ook daarin wordt gezegd, dat de loteling geboren is den 15 Nov. 1859; 5°. een uittreksel uit het bevolkingsregister der gemeente Driewegen, over de jaren 1859/1869, waarin integendeel gezegd wordt, dat de loteling geboren is op den 15 November 1858.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zeventiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 22 *Mei* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

Aan de orde is:

I. het beroep van *A. Bosch en de firma de Haan en de Vries, te Leeuwarden, van een besluit van Burg. en Weth., waarbij aan K. A. Korff en W. T. Wigersma vergunning is verleend tot oprigting eener fabriek tot machinale houtbewerking.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Aan K. A. Korff te Nijehaske en W. S. Wigersma in het Meer bij Heerenveen is op hun verzoek door Burg. en Weth. van Leeuwarden, bij besluit van 12 Jan. jl., vergunning verleend tot oprigting van een fabriek tot het machinaal bewerken van planken, lijsten enz., te drijven door een stoomwerktuig van 9 paardenkrachten, op de perceelen te Leeuwarden bekend bij 't kadaster onder sectie G, n°. 3132, 3116, 3117 en 3118 aan het Zandvliet, en zulks onder de voorwaarden: 1°. dat de schoorsteen worde opgetrokken tot minstens 10 M. boven den beganen grond, van boven te dekken met een ijzergazen kap, onder gehoudenheid om, zoo later nog blijken mogt van gevaar, schade of hinder, den schoorsteen hooger op te trekken volgens

bepaling van Burg. en Weth.; 2o. dat er noch in de fabriek zelve noch in de bijbehoorende gebouwen petroleum worde gebrand; 3o. dat de zuidelijke muur van de bergplaats van hout gelegen aan het vaarwater het Vliet, minstens 6 M. verwijderd moet zijn van de noordelijke gevels der woningen of bergplaatsen, liggende ten noorden der geprojecteerde bergplaats; 4o. dat de brandstoffen-bergplaats door een steenen muur worde afgescheiden van de locomobiel en de overige fabrieksruimte, terwijl de toegang van de standplaats der locomobiel en van de fabriek naar de bergplaats moet worden afgesloten door een solide ijzeren deur of een houten deur aan de binnenzijde met stort bekleed; 5o. dat het bestek der op te rigten fabriek vooraf door Burg. en Weth. worde goedgekeurd; 6o. dat de houtbergplaatsen moeten worden gemaakt van steen en met pannen gedekt, en 7o. dat de inrigting zij in werking gebragt voor 1 Jan. 1879.

De zes eerstgemelde voorwaarden zijn door Burg. en Weth. gesteld om tegemoet te komen aan geopperde bezwaren van sommige buurtbewoners. Op 15 Dec. 1877 had namelijk plaats gehad het onderzoek *de commodo et incommodo,* en eigenaren van belendende perceelen hadden zich tegen de inwilliging van het verzoek van Korff en Wigersma verzet, deels door ingediende bezwaarschriften, deels door mondeling aangevoerde gronden. Zoo was door A. Bosch er op gewezen, dat eene inrigting als deze, waar *drooge* houtwaren bewerkt worden, veel meer brandgevaar oplevert dan eene gewone houtzagerij; dat vele perceelen in de buurt gebezigd worden *beneden* voor bergplaatsen van olie, en op de *zolders* voor granen; dat de uit de fabriek voortkomende dampen schadelijken invloed zullen uitoefenen op de qualiteit der granen, op omliggende bloemkweekerijen en bleekerijen; en dat de fabriek te digt zal komen bij zijn oliemolen en den windvang zal beletten of althans belemmeren. Dit laatste werd nader aangedrongen door J. Gaikema, als meesterknecht op dien molen werkzaam. Brandgevaar en schadelijke werking van den stoom op de granen op hunne zolders waren ook de hoofdbezwaren der belanghebbenden J. de Haan en D. de Vries; terwijl een zestal kleerenbleekers uit de buurt schriftelijk, sommigen hunner ook nog mondeling, hunne vrees te kennen gaven voor bederf van het drinkwater en voor verderfelijke uitwerking van den rook op het goed, dat op hunne bleekvelden ligt. Een gemagtigde van de verzoekers betoogde het deels ongegronde, deels overdrevene der geopperde bezwaren.

Nadat, als gezegd is, op 12 Jan. jl. de vergunning onder de opgegeven voorwaarden was verleend, hebben twee dergenen, die er bij 't voorloopig onderzoek bezwaren tegen ingebragt hadden, A. Bosch en de firma de Haan en de Vries, zich bij adres van 26 Jan. tot den Koning gewend, met verzoek, dat Z. M. het besluit van Burg. en Weth. van Leeuwarden moge vernietigen en aan Korff en Wigersma de gevraagde vergunning weigeren. Dat hooger beroep is aan de concessionarissen behoorlijk bij exploit beteekend en ter kennisse van het gemeentebestuur gebragt. De in dat adres aangevoerde gronden komen hierop neder: dat de oliemolen op circa 30 M. afstand staat van de plaats, waar de fabriek zoude gevestigd worden en waar bepaaldelijk de schoorsteen komen zou, welke korte afstand gevaar van brand voor de zeilen van den molen oplevert, vooral bij zuidwesten wind; dat dit te meer te vreezen is, nu men afval van hout of spaanders tot brandstof wil gebruiken, waardoor vonken uit den schoorsteen gedreven worden; dat men juist die brandstof heeft opgegeven, omdat

men wist, dat, als men steenkolen bezigde, het duidelijk zoude zijn, dat de kolendamp het verkeeren op den molen geheel onmogelijk zou maken; dat de stellinghoogte van den molen is 9.80 M. en de schoorsteen moet zijn 10 M. hoog, dus op de hoogte dier stelling komt, en de damp den molenaar kan beletten te zien naar de rigting van den wind; dat die molen dáár gezet is, om op goeden afstand der bebouwde kom een geheel vrijen windstroom te hebben; dat de neêrslaande rook schadelijk zal zijn voor de oliezaden op de zolders der bijliggende gebouwen; dat lijnzaad door rook bitter wordt en tot beestenvoeder geheel onbruikbaar. Dit laatste wordt nader aangedrongen door de in de tweede plaats genoemde appellante, die een grooten graanzolder heeft ten westen van de te stichten fabriek; dat daaronder in de benedenverdieping acht veelal gevulde oliebakken zijn, waardoor brand in de fabriek voor die omliggende perceelen meer te duchten zou zijn, wat vooral klemt bij de omstandigheid, dat tusschen het fabrieksgebouw en den graanzolder slechts een afstand is van 1½ Meter.

Ged. Staten van Friesland, op dat adres door den Minister gehoord, wonnen de berigten in van Burg. en Weth. van Leeuwarden en van den Hoofdingenieur van den Waterstaat. Eerstgenoemden wijzen er op, dat de bedoeling van den wetgever is, dat de nijverheid niet mag worden belemmerd door hinder of last voor derden, maar enkel, als er *gegronde* vrees is voor brand, of hinder van ernstigen aard; dat aan de bedenkingen der buren, voor zooverre er grond voor was, is tegemoet gekomen door de gestelde voorwaarden; dat de ligging der fabriek gunstig is, als in eene buitenwijk, niet digt bebouwd, op voldoenden afstand van belendende gebouwen, en vlak aan het water, terwijl de voorname houtbergplaats, op 6 M. afstand van de overige gebouwen, bij 't groot vaarwater „het Vliet" zal gemaakt worden. Er zal een locomobiel van geringen omvang in geplaatst worden, waarvan geene rookontwikkeling, als gevreesd wordt, te verwachten is. Zij wijzen voorts in bijzonderheden op de overdrijving der bezwaren voor den molen en op de door hen gestelde voorwaarde tot het moeten aanbrengen van een kap van ijzergaas op den schoorsteen der fabriek. Zij verklaren de vrees voor de werking van den rook op de granen voor geheel overdreven; blijkt er iets van waar te zijn, dan kan, volgens de eerste der gestelde voorwaarden, verhooging van den schoorsteen door hen bevolen worden.

Even als 't gemeentebestuur, adviseert ook de Hoofdingenieur van den provincialen Waterstaat voor de handhaving der vergunning. Hij acht de geopperde bezwaren *zeer gezocht* en het beweerde brandgevaar *te breed uitgemeten*. Ook Ged. Staten handhaven op diezelfde gronden de juistheid der verleende voorwaardelijke vergunning, en wijzen, gelijk Burg. en Weth. ook hadden gedaan, op het feit, dat in vele olie-, koren- en houtzaagmolens zelfs van stoomtoestellen gebruik wordt gemaakt.

Door de concessionarissen Korff en Wigersma is aan 's Raads afdeeling voor de geschillen van bestuur eene memorie ingezonden, waarin zij de overdrijving of onjuistheid der bezwaren, door de appellanten in hun adres aan den Koning aangevoerd, trachten aan te toonen, en waaruit ik geloof te kunnen volstaan met deze aanhaling betreffende een feitelijk punt. Appellanten geven op, dat de afstand tusschen den molen en de fabriek slechts zal zijn van ongeveer 30 M.; zij verklaren, dat volgens opmeting van een landmeter van 't kadaster, die afstand zal zijn van 46 M. Overigens

schijnt het onnoodig alle de in dat stuk aangevoerde gronden op te nemen en meen ik er naar te mogen verwijzen.

Door den heer Vlielander Hein, gemagtigde van de appellanten, zijn 4 brieven overgelegd, gerigt aan A. Bosch en één brief gerigt aan de Haan en de Vries, waarvan ik meen den inhoud te mogen onvermeld laten, omdat die heer gemagtigde, hier thans opgetreden, op het gewigt van dien inhoud wel zal wijzen.

Bij Kon. besluit van 13 April ll. is de termijn voor de door Z. M. te nemen beslissing met drie maanden verlengd.

De heer Mr. B. M. Vlielander Hein, advocaat te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde op voor A. Bosch en de firma de Haan en de Vries, terwijl W. B. van der Veen, secretaris der gemeente Haskerland, als gemagtigde optreedt voor K. A. Korff en W. T. Wigersma.

De belanghebbenden zijn zelven tegenwoordig en geven, op de vragen van den *Staatsraad* de Vries, onderscheidene inlichtingen.

De heer W. B. van der Veen verklaart, dat, zoo de ondervinding de noodzakelijkheid mogt aantoonen tot het hooger optrekken van den schoorsteen, er geen bezwaar zou bestaan daartoe over te gaan.

II. het beroep van *J. Sieders, te Hoogeveen, tegen een besluit van Ged. Staten van Drenthe, waarbij deze zich onbevoegd hebben verklaard om te beslissen op zijn verzoek tot opruiming van een dam in de Boekweiterwijk, en tot het doen herstellen van de waterkeerende stuwen langs de wijk.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

J. Sieders, verveener te Hoogeveen, heeft zich in Febr. 1877 bij adres aan Ged. Staten van Drenthe er over beklaagd, dat, terwijl hij eigenaar is van een perceel veen in 't veenschap Kerkenbovenveen sectie C, n_o. 1332, met regt van afvaart langs de Wijke tusschen de perceelen n°. 952, 1333, 1334 en 1335, en de waterkeerende stuwen dier Wijke door de onderhoudspligtigen slecht waren onderhouden, het veenschapsbestuur goedgevonden heeft die Wijke aan de uitmonding tusschen de perceelen 952 en 1335 te laten afdammen; dat daardoor wèl de onderhoudspligtigen van den last tot onderhoud zijn ontslagen, maar hem schade wordt toegebragt; dat hij derhalve, met het oog op art. 41 van het reglement op de verveeningen in Drenthe, Ged. Staten verzocht het veenschapsbestuur aan te schrijven, om den gelegden dam te doen opruimen en de waterkeerende stuwen langs de Wijke door of ten koste van de onderhoudspligtigen weder in schouwbaren staat te doen brengen, of, bij gebreke daarvan, in een en ander zelven te voorzien op kosten van 't bestuur of van de onderhoudspligtigen.

Ged. Staten deden de verlangde aanschrijving, en in den zomer van 1877 werd op hunnen last de dam opgeruimd.

Korten tijd daarna werd de afdamming er weder gemaakt, (zooals later blijken zal, ditmaal *niet* door het veenschapsbestuur,) en andermaal werd in Aug. 1877 de tusschenkomst van Ged. Staten door Sieders ingeroepen. In antwoord daarop, ontving hij eene resolutie van Ged. Staten van 7 Dec. 1877, waarbij zij, gelet op de bij Kon. besluit van 8 Aug. 1844 verleende concessie tot verveening in de marke van Kerkenbosch, overwogen, dat bij opneming van het terrein gebleken is, dat, met uitzondering van de stuwen, het veen der plaatsen, voor zoover die aan weerszijden van de Boekweiterwijk liggen, is vergraven, en dat dus adressants perceel sectie C, n°. 1332, ofschoon slechts weinige meters lengte van die wijk verwijderd, niet aan die wijk is gelegen; dat noch het plan van aanleg, noch de concessie tot verveening, het graven of opleggen van wijken uit de hoofddiepen voorschrijft, en de al of niet oplegging dier wijken, en tot hoe ver, geheel aan het gemeen overleg der veeneigenaren is overgelaten; dat dienvolgens de bepaling der concessie „dat de stuwen niet mogen worden verveend, dan nadat al het overige veen is vergraven" alleen kan worden ingeroepen in het belang van die perceelen, welke aan de wijk liggen, en van die perceelen, in wier belang het regt van afvaart of het behoud dier stuwen mogt zijn bedongen; dat dus adressants perceel niet aan de wijk is gelegen, en, mogt het regt van afvaart langs de wijk zijn bedongen, de reclame daarvan behoort tot de kennisneming van den burgerlijken regter. Op die gronden verklaarden Ged. Staten zich onbevoegd, om in deze hunne tusschenkomst te verleenen.

Daartegen is Sieders in beroep gekomen bij adres aan den Koning, gedateerd 30 Jan. 1878. Hij acht de beslissing van Ged. Staten in strijd met de wet en het algemeen belang; hij acht ze bepaald in strijd met de bepalingen van de artt. 25 litt. *b* en 28 van het reglement voor 't veenschap Kerkenbovenveen, in verband met artt. 40 en 41 van het reglement op de verveeningen in Drenthe; hij gelooft, dat Ged. Staten *ten onregte* van oordeel waren, dat noch het plan van aanleg, noch de concessie tot verveening, het graven of opleggen van wijken uit de hoofddiepen voorschrijvende, daaruit volgen zou, dat de bepaling der concessie „dat de stouwen niet mogen worden verveend, dan nadat al het overige veen is vergraven", alleen voor den burgerlijken regter kan worden ingeroepen in 't belang dier perceelen, welke aan de wijken liggen of in wier belang het regt van afvaart of het behoud der stuwen mogt zijn bedongen; dat die gevolgtrekking onjuist is, omdat die bepaling der concessie gemaakt is in 't belang van alle veengenooten en tot die behoort, waarvan de handhaving aan het publiek gezag toebehoort; dat volgens het reglement voor het veenschap aan de schouw onderworpen zijn alle werken, welke ter bereiking van het doel van het veenschap worden gevorderd, waartoe zeker behooren de wijken met de waterkeerende stuwen; dat al die wijken met de stuwen dan ook als schouwbare voorwerpen in onderhoud der ingelanden gebragt zijn op den legger, en 't veenschapsbestuur de schouw daarover steeds heeft gevoerd; dat dan ook nooit betwijfeld is des bestuurs regt en pligt om, bij nalatigheid der onderhoudspligtigen om de stuwen te onderhouden, hen er toe te noodzaken of het ten hunnen koste zelf te doen; dat art. 41 van 't reglement op de verveeningen dien weg voorschrijft; weshalve de appellant den Koning verzoekt, 't besluit van Ged. Staten van Drenthe van 7 December 1877 te vernietigen wegens strijd met het algemeen belang en de aangehaalde bepalingen der reglementen,

en de zaak naar Gedeputeerde Staten terug te wijzen, om op adressants request te beschikken.

Ged. Staten, op dat adres gehoord door den Minister van Waterstaat enz., hebben op 15 Febr. ll. berigt „dat de adressant Sieders beweert, als eigenaar van het perceel veen, bekend onder sectie C, n°. 1332, in de gemeente Zuidwolde, regt van afvaart te hebben langs de wijk, tusschen de perceelen 952, 1333, 1334 en 1335; welk regt echter door hem niet is aangetoond, en niet kan bewezen worden door de concessie tot verveening, bij 't Kon. besluit van 8 Aug. 1844 verleend, noch door het plan van aanleg; dat daarin niets is bepaald omtrent het graven of opleggen van dwarswijken uit de hoofddiepen, zoodat het duidelijk is, dat de aanleg dier dwarswijken en de geheele wijze harer inrigting geheel is overgelaten aan het gemeen overleg der veeneigenaren. Is omtrent den aanleg dier dwarswijken tusschen hen eene overeenkomst gesloten, dan behoort de reclame van Sieders, voor zooveel hij zijn beweerd regt aan die overeenkomst ontleent, tot de kennisneming van den burgerlijken regter. Is daarentegen zoodanige overeenkomst *niet* gesloten, dan heeft Sieders, wiens perceel niet aan de wijk gelegen is, ook geen regt van afvaart langs eene wijk, die aan anderen toebehoort, die omdat *hunne* plaatsen, aan die wijk gelegen, met uitzondering der stuwen, van veen ontbloot zijn, volgens de concessie tot verveening bevoegd waren *hunne* wijk door een dam van het hoofddiep af te sluiten. Die afsluiting is in het belang der scheepvaart en in het algemeen belang, omdat zij belet, dat door de niet waterdigte stuwen dier afgesloten wijken water aan de Hoogeveensche vaart, op hetzelfde peil met de hoofddiepen in het veenschap verbonden, wordt onttrokken.”

Er zijn bij de Afdeeling ingekomen: 1°. eene memorie van J. Sieders, en 2°. eene van het bestuur van het veenschap Kerkenbovenveen.

De memorie van Sieders bevat hoofdzakelijk het volgende: dat in het berigt van Ged. Staten zijne bezwaren niet zijn wederlegd; dat hij zich vergist heeft door te beweren, dat de Boekweiterwijk met de stuwen op den legger was gebragt, 't geen hij nu erkent nog niet te zijn geschied; dat evenwel 't bestuur van het veenschap schouw er over gevoerd heeft; dat wèl de aanleg der dwarswijken aan 't gemeen overleg der veengenooten is overgelaten, maar dat die, zijn ze aangelegd, aan de bepalingen der concessie zijn onderworpen, in welker art. 6 zij met de hoofdwijken worden gelijkgesteld; dat dit artikel bepaalt, dat de wijken niet mogen worden weggenomen, zoolang al het overige veen niet is vergraven; dat wèl het scheepvaartbelang vordert, dat er geen water aan de Hoogveensche vaart worde onttrokken, doch dat dit niet moet geschieden door afdamming, maar door behoorlijk onderhoud der stuwen; dat 't hier geldt een onderwerp van publiek, niet van privaat belang; dat men van hem niet kan vorderen een regt van afvaart in privaatregtelijken zin, maar dat hij ten overvloede overlegt de notariele acte van 1862, waarbij hij zijn veen heeft gekocht, en waarin onder de conditiën vermeld is, dat de perceelen hebben regt van afvaart langs de Kerkenveldsche wateren.

In de memorie van 't veenschapsbestuur wordt hoofdzakelijk betoogd: dat bij het plan van aanleg dezer verveening slechts de *hoofdwijken* zijn bepaald, wier aanleg en onderhoud is opgedragen aan 't veenschapsbestuur, voor rekening der gezamenlijke eigenaren der verveening; 't is aan belanghebbende veeneigenaren vrijgelaten om uit

die hoofdkanalen voor hunne rekening zijkanalen of inwijkingen te maken, onder verpligting evenwel tot aanleg en onderhoud van stuwkaden, waterlossingen enz.; in dat geval zijn die inwijkingen aan 't veenschapsreglement, en dus ook aan schouw, onderworpen.

Vinden de eigenaren dier wijken later echter goed, die wijken wederom af te dammen, dan worden deze met de daartoe behoorende stuwkaden en verdere werken, weder aan het toezigt van het bestuur onttrokken en heeft dat bestuur alleen te beoordeelen of de dam, door de eigenaren in den mond der wijke gelegd, die de afgebroken stuwkade langs het hoofddiep in den oorspronkelijken toestand moet herstellen, aan de vereischten van eene goede stuwkade voldoet, terwijl het dat bestuur dan ten eenemale onverschillig is of de stuwkaden der wijk al dan niet onderhouden worden, of wel deze tot turf worden vergraven, gelijk met de kaden der afgedamde wijken in den regel het geval is.

In den regel wordt door de eigenaren der veenen en gronden hetzij voor of na den aanleg der zijwijken het bovenveen, hetwelk op weerszijden van die wijken ligt, hetzij openbaar, hetzij uit de hand verkocht en bij de voorwaarden van verkoop niet alleen het onderhoud der wijken zelf, maar ook dat der kaden en waterlossingen en in het algemeen alle verdere lasten, ook die van omslag tot goedmaking van de kosten van de algemeene werken van het veenschap, aan de koopers der bovenveenen, dat is de verveeners, opgelegd, zoolang de verveening duurt.

Na dien tijd, dat is na afloop der verveening, keert het onderhoud der kaden met de verdere lasten aan de eigenaren van den ondergrond terug.

Tegenover het bestuur echter van het veenschap zijn de eigenaren van den ondergrond (niet de verveeners) voor dat onderhoud aansprakelijk en tot betaling van den jaarlijks terugkeerenden omslag gehouden.

Het gevolg daarvan is dat de verveeners aan de eigenaren niet alleen de voldoening van den jaarlijkschen omslag overlaten en veelal onwillig zijn aan die eigenaren terug te geven, maar zich bovendien ook aan het onderhoud der stuwkaden (vooral wanneer de verveening ten einde loopt) onttrekken en deze ten eenemale verwaarloozen.

Dit is ook, ten deele althans, het geval met de Boekweiterwijk; de verveeners op de noordzijde der wijk, waaronder ook de adressant J. Sieders, zijn volgens de veilingsvoorwaarden niet alleen gehouden tot terugbetaling van den jaarlijkschen omslag aan de eigenaren van den ondergrond, hetwelk zij niet doen, maar bovendien ook nalatig in het onderhoud der stuwkade, die door hen ten eenemale is verwaarloosd.

Daarover zijn tusschen de grondeigenaren en de heeren J. Sieders c. s. geschillen gerezen en hebben de betrokken grondeigenaren dienvolgens besloten de wijk te doen afdammen, gelijk *eerst* door tusschenkomst van het bestuur, later, *na* opruiming van dien dam door of op last van Ged. Staten, *door de grondeigenaren zelf* is geschied, terwijl deze daarenboven bij deurwaarders-exploit de heeren Sieders c. s. hebben doen sommeren om aan de verpligtingen volgens contract op hen rustende te voldoen, met te kennengeving dat zij, zoodra de verveeners hieraan voldaan hadden en de wijk volgens de voorwaarden was doorgetrokken, en de kaden in voldoenden staat van onderhoud gebragt en de voorgeschoten gelden aan hen terug gegeven waren, bereid waren den dam wederom op te ruimen, mits voor het vervolg voldoende

waarborgen gevende voor de rigtige nakoming van de verpligtingen op hen rustende.

Die verveeners vonden het echter gemakkelijker het bestuur de kastanjes uit het vuur te laten halen, doch daar dit niet gelukte zich tot Ged. Staten en toen ook deze (na aanvankelijk eene andere meening te zijn toegedaan geweest) zich eindelijk en teregt onbevoegd verklaarden in deze zaak eene beslissing te nemen, tot Z. M. den Koning te wenden met verzoek om het bovenvermeld besluit van Ged. Staten te vernietigen en de zaak ter nadere beschikking van dat college terug te wijzen.

Zij willen langs dien weg door de administratieve regtsmagt feitelijk laten beslissen de geschillen tusschen hen en de grondeigenaren bestaande, waarvan de kennisneming en beslissing, volgens de bescheiden meening van het bestuur, alleen en uitsluitend behoort aan den gewonen burgerlijken regter.

Volgens het gevoelen nu van het bestuur van het veenschap zijn alleen die wijken met hare stuwkaden aan het toezigt en de schouw van het bestuur onderworpen welke met de hoofdkanalen zijn verbonden en zijn daarop dan ook toepasselijk de bepalingen van art. 25 B, in verband met de artt. 28 SS, qq.; op dien grond heeft dan ook het bestuur in het najaar van 1877 de stuwen langs de Pompwijke en die van Hermanswijke teregt ten laste van de onderhoudspligtigen in orde doen brengen. Door het afdammen van de Boekweitenwijke vervalt echter het toezigt en de bevoegdheid van het bestuur tot het doen in orde brengen van de stuwkaden van die wijke en uit geene der bepalingen van het reglement kan de bevoegdheid van het bestuur tot opruiming van den dam in die wijke worden afgeleid.

De beslissing van de geschillen over het opruimen van den dam in- alsmede die over het onderhoud der stuwkaden en het verlengen van die wijke en de restitutie der kosten van onderhoud der kaden, ten onregte door de eigenaren betaald, behoort naar zijne meening niet tot de kennisneming van den administratieven maar van den burgerlijken regter.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Achttiende vergadering.

Vergadering van Woensdag, 29 *Mei* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen, Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

Aan de orde is:

I. het beroep van *J. L. Verheijen, te Amsterdam, van een besluit van Burg. en Weth. van Sloten, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting van eene kalkblusscherij.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgende verslag uit:

Op 15 Januarij dezes jaars heeft Leonard Verheijen, koopman in bouwmaterialen, wonende te Amsterdam, aan het gemeentebestuur van Sloten vergunning gevraagd voor de oprigting eener kalkblusscherij en bewaarplaats van ongebluschte kalk, in steenen gebouwen, daarvoor te stellen op een open erf aan de Kostverloren vaart (Baarsjesweg), bij het kadaster der gemeente Sloten bekend onder sectie C, n°. 610.

Volgens zijne opgaaf is ten oosten dier gebouwen een breed voetpad en dan de genoemde vaart, ten westen niets dan open weiland, ten zuiden een open erf en weiland, staande het naaste gebouw ten zuiden op een afstand van 200 meter. Ten noorden staat op een afstand van minstens 25 meter een alleen staande hooge korenmolen met woonhuis. In de inrigting zal volgens opgaaf niets worden bewaard dan ongebluschte kalk. Deze kalk zal in een afzonderlijk gebouw op een steenen vloer,

volgens de nieuwe Belgische methode met weinig water besproeid en dus gebluscht worden, zoodat de volgens verzoeker toch reeds onschadelijke warme waterdamp tot een minimum wordt gebragt en door op het dak aangebragte ventilatiekokers de lucht ingaat. Het brengen van ongebluschte kalk in en uit het daartoe bestemde gebouw zal in gesloten zakken geschieden.

Een vroeger verzoek van gelijke strekking was door Burg. en Weth. van Sloten, op grond van de daartegen ingebragte bezwaren, bij besluit van 18 Aug. 1877 geweigerd. Hoofdzakelijk bestonden die bezwaren in vrees van benadeeling der gezondheid van het vee op het naburig land, vrees voor walm en rook en voor de witte stof, die zich verspreidt, waardoor moesgrond en drinkwater onbruikbaar worden en gevaar voor bederf van graan en meel op den molen.

Niettegenstaande deze weigering is voortgegaan met het bouwen van de pakhuizen dienende tot berging der kalk en van de inrigting voor de kalkblusscherij bestemd en is na de voltooijing daarvan begonnen met het brengen van kalk in die pakhuizen en het blusschen van die kalk.

Nadat het gemeentebestuur den belanghebbende gewaarschuwd had met bevel die blussching en de daaraan verbonden werkzaamheden te staken, heeft het blusschen eenigen tijd opgehouden, en is vervolgens op 15 Jan. jl., zooals gezegd is, eene nieuwe aanvraag om vergunning gedaan.

Ook tegen die aanvraag zijn bezwaren ingebragt door de naburige landeigenaars en den korenmolenaar, bewerende dat de kalkblusscherij nadeelig is voor de gezondheid zoowel van het vee als van de menschen, wat het laatste betreft vooral om het verstuiven van de kalk bij de bewerking en het gevaar dat daardoor kalk met het meel in den nabijstaanden molen zal vermengd worden.

Op die gronden is de vergunning door Burg. en Weth. bij besluit van 2 Febr. jl. op nieuw geweigerd.

Van die weigering is de adressant in beroep gekomen bij den Koning, zonder bij zijn adres nieuwe gronden aan te voeren.

Ged. Staten, in wier handen dat adres is gesteld, zenden bij hun berigt de stukken in door adressant ter voldoening aan de bepalingen der wet ingezonden met een schrijven van het gemeentebestuur, hetwelk bij zijn gevoelen volhardt, en een schrijven van den geneeskundigen Inspecteur. Volgens diens oordeel zal eene kalkblusscherij, die binnen besloten gebouwen plaats heeft, de gevreesde nadeelen op de omgeving niet hebben. Het voornaamste bezwaar, de kalkverstuiving, zal zich bepalen tot de verstuiving bij het transport naar en van de pakhuizen; de Inspecteur gelooft niet, dat die van zoo groote beteekenis zal zijn, dat zij op de bewoners van den omtrek of op het land van invloed zal zijn. Naar zijne meening zal veel afhangen van de wijze van handelen van den trafikant. Terwijl eene zorgvuldige behandeling de nadeelen van verstuiving zal kunnen voorkomen, zou eene slordige behandeling en gedeeltelijke bewerking en bewaring der kalk in de open lucht eene zeker voor de gezondheid nadeelige verstuiving kunnen veroorzaken.

Bij de inzending dier stukken berigten Ged. Staten, na een door een hunner leden ingesteld plaatselijk onderzoek, dat het ziften van gebluschte kalk, dat van tijd tot tijd in het op de overgelegde teekening met *c* aangeduide locaal met 3 ziften gedaan

wordt; naar hun medelid zich persoonlijk bij zijn onderzoek overtuigd heeft, niet veel stof (fijne gebluschte kalkdeeltjes) doet opstijgen, en dat dan ook hetgeen van die kalkdeeltjes door de dakopeningen en de lichtopeningen in de gevels van het blusscherij-locaal ontsnapt, niet van veel beteekenis kan zijn.

Dat dan ook de klagten, bij het proces-verbaal de commodo et incommodo door de belendende landeigenaren ingebragt, als zoude deze inrigting voor de gezondheid van het vee, op die landerijen loopende, nadeelig zijn, als ongegrond zijn te beschouwen.

Dat wel is waar ook de bezwaren door de eigenaars en den huurder van den aangrenzenden meelmolen ingebragt, zeer overdreven schijnen te zijn, doch dat het toch mogelijk is, dat de bewoners van dien molen, eenig ongerief van den damp, voor zich zelf, en van het stof voor hun tuin kunnen ondervinden.

In overeenstemming met de hun door hun medelid medegedeelde meening komt het Ged. Staten wenschelijk voor dat aan de ingebragte bezwaren tegen het verspreiden van dampen, die zich bij de blussching van kalk ontwikkelen en een onaangename lucht geven, en van fijne kalkdeeltjes uit de blusscherij, worde tegemoet gekomen door het stellen van eenige bepalingen omtrent de inrigting van het voor kalkblusscherij bestemde locaal *c*, bv. de volgende:

1°. dat de in het dak aanwezige walmopeningen worden digt gemaakt en het geheele dak goed aangestreken worde en in dien toestand behouden blijve, zoodat daardoor geen damp of kalkdeeltjes naar buiten kunnen ontsnappen;

2°. dat in het dak twee regtopstaande walmkokers van voldoende afmetingen worden aangebragt;

3°. dat de 7 lichtopeningen in den gevel van glasramen worden voorzien die niet geopend kunnen worden;

4°. dat gedurende de bewerking der kalk in de blusscherij de op het erf uitkomende deur gesloten worde gehouden.

Voorts deelen Ged. Staten hierbij nog mede, dat, zooals aan hun lid, dat de inrigting bezocht heeft, verzekerd is, het transport van kalk naar en van de localen waar die wordt of is opgeslagen, steeds geschiedt, bij stil weder in teenen van binnen bekleede mandjes, bij winderig weder in gesloten zakken, zoodat ook bij dit transport niet veel kalk verstuiven kan, in elk geval niet zooveel dat daardoor aan de belendenden last kan worden veroorzaakt; dat dan ook het eigen belang van den adressant ten zeerste medebrengt tegen de verstuiving der kalk te waken; eindelijk dat eene kalkblusscherij, die de adressant vroeger aan de overzijde der Kostverlorenvaart, op slechts weinig afstand van de plaats waar die nu is opgerigt, in gebruik had en die ook onderscheidene belendenden had, nimmer tot klagten aanleiding heeft gegeven, en dat dit mede niet het geval is ten aanzien van andere kalkblusscherijen of bewaarplaatsen van kalk, die verder aan de Kostverlorenvaart gevestigd zijn.

Op grond van het een en ander meenen Ged. Staten in overweging te moeten geven aan den Koning voor te stellen om, met vernietiging der beschikking van Burg. en Weth. van Sloten, aan L. Verheijen alsnog de verlangde vergunning te verleenen, doch slechts onder de boven aangegeven bepalingen.

Bij Kon. besluit is de beslissing op dit beroep met 2 maanden verdaagd en is vervolgens met 's Konings magtiging de overweging daarvan bij den Raad van State aanhangig gemaakt.

Bij den Raad van State zijn ingekomen twee adressen, te weten:

1o. Een van T. Peppink, eigenaar van den hierbedoelden korenmolen, te kennen gevende, dat de koren- en meelmolen de Eendracht in de onmiddellijke nabijheid van de blusscherij staande voor molen en woning onbruikbaar wordt, door dat de kalkstof, zich overal verspreidende, door deuren en vensters dringende, het te malen graan geheel doortrekt en dus schadelijk is voor de bewoners der omliggende perceelen, nadeelig voor het crediet van den molenaar, zeer nadeelig voor de gebruikers van het meel; dat de bluschdamp schadelijk is voor de ademhaling; dat door de blusscherij het drinkwater verontreinigd en voor het gebruik ongeschikt wordt, zoodat de gezondheidstoestand der bewoners van de omliggende perceelen door de toelating der kalkblusscherij ernstig bedreigd wordt;

2o. een van G. Voet, gebruiker van den molen, die er op wijst, dat, zoodra het bekend wordt dat de kalk op zijn graan en meel kan stuiven, men bezwaar zal maken zijn graan bij hem ter maling te zenden, uit vrees dat bij de keuring en het scheikundig onderzoek, waaraan het onderworpen is, het meel zal worden afgekeurd, hij vreest van deze inrigting dus totaal verlies zijner broodwinning. Hij beroept er zich op dat de ondervinding reeds zijne bezwaren gestaafd heeft.

Eindelijk legt hij over eene verklaring van D. J. de Moll a/d. Overtoom, dat de kalkblusscherij naast de woning en molen van hem reclamant in hare werking hoogst nadeelig is voor zijn gezin en in het bijzonder van het ziekelijk gestel van hem zelven.

De heer Mr. J. J. W. van den Biesen, advocaat te Amsterdam, gemagtigde van L. Verheijen, licht het beroep toe.

De *Staatsraad* de Vries vraagt, welke breedte het paadje hebben zal tusschen de op te rigten kalkblusscherij en het water.

De Burgemeester van Sloten antwoordt: Het zal 4 meter zijn.

De *Staatsraad* de Vries: De heer van den Biesen heeft zoo aanstonds gezegd, dat de appellant zich aan de voorwaarden, die Ged. Staten bij de oprigting wenschten gesteld te zien, zou onderwerpen. Is dit zoo?

De heer Mr. van den Biesen antwoordt daarop: De appellant heeft daarin volkomen toegestemd.

De Burgemeester van Sloten: Het gemeentebestuur heeft op zich zelf niets tegen het verleenen van de toestemming, maar er zijn bezwaren tegen het verleenen der vergunning ingebragt, die bij het bestuur hebben gewogen. Zoo was er een belanghebbende die verklaarde, dat er bij hem nooit longziekte onder het vee had geheerscht, maar dat dit toevallig wel het geval was sedert er eene kalkblusscherij in de nabijheid werd aangelegd.

De korenmolenaar verklaart, dat hij zijne bezwaren heeft ingediend en die blijft volhouden. Zij zijn dezelfde gebleven.

De *Staatsraad* DE VRIES: Maar als de voorwaarden, waarop ik zoo even doelde, zullen gesteld en door den appellant aangenomen worden, zullen de bezwaren dan blijven bestaan?

De korenmolenaar. Ja, die damp en stank blijven voortduren en kunnen niet uit de woning worden verwijderd. Als de kalkblusscherij wordt toegestaan dan moet ik omkomen, want als die blusscherij van 's morgens vroeg tot 's avonds laat aan den gang is, dan is het niet uit te houden. Ik ben een eenvoudig handwerksman, en kan dus niet tegen de rede van den heer van den Biesen op. Ik heb mijne bezwaren bij het gemeentebestuur ingebragt, en ik weet niet waarom ik op ongehoorde wijze uit mijn bestaan en uit mijne woning zou moeten worden gerukt.

De heer Mr. VAN DEN BIESEN. Als de kalkblusscherij wordt toegestaan, dan zal de fabriek nog 25 meter van de naburige gebouwen verwijderd zijn. Dit erkennen Ged. Staten zelve. Daaruit vloeit voort dat de bewoners in den omtrek zooveel hinder en nadeel van de oprigting niet zullen ondervinden. Daarbij komt nu nog, dat er des nachts nooit wordt en niet kan worden gebluscht. Als er verlengde luchtkokers op het gebouw worden geplaatst, zal de damp wel niet opgaan, of in den omtrek hinderen. De vorige belanghebbende heeft onwetendheid van de voorschriften der wet voorgewend. Dat is een argument, dat ook bij den kantonregter dikwerf wordt gebezigd, en waardoor men het medelijden tracht op te wekken. Maar ik vertrouw dat een zoodanig argument hier, evenmin als bij den kantonregter, zal opgaan.

De VOORZITTER. Wordt er dagelijks gebluscht?

De heer VERHEIJEN. Ja, maar bij nacht kan er niet worden gebluscht.

II. het beroep van *R. Pronk, te Hoogeveen, tegen eene uitspraak van Ged. Staten van Noordholland in zake de Nationale Militie.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Remmert Pronk, loteling voor de Nationale Militie van de gemeente Hoogwoud, ligting 1878, is op één na de jongste van de 5 thans in leven zijnde zonen van het gezin waartoe hij behoort. Het getuigschrift door den burgemeester van Hoogwoud omtrent dit gezin afgegeven, vermeldt, behalve die vijf zonen, nog een zesden, die gedurende zijn diensttijd is overleden. Deze laatste was ouder dan de vijf die nog leven. De verhouding van de zes bedoelde zonen tot de Nationale Militie wordt in het getuigschrift en de daarbij gevoegde bewijsstukken aldus opgegeven:

Maarten is in 1869 als loteling van de ligting van dat jaar ingelijfd en is gedurende zijn diensttijd, in October 1871, overleden.

Johannes is in 1871 vrijgesteld wegens broederdienst.

Theodorus is in 1874 als loteling van de ligting van dat jaar ingelijfd en is nog in dienst.

Teunis is in 1876 vrijgesteld wegens broederdienst.

Remmert is de loteling van dit jaar.

Gerrit is geboren in 1862 en dus nog beneden den militiepligtigen leeftijd.

Remmert is door den militieraad in het derde district van Noordholland tot de dienst aangewezen, ofschoon hij had beweerd aanspraak op vrijstelling te hebben wegens broederdienst.

Hij is in beroep gekomen bij Ged. Staten, aanvoerende dat volgens het Kon. besluit van 15 Aug. 1877, n°. 15 (*Stbl.* n°. 167) (9e overweging), de overleden zoon Maarten niet kan beschouwd worden als nog tot het gezin behoorende, zoodat dit bestaat uit vijf zonen, waarvan een in werkelijke dienst is; dat hieruit, in verband met de eerste zinsnede van art. 49 der Militiewet, zou volgen dat hij tot de dienst moest worden aangewezen, doch dat blijkens de 11e overweging van het aangehaald Kon. besluit bij de beoordeeling van zijn regt op vrijstelling wegens broederdienst tevens in aanmerking moet worden genomen de dienst van zijn overleden broeder Maarten.

Ged. Staten hebben evenwel bij besluit van 3 April zijne reclame afgewezen; in hunne beslissing wordt, na opgave van de zamenstelling van het gezin, waarop de afwijzing gegrond is, gezegd: dat de adressant zich overigens ten onregte beroept op de beslissing genomen bij Kon. besluit van 5 Aug. 1877 (*Stbl.* n°. 167), alzoo in het geval aldaar bedoeld niet alleen de oudste maar ook de vierde broeder, die niet gediend had, was overleden, en uit de overwegingen, waarvan dat besluit een gevolg is, duidelijk blijkt dat, zoo men zich op de dienst van een overleden broeder ter bekoming van vrijstelling beroept, deze overledene dan ook in het getal broeders moet worden medegeteld.

Van deze beslissing, welke volgens een berigt van den Commissaris des Konings in Noordholland den 6 April aan den belanghebbende is uitgereikt, is deze bij adres van 13 April, dat op den 15 bij Z. M. kabinet was ontvangen, in hooger beroep gekomen bij den Koning.

Hij voert aan dat hier met het geval, waarop het Kon. besluit van 15 Aug. 1877 betrekking heeft, geen ander verschil bestaat dan dit: dat van het gezin van Bernardus van den Heuvel, na aftrek der overledenen, vier zoons in leven waren, waarvan één vijf jaren had gediend, zijnde een vijfde broeder na volbragte vijfjarige dienst overleden; terwijl van des adressants gezin vijf zoons in leven zijn, waarvan een als loteling in dienst is, en een zesde zoon in dienst is overleden;

dat zoowel de beslissing van den militieraad als die van Ged. Staten hierop is gegrond, dat, zoo men zich op de dienst van een overleden broeder ter bekoming van vrijstelling beroept, deze overledene dan ook in het getal in leven zijnde broeders moet worden medegeteld, in welk geval het gezin van den adressant zou bestaan uit zes (in leven zijnde) zonen;

dat deze beslissing in lijnregten strijd is met het Kon. besluit van 15 Aug. 1877, 9e en 11e overweging.

De appellant meent nog te moeten vermelden dat oorspronkelijk tot zijn gezin nog hebben behoord twee broeders, Pieter en Jan, die beide hebben vrijgeloot en beide (Pieter in 1858 en Jan in 1867) zijn overleden, zoodat volgens de beschikking van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Aug. 1877 deze overleden broeders niet vermeld zijn in het door hem overgelegd getuigschrift model n°. 10 en daarop aan den voet alleen is vermeld zijn broeder Maarten, die in dienst overleden is.

De Commissaris des Konings in Noordholland, omtrent dit adres gehoord, heeft geadviseerd tot handhaving van het besluit van Ged. Staten.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 6 Mei 1878.

Bij de Afdeeling is ingekomen eene memorie van Remmert Pronk, waarin hij op nieuw beweert evenveel regt op vrijstelling te hebben als Bernardus van den Heuvel, op wien het Kon. besluit van 15 Aug. 1877 betrekking heeft.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negentiende Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 5 *Junij* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

Aan de orde is:

I. het beroep van *den gemeenteraad van Huissen tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland, waarbij op de gemeente-begrooting over* 1878, *eene som is gebragt voor de bezoldiging van een tweeden veldwachter.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgend verslag uit:

Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging op den 10 Mei jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De begrooting der inkomsten en uitgaven van de gemeente Huissen, provincie Gelderland, voor het dienstjaar 1878, werd ter goedkeuring aan Ged. Staten dier provincie aangeboden.

Op den 29 Dec. 1877 gaven die Staten aan het gemeentebestuur te kennen, als bemerking op de gemeente-begrooting:

„Door Ged. Staten is kennis genomen van eene missive van den burgemeester, waaruit blijkt dat diens voorstel tot het op de begrooting brengen van gelden ter bezoldiging van een tweeden veldwachter is verworpen.

„Dat voorstel werd gedaan op de volgende gronden:

1o. dat het voor de publieke veiligheid een noodzakelijk vereischte is, vooral met het oog op de uitgestrektheid der gemeente;

2o. dat groote en kleine diefstallen hoe lang zoo meer toenemen en de klagten der ingezetenen daaromtrent zich herhaaldelijk voordoen;

3o. dat de raad meermalen zich verklaarde er tegen te zijn, dat van den nachtwaker, stratenveger en lantaarnopsteker (zijnde deze betrekkingen in één persoon vereenigd) enkele politiediensten gevergd worden;

4o. dat, niettegenstaande te Huissen een opziener der jagt en visscherij is gestationeerd, den burgemeester het regt is betwist om dezen persoon te rekwireren, zelfs door den heer kantonregter te Elst;

5o. dat het voor den tegenwoordigen veldwachter ondoenlijk is in de gemeente alléén naar behooren te surveilleren en het den burgemeester voorkomt, dat de ingezetenen van Huissen niet genoegzaam zijn beveiligd.

„De boven aangevoerde redenen schijnen juist en Ged. Staten vertrouwen dat de raad alsnog tot de aanstelling van een tweeden veldwachter zal medewerken, door de jaarwedde en kosten van kleeding en wapening van den beambte op de begrooting te brengen."

Ter beoordeeling dezer opmerkingen en om daarover verslag uit te brengen, werd door den gemeenteraad van Huissen eene commissie benoemd, die op den 11 Febr. jl. verslag uitbragt en een drieledig voorstel deed, waarmede de raad zich vereenigde. Dit verslag luidde in hoofdzaak als volgt:

„I. Aan Ged. Staten worde geantwoord op punt 8 der nota van aanmerkingen op de begrooting:

dat de raad vermeent, met het oog op den ongunstigen finantielen toestand der gemeente, waarom de tot standbrenging van verschillende openbare werken tot gunstiger tijdstip moet worden uitgesteld, niet tot eene, jaarlijks terugkeerende, voor deze gemeente betrekkelijk aanzienlijke uitgaaf, te mogen besluiten, terwijl de middelen ontbreken om hierin te voorzien, en vooral omdat gebleken is, dat die uitgaaf geheel onnoodig is.

„Om het laatste aan te toonen, volgt hier eene korte beantwoording der vijf punten, voorkomende in de missive van den burgemeester, welke in gezegde nota van aanmerkingen wordt aangehaald:

1o. De uitgebreidheid der gemeente is *niet* van dien aard, dat onder gewone omstandigheden, bij eene goede dienstregeling, het personeel der politie niet in staat zoude zijn de inwoners te beveiligen; terwijl in *buitengewone* gevallen nog aanwezig zijn *drie* onbezoldigde veldwachters benevens een opziener der jagt en visscherij. Ook is nog onlangs gebleken, dat in zoodanig geval de inwoners bereid zijn der politie behulpzaam te willen wezen.

2o. De in den winter, hier en in omliggende gemeenten, plaats hebbende kleine diefstallen, zijn een gevolg van gebrek aan arbeid hier of wel elders. Hiertegen zijn andere, minder kostbare en meer doelmatige middelen aan te wenden, dan het aanstellen van een tweeden veldwachter; waarom ook bij den raad is aanhangig gemaakt het plan tot het tijdelijk organiseren van eene nachtwacht door ingezetenen, wat echter bij eene goede dienstregeling thans overbodig zou zijn.

3o. De raad heeft zich verklaard tegen het onophoudelijk gebruik maken van den straatveger enz. voor andere zaken dan die welke tot zijn ambt behooren en hem op die wijze te onttrekken aan zijne ambtspligten; doch hem in buitengewone gevallen als politie-agent dienst te laten doen, hiertegen heeft de raad zich nimmer verzet.

4o. Van den opziener der jagt en visscherij is dezer dagen en ook vroeger, bij herhaling, door den heer burgemeester gebruik gemaakt en doet die beambte gedurig als agent van politie dienst in deze gemeente, doch hij weigert natuurlijk, dat zijne dienst in eerstgenoemde betrekking door den burgemeester wordt geregeld, als liggende buiten diens bevoegdheid.

5o. Uit het vorenstaande blijkt, dat de tegenwoordige veldwachter niet *alleen* staat, maar desgevorderd nog *vier* beambten tot hulp heeft, terwijl de heer burgemeester bij herhaling in den raad er zich op beroemd heeft, dat gedurende zijn verblijf alhier het nog nimmer noodig geweest is, bij gelegenheid van kermis enz., de hulp in te roepen van den brigadier der rijksveldwacht, zooals zijne voorgangers gewoon waren en waardoor dan de uitgaven der gemeente verhoogd werden met eene som van f 15, als gratificatie voor dien beambte.

„De dienstregeling, waardoor de veldwachter een groot gedeelte van den dag aan zijne ambtspligten wordt onttrokken, is de hoofdoorzaak der gebrekkige surveillance; waarom de raad hoopt, dat heeren Ged. Staten overtuigd zullen worden van de gegrondheid van zijn besluit om *niet* mede te werken tot benoeming van een tweeden veldwachter.

II. Aan de commissie worde opgedragen, bovenstaand antwoord bij heeren Ged. Staten, zoo noodig, mondeling toe te lichten.

III. Aan Burg. en Weth. worde opgedragen heeren Ged. Staten te verzoeken, hun te willen berigten op welk tijdstip de commissie te dien einde zal worden toegelaten."

Op den 13 Maart jl. hebben Ged. Staten bepaald:

I. In de begrooting van uitgaven der gemeente Huissen voor 1878 den post Hoofdstuk I, afd. 1, art. 6 *b*, te doen luiden: „Jaarwedde van twee veldwachters f 700," den post art. 6 *c* „kleeding van *twee* veldwachters f 100," en in te brengen onder art. 6 *g* „wapens van een tweeden veldwachter f 25."

II. Onder terugzending der aangevulde begrooting den gemeenteraad uit te noodigen om, uiterlijk binnen 14 dagen, middelen aan te wijzen tot dekking van voormelde uitgaven.

Dit besluit is genomen op de navolgende gronden:

dat de gemeenteraad, hoezeer er op gewezen dat in het belang der veiligheid en van een behoorlijk politietoezigt in de gemeente een tweede veldwachter noodzakelijk is, zwarigheid maakt op de begrooting te brengen de gelden voor jaarwedde, kleeding en wapening voor dusdanig beambte, vermits hij het aanstellen van een tweeden veldwachter onnoodig acht en de financiele toestand der gemeente niet gedoogt om meerdere lasten te dragen;

dat de noodzakelijkheid dier aanstelling echter niet staat ter beoordeeling van den gemeenteraad, maar van den Commissaris des Konings in de provincie;

dat toch art. 191 al. 5 der gemeentewet voorschrijft, dat de veldwachters door den Commissaris des Konings in de provincie, in overleg met den burgemeester, worden benoemd en ontslagen;

dat in dit regt van benoeming niet alleen de bevoegdheid opgesloten is om den persoon aan te wijzen, die het veldwachtersambt zal bekleeden, maar ook de magt om te bepalen of de noodzakelijkheid van een of meerdere veldwachters bestaat;

dat toch de benoeming van de veldwachters aan den Commissaris des Konings in overleg met den burgemeester is opgedragen, omdat de veldwachters niet uitsluitend met gemeentediensten, maar bovendien met de algemeene dienst belast zijn, en dat voor de verzekering der algemeene dienst ook vereischt wordt te kunnen zorgen, dat het getal der veldwachters voldoende zij;

dat de Minister van Staat, Staatsraad, Commissaris des Konings, blijkens de aan de vergadering mondeling gedane verklaring, één veldwachter binnen de gemeente Huissen ongenoegzaam acht, en dat naar Zijner Exc. meening dat getal met één behoort te worden vermeerderd; dat de jaarwedde, even als voor den thans aanwezige, f 350 zal behooren te bedragen, en dat tevens in gelden voor kleeding en wapening zal moeten worden voorzien, waarvoor respectivelijk f 50 en f 25 voldoende voorkomen;

dat Ged. Staten zich met die meening kunnen vereenigen, te meer daar zij geenszins kunnen deelen het beweren van den raad in zijn besluit van den 11 Febr. ll., nader mondeling toegelicht door eene raadscommissie, dat de financiele toestand van Huissen ongunstig zoude wezen, een beweren toch dat niet is aan te nemen, wanneer men er op let dat in de begrooting slechts f 2000 wegens hoofdelijken omslag is uitgetrokken, terwijl de hoofdsom van 's Rijks personele belasting over Mei 1876/77 bedroeg f 4370 en in de meeste gemeenten de hoofdelijke omslag gelijk staat, zelfs veelal overtreft, de hoofdsom van het personeel.

Tegen dit besluit heeft de gemeenteraad zich in beroep voorzien bij den Koning bij adres gedagteekend 6 April jl. In dat adres wordt, na mededeeling van eenige feiten, hiervoor reeds vermeld, hoofdzakelijk gezegd:

dat in het algemeen de zeer uitgebreide bevoegdheid, die volgens het beklaagde besluit aan de Commissarissen des Konings zou toekomen, om geheel naar eigen inzigt het getal der aan te stellen veldwachters te bepalen, moeijelijk is te rijmen met letter en geest van art. 140 der Grondwet, gelijk o. a., naar aanleiding van Zr. Ms. besluit van 7 April 1861 (*Stbl.* n°. 20), op goede gronden is aangetoond door de redactie van het *Weekblad voor de Burgerlijke Administratie* in n°. 624 van dat weekblad;

dat in elk geval, al kwam *in het algemeen* aan de Commissarissen des Konings zoodanige uitgebreide bevoegdheid toe, dan toch zeker in elk bijzonder geval zou behooren te blijken van eene gemotiveerde beslissing om het aantal veldwachters uit te breiden; dat immers zoodanige bevoegdheid alleen kan zijn gegeven, ten einde voor de *behoorlijke* verzekering der algemeene dienst te kunnen zorgen; dat de Commissaris des Konings daarom alleen kon zijn geroepen te beoordeelen en te bepalen of er *noodzakelijkheid* tot aanstelling van meerdere veldwachters bestaat en dat alleen gebleken *noodzakelijkheid* of regtmatige vrees voor *tekortdoening* aan de eischen van de algemeene dienst zoodanige buitengewone magtsoefening zou kunnen wettigen;

dat deze laatste bemerking volkomen in overeenstemming schijnt met de Kon. besluiten van 7 April 1861 (*Stbl.* n°. 20) en 19 Aug. 1873, en dat van elke andere interpretatie van art. 191 al. 5 der gemeentewet het gevolg zoude zijn, dat de Commissaris des Konings ook *buiten* noodzakelijkheid en geheel naar eigen willekeur

ambtenaren zou kunnen benoemen, die uit de gemeentekas worden gesalarieerd, gekleed en gewapend;

dat nu wel uit het besluit van Ged. Staten blijkt, dat de Commissaris des Konings in Gelderland aan dit college mondeling heeft verklaard, dat hij één veldwachter binnen de gemeente Huissen ongenoegzaam acht, en dat, naar zijne meening, dat getal met één behoort te worden vermeerderd, doch dat voor deze meening geen *enkel* motief is bijgebragt, terwijl op geen enkel van de deugdelijke argumenten in het raadsbesluit van 11 Febr. 1878 schijnt te zijn acht gegeven;

dat Ged. Staten, blijkens het beklaagde besluit, zich met deze ongemotiveerde meening even ongemotiveerd hebben vereenigd; dat dit in het systeem van Ged. Staten geheel is misplaatst, aangezien volgens den tweeden considerans van het besluit de noodzakelijkheid dier aanstelling alleen staat ter beoordeeling van den Commissaris des Konings, zoodat het college van Ged. Staten zich in dit stelsel, evenzeer als de gemeenteraad, zou hebben te onthouden van eene beoordeeling van de al of niet noodzakelijkheid der aanstelling;

dat Ged. Staten, blijkens de laatste overweging van het beklaagde besluit, in hunne (ongemotiveerde) zienswijze zijn versterkt, doordien zij de ongunstige meening van den raad omtrent den toestand der gemeentelijke financiën niet deelen;

dat echter niemand beter dan de raad kan beoordeelen, welke de draagkracht is van de gemeente, en dat de gemaakte opmerking omtrent de verhouding tusschen hoofdelijken omslag en personele belasting onjuist is; dat immers de personele belasting in de gemeente Huissen schier uitsluitend wordt geheven naar de vier eerste grondslagen, dus van de mingegoeden; dat daarvan voor de gemeente reeds 30 opcenten worden geheven, zoodat het heffen van meerdere gemeentelijke opcenten op deze hoofdsom evenmin raadzaam zou wezen, als het verhoogen van den hoofdelijken omslag, die eveneens schier uitsluitend door den kleinen man wordt opgebragt;

dat eene verhooging van belasting, ten behoeve van een overbodigen, althans voor de algemeene dienst niet noodzakelijken tweeden veldwachter niet wel mogelijk en in allen geval onbillijk zou zijn, terwijl op de gewone huishoudelijke uitgaven niet kan worden bezuinigd; zoodat de raad niet in staat is te voldoen aan de uitnoodiging in het beklaagde besluit om de middelen voor de door Ged. Staten gewenschte uitgaven te bestrijden;

dat in de gemeente Huissen, die noch in zielental belangrijk toeneemt, noch hare bebouwde kom ziet uitbreiden, tot nu toe steeds en zeer voldoende is voorzien in de behoeften van de algemeene dienst door één veldwachter, geadsisteerd door vier politiebeambten (te weten drie onbezoldigde rijksveldwachters en een opziener der jagt en visscherij) benevens zoo noodig door den straatveger, die als agent van politie dienst kan doen, terwijl bovendien van wege een der wethouders, vóór omstreeks 5 maanden, plannen tot het organiseren van een nachtwacht uit de ingezetenen aanhangig zijn gemaakt, welke echter (waarschijnlijk wegens het onnoodige daarvan) tot hiertoe niet bij den raad tot vaststelling zijn ingediend; en dat bij de tegenwoordige regeling voor dezen éénen veldwachter nog tijd genoeg beschikbaar blijft om dagelijks gedurende eenige uren ten gemeentehuize op de komst van den burgemeester te wachten.

Dit adres is gesteld in handen van Ged. Staten, ten fine van consideratiën en advies. Bij hun ambtsberigt van 24 April jl. deelen zij nog mede een aan hen gerigt schrijven van den burgemeester van Huissen, in dato 3 Maart jl., waarin nog de noodzakelijkheid der aanstelling van een tweeden veldwachter wordt betoogd en zeggen zij voorts met betrekking tot de zaak in geschil, dat de gronden, die door den gemeenteraad tot verdediging van zijn beroep worden aangevoerd, bestaan in het bestrijden der bevoegdheid bij verschillende Kon. besluiten, naar aanleiding van art. 191 der gemeentewet aan de Commissarissen des Konings toegekend, om niet alleen de gemeente-veldwachters te benoemen, maar ook om het getal dier beambten voor elke gemeente te bepalen; dat echter de gemeenteraad, die teregt schijnt te begrijpen dat zijne beweringen, na de verschillende te dier zake reeds in het hoogste ressort gedane uitspraken, weinig zullen baten, die bevoegdheid wil beperkt of liever de uitoefening daarvan onmogelijk gemaakt hebben, door namelijk het oordeel over het aantal in eene gemeente noodzakelijke veldwachters niet meer aan de Commissarissen des Konings over te laten, maar afhankelijk te stellen van het welmeenen van den raad, waardoor, zoo dat college mogt goedvinden geen tweeden veldwachter te zien benoemd, het ook niet zou mogen geschieden; dat het ongerijmde dezer bewering te duidelijk is om wederlegging te behoeven; en dat, werd zij aangenomen, alsdan aan art. 191 laatste alinea der gemeentewet alle beteekenis zou ontnomen zijn.

De heer Mr. H. H. VAN CAPPELLE, advocaat te Arnhem, treedt als gemagtigde op voor de gemeenteraadscommissie *ad hoc* als belanghebbende.

Tot toelichting van het beroep zegt hij o. a.: dat de gemeente 2000 bunders oppervlakte heeft en 1900 zielen telt. Het is een klein plaatsje, een aaneengebouwd stadje, met het gehucht Malburgen. Die gemeente is zeer rustig en heeft geen behoefte aan groot politiepersoneel. Het vereischte politietoezigt wordt uitgeoefend door een veldwachter, 3 onbezoldigde rijksveldwachters, 1 opzigter van de jagt en visscherij en een lantaarnopsteker, die, zoo noodig, de politie steunt. De burgemeester heeft er zich meermalen op beroemd, dat er zoo veel rust en orde in de gemeente heerscht, dat zelfs de hulp van den brigadier-rijksveldwachter niet gevorderd wordt. Hoezeer de burgemeester er zich teregt op heeft beroemd, dat de gemeente zoo rustig is, heeft hij toch voorgesteld de benoeming van een tweeden veldwachter, waarvoor hij verschillende motieven heeft aangevoerd die, naar zijne meening, die benoeming noodzakelijk maakten. De gemeenteraad van Huissen achtte die benoeming van den tweeden veldwachter geheel onnoodig. De gemeente-veldwachter is een trouwe satelliet van den burgemeester. Hij moet den burgemeester op het raadhuis afwachten en brengt hiermede daags eenige uren door zonder iets te doen. Hij doet boodschappen, die men elders aan den bode opdraagt en zelfs boodschappen voor den burgemeester in privé. Toen er eenigen tijd geleden eene goochelvoorstelling in de gemeente werd gehouden, werd het locaal, waar ook de burgemeester zich bevond, van het begin tot het einde der voorstelling door drie van de opgegeven politiebeambten bewaakt.

Nu moet men niet vergeten dat de gemeenteraad voor een klein budget staat. Het is een arme gemeente. En de burgerij is zeer goed gezind; er is gelegenheid

door een der wethouders om eene vrijwillige nachtwakers-dienst in de gemeente tot stand te brengen, en de dienst van het brandwezen is er bovendien goed georganiseerd.

Het gevolg van een en ander was, dat het voorstel van den burgemeester door den gemeenteraad werd afgestemd. Toen heeft deze zich waarschijnlijk tot Ged. Staten of den Commissaris des Konings gewend. De begrooting werd door Ged. Staten aan den gemeenteraad terug gezonden met verschillende aanmerkingen. De raad gaf aan alle bezwaren toe, behalve aan die nopens de politie. De raad benoemde voorts eene commissie om de zaak verder te behandelen en om zich met den Commissaris des Konings of Ged. Staten nader te onderhouden, ten einde te trachten een conflict met Ged. Staten te voorkomen. Die commissie heeft werkelijk een persoonlijk onderhoud gehad, maar zonder gevolg, want Ged. Staten hebben hierop de begrooting teruggezonden met toepassing van art. 212 der gemeentewet. Het is hiertegen dat de gemeenteraad bij den Koning in beroep is gekomen. Art. 212 der gemeentewet had hier niet mogen worden ingeroepen. De post toch stond op de begrooting. Het college van Ged. Staten heeft gemeend den post te moeten verhoogen, voor bezoldiging en wapening van een tweeden veldwachter, maar deze tweede veldwachter is niet eens benoemd. Hoe kan dan van de toepassing van art. 212 sprake zijn? (Vergelijk Boissevain ad art. 205 der gemeentewet, noot *h*, no. 4; de la Bassecour Caan, 2e deel, bl. 268; de *Gemeentestem* no. 636 en 297 en van Emden, Regtspraak van Léon ad art. 212.) Hieruit betoogt hij dat Ged. Staten hunne bevoegdheid zijn te buiten gegaan.

Bovendien, er is geen enkel motief opgegeven, waarom de politie te Huissen niet voldoende zijn zou. Ged. Staten stellen den burgemeester in het gelijk en toen de gemeenteraad volhield, dat de politiemagt voldoende was, kwam het besluit van Ged. Staten, waartegen de gemeenteraad beroep heeft ingesteld. De veldwachters worden, in overleg met den burgemeester, door den Commissaris des Konings in de provincie benoemd en ontslagen. Dat schrijft art. 191 der gemeentewet voor, en nu is dat artikel langzamerhand uitgebreid, zóó, dat de Commissaris des Konings beoordeelt of vermeerdering noodig is; men meende dat de Commissaris des Konings het best kan beoordeelen of het politietoezigt voldoende te achten is. Dat vloeit voort uit de Kon. besluiten van 1861 en 1873, in het beroep aangehaald. Zoo de Commissaris des Konings dus gemeend had dat het politietoezigt in de gemeente niet voldoende was, dan had hij een veldwachter moeten benoemen, maar er is aan den raad volstrekt niet medegedeeld, dat er zoodanige benoeming is geschied of dat de Commissaris voornemens was dat te doen. Ja, wat meer is, in het verslag nopens den toestand der gemeente, opgemaakt door Burg. en Weth., wordt zelfs het politietoezigt allezins gunstig genoemd.

Wanneer pleiter een en ander zamentrekt, dan leidt hij daaruit af dit gevolg:

1o. Ged. Staten zijn onbevoegd, om ten deze art. 212 der gemeentewet toe te passen; er had eerst moeten worden geconstateerd, dat er eene weigering had plaats gehad tot bezoldiging van een tweeden gemeente-veldwachter. Hier is geene weigering geweest. De raad heeft uit het besluit, waarbij art. 212 werd toegepast, voor het eerst vernomen, dat de Commissaris des Konings aan Ged. Staten (niet aan den raad) mondeling had medegedeeld, dat Zijne Excellentie een tweeden veldwachter noodig

achtte, en dat het college, dat volgens zijn eigen besluit hierover *niet* had te oordeelen, deze zienswijze deelt; 2°. een besluit van den Commissaris des Konings, zou in elk geval gemotiveerd moeten zijn, en van het besluit en zijne motieven zou moeten blijken anders dan door mondelinge mededeeling aan het college.

Wat den finantielen toestand der gemeente betreft, elke uitgave die overbodig is, is *per sė* verkeerd. Er mag geene verspilling van gelden plaats hebben, vooral niet wanneer men de gelden van anderen bestuurt. Ten behoeve van de gemeente worden geheven 30 opcenten op het personeel en het personeel wordt grootendeels geheven naar de vier eerste grondslagen De mindergegoeden betalen het meest in het personeel met zijne opcenten, en bovendien moet een hoofdelijke omslag van f 2000 door de gansch niet vermogende burgerij worden betaald.

Hij concludeert tot vernietiging van het besluit van Ged. Staten en tot goedkeuring van de gemeente-begrooting, zoo als die in October jl. door den gemeenteraad is vastgesteld.

II. het beroep van *den gemeenteraad van Steenwijkerwold, tegen een besluit van Ged. Staten van Overijssel, houdende niet-goedkeuring van de gemeente-begrooting voor* 1878.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Op de begrooting der gemeente Steenwijkerwold voor 1878 werden door Ged. Staten van Overijssel bij besluiten van 13 en van 20 Dec. 1877 o. a. de volgende aanmerkingen gemaakt:

De som van f 150, het bedrag van het gewone subsidie voor den weg van Steenwijk naar Vledder, stelde de commissie voor den weg niet in staat tot de dringend noodige verbetering van den weg. De gemeente behoorde dus, evenals de andere belanghebbende gemeenten, haar subsidie te verhoogen, zoo noodig met aanwijzing van buitengewone middelen.

Er was geklaagd over den toestand van het pad van de buurtschap Wetering naar de school te Nederland. Burg. en Weth. hadden erkend dat het pad, hoewel des zomers in den regel voldoende, des winters werd overstroomd. Uit een onderzoek door het schooltoezigt ingesteld, was gebleken dat nagenoeg de helft van het pad onder water stond, terwijl op het overige gedeelte geen spoor van bezanding van den veenachtigen bodem te vinden was. Er kon dus gedurende den winter en een groot gedeelte van het voorjaar geen sprake zijn van schoolbezoek der kinderen uit de buurtschap Wetering op de school te Nederland.

In dezen toestand behoorde verbetering gebragt te worden, hetzij door ophooging van het pad tot zoodanig peil dat het in redelijken zin gevrijwaard zou zijn tegen overstrooming, hetzij door de stichting eener school in de buurtschap Wetering.

Ten aanzien van de eerste dezer aanmerkingen is op te merken, dat zij betreft eene zaak die het onderwerp heeft uitgemaakt van een geschil behandeld in verband

met de begrooting van de gemeente Steenwijkerwold voor 1877: welk geschil is beslist bij Kon. besluit van 16 Aug. 1877, no. 6, (BELINFANTE XVII, bl. 445). De weg van Steenwijk naar Vledder is aangelegd en wordt onderhouden voor rekening van drie gemeenten, Steenwijk, Steenwijkerwold en Vledder, wier bijdragen in eene vaste verhouding tot elkander staan. De gemeente Steenwijkerwold heeft een zesde gedeelte der kosten van aanleg bijgedragen; zij betaalt een zesde der kosten van onderhoud; in de commissie van beheer van 6 leden, zamengesteld uit leden der besturen van de drie gemeenten, is Steenwijkerwold door één lid vertegenwoordigd. Ged. Staten hebben bij de behandeling der begrooting van Steenwijkerwold voor 1877 gevorderd dat daarop gebragt zou worden, behalve de gewone jaarlijksche som van f 150 voor onderhoud van den weg, eene som van f 3000, het zesde deel der som van f 18.000, geraamd voor verbetering van den weg. De gemeenteraad wilde die som niet toestaan dan indien de commissie van beheer de toezegging gaf dat zou worden gezorgd voor een beter onderhoud van den weg en dat zou worden gewaakt dat de weg bij dooi na vorst invallende niet met zware vrachten werd bereden. Bij Kon. besluit van 16 Aug. 1877, no. 6, is aangenomen dat het ontworpen werk, als hebbende eenigszins het karakter van eene geheele vernieuwing van den weg, niet behoorde tot de onderhoudswerken waartoe de gemeente verbonden is, en is uit dien hoofde de begrooting voor 1877, waaraan Ged. Staten hunne goedkeuring hadden onthouden, in hooger beroep goedgekeurd.

In verband hiermede antwoordde nu de raad van Steenwijkerwold, op de eerste der bovenvermelde aanmerkingen op de begrooting voor 1878, dat hij, zooals bekend was, voor het aandeel der gemeente aan de commissie van beheer niet zou onthouden de magtiging tot het aangaan eener negotiatie van f 18.000, mits de commissie voldeed aan de door den raad gestelde voorwaarden; dat evenwel, wanneer het subsidie verleend werd, de commissie daardoor slechts f 900 meer dan gewoonlijk zou ontvangen, hetgeen weinig zou beteekenen terwijl zij het twintigvoud dier som (f 18.000) noodig oordeelde; dat daarenboven te onderzoeken zou zijn of, wanneer de twee andere gemeenten het dubbele der gewone som hadden uitgetrokken, zij dit hadden gedaan voor buitengewoon onderhoud of wel om de rente der bedoelde geldleening te bestrijden; daar in het laatste geval de gemeente Steenwijkerwold, indien zij aan het verlangen van Ged. Staten voldeed, alleen voor buitengewoon onderhoud zou bijdragen.

Op de tweede aanmerking antwoordde de raad in hoofdzaak dat het pad omstreeks 3000 meters lang was; dat het om geheel watervrij gemaakt te worden minstens 0.8 meter zou moeten worden opgehoogd; dat de breedte aan den voet zou moeten zijn 5 meter; dat de grond tot het verkrijgen dier breedte zou moeten onteigend worden, daar de eigenaars der gronden waarover het pad loopt slechts tegen betaling van f 50 's jaars toelaten dat het pad, zooals het nu is, over die gronden loopt; dat de grond tot ophooging van elders zou moeten aangevoerd worden, daar de daartoe geschikte aardsoorten in de nabijheid niet te krijgen zijn; dat dit werk dus zeer aanzienlijke uitgaven zou vorderen, die zouden weggeworpen zijn indien de voorgenomen inpoldering tot stand mogt komen; dat de stichting eener nieuwe school ook niet zou baten, daar zij zonder den aanleg van nieuwe paden niet te genaken zou zijn dan op dezelfde

wijze waarop de thans bestaande school jaren lang bezocht is zonder dat daarover geklaagd werd, namelijk per vaartuig; dat de gemeente noch de kosten der verbetering van het pad, noch die der stichting eener nieuwe school, zou kunnen dragen zonder krachtigen steun van het Rijk en de provincie.

Dit antwoord was vervat in een besluit van den raad van 21 Dec. 1877.

Ged. Staten hebben daarop bij besluit van 10 Jan. 1878 aan de begrooting van Steenwijkerwold hunne goedkeuring onthouden, op grond dat het behoorlijk onderhoud van den weg van Steenwijk naar Vledder, ook volgens de verklaring van den raad van Steenwijkerwold in zijn besluit van 21 Dec. 1877, veel aanzienlijker uitgaven vordert dan de daarvoor uitgetrokken som van f 150, zoodat de begrooting niet de noodige posten bevat voor de bekostiging van de bij art. 205 *l* der gemeentewet ten laste der gemeente gebragte zorg; dat de begrooting evenmin de noodige posten bevat tot bestrijding van de kosten van het lager onderwijs bij de wet van 13 Aug. 1857 (*Stbl.* no. 103) aan de gemeente opgelegd, daar in de buurtschap Wetering, die ongeveer 50 bewoonde huizen bevat, geen school is gevestigd en het pad dat haar met de naastbijgelegen school te Nederland verbindt, meestal, maar gedurende den winter bijna voortdurend, onbruikbaar is, en de raad geweigerd heeft de noodige gelden uit te trekken om òf eene school te Wetering te stichten òf het pad van daar naar Nederland leidende in bruikbaren toestand te brengen.

De raad van Steenwijkerwold heeft tegen dit besluit bij den Koning voorziening gevraagd bij een adres van 24 Jan. 1878, dat den 9 Febr. bij Z. M. kabinet is ingekomen.

Omtrent den aard der quaestie, waarop de eerste grond van niet-goedkeuring der begrooting betrekking heeft, verwijst de raad naar het Kon. besluit van 18 Aug. 1877, no. 6, en de stukken gewisseld over het daarbij besliste geschil. Bij gemis van een anderen maatstaf dan de vroeger door de commissie van beheer noodig geoordeelde som van f 18000, meende de raad dat verdubbeling van het subsidie weinig zou baten. Hij stelde verdubbeling van het subsidie op den voorgrond op het voetspoor der beide andere belanghebbende gemeenten, in de veronderstelling dat die zeer zeker het subsidie niet hooger dan tot het dubbele bedrag zouden hebben uitgetrokken; en vermits deze reeds vroeger, elk op zich zelve, de commissie tot de gevraagde geldleening hadden gemagtigd, deed de vraag zich voor of de dubbele som in ieder geval zou worden uitbetaald tot buitengewoon onderhoud van den weg, dan of, indien de geldleening werd aangegaan, de verdubbeling zou strekken tot betaling der geldleening.

Ten aanzien van den tweeden grond van niet-goedkeurig zegt de raad, dat een paar jaren geleden eenige ingezetenen van de buurtschap Wetering Ged. Staten hebben verzocht te bevorderen dat aldaar een nieuw schoolgebouw werd opgerigt; dat de raad en bij het groot aantal scholen reeds in de gemeente aanwezig — namelijk zeven openbare gemeentescholen en eene Rijksschool — en de aanzienlijke kosten daaraan verbonden, Ged. Staten in overweging gaf het gedaan verzoek van de hand te wijzen, zullende de raad zorgen dat het pad met daarin aanwezige vonders leidende naar de school in het gehucht Nederland zooveel mogelijk in begaanbaren toestand werd gebragt, welk een en ander dan ook heeft plaats gehad; dat echter in het afgeloopen

jaar op nieuw klagten over het bedoelde pad bij Ged. Staten zijn ingekomen. zoodat dit college den raad uitnoodigde de begrooting voor 1878 aan te vullen òf met de gelden noodig voor afdoende verbetering van het pad, òf met die vereischt voor de stichting eener nieuwe school.

De raad verwijst vervolgens naar de bedenkingen hiertegen door hem bij Ged. Staten ingebragt; hij voegt er nog in hoofdzaak het volgende aan toe, dat het pad ter lengte van 3000 meters loopt door eene vlakte van meer dan 2000 hectaren lagen, moerassigen en veenachtigen grond met uitgeveende plassen, op welke vlakte gedurende eenige maanden van het wintersaizoen gemiddeld 0.6 meter water staat; dat de ophooging van het pad met zand, tot zoodanige hoogte dat het in redelijken zin voor overstrooming gevrijwaard zou zijn, gesteld dat dit mogelijk zou zijn, eene uitgave zou vereischen waarvan de raad in den korten tijd tusschen 20 Dec. 1877 en het begin van het nieuwe dienstjaar het bedrag niet heeft kunnen ramen, maar die ongetwijfeld zeer aanzienlijk zou zijn; dat ook de kosten van onderhoud zeer hoog zouden stijgen, daar de golven van het water op de aan eene zeer gelijke vlakte tegen het verhoogde pad zouden beuken; dat de stichting eener nieuwe school te Wetering niet minder zou kosten en weinig verbetering zou aanbrengen; dat zij toch niet dan met behulp van vaartuig zou kunnen bezocht worden, en dat er aan den Lakeweg een aantal huisgezinnen zijn die wanneer de school was opgerigt, waarvan zij dan door eene watervlakte zouden gescheiden zijn, zonder twijfel zouden verlangen dat daarheen een begaanbaar pad gemaakt werd, hetgeen dezelfde bezwaren zou opleveren als het maken van het pad door Ged. Staten bedoeld; dat de uitgaven hetzij voor de school, hetzij voor paden, hetzij voor beide, niet die vruchten zouden afwerpen die men er zich van voorspiegelt, omdat verreweg het grootste gedeelte der bevolking op de bedoelde plaatsen behoort tot de veenarbeiders en alzoo eene vlottende bevolking is, die er misschien nog 6 hoogstens 8 jaren zal vertoeven, na welken tijd de veenderijen zullen zijn uitgeput en de bevolking zal verdwijnen; dat het aantal huisgezinnen waarvan de kinderen de school te Nederland moeten bezoeken, door Ged. Staten ten onregte op een vijftigtal gesteld wordt; dat toch bij een ingesteld onderzoek is gebleken dat er zijn 22 gezinnen meest in verplaatsbare tenten wonende, terwijl buitendien nog 7 tenten alleen des zomers bewoond worden; dat het aantal in de schooljaren vallende kinderen van die 22 huisgezinnen bedraagt 31, waarvan 14 behooren tot de vlottende bevolking, waarvan de kinderen zeer slecht de school bezoeken, ook wanneer het pad begaanbaar is, hetgeen gemiddeld 9 maanden van het jaar het geval is; dat de verst wonenden in de buurt Wetering in een klein uur de school kunnen bereiken, nl. de school te Muggenbeet, waarheen zij zich begeven door eerst een zekeren afstand per vaartuig af te leggen en dan 20 minuten te gaan langs een vast pad; dat dus van de bewoners van Wetering niet te veel gevergd wordt, daar de schoolkinderen die in de gemeente op de hoogte wonen, soms 1½ uur en meer moeten afleggen om de school te bereiken; dat de schoolkinderen van de buurtschap Kalenberg, gemeente Oldemarkt, en die van de Dwarsgracht, gemeente Giethoorn, het geheele jaar door niet anders dan met behulp van vaartuigen de school kunnen bezoeken, zonder dat bij die gemeenten op voorziening wordt aangedrongen: dat indien het door Ged. Staten bedoelde pad gemaakt werd, er een tiental adressen zou volgen

om ophooging van wegen en paden te verkrijgen, in welke adressen bevordering van het schoolbezoek voorop gesteld zou worden door personen die bij den meest uitmuntenden staat der wegen hunne kinderen niet naar school zouden zenden, daar de ondervinding leert dat de meesten ze in het beste en geschiktste gedeelte des jaars te huis houden; dat wanneer alle wegen, die eenige maanden van het wintersaizoen geïnundeerd worden, moesten worden opgehoogd zoodat ze boven water gebragt werden, daarvoor wel f 100,000 zou noodig zijn, door welke uitgaaf de gemeente geheel geruïneerd zou worden; dat het wenschelijker ware dat Ged. Staten maatregelen provoceerden om aan het water een beteren afloop naar zee te bezorgen, daar alleen de gebrekkige waterlozing oorzaak is dat een aanzienlijk gedeelte der gemeente onder water loopt.

Ged. Staten, omtrent dit adres gehoord, zeggen dat tijdens de behandeling van het beroep ten vorigen jare, door den raad van Steenwijkerwold ingesteld van hun besluit omtrent de begrooting voor 1877, er niets was voorgekomen wat hen de vernietiging van hun besluit op de gronden in het Kon. besluit van 16 Aug. 1877 ontwikkeld kon doen te gemoet zien; dat zij anders bij de toelichting van hun besluit niet onopgemerkt zouden hebben gelaten dat buitengewoon onderhoud daarom niet ophoudt onderhoud te zijn en dat het door dezelfde pligtigen in dezelfde verhouding moet worden bekostigd, waarin de gewone kosten van het onderhoud worden gedragen; dat zij, nu het Kon. besluit die vraag anders heeft beslist, dat besluit als leiddraad genomen hebben voor hunne uitspraak over de begrooting voor 1878; dat zij daarbij de vraag naar gewoon of buitengewoon onderhoud geheel ter zijde gelaten, en alleen in aanmerking genomen hebben dat de som van f 150, op de begrooting van Steenwijkerwold uitgetrokken voor het onderhoud van den weg van Steenwijk naar Vledder, bij den tegenwoordigen toestand van den weg, volstrekt ontoereikend is om in dat onderhoud te voorzien en het deel goed te maken, dat de gemeente Steenwijkerwold vrijwillig op zich nam in de verbindtenis om den weg, dat is de kunstweg waaromtrent door de gemeente werd overeengekomen, duurzaam in een goeden staat te onderhouden ter beoordeeling van hun college en van hunne ambtgenooten in Drenthe.

Ged. Staten leggen in afschrift over een schrijven van de commissie voor den weg van 6 Maart 1878, waarin gezegd wordt dat sedert de vroeger voorgenomen verbetering ontworpen werd, de toestand van den weg zoodanig is verergerd dat voor verschillende gedeelten aan die verbetering niet meer te denken en geheele vernieuwing onvermijdelijk is; dat op onderscheidene punten, in plaats van over een kunstweg, door het zand gereden wordt waarin hier en daar stukken van keijen of macadam verspreid liggen.

Ged. Staten voegen hierbij een afschrift van een adres in Mei 1877 aan den Koning gerigt door drie belanghebbenden bij den weg, waarin het verzoek gedaan wordt dat de concessie tot tolheffing op den kunstweg moge worden ingetrokken, daar het niet aangaat tol te vorderen op een weg die, zooals in een bij dit adres medegedeeld, vroeger aan Ged. Staten van Overijssel ingediend adres, gezegd werd, toen nergens zonder gevaar voor de rijtuigen en de veeren of riemen der rijtuigen te passeren was, en die sedert volgens adressanten door het allernoodzakelijkst vullen der gaten met geslagen klinkersteen slechts eene zeer onvoldoende herstelling ondergaan heeft.

Ten aanzien van het pad naar de school te Nederland deelen Ged. Staten mede wat in 1875 is voorgevallen. Ten gevolge eener briefwisseling, naar aanleiding van ingekomen klagten gevoerd, had de raad in het laatst van 1874 zich bereid verklaard het voetpad in goeden staat te brengen. Burg. en Weth. hebben toen aan den raad een ontwerp ingeleverd waarbij was aangenomen dat het pad voor het grootste gedeelte 0.30 meter zou moeten opgehoogd worden, opdat er in gewone omstandigheden duurzaam gebruik van zou kunnen gemaakt worden. Ophooging tot den hoogsten stand dien het water wel eens bereikte, was niet doelmatig geoordeeld daar men verwachtte dat het pad dan zou wegspoelen, tenzij dat als waterkeerenden dijk werd aangelegd, hetgeen al te groote kosten zou veroorzaken. Bij het ontworpen plan was voor het ophoogen van het pad, behalve het maken van vonders enz., f 337 uitgetrokken. In overeenstemming met het advies eener voor deze zaak benoemde commissie, die eene doorgaande verhooging onnoodig achtte, besloot echter de raad op 12 Aug. 1875 voor de verbetering van het voetpad, buiten het maken van vonders, niet meer dan f 70 beschikbaar te stellen. Blijkens overgelegde brieven van Burg. en Weth. van Steenwijkerwold en van den inspecteur van het lager onderwijs, gedagteekend 17 Aug. en 2 Sept. 1875, achtten deze de ophooging van enkel eenige lage gedeelten, waarop bij de door den raad toegestane som gerekend was, geheel onvoldoende. Er zijn in het najaar van 1877 nieuwe klagten bij Ged. Staten ingebragt, die, toen ze hun bij onderzoek gegrond voorkwamen en de raad weigerde er gevolg aan te geven, voor Ged. Staten een reden opleverden om hunne goedkeuring aan de begrooting voor 1878 te onthouden. De gronden tegen hun daartoe strekkend besluit door den raad aangevoerd, komen aan Ged. Staten uitermate zwak voor. „De raad," zeggen zij, „schijnt het eene zeer natuurlijke zaak te vinden dat eene buurtschap geheel van onderwijs verstoken is gedurende de wintermaanden, de eenige die het kind van den arbeider gewoonlijk in de school doorbrengt. Alleen wanneer men zich met den raad op datzelfde standpunt plaatst, kan men aan zijne redeneringen, die alle om de gemeentekas als om eene spil draaijen, eenige waarde hechten."

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 10 April 1878.

Sedert is bij de Afdeeling ingekomen eene memorie van den raad van Steenwijkerwold. Wegens de uitvoerigheid van dit stuk is het niet doenlijk van den inhoud in zijn geheelen zamenhang een overzigt te geven. Het volgende moge echter vermeld worden.

De raad, die niet ontkent dat de weg van Steenwijk naar Vledder verbetering eischt, maar waarborgen wenscht voor een beter beheer dan vroeger gevoerd is, zegt zich bereid verklaard te hebben, indien de twee andere gemeenten een hooger cijfer dan het gewone bedrag hadden uitgetrokken, dit insgelijks te doen. Uit het besluit van Ged. Staten van 13 Dec. 1877 was op te maken dat dit werkelijk het geval was. Er werd echter geen cijfer genoemd dat noodig geoordeeld werd of door de andere gemeentebesturen uitgetrokken was. De raad legt nu over een afschrift van een brief van Burg. en Weth. van Vledder, ten bewijze dat op de begrooting van die gemeente voor 1878 ook slechts het gewone subsidie voorkomt. (In den brief wordt als reden

daarvan opgegeven dat in 1877 geene leening gesloten is en dit in het loopende jaar zal moeten geschieden, zoodat de aflossing en rentebetaling eerst in 1879 zullen aanvangen.) De begrooting van Vledder is volgens de memorie door Ged. Staten van Drenthe, die evenzeer toezigt op den weg hebben uit te oefenen, zonder aanmerking goedgekeurd. De raad vraagt nu waarom van Steenwijkerwold eene hoogere dan de gewone bijdrage gevorderd wordt.

De raad voert aan dat de buitengewone uitgaven der gemeente in de laatste tien jaren hebben bedragen f 44,508.61½; dat die grootendeels zijn gedaan ten behoeve van het onderwijs; dat de gewone kosten van het onderwijs van 1865 tot 1878 zijn gestegen van f 3277 tot f 6545; dat de finantiele toestand der gemeente min gunstig is en het daarom onverantwoordelijk zou zijn gelden toe te staan voor nuttelooze werken, zooals de ophooging van het schoolpad naar Nederland tot het peil door Ged. Staten verlangd.

De raad legt over eene verklaring van Burg. en Weth. dat zij niet bedoeld hebben het pad op te hoogen tot het peil door Ged. Staten bij hun schrijven van 20 Dec. 1877 verlangd;

dat ook dat werk op lange na niet zou kunnen bestreden worden met de door Burg. en Weth. geraamde som. De raad meent dat het werk minstens f 16 000 zou kosten. Hij heeft behalve f 279.35 voor vonders f 70 toegestaan om het pad te egaliseren; hij achtte dit voldoende omdat elke ophooging, hoe gering ook, van geene de minste waarde zou zijn, daar al de opgebragte grondspecie met den eerstkomenden watervloed zou wegstroomen.

Uit het voorschrift der wet, dat de school voor alle kinderen zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid toegankelijk moet gesteld worden, zou men, naar het oordeel van den raad, te vergeefs trachten af te leiden dat de gemeente overal, ook daar waar het onmogelijk is, harde of zandwegen moet aanleggen om gelegenheid te geven daarover de school te bereiken. Ook waterwegen kunnen tot toegang dienen en wanneer Ged. Staten de overtuiging hebben dat het getal scholen in dat deel der gemeente niet toereikend is, waarom, vraagt de raad, dan niet met de wet in de hand vermeerdering van het getal scholen gelast?

De raad vraagt nog waar het einde zal zijn indien de gemeente kan verpligt worden wegen en paden aan te leggen ten behoeve van elke kleine groep van personen die zich in de gemeente tijdelijk vestigen, die des zomers komen wonen in de nabijheid der plaats waar zij dan hun werk hebben, en des winters, wanneer het terrein waar zij zich gevestigd hebben voor bewoning ongeschikt is, er toch blijven.

De raad acht het zeer nuttig dat Ged. Staten zekere magt hebben tegenover de gemeentebesturen, maar meent dat in gewigtige gevallen, vooral waar het op locale omstandigheden aankomt, geene beslissing moet genomen worden zoolang niet door Ged. Staten een persoonlijk onderzoek is ingesteld, hetgeen hier is nagelaten.

III. het geschil tusschen *de gemeente Hontenisse en Hulst, provincie Zeeland, over de burgerlijke woonplaats van de behoeftige krankzinnige Philomene Steijns.*

De *Staatsraad* Meeussen brengt het volgende verslag uit:

Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging bij deze Afdeeling op den 25 April jl. aanhangig gemaakt.

Tusschen de gemeenten Hontenisse en Hulst, provincie Zeeland, bestaat geschil over de vraag: in welke dier beide gemeenten de behoeftige krankzinnige Philomene Steijns, die op den 1 Dec. jl. is overgebragt naar het krankzinnigengesticht te Delft, hare burgerlijke woonplaats had tijdens het ontstaan der krankzinnigheid.

Het is in confesso, althans het wordt niet betwist, dat zij geboren is te Hontenisse; dat zij aldaar heeft gewoond met en bij hare ouders; dat eerst haar vader overleden is en daarna in het jaar 1875 hare moeder en wettige voogdesse; dat na het overlijden der moeder geen voogd of toeziende voogd over haar benoemd is en dat zij op den 3 Nov. jl. op 18jarigen leeftijd, en dus nog minderjarig zijnde, is gaan inwonen als dienstbode bij den heer L. J. M. van Waesberghe Janssens, te Hulst.

Uit een getuigenverhoor, door den kantonregter te Hulst op den 12 Jan. 1878 gehouden, blijkt 1o. dat genoemde heer van Waesberghe Janssens, met opgave van redenen, heeft verklaard, dat de behoeftige ten zijnen huize op den 18 Nov. plotseling krankzinnig is geworden en dat hij haar daarom op den 20 dier maand heeft doen terugvoeren naar haren broeder P. E. Steijns, kleermaker te Hontenisse; 2o. dat genoemde Steijns heeft verklaard, dat, zooals uit hare gesprekken bleek, de behoeftige, toen zij te Hontenisse terugkeerde, krankzinnig was en dat hij vóór haar vertrek naar Hulst nooit had opgemerkt, dat zij krankzinnig was of zelfs aan eenige zedelijke of geestelijke ongesteldheid lijdende was.

Over het tijdstip waarop de behoeftige krankzinnig werd, bestaat dan ook geen eigenlijk verschil van meening.

Het gemeentebestuur van Hontenisse beweert, dat, toen de behoeftige krankzinnig werd, zij geen wettige woonplaats had te Hontenisse, omdat de woonplaats die zij aldaar had als minderjarige bij wetsduiding ophield toen hare moeder, wettige voogdesse, kwam te overlijden en, daar in de voogdij niet werd voorzien, er alzoo ook geen voogd kon zijn die te Hontenisse woonplaats had; en omdat zij ook door haar vertrek op 3 Nov. naar de gemeente Hulst haar feitelijk verblijf te Hontenisse deed ophouden.

Het gemeentebestuur van Hulst voert, ten betooge dat de behoeftige nimmer wettige woonplaats heeft gehad te Hulst, hoofdzakelijk aan: 1o. dat hare inwoning als dienstbode ten huize van den heer van Waesberghe Janssens hare woonplaats niet naar Hulst overbragt, want dat zij toen minderjarig was en art. 79 van het Burgerlijk Wetboek enkel van toepassing is op meerderjarige inwonende dienstboden; 2o. dat haar verblijf te Hulst niet kan gelden als woonplaats, vermits voor het veranderen van wettige woonplaats en het kiezen van een verblijf waaraan de wet gevolgen hecht, het noodig is, dat de persoon die van woonplaats veranderen wil of eene andere verblijfplaats wil kiezen, meerderjarig zij; 3o. dat de behoeftige onbetwistbaar hare woonplaats had met en bij hare moeder te Hontenisse; dat na het overlijden dier moeder hare woonplaats door benoeming van een voogd niet naar elders is overgebragt;

dat zij alzoo hare woonplaats behield, na het overlijden der moeder; en dat die woonplaats door haar tijdelijk verblijf als minderjarige te Hulst niet is verloren gegaan, zooals onder n°. 2 hiervoor is betoogd.

Tot staving van deze laatste bewering beroept zich het gemeentebestuur van Hulst op twee vonnissen, gewezen door de Arrondissements-Regtbank te Amsterdam den 27 Aug. 1860 en den 23 Febr. 1861.

Beide gemeentebesturen opperen den twijfel, of er geen grond kon zijn, in dit geval aan te nemen, dat de wettige woonplaats van de behoeftige niet te vinden is.

Ged. Staten van Zeeland, die, toen het geschil tusschen beide genoemde gemeenten niet kon worden vereffend, 's Konings beslissing daarover inriepen, verklaren bij hun ambtsberigt van 5 April jl. van oordeel te zijn, dat Hontenisse, als zijnde de gemeente waar de langstlevende harer ouders (hare moeder) is overleden, alsnog moet geacht worden hare woonplaats te zijn, daar zij toch in die gemeente woonde tijdens het overlijden harer moeder, terwijl hare woonplaats nà dat overlijden, krachtens de wet, door haar zelve, als minderjarige, niet kon worden overgebragt naar eene andere gemeente.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 12 *Junij* 1878

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 29 Mei 1878, n°. 20, houdende beschikking op het beroep van *den gemeenteraad van Kampen van een besluit van Ged. Staten van Overijssel, van* 10 *Jan.* 1878, *2e Afd.*, *n°.* 5439/56, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeente-begrooting voor* 1878.
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 165.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van den gemeenteraad van Kampen van een besluit van Ged. Staten van Overijssel, dd. 10 Jan. 1878, 2e afd., n°. 5439/56, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeentebegrooting voor 1878;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Mei 1878, n°. 13;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 25 Mei 1878, n°. 7, Afd. Binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat Ged. Staten van Overijssel bij hun besluit van 10 Jan. ll. goedkeuring hebben onthouden aan de begrooting van inkomsten en uitgaven der gemeente Kampen voor het dienstjaar 1878, op grond eerstens, dat daarop onder art. 4 *a* der uitgaven f 200 was uitgetrokken als personele toelage voor den secretaris, en voorts de subsidiën aan armbesturen, met name het subsidie aan het burgerlijk armbestuur, te hoog was geraamd;

dat de gemeenteraad, van dit besluit bij Ons in beroep komende, aanvoert, dat Ged. Staten wel beweren, dat het verleenen eener personele toelage aan den secretaris in strijd is met art. 104 der Gemeentewet, maar dit artikel noch eenig ander der Gemeentewet het verbod daartoe inhoudt of den raad in zijne bevoegdheid beperkt om dezen of eenigen anderen ambtenaar der gemeente eene personele toelage te verleenen, en dat, wat het verhoogd subsidie aan het armbestuur betreft, dat een gevolg is van het nadeelige saldo over 1876, ten bedrage van f 1835.39½, en die verhooging voorts voldoende gestaafd wordt door de rekening over vorige dienstjaren, waaruit blijkt, dat de uitgaven, met name voor geneesmiddelen, steeds klimmende geweest zijn;

Overwegende:

wat het eerste punt betreft, dat het bedrag der jaarwedde, die de gemeente-secretaris tot belooning zijner ambtsverrigtingen geniet, krachtens art. 104 der Gemeentewet, door Ged. Staten, onder Onze goedkeuring, wordt bepaald;

dat dien ten gevolge de jaarwedde van den secretaris van Kampen, nadat de raad was gehoord, bij besluit van Ged. Staten van Overijssel van 2 Aug. 1877, 2e afd., n°. 2529/1972, en goedgekeurd bij Ons besluit van 4 Oct. 1877, n°. 12, op f 2000 is vastgesteld;

dat in dit eenmaal vastgesteld bedrag geene wijziging, hetzij van blijvenden, hetzij van tijdelijken aard, kan worden gebragt dan op dezelfde wijze;

dat door het toekennen eener toelage tot belooning van ambtsverrigtingen de jaarwedde werkelijk zou worden verhoogd en de gemeenteraad derhalve onbevoegd was om, naast de onder art. 4 uitgetrokken jaarwedde van f 2000, in art. 4 *a* eene som van f 200 als personele toelage aan den secretaris op de begrooting te brengen;

Overwegende:

wat het tweede punt betreft, dat bij art. 86 der uitgaven voor subsidiën aan armbesturen is uitgetrokken f 16,375.69½, waaronder voor subsidie aan het burgerlijk armbestuur f 10,205.39½;

dat in het algemeen voor subsidiën aan onderscheidene instellingen van weldadigheid op de begrooting voorkomt f 37,567.88½, terwijl daarvoor op de begrooting voor 1877 f 30,622.55½ was uitgetrokken en voor 1860 slechts f 18,185 voor subsidie werd verleend;

dat meer bepaald het subsidie aan het burgerlijk armbestuur heeft bedragen in

1870 f 6808.40, in 1871, 1872 en 1873 f 6108.40, in 1874 f 6400.40, in 1875 f 6408.40, in 1876 f 8421.55½ en in 1877 f 8397.87½;

dat voor kosten van geneesmiddelen op de begrooting van het burgerlijk armbestuur f 900 meer is uitgetrokken, dan daarvoor op diezelfde begrooting voor de dienstjaren 1874 en 1875 was geraamd;

dat uit de genoemde cijfers blijkt, dat het bedrag der subsidiën, met name dat aan het algemeen armbestuur, in de laatste jaren aanzienlijk is gestegen, terwijl niet blijkt, dat de door het armbestuur verleende onderstand steeds onvermijdelijk was; dat integendeel uit de overgelegde begrootingen en rekeningen mag worden opgemaakt, dat zeer dikwijls de werkelijke uitgaven, zonder dat die onvermijdelijk noodzakelijk waren, de geraamde overtroffen;

dat toch voortdurend de begrooting van uitgaven overschreden werd, zelfs in die mate dat niet alleen batige saldo's verdwenen, maar zelfs een te kort van f 1835 ontstond;

dat een goed en regelmatig beheer zou hebben geëischt dat bij onvermijdelijkheid der uitgaven eene suppletoire begrooting ware opgemaakt, opdat geene nieuwe dienst met tekorten van vorige diensten bezwaard werd;

dat bovendien de cijfers, geëischt ter bestrijding van uitgaven voor geneesmiddelen, eene merkelijke stijging aantoonen, waarvan de onvermijdelijkheid niet blijkt;

dat dan ook de gemeenteraad althans tot zekere hoogte, die bezwaren erkent, daar hij op 22 Dec. ll. besloot bij het armbestuur er op aan te dringen, dat niet dan bij volstrekte onvermijdelijkheid geneeskundige hulp wierd verleend en de prijzen daarvan volgens de elders in gebruik zijnde formulieren door de apothekers te doen berekenen;

dat derhalve Ged. Staten teregt ook wegens het hooge bedrag van het subsidie hunne goedkeuring aan de gemeentebegrooting hebben onthouden;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Ged. Staten van Overijssel, het daartegen door den gemeenteraad van Kampen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 29 Mei 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

2°. van 29 Mei 1878, n°. 21, houdende beschikking op het adres van *J. W. Dingemans, lid van den raad der gemeente Rossum, waarbij hij voorziening vraagt tegen de beslissing door Ged. Staten van Gelderland genomen, omtrent de rekening der genoemde gemeente over het jaar* 1876.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878 bl. 183.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van J. W. Dingemans, lid van den raad der gemeente Rossum, waarbij hij voorziening vraagt tegen de beslissing door Ged. Staten van Gelderland genomen omtrent de rekening der genoemde gemeente over het jaar 1876;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Mei 1878, n°. 10;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 25 Mei 1878, n°. 8, afd. Binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat het ontwerp-besluit tot voorloopige vaststelling van het bedrag der ontvangsten en uitgaven van de gemeente Rossum over het jaar 1876, volgens art. 220 der Gemeentewet aan den raad der gemeente aangeboden, door den raad niet is aangenomen;

dat, toen vervolgens de rekening aan Ged. Staten van Gelderland was ingezonden, op hun verzoek alsnog aan den raad is voorgesteld tot de voorloopige vaststelling over te gaan, maar dit voorstel is verworpen;

dat daarop Ged. Staten het bedrag der ontvangsten en uitgaven hebben vastgesteld;

dat het lid van den raad van Rossum, J. W. Dingemans, hiertegen voorziening heeft gevraagd;

dat hij tegen de rekening bezwaar heeft wegens eenen daarop voorkomenden post van ontvangst van f 90, ontvangen voor een graf op de algemeene begraafplaats, op den voet van art. 20 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65), afgestaan aan eene elders wonende familie, daar hij meent, dat zoodanige afstand niet met de bestemming der begraafplaats overeenkomt, en in allen gevalle, als zijnde naar zijn oordeel vervreemding van gemeente-eigendom, niet zonder medewerking van den raad had mogen geschieden;

dat hij bovendien meent, dat de raad zijnen regtmatigen invloed tot behartiging van de belangen der gemeente niet heeft kunnen uitoefenen, nu, nadat de raad om het genoemde bezwaar geweigerd had de rekening voorloopig vast te stellen, toch door hare vaststelling door Ged. Staten, volgens adressant zonder behoorlijk onderzoek, de door den raad afgekeurde afstand van een graf is gewettigd;

Overwegende:

dat het besluit van Ged. Staten, waarbij de rekening is vastgesteld, is gedagteekend

28 Nov. 1877 en het adres van J. W. Dingemans, waarbij daartegen voorziening wordt gevraagd, de dagteekening draagt van 30 Dec. 1877;

dat derhalve, daargelaten dat aan een lid van den raad bij art. 227 der Gemeentewet geene bevoegdheid is toegekend om tegen de beslissing van Ged. Staten omtrent de gemeente-rekening voorziening te vragen, adressants verzoek niet in aanmerking kan komen, omdat het niet is ingediend binnen den bij art. 200 der Gemeentewet bepaalden termijn van 30 dagen, te rekenen van de dagteekening der beslissing van Ged. Staten;

Gezien de aangehaalde artikelen der wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn verzoek.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 29 Mei 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

3°. van 30 Mei 1878, n°. 22, houdende beschikking op het beroep van *J. Th. Mannens en T. Th. Daemen, te Merkelbeek, van de besluiten van Ged. Staten van Limburg, van* 9 *Februarij* 1877, *l.* 8963/5 *L. en* 22 *September* 1877, *l.* 3973/6 *L., waarbij het verzoek om vergunning tot het aanleggen eener begraafplaats op het perceel genaamd "het Kempke" niet is toegestaan.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878 bl. 187).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. Th. Mannens en T. Th. Daemen, te Merkelbeek, van de besluiten van Ged. Staten van Limburg, dd. 9 Febr. 1877, l. 8963/5 L. en 22 Sept. 1877, l. 3973/6 L., waarbij het verzoek om vergunning tot het aanleggen eener begraafplaats op het perceel genaamd "het Kempke" niet is toegestaan;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Mei 1878, n°. 25;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 27 Mei 1878, n°. 8, afd. Binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat nadat in Oct. 1876 de te Merkelbeek bestaande begraafplaats gesloten en eene nieuwe geopend was, eenige ingezetenen, van oordeel dat deze laatste te afgelegen was, aan het gemeentebestuur vergunning hebben verzocht eene tweede begraafplaats te mogen aanleggen;

dat, nadat die vergunning door het gemeentebestuur was geweigerd, eenige der adressanten in beroep zijn gekomen bij Ged. Staten;

dat deze bij hun besluit van 9 Febr. 1877 adressanten niet-ontvankelijk hebben verklaard, op grond dat adressanten wel bij hun verzoek verklaarden op te treden als gemagtigden van de bewoners van Merkelbeek, maar deze hunne hoedanigheid niet hadden bewezen; dat zij de vergunning tot aanleg vroegen ten behoeve der leden van eene bepaalde kerkelijke gemeente, namelijk de Roomsch Katholijke, en dus volgens het 2e lid van art. 14 der begrafeniswet het verzoek had moeten uitgaan van het bestuur dier gemeente, maar dat integendeel het Roomsch Katholijk kerkbestuur zich tegen den aanleg der bedoelde begraafplaats had verklaard;

dat daarop een groot aantal inwoners van Merkelbeek aan Burg. en Weth. te kennen gaven dat zij elk voor zich en voor de leden van zijn geslacht op het bovengenoemde perceel afzonderlijk eene begraafplaats wenschten aan te leggen, en ter voldoening aan art. 15 al. 2 der begrafeniswet verlof verzochten tot het aanleggen dier afzonderlijke begraafplaats;

dat, nadat Burg. en Weth. de gevraagde vergunning hadden geweigerd, één der adressanten van dit besluit in beroep is gekomen bij Ged. Staten;

dat Ged. Staten bij hun besluit van 21 Sept. ll. adressant niet-ontvankelijk verklaarden, op grond dat de voorwaarde welke art. 15 der begrafeniswet aan het aanleggen der familiegraven verbindt, namelijk het niet tot begraafplaats bestemd zijn van den grond waarop die graven worden aangelegd, hier blijkbaar ontbreekt, daar toch de vergunning om zoodanige graven op het bedoelde perceel aan te leggen, gevraagd wordt, behalve voor den appellant, nog ten behoeve van 43 andere hoofden van huisgezinnen en hunne familiën, te zamen ongeveer 150 personen tellende, zoodat aan den grond een bestemming van begraafplaats wordt toegedacht, welke noodwendig elke andere bestemming uitsluiten moet en dus de vergunning niet op grond van art. 15 kan worden verleend; dat daarenboven adressant zijn eigendomsregt niet had bewezen en hij alleen niet bevoegd was in beroep te komen van eene beschikking op het verzoek van een groot aantal anderen, alle mede-eigenaren van denzelfden grond, naar zij beweren genomen;

dat Mannens en Daemen van deze beschikking van Ged. Staten bij Ons in beroep zijn gekomen, verzoekende hun regt te doen erlangen en hun de vrijheid tot begraven op bedoelde begraafplaats te willen verleenen;

Overwegende:

dat de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n_o. 65) in artt. 14 en 15 voor het komen in

hooger beroep van besluiten van Ged. Staten, zooals die waarvan hier spraak is, eenen termijn stelt van ééne maand, en derhalve adressanten, die bij adres gedagteekend 28 Febr. 1878 voorziening vragen tegen resolutiën van Ged. Staten van 9 Febr. en 21 Sept. 1877, den termijn bij de wet gesteld verre hebben overschreden;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 30 Mei 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEIJNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

4°. van 1 Junij 1878, n°. 14, houdende beschikking op het beroep van *W. Nijssen, te 's Heer Abtskerke, van eene uitspraak van Ged. Staten van Zeeland van* 8 *Februarij* 1878, *n°.* 120, *tot aanwijzing krachtens art.* 163 *der Militiewet van zijnen zoon Cornelis voor de dienst bij de Nationale Militie.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 214).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van W. Nijssen, te 's Heer Abtskerke, van eene uitspraak van Ged. Staten van Zeeland, dd. 8 Febr. 1878, n°. 120, tot aanwijzing krachtens art. 163 der Militiewet van zijnen zoon Cornelis voor de dienst bij de Nationale Militie;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 22 Mei 1878, n°. 26;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 28 Mei 1878, litt. D, Afd. Militie en Schutterijen;

Overwegende:

dat Cornelis Nijssen, geboren te Driewegen den 15 Nov. 1858, verzuimd heeft zich in 1877 voor de nationale militie te laten inschrijven;

dat, volgens bewering van adressant dit verzuim een gevolg was der omstandigheid, dat zijn zoon Cornelis op het getuigschrift van woonplaatsverandering, door den burgemeester van Driewegen afgegeven toen adressant in Maart 1867 met zijn gezin die gemeente verliet en zich te 's Heer Abtskerke vestigde, zou zijn opgegeven als te zijn geboren in 1859, eene opgave, die insgelijks voorkomt op het bevolkingsregister dier gemeente en op het register der laatste volkstelling te Abtskerke;

dat zijn zoon Cornelis, met het juiste jaar zijner geboorte onbekend, door die omstandigheid in de meening heeft verkeerd, eerst in 1859 te zijn geboren en dus eerst in 1878 verpligt te zijn zich voor de militie te doen inschrijven:

dat zijn zoon het verzuim dan ook eerst heeft bemerkt toen hij, in Januarij ll. zich ter inschrijving voor de ligting van 1879 hebbende aangegeven, zijne geboorte-acte deed ligten;

dat Ged. Staten, toen het verzuim was geconstateerd, Cornelis Nijssen voor zich hebben doen verschijnen, en nadat bleek dat hij geene reden van vrijstelling had en voor de dienst geschikt was bevonden, hem zonder loten voor de dienst hebben aangewezen;

dat appellant, met die uitspraak bezwaard, bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende:

dat, hoewel het verzuim van inschrijving ter goeder trouw heeft plaats gehad en het gevolg schijnt geweest te zijn eener vergissing in genoemd bewijs van woonplaatsverandering, de wet geene uitzondering toelaat, maar de aanwijzing beveelt zonder loting, en naloting alleen toestaat, wanneer een verzuim der betrokken overheid oorzaak is van de niet deelneming aan de loting;

dat daarvan in dit geval geen sprake is, daar de datum van geboorte door een uittreksel uit de registers van den burgerlijken stand moet blijken en niet uit de vermelding in een getuigschrift van woonplaatsverandering, vóór 11 jaren afgegeven, of uit bevolkingsregisters of het register van de laatste volkstelling;

dat er derhalve geene termen aanwezig zijn om aan het door appellant gedaan verzoek te voldoen;

Gezien de wet van 19 Aug. 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Ged. Staten van Zeeland, het daartegen door W. Nijssen ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 1 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

5o. van 3 Junij 1878, no. 21, houdende beschikking op het beroep ingesteld door *den gemeenteraad van Nijmegen tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland van* 29 *Jan.* 1878, *no.* 62, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeente-begrooting voor* 1878.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 200.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep ingesteld door den gemeenteraad van Nijmegen tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland van 29 Jan. 1878. no. 62, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeente-begrooting voor 1878;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 22 Mei 1878, no. 22;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 29 Mei 1878, no. 6, Binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat op de begrooting, zooals die door den gemeenteraad aan Ged. Staten ter goedkeuring werd aangeboden, was uitgetrokken een subsidie aan het burgerlijk armbestuur voor 1878, ten bedrage van f 17,755;

dat Ged. Staten den raad hebben uitgenoodigd dien post met f 1000 te verminderen en, nà weigering om daaraan te voldoen, hunne goedkeuring aan de begrooting hebben onthouden;

dat de gemeenteraad daartegen bij Ons voorziening heeft gevraagd, bewerende, dat de volstrekte noodzakelijkheid van het uitgetrokken subsidie is bewezen door de rekening en verantwoording der inkomsten en uitgaven over het afgeloopen jaar; dat ten behoeve van het burgerlijk armbestuur op billijke wijze wordt bijgedragen door hen, van wie bijdragen kunnen worden verwacht, en dat het bestuur der instelling overeenkomstig haren aard en hare bestemming aan zijne verpligting naar vermogen voldoet;

Overwegende:

dat bij Ons besluit van 16 Augustus 1877, n_o. 7, is verklaard, dat de volstrekte noodzakelijkheid van een subsidie van f 17,755 aan het burgerlijk armbestuur te Nijmegen niet bewezen kon geacht worden: dat er veeleer reden was om aan te nemen, dat het armbestuur zijne werking verder uitstrekte, dan de bedoeling der armenwet medebrengt, en dat eenige beperking van het subsidie mogelijk en, tot verwezenlijking van het doel der armenwet, wenschelijk mogt geacht worden;

dat niet is aangetoond, dat sedert dien tijd de behoefte grooter geworden is; dat toch de rekening over 1877, vergeleken met die over het vorige jaar, eene vermindering van uitgaven aanwijst van ruim f 400, zonder dat het toegestane subsidie geheel is uitgekeerd;

dat het bovendien niet bewezen kan geacht worden, dat niet eene grootere vermindering van uitgaven mogelijk zou zijn zoolang niet blijkt van eene veranderde handelwijze ten aanzien van het verstrekken van bedeeling aan personen, die vasten onderstand genieten van andere instellingen van weldadigheid;

dat echter zelfs niet beweerd is, dat hieromtrent eenige verandering zou zijn ingevoerd;

dat wel beweerd is, dat het stelsel van bedeelen eene belangrijke verandering zou ondergaan hebben, hierin bestaande, dat thans geen doorloopende, maar alleen tijdelijke onderstand zou worden verleend; dat echter tot bewijs hiervan niets anders is aangevoerd, dan dat de post voor "gewone bedeelingen", welke op vroegere begrootingen voorkwam, op die voor 1878 niet gebragt is;

dat intusschen, de vroeger op dien post uitgetrokken som in haar geheel is overgebragt op den post "voor buitengewone en tijdelijke bedeelingen", zoodat men mag aannemen, dat de weglating van den post voor gewone bedeelingen niet zou beletten, dat dezelfde personen dezelfde bedeeling, onder anderen naam, zouden blijven genieten;

Gezien de wet op het armbestuur, zooals die is gewijzigd bij de wet van 1 Julij 1870 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door den gemeenteraad van Nijmegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Het Loo, den 3 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *den directeur-generaal van de maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, tegen eene resolutie van Ged. Staten van Friesland, betrekkelijk den legger der toegangswegen tot de spoorwegstations in die provincie.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Op den legger der toegangswegen naar spoorwegstations in de provincie Friesland, zooals die heeft ter inzage gelegen, is de Staat der Nederlanden aangewezen als onderhoudspligtige o. a.:

Wat betreft het station Akkrum:

Van den stationsweg, strekkende van den dorpsweg van Akkrum naar Oldeboorn tot het stationsplein en van het stationsplein, met vermelding dat die wegen nog niet aan de gemeente Utingeradeel zijn overgedragen.

Wat betreft het station Harlingen:

Van den weg van de brug over de gracht te Harlingen tot den stationsweg; van den weg over het plein voor het stationsgebouw van den stationsweg ten westen tot midden voor het stationsgebouw; en van het gedeelte wegs van het afsluithek voor den spoorweg af, loopende door den weg van Harlingen naar Bolsward tot den stationsweg ten oosten.

Ten aanzien van deze wegen is de kolom betreffende de overdragt aan de gemeent niet ingevuld, maar komt in de kolom voor opmerkingen en toelichtingen deze aanteekening voor: „Aangelegd van Rijkswege. Ten opzigte van het onderhoud van den weg naar Bolsward, gerekend van af de brug over de stadsgracht tot het afsluithek voor den spoorweg, bestaat een contract tusschen het Rijk en de gemeenten Harlingen, Bolsward en Wonseradeel, geteekend den 26 Junij 1863. De geheele lengte van genoemd gedeelte weg is 390.50 M. waarvan 281½ M. grindweg.”

Wat betreft het station Franeker:

Van den stationsweg loopende ten noorden van den hoek bij den stoom-oliemolen af tot de bevloering voor het station en ten oosten van den Harddraversdijk tot de bevloering voornoemd.

Ten aanzien van dezen weg is voorts vermeld, dat hij nog niet aan de gemeente is overgedragen en aangelegd is door den Staat.

Tegen deze aanwijzingen heeft de directeur-generaal der maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen bij Ged. Staten bezwaren ingediend. Ged. Staten hebben die bezwaren echter ongegrond verklaard en den legger op deze punten onveranderd vastgesteld bij hunne resolutie van 10 Januarij jl.

De gronden dier resolutie komen hierop neder:

Ten aanzien van des directeurs beweren, dat de Staat ten onregte op den legger zou voorkomen als onderhoudspligtige van de toegangswegen te Akkrum en te Franeker; dat de hoofdingenieur opgeeft, dat deze wegen nog niet zijn overgedragen aan de gemeente en dus moeten geacht worden nog Staatseigendom te zijn; dat zij zijn aangelegd door den Staat uit eigen hoofde; dat ieder vermoed wordt te moeten onderhouden wat hij als eigenaar heeft gemaakt tenzij van het tegendeel blijke; dat de directeur-generaal beweert, dat de Staat niet onderhoudspligtig zou zijn van deze toegangswegen, omdat ten aanzien van dit onderhoud geen titel bestaat; doch dat, juist omdat er geen titel bestaat, het onderhoud, zoolang de bij art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) en art. 11 van het Kon. besluit van 1876 (*Stbl.* n°. 55) bedoelde overdragt niet heeft plaats gehad, blijft ten laste van den aanlegger.

Ten aanzien van des directeurs beweren, dat de overeenkomst met Harlingen, Bolsward en Wonseradeel van 26 Junij 1863, niet behoort te worden bestendigd, maar behoort op te houden met het in werking treden van het Kon. besluit, uit te vaardigen ingevolge de 2e zinsnede van het Kon. besluit van 1876 (*Stbl.* n°. 55); dat, daargelaten of die overeenkomst door eene der partijen eigendunkelijk zou kunnen worden op zijde gezet, die overeenkomst onmogelijk krachteloos kan gemaakt zijn door een Kon. besluit dat nog is uit te vaardigen en dus nog niet bestaat.

Tegen deze resolutie van Ged. Staten is de directeur-generaal in beroep gekomen. In zijn adres aan den Koning geeft hij te kennen, dat zijn belang medebrengt, dat omtrent den onderhoudspligt van de bedoelde wegen geen twijfel besta; dat volgens het uitdrukkelijk voorschrift van art. 70 der wet van 9 April 1875 alle wegen door het Rijk of door eene spoorwegonderneming tijdens het in werking treden der wet aangelegd tot toegang naar een station, aan de gemeente, op wier grondgebied zij liggen, zullen worden overgedragen, en door haar zullen worden onderhouden; dat dit dus ook gelden moet voor alle bovengenoemde toegangswegen; waarom hij verzoekt, dat Z. M., met vernietiging der resolutie van Ged. Staten van Friesland, moge bevelen, dat de vermelding van den Staat der Nederlanden, als onderhoudspligtige der toegangswegen naar de stations te Akkrum, Franeker en Harlingen, van den legger vervalle en de voorlaatste kolom van den legger ten aanzien van die wegen bevestigend worde ingevuld.

Ged. Staten voornoemd, in wier handen dit adres is gesteld geweest, berigten dat zij daartegen bezwaar hebben èn wat den vorm èn wat het wezen der zaak betreft.

Wat den vorm betreft, meenen zij dat, zoo de Koning hunne uitspraak onjuist mogt oordeelen, het Kon. besluit zelf die door eene andere moet vervangen, maar het redres des leggers niet aan een ander Staatsgezag kan opdragen.

Wat het wezen aangaat, geven zij als hunne overtuiging te kennen, dat de legger moet nemen den actuelen regtstoestand, en niet den regtstoestand die ontstaan zal als het stelsel der wet zal zijn toegepast, en Ged. Staten de overdragt zullen hebben uitgesproken, bedoeld bij art. 70 der wet van 9 April 1875 en art. 11 van het Kon. besluit van 1876 (*Stbl.* n°. 55). Is eenmaal de legger vastgesteld, dan belet, naar hun oordeel, niets het Staatsgezag of de administratie der Staatsspoorwegen-exploitatie het initiatief te nemen tot het uitlokken eener beslissing van Ged. Staten, waarvan het gevolg zou zijn wijziging der leggers, eene wijziging die het Kon. besluit voorziet. De overdragt die de wet wil heeft, volgens hen, twee vereischten: *a.* dat de behoorlijke toestand des wegs geconstateerd zij; *b.* dat hun college de overdragt uitspreke. Zoolang noch het eene, noch het andere, is geschied, is er geene overdragt en blijft de zaak van het onderhoud in statu quo, d. i., blijft onderhoudspligtig wie het tot nu toe was, te weten in casu de Staat.

Met 's Konings magtiging is de overweging van dit beroep bij den Raad van State aanhangig gemaakt.

Bij den Raad zijn ingekomen:

a. eene memorie van Burg. en Weth. van Franeker, mededeelende de briefwisseling met den Minister van Binnenlandsche Zaken over het bestraten der toegangswegen aldaar gevoerd, ten einde daardoor aan te toonen, dat de overdragt van die wegen aan de gemeente nog niet heeft plaats gehad, eene overdragt, die naar hun inzien, niet mag plaats hebben zonder geldelijke vergoeding, waarom zij wenschen dat de Staat als onderhoudspligtige van die wegen op den legger blijve aangewezen omdat hij werkelijk onderhoudspligtige is.

b. eene memorie van het gemeentebestuur van Harlingen, ten betooge dat de Staat wel degelijk onderhoudspligtige is van de wegen op den legger ten zijnen laste gebragt.

Tot staving hiervan voert de memorie aan, dat de gemeentebesturen van Harlingen, Bolsward en Wonseradeel in 1853 een grindweg hebben aangelegd van Harlingen op Bolsward. Deze weg liep in de nabijheid van Harlingen dwars over het terrein, dat voor het stationsgebouw en emplacement was gekozen, waarom de commissie voor de Staatsspoorwegen, ingesteld bij Kon. besluit van 24 Aug. 1860, n°. 51, handelende in naam en ten behoeve van den Staat, onder dagteekening van 26 Junij 1863 een contract, bij de memorie overgelegd, heeft gesloten, waarbij de genoemde drie gemeentebesturen aan den Staat dien weg hebben overgedragen, en de Staat op zich heeft genomen om voor zijne rekening daarvoor in de plaats aan te leggen den weg op de situatie-teekening gemerkt A B C, terwijl verder bij dit contract bepaald is, dat de Staat het gedeelte wegs, van de Kerkpoortbrug af tot aan den te maken overweg over den spoorweg, voortdurend zou onderhouden en het verdere gedeelte aan de drie gemeentebesturen in onderhoud kwam.

Burg. en Weth. zijn van oordeel dat dit contract noch door de wet van 1875, noch door het Kon. besluit van 1876 zijne kracht heeft verloren; dat integendeel art. 70

al. 1 der genoemde wet alleen spreekt van wegen die aangelegd worden tot toegang naar een station, terwijl de hier bedoelde weg is aangelegd als middel van verkeer tusschen Harlingen en Bolsward en dus wat het bedoelde gedeelte betreft valt onder de termen van al. 3 van genoemd artikel. Uit eene verwijzing naar hetgeen bij de behandeling van dit artikel in de Tweede Kamer der Staten-Generaal is gesproken, betoogen Burg. en Weth. dat de bedoeling van die alinea is, dat voor zoover een bestaande weg Rijksweg is of provinciale of gemeenteweg, of wel particulier eigendom, hij dat karakter niet verliest, wanneer hij toegang geeft van de kom der gemeente tot het station.

III. het beroep van *J. A. Auping, te Deventer, van eene beschikking van het gemeentebestuur aldaar, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting eener smederij.*

De *Staatsraad* BOOT brengt het volgende verslag uit:

Op 19 Febr. jl. rigtte J. A. Auping, te Deventer, aan Burg. en Weth. het verzoek, om vergunning te bekomen tot oprigting eener smederij in het achterste gedeelte van zijn huis, kad. bekend sectie E, no. 5512, aan de Stroomarkt gelegen. Op 12 Maart daaraanvolgende zijn de belanghebbenden gehoord. Drie buren kwamen toen op en bragten hunne bezwaren in tegen de verlangde inrigting, t. w.: 1o. L. Demmers, logementhouder, wiens huis vlak naast dat des verzoekers ligt, wat het achterste gedeelte betreft, terwijl tusschen die beide huizen, wat het voorste gedeelte aangaat, nog ligt een klein, ondiep huis, waarvan Demmers ook de eigenaar is. Vermits de plaats, waar men de smederij wilde vestigen, grenst aan de eetzaal in zijn logement, en daarboven slaapkamers zijn, gaf hij de vrees te kennen, dat het onvermijdelijk geraas der smederij, wèl geschikt om de reizigers af te schrikken, veel nadeel aan zijn bedrijf zoude berokkenen, en ook de waarde en den huurprijs van het tusschenliggend kleiner perceel (n_o. 750, sectie E), doen afnemen; en dat hij plan had de bovenkamers van laatstbedoeld perceel door verbouwing te doen verbeteren, maar daarvan nu nog weerhouden was door de aanvrage van Auping, welker inwilliging dat perceel ter bewoning geheel ongeschikt zoude maken. De 2e en 3e der opgekomen belanghebbenden waren D. Ilsink, eigenaar en bewoner van een huis, kad. n_o. 752, en J. Zandvoort, eigenaar en bewoner van het perceel n_o. 5513, van beide welke perceelen, gelegen aan de Nieuwstraat, de achterste gedeelten grenzen aan het locaal, waar de smederij zoude moeten komen. Zij vreezen, dat door het hinderlijk geraas de waarde hunner huizen zal verminderen, terwijl de eerstgenoemde beducht is voor verstoring van zijne nachtrust en vooral van die zijner hoogbejaarde vrouw, en laatstgenoemde zijne woning, door eene eensteensmuur van die smederij gescheiden voortaan onbewoonbaar zou achten, en geheel ongeschikt tot voortzetting van zijn bedrijf als metselaar en kalkverkooper.

Daarop hebben Burg. en Weth. *afwijzend* op het verzoek van Auping beschikt bij hun besluit van 14 Maart jl., uit overweging: „dat het locaal, waarin de smederij

zal worden opgerigt, onmiddellijk grenst aan de eetzaal van het logement de Keizerskroon, aan de slaapkamers daarboven en aan de woonhuizen van andere eigenaren; dat inzonderheid dat logement bij de oprigting der smederij veel in waarde zou verminderen wegens het geraas en getik, noodzakelijk aan eene smederij verbonden, daar het met grond te verwachten is, dat de reizigers andere logementen, waar zij geen hinder van zulk een bedrijf hebben, zullen verkiezen; dat een nieuw op te rigten bedrijf de uitoefening van een ander, sedert jaren gevestigd, niet mag hinderen en benadeelen; dat dus door het verleenen der gevraagde vergunning schade zou worden toegebragt aan het eigendom en het bedrijf van den logementhouder Demmers, en er bovendien hinder van ernstigen aard te vreezen is door het ter bewoning ongeschikt maken van aangrenzende woonhuizen, of gedeelten van woonhuizen van andere eigenaren.»

Bij adres van 25 Maart jl. is Auping daartegen in beroep gekomen bij den Koning, en heeft hij tevens daarvan kennis gegeven aan het gemeentebestuur. Hij geeft daarin in hoofdzaak dit te kennen: »dat het onjuist is, dat in 't bestreden besluit gesteld wordt, dat de eetzaal in de Keizerskroon grenst aan 't locaal der smederij, want dat daaraan grenst de keuken, welke evenals een daarnaast loopende gang, tusschen dat locaal en de eetzaal ligt; dat tusschen die keuken en het locaal, voor de smederij bestemd, bestaat een dubbele muur met tusschenruimte, of een zoogenaamde *wieg*; dat het geraas der smederij, waarin geene stukken van groote afmeting gesmeed zullen worden, op zich zelve alzoo gering, dus onmogelijk in de eetzaal zal kunnen gehoord worden; dat ook op de slaapkamers geen storend geraas zal te vernemen zijn; dat die welligt geringe hinder had kunnen leiden tot het stellen van voorwaarden, niet moest geleid hebben tot geheele weigering; dat in het systeem van Burg. en Weth. in elke aaneengebouwde buurt eener gemeente de oprigting eener smederij geweigerd zou moeten worden, wat de bedoeling der wet niet is; en dat andere naburen niet tegen het verzoek zijn opgekomen, en zelfs *later* te kennen hebben gegeven, dat zij geen bezwaar tegen de inwilliging hadden. Hij verzoekt derhalve, dat Z. M., met vernietiging van 't besluit van 't gemeentebestuur, de gevraagde vergunning alsnog verleenen moge.

Ged. Staten van Overijssel, door den Minister gehoord, leggen een berigt over van Burg. en Weth., die daarin erkennen, dat zij, ten gevolge eener onduidelijke aanwijzing van den logementhouder, door *eetzaal* hebben aangeduid eene kamer, welke tot *uitpakkamer* gebruikt wordt, maar dat hunne beslissing rust op het beginsel, dat een nieuw op te rigten bedrijf een sedert jaren gevestigd bedrijf niet mag benadeelen, en dat het er dan weinig toe doet, of het gedeelte van het logement, dat door de smederij hinder zal hebben, is een eetzaal, slaapkamer of uitpakkamer. Ged. Staten zijn het met dit beginsel eens en adviseren tot handhaving der afwijzende beschikking van Burg. en Weth.

Bij deze Afdeeling zijn ingekomen: 1_o. eene verklaring van 7 eigenaren of gebruikers van naburige perceelen, dat zij geene bezwaren hebben en zelfs Aupings verzoek ondersteunen; 2°. eene gelijke verklaring van het R. C. kerkbestuur, gesteld onder het bewijs van ontvangst der oproeping; en 3_o. eene memorie van Demmers, waarin deze thans, behalve op den hinder, ook wijst op brandgevaar, te meer daar Auping's

perceel slechts van ééne zijde door brandspuiten is te bereiken, en waarin hij zegt, dat in zijn huis twee eetzalen zijn, waarvan ééne tevens als uitpakkamer gebruikt wordt; en er op wijst, dat ook deze Afdeeling teregt de leer voorstaat, dat een bestaand bedrijf geene schade mag ondervinden van een nieuw bedrijf, blijkens haar advies in de zaak van Gebr. van der Lelij, te Breda. (BELINFANTE XIV, 239).

De heer Mr. J. E. C. D. IJSSEL DE SCHEPPER, advocaat te Deventer treedt als gemagtigde voor den belanghebbende, den logementhouder Demmers, op.

Hij betoogt dat 1°. door de oprigting van eene smederij er gevaar van brand voor zijn logement zal ontstaan; 2°. dat door die oprigting groote hinder voor de reizigers en bezoekers zal te weeg gebragt worden, hetgeen tot nadeel van den logementhouder leiden zal; en 3°. dat de logementhouder Demmers er groot belang bij heeft dat deze smederij niet naast zijne woning worde geplaatst, want dat hij voorziet dat daardoor zijn middel van bestaan verloren zal gaan.

Spr. vertrouwt dan ook dat de Raad den Koning zal adviseren tot handhaving van het besluit van Burg. en Weth. van Deventer, waarbij de oprigting van de smederij ter bedoelde plaatse is geweigerd.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Een-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 19 *Junij* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen, Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Royaards.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 4 Junij 1878, no. 19, houdende beschikking op het beroep van *B. C. van Leeuwen, te Sliedrecht, van een besluit van Burg. en Weth., dd.* 5 *Jan.* 1878, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprigting eener kuiperij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 205.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van B. C. van Leeuwen, te Sliedrecht, van een besluit van Burg. en Weth., dd. 5 Jan. 1878, waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprigting eener kuiperij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 Mei 1878, no. 21;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van den 29 Mei 1878, no. 14, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat B. C. van Leeuwen, kuiper, wonende te Sliedrecht, aan het gemeentebestuur vergunning heeft verzocht tot het oprigten eener kuiperij in het perceel staande te Sliedrecht in wijk B, no. 134, kadastraal bekend sectie H, no. 1694;

dat op de, ingevolge artikel 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95), belegde vergadering door P. Visser Pz., schipper te Sliedrecht, wiens eigendommen onmiddellijk grenzen aan het perceel waar de kuiperij zou worden opgerigt, bezwaren tegen het toestaan der vergunning zijn ingebragt en met name op het brandgevaar is gewezen dat de inrigting zou kunnen opleveren, terwijl door andere naburen schriftelijk bezwaren van gelijken aard aan het gemeentebestuur zijn medegedeeld:

dat het gemeentebestuur, bij besluit van 5 Jan. jl., op grond der ingekomen bezwaren, en van oordeel dat brandgevaar van de nieuwe inrigting allezins te duchten was, de gevraagde vergunning heeft geweigerd;

dat adressant, van dit besluit bij Ons in beroep komende, verzoekt dat hem alsnog de vereischte toestemming zal worden verleend;

Overwegende:

dat de kuiperij zal worden uitgeoefend in een houten loods 5.80 meter lang en 3.20 meter breed, onmiddellijk belendende aan een houten loods, staande tegen een met riet gedekt gebouw, op slechts 11 en 15 meters afstand van woonhuizen, aan de overzijde van den publieken weg gelegen;

dat niet kan worden ontkend dat de uitoefening eener kuiperij in een dergelijk beperkt houten gebouw in de onmiddellijke nabijheid van met riet gedekte woningen, brandgevaar kan opleveren;

dat toch de krullen en andere ligt brandbare voorwerpen in eene kuiperij voorhanden, en die door de engte van het gebouw in de onmiddellijke nabijheid zullen worden aangetroffen van het vuur voor het kuipen benoodigd, daardoor alligt vlam zullen vatten, dat dan het geheele houten gebouwtje spoedig door het vuur zal zijn verteerd en de brand zich gemakkelijk zal kunnen mededeelen aan de aangrenzende, waaronder met riet gedekte perceelen;

dat, nu de kuiperij zal worden uitgeoefend in een gebouwtje dat niet tot woonhuis dient en des nachts geheel wordt verlaten, het brandgevaar voor de naburen te grooter wordt, wanneer bij het verlaten van het gebouwtje alle vuur niet geheel mogt zijn uitgedoofd, dewijl bij het daardoor ontstaan van brand die niet dadelijk wordt bemerkt en niet dadelijk kan worden gebluscht;

dat niet door het stellen van voorwaarden aan het geopperd bezwaar kan worden tegemoet gekomen;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Burg. en Weth. van Sliedrecht, het daartegen door adressant ingediend beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 4 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

2°. van 4 Junij 1878, n°. 20 houdende beschikking op het adres van *het Hoofdbestuur van het Waterschap Reiderland van* 29 *Dec.* 1877, *daarbij in beroep komende van eene beslissing van Ged. Staten van Groningen, op* 13 *December genomen, in een geschil tusschen Mr. J. Gockinga, te Groningen, en gezegd Hoofdbestuur, en op* 18 *December d. a. v. te zijner kennis gekomen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 170.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend adres van het Hoofdbestuur van het Waterschap Reiderland van 29 December 1877, daarbij in beroep komende van eene beslissing van Ged. Staten van Groningen, op 13 Dec. 1877 genomen, in een geschil tusschen Mr. J. Gockinga, te Groningen, en gezegd Hoofdbestuur, en op 18 December d. a. v. te zijner kennis gekomen;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Mei 1878, no. 20;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 29 Mei 1878, litt. B, Afd. Waterstaat A.;

Overwegende:

dat toen Ged. Staten van Groningen bij hun besluit van 20 April 1877, no. 6, 1e afd. zich hadden onbevoegd verklaard om eene beslissing te geven in het tusschen Mr. Gockinga en Reiderland's Hoofdbestuur gerezen geschil, dat besluit door Ons

vernietigd is bij Onze uitspraak van 21 Oct. 1877, nº. 5, waarbij de zaak aan hun college is terug gezonden ter beslissing;

dat Gedeputeerde Staten nu, bij besluit van 13 December jl., de zaak in dien zin hebben beslist dat Mr. Gockinga en Kuiper niet verpligt waren bij het onderhoud der hun door Gedeputeerde Staten toegestane werken aan den Pekel-A-dijk, de voorschriften op te volgen welke hun waren opgelegd door het Hoofdbestuur, aan welks schouw die werken niet waren onderworpen, en dat dit Hoofdbestuur nog veel minder bevoegd was hun op te leggen om andere werken te maken dan door Gedeputeerde Staten waren voorgeschreven; tegen welke uitspraak het beroep van het gezegd Hoofdbestuur op Ons thans gerigt is;

dat door die beslissing van Gedeputeerde Staten de verhouding waarin het Hoofdbestuur van het Waterschap Reiderland tot de onderdeelsbesturen staat, ingevolge het provinciaal reglement voor dat Waterschap van 10 Nov. 1864, goedgekeurd bij Ons besluit van 14 Jan. 1865, nº. 50, wordt miskend;

dat art. 47 van gezegd reglement aan het Hoofdbestuur opdraagt het oppertoezigt over de afsluiting van het water van andere waterschappen en het tot dat einde met de zorg belast om er voor te waken dat de bestaande en aan te leggen dijken, sluizen en kokers voortdurend in goeden staat worden onderhouden;

dat de Provinciale Staten, toen zij bij letter H van hun besluit tot oprigting van het waterschap Westerwolde, hunne toestemming gaven tot de doorgraving van den Pekel-A-dijk aan de beide belanghebbenden, niets hebben bepaald waaruit zoude kunnen worden afgeleid dat ten aanzien van dit werk § 3 van het provinciaal reglement op het waterschap Reiderland geheel of gedeeltelijk buiten werking zou worden gesteld;

dat dan ook de beide belanghebbenden bij een verbandschrift van 12 April 1876 de verpligting op zich hebben genomen om als onderhoudspligtigen te zorgen voor het onderhoud der door Gedeputeerde Staten hun opgelegde werken, met verklaring dat die voorwerpen (dijk, duiker en draaibrug) zullen worden gebragt op den legger der schouwbare voorwerpen van het *zesde onderdeel* van het waterschap; zoodat bij dat verbandschrift die voorwerpen niet aan het oppertoezigt van het Hoofdbestuur zijn onttrokken;

dat toch door de uitdrukkelijke bijvoeging in dat verbandschrift, dat de werken zouden staan onder toezigt van het bestuur van het zesde onderdeel *overeenkomstig de reglementaire bepalingen*, gewezen werd op het provinciaal reglement dat het oppertoezigt van het Hoofdbestuur van het waterschap regelt;

dat de bepalingen omtrent de inrigting van het te maken werk door Gedeputeerde Staten, ingevolge opdragt der Provinciale Staten bij hun besluit van 13 Januarij 1876, gesteld, slechts de voorwaarden aangaven waaraan door de belanghebbenden moest zijn voldaan vóór dat de Pekel-A-dijk mogt worden doorgegraven, maar dat het niet in de bedoeling der Provinciale Staten kan hebben gelegen dat daarbij eens vooral en onherroepelijk de afmeting van den dijk zoude worden vastgesteld, in dier voege dat deze waterkeering in een exceptionelen toestand tegenover de overige waterkeeringen in het waterschap zoude worden geplaatst;

Gezien art. 100 van het hierboven aangehaald reglement voor het waterschap Reiderland;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Ged. Staten van Groningen van 13 December 1877, te verklaren dat het gezag van het onderdeelsbestuur onder oppertoezigt van het Hoofdbestuur over den dijk, dien het hier geldt, volkomen hetzelfde is als op de overige aan zijne schouw onderworpen voorwerpen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 4 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

3o. van 6 Junij 1878, no. 30, houdende beschikking op het beroep van *H. F. van Luijken, te Haarlem, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, dd.* 6 *December* 1877, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprigting eener slagterij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 163).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van H. F. van Luijken, te Haarlem, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, dd. 6 Dec. 1877, waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprigting eener slagterij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 Mei 1878, no. 19;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 31 Mei 1878, no. 55, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat adressant aan het gemeentebestuur van Haarlem vergunning heeft gevraagd om in het perceel aan de Spaarnwouderstraat no. 75, kadastraal bekend sectie D, no. 3318, eene slagterij op te rigten;

dat op de ingevolge artikel 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) belegde vergadering, door een der naburen bezwaren tegen de inrigting zijn ingebragt, terwijl andere schriftelijk hunne bedenkingen tegen het toestaan der vergunning aan het gemeentebestuur hadden medegedeeld, hierop nederkomende, dat de stank en de walgelijke uitdampingen der slagterij veel hinder zullen veroorzaken;

dat het gemeentebestuur, op grond dat het met het oog op de openbare gezondheid niet wenschelijk is ter bedoelde plaatse eene slagterij op te rigten, ook omdat het perceel te klein is voor slagtplaats, bij hunne resolutie van 6 December ll. de gevraagde vergunning hebben geweigerd;

dat adressant, van dit besluit bij Ons in beroep komende, verzoekt dat alsnog zijn verzoek zal worden ingewilligd;

Overwegende:

dat de plaats door den adressant voor slagtplaats bestemd, ofschoon niet ruim, niet van zóó geringe afmetingen is dat daarop het slagten niet gevoegelijk zou kunnen geschieden;

dat zij grenst aan een open erf; dat onder dat erf een riool ligt uitmondende in het Spaarne, en eene zinkput op de slagtplaats in verbinding met dat riool is of kan worden gebragt, zoodat langs dien weg het vuile water kan worden geloosd;

dat alzoo, wanneer behoorlijk zorg wordt gedragen dat al het vuil, bloed en afval altijd dadelijk wordt weggevoerd, er geen gevaar bestaat voor schadelijke uitwasemingen of stank die voor de gezondheid nadeelig of voor de buren hinderlijk zouden zijn;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging der resolutie van Burgemeester en Wethouders van Haarlem van 6 December ll., aan adressant en zijne regtverkrijgenden alsnog vergunning te verleenen tot de oprigting eener slagterij in het perceel Spaarnwouderstraat n°. 75, kadastraal bekend sectie D, n°. 3318, onder voorwaarde:

1°. dat de plaats voor slagtplaats bestemd, moet worden verstraat met klinkers op hun kant zoodanig afwaterend gelegd dat het water alleen naar den te maken zinkput kan afloopen;

2°. dat de zinkput derwijze worde verbeterd dat hij inwendig wijd 0.26 meter en diep 0.60 meter zij gemetseld van klinkers in sterke tras met wanden en bodem van minstens 0.16 meter dikte en gedekt worde met eenen beweegbaren ijzeren rooster;

3°. dat het boveneinde van den zinkput door middel eener spruit in verbinding worde gebragt met het bestaand in het Spaarne uitloopend riool.

4°. dat alle vuil, bloed en verdere afval dadelijk worde verwijderd;

5°. dat de inrigting gereed en in werking gebragt moet zijn binnen 3 maanden na de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 6 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

4°. van 7 Junij 1878, n°. 23, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den gemeenteraad van Menaldumadeel tegen een besluit van Ged. Staten van Friesland van* 11 *Januarij* 1878, *n°.* 27, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeente-begrooting voor* 1878.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 136).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep ingesteld door den gemeenteraad van Menaldumadeel tegen een besluit van Ged. Staten van Friesland van 11 Jan. 1878, n°. 27, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeente-begrooting voor 1878;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 Mei 1878, n°. 15;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 4 Junij 1878, litt. B. B., afd. binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat Ged. Staten hunne goedkeuring aan de gemeente-begrooting hebben onthouden, omdat daarin niet worden aangewezen de noodige fondsen voor de aanschaffing van brandbluschmiddelen en het onderhoud van een brandweer;

dat de gemeenteraad erkent dat, bij het ontstaan van brand in gebuurten, brandspuiten uitstekende diensten kunnen bewijzen, en dikwijls ellende en jammer kunnen voorkomen, en dat bij blussching van brand een goed geoefend personeel evenals een voldoend materieel noodig is; dat hij echter beweert dat het hebben van een brandweer

in dit geval niet zou zijn in het belang der gemeente, daar de kosten, vereischt voor het aanschaffen en onderhouden van een voldoende en deugdelijke brandweer, niet evenredig zouden zijn aan het nut dat daarvan in de verspreid liggende gemeente Menaldumadeel, mag worden verwacht; dat verreweg de meeste gebouwen tegen brandschade verzekerd zijn, en dat de assurantie-maatschappijen, wier belangen worden gediend door het voorkomen van brand, zelf een brandweer behoorden in te rigten, of wel belangrijke subsidiën behoorden toe te staan voor eene voldoende organisatie van het brandwezen;

Overwegende:

dat in de gemeentewet het beginsel is aangenomen dat de zorg voor de brandweer is een gemeentezorg, en dat de uitgaven, daarvoor gevorderd, op de gemeentebegrooting moeten worden gebragt;

dat de gronden, door appellant aangevoerd, niet afdoende zijn om te kunnen aannemen dat in eene gemeente als Menaldumadeel, waarin verschillende aaneen gebouwde buurten zijn, een voldoende brandweer zou kunnen gemist worden;

dat de gemeente-finantiën toelaten om een behoorlijken post voor deze gemeente-uitgaven op de begrooting te brengen;

Gezien de artt. 207 en 209 der Gemeentewet;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bovenvermeld besluit van Ged. Staten van Friesland van 11 Jan. 1878, het ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 7 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *het bestuur van het 7e dijksdistrict in Overijssel tegen een bevel van Ged. Staten dier provincie, om een zandberm te maken aan de binnenzijde van den regter IJsseldijk bij de Harculosche kolken.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgende verslag uit:

Bij den hoogen waterstand van Maart 1876, waardoor de Overijsselsche IJsseldijken veel te lijden hadden, ontstond er eene verzakking en scheur in den dijk bij Harculo. Door eene commissie uit het college van Ged. Staten werd reeds toen noodig geoordeeld, dat er, ter plaatse waar sterke zakking en doorkwelling ontstaan was, bij de Harculosche kolken, een zware zandberm langs den binnenteen van den dijk gemaakt werd. Toen het betrokken dijksbestuur van Salland of het 7e district, verzocht daaraan gevolg te geven, daaraan niet voldeed, werd zijn aandacht door Ged. Staten daarop op nieuw gevestigd bij de behandeling der begrooting voor 1877. Het bestuur antwoordde, dat het aan het vereenigd college had voorgesteld, om ter aangewezen plaatse, over eene lengte van 150 meter, eene klinkerbekleeding van de buitenglooijing, ter dikte van 0.50 meter, te doen aanbrengen; maar dat dit voorstel door de meerderheid der ingelanden was verworpen, omdat zij het niet onvoorwaardelijk noodig achtte en het finantieel te bezwarend was voor het district. Een nader onderzoek werd toen aan den hoofdingenieur van den Waterstaat opgedragen, die eene afdoende voorziening dringend noodig oordeelde en daartoe het maken van den zandberm aan den binnenkant bleef aanbevelen, omdat de kleibekleeding aan de buitenglooijing als geheel onvoldoende was te beschouwen. Het dijksbestuur, daarvan in kennis gesteld, deed een voorstel in dien zin, doch het vereenigd college besloot bij meerderheid van stemmen, dat er geene termen waren tot uitvoering van dat werk. Daarop hebben Ged. Staten, bij besluit van 20 Dec. 1877, krachtens art. 7 der wet van 12 Julij 1855 (*Stbl.* n°. 102), het bestuur van Salland bevolen, om het noodige werk te doen uitvoeren, bestaande in het maken van een zandberm, lang 125 meter, breed 10 meter op de kruin, hoog 4.5 meter onder dijkskruin, en glooijende aan de kolkzijde onder eene helling van 2 op 1, aan de binnenzijde van den IJsseldijk bij de Harculosche kolken, ter plaatse waar deze buiten- en binnendijks tegenover elkander liggen.

Het is tegen dit besluit van Ged. Staten, dat alsnu gerigt is het beroep van het Sallandsche dijksbestuur op Z. M., krachtens art. 8 der wet van 1855, ingesteld bij adres van 16 Jan. jl. In dat adres verklaart het bestuur, dat op het eerste rapport van den hoofdingenieur van 20 Maart 1876, waarin sterk was aangedrongen op het maken dier voorziening, het vereenigd college, uit 12 leden bestaande, groote landeigenaren onder Zwollerkarspel en Wijhe, en dus groote belanghebbenden, in zijne vergadering van 19 Julij 1876, waarin 2 leden afwezig waren, bij meerderheid van stemmen, en wel met 7 tegen 3, besloten had, aan dien aandrang niet te voldoen, omdat men van meening was, dat de dijk daar sterk genoeg en de voor het verlangde werk vereischte uitgaaf derhalve ten eenenmale onnoodig is; dat de dijk toen goed is hersteld en tijdens den hoogen waterstand in den winter van 1877 zich goed gehouden heeft, ook op het door den hoofdingenieur als gevaarlijk aangewezen punt; dat die ambtenaar toen dagelijks door een opzigter er op heeft laten toezien en geen klagte er over bij het dijksbestuur heeft ingeleverd; dat hij echter nu nog altijd bij zijn gevoelen blijft volharden, hetwelk was opgegeven in zijn eerste rapport, dat destijds in overhaasting en onder de algemeene paniek was opgemaakt, en dat nu,

na 't ontvangen bevel van Ged. Staten, bij de reeds vermelde meerderheid van stemmen, besloten is om voorziening bij Z. M. te vragen, en wèl op deze drie gronden:

1°. Uit de door Ged. Staten aangeduide plaats, waar 't bevolen werk gemaakt moet worden, leidt het bestuur af, dat zij een ander punt van den dijk bedoelen, dan waar de scheur is ontstaan; buitendijks toch heeft men ter plaatse der scheur van den teen des dijks tot aan de kolk grasland van 20 meter lengte, dus vasten bodem en steun voor den dijk aan de IJsselzijde. Dit wordt gestaafd door een uittreksel van het kadastrale plan, in verband met een uittreksel uit den kadastralen legger van Zwollerkarspel; de dijk ligt daar dus niet tegen drassig land;

2°. Het rapport van den hoofdingenieur van 1876 was opgemaakt twee dagen nadat de scheur was ontstaan, toen hij, gelijk een ieder, onder den indruk van 't oogenblik was; het is echter te verwonderen, dat hij nu nog vasthoudt aan 't daarin vervatte, nadat de ondervinding bij den hoogen waterstand in 1877 bewezen heeft, dat te dier plaatse niets is gescheurd of verschoven;

3°. Het gevoelen der meerderheid in 't bestuur van Salland heeft waarde, omdat die leden hunne meeste uitgestrekte landen achter in den dijk hebben liggen, en er dus zelve groot belang bij hebben, dat de dijk te Harculo niet doorbreke, 't geen hun groote schade zoude berokkenen.

Ged. Staten, door den Minister op dat adres gehoord, geven, na een verslag van den loop dezer zaak (dat na al het gezegde hier geene vermelding meer behoeft), eene wederlegging van het door 't dijksbestuur aangevoerde, door eene referte tot het door hen ingewonnen berigt van den hoofdingenieur straks kortelijk te vermelden. Huns inziens mag met de versterking van een dijk, die verzakt is, niet gewacht worden totdat er eene nieuwe verzakking wordt waargenomen, daar 't dan meestal te laat is voor het nemen der noodige voorzieningen. 't Is geenszins onwaarschijnlijk, dat bij een waterstand, gelijk aan dien van Maart 1876, wederom in den dijk bij de Harculosche kolken eene verzakking plaats vindt; men mag dus niet, ter besparing van betrekkelijk geringe kosten, dien toestand laten voortduren en daardoor de veiligheid van het geheele district in gevaar brengen.

Het gezegd rapport van den hoofdingenieur van der Toorn, van 26 Maart jl., is uitvoerig. Genoeg zij het daaruit voor dit verslag op te geven, dat die ambtenaar daarbij overlegt eene situatie-teekening met een zestal dwarsprofillen van den dijk ter plaatse waar de zandberm noodig wordt geoordeeld, en dat hij technisch uiteenzet waarom ter aangeduide plaatse die berm, binnendijks, het noodig en eenig afdoend, goedkoopst en eenvoudigst middel tot herstel is. Juist bij het punt der kolken is afdoende voorziening noodzakelijk. Herstel na doorbraak op zulk een punt is zeer moeijelijk en kostbaar, gelijk hij dat zelf in 1861 heeft ondervonden bij de digting van den Meidijk in den Bommelerwaard. Wel is zijn rapport in Maart 1876 met spoed opgemaakt, gelijk betaamde, maar toch na behoorlijk onderzoek. Hij wederlegt voorts de zijns inziens *zwakke* gronden voor de gevraagde voorziening bij den Koning. Het *eerste* punt is niet duidelijk en niet juist. Er is geen twijfel omtrent de plaats waar de zandberm komen moet. De graslanden, buitendijks 18 meter (niet 20 meter) breed, bij hoogen waterstand overstroomd, kunnen geen steun aan den dijk geven,

dat kan enkel de berm binnendijks; hij verwondert zich over het zonderling begrip van het dijksbestuur daaromtrent, afwijkende van het algemeen begrip, daargelaten de wetenschap en technische ontwikkeling. Wat het *tweede* punt betreft, oorzaak en gevolg waren zoo duidelijk zigtbaar te Harculo, dat een deskundige, die in twee dagen daarover geen rapport kon uitbrengen, bewijzen zou ongeschikt te zijn. Tegen het in de *derde* plaats aangevoerde, het groot belang voor de ingelanden, leden van het bestuur, is niets in te brengen, mits zij dat belang goed verstaan, en de middelen aanwenden, die in alle soortgelijke gevallen met goed gevolg gebezigd worden en waarover, bij zelfs geringe kennis van zaken, geen verschil kan bestaan. Hij legt daarbij voorts de correspondentie, door hem met het bestuur van 't zevende dijksdistrict gevoerd, over, ten bewijze dat hij herhaaldelijk de hulp en voorlichting verstrekt heeft, door dat bestuur gevraagd, en er eene goede verhouding steeds bestaan heeft, waaraan het adres van 't dijksbestuur anders zou kunnen doen twijfelen.

Door het dijksbestuur (waarvan de heer van Suchtelen van de Haere voorzitter is) is, voor de behandeling dezer zaak bij 's Raads afdeeling voor de geschillen van bestuur, volmagt verstrekt op de heeren Mrs. E. P. baron de Vos van Steenwijk van Essen van Windesheim en J. A. F. baron de Vos van Steenwijk van Essen, die hebben ingezonden een extract uit de notulen van het vereenigd college in 't 7e dijksdistrict van 19 Julij 1876 te Wijhe gehouden; en twee verklaringen, ééne van J. Aalbers en H. J. Ruitenkamp, in substantie inhoudende dat er reeds in 1874 en 1875 barsten in den dijk aanwezig waren te dierzelfder plaatse, door felle zon en langdurige droogte ontstaan, en zich bepalende tot de zware kleilaag, en dat de dijk, na te zijn hersteld door 't bestuur, in 1877 zich goed heeft gehouden; de andere van twee suppoosten van het dijksdistrict, inhoudende, (voor zooveel leesbaar zijnde), dat de piketten, door den Waterstaat in 1876 op het talud van den dijk te Harculo geplaatst, door den heemraad niet verplaatst zijn geworden.

De heeren Mr. E. P. baron DE VOS VAN STEENWIJK VAN ESSEN VAN WINDESHEIM (dijkgraaf) en Mr. J. A. F. baron DE VOS VAN STEENWIJK VAN ESSEN (heemraad) hebben dit beroep breedvoerig toegelicht.

De heer Mr. E. P. baron DE VOS VAN STEENWIJK VAN ESSEN VAN WINDESHEIM, dijkgraaf, zegt hoofdzakelijk:

Ik kan niet ontveinzen Mijne Heeren, dat eene moeijelijke taak thans voor mij ligt.

Eerst na rijp beraad, heb ik de benoeming aangenomen als gemagtigde van het 7e dijksdistrict in Overijssel, om de belangen van hetzelve in hooger beroep te verdedigen tegen een besluit van heeren Ged. Staten van Overijssel, dd. 20 Dec. 1877, waartoe ik een voorstel en rapport van een bekwaam hoofdambtenaar moet bestrijden, wiens naam reeds bij vroegere gelegenheden bekend werd.

Ik veroorloof mij dan een relaas te geven van hetgeen op den 18 Maart 1876 plaats had. Den avond van dien dag ontving ik berigt dat in de buurtschap Harculo eene scheur in den dijk aanwezig was, toevallig door aldaar spelende schoolkinderen ontdekt, die de wacht daarop attent gemaakt hadden.

Op dat tijdstip nog *heemraad* zijnde, gaf ik den volgenden morgen hiervan kennis aan den dijkgraaf, hem verzoekende, met den aanwezenden opzigter van den Waterstaat, met mij op de plaats van het onheil zamen te komen. Hierop vervoegden zich bij mij de secretaris, de dijksbode en de opzigter van den Waterstaat, en gezamenlijk begaven wij ons naar het punt in questie, alwaar wij eene scheur van ongeveer 15 à 20 ellen in het binnentalud van den dijk opmerkten. Het gerucht hiervan veroorzaakte eene groote paniek, dewijl men meende dat de dijk bezwijken zoude, als liggende in de nabijheid van eene groote en diepe kolk. De paniek was zóó groot, dat de godsdienstoefening in de kerk te Windesheim staakte, terwijl elkeen naar zijne woning vluchtte, niets dan groot gevaar voor doorbraak vreezende.

Ook in Zwolle was de tijding verspreid, zoodat des anderen daags burgemeester, wethouders en vele anderen naar het gewaand gevaar kwamen zien. Inmiddels had zich de dijkssecretaris naar Zwolle begeven om zijn zwager, den hoofdingenieur, met het gebeurde in kennis te brengen, hetgeen ik, als heemraad, voorbarig achtte, zoolang de dijkgraaf niet met den toestand bekend was. Dienzelfden avond kwamen hoofdingenieur en secretaris bij mij. Eerstgenoemde oordeelde den toestand van den dijk zeer gevaarlijk, welk gevoelen ik volstrekt niet deelde, daar eene ondervinding van meer dan 40 jaren, mij bewezen had dat de dijk op dat punt noch zwak, noch gevaarlijk was. Op last van den hoofdingenieur werden drie piketten geplaatst, om te onderzoeken of er eenige beweging in den dijk bestond; éene derzelve was den volgenden dag een weinigje verzet, bijna niet noemenswaard, en daarom liet ik daar twee personen wacht houden, om nieuwsgierigen van de piketten af te houden. Van dat oogenblik af verzetten zij zich niets meer, getuigen de bij de stukken overgelegde verklaringen van twee suppoosten, zoodat ik de overtuiging kreeg dat geene beweging in den dijk bestond. Dit gaf mij groote gerustheid, aangezien de dijk aldaar zeer zwaar en goed aangelegd is, vermoedelijk in 1573 gemaakt, na de groote menigvuldige doorbraken die toen hebben plaats gehad, getuigen de nog aanwezige vele kolken.

Ik geloof dat de heer hoofdingenieur, onder de impressie van de toen heerschende paniek, in haast zijn rapport heeft opgemaakt. Mijn advies in het dijksbestuur was, om, daar alle gevaar geweken was, dat mijns inziens niet bestaan had, voor de herstelling van den dijk eene gunstiger gelegenheid af te wachten, terwijl intusschen naar het ontstaan der scheuren en of er verzakking van den dijk bestond, onderzoek kon worden gedaan door eene peiling in de kolk.

Na den val van het water heb ik in den dijk opgravingen doen bewerkstelligen, en de overtuiging verkregen dat een valsch alarm zich verspreid had, dat de barsten niet verder gingen dan zoo ver de klei is, en in het zand niet meer zigtbaar waren. Ook liet ik onderzoeken of de dijk op eene veenlaag rust, hetgeen bleek *niet* te zijn, maar uit *zeer goede* specie te bestaan, met eene binnenglooijing van nagenoeg één meter van zware klei, (op den hoogsten stand van den IJssel was toen nog 17 meter boven den waterspiegel) de breedte van den dijk.

Bij peiling vond ik ook geen verschil in den waterstand aan de teen des dijks.

Toen kwam het denkbeeld bij mij op of de thans aanwezige scheuren ook vroeger bestaan hebben, en welligt door langdurige droogte ontstaan zijn? en in die meening

werd ik versterkt door den landbouwer Jan Aalbers, die den dijk door zijn melkvee laat beweiden, en die mij verzekerde dat de barsten of scheuren sedert twee jaren aanwezig waren; dat hij zijn knecht daarop attent gemaakt had bij het afmaaijen der distels; tot staving hiervan is bij de stukken gevoegd een schriftelijk bewijs van het aangevoerde, door beide voornoemden geteekend. Ook dit bevestigde mijne overtuiging dat de hoofdingenieur in een oogenblik van angst en spanning, met wat overijling is te werk gegaan, en de zaak veel zwaarder beschouwde dan die in werkelijkheid is. In het begin van den zomer heb ik den dijk doen herstellen met eene zware kleilaag, zoodat in 1877, toen ook gedurende een paar weken het IJsselwater tegen den dijk stond, niets geene verandering in het talud plaats had en noch barsten, noch scheuren, daarin bestonden. Het groote gevaar dat de hoofdingenieur zich inbeeldde, deed hem aan het dijksbestuur een rapport inzenden, *één dag* nadat het onheil bij hem was bekend geworden, zonder nader onderzoek te doen, aangezien toen de hooge stand der rivier niet gedoogde, zonder gevaar ingravingen te doen. Ik houd mij verzekerd dat, indien de hoofdingenieur zijn rapport alstoen voorloopig had vastgesteld om later, na onderzoek, daarop terug te komen, hij dan tot geheel andere zienswijze zoude zijn gekomen. De Sallandsche dijken zijn veel sterker en hooger dan de tegenover liggende Geldersche dijken; dezelve zijn meest alle van goede specie, op sommige plaatsen van klei gemaakt. Bij Wijhe ligt de dijk tusschen twee zeer diepe kolken; lager in Harculo, ligt die ook met de buitenteen aan eene diepe kolk; verder benedenwaarts evenzoo onmiddellijk aan kolken. Zoolang ik heemraad was (ruim 40 jaren) heeft nimmer langs die kolken eenig gevaar voor den dijk bestaan.

Ten slotte wensch ik nog het rapport van den heer hoofdingenieur van 20 Maart 1876 toe te lichten.

In de *eerste* alinea van gemeld rapport spreekt hij van verzakking van den dijk, hetgeen bij onderzoek is gebleken niet te bestaan.

In de *vierde* alinea spreekt hij van verzakking en ontstane scheur in de binnenglooijing des dijks, zijns inziens veroorzaakt door de drukking van het hooge IJsselwater, in verband met de onmiddellijk achter den dijk liggende diepe kolk en aan de minder goede specie van den dijk. Door getuigen is gestaafd dat reeds twee jaren vroeger barsten op die plaats aanwezig waren, welke door het dijksbestuur bij de jaarlijksche dijkschouwing niet zijn opgemerkt, maar in 1876, toen zij met water gevuld waren, meer in het oog sprongen; waarschijnlijk was dit regenwater, daar de kleur geen IJsselwater aanduidde. Bij de ontgraving van den dijk is gebleken dat die met de meeste zorg eertijds werd daargesteld met zéér goede specie, de binnenglooijing bedekt met nagenoeg *een meter* beste klei, de buitenzijde met 50 centimeter klei. Het is bekend dat alle Overijsselsche kolken door langdurigen hoogen waterstand kwelwater doorlaten, doch nooit geene ongerustheid baren, daar zij zeer zwaar en breed zijn aangelegd.

Ook de begrooting toont naar mijne bescheiden meening aan, dat dezelve met grooten haast werd opgemaakt; het maken van eene zandberm, 4000 kub. meter zand, met baggeren, transport en storten ad 60 cent per kub. meter, komt *mij* bijv. *veel* te laag voor; eene *dubbele* som ware welligt nog niet voldoende. Ook de taxatie van den grond om klei te bekomen, kan gerust op 50 en niet 30 cent gesteld worden,

hetgeen bij de vergraving in hetzelfde jaar is gebleken. Na hetgeen ik de eer had u mede te deelen, en nu het punt in questie behoorlijk hersteld is met eene dikke kleilaag, en nu gebleken is, dat twee jaren, na hooge waterstanden, de dijk in den besten toestand is gebleven, durf ik gerust te concluderen, om het advies van den hoofdingenieur niet op te volgen, de bezwaren van het vereenigd collegie daaromtrent in aanmerking te nemen, en het besluit van heeren Ged. Staten van 20 Dec. 1877 buiten effect te stellen.

Mogten er bij u, Mijne Heeren, termen bestaan, om, alvorens een besluit te nemen, den dijk in questie door een onpartijdig deskundige nogmaals te doen onderzoeken, en diens gevoelen eerst aan te hooren, dit zoude geheel zijn in den geest van het vereenigd collegie, en zoude dit veel licht kunnen geven in deze aanhangige questie.

De heer Mr. J. A. F. baron DE VOS VAN STEENWIJK VAN ESSEN, heemraad, zegt hoofdzakelijk:

Mijne Heeren!

Na het zooeven gesprokene zij het mij veroorloofd nog eenige weinige woorden te zeggen ter bestrijding van het bevel van heeren Ged. Staten van Overijssel, en tevens ter weerlegging van de verschillende stukken door dat college en door den heer hoofdingenieur van den Waterstaat in Overijssel in het hier aanhangige geschil tot staving hunner bewering ingeleverd.

In de eerste plaats trof het mij bij inzage dier stukken dat heeren Ged. Staten in hun jaarlijksch rapport over den toestand der dijken in 1877 er op wijzen dat: „hoewel zij aan het dijksbestuur van het 7e district verzocht hadden eenen zwaren zandberm binnendijks op het punt in geschil te maken, daar niet alleen geen gevolg aan was gegeven, maar de dijk te dier plaatse geheel statu quo was gebleven, en er niets voor was uitgetrokken op de begrooting van 1877.”

Die bewering is ten eenenmale onjuist en bezijden de waarheid, zooals trouwens in de door ons ingeleverde memorie vermeld staat, dat namelijk in eene vergadering van het vereenigd collegie, dd. 19 Julij 1876, waarvan een extract uit de notulen is overgelegd, is besloten den dijk daar ter plaatse goed te herstellen, waaraan ook onmiddellijk gevolg is gegeven. Natuurlijk dat toen op de begrooting van 1877 geen post voorkwam ter verbetering van den dijk in Harculo, het in orde maken van dien dijk toch kon bestreden worden uit den post van onvoorziene uitgaven.

Verder lees ik in het rapport van Ged. Staten, dat het niet onwaarschijnlijk is dat er weder eene verzakking daar ter plaatse zal ontstaan, en dat het niet aangaat door besparing van betrekkelijk geringe kosten de veiligheid van het geheele district in gevaar te brengen.

Die bewering moet ik zeggen is allerzonderlingst, te meer daar zij door niets gestaafd wordt; waren er gronden voor aangehaald dan zoude men in de gelegenheid zijn zulks te onderzoeken, thans kan men tegen zulke argumenten niet redeneren en even goed beweren dat het niet onwaarschijnlijk is dat alle dijken in Nederland zullen verzakken of bezwijken.

Dat het verder niet aangaat door besparing van betrekkelijk geringe kosten de veiligheid van het geheele district in gevaar te brengen is volkomen juist, en geen een lid van het bestuur zal, daarvan ben ik overtuigd, daartoe zijne krachten leenen.

Eene andere zaak is het of het wenschelijk is om onnoodige kosten te maken, en zulks kan dunkt mij niet anders dan ontkennend beantwoord worden.

Het bestuur heeft nooit getoond onwillig te zijn om datgene te maken en te herstellen wat ten behoeve van het district noodzakelijk was en zal zulks ook nooit doen, en wanneer dan zij die stem en zitting in het bestuur hebben en hunne meeste en zeer uitgestrekte eigendommen vlak achter dien dijk in Harculo hebben, na rijp overleg besluiten dat het door Ged. Staten bevolene werk bepaald onnoodig is, dan gaat het toch niet aan te beweren dat zij hunne eigene goederen in gevaar zullen brengen door ongepaste zuinigheid.

Ook in de rapporten van den heer hoofdingenieur troffen mij eenige zinsneden die ik zoo vrij zal zijn naar mijn beste weten te refuteren.

Die heer beweert dat bij het punt in questie eene sterk uitspringende bogt is en dat bij westen en zuidwesten stormen groote opwaaijing en beschadiging buitendijks ontstaat.

Dat de bogt bestaat is volkomen juist, maar bij westen en zuidwesten stormen heeft men niets met die bogt te maken, dezelve baat noch schaadt ons, de bogt toch ligt ten noordwesten van den dijk in Harculo en is den dijk in questie bij noordwesten stormen, waardoor wij het hoog water krijgen, van zeer veel dienst, daar zij dan juist den golfslag breekt. Bij westen en zuidwesten stormen waait de wind langs den dijk en overal zal men dan opwaaijing en beschadiging vinden en opmerkelijk is het dat de ondervinding ons geleerd heeft dat hier ter plaatse nooit eenige noemenswaardige schade alsdan ontstaan is, en dat dezelve met de luttele som van f 5 à f 6 weder hersteld kon worden.

Verder komt de heer hoofdingenieur op tegen het in onze memorie sub 1 vermelde argument, waar wij beweren dat er van af de teen van den dijk tot aan de kolk eene lengte van circa 20 meter grasland, dus vaste bodem en steun voor den dijk buitendijks, bestaat.

ZE. geeft toe dat er buitendijks daar ter plaatse vaste bodem lang 18 meter bestaat, maar laat daarop direct volgen: „algemeen is men overtuigd dat rivierdijken aan den binnen- en niet aan den buitenkant steun behoeven en gesteund moeten worden. Zulks in twijfel te trekken of daarvan het tegenovergestelde te beweren is niet overeenstemmende met den ernst en den omvang der belangen die aan een dijksbestuur zijn toevertrouwd.”

Nergens kan dunkt mij gevonden worden dat wij bovenstaande bewering in twijfel trekken, integendeel wij beamen dezelve ten volle; dat wij van die circa 20 meter grasland gesproken hebben is omdat wij beweren dat ter plaatse van de scheur de dijk niet dadelijk tusschen twee kolken ligt, maar er buitendijks nog ettelijke meters voorland is.

De zinsnede van den heer hoofdingenieur verwondert ons te meer daar ZE. in zijn rapport van den 20 Maart 1876 (te vinden onder de ingezondene stukken) behalve de verzwaring van den dijk aan de binnenzijde ook nog eene vrij groote verzwaring aan den dijk buitendijks noodig oordeelt, en wel o. a. om de kwelachtige geaardheid te verbeteren en dus om daardoor buitendijks steun aan den binnendijk te geven.

Het schijnt echter dat ZEs. zienswijze op dit punt niet door heeren Ged. Staten

is gedeeld geworden, of dat hij later tot andere gedachten is gebragt, daar ons thans alleen het verzwaren van den dijk binnendijks bevolen wordt.

Verder is het de opmerkzaamheid van den hoofdingenieur niet ontgaan dat wij in onze memorie vooral wijzen op de groote snelheid en de overhaasting waarmede ZE. zijn rapport heeft opgemaakt; hij zegt toch „waar oorzaak en gevolg zoo duidelijk zigtbaar zijn, zoude het niet pleiten voor den deskundige als men niet dadelijk een rapport kon opmaken.”

De door ZE. beweerde oorzaak van de scheur wordt geheel ontzenuwd door de overgelegde verklaringen, waaruit blijkt dat reeds twee jaren te voren scheuren in den dijk juist daar ter plaatse aanwezig waren, en wat het gevolg betreft, ook daarin heeft ZE. zich ten zeerste vergist, in 1877 en ook dit jaar heeft het hooge IJsselwater geruimen tijd tegen den dijk gestaan en de gevolgen laten nog steeds op zich wachten, ofschoon de hoofdingenieur in de laatste regels van zijn rapport van 20 Maart 1876 zegt dat de verbetering van het dijkvak geen uitstel gedoogt; de dijk heeft zich in die twee jaren van hoogen waterstand uitnemend gehouden, en nu vraag ik of wij niet het regt hebben te zeggen dat het rapport overhaast en tijdens de algemeene paniek is opgemaakt, *één dag* zegge *één dag* nadat de scheur aan hem was bekend geworden. Aan dat rapport kan om bovenvermelde redenen weinig of niet gehecht worden, en zulks te meer daar daarin gesproken wordt van de kwelachtige geaardheid van den dijk daar ter plaatse. Gaat men den ganschen IJsseldijk langs dan zal men ondervinden dat die geaardheid overal bestaat zonder de minste nadeelige gevolgen.

Verder zegt de hoofdingenieur: omdat op andere plaatsen zulk een werk is gemaakt met goed gevolg moet het ook hier gemaakt worden. Is dat een argument? Wanneer het blijkt dat het waarlijk noodig is, ja, maar daarvan is hier geen zweem te vinden.

De hoofdingenieur hecht verder wel aan het gevoelen van groote grondbezitters en belanghebbenden wanneer de dijk versterkt en verbeterd wordt, dat is immers geschied en welligt aan zijn oog ontgaan.

Dat de hoofdingenieur verwonderd is geweest over de bewoordingen der memorie, ingezonden door een bestuur waarmede hij steeds op den besten voet geweest is, verwondert ons niet, daaruit blijkt alleen dat ZE. het dagelijksch bestuur verwart met het vereenigd college; de vriendschappelijke brieven van het dagelijksch bestuur doelden dan trouwens bijna uitsluitend op de kaden, terwijl wij hier met een dijk te maken hebben en de memorie is ingediend door het geheele bestuur, dat is het vereenigd college. Ik zoude dit punt niet aangeroerd hebben, ware het niet dat de hoofdingenieur er mede begonnen was. Het doet natuurlijk ook niets ter zake.

Eindelijk wensch ik nog met enkele woorden te spreken over de wet van den 12 Julij 1855 (*Stbl.* n°. 102) en over de reden waarom dezelve gemaakt is.

In de Mem. van Toel. zegt de Minister van Reenen:

„Sedert lang is het gemis betreurd eener wettelijke voorziening in het geval dat besturen van waterschappen weigeren of nalatig zijn te doen hetgeen waartoe zij *wettig* verpligt zijn.

„Werken door leden van het waterschapsbestuur zelf of belanghebbende ingelanden, door de Staten en door het Gouvernement op grond der overeenstemmende berigten

van onpartijdige waterbouwkundigen, voor de verdediging of het behoud van het waterschap tevens in het belang van omliggende waterschappen dringend noodig geoordeeld, bleven niet zelden onuitgevoerd ten gevolge van de weigering of het verzuim van het bestuur om die te ondernemen.″

Wij zijn volstrekt niet onwillig om een werk te maken dat bepaald noodig is, maar dan moet ons ook blijken en zonneklaar aangetoond worden dat zulks het geval is, hetgeen in dezen zeer zeker niet blijkt.

Wij hebben hier niet te doen met de overeenstemmende berigten van *on*partijdige waterbouwkundigen, maar integendeel met een rapport van een *partijdigen* waterbouwkundige, die blijft vasthouden aan het eenmaal door hem beweerde en niet wil toegeven dat hij zich vergist heeft.

Verder lees ik in de Mem. van Toel. op art. 8:

″Door den Koning zal zeker niet worden beslist dan nadat over het vraagpunt voldoend licht is verspreid door de deskundigen die gewoonlijk de Regering van voorlichting dienen, dus door andere ambtenaren dan door hen wier advies door Ged. Staten is ingewonnen; niet zelden, zooals vroeger meermalen plaats had, zal tot de eindbeslissing niet worden overgegaan dan nadat des noods meer dan één onpartijdige deskundige is geraadpleegd.″

Ik hoop en vertrouw dat ook in dezen de zienswijze van den toenmaligen Minister zal worden gedeeld en opgevolgd, en dat Z. M. de Koning zich zal laten voorlichten en een onderzoek doen instellen door menschen die vooral door hunne betrekking als geheel onpartijdig kunnen beschouwd worden, en ik vrees niet dat alsdan de weegschaal in ons voordeel zal overhellen.

De Regering toch is in tweede instantie geheel onafhankelijk van de eerste en haar staat dus een geheel nieuw onderzoek vrij.

Mogt eventueel ons beroep niet-ontvankelijk worden verklaard, dan ware het beter de dijksbesturen over den dijk en de waterstaat aan den dijk te zetten.

III. het beroep van *D. J. Bokslag, te Deventer, van een besluit van Burg. en Weth., waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting eener smederij.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Door D. J. Bokslag, te Deventer, is aan Burg. en Weth. dier gemeente vergunning gevraagd tot uitoefening eener smederij in de perceelen sectie E, n°. 2777, 1102, 1103 en 1105. Van het laatste perceel, met de voorzijde uitkomende aan de Lange Bisschopstraat, zou het voorhuis tot magazijn van kagchels, fournuizen, sieraden en andere smidswerken worden ingerigt; overigens zou dit perceel hoofdzakelijk tot woning, ook nog wel tot het verrigten van smidswerk, gebezigd worden. In het achter aan dit huis grenzende perceel n°. 2777 zou de smidse zijn, terwijl de daaraan aansluitende perceelen 1103 en 1102, zoowel als 2777, gelegen zijn aan een open plaats die door een gang gemeenschap heeft met de Pontsteeg, ook tot uitoefening der smederij.

Tegen dit verzoek werd schriftelijk bezwaar ingebragt door J. B. van 't Zant en 3 andere personen van denzelfden familienaam, die als eigenaars en bewoners van een naburig huis vreesden grooten hinder te zullen hebben van het aanhoudend geklop

van ijzer op ijzer en het dreunen van den zwaren smidshamer, wanneer over eene aanzienlijke ruimte door een groot aantal knechts gearbeid werd, en dat wel, zooals bij smeden in tijd van drukte pleegt te geschieden, van 's morgens zeer vroeg tot 's avonds laat. Voorts werd nadeel gevreesd van den rook uit den smidsschoorsteen voor de droogzolders en voor het water in de dakgoten. Nog vreesden adressanten dat het smidswerk aan wagens en het beslaan van paarden hun uitgang in de vrij naauwe Pontsteeg en de op sommige tijden van den dag wegens de nabijheid der scholen drukke passage in die steeg zou belemmeren. Eindelijk zou eene sints lang ziekelijke zuster van den genoemden adressant niet langer in het huis kunnen verblijven, wanneer eene drukke smederij als die van Bokslag, in de onmiddellijke nabijheid gevestigd werd.

Ook G. F. Scholten, bewoner van een naburig huis in de Lange Bisschopstraat, heeft een bezwaarschrift ingediend. Hij vreest vermindering der waarde van zijn eigendom, waartoe ook een tuin behoort, wegens gevaar van brand, overlast van rook en stof, zoogenaamde stubbe die overal doordringt en het regenwater bederft en van geraas. Hij wijst hierop des te meer met het oog op de omstandigheid dat een aan zijn tuin gelegen pakhuis aan een anderen eigenaar overgaat, die, zoo hij veronderstelt, daar ook een smederij of fabriek zal vestigen, en dat in de beide werkplaatsen, tusschen welke zijn tuin dan zou gelegen zijn, welligt later stoomwerktuigen zouden geplaatst worden, waardoor het geraas en de overlast zoude toenemen.

Eindelijk is een bezwaarschrift ingediend door den directeur der Hoogere Burgerschool, welke gelegen is aan de overzijde der Pontsteeg op eenigen afstand van den gang waardoor de perceelen van Bokslag tot die steeg toegang hebben. Hij zegt dat de plaats der ontworpen smederij naauwelijks 50 meter van het midden der school verwijderd is; dat wel is waar tusschen beide een rij woningen staat, maar dat deze over het algemeen zeer laag zijn, dat zij het geluid niet in voldoende mate zouden tegen houden, vooral niet ten opzigte der hooger gelegen schoollocalen; dat hoewel het geraas niet in alle vertrekken even hinderlijk zou wezen, het hem toch voorkomt dat het gedruisch en geklink der smederij al te zeer de stilte zou verstoren die bij het geven van onderwijs zoo wenschelijk is. Hij vreest ook dat ingeval deze vergunning verleend werd, het later moeijelijk zou zijn andere te weigeren en de Hoogere Burgerschool derhalve gevaar zou loopen gaandeweg op te korten afstand door hinderlijke industriën omringd te worden.

In de zitting, naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95), op 5 Maart 1878 gehouden, heeft J. B. van 't Zant nog aangevoerd dat de moerassige grond oorzaak zal zijn dat de naburige huizen veel dreuning zullen te verduren hebben. Scholten heeft gezegd dat hij de waardevermindering van zijn eigendom op f 2000 schat, welk nadeel hij vooral vreest omdat reeds eene andere smederij, verder af en aan de andere zijde gelegen, hem en anderen in de buurt veel last veroorzaken. Drie andere personen, eigenaars van naburige huizen, hebben aangevoerd dat zij voor die perceelen of de gedeelten daarvan die zij gewoon zijn te verhuren, moeijelijk huurders zouden kunnen vinden indien de smederij wordt opgerigt, een hunner heeft nog gezegd dat eene slaapkamer van zijn huis aan de open plaats van Bokslag uitkomt, en die kamer niet meer bruikbaar zal zijn. Nog is door een dezer eigenaren

bezwaar gemaakt wegens te verwachten belemmering van den uitgang van zijn huis naar de Pontsteeg, terwijl eindelijk nog een ander eigenaar van een naburig perceel de vrees heeft te kennen gegeven, dat zijn huis zeer in waarde zal verminderen, dat het in geval van ziekte niet zal kunnen bewoond worden, en dat de passage in de naauwe steeg zeer belemmerd zal worden vooral bij het aan- en uitgaan van de Hoogere Burgerschool.

Burg. en Weth. hebben bij besluit van 14 Maart de gevraagde vergunning geweigerd, op grond dat naar hunne overtuiging de meeste der ingebragte bezwaren zeer teregt en zonder overdrijving zijn opgegeven en in hooge mate zullen ondervonden worden wanneer de vergunning mogt worden verleend; dat de gebouwen, waarin de smederij zou gevestigd worden, slechts ongeveer 30 M. verwijderd zijn van het gebouw der Hoogere Burgerschool en bovendien onmiddellijk grenzen aan woonhuizen van andere eigenaren; dat deze gebouwen geen anderen toegang hebben dan een naauwen gang, uitkomende in een naauwe steeg, en dus in geval van brand moeijelijk door de brandweer te bereiken zijn; dat het bovendien te vreezen is dat de passage door de Pontsteeg door de oprigting dezer smederij zal worden belemmerd; dat dus door het toestaan der gevraagde vergunning zoowel gevaar als hinder van ernstigen aard zouden ontstaan door het ter bewoning ongeschikt maken van woonhuizen of gedeelten van woonhuizen en het belemmeren van het gebruik der localen van de Hoogere Burgerschool.

Van deze beschikking is Bokslag in beroep gekomen bij Z. M. den Koning. Hij voert aan dat hij de perceelen, waarin de smederij zou worden uitgeoefend, met die gemerkt n°. 1101 en 1100, welke ook aan de hiervoren bedoelde open plaats uitkomen, in openbare veiling heeft gekocht, niet kunnende voorzien dat hem de vergunning voor de oprigting zijner smederij zou worden geweigerd; dat toch in de gemeente Deventer geene plaatselijke verordening bestaat zooals bedoeld wordt in art. 4 der wet van 2 Junij 1875; dat ook naar zijn oordeel geene der in art. 11 dier wet genoemde redenen van weigering bestaan, en de bezwaren vervat in het besluit van Burg. en Weth. hersenschimmig zijn te noemen. Hij bespreekt vervolgens die bezwaren welke hij tot de drie volgende rubrieken brengt: 1°. te geringe afstand der voor smederij bestemde perceelen van de Hoogere Burgerschool; 2°. gevaar van brand en moeijelijkheid om die perceelen in geval van brand te bereiken; 3°. belemmering der passage in de Pontsteeg.

Omtrent het eerste voert hij aan, dat de localiteit voor de smederij bestemd van de localen der Hoogere Burgerschool gescheiden is door eene open plaats, een rij huizen en een straat; dat dan ook bij eene namens het gemeentebestuur genomen proef van smidswerk op de bedoelde open plaats, daarvan, volgens getuigenis van den directeur der Hoogere Burgerschool, in de localen dier school niets is vernomen, en er later nog te minder iets zal te bespeuren zijn, daar het meeste smidswerk binnensmuurs geschiedt; dat bovendien dit bezwaar te minder kan gelden daar vooreerst in het gebouw der Hoogere Burgerschool zelf zich eene stoommachine bevindt, en voorts in de onmiddellijke nabijheid daarvan gevestigd zijn eene stoomgieterij, en kuiperij (waarvoor vergunning is verleend na Julij 1875) en eene smederij.

Omtrent het tweede bezwaar voert hij aan, dat in eene smederij zoowel door de

inrigting der schoorsteenen als door het onbrandbare van den afval zeer weinig gevaar van brand bestaat, en er zeer zeker minder gevaar zal zijn voor het ontstaan van brand in de door hem aangekochte perceelen wanneer de smederij er zal wezen, dan thans nu zij bewoond worden door 5 huisgezinnen uit de mindere klasse, die in den regel niet zeer voorzigtig zijn; dat de perceelen in geval van brand van twee zijden (de Pontsteeg en de Lange Bisschopstraat) door de brandspuiten kunnen bereikt worden en aan eene open plaats gelegen zijn.

Omtrent het derde bezwaar voert hij aan, dat er voor versperring der passage geen vrees kan bestaan, vooreerst omdat eene politieverordening der gemeente verbiedt voorwerpen op de publieke straat te plaatsen, en ten tweede, omdat hij de gelegenheid heeft de voorwerpen uit zijne smederij afkomstig langs twee wegen, de Pontsteeg en de Lange Bisschopstraat, te vervoeren.

Hij voert verder nog aan, dat hij met geen zijner buren een gemeenschappelijken muur heeft.

Op dit adres zijn gehoord Ged. Staten van Overijssel die een berigt hebben ingewonnen van Burg. en Weth. van Deventer.

Burg. en Weth. zeggen tot weerlegging van de beweringen van den appellant, wat het eerste punt betreft, dat de rij huisjes tusschen de Hoogere Burgerschool en de perceelen van appellant laag is en dus weinig geluid dempt; dat in het gebouw der Hoogere Burgerschool geen stoommachine is; dat de grutterij hinder veroorzaakt aan de school, maar dat zij er was voor het bouwen der school en evenzoo de bestaande smederij; dat de kuiperij grenst aan blinde muren van het gedeelte der school waar langs de gangen loopen, waar weinig schoollocalen zijn; dat het reeds bestaan dezer inrigtingen in de nabijheid der school naar het oordeel van Burg. en Weth. een argument moet zijn om den last der omgeving voor de school niet grooter te maken.

Omtrent het tweede punt zeggen Burg. en Weth., dat bij eene inrigting van nijverheid altijd meer gevaar van brand is dan in een woonhuis; dat de plaats waar de smederij zou komen, moeijelijk te bereiken is in geval van brand; dat toch de Pontsteeg smal is, de gang van daar naar de smederij slechts 1.30 M. breed en de toegang naar de plaats voor de huisjes no. 1100—1103 slechts 0.47 M. breed; dat de Lange Bisschopstraat zelve niet breed is, en dat van daar de smederij slechts door het voorhuis, den gang, de keuken en de plaats te bereiken is; dat bovendien het geheele pand midden in de stad ligt, ver van den IJssel en de buitengrachten, zoodat ook in geval van brand de wateraanvoer daar ter plaatse zeer moeijelijk zal zijn; dat in eene zoo eng gebouwde stad als Deventer niet genoeg op gevaar van brand kan gelet worden.

Omtrent het derde punt, versperring der passage, zeggen Burg. en Weth., dat de Pontsteeg bij den gang die naar de voor de smederij bestemde perceelen leidt 3.15 meter breed is; dat dus een wagen daar stil houdende om kolen te lossen of ijzerwerk te laden de steeg zal versperren; dat dit h. i. niet bij politieverordening te verbieden is; dat de eenige weg van en naar de smederij, althans voor het vervoer van zware voorwerpen, is door den gang naar de Pontsteeg en niet door het woonhuis, zooals eene overgelegde teekening aantoont.

Eindelijk voeren Burg. en Weth. aan, dat appellants bestaan niet afhangt van het

weigeren of toestaan van zijn verzoek, daar hij eene drukke smederij exploiteert in een hem toebehoorend pand in de Smedenstraat, de straat waar van ouds de smederijen zich plegen te vestigen.

Ged. Staten van Overijssel zijn, na overweging van dit berigt en van de overige stukken betreffende deze zaak, van oordeel dat bezwaren van velerlei aard zich tegen de inwilliging van het verzoek verzetten, namelijk vrees voor gevaar, schade aan eigendommen en hinder van ernstigen aard. Gevaar voor belemmering of versperring der passage zal zich huns inziens voordoen ten gevolge van het voor korteren of langeren tijd stationneren van wagens in den naauwen toegangsweg naar de smederij. Voorts zal er brandgevaar bestaan daar het hier eene inrigting geldt die meer dan andere gebouwen of woningen aan gevaar van brand onderhevig is; die bovendien zou opgerigt worden midden in de stad, op een punt dat ver verwijderd is van den IJssel en van de buitengrachten en dat bij brand moeijelijk te bereiken zal zijn.

Schade aan eigendommen zal naar het oordeel van Ged. Staten den aangrenzenden eigenaren ongetwijfeld worden berokkend door waardevermindering hunner eigendommen, terwijl hinder van ernstigen aard, behalve door die eigenaren of de gebruikers hunner perceelen, ondervonden zal worden door de Hoogere Burgerschool die in de nabijheid is gelegen.

Ged. Staten adviseren derhalve tot eene afwijzende beschikking op het verzoek van den adressant.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 17 Mei.

Sedert is bij de Afdeeling ingekomen eene memorie van Scholten, waarbij deze op grond van de vroegere door hem ingebragte bezwaren op afwijzing van appellants verzoek aandringt.

IV. het beroep van *C. Aaftink, te Nigtevecht, van een besluit van Burg. en Weth., waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting van eene grof- en hoefsmederij.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgend verslag uit:

Op een verzoek van C. Aafting, te Nigtevecht, tot het bekomen van vergunning tot oprigting van eene grof- en hoefsmederij in zijn perceel sectie A, n_o. 422 aldaar, is door Burg. en Weth. dier gemeente, bij besluit van 15 Febr. jl., *afwijzend* beschikt, op dezen in dat besluit vermelden grond, „gezien de bezwaren daartegen ingebragt door G. I. Snel, bewonende het daarnaast gelegen perceel, opgevende, dat het oprigten eener smederij naast zijne woning gevaar zoude opleveren voor zijne gezondheid.” Snel had namelijk in een adres aan Burg. en Weth. zich verklaard tegen de inwilliging van Aaftings verzoek, omdat hij Snel, 6 jaren geleden, om zijne zenuwhoofdpijnen zijne toenmalige betrekking heeft laten varen en zijn tegenwoordig huis te Nigtevecht gekocht heeft om er een kleinhandel in te drijven, en hij dus vreest, dat eene smederij naast zijn huis voor zijne kwaal nadeelig zal zijn, en ook, omdat de drukte en vuile boel, aan het smidsbedrijf verbonden, zijn perceel in onaanzienlijken staat zal brengen; terwijl de belanghebbende blijven kan in het huis buiten de kom der gemeente, waarin hij nu zijn bedrijf uitoefent. Er is geen proces-verbaal van een

gehouden onderzoek de commodo et incommodo aanwezig; de schriftelijke klagte van Snel schijnt de eenige geweest te zijn.

Aafting is tegen die afwijzende beschikking in beroep gekomen bij adres aan Z. M. van 18 Febr. jl., waarin hij te kennen geeft, dat het besluit van Burg. en Weth. niet berust op eigene overtuiging der waarheid van het aangevoerde bezwaar, maar enkel op de opgave van Snel, die, even als zijn huisvrouw, door ieder in de gemeente als volkomen gezond beschouwd wordt. Hij vraagt dus, dat, met vernietiging van het besluit van Burg. en Weth., hem de gevraagde vergunning alsnog worde verleend.

Ged. Staten van Utrecht, daarop door den Minister van Waterstaat enz. gehoord, zonden in:

1°. een berigt van Burg. en Weth., die, hunne beschikking handhavende, melden, dat Snel voortdurend aan zenuwhoofdpijnen lijdt en daarom te Nigtevecht is komen wonen, daar het in de gemeente, waar hij vroeger woonde, voor hem te druk was; 2°. een berigt van den hoofdingenieur van den Waterstaat, die doet opmerken, dat Snel geene geneeskundige verklaring heeft overgelegd omtrent zijn ziekelijken toestand; dat hij handel drijft en wekelijks te Amsterdam waren inslaat, welke hij zelf van het station te Abcoude vervoert naar Nigtevecht; dat zijn uiterlijk voorkomen geene ziekelijkheid doet vermoeden; dat Aafting verpligt is zijne tegenwoordige woning, die buiten de kom der gemeente ligt, te verlaten, omdat de eigenaar eene andere bestemming er aan geven wil; dat het perceel, waarin hij nu zijn bedrijf wenscht uit te oefenen, door een gang, breed 2.10 M., van het huis van Snel gescheiden is; dat het besluit van Burg. en Weth. niet is gemotiveerd, en dat niet is opgeroepen geworden het bestuur der Hervormde kerk, die binnen de 200 meter afstand ligt. Ged. Staten adviseren, op grond dier door den hoofdingenieur aangevoerde feiten, tot vernietiging van de afwijzende beschikking van het gemeentebestuur en tot inwilliging van Aaftings verzoek.

Deze verzoeker heeft aan de Afdeeling voor de geschillen van bestuur nog ingezonden eene memorie, waarin hij nader betoogt, dat de subjectieve meening van één persoon, dat eenig bedrijf hinder aan zijne gezondheid zal kunnen doen, geen reden mag zijn tot afwijzing van zijn verzoek, terwijl een door kerkvoogden der Hervormde gemeente te Nigtevecht ingezonden brief inhoudt, dat bij dit collegie geen bezwaar tegen het verleenen der vergunning bestaat.

Bij Kon. besluit van 14 Mei jl. is, op voorstel van den Minister van Waterstaat, het nemen eener beslissing verdaagd.

De appellant Aafting is zelf ter vergadering tegenwoordig. Hij heeft echter niets te voegen bij hetgeen in het verslag voorkomt. Hij beveelt zijne zaak den Raad aan en antwoordt op eene vraag, hem door den Voorzitter gedaan, dat Snel vroeger te Utrecht woonde.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twee-en-Twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 26 *Junij* 1878

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 8 Junij 1878, no. 19, houdende beschikking in een aan den Koning onderworpen *geschil tusschen de provincie Zeeland en het gemeentebestuur van 's Gravenpolder over het onderhoud van een gedeelte van den weg van Goes naar de grensscheiding met Oost-Vlaanderen.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, blz. 151).

Het besluit luidt als volgt:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende in een, aan Onze beslissing onderworpen geschil tusschen de provincie Zeeland en het gemeentebestuur van 's Gravenpolder over het onderhoud van een gedeelte van den weg van Goes naar de grensscheiding met Oost-Vlaanderen.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 3 Mei 1878, no. 12;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 3 Junij 1878, La. X, afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat het gemeentebestuur van 's Gravenpolder, in Junij 1877, zich heeft gewend tot de Provinciale Staten van Zeeland, met verzoek om den post „voor onderhoud van den weg van Goes naar de grensscheiding met Oost-Vlaanderen", op de begrooting der enkel provinciale en huishoudelijke uitgaven voor de dienst van 1878, met zoodanige som te verhoogen als noodig zou zijn om ook het gedeelte weg, loopende van 24 meters benoord-oosten de kom der gemeente 's Gravenpolder, door die kom, tot aan den Schuitweg, in voldoenden staat van onderhoud te brengen;

dat de Staten het gemeentebestuur niet-ontvankelijk hebben verklaard in zijn verzoek, daarbij te kennen gevende, dat het bedoelde gedeelte weg moet worden aangemerkt als een *travers;* dat wel de Koninklijke besluiten van 25 December 1823, no. 86, en van 2 Julij 1840, no. 79, daarop niet toepasselijk zijn, maar dat in de verordeningen omtrent de wegen duidelijk onderscheid wordt gemaakt tusschen *wegen* en *traversen;* dat alzoo het Koninklijk besluit van 13 Maart 1821, no. 73, hetwelk alléén van *wegen*, niet van *traversen* spreekt, niet kan worden ingeroepen als bron van verpligting voor de provincie om *traversen* te onderhouden en dat het onderhoud, uit den aard der zaak en overeenkomstig de artt. 230 en 231 der Gemeentewet, op de gemeente 's Gravenpolder rust;

dat het gemeentebestuur daartegen hoofdzakelijk heeft aangevoerd dat het bedoelde eind straatweg een gedeelte uitmaakt van den grooten weg der 2e klasse van Goes naar St. Nicolaas, waarvan het onderhoud, ingevolge het Koninklijk besluit van 13 Maart 1821, no. 73, berust op de Staten der Provincie; dat de Staten dien *geheelen* weg moeten onderhouden; dat de gemeente 's Gravenpolder nooit met het onderhoud van eenig deel van dien weg is belast geweest; dat het Koninklijk besluit van 13 Maart 1821 door geen latere wettige verordening in dien zin is gewijzigd dat de Staten der Provincie van het onderhoud van sommige gedeelten der groote wegen van de 2e klasse zijn ontheven en dat het onderhoud nog steeds, bij gebreke van andere onderhoudspligtigen, op de Staten rust;

Overwegende:

dat het Kon. besluit van 13 Maart 1821, no. 73, het onderhoud van den weg van Goes tot op de grensscheiding met Oost-Vlaanderen heeft gebragt ten laste der Provincie;

dat in dien toestand geen verandering is gebragt door de opvolgende besluiten van 25 December 1823, no. 86, en 2 Julij 1840, no. 79, daar het eerstgenoemd besluit alléén betrekking heeft op traversen *in de steden*, en het tweede besluit op traversen in „de groote Rijks-communicatiën" of *wegen van de eerste klasse;*

dat daarenboven het besluit van 1840, sprekende van teruggaaf van kosten van onderhoud door de gemeenten, alléén op het oog heeft die gemeenten „die daartoe verpligt zijn", namelijk uit anderen hoofde dan omdat de weg door de kom van het dorp of van het gehucht loopt, en dat van dergelijke verpligting in deze niet is gebleken;

dat uit het Souverein besluit van 20 September 1814, n_0. 52, duidelijk blijkt dat de onderscheiding ten aanzien van deelen van wegen die loopen door de steden niet is gemaakt ten aanzien van deelen van wegen die loopen door dorpen en gehuchten ten platten lande;

dat in 1821, toen het onderhoud van den weg van Goes naar de grensscheiding met Oost-Vlaanderen ten laste der provincie is gebragt, *de geheele weg* is bedoeld, zonder uitzondering ten aanzien van traversen door dorpen of gehuchten;

Gezien art. 148 der Provinciale wet, alsmede het Souverein besluit van 20 September 1814, n°. 52, en de daarop gevolgde Koninklijke besluiten "betreffende het onderhoud der groote wegen".

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren dat de Provincie Zeeland belast is met het onderhoud van het boven omschreven eind weg.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 8 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Ref.

2°. van 15 Junij 1878, n_0. 17, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den Directeur-Generaal der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen tegen een besluit van Ged. Staten van Zeeland van* 16 *November* 1877, *betreffende den ligger der toegangswegen naar Spoorwegstations in die provincie.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bldz. 79).

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ, ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Directeur-Generaal der Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen tegen een besluit van Ged. Staten van Zeeland van 16 November 1877, betreffende den ligger der toegangswegen naar Spoorwegstations in die provincie.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 29 Mei 1878, nº. 5;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 11 Junij 1878, nº. 36, afdeeling Waterstaat B;

Overwegende:

dat op den door Gedeputeerde Staten van Zeeland, ter voldoening aan Ons besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* nº. 55), ontworpen ligger van toegangswegen naar Spoorwegstations in die provincie, door hen niet gebragt zijn de twee wegen bij het station Goes, loopende langs de afsluiting van den spoorweg, waarvan de eene, ter lengte van ongeveer 190 meters, leidt van den Poelweg naar het Stations-gebouw, en de tweede, ter lengte van ongeveer 160 meters, leidt van den Poelweg naar de goederenloods; dat appellant tegen den ontworpen ligger bij Ged. Staten bezwaren heeft ingebragt, onder anderen hierin bestaande dat de twee genoemde wegen ten onregte niet op den ligger vermeld waren;

dat Gedep. Staten als beschikking hierop, bij hun besluit van 16 November 1877, no. 27*b*, aan den appellant hebben te kennen gegeven dat de twee parallelwegen bij het station Goes niet als toegangswegen kunnen worden aangemerkt en daarom niet in den ligger zijn vermeld, welke beschikking in een later berigt van Ged. Staten aldus is toegelicht, dat ofschoon de bedoelde wegen naar de letter van art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* nº. 67), alinea 1, in verband met alinea 3, als toegangswegen zouden kunnen worden aangemerkt, het evenwel niet aannemelijk is dat de bedoeling van dat artikel zou zijn om naast den van zelf aangewezen weg van het station naar eene gemeente, nog andere wegen in den ligger op te nemen die het station slechts zijdelings en indirect met *dezelfde* gemeente verbinden en dus voor het publiek van geen belang zijn;

dat appellant bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende dat de twee bedoelde wegen, als zijnde tijdens het in werking treden der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* nº. 67) door het Rijk aangelegd tot toegang naar een station, geheel vallen in de termen van het eerste lid van art. 70 dier wet;

dat het gemeentebestuur van Goes, in dit geschil voor de gemeente als belanghebbende opgeroepen, heeft aangevoerd dat de werkelijke en eenige „toegangsweg”, door het Rijk aangelegd om van de bestaande wegen en straten der gemeente toegang te geven tot den spoorweg, is die welke van het kruispunt der Jacob Valcke- en Laurens Pieter van de Spiegelstraten loopt naar en tot het stationsplein, welke weg reeds in 1869 aan de gemeente in beheer en onderhoud is overgedragen;

dat de twee nu bedoelde parallelwegen bij den aanleg van den spoorweg zijn gemaakt kennelijk in het belang der dienst, minder of in het geheel niet in dat der ingezetenen;

dat in een ingewonnen berigt van den Directeur voor de Spoorwegen wordt opgegeven dat in de goederenloods, staande aan de zuidzijde van het Stationsterrein, is een bureau voor de goederendienst van het station en naast die loods een verhoogde los- en ladingsplaats; dat deze inrigtingen door degenen, die zich uit de stad daarheen te begeven hebben, kunnen bereikt worden langs den Poelweg en den zuidelijken parallelweg; dat de noordelijke parallelweg in verband met den zuidelijken is aangelegd om vooral aan die afzenders van goederen die zich ook aan het hoofdgebouw,

staande aan de noordzijde van het stationsterrein, hebben aan te melden, gelegenheid te geven om van daar te komen naar de goederenloods of de los- en ladingsplaats aan de zuidzijde; dat die wegen dan ook door het publiek worden gebruikt, en niet door de ambtenaren der Exploitatie-maatschappij, welke ambtenaren, om zich van het hoofdgebouw naar de goederenloods of van daar naar het hoofdgebouw te begeven, over de sporen op het stationsterrein gaan;

dat het gemeentebestuur van Goes, met deze opgaven in kennis gesteld, de juistheid daarvan niet heeft betwist, maar in dien zin volhoudt dat de parallelwegen in het belang der dienst, minder of in het geheel niet in dat der ingezetenen, zijn aangelegd; dat de aanleg der beide wegen in verband staat met de voor het publiek zeer ongeriefelijke plaatsing van de goederenloods aan de zuidzijde van het stationsterrein, in plaats van aan de noordzijde;

dat het gemeentebestuur beweert, dat het niet aangaat de gemeente te belasten met het onderhoud van wegen, die niet zouden gemaakt zijn indien het goederenbureau op een meer geschikte plaats gevestigd was.

Overwegende:

dat uit den plaatselijken toestand en de bovenvermelde opgaven volgt, dat van den zuidelijken parallelweg moeten gebruik maken al degenen die, van waar ook komende, zich begeven naar de goederenloods of de verhoogde los- en ladingsplaats, inrigtingen waar afzenders van goederen of vee zich hebben aan te melden; dat de noordelijke parallelweg is de natuurlijke toegangsweg naar het hoofdgebouw voor personen, komende langs den Poelweg van eenig punt bezuiden den spoorweg; dat die noordelijke parallelweg daarenboven dient tot toegang naar de goederenloods en verhoogde los- en ladingsplaats voor degenen die zich van het hoofdgebouw daarheen te begeven hebben; en dat de beide wegen door het Rijk bij den aanleg van den spoorweg zijn aangelegd tot het gebruik waarvoor zij dienen;

dat derhalve die wegen vallen in de termen van het 1e lid van art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67);

Gelet op dit artikel en op Ons besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55).

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van de beklaagde beslissing van de Ged. Staten van Zeeland, te bevelen dat de beide bovenomschreven wegen bij het station Goes zullen vermeld worden op den ligger der toegangswegen tot de spoorwegstations in de provincie Zeeland, met vermelding van de gemeente Goes als onderhoudspligtige.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, 15 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

3o. van 19 Junij 1878, no. 18, houdende beschikking op het beroep ingesteld door *A. Bosch en de firma de Haan en de Vries, te Leeuwarden, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van* 12 *Jan.* 1878, *no.* 10, *waarbij aan K. A. Korff en W. T. Wiegersma onder zekere voorwaarden vergunning is verleend tot oprigting eener fabriek tot het machinaal bewerken van planken, lijsten enz., te drijven met stoom op de perceelen kadastraal bekend no.* 3132, 3116, 3117 *en* 3118 *aan het Zuidvliet te Leeuwarden.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 216.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep ingesteld door A. Bosch en de firma de Haan en de Vries, te Leeuwarden, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 12 Jan. 1878, no. 10, waarbij aan K. A. Korf en W. T. Wiegersma onder zekere voorwaarden vergunning is verleend tot oprigting eener fabriek tot het machinaal bewerken van planken, lijsten enz., te drijven met stoom op de perceelen kadastraal bekend no. 3132, 3116, 3117 en 3118 aan het Zuidvliet te Leeuwarden;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 Junij 1878, no. 27;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van den 15 Junij 1878, no. 74, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat de adressanten, waarvan de een is eigenaar van eenen op korten afstand staanden oliemolen, de ander eigenaar van eenen grooten graanzolder aan de westzijde van het terrein der te stichten fabriek gelegen, van Ons de intrekking der verleende vergunning hebben verzocht, bewerende dat het stoomwerktuig, dat met afval van hout en spaanders zal worden gestookt, groot brandgevaar zal opleveren; dat de vonken uit den schoorsteen vliegende ligt de zeilen van den molen kunnen doen vlam vatten; dat de rook den molenaár zal beletten op de stelling van den molen zijne werkzaamheden te verrigten; dat het gebruik der zaad- en graanzolders onmogelijk zal worden gemaakt; dat het lijnzaad door den rook bederven zal;

Overwegende:

dat ingevolge art. 11 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95) de oprigting eener nijverheidsonderneming alleen dan mag worden belet wanneer er gegronde vrees bestaat voor gevaar, schade aan eigendommen, bedrijven, of de gezondheid, of hinder van ernstigen aard;

dat er geene gegronde vrees kan bestaan dat de werking eener kleine stoommachine van 9 paardenkracht op zich zelve tot brandgevaar aanleiding kan geven en dat door het voorschrijven van gepaste voorzorgsmaatregelen ook kan worden tegemoet gekomen aan het brandgevaar te vreezen van de stoommachine en de in de fabriek aanwezige brandbare stoffen;

dat ook de rook in dit geval geene aanleiding zal geven tot hinder van ernstigen aard, terwijl daarenboven aan dien overlast nog kan worden tegemoet gekomen door het hooger optrekken van den schoorsteen;

dat het terrein waarop de fabriek zal worden opgerigt voor dat doel niet ongeschikt is te achten, als liggende in eene niet digt aaneengebouwde buitenwijk op tamelijken afstand van belendende gebouwen en aan het water;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bevestigen de vergunning om op het bovenomschreven perceel een stoomhoutzagerij op te rigten werkende met eene stoommachine van 9 paardenkracht onder voorwaarde dat:

1°. de schoorsteen worde opgetrokken tot minstens 15 meter boven den beganen grond en van boven worde gedekt met een ijzergazen kap;

2°. noch in de fabriek zelve, noch in de bijbehoorende gebouwen, petroleum worde gebrand;

3°. de zuidelijke muur van de bergplaats van hout aan het vaarwater het Vliet minstens 6 meter verwijderd zij van de noordelijke gevels der woningen of bergplaatsen gelegen ten zuiden van de geprojecteerde bergplaats;

4°. de stoommachine worde geplaatst in een steenen gebouw met steenen vloer en dat dit locaal van de overige gedeelten der fabriek worde afgesloten door een soliede ijzeren deur of een houten deur aan de binnenzijde met stort bekleed;

5°. het bestek der op te rigten fabriek vooraf door Burg. en Weth. worde goedgekeurd;

6°. de bergplaatsen van hout worden gemaakt van steen en met pannen gedekt;

Voorts te bepalen dat de inrigting gereed en in werking gebragt zij vóór 1 Junij 1879.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 19 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *den gemeenteraad van Arnhem, tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland, waarbij goedkeuring is onthouden aan een raadsbesluit betreffende den aankoop van grond.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

In de vergadering van den raad van Arnhem van 15 Dec. 1877 werd eene commissie benoemd om te onderzoeken een adres van H. J. Heuvelink Jr., waarbij werd medegedeeld een plan van uitbreiding in het zuidoostelijk deel der gemeente en voor de uitvoering van dat plan eene bijdrage van de gemeente gevraagd werd van f 40.000. Dit cijfer was hierop gegrond, dat de adressant breede straten wilde aanleggen, van 15 en 20 meters breedte, en dat naar zijne berekening daardoor 10.000 centiaren meer voor openbaren weg bestemd zouden worden dan wanneer aan de straten geene grootere breedte gegeven werd dan het gemeentebestuur zou kunnen vorderen. Hij beschouwde dus de som van f 40.000 als den prijs, berekend tegen f 4 per centiare, van den grond dien hij tot openbaren weg wilde bestemmen zonder daartoe verpligt te zijn.

De commissie, aan wie was opgedragen niet enkel het plan te onderzoeken, maar ook alle verlangde inlichtingen daaromtrent in te winnen, zoo noodig een gewijzigd plan van uitbreiding te ontwerpen en omtrent een en ander aan den raad te berigten en de noodige voorstellen te doen, was van oordeel dat de poging van den adressant tot uitbreiding der stad allezins waardering verdiende; dat echter zijn plan het gebrek had van elk verband te missen met eene verdere bebouwing van het zuidoostelijk deel der gemeente en dus eenige wijziging van het plan wenschelijk was. De commissie meende voorts dat geene ondersteuning aan deze onderneming kon verleend worden bij wijze van premie op de uitbreiding der bebouwde kom van de gemeente, daar zoodanige uitbreiding slechts wenschelijk is in zooverre zij beantwoordt aan de behoefte, en hierin wel door den particulieren ondernemingsgeest zal worden voorzien. Aangenomen dat men hier met eene nuttige en wenschelijke onderneming te doen had, dan zou de gemeente er toch naar het oordeel der commissie bezwaarlijk geldelijken steun aan kunnen verleenen zonder onbillijk te worden tegenover andere welligt even nuttige en wenschelijke ondernemingen.

Toch meende de meerderheid der commissie dat er termen waren om tegenover deze onderneming te handelen in den zin zooals door den adressant was voorgesteld. De gemeente behoorde toch op de plannen van uitleg invloed te kunnen uitoefenen om daarbij de gemeentebelangen te doen in het oog houden; aan de bouwverordening ontleende de gemeente naar het oordeel van de meerderheid der commissie niet de vereischte magt; zij moest zich dus buiten de grenzen dier verordening invloed verschaffen door aankoop of reserve van aankoop van gronden voor de openbare dienst bestemd. Dit zou nog minder opofferingen vorderen dan wanneer men, om later te herstellen wat bij den eersten aanleg verzuimd was, zich gedwongen zag bebouwde terreinen aan te koopen en gebouwen af te breken.

In verband met de te verwachten verdere uitbreiding van de bebouwde kom in het zuidoosten, waarop, zooals hiervoren gezegd is, naar het oordeel der commissie bij het plan van den adressant niet genoeg gelet was, meende de meerderheid dat met het aankoopen en bedingen van regt tot aankoop van terreinen verder moest worden gegaan dan het voorstel van den adressant medebragt.

De meerderheid stelde dus voor:

1o. het voorstel van den adressant, zooals het daar ligt, van de hand te wijzen;

2o. Burg. en Weth. te magtigen tot den aankoop van 15625 centiaren grond voor f 79.375, op eenige voorwaarden, waaronder deze: dat de grond vóór 1 Mei 1880 worde opgeleverd aaneengesloten en opgehoogd tot een minimum van 13.50 meter boven A. P., en dat de kooper verpligt zij hoogstens 2000 centiaren grond tot 1 Mei 1880 voor de gemeente te reserveren tegen f 7 de centiare langs sommige der ontworpen straten en tegen f 6 de centiare langs de overige.

Voor het geval dat de raad mogt meenen dat het voorstel sub 2 voor alsnog te diep ingreep in de finantien der gemeente, gaf de meerderheid in overweging het in dien zin te wijzigen dat alleen zouden worden aangekocht voor f 40.000 de 10000 centiaren grond bestemd om aan de ontworpen straten eene breedte te geven van 20 en van 15 meter, en dat dan tot 1 Mei 1880 gereserveerd zouden worden minstens 7625 centiaren.

Een lid der commissie was van een ander gevoelen. Hij stelde voor dat op de aanvrage van H. J. Heuvelink Jr. eene afwijzende beschikking zou genomen worden en nader met hem in overleg zou getreden worden over den aankoop van bouwterrein voor de openbare dienst benoodigd. Dit lid was namelijk van oordeel dat de grootere breedte der straten aan de daaraan liggende bouwterreinen eene zooveel hoogere waarde zou geven, dat de ondernemer daarin eene vergoeding zou vinden voor de opoffering der oppervlakte voor die grootere breedte noodig.

Ook afgezien hiervan, meende dit lid dat de gemeente geen grond in nieuw te bouwen wijken moest koopen voor den aanleg van straten; dat de ondernemer kosteloos behoorde af te staan wat voor straten en wegen uit het oogpunt van gezondheid en welstand noodig was, en dat alleen wanneer aan dien eisch voldaan was, de gemeente de hardmaking, verlichting, riolering enz. van die straten ten haren laste moest nemen; dat ook de gemeente geen grond moest aankoopen voor aansluitingspunten voor eventuele latere uitbreiding, maar dien aankoop aan de ondernemers dier uitbreiding moest overlaten.

Het rapport der commissie werd in behandeling genomen in de raadsvergadering van 23 Febr. 1878. Van de zijde der raadsleden die zich vereenigden met de minderheid der commissie, werd in hoofdzaak aangevoerd, dat bij aanneming van een der voorstellen van de meerderheid inderdaad een subsidie aan de onderneming zou verleend worden; dat het echter niet in het belang der gemeente is den aanleg van een boulevard met prachtige huizen op die wijze te begunstigen, daar die, indien er behoefte aan is, toch wel zal tot stand komen door den particulieren ondernemingsgeest en er in iedere stad ook minder aanzienlijke straten moeten zijn; dat hetgeen voor de gezondheid en de veiligheid noodig is, kan worden verkregen krachtens de bouwverordening; dat het geven van een subsidie onbillijk zou zijn tegenover vroeger

uitgevoerde ondernemingen die geen subsidie hebben genoten en een gevaarlijk antecedent zou opleveren voor de toekomst; dat het kan betwijfeld worden of de voorgenomen uitbreiding wel gevorderd wordt door de bestaande behoefte aan woonhuizen; dat indien dit niet het geval mogt zijn, en het dus mogt gebeuren dat er niet veel vraag was naar woningen aan de nieuwe straten, de gemeente reeds zeer bezwaard zou zijn met de kosten van bestrating, riolering enz.; dat de raad van Arnhem bij eene vroegere gelegenheid (notulen van 21 Nov. 1874) gemeend heeft geene wegen te moeten overnemen dan bestraat en gerioleerd; dat de gemeenteraad van Rotterdam in beginsel hetzelfde heeft aangenomen, en dat de raad van 's Gravenhage, blijkens de notulen van de raadsvergadering van 24 Dec. 1872, wel is waar, om de uitbreiding der stad te bevorderen, niet denzelfden eisch gesteld heeft, maar toch van oordeel geweest is dat aan bouwondernemingen meer dan voldoende steun werd verleend wanneer de gemeente, na de gronden voor de straten bestemd kosteloos verkregen te hebben, het bestraten, rioleren enz. voor hare rekening nam.

Van den anderen kant werd aangevoerd, dat hier geen sprake was van het geven van een subsidie, maar van het besteden eener zekere som om te verkrijgen wat anders niet te verkrijgen is; dat toch blijkens de ondervinding, opgedaan bij de toepassing der bouwverordening van 1871, het gemeentebestuur daaraan niet genoeg magt ontleent om in ieder geval te kunnen vorderen wat in het publiek belang noodig is en er nooit aanleiding geweest is om eene grootere breedte voor straten te bepalen dan 12 meters; dat het gebeurde in 1874 niets kan afdoen, omdat toen een straat was ontworpen van niet meer dan 12 meters, en dat een besluit in den zin der thans aanhangige voorstellen van de meerderheid der commissie ook in het vervolg alleen dan als antecedent zou kunnen worden ingeroepen, wanneer er behoefte was aan even breede straten als thans wenschelijk geoordeeld worden; dat in dit geval ook moeten in aanmerking genomen worden de voor rekening van den ondernemer komende kosten van ophooging van den grond, welke f 2.50 per meter bedragen.

De uitslag was dat het tweede voorstel van de meerderheid werd aangenomen; derhalve werd besloten voor f 40.000 aan te koopen 10000 centiaren grond, bestemd om aan zekere aan te leggen straten eene breedte te geven van respectivelijk 20 en 15 meter.

Aan dit besluit hebben Ged. Staten van Gelderland hunne goedkeuring onthouden bij besluit van 6 Maart 1878, n°. 39. Bij het nemen van dit besluit hebben Ged. Staten gelet op het verhandelde in de raadsvergadering van 23 Febr., zij hebben daarbij voorts overwogen, dat art. 1 der bouwverordening aan Burg. en Weth. de bevoegdheid geeft om de breedte van aan te leggen straten aan te wijzen; dat die bevoegdheid medebrengt om te zorgen dat de gemeente, voor zoover zij belang heeft bij die straten, wake dat de breedte voldoende zij; dat wanneer de adressant het wenschelijk acht dat meerdere breedte aan de straten worde gegeven dan door Burg. en Weth. is bepaald, zijn eigen belang er hem voorzeker toe zal brengen om zijn wensch te verwezenlijken; dat het raadsbesluit een gevaarlijk antecedent daarstelt en moet geacht worden te zijn in strijd met de finantiele belangen der gemeente.

De raad van Arnhem heeft tegen dit besluit van Ged. Staten voorziening gevraagd bij den Koning.

De raad voert in hoofdzaak aan, dat de ervaring verkregen onder de werking der bouwverordening leert dat bij eene belangrijke uitbreiding slechts in overleg met en ten gevolge van de bereidwilligheid van de eigenaren der bouwterreinen de breedte, voor de straten benoodigd, zonder moeijelijkheden heeft kunnen verkregen worden, en dat ook dan zelfs die breedte nimmer op meer dan op 10 of 12 M. heeft kunnen worden vastgesteld; dat wanneer er geene medewerking is van de zijde der eigenaren, men gevaar loopt dat zij eene goede regeling bemoeijelijken door aan verschillende personen te verkoopen stukken grond van geringe diepte, waarvan niets kan worden afgenomen tot verbreeding der aan te leggen straten of wegen; dat deze ervaring, zoowel als die in andere gemeenten van ons land opgedaan, tot het besluit leidt dat, om onder de bestaande wetgeving en de gevestigde jurisprudentie bij belangrijken aanbouw voldoende te kunnen waken voor hetgeen in het belang der volksgezondheid en van eene goede politie noodig kan zijn, twee wegen inzonderheid aanbeveling verdienen, nl. onteigening krachtens eene wet of overleg met de eigenaren; dat bij toepassing van het eerste middel in dit geval, behalve den aankoopsprijs van den grond, f 2.50 per vierk. meter zou hebben moeten worden uitgegeven voor ophooging van het terrein, en de gemeente zelve de kansen der onderneming voor hare rekening zou gehad hebben; dat nu de ondernemer die kansen voor zijne rekening neemt en 23000 vierk. meter watervrij opgehoogden grond voor niet aan de gemeente aanbiedt; dat dit voldoende zou zijn voor straten van 12 meter breedte; dat echter in verband met den voorgenomen aanleg op breede schaal, waardoor het gemeentebelang vooral met betrekking tot de eischen der gezondheid zeer wordt bevorderd, de raad zoowel als de ondernemer aan een der wegen een breedte wenschte te geven van 20 meter en het onredelijk voorkwam dat ook die meerdere breedte geheel ten laste van laatstgenoemde zou zijn; dat bovendien in aanmerking dient genomen te worden dat meermalen de vraag is geopperd of de gemeente niet de noodige werken zou behooren uit te voeren om de thans bij hoogen rivierstand plaats hebbende gedeeltelijke overstrooming van de Parkstraat en eenige andere straten tegen te gaan en eenen beteren afloop te geven aan de Rietebeek; dat die werken f 28.400 zouden kosten, en dat nu door het ontworpen plan in de beide genoemde aangelegenheden wordt voorzien; dat eindelijk de gelegenheid wordt geopend voor eene verdere uitbreiding van den aanbouw.

De raad zegt nog niet te begrijpen hoe hier een gevaarlijk antecedent zou worden daargesteld, daar latere ondernemers alleen dan er aanspraak op zouden kunnen maken dat grond van hen werd aangekocht voor wegen of straten, indien zij geheel in gelijke omstandigheden verkeerden als de tegenwoordige ondernemer.

Bij het adres is eene kaart overgelegd, waarop verschillende vroegere uitbreidingen der bebouwde kom zoowel als de thans ontworpene zijn voorgesteld.

Ged. Staten, omtrent dit adres gehoord, zeggen in hoofdzaak dat het raadsbesluit is genomen met 14 tegen 8 stemmen; dat hun het gevoelen der minderheid van de raadscommissie zeer juist is voorgekomen; dat het voorstel der minderheid in overeenstemming was met het in 1874 door den raad van Arnhem aangenomen beginsel; dat bij den aanleg van de Parkstraat te Arnhem is gebleken dat de aanleg van een breede straat in het belang van den ondernemer is; dat de tegenwoordige ondernemer

dan ook de f 40.000 slechts eene "kleine bijdrage" noemt, "eene meer zedelijke dan materiele ondersteuning", waaruit genoegzaam is af te leiden dat ook zonder die bijdrage het werk wel zal kunnen tot stand komen; dat zij bij deze overtuiging des te meer tot het niet goedkeuren van dat raadsbesluit geleid zijn door de bepaling van art. 1 der in 1871 aangevulde bouwverordening "niemand mag nieuwe straten enz. aanleggen dan op de breedte en in de rigting door Burg. en Weth. aan te wijzen", waardoor Burg. en Weth. bevoegd zijn, zoo zij dit noodig achten, eene breedte van meer dan 12 M., zelfs eene breedte van 20 M., te vorderen.

Ged. Staten merken op, dat de raad besloten heeft in beroep te komen in eene vergadering waar van de 23 leden niet meer dan 16 waren opgekomen, van welke 16 zich 7 tegen het beroep verklaarden, waaruit mag worden afgeleid dat althans een aanzienlijk getal raadsleden de juistheid van het besluit van Ged. Staten erkent.

Tegen den inhoud van het adres van den raad wordt nog in hoofdzaak door Ged. Staten aangevoerd, dat Burg. en Weth. bij de bepaling van de breedte der straten, waartoe zij volgens de bouwverordening bevoegd zijn, alleen het gemeentebelang behooren in het oog te houden en zich niet alleen te laten leiden door bereidwilligheid en welwillendheid van eigenaren van grond; voorts dat in geen geval de gemeente genoodzaakt zou kunnen worden eene waterkeering aan te leggen in het belang van door particulieren gestichte gebouwen; dat dus het tegemoet komen van den ondernemer, onder voorwendsel dat het gemeentebestuur anders zoodanig werk zou hebben te maken, weinig overeen te brengen is met een zooveel mogelijk spaarzaam besteden van gelden die door de ingezetenen moeten worden opgebragt.

Ged. Staten zeggen ten slotte, dat nog vele terreinen in de omgeving van Arnhem voor uitbreiding der bebouwde kom zijn dienstbaar te maken; dat wanneer aan deze aanvrage wordt voldaan, er andere zullen volgen, waaraan, wil men billijk wezen, eveneens zal moeten worden voldaan; en dat zij, Ged. Staten, overtuigd dat de bouwverordening het gemeentebestuur in staat stelt, om eene grootere breedte der straten dan van 12 M., indien die in het belang der gemeente noodig is, zonder betaling te bekomen en elke schadeloosstelling deswege mitsdien als eene noodelooze uitgave moet aangemerkt worden, met het oog op den zeer ongunstigen staat van Arnhems gemeentefinantien, meenen niet te mogen medewerken tot eene geldverspilling die reeds dadelijk den schuldenlast der gemeente zou verzwaren, en die bovendien het gemeentebestuur in de noodzakelijkheid zou brengen haar door meerdere te doen volgen.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 Mei 1878.

Sedert zijn bij de Afdeeling ingekomen twee memorien, eene door H. J. Heuvelink Jr., eene door Burg. en Weth. van Arnhem ten gevolge eener hun door den gemeenteraad gedane opdragt ingediend.

Die memorien hebben in hoofdzaak dezelfde strekking en komen ook in eenige bijzonderheden overeen.

In beide memorien wordt ontkend dat het in de stukken aangehaald raadsbesluit van 21 Nov. 1874, waarbij de raad besloten heeft zich bereid te verklaren den weg

door Hulkestein in onderhoud voor de gemeente over te nemen, onder voorwaarde dat de aanleg ten genoege van het dagelijksch bestuur zal zijn geschied, hier iets zou kunnen afdoen. In de eerstgenoemde memorie wordt meer bepaaldelijk beweerd dat wegens de ligging van het terrein waarvan toen sprake was, geene vergelijking tusschen toen aanhangige en de tegenwoordige zaak kan gemaakt worden; in de tweede memorie wordt omtrent dit punt gezegd, dat op 21 Nov. 1874 volstrekt geen beginsel is aangenomen maar alleen eene beslissing genomen in het toen behandelde geval.

In beide memorien wordt er op gewezen dat een dergelijke aanleg in het oostelijk en zuidelijk deel der gemeente, als thans een bijzonder persoon wil ondernemen, bij de onteigeningswet van 1 Sept. 1854 (*Stbl.* no. 127), waarvan wegens de hooge kosten door de gemeente geen gebruik gemaakt is, van algemeen belang is geoordeeld. In beide memorien wordt hierin een reden gezien voor het verleenen der gevraagde ondersteuning door de gemeente, ofschoon de ondernemer erkent dat hij zich niet voorstelt anders bij zijne onderneming schade te zullen lijden.

Ook wordt er in deze memorien op nieuw met aandrang op gewezen dat in het plan begrepen is de beveiliging van een *bestaand* gedeelte der stad tegen overstrooming, eene zaak die de gemeente niet zou kunnen nalaten zich aan te trekken, ook omdat de tegenwoordige toestand uitgaven van gemeentewege bij hoogen waterstand noodzakelijk maakt.

Burg. en Weth. zetten nogmaals uitvoerig uiteen dat de bouwverordening overleg met de ondernemers niet overbodig maakt; zij beweren voorts, met verwijzing naar vroegere briefwisseling met Ged. Staten en naar het daarop gevolgde Kon. besluit van 18 Nov. 1864 (*Stbl.* n°. 105), waarbij een artikel van genoemde verordening is vernietigd, dat steeds door het hooger administratief gezag aan het gemeentebestuur van Arnhem de bevoegdheid is betwist, die men thans het gemeentebestuur verwijt niet in onbeperkten zin te hebben uitgeoefend.

De heer Heuvelink zegt van zijnen kant, niet te kunnen aannemen dat het gemeentebestuur aan de verordening eene onbegrensde bevoegdheid zou kunnen ontleenen om de breedte van straten te bepalen.

In de memorie van Burg. en Weth. wordt nog aangevoerd:

dat de eigenaars van zeker terrein aan den Mussenberg, vermoedelijk door Ged. Staten bedoeld toen zij van in de toekomst te verwachten aanvragen spraken, reeds de noodige wegen op dat terrein hebben aangeboden zonder eenige voorwaarde te stellen of vergoeding te vragen;

dat Ged. Staten, wijzende op het aantal raadsleden die tegen gestemd hebben, zeker niet bedoelen dat alleen besluiten met algemeene stemmen genomen als geldige wilsuitingen van den raad zouden mogen worden aangemerkt; maar dat, wanneer dan toch op deze wijze op de afzonderlijke stemmen der leden wordt gelet, er gevaar schijnt te bestaan dat het toezigt van Ged. Staten buiten de grenzen der wet overga in de aan den raad behoorende beoordeeling van de huishoudelijke zaken der gemeente. Wat eindelijk betreft het oordeel van Ged. Staten omtrent de finantien der gemeente Arnhem, beroepen Burg. en Weth. zich op den hoogen koers der inschrijvingen voor de onlangs aangegane geldleening en leggen zij over de stukken over de begrooting voor 1878 gewisseld, waaruit blijkt dat Ged. Staten bij de behandeling

dier begrooting op grootere spaarzaamheid hebben aangedrongen, maar de raad heeft getracht aan te toonen dat hetgeen door de gemeente in den laatsten tijd gedaan is en hetgeen zij voortgaat te doen, slechts strekt tot voorziening in de bestaande behoefte op velerlei gebied en tot volledige uitvoering van wetten, en dat ook bij eene goede regeling der belastingheffing van de draagkracht der ingezetenen niet te veel gevergd zal worden.

De heer H. J. Heuvelink Jr. treedt zelf als belanghebbende in deze zaak op.

Na lezing van het rapport vroeg de Voorzitter of de heer Heuvelink er nog iets bij wenschte te voegen, waarop deze verklaarde dat de volledigheid zoodanig was, dat hij er voor bedankte.

De heer Meeussen deed toen een vraag van localen aard, waarop de heer Heuvelink bevestigend antwoordde.

Daar de heer Meeussen bewees, dat hij de plaatselijke gesteldheid goed kende, zeide de heer Heuvelink:

„Dan is zeker ook door u opgemerkt dat reeds verschillende straten tegen dat lage terrein stuiten, dat zich daar een vooruitgeschoven wijk gevormd heeft, en mijn voorgesteld plan, reeds op zich zelf een goed geheel, de verschillende onderdeelen tot een goed afgerond geheel zamenvat".

De heer Heuvelink betoogde voorts, dat de heer Meeussen ook overtuigd moest zijn dat in deze geene overdrijving was met te beweren dat door de uitvoering van zijn plan het wijk, van ouds bekend onder den naam van 't Spijker, en door duizenden bewoond, voor inundatie gevrijwaard werd, en Ged. Staten al zeer oppervlakkig de zaak beschouwd moeten hebben, om te kunnen beweren, als zoude die watervrijmaking slechts dienen voor het uit te voeren plan.

De heer Meeussen vroeg verder:

„Maar wanneer de wegen nu smaller werden of dat niet voordeeliger was" — waarop door den heer Heuvelink werd geantwoord:

De waarde van terreinen bepaalt zich naar de uitgestrektheid langs den openbaren weg. Bij een zelfde terrein, doorsneden met een weg van eene dubbelde breedte als voor eene behoorlijke bebouwing noodig is, zal de verhouding der gevellengten langs die wegen staan als 1 tot 4. Maar dat wenschte hij niet uit te voeren.

't Is juist dat terrein-exploiteren op die schaal dat het schoone van Arnhem wegneemt, en voor het oogenblik moge het voordeeliger schijnen, in de toekomst moet het nadeelig voor de gemeente zijn.

De heer Meeussen vroeg wijders of de heer Heuvelink niet een heerenhuis met grooten tuin aangekocht had om de aansluiting aan de Singels te bevorderen?

Die vraag werd door den heer Heuvelink met *ja* beantwoord en er bij gevoegd dat reeds in 1854 de gemeente getracht heeft verbeteringen in dat wijk aan te brengen; dat voor die uitvoering zelfs eene wet van onteigening werd verleend; dat men

evenwel voor de groote kosten terugdeinsde, en het hem (den heer H.) nu onbegrijpelijk voorkomt, dat, nu er een plan voorgesteld wordt van veel grooter omvang, bijna zonder finantieel bezwaar, Ged. Staten hunne goedkeuring meenen te moeten onthouden. Na zijne opvatting is de verwijzing naar de Gemeente-verordening, waarbij Ged. Staten vermeenen, dat Burg. en Weth. breedte van straten of wegen slechts hebben te bevelen, een motief van eenige waarde, waarop de onthouding van het Raadsbesluit is gebaseerd. De bewering, van hoe schooner het plan, des te meer winsten voor den ondernemer, is te kinderachtig om ze in een ernstige zaak ter neer te stellen. Maar, als de wil van Ged. Staten wet werd, waar zal het dan heen? Burg. en Weth., die dezen weg niet op willen, deelen mogelijk in des heeren H. gevoelen dat onbegrensde bevoegdheden geen waarde hebben en hij herinnert zich dat voor eenige jaren eene verordening bestond op het geven van rooijing die ook om hare onbegrensdheid aanleiding gaf tot vele onaangenaamheden en gewijzigd moest worden, toen bij het eerste daaruit voortvloeijend proces, de regter het onhoudbare der verordening aanwees.

Niemand meer iets te vragen hebbende, werd de behandeling dezer zaak gesloten.

III. het beroep *van J. J. Driessens, tegen een besluit van Burg. en Weth. van Groningen, van* 28 *Februarij* 1878, no. 9, *in zooverre daarbij eene voorwaarde is opgelegd aan de hem verleende vergunning tot oprigting van eene stoommachine, eene machinefabriek en eene smederij.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgend verslag uit:

Dit geschil van bestuur is ingevolge magtiging des Konings op den 27 Mei 1878 bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De adressant J. J. Driessens, smid, wonende te Noordlaren, heeft aan Burg. en Weth. der gemeente Groningen vergunning verzocht voor de oprigting 1°. eener stoommachine van 6 paardenkrachten; 2°. eener machinefabriek en 3°. van twee smidshaarden, — op het kadastraal perceel sectie B, n°. 3173, gemeente Groningen.

Tegen de inwilliging van dit verzoek werden bezwaren ingebragt namens Geert Veen, scheepskapitein te Pekel-A, en Willem Hofstede, alsmede door Pieter Muller en D. Veenhoff, allen eigenaars of gebruikers van naburige perceelen. Die bezwaren kwamen, onder meer andere, daarop neder, dat deze fabriek uitermate hinderlijk zou zijn voor de naburen, wegens het hevig geraas en geklop, dat zij zou veroorzaken.

Op dit laatste punt antwoordde de adressant: dat het geraas niet van ernstigen aard zal zijn en dat hij nooit buiten, maar altijd binnenshuis werkt.

Burg. en Weth. der gemeente Groningen hebben bij besluit van 28 Februarij jl. de verlangde vergunning verleend onder oplegging van eenige voorwaarden, waardoor zij meenden dat de gevreesde hinder zou worden voorkomen. De derde der voorwaarden luidt: dat alle werkzaamheden steeds binnen het op te rigten fabriekgebouw moeten plaats vinden en nimmer in de open lucht.

In dit besluit hebben alle belanghebbenden berust, met uitzondering van den adres-

sant. Hij heeft echter geen ander bezwaar, dan tegen de derde voorwaarde, hiervoor vermeld.

Bij adres van 14 April jl. heeft hij aan den Koning verzocht die voorwaarde op te heffen, omdat zij te drukkend is, aanleiding geven zal tot onaangename aanraking met de politie en niet zonder nadeel kan worden vervuld, omdat er in fabrieken, als waarvan hier sprake is, soms werkzaamheden voorkomen, die volstrekt niet in het fabrieksgebouw kunnen verrigt worden, maar alleen in de open lucht.

Dit adres is gesteld in handen van Ged. Staten der provincie Groningen, die daarover hebben gehoord Burg. en Weth. van Groningen. Deze berigtten op den 25 April jl. dat de gestelde voorwaarden naar hun oordeel blijkbaar noodzakelijk zijn ter voorkoming van de door de geburen aangevoerde bezwaren. Ten aanzien van het verbod om in de open lucht te werken bevat dit berigtschrift geen bijzondere beschouwingen. Ten slotte wordt daarin gezegd, dat de afkondiging van de verleende concessie is geschied op 28 Februarij jl. en dat dus het beroep, ingesteld op 14 April, niet-ontvankelijk is, omdat de termijn voor het beroep was verstreken.

Ged. Staten der provincie Groningen zijn ook van meening, dat het beroep, als te laat ingesteld, niet-ontvankelijk is.

Bij deze afdeeling is nog ingekomen eene korte memorie van den adressant, gedagteekend Groningen 9 Junij 1878, waarin hij opmerkt, dat hij alleen dan in de open lucht wenscht te mogen werken, wanneer de te bewerken voorwerpen, zooals brugliggers en stoomketels, van zoodanigen omvang zijn, dat zij moeijelijk of in het geheel niet binnen de fabriek kunnen worden opgesteld of bewerkt, — hetgeen echter zeer zelden voorkomt; dat ook de inrigting zijner fabriek, dewijl de stoommachines in het gebouw zijn geplaatst, van zelf medebrengt dat het werken in de open lucht tot de zeldzaamheden zal behooren; dat de opgelegde voorwaarde hem zou kunnen noodzaken om sommige bestellingen tot zijn nadeel te moeten afwijzen; dat die voorwaarde ook niet noodzakelijk is, omdat de fabriek zal worden opgerigt op een betrekkelijk ruim terrein aan een kanaal en in eene niet zeer bevolkte buurt buiten de stad.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Drie-en-twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 3 *Julij* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 20 Junij 1878, no. 23, houdende beschikking op het beroep ingesteld door *L. Verheijen, te Amsterdam, tegen een besluit van Burg. en Weth. van Sloten, van* 2 *Februarij* 1878, *waarbij hem vergunning is geweigerd om op het perceel, in die gemeente kadastraal bekend sectie C*, n°. 610, *eene kalkblusscherij op te rigten.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 224.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door L. Verheijen, te Amsterdam, tegen een besluit van Burg. en Weth. van Sloten van 2 Febr. 1878, waarbij hem vergunning is

geweigerd om op het perceel, in die gemeente kadastraal bekend sectie C., n°. 610, eene kalkblusscherij op te rigten;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 Junij 1878, n°. 29;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 15 Junij 1878, Litt. Q, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat bij het voorloopig onderzoek dezer zaak tegen het verleenen der vergunning bezwaren zijn ingebragt door twee eigenaars en gebruikers van aangrenzende landerijen en door den eigenaar en den gebruiker van eenen belendenden korenmolen, daarop nederkomende dat de inrigting nadeelig zou zijn voor de gezondheid van de menschen en van het vee en dat het verstuiven der kalk het meel in den molen zou bederven;

dat het gemeentebestuur daarop het verzoek heeft afgewezen, op grond, dat de inrigting schade zou veroorzaken aan de belendende bedrijven en aan de gezondheid;

Overwegende:

dat volgens de overgelegde beschrijving en teekening de kalk zal worden bewaard en gebluscht binnen de muren van een daartoe bestemd gebouw; dat dit zóó kan worden ingerigt, dat verstuiving van kalk naar buiten niet te vreezen zal zijn;

dat dus verstuiving alleen zou kunnen plaats hebben bij het vervoer der kalk naar en van de pakhuizen; dat echter de afstand tusschen het pakhuis en de ligplaats der vaartuigen, waarmede de kalk wordt aan- en afgevoerd, slechts 4 meter bedraagt en het gevaar van verstuiving dus voor den op 25 meter afstand staanden molen inderdaad zeer gering is, wanneer slechts bij dat vervoer de noodige voorzorg wordt in acht genomen; dat ook het ongerief, dat van de uit het gebouw opstijgende damp mogt ondervonden kunnen worden, kan worden voorkomen door het stellen van voorwaarden;

dat in dezelfde buurt, waar adressant zijne fabriek wenscht op te rigten, meerdere soortgelijke inrigtingen bestaan en dat die nooit tot klagten hebben aanleiding gegeven;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het bestreden besluit van Burg. en Weth. van Sloten van 2 Februarij 1878 aan L. Verheijen, te Amsterdam, en aan zijne regtverkrijgenden vergunning te verleenen om volgens de bij dit besluit behoorende teekeningen en beschrijving op het erf, gelegen aan de Kostverlorenvaart—Baarsjesweg, in de gemeente Sloten, kadastraal bekend sectie C, n°. 610, op te rigten eene kalkblusscherij en bewaarplaats van ongebluschte kalk, onder voorwaarde dat:

1°. de in het dak van het voor kalkblusscherij bestemde locaal aanwezige walmopeningen worden digtgemaakt, het geheele dak goed aangestreken worde en in dien toestand behouden blijve, zoodat daardoor geen damp of kalkdeeltjes naar buiten kunnen ontsnappen;

2°. in dat dak twee regtopstaande walmkokers worden aangebragt, waarvan elke

zijde binnen 'swerks een halve meter breed is, terwijl de hoogte 4 meter boven den nok van het dak zal moeten zijn;

3°. al de lichtopeningen in den gevel van genoemd locaal van glasramen worden voorzien, die niet geopend kunnen worden;

4°. de kalk naar en van de localen, waar die wordt opgeslagen, niet anders worde vervoerd dan in goed gesloten zakken;

5°. gedurende de bewerking der kalk in de blusscherij de op het erf uitkomende deur gesloten worde gehouden;

voorts te bepalen, dat de inrigting voltooid en in werking gebragt zal zijn binnen drie maanden na dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 20 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

BIJLAGE volgens art. 5 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95), behoorende bij het verzoek van L. Verheijen, tot oprigting van eene kalkblusscherij en bewaarplaats van ongebluschte kalk in de gemeente Sloten.

De kalkblusscherij en bewaarplaats van ongebluschte kalk zal worden opgerigt in doelmatige, daarvoor expresselijk gemaakte steenen gebouwen. Deze gebouwen zijn gelegen op een open erf aan een breed water, genaamd de Kostverlorenvaart, aan de uiterste grens der gemeente Sloten, kadastraal sectie C, n°. 610.

Ten oosten dier gebouwen is een breed voetpad en dan voornoemde vaart. Ten westen niets dan open weiland. Ten zuiden open erf en weiland, staande het naaste gebouw ten zuiden op een afstand van 200 meters. Ten noorden is op een afstand van minstens 25 meters een alleenstaande hooge korenmolen met woonhuis.

In de inrigting zal niets worden bewaard dan ongebluschte kalk; deze kalk wordt in een afzonderlijk gebouw op een steenen vloer volgens de nieuwe Belgische methode met weinig water besproeid en aldaar gebluscht, zoodat die toch reeds onschadelijke

warme waterdamp tot een minimum wordt gebragt, en door op het dak aangebragte ventilatie-kokers de lucht ingaat.

L. VERHEIJEN.

Behoort bij Kon. besluit van 20 Junij 1878, n°. 23.

Mij bekend,

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,

De Directeur van het Kabinet des Konings,

Bij afwezen,

A. C. OLTMANS,

Referendaris.

2°. van 24 Junij 1878, n°. 24, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den gemeenteraad van Huissen, tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland, van* 13 *Maart* 1878, n°. 37, *waarbij een post op de gemeente-begrooting is gebragt voor de jaarwedde, de kleeding en de bewapening van eenen tweeden veldwachter.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 231.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den gemeenteraad van Huissen, tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland van 13 Maart 1878, n°. 37, waarbij een post op de gemeentebegrooting is gebragt voor de jaarwedde, de kleeding en de bewapening van eenen tweeden veldwachter.

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 12 Junij 1878, n°. 35;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 20 Junij 1878, n°. 10, afd. Binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat op de begrooting der gemeente Huissen voor het dienstjaar 1878, toen die aan Ged. Staten van Gelderland ter goedkeuring werd aangeboden, onder anderen was uitgetrokken een post voor de jaarwedde van éénen veldwachter;

dat de Raad die begrooting van Ged. Staten heeft terug ontvangen met eene nota van aanmerkingen, waarin het wenschelijke werd aangetoond om in de gemeente Huissen eenen tweeden veldwachter aan te stellen en de gemeenteraad werd uitgenoodigd om de daarvoor benoodigde gelden alsnog op de begrooting te brengen

dat de Raad heeft geweigerd aan die uitnoodiging te voldoen en dat Ged. Staten

daarop bij hun bovenvermeld besluit, met toepassing van art. 212 der Gemeentewet, eene som voor de bezoldiging van eenen tweeden veldwachter, alsmede voor zijne kleeding en wapening, op de begrooting hebben gebragt;

dat de gemeenteraad van Ons de vernietiging van dit besluit heeft gevraagd, bewerende, dat de aanstelling van eenen tweeden veldwachter geheel onnoodig is; dat de finantiële toestand der gemeente die verhooging van uitgaven niet toelaat; dat in elk geval Onze Commissaris in de provincie Gelderland eerst een gemotiveerd besluit had moeten nemen, waaruit bleek van de noodzakelijkheid om het aantal veldwachters uit te breiden, en eenen tweeden veldwachter had moeten benoemen, met bepaling van diens jaarwedde, alvorens den gemeenteraad te kunnen verpligten om daarvoor gelden op de begrooting uit te trekken.

Overwegende:

dat de noodzakelijkheid der aanstelling van eenen veldwachter niet staat ter beoordeeling van den gemeenteraad, maar dat Onze Commissaris in de provincie, in overleg met den Burgemeester, daarover beslist;

dat het regt van benoeming, in art. 191, alinea 5, der Gemeentewet aan Onzen Commissaris toegekend, toch niet alleen de bevoegdheid insluit om den persoon aan te wijzen, die het veldwachtersambt zal bekleeden, maar ook de magt om te bepalen, of de noodzakelijkheid tot aanstelling van één of meer veldwachters bestaat; dat de benoeming van de veldwachters aan Onzen Commissaris, in overleg met den Burgemeester, is opgedragen, omdat de veldwachters niet uitsluitend met gemeentediensten, maar bovendien met de algemeene dienst belast zijn, en dat voor de behoorlijke verzekering der algemeene dienst ook vereischt wordt te kunnen zorgen, dat het getal der veldwachters voldoende zij;

dat van de beslissing door Onzen Commissaris, krachtens art. 191 der Gemeentewet genomen, geen beroep op Ons openstaat;

dat de gemeenteraad van Huissen dus, toen hem de meening van Onzen Commissaris was medegedeeld, dat hij in het belang der veiligheid en van een behoorlijk politietoezigt de aanstelling van eenen tweeden veldwachter noodzakelijk achtte, verpligt was geweest om voor die door de wet opgelegde uitgave eenen post op de begrooting te brengen;

dat de Gemeentewet geene bepaling inhoudt, waaruit men kan afleiden, dat de mededeeling van Onzen Commissaris, aangaande de noodzakelijkheid eener aanstelling, in zekere bepaalde vormen zou moeten geschieden, of wel dat eerst de benoeming moet geschieden, vóór de middelen behoeven aangewezen te worden;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n_o. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het bestreden besluit van Ged. Staten van Gelderland van 13 Maart 1878, het ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 24 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

Aan de orde is:

II. het beroep van *den schoolopziener in het 4e schooldistrict van Noordbrabant tegen eene beschikking van Ged. Staten, waarbij zij verklaren af te zien van hun voornemen om de uitbreiding van het onderwijs aan de openbare school te Ravenstein te bevelen.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Dit geschil van bestuur is, krachtens 's Konings magtiging, op den 29 April jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

In de jaren 1876 en 1877 hebben een aantal ingezetenen der gemeente Ravenstein, provincie Noordbrabant, zich gewend tot den gemeenteraad aldaar met het verzoek, dat van wege de gemeente meer uitgebreid lager onderwijs zou worden gegeven. Zij wendden zich ook tot Ged. Staten, met het verzoek, dat door hen, krachtens art. 17 der wet op het lager onderwijs, zou worden bevolen, dat van wege de gemeente meer uitgebreid lager onderwijs zou gegeven worden, namelijk in de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen, alsmede in de wiskunde. Verzoeken van dezelfde strekking werden ook gerigt tot den Koning.

De kerkeraad der Hervormde gemeente te Ravenstein gaf zijne instemming met het gedaan verzoek te kennen, bij adres aan den Koning gerigt, en wees daarbij op het bestaan te Ravenstein van zeker fonds, genaamd het Loterijfonds, bestemd tot bestrijding der kosten voor de latijnsche scholen te Ravenstein. De kerkeraad was van oordeel, dat die scholen, ten gevolge van de nieuwe wet op het hooger onderwijs, zouden vervallen en dat dan de inkomsten van bedoeld fonds zouden kunnen worden aangewend ter bestrijding der kosten van het meer uitgebreid lager onderwijs.

Over die verzoeken is gehoord de betrokken schoolopziener. Deze berigtte op den 19 April 1877 aan Ged. Staten, dat er te Ravenstein eene bijzondere school bestaat, door de gemeente gesubsidieerd, waarin meer uitgebreid lager onderwijs wordt gegeven; dat in die school, gevestigd in een gemeentegebouw, ongeveer 38 kostleerlingen zijn

en bovendien 15 à 20 jongens onderwijs genieten, maar dat dit onderwijs hoegenaamd niet voldoet aan de eischen, welke men tegenwoordig voor het uitgebreid lager onderwijs stelt.

Ten aanzien van de behoefte aan uitgebreid lager onderwijs te Ravenstein zeide de schoolopziener:

„Eene goede school voor uitgebreid lager onderwijs is naar mijn oordeel eene wezenlijke behoefte voor Ravenstein en voor de omliggende plaatsen.

„Die plaats, gelegen aan de Maas en aan den spoorweg Nijmegen—Tilburg, is het middelpunt van onderscheidene digt bij elkander gelegen kleine dorpen en als aangewezen om een centrum te worden ook voor het onderwijs, in die welvarende en vruchtbare landstreek.

„Eene openbare school voor uitgebreid lager onderwijs zou vooral gewenscht zijn met het oog op den aard der bevolking van Ravenstein, welke minder uit landbouwers dan wel uit eene nijvere handeldrijvende bevolking bestaat.

„De bepalingen der nieuwe wet op het hooger onderwijs zullen spoedig ook op de thans bestaande latijnsche school van toepassing zijn, en indien deze ten gevolge van dien wordt opgeheven, dan zal de behoefte aan uitgebreid lager onderwijs zich nog in hooger mate doen gevoelen en zal dit alsdan niet langer achterwege kunnen blijven zonder schade voor het onderwijs.”

Ten slotte was hij van oordeel, dat Ged. Staten, krachtens art. 17 der wet op het lager onderwijs, behoorden te bevelen, dat te Ravenstein onderwijs zal worden gegeven van wege de gemeente in de Fransche, Engelsche en Hoogduitsche talen en in de wiskunde.

De inspecteur van het lager onderwijs in de provincie Noordbrabant stemde, blijkens zijn ambtsberigt van 24 April 1877, geheel in met de zienswijze van den schoolopziener, behoudens deze enkele wijziging, dat hij het onderwijs in de Engelsche taal te Ravenstein niet noodzakelijk achtte.

Deze zaak is vervolgens in het breede behandeld en onderzocht door Ged. Staten. Dat er meer uitgebreid lager onderwijs behoort gegeven te worden te Ravenstein, werd door den gemeenteraad en door Ged. Staten niet ontkend; maar er werd van die zijde beweerd, dat de bijzondere gesubsidieerde school bij eene verbeterde inrigting volkomen voldoen kon aan de behoefte van meer uitgebreid lager onderwijs.

Van de andere zijde, nl. door het schooltoezigt en door requestrerende ingezetenen, werd betoogd dat de bijzondere school wegens verschillende omstandigheden aan de bedoelde behoefte niet voldeed en ook niet kon voldoen.

Op den 11 Januarij jl. hebben Ged. Staten verklaard, dat zij geen gebruik zouden maken van de bevoegdheid bij art. 17 der wet op het lager onderwijs geschonken, omdat de bijzondere school bij eenige door den gemeenteraad toegezegde verbeteringen het geven van meer uitgebreid lager onderwijs van wege de gemeente onnoodig maakte.

De betrokken schoolopziener heeft toen, bij adres van 23 Januarij jl., bij den Koning voorziening gevraagd en verzocht, dat de Koning zou gelieven te doen wat Ged. Staten, volgens hem, ten onregte nalieten te doen.

Dit adres is gesteld in handen van Ged. Staten, die, blijkens hun berigt van 8 Febr. jl., bij hunne meening bleven volharden.

Toen de zaak in dezen stand verkeerde, kwam daarin plotseling eene verandering. De onderwijzer namelijk van de bijzondere school hief zijne inrigting op, met het plan om die te verplaatsen naar Apeldoorn. Daarom is in dit verslag niet opgenomen hetgeen zoo breedvoerig in de stukken ten voordeele en ook ten nadeele der bijzondere school werd aangevoerd. Evenmin scheen het noodig in dit verslag uit te weiden, na die opheffing, over den invloed welken het bestaan der school anders op de beslissing van deze zaak zou hebben kunnen uitoefenen.

Ged. Staten hebben, bij missive van 12 April jl., te kennen gegeven, dat zij, niettegenstaande de veranderde omstandigheden, bij hunne meening volharden, omdat het gemeentebestuur van Ravenstein, blijkens missive van 4 Maart jl., er op bedacht was te zorgen dat in eene bijzondere gesubsidieerde school voldoend meer uitgebreid lager onderwijs zal worden gegeven.

De betrokken schoolopziener heeft op den 11 Mei aan deze afdeeling eene memorie ingezonden, waarin o. a. wordt gezegd, dat, zeker nu er geen bijzondere school bestaat waar meer uitgebreid onderwijs gegeven wordt en er niets is gedaan te Ravenstein om in de behoefte aan dergelijk onderwijs te voorzien, er hoegenaamd geen grond, ja zelfs geen schijn van grond meer kan bestaan om aan de gemeente Ravenstein niet op te leggen de verpligting tot het doen geven van meer uitgebreid lager onderwijs, als in dergelijke gemeente onmisbaar.

Ook de kerkeraad der Hervormde gemeente te Ravenstein heeft aan de Afdeeling nog eene uitvoerige memorie ingediend, waarin de zienswijze van het schooltoezigt en het verzoek van de bedoelde ingezetenen van Ravenstein krachtig wordt ondersteund.

Als belanghebbenden treden op de heeren LANSCHOT, schoolopziener, en DE QUACK, predikant bij de Ned. Hervormde gemeente.

De heer LANSCHOT zegt, dat hij na het uitvoerig uitgebragte rapport en na al de in deze zaak gewisselde stukken, het niet noodig acht het beroep nader te adstrueren. Dit zou eerst dan te pas komen wanneer het rapport van den anderen kant mogt worden bestreden.

De heer DE QUACK, predikant bij de Ned. Hervormde gemeente, meent zich evenzeer te moeten refereren aan het uitgebragte rapport en de gewisselde stukken. Hij laat de beoordeeling van deze zaak verder aan de wijsheid en de regtvaardigheid van dezen Raad over.

De *Staatsraad* MEEUSSEN zegt, dat de schoolopziener in een zijner stukken te kennen heeft gegeven, dat, zoo de Koning meent, dat aan het verlangen van de ingezetenen moet worden voldaan, en dat dus eerst het beginsel mogt zijn uitgemaakt, dan later zal behooren bepaald te worden welke vakken het meer uitgebreid lager onderwijs, dat te Ravenstein zal worden gegeven, bevatten moet. Naar aanleiding hiervan vraagt de heer rapporteur of de appellant ook kan opgeven tot welke vakken zich bedoeld onderwijs zal moeten uitstrekken?

De heer Lanschot, schoolopziener, antwoordt daarop, dat naar zijne meening het meergemelde onderwijs zich moest uitstrekken tot de Fransche, Duitsche en Engelsche talen en ook tot de wiskunde. Door den inspecteur is echter het onderwijs van het Engelsch bestreden. Dat heeft den heer L. bevreemd. Hij meent toch te moeten wijzen op den bloeijenden handel in boter, die tusschen Ravenstein of in den omtrek en Engeland bestaat, en hoe nuttig het alzoo zijn kan, dat men de Engelsche taal kent. De geheele streek kan toch niet bogen op de groote mate van onderwijs, die men daar verkregen heeft. Dat die handel met Engeland nog al uitgebreid is, kan daaruit blijken, dat men hem verzekerd heeft, dat sommigen wel f 1000 daags daardoor winnen. Als er dus ooit behoefte bestaat aan het aanleeren van eene taal, dan is het zeker op dit oogenblik te Ravenstein. Daarom heeft het hem wel verwonderd dat de inspecteur dit bezwaar, wat de Engelsche taal betreft, heeft gemaakt. Over de noodzakelijkheid om Fransch, Duitsch en wiskunde te leeren zal hij niet uitweiden, daar hiertegen geen aanmerkingen zijn gemaakt.

III. het beroep van *F. S. Brandsma, te Dragten, van eene uitspraak van Ged. Staten van Friesland, in zake de Nationale Militie.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgende verslag uit:

Lammert Brandsma, loteling der ligting 1878 voor de gemeente Smallingerland, is volgens een overgelegd getuigschrift van den burgemeester dier gemeente de tweede van vier zonen, waarvan de oudste, loteling der ligting 1877, een plaatsvervanger heeft gesteld, die volgens een overgelegd bewijs in dienst is, en de twee jongste nog beneden den militiepligtigen leeftijd zijn.

Hij is door den militieraad op 14 Maart voor de dienst aangewezen. Op een tegen die uitspraak bij Ged. Staten van Friesland ingediend bezwaarschrift is bij besluit van 9 Mei eene afwijzende beschikking genomen. Ged. Staten hebben daarbij gelet op de bepaling van art. 97 der militiewet, dat gedurende tien dagen, te rekenen van den dag, waarop de militieraad eene uitspraak deed, tegen die uitspraak bezwaren bij Ged. Staten kunnen worden ingebragt. Zij hebben voorts overwogen, dat de uitspraak van den militieraad heeft plaats gehad den 14 Maart en het bezwaarschrift is gedagteekend 15 April; dat dus de bezwaren niet zijn ingediend binnen tien dagen. Nog hebben Ged. Staten overwogen dat de adressant verklaart dat hij wegens zijn getrokken hoog nummer (hij heeft getrokken 103, terwijl het getal lotelingen bedroeg 107) verzuimd heeft zijn regt op vrijstelling van dienst bij den militieraad tijdig te doen gelden; en dat volgens art. 98 der wet geene bezwaren bij Ged. Staten kunnen worden ingediend tegen eene uitspraak van den militieraad, zonder dat de loteling eenige reden van vrijstelling heeft ingebragt. Op die gronden is besloten aan den adressant te kennen te geven dat aan zijn te laat ingediend bezwaarschrift geen gevolg kan worden gegeven.

Van deze beslissing van Ged. Staten is de vader van den loteling bij een adres

van 14 Mei, dat op 16 Mei bij Z. M. kabinet was ingekomen, in beroep gekomen bij den Koning. Hij voert aan dat zijn zoon als reden van vrijstelling kon doen gelden de dienst, door een plaatsvervanger, van zijn ouderen broeder; dat hij echter ten gevolge van dwaling een verzuim heeft begaan; dat namelijk de stukken, bedoeld in art. 53 der wet op de nationale militie, tot het verkrijgen van vrijstelling wegens broederdienst, door hem niet zijn ingediend in de eerste zitting van den militieraad te Heerenveen, welke gehouden is den 14 Maart, maar dit op den 21 Maart daaraanvolgende is geschied; dat de militieraad in de tweede zitting, gehouden op 11 April, zich niet bevoegd heeft geacht op de uitspraak van den 14 Maart, waarbij zijn zoon voor de dienst is aangewezen, terug te komen;

dat hij zich bij adres, gedagteekend 15 April, gewend heeft tot Ged. Staten van Friesland, met verzoek alsnog aan zijn zoon vrijstelling wegens broederdienst te verleenen; dat daarop genomen is de beschikking van 9 Mei, hiervoren vermeld.

De Commissaris des Konings in Friesland, omtrent dit adres gehoord, verwijst naar den inhoud der beschikking van Ged. Staten.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 11 Junij 1878.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vier-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Dingsdag, 9 *Julij* 1878.

(Geopend ten 12 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendaris, Mr. G. J. Royaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 18 Junij 1878, no. 10, houdende beschikking op het beroep door den *raad der gemeente Groningen ingesteld van de beslissing van Ged. Staten van Groningen van* 1 *Februarij* 1878, *no.* 99, 1e *afd.*, *waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van den raad van* 22 *December* 1877, *no.* 6, *tot wijziging van den ligger der wegen en voetpaden in de gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 208.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, door den raad der gemeente Groningen bij Ons ingesteld van de beslissing van Ged. Staten van Groningen van 1 Februarij 1878, no. 99, 1e afd., waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van den raad van 22 December 1877, no. 6, tot wijziging van den ligger der wegen en voetpaden in de gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 29 Mei 1878, n°. 24;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 13 Junij 1878, n°. 7, Afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat de raad der gemeente Groningen bij besluit van 22 December 1877 heeft besloten van den ligger der wegen en voetpaden in de gemeente af te voeren elf bij de gemeente in onderhoud zijnde wegen of paden, door vermelding van hun volgnummer in den ligger en verdere bijzonderheden in het besluit aangeduid;

dat Ged. Staten van Groningen bij besluit van 1 Februarij 1878 hebben te kennen gegeven, dat dit besluit van den raad niet kan worden goedgekeurd, zoowel omdat niet waren nageleefd de voorschriften van art. 12 en volgende artikelen van het reglement op het toezigt der wegen in de provincie Groningen, volgens Ged. Staten op grond van art. 20 van het reglement bij elke wijziging van den ligger in acht te nemen, als omdat ook de wegen bij gemeenten in onderhoud, als zijnde bij art. 1 van het reglement niet uitgezonderd en bij de artt. 30, 48 en andere vermeld, op den ligger moeten gebragt worden;

dat de gemeenteraad, krachtens art. 65 van het reglement, bij Ons in beroep is gekomen;

dat de raad in de eerste plaats aanvoert, dat art. 20 van het reglement de naleving van de voorschriften der voorafgaande artikelen alleen vordert bij verandering in de bestaande wegen, niet bij het roijeren van sommige wegen van den ligger;

dat de raad voorts aanvoert, dat het reglement, ten doel hebbende de veiligheid en bruikbaarheid der wegen te verzekeren, niet toepasselijk behoeft te zijn op wegen bij de gemeente in onderhoud, dewijl daarvoor de Gemeentewet reeds zorgt bij art. 179*h*;

dat dan ook bij art. 30 van het reglement de gemeentewegen van de schouwing zijn uitgezonderd; dat art. 47, aanwijzende de maatregelen tegen eenen nalatigen onderhoudspligtige te nemen, bij gemeentewegen niet zou kunnen worden toegepast; dat, indien het reglement op gemeentewegen toegepast moest worden, art. 20 den raad ten aanzien van beplanting van gemeentewegen afhankelijk zou maken van Burg. en Weth.; art. 55 aan Burg. en Weth. zou opdragen gebreken te doen herstellen ten koste der gemeente, een voorschrift, dat de provinciale wetgever niet noodig had te geven; en verschillende politie-bepalingen van het provinciaal reglement, zooals die van art. 68 *f*, *u* en *v* (betreffende noodstallen, scharenslijperskarren en de spoorbreedte, belasting en bespanning van rij- en voertuigen), naast de gemeentelijke politieverordening tot moeijelijkheden aanleiding zouden geven;

dat, indien de gemeentewegen op den ligger moesten gebragt worden, ook al de stadstraten er op zouden moeten vermeld worden;

dat eindelijk onder de wegen, die men wil roijeren, ook behoort de stationsweg, die ook zal voorkomen op den ligger, opgemaakt volgens het Koninklijk besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55), en waarop dus van elders toezigt zal worden uitgeoefend;

Overwegende:

dat het reglement de waarborgen, welke het door de voorschriften van art. 12 en

volgende, bij vaststelling van den ligger in acht te nemen, aan belanghebbenden heeft willen verschaffen, inderdaad niet zou opleveren, indien de vastgestelde ligger kon gewijzigd worden, zonder dat dezelfde voorschriften behoefden te worden nageleefd;

dat ook de wijziging van eenen ligger eene handeling is geheel van denzelfden aard als de oorspronkelijke vaststelling;

dat dus het reglement niet anders kan bedoelen, dan dat de vormen, voor de vaststelling voorgeschreven, ook bij wijziging zullen worden in acht genomen;

Overwegende:

voorts, dat bij art. 1 van het reglement van de wegen, waarop het toepasselijk is, wèl worden uitgezonderd de wegen in onderhoud bij het Rijk of de provincie, maar niet die in onderhoud bij eene gemeente;

dat hieruit is af te leiden dat wegen bij gemeenten in onderhoud aan de bepalingen van het reglement zijn onderworpen;

dat dit wordt bevestigd door verschillende andere artikelen van dit reglement; dat toch art. 30 zegt dat aan Burg. en Weth. behoort, behalve de zorg voor het beheer en onderhoud der gemeentewegen, de schouwing *over alle overige wegen, aan de bepalingen van dit reglement onderworpen*, met ééne uitzondering, welke hier niet ter zake doet, en art. 48 eene bepaling bevat omtrent contracten van aanbesteding van het onderhoud van wegen, waarmede de gemeente belast is;

dat nu art. 9 bepaalt, dat een ligger wordt opgemaakt van de wegen, bij art. 1 omschreven, zoodat ook de wegen bij gemeenten in onderhoud op den ligger behooren voor te komen;

dat derhalve de gemeenteraad van Groningen ten onregte er toe is overgegaan de elf in zijn besluit van 22 December 1877 genoemde wegen, als zijnde bij de gemeente in onderhoud, van den ligger af te voeren;

dat dit besluit evenmin geregtvaardigd is ten aanzien van den weg, op den ligger voorkomende onder n°. 16, als ten aanzien der overige genoemde wegen, daar, indien die weg valt in de termen van art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) en van het Kon. besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 35), hierdoor de toepasselijkheid van het provinciaal reglement op dien weg niet wordt uitgesloten;

dat derhalve Ged. Staten van Groningen teregt bij hun besluit van 1 Februarij 1878, n°. 99, 1e afdeeling, hunne goedkeuring aan het besluit van den raad van Groningen van 22 December 1877, n°. 6, hebben onthouden;

Gezien het reglement op het toezigt der wegen in de provincie Groningen, vastgesteld bij besluit der Staten dier provincie van 10 Julij 1854, goedgekeurd bij Ons besluit van 2 Augustus 1854, n°. 52, gewijzigd bij besluiten der Staten van 14 Julij 1864, 9 November 1864, 13 Julij 1865 en 21 Julij 1875, goedgekeurd bij Onze besluiten van 29 September 1864, n°. 40, 2 December 1864, n°. 61, 14 Augustus 1865, n°. 45, en 21 Augustus 1875, n°. 27;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het beklaagde besluit van Ged. Staten van Groningen, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 18 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

2°. van 25 Junij 1878, n°. 24, houdende beschikking op het geschil over *de woonplaats van de arme krankzinnige Philomene Steijns, tijdens hare opneming in het krankzinnigengesticht te Delft op* 1 *December* 1877.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 244.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Onze beslissing onderworpen geschil over de woonplaats van de arme krankzinnige Philomene Steijns, tijdens hare opneming in het krankzinnigengesticht te Delft op 1 December 1877;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 12 Junij 1878, n°. 30;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Junij 1878, La. F, afd. Binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat genoemde behoeftige is geboren den 6 Sept. 1859 te Hontenisse, in welke gemeente zij heeft gewoond met en bij hare ouders; dat eerst haar vader is overleden en daarna, in 1875, ook hare moeder en wettige voogdes; dat na het overlijden der moeder geen voogd of toeziende voogd over haar is benoemd; dat zij den 3 Nov. 1877 op achttienjarigen leeftijd, en dus nog minderjarig zijnde, is gaan inwonen als dienstbode bij een gezin te Hulst; dat zij weinige dagen daarna plotseling krankzinnig is geworden, toen naar Hontenisse is teruggevoerd en op 1 December d. a. v. naar het gesticht te Delft is gebragt;

Overwegende:

dat de bedoeling van den wetgever blijkbaar is geweest als wettelijk domicilie van de minderjarigen aan te wijzen de woonplaats van de personen die met de uitoefening hunner burgerlijke regten zijn belast, zoodat in een geval, als waarvan hier sprake is, de minderjarige zou moeten geacht worden woonplaats te hebben in de gemeente, waar haar voogd gedomicilieerd is;

dat na het overlijden der moeder geen voogd of toeziende voogd over haar benoemd is;

dat wèl is beweerd, dat de behoeftige hare woonplaats niet naar elders heeft overgebragt en dat zij dus zou moeten geacht worden nog te Hontenisse woonplaats gehad te hebben op 1 Dec. 1877, maar dat dit beweren is onaannemelijk; dat zij toch in die gemeente geen domicilie heeft gehad uit eigen hoofde, maar slechts volgde het domicilie harer ouders, en dat het ophouden van die betrekking de minderjarige geen eigen domicilie heeft doen verkrijgen, hetwelk trouwens een minderjarige, volgens het Burg. Wetboek, niet hebben kan;

Gezien de wet op het armbestuur en art. 78 van het B. W.;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat in deze geene woonplaats kan worden aangewezen en dat mitsdien de kosten van overbrenging naar en verpleging in een gesticht voor krankzinnigen voor Philomene Steijns van Rijkswege zullen worden voldaan uit de fondsen voor dergelijke uitgaven bestemd.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, en aan de Algemeene Rekenkamer tot informatie.

Het Loo, den 25 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS
Referendaris.

3o. van 30 Junij 1878, no. 19, houdende beschikking op het beroep ingesteld door *J. A. Auping, te Deventer, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van* 14 *Maart* 1878, *waarbij hem vergunning is geweigerd om op het perceel, kadastraal bekend sectie E,* n°. 5512, *aan de Stroomarkt, eene smederij op te rigten.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 260).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door J. A. Auping, te Deventer, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 14 Maart 1878, waarbij hem vergunning is geweigerd om op het perceel, kadastraal bekend sectie E, n°. 5512, aan de Stroomarkt, eene smederij op te rigten;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 Junij 1878, n°. 36;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 26 Junij 1878, n°. 139, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat het gemeentebestuur van Deventer de voorschreven vergunning heeft geweigerd omdat de inrigting onmiddellijk zou grenzen aan de eetzaal van het logement „de Keizerskroon”, aan de slaapkamers daarboven en aan de woonhuizen van andere eigenaren; dat het logement bij de oprigting der smederij veel in waarde zou verminderen; dat een nieuw op te rigten bedrijf de uitoefening van een ander sedert jaren gevestigd bedrijf niet mag hinderen en benadeelen; dat de smederij daarenboven hinder van ernstigen aard zou veroorzaken door het ter bewoning ongeschikt maken van aangrenzende woonhuizen of gedeelten van woonhuizen van andere eigenaren; dat de appellant heeft beweerd dat zijne smederij, waarin geen stukken van groote afmeting gesmeed zullen worden, geen grooten hinder kan veroorzaken; dat de eetzaal van het logement niet grenst aan de smederij; dat zeven eigenaars of gebruikers van naburige perceelen hebben verklaard, geen bezwaar tegen de inwilliging van het verzoek te hebben;

Overwegende:

dat uit de overgelegde teekening blijkt, dat het lokaal, waarin de smederij zou worden uitgeoefend, onmiddellijk grenst aan de keuken van het logement, waarboven zich logeervertrekken bevinden en in de nabijheid is eener zaal, die, al is zij niet de gewone eetzaal, toch wel voor dat doel wordt gebezigd en waarboven ook kamers zijn, die voor slaapkamers verhuurd worden;

dat het gedruisch, door de smederij te weeg gebragt, die kamers voor het gebruik minder geschikt zou maken en dat het bestaan van den logementhouder dus door het tot stand komen der smederij zeer zou benadeeld worden;

dat onder die omstandigheden de smederij moet geacht worden aanleiding te zullen geven tot schade aan het bedrijf van een nabuur;

dat aan den gevreesden hinder door geen genoegzame voorzorgen kan worden te gemoet gekomen;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bevestigen het bestreden besluit van Burg. en Weth. van Deventer en het ingestelde beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 30 Junij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

Aan de orde is:

II. het beroep van *den gemeenteraad van Strijen, tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland, waarbij goedkeuring is onthouden aan een raadsbesluit tot het doen van buitengewone uitgaven tot voorziening in allereerste en onvermijdelijke behoeften van algemeene armen, nader te vereffenen met het deswege toe te kennen subsidie.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Dit geschil van bestuur is ingevolge magtiging des Konings op den 8 Junij jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Door den gemeenteraad van Strijen, provincie Zuidholland, werd ingezonden aan Ged. Staten dier provincie de begrooting van inkomsten en uitgaven der gemeente voor het dienstjaar 1878.

Ged. Staten gaven aan den gemeenteraad te kennen, dat zij tegen de ontworpen begrooting de navolgende bedenkingen hadden:

1°. dat er op ontbrak een post ter bestrijding der kosten voor de oprigting van een schoolgebouw aan den Oudendijk;

2°. dat het subsidie aan het algemeen burgerlijk armbestuur, ten bedrage van f 4000 uitgetrokken, te hoog was en behoorde te worden verminderd minstens tot op f 3600;

3o. dat de posten voor de bezoldiging der onderwijzers te Mookhoek en Strijensas niet waren verhoogd, maar op het oude bedrag gebleven waren.

Op 17 Nov./11 Dec. besloot de raad van Strijen aan de bedenkingen van Ged. Staten geen gevolg te geven en te volharden bij de ingediende begrooting.

Op 18/21 December jl. hebben Ged. Staten hunne goedkeuring aan de ingediende begrooting definitief onthouden met magtiging om uitgaven te doen ten bedrage van de helft der posten van de begrooting, waartegen geen bedenkingen waren gerezen, en alzoo niet op de posten „subsidie voor het algemeen armbestuur" en „jaarwedden van onderwijzers enz."

Tegen dit besluit van Ged. Staten is door den gemeenteraad bij den Koning geen hooger beroep ingesteld. Wel heeft de raad op den 18 Januarij jl. besloten het bedoeld subsidie van f 4000 terug te brengen op f 3600. Desniettemin bleven Ged. Staten persisteren bij hun besluit van 18/21 December 1877.

Op den 26 Maart jl. nam de raad, gezien art. 213 van de gemeentewet, een besluit tot het doen eener buitengewone uitgaaf, groot f 500, ter voorziening in de allereerste en dringendste behoeften van de algemeene armen te Strijen, nader te vereffenen met het deswege toe te kennen subsidie.

Dit besluit was gegrond op de omstandigheid, dat wegens de weigering van Ged. Staten om den post „subsidie voor armenverzorging" goed te keuren, hoezeer die tot op het verlangde bedrag van f 3600 was verminderd, er geen middel bestond om in de dringende behoeften der armen te voorzien.

Ten aanzien van die behoeften werd in het besluit van 26 Maart gezegd: „Men behoeft slechts te letten op den droeven toestand waarin de armen en hulpbehoevenden alhier sedert eenige weken verkeeren. Het armbestuur heeft toch geen eigen inkomsten en daar het subsidie wordt ingehouden, kan geenerlei ondersteuning gegeven worden. De valide armen moeten alleen door bedelen in hunne behoeften voorzien en de bestedelingen moeten aan hun lot worden overgelaten. Ook het Weeshuis, waar slechts 20 à 25 weezen verpleegd worden, gaat eene zekere opheffing en loslaten der weezen te gemoet, daar de bestuursleden zich teregt niet verder aansprakelijk willen stellen voor leverantiën en andere kosten, zonder uitzigt op de betaling daarvan."

Bij besluit van 2/9 April jl. hebben Ged. Staten hunne goedkeuring aan gezegd raadsbesluit onthouden, op grond: dat art. 211 der gemeentewet vordert, dat, wordt de begrooting eener gemeente niet vóór den aanvang van het jaar, waarvoor zij moet dienen, goedgekeurd, het gemeentebestuur wordt gemagtigd tot op de helft der aangevraagde sommen uitgaven te doen uit die posten der begrooting, waartegen geen bedenkingen bestaan;

dat ten tijde dat omtrent de begrooting voor 1878 eene beslissing moest worden genomen, bedenkingen bestonden tegen den post sub volgn$_o$. 85 Hoofdstuk VIII art. 3, subsidien aan armbesturen, te weten *a* aan het burgerlijk armbestuur f 4000, zoodat bedoelde post geheel is moeten worden uitgesloten van de bij art. 211 der gemeentewet bedoelde magtiging;

dat al moge ook aan de bedenkingen, die destijds tegen dezen post bestonden, te gemoet zijn gekomen, dit de onmogelijkheid niet wegneemt, ter zake uitgaven te doen, zoolang de begrooting in haar geheel niet is goedgekeurd, daar de gemeentewet geene

bevoegdheid geeft, daar waar geene begrooting, althans goedgekeurde, bestaat, magtiging te verleenen tot beschikking over gelden voor uitgaven, die in de bij art. 211 der gemeentewet bedoelde magtiging zijn uitgesloten.″

Tegen dit besluit heeft de gemeenteraad op den 25 April jl. bij den Koning voorziening gevraagd. In het adres wordt, na uitvoerige mededeeling van de hiervoor vermelde feiten en omstandigheden, gezegd: dat de raad zich niet kan voorstellen dat Ged. Staten door de wet zouden gebonden zijn hunne goedkeuring te verleenen (de raad bedoelt blijkbaar te *onthouden*) tot het doen van uitgaven op een artikel waaromtrent geen verschil meer bestaat, alleen omdat een paar andere posten, geheel vreemd aan de eerste, niet tevens ten genoegen van Ged. Staten zijn toegegeven. Ten slotte zegt de raad in dat adres, dat hij hoopt door de beslissing des Konings de beschikking te verkrijgen over het subsidie voor de armen ad f 3600, minstens tot op de helft dier som, waardoor niet alleen de uitgaaf (ad f 500) zou worden bekrachtigd, maar ook de voorziening in de verdere dringende behoeften mogelijk zou worden.

Ged. Staten, in wier handen dit adres is gesteld, hebben daarop den 14/24 Mei jl. berigt, dat naar hun inzien het besluit van 26 Maart door den gemeenteraad is genomen met geene andere bedoeling dan om zich een crediet te zien toegekend, ten einde in de behoeften van de armen te voorzien en op deze wijze het verzet tegen de andere bedenkingen van hen, Ged. Staten, te kunnen volhouden. Voorts zeggen Ged. Staten in dit berigt, dat de redenen, die hen noopten om het raadsbesluit van 26 Maart niet goed te keuren, waren de navolgende:

Het besluit van den raad der gemeente Strijen is te beschouwen òf 1°. als eene aanvrage om de magtiging, in art. 211 bedoeld, ook te bekomen tot uitbetaling van de helft van het uitgetrokken subsidie aan het burgerlijk armbestuur, òf 2°. als eene toepassing van art. 213, al. 2. Uit geen van deze beide gezigtspunten is goedkeuring mogelijk. Wat het 1e punt aangaat: Krachtens art. 208 dier wet moet vóór den aanvang van het dienstjaar omtrent de begrooting beschikking worden genomen, en is daaraan geen goedkeuring te verleenen, dan moet ingevolge art. 211 het gemeentebestuur gemagtigd worden tot op de helft der *aangevraagde sommen uitgaven te doen uit die posten der begrooting, waartegen geen bedenkingen bestaan.*

De post der begrooting in Hoofdstuk VIII der uitgaven, ″subsidie aan het burgerlijk armbestuur″, werd geheel uitgesloten om daaruit te betalen en hoewel de bedenkingen, die te dien aanzien bestonden, sedert in zooverre zijn opgeheven, doordien de raad, echter na 1°. Januarij van het jaar, waarvoor de begrooting moest dienen, het besluit nam, het subsidie zooals verlangd werd te verminderen, sluit dat voornemen, hoe goed ook gemeend en zelfs positief gebleken, door het nemen van het besluit, bedoeld bij art. 60 der armenwet, de mogelijkheid geenszins uit, dat daarop worde teruggekomen, zoolang de gemeentebegrooting niet is goedgekeurd of voor goedkeuring geschikt aan het hoogere gezag is onderworpen geworden. Doch al ware dit geen bezwaar, de gemeentewet geeft nergens de bevoegdheid om uitgaven toe te laten, die niet in de bij art. 211 bedoelde magtiging zijn begrepen, onverschillig onder welke benaming of omschrijving van den post, waaruit die zouden worden bestreden, omdat van eene magtiging als bedoeld wordt in dat artikel, nà den aanvang van het

dienstjaar geen sprake meer mag zijn, daar de wet alleen vóór den aanvang van het dienstjaar zoodanige credieten wil toegestaan zien.

Het verleenen dezer magtiging is eene uitzondering op den in art. 210 algemeen gestelden regel, dat de goedkeuring verleend of onthouden moet worden aan de begrooting in haar geheel, en reeds daarom moet de in art. 211 bedoelde magtiging zoo beperkt mogelijk worden opgevat.

Ook kan art. 213, 2e lid, der gemeentewet in deze geenszins toegepast worden.

Voor een dergelijk besluit toch wordt gevorderd dat er zich *buitengewone* gevallen voordoen, waarin bij de begrooting niet is voorzien. Hier is dit echter geenszins het geval. Het verleenen van subsidie aan het burgerlijk armbestuur is een zeer gewoon geval, waarin dan ook bij de begrooting is voorzien.

Ged. Staten merken voorts nog op, dat de wetgever gewild heeft, zooals o. a. blijkt uit de Memorie van beantwoording der regering aan de Eerste Kamer, dat de onthouding der goedkeuring aan de begrooting een sterk dwangmiddel zou zijn en zij dit karakter zou verliezen, indien eene dergelijke toepassing van art. 213, al. 2, mogelijk ware.

Bij deze Afdeeling is nog ingekomen eene beknopte memorie van den gemeenteraad van Strijen, die echter geen nieuwe gezigtspunten of beschouwingen bevat.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Vijf-en-Twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 17 *Julij* 1878

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

Aan de orde is:

I. het beroep van *D. J. Kolkman, te Zwolle, van een besluit van Burg. en Weth., waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting eener tapijtklopperij.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgend verslag uit:

Dit geschil van bestuur is krachtens 's Konings magtiging op den 18 Mei jl. bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

De adressant D. J. Kolkman, behanger, wonende te Zwolle, verzocht aan het gemeentebestuur aldaar de vergunning om op het perceel in de Wagenmakerssteeg, sectie G, n°. 607, door hem onlangs daarvoor aangekocht, te mogen oprigten eene tapijtklopperij.

Tegen de inwilliging van dat verzoek werd bij het gemeentebestuur schriftelijk bezwaar ingebragt door J. A. Jacobs, eigenaar van belendende perceelen, hoofdzakelijk hierop neerkomende, dat het vuile walgelijke stof, dat bij het uitkloppen van zoo menigvuldige tapijten en vloerkleeden ontstaat, zijn huis, veranda en tuin voor gebruik ongeschikt zou maken, de vruchtboomen zal benadeelen, alsmede de gezondheid van hem en zijn gezin, door de inademing van het vuile stof; dat het onophoudelijk geklop,

van de inrigting onafscheidelijk, ook voor de naburen hinderlijk zal zijn; dat er voor de uitoefening van de industrie van tapijtenklopperij te Zwolle gelegenheid bestaat buiten de bebouwde kom der gemeente, in eene inrigting, daarvoor van wege het gemeentebestuur gemaakt.

De adressant heeft daartegen, bij gelegenheid van de zitting door Burg. en Weth. gehouden tot het ontvangen van bezwaren, aangevoerd, dat in de tapijten, die ter uitklopping aan behangers worden gegeven, zich niet zoozeer stof, maar veeleer zand bevindt, dat door zijn zwaarte naar beneden valt; dat buitendien de tuin van perceel G, n°. 599, door een hooge heg van perceel G, n°. 607, is afgescheiden, die voldoende het overwaaijen van het uitgeklopt wordend vuil zal tegenhouden; dat het verkeer in dat vuil niet ongezond mag worden genoemd, daar dit met hem. adressant, reeds tal van jaren het geval is geweest, zonder dat hij daarvan nadeelige gevolgen ondervindt; dat andere belendende eigenaren meer grond tot klagen zouden kunnen hebben dan de heer Jacobs, maar zich hebben stil gehouden; dat de vroegere tapijtklopperij der gemeente onmiddellijk bij het gemeentelijk ziekenhuis werd gevonden en het geluid van het kloppen dus door het gemeentebestuur zelfs niet voor zieken hinderlijk werd geacht; dat eindelijk het vertoeven op de tegenwoordig van gemeentewege aangewezen plaats tot tapijtkloppen vaak bijna ondoenlijk is, en van die gelegenheid bij wind door het heen en weer waaijen der tapijten geen gebruik kan worden gemaakt.

Op den 2 Maart jl. heeft de gemeente-architect te Zwolle aan Burg. en Weth. berigt, dat hij zich vereenigde met de ingebragte bezwaren en tot afwijzing van het verzoek adviseerde.

Bij besluit van 7 Maart jl. hebben Burg. en Weth. het verzoek afgewezen, op grond dat bij inwilliging van adressants verzoek hinder van ernstigen aard voor de inwonenden is te duchten, daar toch door de verspreiding van het vuil der uitgeklopt wordende tapijten de nabijgelegen woningen en tuinen minder geschikt voor bewoning en gebruik zullen worden en daardoor belangrijk in waarde zullen verliezen; dat buitendien de verspreiding van bedoeld vuil nadeelig voor de gezondheid der omwonenden kan zijn; dat buiten de bebouwde kom, waar dergelijke inrigtingen ook eigenlijk thuis behooren, van gemeentewege kosteloos gelegenheid tot uitkloppen van tapijten is gegeven, waarvan adressant ook gebruik kan maken; en dat hij dus door het weigeren der gevraagde vergunning niet in de uitoefening van zijn bedrijf wordt belemmerd, welke overweging te meer tot eene afwijzende beschikking moet leiden, nu tegen het toestaan van zijn verzoek gewigtige bezwaren bestaan.

Van dat besluit is adressant op den 19 Maart jl. in beroep gekomen bij den Koning. In zijn adres zegt hij, na mededeeling van eenige feiten, hoofdzakelijk:

dat uit den aard der zaak het uitkloppen van tapijten bijna alleen plaats vindt in den zoogenaamden schoonmaaktijd, tusschen Paschen en Pinksteren.

dat het uitkloppen van tapijten buiten dien tijd tot de groote zeldzaamheden behoort;

dat het vuil, hetwelk uit tapijten geklopt wordt, voor het meerendeel zand of zeer zwaar stof is, hetwelk, zoo het niet dadelijk op de plaats zelve neervalt, toch nooit ver kan worden voortgedreven;

dat adressant zich over de genomen beslissing van Burg. en Weth. te meer moet

verwonderen waar — voor een oogenblik eens aangenomen er ware hinder van ernstigen aard te duchten, wat adressant ontkent — artikel 12 van de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) het voorwaardelijk verleenen der vergunning, ja zelfs het vergunnen van een bepaalden proeftijd, aan het gemeentebestuur overlaat;

dat, zoo er al werkelijk dus vrees mogt bestaan voor het ter bewoning minder geschikt maken van het door den heer Jacobs bewoonde huis en zulks ware een der redenen in art. 11 van meergenoemde wet bedoeld, die vrees gemakkelijk zou zijn uit den weg te ruimen, door de vergunning onder eene voorwaarde te verleenen;

dat daartoe middelen te over zijn, als b. v. dat het uitkloppen op een ander dan het door adressant uitgekozen gedeelte van het bewuste perceel zal geschieden, of dat de thans bestaande heg, tot scheiding dienende tusschen de perceelen, respectievelijk aan adressant en den heer Jacobs of diens echtgenoote in eigendom toebehoorende, zal worden vervangen door een houten schutting;

dat Burg. en Weth. er op wijzen, dat van gemeentewege kosteloos gelegenheid tot uitkloppen van tapijten wordt gegeven, waarvan adressant ook gebruik kan maken; dat onlangs door de behangers te Zwolle, die tapijten uitkloppen en geen eigen klopperij hebben, een adres aan den gemeenteraad van Zwolle is ingediend, houdende een doorgaande klagt over de door Burg. en Weth. bedoelde gelegenheid;

dat adressant ook van de door Burg. en Weth. bedoelde gelegenheid heeft gebruik gemaakt, maar dat juist de bezwaren daaraan verbonden en de in bovenbedoeld verzoekschrift nader uitgewerkte klagten tegen die gelegenheid, gelijk die thans bestaat, adressant hebben doen uitzien naar eene gelegenheid om zich eene eigen klopperij te verschaffen en hem mitsdien tot die groote opofferingen en kosten hebben genoodzaakt;

dat adressants perceel is gelegen buiten de voormalige stadsgracht, in een buitengedeelte der stad, genaamd Assendorp;

dat zich in datzelfde deel der stad, niet ver van het aan adressant behoorende perceel, nog eene tapijtklopperij bevindt van den heer Louman, tevens behanger te Zwolle;

dat die tapijtklopperij ligt langs den publieken weg, waarvan zij slechts door een heg, ter hoogte van 1½ M., is gescheiden en welke weg eene breedte heeft van omstreeks 3½ M.;

dat de sanitaire overweging van Burg. en Weth. te meer bevreemding wekt, waar men ziet dat langs de overzijde van bedoelden weg, dus op nog geen 4 M. afstand van de klopperij van den heer Louman, even als aan de andere zijde onmiddellijk tegen die klopperij, zich sinds jaren verscheidene woningen bevinden, welke wel degelijk bewoond zijn.

Voorts wordt in het adres er nog op gewezen, dat volgens art. 11 der wet van 2 Junij 1875 niet de *tuinen*, maar de *woonhuizen* in aanmerking kunnen komen.

Dit adres is gesteld in handen van Ged. Staten der provincie Overijssel, die het advies hebben ingewonnen van den inspecteur van het geneeskundig staatstoezigt. Op den 27 April jl. berigtte die inspecteur, dat hij moest adviseren tegen de inwilliging van het verzoek, op grond dat eene tapijtklopperij groote stofwolken doet ontstaan, die, door den wind gedreven, zich verspreiden over de naburige erven en doordringen tot in de woningen, in de nabijheid gelegen; dat die stofwolken zéer

nadeelig werken op de gezondheid der naburen, omdat het fijne stof wordt ingeademd en de longen aandoet; dat bovendien die stofwolken besmetting verspreiden, omdat tapijten, vloerkleeden enz. van kamers, waarin aan besmettelijke ziekten lijdende personen waren gehuisvest, met smetstof kunnen bezwangerd zijn, die zich bij het uitkloppen der tapijten, vloerkleeden enz., aan de omgeving kan meedeelen.

Ged. Staten hebben ook nog gehoord Burg. en Weth. van Zwolle, die op den 10 April ll. berigtten dat geen voorwaarden tot opheffing der bezwaren konden worden gesteld; dat aan den nabuur Jacobs de verpligting niet kon worden opgelegd, dat de heg, waarvan hij eigenaar of minstens mede-eigenaar is, door eene hooge schutting zou worden vervangen; dat zij hadden beschikt op het verzoek, zooals het daar lag en niet bevoegd waren aan den verzoeker voor de uitoefening der tapijtklopperij een ander terrein aan te wijzen, dan hetgeen hij zelf had uitgekozen en omschreven.

Verder wordt in dat berigt nog gezegd dat zij bij hun besluit niet afzonderlijk op tuinen alleen, maar op de woningen met aanhoorigheden hebben gelet.

Eindelijk komt in dit berigt nog voor, dat in de gemeente bestaat eene van wege het gemeentebestuur gemaakte inrigting voor het uitkloppen van tapijten, die zich bevindt op een terrein nabij de algemeene mestvaalt in de buurtschap Holtenbroek en waarvan een ieder kosteloos gebruik kan maken; dat klagten over ongeschiktheid van dat terrein tot gezegd doel eerst op 27 Februarij jl. aan Burg. en Weth. zijn ter oore gekomen, bij gelegenheid dat adressant in hunne vergadering de bezwaren, tegen de inwilliging van zijn verzoek ingebragt, heeft getracht te wederleggen; dat adressant later, met verschillende vakgenooten, die klagten uitvoerig heeft herhaald in een aan den gemeenteraad gerigt request (in afschrift onder de stukken voorhanden); dat die raad omtrent dat request het berigt heeft gevraagd van Burg. en Weth.; dat een dientengevolge ingesteld onderzoek hun heeft doen zien, dat de bezwaren, tegen de bestaande gemeentelijke tapijtklopperij geopperd, niet geheel ongegrond zijn en zij daarom den gemeenteraad zullen voorstellen die inrigting te verplaatsen naar eene andere hun beter gelegen voorkomende plek; dat die verplaatsing ongetwijfeld zou zijn geschied, indien adressant en diens vakgenooten hunne bezwaren vroeger aan den gemeenteraad of aan Burg. en Weth. hadden kenbaar gemaakt; dat de in Assendorp aanwezige tapijtklopperij van de Gebr. Louman, waarop de adressant zich beroept, sedert vele jaren bestaat en lang vóór de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) is opgerigt; dat de huizen, die in de onmiddellijke nabijheid staan, later zijn gebouwd en zij, die dit gedaan hebben, wisten wat zij deden en zich dus niet hebben te beklagen over de gevolgen hunner vrijwillige handeling; dat het hier is een geheel ander geval, daar adressant midden in eene vrij sterk bevolkte buurt eene inrigting, die een bron van hinderlijke gevolgen zou zijn, wil tot stand brengen; dat Burg. en Weth. dit niet mogten toelaten, omdat, naar hunne overtuiging, de wet zich daartegen verzet.

Ged. Staten zijn van meening, blijkens hun ambtsberigt van 2 Mei jl., dat het besluit van Burg. en Weth. behoort te worden gehandhaafd.

Bij deze afdeeling is ingekomen een adres van F. A. van der Horst en acht andere eigenaars van naburige erven, die daarin te kennen geven, dat zij aanvankelijk hebben

verzuimd bezwaren in te dienen, maar nu met de zaak bekend geworden, verklaren tegen het gedaan verzoek bezwaren te hebben.

Die bezwaren zijn gelijksoortig als die ingebragt door J. A. Jacobs. Als verder bezwaar komt ook nog voor, dat de gronden veel waarde hebben als bouwterrein en die waarde zouden verliezen door de oprigting eener tapijtenklopperij in de nabijheid.

De heer Mr. P. F. W. VAN DIGGELEN treedt als gemagtigde voor den appellant Kolkman op. Hij licht het beroep breedvoerig toe. Hij hoopt dat de Raad ten opzigte van dit beroep een gunstig advies zal uitbrengen, maar geheel subsidiair geeft hij anders in overweging, dat den appellant de vergunning worde verleend, bij wijze van proef, voor een bepaalden tijd en onder eenige voorwaarden.

Zoowel door den Rapporteur, den Staatsraad MEEUSSEN, als door den Voorzitter, worden eenige inlichtingen van localen aard aan den gemagtigde gevraagd, die door dezen worden gegeven, met overlegging van eene kaart, waaruit de plaatselijke gesteldheid blijkt.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zes-en-twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 24 *Julij* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden :*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendaris: Mr. G. J. Royaards.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 11 Julij 1878, no. 18, houdende beschikking op het aan den Koning door het gemeentebestuur van Rotterdam ingediend adres, daarbij *in beroep komende van de beslissing van Ged. Staten der provincie Zuidholland in dato* 10 *en* 11 *Julij* 1877, *waarbij in den ligger der wegen, welke in dat gewest toegang geven naar spoorweg-stations, de gemeente Rotterdam, inweerwil van de door haar ingebragte bezwaren, blijft aangewezen als onderhoudspligtige van den onder n*o. 66 *op dien ligger voorkomenden Hilledijkschen weg.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 24.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons door het gemeentebestuur van Rotterdam ingediend adres, daarbij in beroep komende van de beslissing van Ged. Staten der provincie Zuidholland in dato 10 en 11 Julij 1877, waarbij in den ligger der wegen, welke in

dat gewest toegang geven naar spoorwegstations, de gemeente Rotterdam, inweerwil van de door haar ingebragte bezwaren, blijft aangewezen als onderhoudspligtige van den onder n°. 66 op dien ligger voorkomenden Hilledijkschen weg;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 22 Mei 1878, n°. 94;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 5 Julij 1878, n°. 45, Afd. Waterstaat B.;

Overwegende:

dat op den door Ged. Staten vastgestelden ligger van toegangswegen naar stations onder anderen voorkomt de Hilledijk van de kom van Katendrecht tot de Varkenoordsche kade ter lengte van 1860 meters gelegen op het grondgebied der gemeenten Rotterdam en Charlois, en dat de gemeente Rotterdam als onderhoudspligtige is gebragt van het onderhoud van den weg op dien dijk benevens van de daarop zich bevindende kunstwerken, zijnde houten scheringen en twee lantaarns; dat de weg daarin wordt vermeld als breed te zijn 7.50 meter en te zijn gedeeltelijk straat en gedeeltelijk koolasch en gedeeltelijk kleiweg, terwijl de breedte van de bestrating vermeld wordt te bedragen 6 meters;

dat het gemeentebestuur van Rotterdam, in beroep gekomen, hoofdzakelijk heeft verklaard, dat de gemeente Rotterdam den Hilledijk voor zoover die ligt op het grondgebied dier gemeente heeft bestraat en bereid is die bestrating als gemeentewerk te onderhouden en alzoo er in berust, dat de gemeente als onderhoudspligtige van die bestrating op den ligger zou worden geplaatst; dat die bestrating echter slechts eene breedte heeft van 4.25 meter, en dat de vermelding van de breedte van den bestraten weg in overeenstemming met den feitelijken toestand derhalve op den ligger zou moeten voorkomen als te zijn 4.25 in plaats van 7.50 meters; dat echter het gemeentebestuur den onderhoudspligt van de gemeente Rotterdam moet ontkennen van de bestrating op het eind dijk hiervoor vermeld, lang 280 meters, gelegen op het grondgebied der gemeente Charlois, als zijnde die bestrating door het Rijk aangelegd en gemaakt en gelegen buiten de gemeente Rotterdam;

dat Ged. Staten met die door het gemeentebestuur aangevoerde bezwaren in kennis gesteld, als hunne zienswijze hebben medegedeeld dat werkelijk overeenkomstig den bestaanden feitelijken toestand de breedte der bestrating onder Rotterdam zou behooren te worden omschreven te zijn 4.25 meters en die onder Charlois 6 meters, en dat het wegvak onder Charlois als door het Rijk aangelegd en bestraat, wat het onderhoud betreft, zou moeten worden gebragt ten laste van het Rijk;

dat uit een ingesteld onderzoek is gebleken dat een gedeelte van den Hilledijk is ingenomen voor het goederenstation en vervangen is door het eind dijk lang 280 meters gelegen onder de gemeente Charlois dat van Rijkswege aangelegd en bestraat is, en dat de beide eerste zinsneden van art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) niet op den Hilledijksweg van toepassing zijn;

dat alzoo volgens de derde alinea van dat artikel het onderhoud van het wegvak onder Charlois met de zich daarop bevindende hiervoor vermelde kunstwerken moet komen ten laste van het Rijk, en dat de vermelding van de breedte der bestratingen in overeenstemming moet gebragt worden met den feitelijken toestand;

Gezien de wet van den 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) en Ons besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bepalen dat met wijziging van den voormelden door Ged. Staten der provincie Zuidholland vastgestelden ligger:

1°. de gemeente Rotterdam op den ligger zal worden gebragt alleen als onderhoudspligtige van den bestraten Hilledijkschen weg ter breedte van 4.25 meters, voor zoover die weg gelegen is op het grondgebied dier gemeente;

2°. het Rijk op den ligger zal worden gebragt als onderhoudspligtige van het bestrate wegvak ter breedte van 6 meters gelegen onder de gemeente Charlois met de daarop zich bevindende kunstwerken.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Weimar, den 11 Julij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

2°. van 14 Julij 1878, n°. 30, houdende beschikking op het beroep van *D. J. Bokslag, te Deventer, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, dd.* 14 *Maart* 1878, *waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprigting eener smederij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 279.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van D. J. Bokslag, te Deventer, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente dd. 14 Maart 1878, waarbij hem vergunning is geweigerd tot oprigting eener smederij;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 3 Julij 1878, n°. 38;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van den 10 Julij 1878, n°. 52, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat adressant aan Burg. en Weth. van Deventer verzocht heeft eene smederij te mogen vestigen in de perceelen kadastraal bekend sectie E, n°. 1105, 2777, 1103 en 1102, waarvan het eerste met de voorzijde uitkomt aan de Lange Bisschopstraat en van achteren gemeenschap heeft met de drie andere genoemde perceelen, waarin voornamelijk de smederij zou worden uitgeoefend en die gelegen zijn aan een open plaats welke met een gang verbonden is met de Pontsteeg;

dat in de zitting, krachtens art. 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) gehouden, door verscheidene naburen bezwaren tegen het toestaan der aangevraagde vergunning zijn ingebragt wegens te verwachten gevaar van brand, hinder van rook, stof, dreuning en geraas, waardevermindering hunner perceelen, belemmering der passage in de Pontsteeg;

dat ook is aangevoerd dat in sommige vertrekken der Hoogere Burgerschool, welke op eenigen afstand aan de overzijde der Pontsteeg gelegen is, hinder van het geraas der smederij zou ondervonden worden;

dat het gemeentebestuur bij besluit van 14 Maart jl. de gevraagde vergunning heeft geweigerd op grond dat de perceelen voor smederij bestemd geen anderen toegang hebben dan een naauwen gang uitkomende in eene naauwe steeg en daardoor ingeval van brand moeijelijk te bereiken zijn; dat de naburen hinder van ernstigen aard zullen ondervinden door het ter bewoning ongeschikt worden hunner woonhuizen of gedeelten daarvan; dat het gebruik van de localen der Hoogere Burgerschool en de passage door de Pontsteeg zullen worden belemmerd;

dat adressant van dit besluit bij Ons in beroep komende aanvoert, dat eene smederij als zoodanig weinig brandgevaar oplevert, dat de localen waarin hij de smederij wil vestigen in geval van brand van twee zijden (de Lange Bisschopstraat en de Pontsteeg) kunnen bereikt worden; dat hij met geen zijner naburen een gemeenschappelijken muur heeft, en de smederij aan geen hunner hinder van ernstigen aard zal veroorzaken; dat ook de overige bezwaren ongegrond zijn;

Overwegende:

dat de perceelen voor de smederij bestemd van de zijde der Lange Bisschopstraat geen anderen toegang hebben dan door het huis dat tot woning van den adressant zou dienen en van de zijde derzelve niet zeer ruime Pontsteeg niet anders te bereiken zijn dan door een gang die slechts 1.30 meter breed is, terwijl de toegang van daar naar de open plaats waaraan de smederij uitkomt slechts eene breedte heeft van omstreeks een halven meter;

dat de vestiging eener smederij in zoo moeijelijk te naderen perceelen, die midden in de stad ver van het water gelegen zijn, gevaar zou opleveren voor de aangrenzende perceelen;

dat bovendien de ligging der smederij aan eene plaats die overigens ingesloten is door woonhuizen welke grootendeels met hunne achtervertrekken aan die plaats

uitkomen, het gevolg zou hebben dat aan de bewoners dier huizen door het geraas der smederij hinder van ernstigen aard zou worden veroorzaakt;

dat derhalve de aangewezen localiteit voor de oprigting eener smederij ongeschikt is te achten;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Burg. en Weth. van Deventer, het daartegen door adressant ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Weimar, den 14 Julij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is:

II. *a.* het beroep van *Mr. F. J. J. baron van Heemstra, tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland, tot vaststelling van den legger der toegangswegen van de spoorwegstations;* en

b. het beroep van *Mr. F. J. J. baron van Heemstra tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland, betreffende de leggers der wegen en voetpaden in de gemeenten Voorhout en Sassenheim.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

De beide geschillen, krachtens 's Konings magtiging, naar aanleiding van het hooger beroep van wijlen baron van Heemstra, bij deze Afdeeling van den Raad van State aanhangig gemaakt, betreffen de Teilingerlaan. In beide zaken is het doel aan die laan het karakter van publieken weg te doen ontzeggen en haar mitsdien van de leggers te doen afvoeren.

Volgens opgaaf van den appellant is in 1803 door het domein in veiling verkocht de gerenommeerde plaats Teilingen gelegen onder Voorhout bij den dorpe Sassenheim, o. a. onder bepaling dat de kooper zou moeten dragen pro rato zijner mergentalen in hetgeen jaarlijks mogt vereischt worden tot onderhoud van: 1o. de Teilingerlaan en brugge in dezelve, als zijnde het gemeene uitpad en gaande van den slagboom aan het dorp tot aan die brugge; 2o. het slag door de plaats liggende van de brug in de Teilingerlaan tot aan den Achterweg en vervolgens tot den gemeenen weg.

Dezelfde voorwaarden zijn ook gemaakt bij den verkoop op 5 Dec. 1801 door het Domeinbestuur van eene buitenplaats gelegen binnen de limiten van de plaats Teilingen.

Deze goederen zijn in handen gekomen van mevrouw Twent, echtgenoote van O. A. Graaf van Bylandt, die daarvan eigenaar was toen in 1853, overeenkomstig het bestaande reglement, de leggers der wegen en voetpaden in de gemeenten Sassenheim en Voorhout werden opgemaakt en vastgesteld. Op die leggers is destijds de Teilingerlaan gebragt, en wel op den legger van Sassenheim als "zandweg strekkende van de dorpstraat tot de grensscheiding van Voorhout, en op den legger van Voorhout, als gedeeltelijk puin- en gedeeltelijk zandweg, strekkende van de grensscheiding van Sassenheim bij de ruïne van het slot Teilingen tot den Loosterweg. Tegen deze plaatsing op de leggers is destijds geen bezwaar ingediend.

In 1866 is de appellant door koop eigenaar geworden van de Teilingerlaan, loopende van uit het dorp Sassenheim noordwestwaarts op tot aan de brug bij den Voorhouterweg met de daarop staande tol en tolwoning of zomerhuis. De koopacte is door Burg. en Weth. van Sassenheim aan deze Afdeeling ingezonden.

Kort na die eigendomsverkrijging heeft baron van Heemstra zich tot de ingezetenen van Sassenheim gewend, ten einde eenige geldelijke ondersteuning te verkrijgen tot het behoorlijk in orde brengen van dien weg. Bij de inteekeninglijst daartoe aangeboden en bij de stukken aanwezig, verklaart hij zich te verbinden om die laan (particulier eigendom blijvende), tegen betaling van den tol, ten eeuwigen dage voor het algemeen beschikbaar te stellen, en daarvan een bewijs aan het gemeentebestuur af te geven, onder bijvoeging dat hij tot het in orde brengen der laan, geraamd op f 2000, de hulp van belangstellenden noodig had. Het schijnt echter dat deze maatregel niet met den gewenschten uitslag is bekroond.

In 1867 verzocht baron van Heemstra aan den Koning vergunning tot het heffen van een tol, te kennen gevende dat de Teilingerlaan door een der vroegere eigenaren van het huis van Teilingen op eigen grond was aangelegd ten zijnen gerieve, waarop hij aan elk en een iegenlijk den overgang toestond tegen betaling van een tolgeld voor rijtuigen, ten einde daardoor eenigermate in het onderhoud van den weg te kunnen voorzien; dat sedert de invoering der gemeentewet deze, hoezeer particuliere laan, op den legger is gebragt als openbare weg, en het billijk was dat in de kosten van dezen weg, ten bate des eigenaars, voortdurend werd bijgedragen door hen, die daarvan gebruik wenschten te maken, daar de oude weg in de onmiddellijke nabijheid was blijven bestaan.

De concessie tot tolheffing werd bij Kon. besluit van 28 Maart 1868 voor drie jaar verleend onder verpligting in het onderhoud van den weg ten genoege van Ged. Staten

te voorzien. Zij is in 1871 en 1874 telkens voor drie jaar verlengd. In zijn aanvraag om verlenging in 1871 gaf de verzoeker te kennen, dat hij gehoopt had in de gelegenheid geweest te zijn den weg van den legger te zien afgeschreven, waar die bij vergissing op was gebragt, maar daarin was teleurgesteld, en in zijne aanvraag van 1873 wees hij evenzoo op de abusieve plaatsing op den legger, er bijvoegende dat door verschillende omstandigheden het abuis nog niet was geredresseerd, terwijl door den gemeenteraad van Sassenheim het abuis was erkend en aan Ged. Staten kenbaar gemaakt, zonder dat daarop nog eenig besluit was genomen. Later is geen verlenging van de thans afgeloopen concessie gevraagd.

In het najaar van 1869 gaf de slechte toestand van de brug over de Zandsloot aan het einde van de Teilingerlaan bij den Drechsberg aanleiding tot briefwisseling. De moeijelijkheid ontstond daaruit dat baron van Heemstra, ofschoon als onderhoudspligtige op den legger voorkomende, ontkende eigenaar van de brug te zijn en dus beweerde die niet te kunnen herstellen. Die briefwisseling, bij de stukken aanwezig, leidde tot het besluit van den gemeenteraad van Voorhout van 25 Febr. 1870, waarbij de legger der wegen en voetpaden in dien zin werd gewijzigd, dat de Teilingerlaan daarvan als publieke weg werd geroyeerd.

Bij de toezending van dat besluit aan Ged. Staten schreven Burg. en Weth. van Voorhout, dat tot die wijziging was overgegaan omdat Jhr. van Teilingen van Kamerik en baron van Heemstra hadden geweigerd en waren blijven weigeren de brug aan het einde der Teilingerlaan, welke noodzakelijke herstelling vereischte, te maken, zoodat, wanneer het gemeentebestuur overging om die brug op kosten van den onderhoudspligtige te maken en die kosten later terugvorderde, zulks aanleiding tot eene welligt kostbare, ten minste langdurige procedure zou geven; dat Baron van Heemstra steeds had beweerd, welke bewering allen schijn van waarheid had, dat de Teilingerlaan vroeger nooit publieke weg is geweest, maar door wijlen den Graaf van Bylandt voor eigen gebruik door zijne eigene gronden tot gemakkelijker en sneller communicatie met de gemeente Sassenheim en den daardoor loopenden Rijksstraatweg is aangelegd; eindelijk dat Baron van Heemstra had verklaard, dat, zoo de Teilingerlaan van den legger als publieke weg werd afgevoerd, hij zich alsdan bij acte zou verbinden èn laan èn brug te onderhouden en ten eeuwigen dage voor het publiek open te stellen en zulks tegen genot van den tol, zooals die werd geheven, en dat, zoo daaraan niet werd voldaan, hij zich aan het verder onderhouden van den weg zou onttrekken.

Daarop is gevolgd het besluit van Ged. Staten van 22 Maart 1870, waarbij aan Burg. en Weth. van Voorhout is te kennen gegeven dat de vergadering bezwaar moest maken het genomen raadsbesluit goed te keuren, op grond dat volgens het provinciaal reglement alle banen voor rij- en voertuigen, ten dienste van het algemeen liggende, onverschillig wie daarvan eigenaar is of aan wien het gezag daarover is opgedragen, met hunne kunstwerken aan de bepalingen van dat reglement zijn onderworpen, en dat die wegen verbeterd zijnde, door de zorg van het gemeentebestuur moeten worden gebragt op den legger der wegen en voetpaden; dat bij Kon. besluit van 28 Maart 1868 aan Baron van Heemstra op zijn verzoek concessie tot tolheffing op de Teilingerlaan is gegeven, onder verpligting om in het onderhoud te voorzien; dat bijaldien die laan ten gevolge van het raadsbesluit als publieke weg

van den legger werd geroyeerd en Baron van Heemstra zich bij acte verbond èn de laan èn de brug te onderhouden en ten eeuwigen dage voor het publiek open te stellen, tegen genot van tol, het gemeentebestuur verpligt zou zijn de laan weder op den legger te brengen; dat die laan derhalve als publieke weg moest worden beschouwd en niet van den legger mogt worden geroyeerd.

In Jan. 1871 wendde zich Baron van Heemstra tot den gemeenteraad van Sassenheim, op nieuw verzoekende dat de Teilingerlaan van den legger der wegen en voetpaden mogt worden afgevoerd. Zijn adres werd door den burgemeester overeenkomstig art. 3 van het nieuwe reglement, dat intusschen in werking getreden was, aan den Commissaris des Konings toegezonden. De raad, daarop gehoord, adviseerde aan Ged. Staten, dat bij hem tegen de afvoering van de laan van den legger geene bezwaren bestonden, onder voorwaarde dat de verzoeker eene schriftelijke verbindtenis tegenover het gemeentebestuur aanging, waarbij de laan, behoorlijk onderhouden, voortdurend voor het publiek bleef opengesteld en nimmer hooger tol werd geheven dan naar het thans bestaande tarief. Na eene conferentie met den verzoeker besloten daarop Ged. Staten, bij resolutie van 28 Maart 1871, aan Burg. en Weth. van Sassenheim te kennen te geven, dat zij bezwaar moesten maken om de Teilingerlaan als publieken weg van den legger te doen afvoeren.

Als gronden van deze beslissing voerden Ged. Staten aan, dat volgens het prov. reglement alle wegen en voetpaden, liggende ten dienste van het algemeen, benevens de daarin gelegen kunstwerken, als bruggen enz., aan de bepalingen van dat reglement zijn onderworpen en de wegen en voetpaden in elke gemeente op een legger moeten worden omschreven; dat hiervan alleen zijn uitgezonderd: 1°. ijzeren spoorwegen; 2°. de wegen, welke door het Rijk worden onderhouden en beheerd; dat de Teilingerlaan van de invoering van het nu vervallen reglement op de wegen af op den legger voorkomt; terwijl, toen Baron van Heemstra door aankoop eigenaar werd van de laan, deze reeds op dien legger vermeld stond, zonder dat de toenmalige eigenaar daartegen bezwaren had gebragt; eindelijk dat bij 's Konings besluit van 28 Maart 1868 aan Baron van Heemstra voor den tijd van 3 jaar concessie werd verleend tot heffing van tol aan den op genoemde laan aanwezigen tolboom, onder verpligting om ten genoege van Ged. Staten in het onderhoud van dien weg te voorzien.

Bij de herziening der leggers ingevolge het nieuwe reglement bleef de laan als puin- of grindweg op de leggers der beide gemeenten behouden, met aanwijzing van Baron van Heemstra als eigenaar, onderhoudspligtige en beheerder zoowel van de laan als van de daarin gelegen brug. Die herziene leggers zijn vastgesteld in November 1873 en Maart 1874.

Toen nu in Febr. 1877 door Ged. Staten van Zuidholland werd vastgesteld en ter inzage gelegd de ontworpen ligger der in de provincie gelegen toegangswegen naar de spoorwegstations of naar de pleinen voor die stations, bevond de appellant dat ook de Teilingerlaan daarop voorkwam en wel als toegangsweg voor Sassenheim naar het station Pietgijzenbrug. Daartegen heeft hij zijne bezwaren bij Ged. Staten ingediend, aanvoerende, dat de weg van Sassenheim naar Pietgijzenbrug loopt langs de Zandsloot; dat de Teilingerlaan, zijn privaat eigendom, door den vroegeren eigenaar Graaf van Bylandt was aangelegd ten behoeve van zijn buitengoed Bergendaal met

een afsluitingshek te Sassenheim en de toestemming om die laan te passeren alleen werd toegestaan tegen een bepaalde vergoeding; dat Graaf van Bylandt nooit bekend is geweest met de plaatsing van die laan op de leggers, en dat de concessie tot tolheffing van Z. M. alleen gevraagd was totdat de laan van de leggers zou zijn afgevoerd en dus zonder de regtmatigheid der plaatsing op die leggers te erkennen; dat geen verlenging van die concessie zou worden aangevraagd, waardoor in het onderhoud niet langer zal kunnen worden voorzien.

De gemeentebesturen van Voorhout en Sassenheim, op dat bezwaarschrift gehoord, adviseerden tot behoud van de laan op den ligger der toegangswegen. Eerstgenoemd bestuur deed opmerken, dat de Teilingerlaan op den legger van 1853 was gebragt door den toenmaligen burgemeester van Olden, die sedert jaren rentmeester en beheerder was der goederen van Graaf van Bylandt, die nooit daartegen opgekomen is; ieder konde dan ook altijd van dien weg gebruik maken. Het bestuur van Sassenheim wees op de vruchtelooze pogingen tot hiertoe door den heer Baron van Heemstra gedaan om de laan van de leggers te doen afvoeren, waarop die evenwel al langen tijd gestaan had voor dat hij er den eigendom van had verkregen. Dat bestuur voegde er bij, dat de weg langs de Zandsloot tot het station minstens driemaal zoo lang is als de Teilingerlaan, zoodat het belang der ingezetenen vordert, dat deze als toegangsweg blijft bestaan.

Bij hunne beslissing van 4/9 Junij 1877 handhaafden Ged. Staten de vermelding der Teilingerlaan op den ligger der toegangswegen, op grond dat zij is de kortste weg om van de kom der gemeente Sassenheim het station Pietgijzenbrug te bereiken; en dat zij als publieke weg op de leggers van Sassenheim en Voorhout voorkomt.

Tegen deze beslissing is het appel op den Koning gerigt, dat thans een punt van overweging uitmaakt. Het verzoekschrift behelst geen nieuwe gronden, maar behoudt zich voor alle gronden nader te doen gelden. Ged. Staten hebben zich dan ook in hun ambtsberigt op dat verzoek bepaald tot een nadere toelichting hunner beslissing, dat de laan, in een nagenoeg regte lijn uit de kom van het dorp Sassenheim naar het station loopende en, zoolang de spoorweg bestaat, door rijtuigen en voetgangers voortdurend gebruikt wordende, als toegangsweg op den ligger behoort, terwijl het publiek karakter van den weg door de bestaande leggers afdoende wordt bewezen.

In deze beschouwing van Ged. Staten, waarop zij hunne beslissing hebben gegrond, heeft de appellant aanleiding gevonden om tot dat college een verzoek te rigten tot wijziging der leggers van beide meergenoemde gemeenten in dier voege dat de Teilingerlaan daarvan werd afgevoerd. In dat verzoek zet de adressant de geschiedenis der laan uiteen, zooals die reeds hierboven is opgegeven en betoogt hij daaruit dat die laan altijd een privaatregtelijk karakter heeft gehad. Ten bewijze daarvan wijst hij er op, dat bij de verkooping van het buitengoed Teilingen door het domein de laan genoemd werd het *gemeene uitpad* van dat goed en de daartoe behoorende landerijen, in tegenstelling van den *gemeenen weg* straks daarna genoemd; dat juist omdat de laan verkocht werd als *gemeen uitpad* der tegelijkertijd verkochte goederen, de koopers der verschillende perceelen naar evenredigheid hunner morgentalen in het onderhoud moesten bijdragen; dat op de kaart van het jagtslot Teilingen in 1801 kennelijk ten behoeve der verkooping opgemaakt de laan staat aangewezen als deel

uitmakende van- en strekkende tot uitweg of uitpad voor die gezamenlijke eigendommen en als van den openbaren weg te Sassenheim afgescheiden door een ook in de voorwaarden van verkoop vermelden slagboom, welke slagboom dus duidelijk aantoont, dat de laan niet was aan te merken als een publieke weg, waarbij verzoeker opmerkt, dat die slagboom niet strekte tot tolheffing, daar, zooals uit de domaniale rekeningen blijkt, van die laan geen tol werd geheven. Voorts zegt adressant dat bij den verkoop door de echtgenooten van Bylandt in 1857 in art. 26 der voorwaarden aan den kooper van de Teilingerlaan de verpligting werd opgelegd om ten allen tijde te blijven verleenen het regt van weg over die laan zoowel ten behoeve van al de te verkoopen perceelen, onverschillig of zij al dan niet aan die laan zijn gelegen, als ten behoeve van de overige perceelen aan de verkoopers in eigendom verblijvende, welk beding niet behoefde gemaakt te worden als de Teilingerlaan ware geweest een gemeene weg. Ten aanzien van den tol beweert verzoeker dat hij dien altijd krachtens zijn regt als eigenaar heeft geheven, totdat men hem heeft gedrongen daartoe 's Konings vergunning te vragen, hetgeen hij gedaan heeft, zonder zijn regt op te geven.

De raad van Voorhout besloot op dat in zijne handen gesteld adres, zooals hij aan den Raad van State heeft medegedeeld, te antwoorden, dat naar zijn gevoelen aan het verzoek moest worden voldaan omdat: 1°. in de voorwaarden van veiling en verkoop van het slot Teilingen in 1801 en 1803 genoemde Teilingerlaan wordt genoemd het gemeene uitpad, en een uitpad of uitweg geen publieke weg is, maar alleen ten gebruike strekt van hen, wier gronden daaraan of daar achter liggen en het regt van uitpad hebben verkregen; 2°. dat ook in de voorwaarden van verkoop van 7 Oct. 1857 de laan gezegd wordt voor uitweg te moeten blijven dienen ten behoeve van de te verkoopen perceelen, en 3°. dat de concessie tot tolheffing haar wel het karakter van publieken weg heeft gegeven, maar het te betwijfelen valt of zij daardoor haar privaatregtelijk karakter heeft verloren.

Ged. Staten hebben bij resolutie van 8 Jan. 1878 den adressant in zijn verzoek niet-ontvankelijk verklaard op grond dat het bezwaar des adressants hetzelfde is, dat reeds vroeger was geopperd en bij hunne resolutiën van 22/29 Maart 1870, n°. 39, en 28 Maart/1 April 1871, n°. 32, was beslist, tegen welke beslissingen, blijkens berigt der beide colleges van Burg. en Weth., behoorlijk ter zijner kennisse gebragt, de adressant te zijner tijd niet in beroep gekomen was bij den Koning. Ged. Staten overwogen daarbij dat, hoe vrijgevig het prov. reglement gelegenheid moge hebben gegeven om dwalingen in de vastgestelde leggers te doen herstellen, het geen regt heeft toegekend om bezwaren die eenmaal als ongegrond zijn afgewezen, nadat de termijn om in hooger beroep te komen ongebruikt is voorbij gegaan, op nieuw te doen gelden; het heeft door dat regt niet te verleenen den regel *non bis in idem* gehuldigd en aan de leggers die voortdurende kracht verzekerd die noodig is voor de regtszekerheid omtrent hetgeen al of niet als publieke weg moet worden beschouwd.

Ook tegen deze niet-ontvankelijkverklaring is Baron van Heemstra bij den Koning in beroep gekomen. Hij beweert in zijn adres, dat hij zich niet bewust is vroeger tegen den vastgestelden legger reclames te hebben ingediend bij Ged. Staten; dat de regel *non bis in idem* niet kan gelden in het publieke regt; dat het reglement zulks erkent door reclames toe te staan tegen leggers ook nadat die zijn vastgesteld; dat

de gelegenheid om tegen vastgestelde leggers op te komen, bij het reglement niet tot eenmaal is beperkt, waarschijnlijk omdat de toestand steeds kan veranderen; dat hier de toestand is veranderd, daar vroeger de plaatsing van de laan op de leggers is gehandhaafd omdat daarop tol werd geheven krachtens magtiging des Konings, en deze tolheffing thans is opgehouden omdat geen nadere aanvraag is gedaan; dat in allen geval na de vroegere beslissingen van Ged. Staten in 1873 en 1874 nieuwe leggers zijn vastgesteld. Adressant merkt ten slotte op, dat Ged. Staten zich over zijn betoog op de zaak zelve niet uitlaten en dus geacht mogen worden dat niet bepaaldelijk te betwisten.

Op dit adres gehoord, hebben Ged. Staten in een ampel berigt nader hunne ziens-wijze verklaard. Zij meenen dat het vaststaat dat des appellants bezwaar hetzelfde is dat reeds vroeger door hen is verworpen, nl. dat de Teilingerlaan ten onregte als publieke weg op de leggers zou zijn gebragt; dat die beslissing door het ongebruikt voorbijgaan van den termijn van beroep is geworden eene eindbeslissing; dat de vroegere reclames waren ingediend bij de colleges van Burg. en Weth. en door deze aan Ged. Staten toegezonden, maakt in de zaak geene verandering; dat er geen grond is voor het beweren dat het *non bis in idem* in het publieke regt niet zou gelden; dat daarenboven het reglement, het regt van appel tegen eene beslissing van Ged. Staten slechts binnen een bepaalden termijn verleenende, uitmaakt dat door het niet gebruik maken van dien termijn de beslissing eindbeslissing wordt. De eenzijdige handeling van appellant, nl. het niet aanvragen van verlengde vergunning tot tolheffing, kan hem geen nieuw regt tot reclame geven. De nieuwe vaststelling der leggers in 1873 en 1874 gold geen nieuwe beslissing omtrent het al of niet publieke karakter der wegen, maar de nieuwe classificatie naar het nieuwe prov. reglement. Ten overvloede verklaren Ged. Staten nog dat eene nieuwe overweging der zaak hun de overtuiging heeft geschonken dat de appellant indertijd teregt in het ongelijk is gesteld. De gronden dier overtuiging worden door hen uiteengezet als volgt:

De vraag of een weg bij de vaststelling in 1853 teregt of ten onregte op den legger van art. 3 werd gebragt, hangt uitsluitend af van de vraag: of hij tijdens de eerste invoering van het reglement op de wegen en voetpaden was — gelijk art. 1 van dat reglement het uitdrukt — liggende ten dienste van het algemeen.

Het doel van dat reglement was dat feit te constateren, ten einde voor de toekomst zoowel aan het publiek als aan het gezag de handhaving te verzekeren van de regten, welke uit dat feit voortspruiten, zoowel tegenover den eigenaar van den grond, waarover die weg loopt, als tegenover wien anders ook.

Dat feit hangt — gelijk de adressant zelf het uitdrukte — af van de bestemming, welke de weg op dat tijdstip had, en die bestemming kan bij gebreke van titel, welke ten aanzien van publieke wegen althans in ons gewest schier nimmer bestaat, niet anders worden opgemaakt dan uit langdurig gebruik.

Dat nu ten tijde der vaststelling der leggers de Teilingerlaan loopende van af de dorpstraat te Sassenheim tot den Voorhouterweg die bestemming had, komt ons ontwijfelbaar voor.

Al moge, wat zeer mogelijk, doch onbewezen is, de oorsprong van die laan gelegen zijn in dat deel, hetwelk van de oudste tijden af gestrekt heeft tot benadering

van het grafelijk lustslot Teilingen van de zijde van Sassenheim, dit is zeker, als blijkende uit de oude kaart van Rijnland, dat dit gedeelte ten allen tijde zijne verlenging heeft gevonden over die graaflijkheid of domaniale bezitting en verder met een bogt over de zich daaraan aansluitende Duin-klinge tot aan den 's Gravendamschen weg en zoodoende de gemeenschap heeft daargesteld tusschen den Heerweg (thans Rijksstraatweg) te Sassenheim en den weg langs de zeeduinen, waaraan Noordwijk-Binnen en Noordwijkerhout zijn gelegen.

Bij gelegenheid der afzanding van gezegde Duin-klinge heeft hij slechts aldaar eene geringe verlegging ondergaan, bij welke werd gezorgd dat hij, ofschoon op andere wijze, zijne verlenging in den 's Gravendamschen weg bleef vinden, en daardoor eene regtstreeksche gemeenschap bleef leiden tusschen Noordwijk en Noordwijkerhout en de scheepvaart over de Kage, Leidsche en Haarlemmermeeren die haar haven te Sassenheim vond.

Het belang van die regtstreeksche gemeenschap was zóó groot, dat het bij het graven der trekvaart tusschen Leiden en Haarlem de aanleiding was tot het stichten van de Pietgijzen-brug, die de verbreking kwam beletten, welke de vaartgraving anders aan die gemeenschap zou hebben berokkend.

En toen in de jongste tijden er eene spoorwegverbinding tusschen Leiden en Haarlem ongeveer in gelijke rigting als de trekvaart tot stand kwam, was het de benaderbaarheid voor het publiek van de Pietgijzenbrug zoowel van de zijde van Noordwijk, als, zeker nog veel meer, van de zijde van Sassenheim en het in termen van droogmaking zijnde zuidelijk deel van den Haarlemmermeer, die aan gezegde spoorweg-onderneming aanleiding gaf een station te stichten, hetwelk van alle tusschenstations *dat* is geworden, waar het grootste goederen- en personenverkeer van de gansche lijn plaats vindt.

Een door ons, naar aanleiding van het verzoek des adressants van 17 Oct. 1877, te Sassenheim overeenkomstig art. 3 al. 8 van meergemeld prov. reglement gehouden en talrijk bezocht verhoor, heeft voor ons een tal van bejaarde, daar geboren en sinds verkeerende geloof verdienende personen, gemeenteraadsleden en anderen, doen verschijnen, waaronder die meer dan 60 jaren heugenis hebben en die allen verklaarden, dat zoolang *zoowel* hunne eigen herinnering strekt, *als* zij het hebben van die hunner voorgangers, de Teilingerlaan een weg ten dienste van het algemeen is geweest, en zich heeft gekenmerkt door een druk verkeer van personen, rijtuigen, goederen en vee, zonder dat ooit daarvoor vergunning werd gevraagd of verkregen, of aan wien of wat ook de doortogt werd geweigerd, terwijl aan den éénigen tolboom staande aan den in- of uitgang te Sassenheim een matig tolgeld werd betaald dat de kosten van onderhoud des wegs scheen te kunnen dekken.

Indien zulke weg in 1853 niet op den legger mogt zijn gebragt, uit hoofde de grond waarover hij loopt, in 1803 uit krachte van den domanialen verkoop in handen van particulieren was overgegaan, er zouden in ons gewest, waar verre weg de meeste publieke wegen loopen over eigendommen van bijzondere personen en corporatiën, al zeer weinig wegen overblijven, vatbaar om op den legger gebragt te worden.

Het publiek karakter van dien weg is dan ook, nadat de adressant bij koopcontract van 22 Aug. 1866 eigenaar van de Teilingerlaan, tol, tolhuis en bijbehoorende boschjes

was geworden, door hem zelf, blijkens zijne in den aanvang van 1868 en sinds tot twee malen toe om de 3 jaren gedane aanvrage om concessie tot tolheffing, zoo uitdrukkelijk erkend, en zijnerzijds bekrachtigd, dat zelfs alleen uit dien hoofde geene weerspreking van dat karakter voor hem vatbaar schijnt.

De adressant heeft dit zelf gevoeld en daarom, naar 't schijnt, toch eene poging tot die weerspreking willende wagen, vooraf zijne tolheffing gestaakt en thans, na het verstrijken van den termijn der jongste concessie, te dier zake geene nieuwe aanvrage gedaan.

Het schijnt evenwel duidelijk, dat door deze zijne handelingen *ad hoc*, dat is ten dienste van zijne reclame, gezegde zijne uitdrukkelijke erkenning en bekrachtiging van het publiek karakter des wegs niet ongedaan wordt gemaakt, maar beiden aan het publiek belang, dat door het gezag vertegenwoordigd wordt, geacquireerd blijven.

Hetgeen nu door den adressant tegen de handhaving van een weg over de Teilingerlaan op den legger wordt aangevoerd, komt ons, zelfs met daarlating van zijne zoo even vermelde erkenning en bekrachtiging, niet ter zake dienende of afdoende voor.

Hetgeen hij aanvoert, is niets dan een beroep op het feit, dat de Teilingerlaan, uit krachte van den domanialen verkoop van 1803, in particuliere handen is overgegaan en privaatregtelijk eigendom is geworden, thans toekomende aan hem; terwijl hij voorts uit den inhoud der verschillende acten van overdragt van dat eigendom het afzijn tracht te betoogen van eenig daarop klevend regt van publieken weg.

Het behoeft evenwel geen betoog, eensdeels dat den adressant zijn privaat eigendomsregt aan de Teilingerlaan met diens hout en verdere gewassen niet in het minst wordt betwist — maar alleen wordt beweerd, dat over gezegd zijn privaatregtelijken eigendom een weg ten dienste van het publiek loopt, en mitsdien dat zijn eigendom daarmede is bezwaard; anderdeels dat, zoo eenmaal vaststaat, dat gezegd eigendom met een weg ten dienste van het publiek is bezwaard, dit van zulk bezwaar niet kan worden ontheven, door hetgeen de verkooper en kooper van dat eigendom in de acte van overdragt vis-a-vis elkander gelieven te verklaren.

De inhoud toch van die privaatregtelijke acten bindt alleen de daarin voorkomende partijen, en niet het publiek ten wiens behoeve dat bezwaar bestaat, of het gezag, dat het daarbij betrokken publiek belang vertegenwoordigt en te handhaven heeft.

Vermelding zelfs in de koopacte door den kooper, dat het bezwaar niet bestaat, zou wel, indien later van dat bezwaar bleek, aan den kooper aanleiding kunnen geven om te dier zake den verkooper bij wege van vrijwaring of anderzins in regten aan te spreken, doch nimmer het publiek of het gezag van het regt kunnen berooven, dat beiden uit dat bezwaar ontleenen.

En indien dat regtskundig juist is, gelijk het is, kan nog minder tegen het regt van het publiek op dien weg worden ingeroepen het feit, dat bij den verkoop in 1857 door de erfgenamen van den Graaf van Bylandt van diens onder Sassenheim en Voorhout aaneen gelegen gronden waartoe de Teilingerlaan behoorde, in 74 perceelen, door de verkoopers of hun notaris van den Bergh te 's Gravenhage, in art. 26 der veilconditiën werd opgenomen het regt van alle de te verkoopen of aan den verkooper te verblijven perceelen om de Teilingerlaan als weg te gebruiken.

Wel verre toch dat uit die bepaling der veilconditiën van 1857, gelijk de adressant

beweert, het bewijs zou kunnen worden geput, dat op den reeds in 1853 vastgestelden legger ten onregte een weg door de Teilingerlaan wordt gebragt, kan daaruit alleen volgen, dat de verkoopende erfgenamen of hun notaris het in het belang hunner verkooping hebben geacht, hunnerzijds aan alle de koopers dier 73 perceelen de, al zij het geheel overtollige, verzekering te geven omtrent hun gebruik van gezegden weg. Inderdaad het zou niet de eerste maal zijn, dat in notariele acten overtollige bepalingen voorkomen.

In de derde plaats kan de vraag of een eigendom met zulk bezwaar ten dienste van het publiek is belast, bij gemis aan wettige regeling ten onzent van de publiekregtelijke servituten en inzonderheid van dat van publieken weg, niet anders worden beslist, dan uit het feit eener uit langdurig gebruik gebleken bestemming van een deel van het goed tot publieken weg.

Uit het bovenstaande schijnt onomstootelijk te volgen, dat noch het privaatregtelijk karakter van het eigendomsregt des adressants van de Teilingerlaan, noch de inhoud der privaatregtelijke acten van overdragt van dat eigendom, welke die inhoud ook moge zijn, ooit kan worden ingeroepen tegen het feit, dat over dat eigendom een weg ten dienste van het algemeen loopt.

Dat dit feit mag worden aangenomen in 1853, dat is ten tijde der vaststelling der leggers, te hebben bestaan, werd hiervoren aangetoond. Het wordt bovendien, ofschoon geheel overtollig, bevestigd door de stukken zelven, waarop de adressant zich beroept als:

1º. de kaart op 26 Aug. 1801 door het domeinbestuur opgemaakt. Op die kaart toch komt de weg in quaestie niet voor als een oprijlaan uitsluitend ten behoeve van het slot van de zijde van Sassenheim, maar als een verder naar den Voorhouter weg doorloopende weg;

2º. de verkoopconditiën van 1801 en 1803. Daarin wordt zoowel de Teilingerlaan van af den slagboom aan het dorp tot aan de brug bij het slot genoemd het gemeene uitpad, als diens verlenging, door de plaats tot den gemeenen (Voorhouter) weg genoemd het slag, onder bepaling, dat de kooper, behalve de polder- en andere lasten, ook moet dragen pro rato zijner mergentalen tot den onderhoud.

Wel wordt door den adressant beweerd, dat de uitdrukking „gemeen uitpad” zou beteekenen gemeen aan de koopers der diverse perceelen, die, naar zijn voorgeven, verkocht werden, en door wie gezamenlijk de onderhoud zou moeten worden gedragen.

De inzage van beide veilconditiën doet evenwel zien dat bij geen van deze meer dan een perceel ten verkoop werd aangeboden, en dus alle grond aan die beteekenis ontzinkt, en ten gevolge van die ontzinking kan aan het woord „gemeen uitpad” geene andere beteekenis toekomen, dan die welke de adressant zelf daaraan toekent bij het woord „weg” in dezelfde clausule derzelfde acte, nl. die *van algemeen* of *publiek*, dat is *ten dienste van allen liggende*, terwijl verder *a.* het woord *slag* beteekent een door duingrond gelegen publieke weg; en *b.* het mergensgewijze deelen van den onderhoudslast van een publieken weg door de aangelanden eene van oudsher in ons gewest gebruikelijke publiekregtige verpligting is, onder den naam van hoefslag bekend.

Eindelijk nog verdient het opmerking, dat, zelfs al hadde niet reeds tijdens de

Teilingerlaan tot 's lands domeinen behoorde, deze het karakter of de bestemming van weg, liggende ten dienste van het algemeen, verkregen, (iets waarvan het tegendeel boven werd aangetoond) zij in elk geval die bestemming zou hebben verkregen sinds zij in 1808 het eigendom werd van den Graaf van Bylandt.

Dit volgt:

1o. uit de verklaringen door de bovenvermelde personen over een tijdperk van 60 jaren afgelegd;

2o. uit het feit der tolheffing zelve, die door den Graaf van Bylandt in verband met de door hem aangebragte hardmaking en hardhouding des wegs schijnt te zijn ingevoerd. Het plan tot tolheffing op een weg, die niet ten dienste van het publiek ligt, of bij uitvoering van dat plan bestemd wordt, ware eene even onvruchtbare als ondenkbare zaak. Wie tot tolheffing op een over zijne goederen loopenden weg besluit, blijkt, zelfs al lag de weg vroeger *niet* ten dienste van het publiek, door dat besluit het publiek tot het gebruiken van den weg uit te noodigen, en dezen alzoo ten dienste van het publiek te bestemmen.

Die tolheffing moge toen onwettig zijn geweest, en die onwettigheid aan het oog van het gezag zijn ontsnapt, dit belet niet, dat uit het besluit tot tolheffing blijkt van de toen althans door den eigenaar aan den weg gegeven bestemming; en

3o. uit het feit, dat toen in 1853 de weg dienovereenkomstig door Burg. en Weth. op den ontwerp-legger werd gebragt en de legger zóó ontworpen door den gemeenteraad werd vastgesteld, daartegen van de zijde van den Graaf van Bylandt geen bezwaar hoegenaamd werd gemaakt, niettegenstaande zijne onbekendheid daarmede niet kan worden aangenomen, uit hoofde de toenmalige burgemeester van Voorhout, de heer van Olden, zijn rentmeester was.

Geen wonder dus, dat toen na 's Graven overlijden de Teilingerlaan in 1857 door zijne erfgenamen in publieke veiling werd gebragt, zij door deze verkocht en door den heer van Teilingen gekocht werd als weg met tolboom en tolwoning, dat is, als door de handelingen huns erflaters en daarop gevolgd gebruik van het publiek bestemd ten dienste van het algemeen, terwijl in elk geval zij toen niet anders verkocht kon worden dan zóó.

Zóó werd het eigendomsregt dan ook door den heer van Teilingen uitgeoefend, en in 1866 overgedragen aan den adressant die bovendien door aanvrage om concessie voor zijne tolheffing in 1868, zoowel een vroeger verzuim van den Graaf van Bylandt herstelde, als het openbaar karakter der Teilingerlaan *als met een weg, liggende ten dienste van het algemeen bezwaard,* ten volle erkende en bekrachtigde.

Zoowel omtrent de gevraagde wijziging van de leggers der wegen en voetpaden in de gemeenten Sassenheim en Voorhout, als omtrent die van den ligger der toegangswegen tot de spoorwegstations, zal nu aan Z. M. door den Raad van State eene beslissing moeten worden voorgedragen.

De heer Mr. D. van Eck, advocaat te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde voor de erfgenamen van den Baron van Heemstra op en zegt hoofdzakelijk:

Het is een niet ongewoon verschijnsel dat als het de vraag geldt of een weg al

of niet op een gemeentelegger behoort gebragt te worden, administratieve autoriteiten het administratief belang stellen tegenover den eisch van het regt, en zoo ontmoeten wij ook hier weder om den weg op den legger te brengen, het betoog, dat de localiteit er behoefte aan heeft; dat als men het bewijs moest leveren dat een weg werkelijk onder het publiek regt was gebragt, er weinig wegen op den legger over zouden blijven, en dat het genoeg is dat er een langdurig gebruik van den weg is gemaakt om tot zijne openbaarheid te besluiten.

De oprigting der Afdeeling van den Raad van State heeft gelukkig aan dergelijke beweringen hare kracht ontnomen en heeft op het terrein van het administratief regt het suum cuique zeer in waarde doen rijzen. Immers geldt bij den Raad de leer, dat aan het stoffelijk belang van een publiek ligchaam het regt van den bijzonderen persoon niet mag worden opgeofferd.

Trouwens zullen wij bewijzen, dat in deze die stoffelijke belangen zeer overdreven zijn voorgesteld.

De Raad van State maakte de vraag, of een weg publiek was te achten, steeds afhankelijk van de vraag naar zijne *bestemming*, en daaraan sluit zich het reglement door de Prov. Staten van Zuidholland op de wegen en voetpaden vastgesteld 3 Nov. 1870, dat volgens art. 1 alleen op den gemeentelegger wil gebragt hebben de wegen en voetpaden, *liggende ten dienste van het algemeen*.

En wat is dan de Teilingerlaan?

Zooals zijn naam reeds aanduidt, is zij geen openbare weg, maar eene *laan*, de oprijlaan van het beroemde slot Teilingen, ons door den Rijksarchivaris Mr. van den Bergh beschreven als een der oudste gebouwen van Rijnland, en wiens bestaan reeds van vóór de 10e eeuw dagteekent.

Wel zoude de Gravin Jacoba van Beijeren, die na haren afstand van de regering, omringd door een luisterrijken hofstoet, dat ridderlijke slot bewoonde, vreemd hebben opgezien, als haar, terwijl zij op haar brieschend ros gezeten, langs de lanen van haar kasteel ter valkenjagt uittoog, de eene of andere administratieve autoriteit was komen vertellen, dat haar het beheer over de lanen van haar slot niet toekwam, en die lanen tot een publiek gebruik waren aangewezen.

Nadat het slot de wederwaardigheden des tijds in die mate had ondervonden, dat het reeds in de 15e eeuw zich als ruïne voordeed, werd het met de daartoe behoorende gronden, volgens de conditiën en voorwaarden van gequalificeerden tot de waarneming van het comptoor der domeinen van Noordholland, Kennemerland en Brederode in 't Zuiderquartier, ten overstaan van commissarissen uit het Ged. Bestuur van Holland op 28 Nov. 1801 en 29 Jan. 1803 aan den meestbiedende verkocht.

Bij dien verkoop is eene authentieke kaart gemaakt, die den toestand volkomen helder voorstelt, en die, verschil in benamingen daargelaten, geheel overeenstemt met de overgelegde kaart van Rhijnland, de kaart van den verkoop van 1857 en de topographische kaart.

Uit de kaart van 1801 blijkt nu, dat de eigenlijke Teilingerlaan alleen is de oprijlaan van het slot of de ruïne naar het dorp Sassenheim, en dat het overige gedeelte, dat op den legger van Voorhout als Teilingerlaan staat vermeld, van de oprijlaan was afgescheiden door eene brug, en bestaat uit andere lanen aangelegd door de

buitenplaats en geheel of gedeeltelijk genoemd groene laan en groene weg, snijdende den achterweg, welke loopt naar Akkervoort en Wassergeest en zich verliezende in de duinklinge, genaamd het Keukenduin.

Dat beide lanen niets anders waren dan deelen van de buitenplaats, en wat de uiteinden betreft, verbinding met de omstreken, springt in het oog.

Ik voeg er bij, dat de Teilingerlaan bij Sassenheim volgens de kaart van 1801 door den eigenaar was afgesloten met een hek; en dat dit hek niet moet gelijk gesteld worden met een tolhek, maar alleen strekt om aan vreemden den toegang te ontzeggen, blijkt ons uit een brief van den Rijksarchivaris van 24 Oct. 1877.

Uit de beide veilingsvoorwaarden blijkt, dat die beide lanen behooren aan den verkooper; dat ze deelen uitmaken van de buitenplaats; dat er worden verkocht de lanen zelve met hare beplantingen; dat ze zijn vrij en onbelast; dat aan de koopers van de verschillende deelen wordt voorbehouden het gebruik van die lanen, die gequalificeerd worden als voor die koopers *gemeene uitpaden*, en dat deze daarom met het onderhoud worden belast.

Die goederen zijn later bij acte van transport van 1 Maart 1808 met de buitenplaats Berg en Daal gekomen in handen van mevrouw van Bylandt geboren Twent, en is in 1857 de weg genaamd de Teilingerlaan, met de ruïne van het slot Teilingen verkocht aan de jonkheeren van Teilingen, zie catalogus van den verkoop n°. 38 en 43, en wel met de op die laan staande tol en tolwoning, daarop geplaatst door den Graaf van Bylandt ten zijnen behoeve.

Overeenkomstig de acte van transport van 1 Maart 1808 voor schout en schepenen der gemeenten Voorhout en Sassenheim, waarbij de eigendommen waarover de vraag loopt, aan de Gravin van Bylandt werden overgedragen bepaalde art. 26 van de verkoopsvoorwaarden van 1857:

„De kooper van perceel n°. 38 (Teilingerlaan) zal verpligt en gehouden zijn om ten allen tijde te blijven verleenen het regt van weg over de Teilingerlaan, bij het kadaster bekend gemeente Voorhout sectie B, n°. 1090, zoowel ten behoeve van alle de te verkoopen perceelen, onverschillig of dezelve al dan niet aan de Teilingerlaan zijn gelegen, als ten behoeve van de overige perceelen aan de lastgevers van de heeren comparanten in eigendom verblijvende.”

Uit dit alles blijkt dus onwederlegbaar, dat tot 1857 toe, de Teilingerlaan was een bijzondere uitweg, niet ten gerieve van het publiek liggende.

Dit is zoo gebleven. In 1866 Aug. 23 verkochten de heeren van Teilingen de laan met den tol en het tolhuis en het genot daarvan aan den Baron van Heemstra.

Deze heeft dien eigendom op dezelfde wijze bezeten als zijne voorgangers, en heeft den tol blijven heffen tot in 1876. Over dien tol zal nader worden gesproken.

Nog valt hierbij te voegen, dat nooit tot heden toe eene enkele daad van publiekregtelijke bevoegdheid op de laan is uitgeoefend geworden, behalve, waarover later zal worden gesproken, het brengen van de laan op de gemeenteleggers, en dat de bewering van den heer van Heemstra, dat op die laan nooit schouw is gevoerd, door geene autoriteit is tegengesproken.

Wat voeren Ged. Staten nu tegen dat alles aan?

Zij beroepen zich op het belang van de localiteit.

Maar dat belang is eerst veel later ontstaan, door den aanleg van Pietgijzenbrug, die niet belet dat men den ouden weg kan blijven volgen. Bovendien *belang* kan niet gesteld worden tegenover *regt*.

De Teilingerlaan zeggen zij, mondt uit op den Voorhouter- en daardoor op den 's Gravendamschen weg en stelt gemeenschap daar tusschen Sassenheim met Noordwijk Binnen en Noordwijkerhout en de scheepvaart over de meren.

Uit de overgelegde stukken blijkt, dat die verbinding eigenmagtig zonder tegenspraak is kunnen worden verlegd door de Gravin van Bylandt, en bovendien, hoe kan de gemeenschap waarop Ged. Staten wijzen, een punt van onderzoek uitmaken, daar waar de leggers alleen wijzen op verbinding tusschen Voorhout en Sassenheim, en eindelijk hoe kan door het bestaan eener gemeenschap ooit afgeleid worden dat een weg is publiekregtelijk? Heeft een eigenaar ook geen behoefte aan verbindingswegen voor zijne goederen?

De laan, zeggen zij, heeft altoos gestrekt ten dienste van het algemeen.

Doch men brengt geen enkel bewijs bij; alleen eene bewering, dat aan den Raad onbekend gebleven oude lieden dat zouden gezegd hebben; geen enkele reden wordt aangevoerd, die die oude lieden voor dat beweren zouden gehad hebben.

Door een aantal van officiele stukken hebben wij het tegendeel bewezen.

Wij leggen daarenboven de verklaringen over van met name aangewezen oude lieden, die aantoonen dat de openbare weg van Sassenheim naar Voorhout altoos gelegen heeft langs de Zandsloot, en de kaart van Rijnland toont dat ook aan, en wijst er op, dat van den Heereweg, thans Rijksweg, van Sassenheim langs de Zandsloot in vorige eeuwen is aangelegd een weg, genaamd de Nieuwe weg, die niet noodig ware geweest, indien de lanen van Teilingen de bestemming hadden gehad van algemeen gebruik, en welke weg zelfs geen beduidenden omweg daarstelt; alles een duidelijk bewijs dat het publiek over de lanen van Teilingen geen beschikking had.

De leggers van Voorhout en Sassenheim pleiten even krachtig in ons voordeel, want deze verklaren dat er geen ander regt bestaat om de Teilingerlaan op den legger te brengen dan, zie kolom 10, de publieke aankoop uit den boedel van de erven van vrouwe A. W. Twent, maar die verkoop wijst ook in verband met vroegeren toestand ten duidelijkste aan, dat de laan op geen legger te huis behoort.

De besturen van Sassenheim en Voorhout, billijker dan Ged. Staten, hebben dan ook zelve herhaaldelijk dit erkend. Burg. en Weth. van Sassenheim zeggen in hun brief van 24 Sept. 1866 aan Ged. Staten, dat de Teilingerlaan slechts is de oprijlaan naar Bergendaal, en dat de openbare weg van Sassenheim naar Voorhout loopt langs de Zandsloot.

In den brief van 7 Maart 1870 aan Ged. Staten, erkennen Burg. en Weth. van Voorhout, dat de Teilingerlaan nooit publieke weg is geweest, en daarom nam de gemeenteraad den 25 Febr. 1870 het besluit, de laan van den legger af te nemen.

Ged. Staten hebben echter bij besluit van 29 Maart 1870 beslist, dat de laan niet van den legger zou worden geroijeerd.

Voorhout heeft gemeend dat besluit te moeten eerbiedigen, doch bij brief van 30 Oct. 1877 aan den secretaris van den Raad van State geven Burg. en Weth. op nieuw te kennen, dat zij het hun pligt achten te verklaren, dat het tot den Koning

gerigt verzoek van den heer van Heemstra tot afschrijving van den legger behoort te worden toegestaan, omdat de laan altoos heeft gestrekt tot bijzonder gebruik en de administratieve autoriteit geen regt heeft daarover te beschikken.

Ofschoon de tegenwerking van onze wenschen door Ged. Staten ons van vroeger bekend was, heb ik, uit tegenzin om een geacht college onbekend te laten met de feiten die tot grondslag van de beslissing konden leiden, aan Ged. Staten onze oudere en latere bewijsstukken toegezonden.

Ged. Staten wagen het ook daaruit in hun voordeel te redeneren. Ik bewonder hun moed.

In 1803 is, zegt men, de Teilingerlaan privaatregtelijk verkocht, maar dat bewijst niet dat daarop niet rustte het publiekregtelijk servituut.

Dit is echter niets anders dan eene contradictio in terminis.

Er werd toch niet verkocht de *ondergrond* van een weg, maar *alleëen* en *lanen* met beplanting enz. Dus *wegen*, dat is het jus eundi et trahendi. Waar dat kan verkocht worden, wordt het daartegenover staande onus publicum uitgesloten.

Het onus publicum, beweert men, wordt niet uitgesloten door hetgeen kooper en verkooper vis-à-vis elkander gelieven te verklaren.

Ged. Staten gelieven zich te herinneren dat de verkooper was het hoogste publiekregtelijk ligchaam in den Staat. Daarvoor mag men ten opzigte van het onderwerp van dit geding wel eenige achting hebben.

Wanneer dus de acte van 1803 en de verkoop door de erven van mevrouw van Bylandt alleen aan de koopers der verschillende gronden regt geven om van de Teilingerlaan gebruik te maken, dan mag men wel aannemen, dat anderen dat slechts bij gedogen hebben mogen doen, vooral omdat zij, nemine contradicente, daarvoor eene halve eeuw lang tol hebben moeten betalen.

Niettegenstaande de verkoopsvoorwaarden van 1801 en 1803 zoo duidelijk mogelijk het ongelijk van Ged. Staten aantoonen, meenen deze daaruit toch ook te kunnen redeneren.

Ik zal over de termen in die stukken voorkomende niet uitweiden; zij zijn te veel in ons voordeel dan dat zulks noodig zou zijn. Slechts een kort antwoord op de tegenspraak.

Gemeen uitpad zou niet beteekenen een *uitpad*, en wel gemeen aan de koopers, maar een *weg*, gemeen aan het publiek!

En dat omdat er maar één perceel is verkocht.

Bij naauwkeurige lezing zoude men zien, dat in 1801 en 1803 verschillende perceelen werden verkocht.

Verder beweren Ged. Staten, dat de verlenging van de Teilingerlaan, namelijk dat deel dat op den Voorhoutschen legger staat, genoemd wordt slag, en dat *slag* beteekent een door duingrond gelegen publieke weg.

Ik zou gaarne het bewijs van die bewering zien. Weiland leidt slag alleen af van zigtbare wagensporen; dan is slag niets anders dan rijweg.

De veilconditiën vermelden ook het slag door de buitenplaats liggende; dat is dus zeker geen publieke weg, die door duingronden loopt.

De redenering is bovendien geheel en al in het nadeel van hen die ze aanvoeren,

want ook al beteekende slag een publieke weg, dan stond dit woord over tegen de eigenlijke Teilingerlaan, een deel van de tegenwoordige Teilingerlaan zou dan zijn publiek, en een ander niet, maar ware dat zoo, dan blijft er in het geheel geen publiek belang meer over, omdat *een gedeelte* van dit geheel die strekking niet kan hebben.

Ik onthoud mij, om niet al te lang te worden, van de wederlegging van iedere redenering van minder gewigt. Aan eene moet ik toch herinneren, die mij bijzonder vreemd voorkomt. Als de Graaf van Bylandt een tol heeft gesticht en geheven, dan noodigde hij daardoor het publiek uit om van den weg gebruik te maken, en dus heeft die tolheffing den weg publiek gemaakt.

Is wederlegging werkelijk noodig? Ik bepaal mij tot de mededeeling.

Door het reeds gezegde hebben wij als van zelve wederlegd de bewering van Ged. Staten, dat door een langdurig gebruik de laan een publiek karakter zou hebben gekregen.

Ged. Staten zeggen, dat bij het verhoor door hen te Sassenheim gehouden, een tal van bejaarde personen heeft verklaard, dat zoolang hunne herinnering strekt, de Teilingerlaan ten dienste van het algemeen is geweest.

Daartegen zij opgemerkt:

1°. dat de heer van Heemstra om ligt te bevroeden redenen zich van medewerking aan dat verhoor heeft onthouden;

2°. dat Ged. Staten geen proces-verbaal hebben gehouden en er dus niet blijkt welke personen er gehoord zijn en wat ze verklaard hebben;

3°. dat, was er proces-verbaal gehouden, er stellig uit zou gebleken zijn, dat die personen alleen zullen hebben verklaard dat van dien weg gebruik is gemaakt, wat nooit ontkend is, en dat zij niet zullen hebben kunnen verklaren of aantoonen, dat de laan ten dienste van het algemeen is geweest;

omdat wij eene verklaring van oude en zich noemende ingezetenen hebben overgelegd, die op afdoende gronden aantoonen dat dit nooit het geval is geweest;

omdat de gemeentebesturen en raden van Sassenheim en Voorhout, door een lofwaardig gevoel voor regt gedreven, hun belang stellende beneden het regtsbegrip, dezelfde verklaring herhaaldelijk hebben gegeven; en

omdat wij uit historische stukken en feiten onwederlegbaar hebben bewezen, dat het gebruik door het publiek alleen rustte op het gedogen van de eigenaren van de laan.

Dat de Raad van State en de hooge Regering als een vast beginsel hebben aangenomen, dat het loopen van het publiek over een weg niet het minste bewijs oplevert voor de openbaarheid, zoolang niet is aangetoond dat dat gebruik maken het gevolg was van een publiekregtelijken toestand, toonen wij aan uit de beschouwingen en besluiten, te vinden in het werk Raad van State d. 3, bl. 322, d. 8, bl. 319, d. 9, bl. 107, d. 16, bl. 47 en 121, d. 17, bl. 252.

Aan den heer van Heemstra is bij Kon. besluiten van 28 Maart 1868, 31 Mei 1871 en 25 Febr. 1874, telkens voor drie jaren, concessie verleend tot tolheffing op de Teilingerlaan.

Het publiek karakter van de laan is daardoor uitdrukkelijk erkend, zeggen Ged. Staten.

Publiek erkend, dat kan ik nog niet toegeven. Men zou er uit kunnen afleiden, dat de heer van Heemstra meende dat de Koning ten opzigte van tol over die laan te beschikken had, maar die meening zou kunnen rusten op dwaling of noodzaak, en dat is hier juist het geval.

Een der leden van Ged. Staten dreigde den heer van Heemstra, dat als hij voor zijne tolheffing geene concessie vroeg, de tol zou worden gesloten.

De laan stond toen op den legger. De heer van Heemstra begreep, dat onder die omstandigheden het moeijelijk was zich tegen die bedreiging te verzetten.

In overeenstemming met den Commissaris des Konings Loudon, meende hij, alleen om moeijelijkheden te ontgaan, waarvan de ingezetenen van Sassenheim de lijdende partij zouden zijn geweest, de concessie te moeten aanvragen, doch hij deed dit, en men lette daar wel op, onder voorbehoud van zijne regten, en onder protest tegen het begrip dat die weg zou geacht worden een publiek karakter te hebben, met verklaring dat hij pogingen zoude aanwenden om de laan van de leggers af te doen voeren.

Met het oog op dat beding is dus de concessie verleend.

Bovendien is die concessie niet gegeven ten bate van het publiek, maar alleen ten voordeele van den heer van Heemstra, die er bij uitsluiting de vruchten van genoot.

Die concessie is verder in 1877 niet meer aangevraagd; zij bestaat dus niet meer; men kan er alleen uit redeneren als uit een historisch feit.

Maar dan staan daartegenover de menigte historische feiten die in tegenovergestelden zin gelden, en daaronder de 50jarige tolheffing van de eigenaren op eigen gezag zonder betwisting van eenig publiekregtelijk gezag. Mij dunkt dat daartegen de 9jarige concessie des Konings niets mag afdoen, ook al mogt zij op zich zelve werkelijk eenige beteekenis hebben.

Eindelijk valt op te merken, dat hoewel de concessie werd verleend tot het heffen van tol aan den bestaanden tolboom op de Teilingerlaan, loopende van het dorp Sassenheim tot de brug bij den Voorhouterweg, het heffen van tol eigenlijk alleen betrof de eigenlijke Teilingerlaan, loopende van Sassenheim tot den achterweg, en niet het gedeelte van den thans ook als Teilingerlaan bekenden weg, die loopt van den achterweg, vroeger naar het Keukenduin, thans naar den Voorhouter- of Loosterweg, en welk gedeelte vroeger bekend was als groene weg, omdat alleen bevoegdheid werd gegeven tot het heffen van een tol aan den Rijksweg bij Sassenheim. Daar nu de Teilingerlaan door den achterweg doorsneden wordt, is het gedeelte van de Teilingerlaan, vroeger genaamd groene weg, of volgens Rhijnland, de Westlaan, vrij van dien tol.

Al mogt men nu eens kunnen beweren, dat het oostelijk deel van de Teilingerlaan uit hoofde van de geconcessioneerde tolheffing als publieke weg kan worden aangemerkt, dan zou, kan die toestand niet gelden voor het westelijk deel, het publiek karakter toch moeten vervallen voor het oostelijk deel, omdat er aan publiek belang dan alleen kan worden gedacht, als de geheele laan, als zijnde eene verbinding, publiek mogt kunnen worden verklaard.

Ten slotte hebben wij nog eene tegenwerping te beantwoorden; de bewering van Gedeputeerde Staten, dat wij in den stand der zaak niet-ontvankelijk zouden zijn

in ons verzoek om de Teilingerlaan van de gemeenteleggers van Voorhout en Sassenheim af te voeren.

De geschiedenis van de leggers is de volgende:

20 Oct. 1853 werd de laan geplaatst op den legger van Voorhout.

11 Nov. 1853 op dien van Sassenheim.

De laan behoorde toen in vruchtgebruik en beheer aan den Graaf van Bylandt, doch het reglement legt geen pligt op, om het brengen van een weg op een legger ter kennisse te stellen van belanghebbenden; de heer van Bylandt was hoogbejaard en woonde te Prinsenhage; zijn gemagtigde was de heer van Olden, die als burgemeester van Voorhout aanleiding gaf of medewerkte om de laan op den legger te brengen. Er blijkt niet dat de heer van Bylandt daarin gekend is geworden; er valt dus niet te denken aan eene instemming of berusting van zijne zijde.

De heer van Heemstra in 1866 eigenaar geworden, heeft steeds tegen dien legger strijd gevoerd. 16 Oct. 1869 verzocht hij aan de gemeenteraden van Sassenheim en van Voorhout om de laan van de leggers af te voeren.

25 Febr. 1870 nam Voorhout daartoe werkelijk een besluit.

29 Maart 1870 besloten Ged. Staten de laan weder op den legger van Voorhout te brengen.

28 Febr. 1871 besloot de raad van Sassenheim om aan Ged. Staten voor te stellen de laan van den legger van Sassenheim af te voeren.

28 Maart 1871 namen Ged. Staten daarop een afwijzend besluit.

18 Nov. 1873 werd door den raad van Sassenheim de laan onder andere voorwaarden op den legger gebragt.

13 Jan. 1874 volgde een dergelijk besluit van de zijde van Voorhout.

17 Oct. 1877 verzocht Baron van Heemstra aan Ged. Staten om de laan van beide leggers af te voeren.

8 Jan. 1878 verklaarden Ged. Staten den verzoeker niet-ontvankelijk in zijn verzoek.

30 Jan. 1878 is verzoeker van dat besluit in beroep gekomen bij den Koning.

Ged. Staten doen hunne niet-ontvankelijkverklaring rusten op het betoog, dat verzoeker niet binnen eene maand, nadat hunne besluiten van 29 Maart 1870 en van 28 Maart 1871 ter zijner kennis waren gebragt, daarvan bij den Koning in beroep is gekomen, weshalve op grond van art. 3 van het reglement op de wegen van 3 Nov. 1870 niet meer tegen de plaatsing op de leggers kan worden opgekomen.

Het zou te betreuren zijn, als dat betoog juist werd geacht, omdat dan een toestand zou bestendigd worden, die door ieder, en door de beide gemeenteraden zelve, onregtmatig wordt geacht.

Maar ik geloof dat het betoog en het daarop rustend besluit niet juist zijn.

Volgens art. 3 van het reglement kunnen bezwaren tegen den legger na de vaststelling bij Ged. Staten worden ingebragt, zoowel door Burg. en Weth. als door de belanghebbenden.

Het inbrengen van bezwaren door Burg. en Weth. neemt niet weg, dat ook belanghebbenden hunne bevoegdheid daartoe behouden. Zij zijn geregtigd volgens art. 3 om daarvan gebruik te maken ten tijde waarop zij dat goed vinden.

De indiening van onze bezwaren valt dus geheel in de termen van art. 3.

Dit is te meer waar, omdat verzoeker beweert dat hij geene officiele kennisgeving heeft bekomen van de beslissingen van Ged. Staten van 1870 en 1871. Volgens art. 3 hadden Ged. Staten den belanghebbende moeten hooren en verder hunne beslissing ter zijner kennis moeten brengen. Wel beweren zij dat dat alles heeft plaats gehad, maar bij ontkentenis hadden zij daarvan bewijs moeten leveren; wat te gemakkelijker was, omdat er van die brieven toch wel minuten zullen bestaan, en toch is daarvan niets gebleken.

Maar al dwaalden wij in de beide door ons aangevoerde gronden, waar is het dan nog verboden om meer dan eens bezwaren te doen gelden? Ged. Staten antwoorden, dat dit zou strijden met den regel non bis in idem, en dat er regtszekerheid moet zijn.

Doch dat zijn regelen aan het burgerlijk regt ontleend, maar die in de administratieve regeling niet bekend zijn.

Een administratief besluit is iets geheel anders dan een regterlijk vonnis en rust op beweegredenen van een anderen aard.

Een administratief ligchaam kan op zijn besluit terugkomen; de regter kan dit niet.

Eene administratieve beslissing rust op het salus publica; een regterlijk vonnis op de wet.

Gaarne geef ik toe dat het reglement een herhaald onderzoek van dezelfde grieven had kunnen verbieden, maar dat heeft het reglement niet gedaan.

Het geeft het regt om bezwaren in te brengen geheel onbeperkt. Al is de legger vastgesteld, toch kunnen er bezwaren op nieuw worden ingebragt, niet eenmaal, maar herhaaldelijk.

Mogt dit soms aanleiding tot last kunnen geven, Prov. Staten hebben de bevoegdheid hun reglement te veranderen in den zin, dien Ged. Staten er in willen voegen.

Maar in allen gevalle is er geene quaestie van een non bis in idem of van gewijsde zaak.

Wij komen toch niet op tegen de beslissingen van Ged. Staten van 1870 en 1871. Waartegen wij opkomen, is tegen beslissingen die later zijn genomen, en die een anderen toestand hebben doen geboren worden.

Na de besluiten van Gedeputeerde Staten van 1870 en 1871, hebben de gemeenteraden van Sassenheim en Voorhout de Teilingerlaan op nieuw op den legger doen stellen; Sassenheim bij besluit van 18 November 1873, Voorhout bij besluit van 25 Februarij 1874.

En al waren er geene veranderingen in het bestaande bij de laatste vaststelling aangebragt, zijn de besluiten dier gemeenten toch beslissingen omtrent elk punt door hen vastgesteld, en dus ook omtrent de vraag, of de laan op den legger zal worden gehandhaafd. Tegen die nieuwe vaststelling heeft men dus regt van tegenspraak.

Maar bovendien, de besluiten loopen thans over een veranderden toestand.

Voorhout besluit de laan van den legger af te voeren als gedeeltelijk puin- en gedeeltelijk zandweg en er weder op te brengen als puinweg.

Sassenheim voert de laan af als zandweg en als weg 2e klasse en brengt haar weder op den legger als grindweg en weg 1e klasse.

Bij de vroegere regeling waren met het onderhoud belast de erven A. W. Twent, thans wordt voor het eerst als eigenaar en onderhoudspligtige aangewezen de heer van Heemstra.

Mag deze daartegen nu niet opkomen en mag hij tevens niet beweren dat men hem niet mag belasten met onderhoud, ook omdat de Teilingerlaan niet onder het publieke regt behoort?

En wat niet minder afdoet, is dat het geheele onderwerp van aard is veranderd, en dat is beslissend in het publieke regt.

Ged. Staten hebben toch in 1870 en 1871 hunne beslissingen doen rusten op het feit, dat de Baron van Heemstra gebruik maakte van eene hem door den Koning geconcessioneerde tolheffing. Welnu, verzoeker heeft daar in het begin van 1877 afstand van gedaan. Bij dien veranderden toestand mag men nu vragen dat de juistheid der leggers worde onderzocht, ook zelfs al waren de nieuwe vaststellingen op den ligger van 1873 en 1874 niet voor het eerst geschied.

Op al deze gronden rust ons verzoek, dat de Teilingerlaan van de leggers moge worden afgevoerd.

En hiermede stappen wij van de leggers af en vestigen uwe aandacht op den ligger, m. i. in een ontaalkundig oogenblik zoo genoemd, en waarop de wegen worden geplaatst, die tot toegangswegen naar een spoorwegstation of plein van een station dienen.

Mogt de Teilingerlaan eens teregt op dien ligger zijn geplaatst, dan mogen daarbij geene andere verpligtingen op den onderhoudspligtige worden gelegd, dan waartoe hij is verbonden.

De eigenaar mag dus niet, zooals de ligger zou willen, verpligt worden om den weg met puin en gruis hard te maken.

Immers is de Teilingerlaan in 1853 op den legger van Voorhout gebragt, gedeeltelijk als puin- en gedeeltelijk als zandweg en op den legger van Sassenheim als zandweg, als weg 2e klasse.

Omdat nu de heer van Heemstra, van het onderhoud van zijne buitenplaats Ter Leede eenig puin en grint over hebbende, dat op de Teilingerlaan heeft gestort, hebben de gemeentebesturen, zooals gewoonlijk minder lettende op het regtsbeginsel dan op den toestand zooals die zich voordoet, den heer van Heemstra op den legger geplaatst, op dien van Sassenheim in 1873 om den weg te onderhouden als grindweg, in 1874 op dien van Voorhout als puinweg.

De spoorwegligger nu mag alleen verpligten tot hetgeen regtens is, en dat is niet afhankelijk van de gemeenteleggers, die geene verpligtingen kunnen scheppen maar ze alleen aanduiden. De ligger behoort dus hierin te worden veranderd.

Twee gronden voer ik bovendien aan ten betoge dat de Teilingerlaan op geen spoorweglegger te huis behoort.

De eerste is, omdat die laan alleen staat onder het private regt en geene publiekregtelijke verpligting daarop kleeft.

Ik heb dit bij de behandeling van de gemeenteleggers betoogd, en behoef daar dus niet meer op terug te komen.

Genoeg zij het, dat art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) tot regeling

van den dienst der spoorwegen, geene verandering brengt in de bestaande verpligtingen van bijzondere personen.

De tweede grond is, dat de Teilingerlaan in geen geval uit hoofde van zijne ligging tot een toegangsweg naar een station kan worden verklaard.

Ged. Staten zijn daar echter toe gekomen door een algemeen begrip van toegangswegen, zooals zij zich die voorstellen.

In hunnen brief van 19 Dec. 1876 aan de gemeentebesturen schreven zij: "In het algemeen merken wij op, dat als toegangsweg op den ligger gebragt moet worden elke weg, die uit de kom eener gemeente zonder eene andere gemeentekom aan te doen naar een station of voorplein of wel naar eene halte leidt."

Maar dat denkbeeld is onbruikbaar.

Er zijn gemeenten, en zij zijn in grooten getale, die een aantal kommen in zich bevatten. Moeten nu de wegen die van ieder dier kommen in de rigting van een station zijn aangelegd, verklaard worden toegangswegen te zijn en onderworpen aan de verpligtingen die art. 70 der wet op het oog heeft?

In de gemeenten bevinden zich overal grootere of kleinere bijeenvoegingen van huizen. Hoe groot moet nu hun getal wezen om hun weg te doen verklaren tot een toegangsweg?

Toegangswegen zouden zich bovendien dikwijls over provinciën kunnen uitstrekken, als slechts bleek, dat een weg van de kom van eene gemeente, waar ook gelegen, in de rigting van een station loopende, geene kom van eene andere gemeente in die rigting aandeed.

Die opvatting van de wet kan dus de ware niet zijn.

En zij is de ware niet.

Art. 70 van de wet van 9 April 1875 luidde als oorspronkelijk ontwerp:

"Art. 72. Onderhoud en verlichting van toegangswegen naar de spoorwegstations is ten laste der gemeenten, op wier gebied die wegen zijn aangelegd." Bijblad 1870—1871, bijl. bl. 1895.

Het Voorloopig Verslag, Bijblad 1871—1872, bijl. bl. 582, achtte er zich over bezwaard, dat de gemeenten te zwaar zouden worden belast en wees er op, dat waterschappen of anderen ook toegangswegen hadden aangelegd; hard zoude het dus zijn, de verpligtingen van deze op de gemeenten over te brengen. Art. 231 der gemeentewet moest dus ook hier toepassing vinden.

De voorsteller van het wetsontwerp, de Minister Thorbecke, weigerde om aan het bezwaar toe te geven, omdat de kosten zoo weinig zouden beteekenen en stelde wederom hetzelfde artikel voor als art. 73. Zie gewijzigd ontwerp van wet en Memorie van Antwoord, Bijblad 1871—1872, bijl. bl. 1257 en 1251. In dezelfde bewoordingen werd het artikel op nieuw voorgesteld door den Minister Geertsema als art. 66. Bijblad 1873—74, bijl. stukken 22, no. 2 en 3, zie ook aldaar het Eindverslag.

Door den Minister Heemskerk werd bij een nader gewijzigd ontwerp het artikel volkomen gelijk aan het thans in de wet geplaatste als art. 70 voorgesteld, en in het antwoord op het Eindverslag zeide de Minister daarbij: "Door de thans aangebragte wijziging zullen de bedenkingen, die vroeger tegen het artikel bestonden, naar

de ondergeteekenden vertrouwen, zijn opgeheven." Zie Bijblad van 1874—1875, bijlagen stukken 28, nº. 2 en 1.

De beraadslagingen in de Tweede Kamer hadden plaats van 1—6 Maart, die in de Eerste Kamer op 5 April 1875.

Zoo als men ziet, geschiedde de verandering die art. 70 onderging, alleen ter regeling der vraag *wie* onderhouden zou. Over de beteekenis van het begrip *toegangsweg*, zoo als die reeds in den aanvang door de Regering was geopenbaard, is van geen verschil van gevoelen gebleken.

En wat zegt nu dit begrip?

De ontwerper van de wet, de Minister Thorbecke, zeide in zijne Memorie van Antwoord, Bijblad 1871—1872, bijl. bl. 1251, daarbij tegensprekende de meening dat het onderhoud voor de gemeenten zoo drukkend zou zijn: "De eigenlijke toegangswegen beslaan niet zoo groote lengten, als bij het Verslag voor sommige stations ondersteld wordt, daar alleen van de gedeelten of communicatiën, bij den spoorwegaanleg tot verbinding van de stations met bestaande wegen gemaakt, sprake kan zijn."

En verder:

"Voor het overige werd reeds opgemerkt, dat hier alleen aan toegangswegen gelijktijdig met den spoorweg gemaakt, strekkende ter verbinding van de stations met bestaande wegen, te denken is."

Door de derde zinsnede van art. 70 van de wet van 1875 is in dat betoog alleen die verandering gemaakt, dat op den ligger ook zullen worden vermeld de wegen die bestonden vóór den aanleg van een spoorweg, maar geene verandering werd gemaakt in het begrip, dat toegangswegen alleen zouden zijn van zeer beperkte lengte en zich zouden bepalen tot de *aansluiting van bestaande wegen aan een spoorwegstation of spoorwegplein.*

Maar dan kan in geen geval de Teilingerlaan op een spoorwegligger worden gebragt.

Vooreerst heeft die laan eene lengte van 1708 meters volgens de leggers en de topographische kaart. Reeds om die reden valt de weg buiten de bedoeling van art. 70 der wet.

Maar bovendien mondt die laan niet uit aan het station. Zij loopt uit op den Looster- of Voorhoutschen weg, en deze staat in verband met den 's Gravendamschen weg. Alleen deze laatste weg komt aan het station Piet-Gijzenbrug uit. De Teilingerlaan is dus door twee andere wegen van het station gescheiden. Volgens de bedoeling der wet kon dus alleen de 's Gravendamsche weg of misschien alleen zijne uitmonding als toegangsweg op den spoorwegligger worden vermeld. Van daar kan men over den Loosterweg en de Zandsloot of de Teilingerlaan Sassenheim bereiken, indien die wegen zijn publieke wegen, en onder de voorwaarden waaronder die wegen zijn aangelegd maar daarom worden deze wegen nog geen toegangswegen van stations.

Nu is het wel waar, dat bij de beraadslaging de heer van Rappard, Bijblad 1874—1875, bl. 966, van meening was, dat onder de toegangswegen ook zouden kunnen zijn wegen die van de kom der gemeente tot het station loopen, maar de

heer van Rappard sprak alleen van de wegen bedoeld in het eerste lid van art. 70, die namelijk, welke door het Rijk of eene spoorwegonderneming uitsluitend als toegangsweg waren aangelegd, en die door de gemeenten zouden moeten worden onderhouden, maar hij had niet op het oog het geval, waarin wij verkeeren en dat wordt beheerscht door het derde lid.

In dien zelfden zin beantwoordde de Minister Heemskerk den spreker bl. 967.

Ik moet hierbij nog wijzen op wat over art. 70 in de Eerste Kamer is voorgevallen. Op bl. 236 Handelingen Eerste Kamer, der zitting 1874—1875, antwoordde de Minister Heemskerk op eene opmerking van den heer van Aylva van Pallandt, en toonde daarbij aan, dat de eenige verandering in het oorspronkelijk stelsel Thorbecke van art. 70 was, dat de artt. 230 en 231 der Gemeentewet waren toepasselijk verklaard, met andere woorden, dat de gemeenten niet zouden te onderhouden hebben toegangswegen waarvoor andere onderhoudspligtigen waren aangewezen.

Verder zeide hij: "Het ligt geheel ter bepaling van hem die een spoorweg aanlegt tot hoe ver hij het begrip van *toegang* wil uitstrekken. Wenscht eene gemeente of een grondeigenaar een toegangsweg, dan hebben zij tot uitgangspunt te nemen òf de kom der gemeente, òf de plaats van waar zij meenen in aanraking met het station te moeten worden gebragt. Legt echter de Staat of eene maatschappij een weg aan, dan is het geheel aan hen welke uitbreiding zij wenschen te geven aan het stationsplein en den toegangsweg. Daaraan dus kan geen regt ontleend worden, en dit werpt geheel omver de beschouwing, alsof door art. 70 eenigszins het regt der gemeenten zoude worden gekrenkt."

Ik heb die woorden aangehaald, opdat door toelichting dwaling zou worden voorkomen omtrent sommige uitdrukkingen.

Er blijkt toch, dat een toegangsweg tot aan de kom eener gemeente *kan* worden uitgestrekt, maar dit alleen, wanneer de weg met dat doel is aangelegd.

Verder is het doel te betogen, dat art. 70 geene nieuwe lasten op onderhoudspligtigen of gemeenten wil leggen. De Minister wenscht geene regten te krenken. En nu is het ontegenzeggelijk, dat als een weg alleen ten dienste staat van het publiek, daarop nieuwe banden worden gelegd, als die weg daarbij als toegangsweg op een spoorwegligger wordt geplaatst; eensdeels door die plaatsing zelve, anderdeels door strengere verpligting tot onderhoud, voortvloeijende òf uit de wet zelve òf uit verpligtingen later, als dat noodig blijkt, op toegangswegen toe te passen.

De Minister Heemskerk sprak geheel in denzelfden geest als de Minister Thorbecke. Het is dus volgens die beginselen om verschillende redenen ontegenzeggelijk dat de Teilingerlaan op geen spoorwegligger mag worden gebragt.

Het is om al deze redenen, dat ik de eer heb de Afdeeling van den Raad van State te verzoeken aan Z. M. het besluit te willen voordragen dat de Teilingerlaan zoowel van de gemeenteleggers van Voorhout en Sassenheim, als ook van den spoorwegligger, zal worden afgevoerd.

De *Staatsraad* DE VRIES vraagt inlichtingen ten aanzien eener in de acte van overdragt voorkomende passage, die door Mr. van Eck worden gegeven.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zeven-en-twintigste vergadering.

Vergadering van Woensdag, 31 *Julij* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendaris, Mr. G. J. Royaards.

Aan de orde is:

I. Het beroep van *de commissie van beheer over de verbeterde wegen onder de gemeenten de Lier, Maasland, Hof van Delft en Vlaardinger-Ambacht, van eene beslissing van Gedep. Staten van Zuidholland, betrekkelijk den legger der wegen en voetpaden in de gemeente de Lier.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgende verslag uit:

Op den legger der wegen en voetpaden in de gemeente de Lier, zooals die in 1874 is vastgesteld, komt voor de Hoefweg (noordelijk gedeelte), met vermelding dat in dien weg o. a. gelegen is een steenen brug met houten leuningen, waarvan als eigenaren en onderhoudpligtigen vermeld zijn de tijdelijke eigenaren van de woningen in den Zuidhoefpolder en daarbij behoorende landen. Ten aanzien van het beheer wijst de daarvoor bestemde kolom aan, dat de commissie van beheer over de verbeterde wegen in de Lier, Maasland, Hof van Delft en Vlaardingerambacht, als eigenaresse en onderhoudspligtige tevens het beheer over den weg voert, maar dat het beheer van de genoemde brug is opgedragen aan het Hoogheemraadschap van Delfland.

Daartegen zijn Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland opgekomen bij Ged. Staten, verklarende dat zij krachtens het reglement van het Hoogheemraadschap alleen beheer voeren over waterkeerende en waterloozende werken, maar hun beheer van bruggen

zich niet verder uitstrekt dan tot de zoodanige, waarvan de eigendom aan 't Hoogheemraadschap behoort, en verzoekende mitsdien dat de legger zoo mogt worden gewijzigd, dat het beheer der bedoelde brug niet meer ten laste van Delfland sta vermeld.

Tegen dat verzoek voerde de gemeenteraad van de Lier aan: 1°. dat reeds van het bestaan der leggers af het bestuur van Delfland beheer voerde over de bedoelde brug; 2°. dat deze ligt over een groot Delfland's afvoerkanaal; 3°. dat reeds sedert de eerste opmaking van den legger Dijkgraaf en Hoogheemraden met het beheer over de brug waren belast en daartegen nooit bezwaren hebben ingebragt; 4°. dat wel in het archief van Delfland, niet in dat van de Lier, de bewijzen voorhanden zijn, wie met het onderhoud van de brug zijn belast; 5°. dat het ook met de roeping van Delfland's bestuur overeenkomt over dergelijke kunstwerken het beheer te voeren, te meer omdat geene herstellingen kunnen plaats hebben zonder zijne voorafgaande vergunning.

Dijkgraaf en Hoogheemraden antwoordden, dat punt 1 en 3 niets afdoen, omdat de legger is opgemaakt zonder dat Delfland kennis droeg, dat de brug daarbij onder zijn beheer was gebragt, en zij, zoodra zulks nu onlangs tot hunne kennis gekomen was, zich daartegen onmiddellijk bij Ged. Staten hebben verzet; dat de punten 2 en 5 niet in aanmerking kunnen komen, omdat, al ligt de brug over een afvoerkanaal van Delfland, en al is de vergunning van het Hoogheemraadschapsbestuur in enkele gevallen noodig tot het doen van herstellingen aan kunstwerken en wegen gelegen, die vergunning toch niet gevorderd wordt, indien de herstellingen niet met den loop van het boezemwater of met de polderwaterkeeringen in aanraking komen; dat punt 4 het onderhoud bespreekt, terwijl uit den legger blijkt dat de eigenaren en onderhoudpligtigen bij het gemeentebestuur bekend zijn. Dijkgraaf en Hoogheemraden verzekerden daarbij nooit het beheer over de brug te hebben gevoerd en uitten het gevoelen dat dit beheer veeleer toekwam aan den beheerder van den weg, waarin de brug gelegen is, herinnerende aan de meening, vervat in een arrest van den Hoogen Raad van 14 October 1862, dat de bruggen een deel uitmaken van den weg en alzoo onmiddellijk het wezen en de gesteldheid van den weg zelven wordt aangetast, indien de onderhoudpligtigen de bruggen in minder bruikbaren staat onderhouden.

Na vervolgens een commissie uit het collegie van Dijkgraaf en Hoogheemraden en uit den gemeenteraad van de Lier, en den voorzitter der bovenbedoelde commissie van beheer contradictoir te hebben gehoord, beslisten Ged. Staten van Zuidholland bij resolutie van 18/24 Dec. jl., overeenkomstig het verzoek van Dijkgraaf en Hoogheemraden, dat in de negende kolom van den legger als beheer voerende over de bedoelde brug niet het Hoogheemraadschap van Delfland moet worden aangewezen, maar dezelfde commissie van beheer van eenige te verbeteren wegen onder de gemeenten de Lier, Maasland, Hof van Delft en Vlaardingerambacht, bij welke het beheer en onderhoud des wegs is in hoedanigheid van gemagtigde van gezegde gemeenten.

Die beslissing steunt op deze overwegingen:

Overwegende dat, zal gezegd beheer van het Hoogheemraadschap van Delfland op den legger kunnen worden gehandhaafd tegenover de uitdrukkelijke ontkentenis van Dijk-

graaf en Hoogheemraden van ooit eenig beheer over gezegde brug te hebben gevoerd of tot diens voering geregtigd of verpligt te zijn, bewijs wordt gevorderd, hetzij van een feitelijk beheer hunnerzijds antérieur aan de vaststelling der leggers, hetzij van een feit van latere berusting hunnerzijds in het daarbij hun toegekend beheer, hetzij van den regtsgrond daarvoor;

Overwegende nu, dat de gemeenteraad van de Lier, ofschoon daartoe uitdrukkelijk uitgenoodigd, zich op geen enkel feit heeft kunnen beroepen, waaruit zou kunnen volgen dat Delfland's bestuur zich ooit, wanneer ook, met het beheer over die brug heeft ingelaten, en evenmin van eenige andere daad van dat bestuur is gebleken, die getuigt van berusting in gezegde vermelding op den legger, waarvan dat bestuur verklaart eerst zeer onlangs kennis te hebben bekomen;

Overwegende, dat het met het bewijs van regtsgrond niet beter is gesteld;

Overwegende toch, dat zulks niet is te vinden hetzij in de vroegere, hetzij in de huidige roeping van Delfland's gezag, daar deze ten aanzien van bruggen, bij anderen in onderhoud, steeds beperkt is geweest en nog beperkt is tot de zorg om bij dier aanleg, verandering of herstel, al datgene te weren, waardoor de geregelde werking der boezems zou kunnen worden benadeeld;

Overwegende, dat daarom dan ook de bewering van den gemeenteraad de Lier, dat deze brug zou gelegen zijn over een groot Delfland's afvoerkanaal, al ware zij juist, te dezer zake niets afdoende zou zijn;

Overwegende, dat bovendien gezegde bewering kennelijk onjuist is;

Overwegende toch, dat uit de plaatselijke gesteldheid het beloop van den Delflandschen boezem en het feit, dat het onderhoud der brug steeds bij de grondeigenaren van den Hoefpolder is geweest, duidelijk volgt, dat de doorsnijding van den weg ter plaatse waar de brug is gelegen, ofschoon eene geringe verruiming des boezems medebrengende, niet heeft plaats gehad in het belang van den waterafvoer, die aan gezegde doorsnijding te dier plaatse geene behoefte kon hebben, maar bloot en alleen in het belang van gezegde landeigenaren bij eene scheepvaartgemeenschap tusschen de ten zuiden van gezegden weg aanvangende Lier-watering en de ten noorden diens weg stroomende Lee, welke laatste daardoor aan die landeigenaren dienstbaar werd gemaakt tot waterweg naar het hart en de hoofdplaats van Delfland;

Overwegende, dat die doorsnijding des wegs ten behoeve der scheepvaartgemeenschap voor gezegde landeigenaren uit den aard der zaak niet tot stand heeft kunnen komen dan met vergunning van den eigenaar en beheerder des wegs, en de verpligting om in de daardoor te verbreken wegs-communicatie te voorzien door de stichting en het voortdurend onderhoud van de bewuste brug, de voorwaarde is geweest, waarop die vergunning door hen is verkregen;

Overwegende hieruit voort te vloeijen, dat het beheer over gezegde brug, bestaande in de zorg om gezegde grondeigenaren aan de vervulling van genoemde hunne verpligting te houden of, bij gebreke van verhaal op henzelven, in de instandhouding der wegsgemeenschap te voorzien, uit den aard der zake is geweest en nog is bij den eigenaar en beheerder des wegs, als degeen, tegenover wien de verpligting werd aangegaan en die bij gebreke van verhaal op onderhoudpligtigen het aan zich zelf of zijn regtsvoorganger heeft te wijten, dat de vergunning tot doorgraving van den weg

werd verleend zonder voldoenden waarborg voor de voortdurende nakoming der verpligtingen van hen, die de vergunning ontvingen;

Overwegende, dat de eigendom en het beheer des wegs ten allen tijde is geweest bij den Ambachtsheer van de Lier tot 21 Januarij 1859, terwijl op dat tijdstip de gemeenten de Lier, Maasland, Hof van Delft en Vlaardingerambacht, door de haar vertegenwoordigende commissie van beheer over eenige te verbeteren wegen in die gemeenten, aan gezegden ambachtsheer in dien eigendom en dat beheer zijn opgevolgd;

Overwegende dat, immers nadat de besturen dier gemeenten reeds bij besluit van Ged. Staten van 12 Januarij 1853, n°. 13, tot gezamenlijke regeling van het onderwerp der verbetering van eenige wegen onder die gemeenten gemagtigd, spoedig daarop de bovengenoemde commissie in het leven hadden geroepen om in deze aangelegenheid namens hen te handelen, en later zich tot stichting dezer wegsverbetering en voortdurenden onderhoud hadden verbonden, gezegde commissie ter uitvoering van dat alles bij acte van 14 Januarij 1859, overgeschreven ten kantore der hypotheken op 21 Januarij d. a. v., van den toenmaligen ambachtsheer van de Lier alle diens regten van eigendom of onder welken titel ook hoegenaamd op den Kikkerweg, de Kikkerkade en den Hoefweg van die kade tot de Molenlaan heeft gekocht en overgenomen, waaruit volgt, dat van af die overschrijving tot aan den eigendom en beheer dier wegen verbonden boven omschreven beheer over de daarin gelegen brug op die commissie, of, beter gezegd, op de door haar ten opzigte van het wegsbeheer vertegenwoordigende gemeenten is overgegaan.

Tegen deze beschikking van Ged. Staten vraagt de meergenoemde commissie van beheer bij Z. M. voorziening, verzoekende handhaving van hetgeen op den legger ten aanzien van het beheer over de brug voorkomt, of, zoo wijziging noodig wordt geoordeeld, dat deze zoo geschiede dat zij appellante buiten aanmerking blijve. Het adres aan Z. M. is niet met redenen omkleed.

Ged. Staten, in wier handen dat adres is gesteld geweest, hebben het dus niet noodig geacht hunne beslissing nader toe te lichten, maar er zich toe bepaald om, behalve de reeds vermelde stukken, nog over te leggen afschrift van hun besluit van 12 Jan. 1853, n°. 13, waarbij de besturen der gemeenten Maasland, de Lier, Hof van Delft, Groeneveld (sedert opgeheven) en Vlaardingerambacht zijn gemachtigd tot de gemeenschappelijke regeling der verbetering van wegen onder die gemeenten, van hun besluit van 28 Julij 1858, n°. 21, waarbij eene nadere dergelijke machtiging werd verleend en van het door de raden der vier gemeenten gemeenschappelijk genomen besluit, houdende verbindtenis om op kosten der voorzegde gemeenten te voorzien in het onderhoud der bedoelde wegen.

Nadat dit geschil met 's Konings magtiging bij den Raad van State was aanhangig gemaakt zijn bij dezen ingekomen:

1°. eene nadere memorie van Dijkgraaf en Hoogheemraden van Delfland, hun beweren nader aandringende en wijzende op het ongerijmde der veronderstelling dat uit een legger der wegen en voetpaden voor hen zou kunnen voortvloeien het beheer over voorwerpen die bij de reglementen, bepalende den aard en omvang van den werkkring, aan Dijkgraaf en Hoogheemraden toevertrouwd, waren uitgesloten. Voorts opmerkende dat veeleer volgens de gemeentewet en het reglement op de wegen en

voetpaden de gemeentebesturen tot het beheer van de in de wegen gelegen bruggen zijn geroepen;

2°. een adres van meergenoemde commissie van beheer, waarin wordt opgemerkt dat, al ware vroeger het beheer van de brug geweest bij den ambachtsheer van de Lier, dan noch door de privaatrechtelijke overeenkomst betreffende de overdracht van eenige wegen in die heerlijkheid, het beheer van den weg of het daarin gelegen kunstwerk als publiekrechtelijke verplichting des beheerders jegens het openbaar gezag, niet zou zijn overgedragen. Verder wordt in dat adres aangevoerd dat de bewering van Dijkgraaf en Hoogheemraden, dat zij zich nooit met het beheer der brug hebben ingelaten, weinig strookt met het door de commissie bij de comparitie voor Ged. Staten genoemde en nog volgehoudene feit, dat meer dan eens door den bode van Delfland aan de onderhoudplichtigen aanzegging van onderhoud der brug is gedaan. Maar bovenal wordt in dat adres gewezen op het noodzakelijke om in het *archief* van het Hoogheemraadschap een naauwgezet onderzoek te doen instellen naar hetgeen de stichting der brug, hare geschiedenis, haar onderhoud en beheer betreft.

De afdeeling heeft inderdaad nader onderzoek noodig geacht.

In de eerste plaats heeft zij opgevraagd en ontvangen het koopcontract van 14 Jan. 1859 tusschen den eigenaar der ambachtsheerlijkheid de Lier en meergenoemde commissie aangegaan, in de beschikking van Ged. Staten vermeld.

Vervolgens heeft de afd. aan Ged. Staten gevraagd, wat aanleiding gaf dat Delfland oorspronkelijk op den legger gebracht werd als belast met het beheer, op wiens opgaaf die vermelding in den legger steunde; of uit de retroacta van hun college is na te gaan of vroeger dit punt van het beheer der brug speciaal is onderzocht, overwogen en beslist, en van wanneer de oudste legger dagteekent waarop Delfland voorkomt als met het beheer der brug belast.

Ged. Staten hebben geantwoord dat de eerste legger der wegen en voetpaden van de gemeente de Lier is die, door den gemeenteraad vastgesteld 28 Febr. 1854. Op deze komt de brug voor als in beheer bij het ambacht de Lier. Eerst bij de herziening in 1860, nadat de ambachten in het Hoogheemraadschap met 1 Julij 1858 waren opgeheven, werd door den gemeenteraad het beheer gebracht bij Delfland. Het besluit der Staten tot opheffing der ambachten gaf daartoe echter geene aanleiding; de brug in geschil komt niet voor onder de werken welke, blijkens de staten bij dat besluit gevoegd, bij eenig ambacht in beheer waren; dus ook niet onder de werken welke volgens staat A bij Delfland in beheer moesten komen. Het brengen van Delfland op den legger als beheerder van de brug wijten Ged. Staten uitsluitend aan de zucht om de door de Commissie vertegenwoordigde gemeenten van dat beheer vrij te houden.

Aan Dijkgraaf en Hoogheemraden heeft de afdeeling de vraag gericht of niet in het archief van het Hoogheemraadschap het een en ander te vinden is omtrent de stichting der brug, hare geschiedenis, haar onderhoud en het beheer.

Het onderzoek, dien ten gevolge ingesteld, heeft geleid tot het vinden van twee besluiten van Hoogheemraden van Delfland van 22 Oct. 1654 en 7 Maart 1658, in afschrift aan de afdeeling toegezonden met eene situatieteekening.

Bij het eerste besluit werd bevolen het verbreeden der watering, die van de Hoef-

watering af toen reeds strekte tot de woningen van den heer van Piershil en de wed. van Dijk en het doortrekken dier watering door den Oudendijk tot het nieuwe water langs den Maasdijk, ten behoeve van de afwatering der daaromtrent gelegen landen.

Bij het andere besluit, genomen op de klacht van de erfgename van den heer van Piershil, dat na de doortrekking van bedoelde watering, vele personen door het aan haar behoorende gedeelte van die watering en door hare bruggen enz. varen, wordt aan haar toegestaan dat water met een boom af te sluiten.

Uit het laatste besluit blijkt, schrijven Dijkgraaf en Hoogheemraden, dat de heer van Piershil, ten dienste zijner woning in de Lier, den Hoefweg heeft verlegd en op zijne kosten over eene ook aan hem toebehoorende watering (later ten gevolge van eerstgemeld besluit doorgetrokken naar den Maasdijk) in denzelfden weg heeft gelegd en onderhouden een steenen heul, waarover hij met zijne naburen een contract heeft gesloten, ten gevolge waarvan de opvolgende eigenaren der bedoelde woningen steeds als onderhoudpligtigen van die brug zijn aangemerkt en als zoodanig nog op den legger bekend staan.

Verder heeft het onderzoek in het archief des Hoogheemraadschaps omtrent het beheer over de brug niets aan het licht gebragt.

De inlichtingen, door de afdeeling ingewonnen, zijn ter Secretarie ter inzage gelegd, waarvan aan de appellerende commissie, aan Dijkgraaf en Hoogheemraden en aan Burg. en Weth. der vier gemeenten, kennis is gegeven.

De heer Mr. B. M. Vlielander Hein, advocaat te 's Gravenhage, heeft, als gemagtigde van de commissie van beheer, het beroep toegelicht en de beweringen van Ged. Staten bestreden.

De *Staatsraad* de Vries doet onderscheidene vragen aan de gemagtigden van belanghebbenden, de heeren van der Goes en Ras.

Dezen hebben daarop geantwoord: Zij deden daarbij uitkomen, dat de commissie niet de minste magt heeft om uit te voeren; dat het blijkbaar eene fout was, dat in den eersten legger gesteld werd, dat het Ambachts-bestuur van de Lier de brug had onderhouden; dat het Ambachts-bestnur nooit het beheer over de brug heeft gehad; dat vóór dat de legger werd vastgesteld, er toch een beheerder over de brug moet geweest zijn, en dat er geen ander beheerder mogelijk is geweest dan het Hoogheemraadschap van Delfland.

II. Het beroep van *J. A. de Bergh, te Gorinchem, van een besluit van Burg. en Weth., waarbij aan W. Spronk vergunning is verleend voor de oprigting eener bewaarplaats van petroleum, in de Haarstraat aldaar.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgende verslag uit:

Dit beroep is gerigt tegen een besluit van Burg. en Weth. van Gorinchem, waarbij zij aan Wouter Spronk vergunning verleend hebben om eene bewaarplaats van petroleum op te rigten.

Spronk had namelijk vergunning gevraagd om eene hoeveelheid van tien vaten petroleum te mogen bergen in het pakhuis in de Haarstraat, Wijk D, no. 220. Bij het verhoor de commodo et incommodo waren door belanghebbenden, wonende om en in de nabijheid van de aangeduide bergplaats, bezwaren ingebragt. Zij vreesden brandgevaar, omdat het gebouw ligt besloten ten noorden door een timmerwinkel, ten zuiden door eene banketbakkerij, ten oosten door eene grossierderij in sterke dranken en eene broodbakkerij; een der wanden van den oven der banketbakkerij is tevens de zuidelijke zijmuur van het gebouw der bergplaats, terwijl de noordelijke muur van deze deel uitmaakt van het gebouw van den timmerwinkel; bij het stoken van gemelden oven zal, vreest men, de hitte in de bergplaats ontstaande, de zelfontbranding van den petroleum bevorderen.

Burg. en Weth., het brandgevaar erkennende, oordeelden evenwel dat daaraan, door het stellen van voorwaarden, kon worden te gemoet gekomen. Zij verleenden daarom de vergunning, onder voorwaarde, dat, 1°. de grootste hoeveelheid petroleum, welke werd opgeslagen, het getal van zeven vaten niet mogt te boven gaan; 2°. dat de voorraad werd geborgen op eene helling tegenover de deur, te maken en te onderhouden naar aanwijzing van Burg. en Weth. en zóó ingerigt, dat de vaten onmiddellijk naar buiten konden worden gerold; 3°. dat in de bergplaats geen andere ligt ontvlambare zelfstandigheden werden geborgen, noch brandstoffen opgeslagen: en 4°. dat voortdurend in de bergplaats voorhanden zij minstens één stère zand met een schop, ten einde bij ontvlamming van den petroleum tot blussching te kunnen worden aangewend.

Tegen deze vergunning is Jac. Arn. de Bergh, kapitein bij het 2e reg. vesting-artillerie, in garnizoen te Gorinchem, opgekomen bij den Koning. In zijn adres wijst hij op het onverantwoordelijke om midden in de stad eene petroleum-bewaarplaats op te rigten op eene zoo ongeschikte plaats, te midden van gebouwen als bovengenoemd, terwijl boven de bewaarplaats een graanmagazijn is, waarin soms 's avonds of 's nachts met licht wordt gewerkt; de naleving der opgelegde voorwaarden is, volgens adressant, niet te controleeren; en al werden zij getrouwelijk nagekomen, blijft toch het gevaar groot, terwijl de woning van den concessionaris zeer ver van de bergplaats verwijderd is en deze bovendien slechts éénen ingang heeft, welke nog zeer smal is.

Door Gedep. Staten, in wier handen dit adres is gesteld, zijn Burgemeester en Weth. en de Hoofdingenieur gehoord. Eerstgenoemden wijzen er in hun antwoord op, dat, uitgenomen de adressant, al de belanghebbenden in het besluit hebben berust, waaruit mag worden opgemaakt, dat zij erkennen dat hunne bezwaren eene bevredigende oplossing hebben gekregen. Zij deelen voorts mede, dat door den adressant aan art. 15, al. 2, der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) is voldaan.

De Hoofdingenieur, wijzende op de onmiskenbare sporen van ouderdom in den scheidingsmuur bij den oven der banketbakkerij aanwezig en op den afstand van de woning der eigenaars, ten gevolge waarvan bij het ontstaan van brand noodwendig geruimen tijd moet verloopen voordat tot het verwijderen der petroleumvaten kan worden overgegaan, stelt voor aan de verleende vergunning nog deze twee voorwaarden toe te voegen: 1°. dat op 10 cM. afstand van den bestaanden scheidings-

muur met het aangrenzende perceel, sectie D, n°. 272, een muur worde opgetrokken tot op de hoogte van de zoldering der bewaarplaats, dik minstens één waalsteen, en in verband daarmede de bestaande deur, toegang gevende tot de straat, zooveel worde verwijd of omgezet als noodig is om aan de door Burg. en Weth. gestelde voorwaarden te kunnen voldoen; en 2°. dat op eene door dat college aan te wijzen plaats, in de nabijheid, steeds een sleutel van het pakhuis voorhanden zij om, des noodig, ook buiten tegenwoordigheid van den eigenaar tot het verwijderen der vaten bij brandgevaar te kunnen overgaan.

Ged. Staten drukken in hun berigt de meening uit, dat bij opname dier voorwaarden de bewaarplaats niet gevaarlijker zijn zal dan andere, waarvoor te Gorinchem reeds vergunning gegeven is. Zij voegen er echter bij, dat, naar hun oordeel, nimmer vergunning behoorde te worden verleend voor bewaarplaatsen van petroleum in de bebouwde kommen der gemeenten, maar berging van meerdere hoeveelheid petroleum dan 1½ hectoliter (noodig in een winkel) in daartoe ingerigte lokalen buiten de gemeentekommen behoort te geschieden.

Van de opgeroepene belanghebbenden hebben enkele aan den Raad van State te kennen gegeven geene aanmerkingen te hebben, andere dat zij volharden bij de bezwaren, bij het verhoor aan Burg. en Weth. te kennen gegeven. Het Roomsch Cath. kerkbestuur schrijft, dat het de verleende vergunning als zeer gevaarlijk beschouwt, daar de bewaarplaats omringd is van huizen, in welke bedrijven worden uitgeoefend, zeer bevorderlijk voor brand, in de onmiddellijke nabijheid der Roomsch Cath. kerk en een huis voor armen en weezen der Ned. Herv. Diaconie.

De adressant heeft aan den Raad van State een nadere memorie ingediend, waarin hij verklaart, dat, naar zijn oordeel, de gestelde voorwaarden onvoldoende zijn om het gevaar te keeren; dat het er ver van af is, dat de overige belanghebbenden in de verleende vergunning zouden berusten; dat deze bewaarplaats wèl gevaarlijker zijn zou dan de vroeger in Gorinchem toegestane, en er in allen geval geen reden is om op een verkeerden weg voort te gaan, daar het inderdaad wenschelijk is, dat alle petroleum buiten de (kom der) gemeente worde opgelegd. De voorwaarden, door den Hoofdingenieur voorgesteld, acht hij wel nuttig, maar niet afdoende. Hij blijft daarom bij zijne bezwaren, waarom hij de vernietiging der verleende vergunning van Z. M. heeft verzocht.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Acht-en-twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 14 *Augustus* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mrs. L. P. Op den Hooff en G. J. Royaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 21 Julij 1878, n°. 29, houdende beschikking op het bij adres gedaan verzoek van *den schoolopziener in het 4e district van Noordbrabant, daarbij voorziening vragende naar aanleiding van een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant van* 11 *Jan.* 1878, *waarbij zij hebben afgezien van hun voornemen om uitbreiding van het onderwijs aan de openbare lagere school te Ravestein te bevelen.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 306.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het bij adres aan Ons gedaan verzoek van den schoolopziener in het 4e district van Noordbrabant, daarbij voorziening vragende naar aanleiding van een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant van 11 Jan. 1878, waarbij zij hebben afgezien van hun voornemen om uitbreiding van het onderwijs aan de openbare lagere school te Ravestein te bevelen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 9 Julij 1878, nº. 31;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 15 Julij 1878, litt. I, Afd. Onderwijs;

Overwegende:

dat in 1876 en 1877 een aantal ingezetenen van Ravestein zich hebben gewend aanvankelijk tot den gemeenteraad en later tot Ged. Staten, met verzoek dat van wege de gemeente meer uitgebreid lager onderwijs zou worden gegeven;

dat dit verzoek is ondersteund zoowel door den kerkeraad der Hervormde gemeente als door den districts-schoolopziener;

dat er geen verschil van meening bestaat over de vraag, of te Ravestein, aan de Maas en den spoorweg Tilburg—Nijmegen, het middelpunt van onderscheidene digt bij elkander gelegen kleine dorpen en bewoond door eene nijvere handeldrijvende bevolking, behoefte bestaat aan gelegenheid tot het ontvangen van meer uitgebreid lager onderwijs, — eene vraag, die dan ook door den gemeenteraad, zoowel als door Ged. Staten, bevestigend wordt beantwoord;

dat laatstgenoemden echter van oordeel waren, dat in die behoefte voldoende werd voorzien door het meer uitgebreid lager onderwijs, dat verstrekt werd op de gesubsidieerde bijzondere school;

dat, daargelaten de juistheid van die door het schooltoezigt weersproken bewering, die bijzondere school echter met 1 Julij is opgeheven, daar de onderwijzer de school naar elders heeft verplaatst, zoodat die school geenen invloed meer kan uitoefenen bij het beslissen der vraag, of van gemeentewege te Ravestein meer uitgebreid lager onderwijs moet worden gegeven;

dat, afgescheiden van de vraag, of in stede van de opgeheven school weder eene nieuwe bijzondere school van meer uitgebreid lager onderwijs zal worden opgerigt, het op zich zelf wenschelijk is, dat in eene gemeente als Ravestein van gemeentewege meer uitgebreid lager onderwijs worde gegeven;

dat er dus allezins gronden zijn om te bevelen, dat van gemeentewege in Ravestein onderwijs worde gegeven in het Fransch, Hoogduitsch, Engelsch en in wiskunde;

Gezien de wet van 13 Aug. 1857 (*Stbl.* nº. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bevelen, dat van gemeentewege te Ravestein onderwijs zal worden gegeven in de levende talen: het Fransch, het Duitsch en het Engelsch, en in de wiskunde.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Friedrichshafen, den 21 Julij 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

2°. van 21 Julij 1878, n°. 33, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den gemeenteraad van Steenwijkerwold, tegen een besluit van Ged. Staten van Overijssel van* 10 *Jan.* 1878, *no.* 5441/86, *waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeente-begrooting voor* 1878.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 238).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den gemeenteraad van Steenwijkerwold tegen een besluit van Ged. Staten van Overijssel van 10 Jan. 1878, n°. 5441/86, waarbij goedkeuring is onthouden aan de gemeente-begrooting voor 1878;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 19 Junij 1878, n°. 28;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 15 Julij 1878, litt. Q., binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat de weigering van Ged. Staten om goedkeuring aan de begrooting te verleenen berust op twee gronden, namelijk 1°. dat daarop geen voldoende post voorkomt voor de bekostiging van de bij art. 205 litt. *l.* der Gemeentewet ten laste der gemeente gebragte zorg, in dit geval het onderhoud, voor een gedeelte van den weg van Steenwijk naar Vledder; 2°. dat daarop niet de noodige gelden zijn uitgetrokken voor eene behoorlijke voorziening in de behoefte aan lager onderwijs, bepaaldelijk wat betreft de kinderen, wonende in de buurtschap Wetering;

Overwegende:

dat de gemeenteraad van Steenwijkerwold den 4 Junij 1878, nadat het beroep bij Ons aanhangig was gemaakt, een besluit heeft genomen, strekkende om aan het eerstgenoemde bezwaar van Ged. Staten tegemoet te komen en zijn beroep tegen hun besluit, voor zooveel deze aangelegenheid betreft, in te trekken;

dat de tweede door Ged. Staten aangevoerde grond van niet-goedkeuring hierin bestaat, dat niet of niet behoorlijk wordt voorzien in het lager onderwijs ten behoeve der kinderen in de buurtschap Wetering, die een vrij groot aantal bewoonde huizen bevat; dat toch in die buurtschap geene school gevestigd is en het pad van dáár naar de naastbijgelegen school te Nederland meestal onbruikbaar is; dat daarom òf eene nieuwe school in de buurtschap Wetering moet worden gebouwd òf het pad in goed bruikbaren toestand moet worden gebragt; dat intusschen de raad geweigerd heeft voor het een of ander de noodige gelden op de begrooting uit te trekken;

Overwegende:

dat Ged. Staten hier blijkbaar gehandeld hebben met het doel om de gelegenheid tot het ontvangen van lager onderwijs aan de behoefte te doen beantwoorden, en de

toestand van het pad op zich zelf geene aanleiding zou gegeven hebben tot een geschil tusschen Ged. Staten en den gemeenteraad;

dat de magt van Ged. Staten om verbetering der van gemeentewege verstrekte gelegenheid tot het bekomen van lager onderwijs te bevelen, is omschreven in de wet op het lager onderwijs;

dat, wanneer naar het oordeel van Ged. Staten die gelegenheid in eenige gemeente onvoldoende is en de toepassing der hem volgens de genoemde wet ten dienste staande middelen tot de noodige verbetering kan leiden, zij van die middelen kunnen gebruik maken, maar dat zij niet kunnen vorderen, dat op eene gemeente-begrooting eene uitgaaf ten behoeve van het lager onderwijs gebragt worde, zoolang niet op de wijze, bij de wet op het lager onderwijs aangewezen, is uitgemaakt, dat de gemeente die uitgaaf moet doen;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 85), alsmede de wet van 13 Aug. 1857 (*Stbl.* n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren, dat Ged. Staten ten onregte in de weigering van den gemeenteraad om eenen post op de begrooting te brengen voor betere voorziening in de behoefte aan lager onderwijs, grond hebben gevonden om hunne goedkeuring aan die begrooting te onthouden, en mitsdien hun besluit van 10 Jan. 1878, voor zoover het daarop betrekking heeft, te vernietigen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Friedrichshafen, den 21 Julij 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

3°. van 30 Julij 1878, no. 62, houdende beschikking op een adres van *J. Sieders, te Hoogeveen, daarbij in beroep komende van een besluit van Ged. Staten van Drenthe van 7 Dec.* 1877, *n°.* 55, *waarbij zij zich hebben onbevoegd verklaard om in een geschil tusschen hem en andere veengenooten in het veenschap Kerkenbovenveen gerezen, hunne tusschenkomst te verleenen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, blz. 219.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een aan Ons ingediend adres van J. Sieders, te Hoogeveen, daarbij in beroep komende van een besluit van Ged. Staten van Drenthe van 7 Dec. 1877, nº. 55, waarbij zij zich hebben onbevoegd verklaard om in een geschil tusschen hem en andere veengenooten in het veenschap Kerkenbovenveen gerezen, hunne tusschenkomst te verleenen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 17 Julij 1878, no. 23;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 24 Julij 1878, Lª. P, afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat volgens de concessie tot verveening gegeven bij Ons besluit van 8 Aug. 1844 indien er *dwarswijken* door veengenooten uit de, op de daarbij gevoegde kaart aangegeven *hoofdwijken* worden aangelegd, de daartoe behoorende werken als wegen, bruggen en stuwkaden aan de schouw van het openbaar gezag onderworpen zijn, doch dat de grondeigenaren na geheele uitveening met uitzondering der stuwen tot afdamming der wijke mogen overgaan, waarna alsdan het toezigt van het openbaar gezag op de stuwkaden en andere werken in die afgedamde wijk liggende vervalt;

dat de grondeigenaren, wier landen liggen aan de weerszijden van de door hen gegraven zoogenaamde Boekweitenwijke, die wijk hebben afgedamd nadat al het veen met uitzondering der stuwen uit die landen vergraven was; dat daarover tusschen hen geen geschil bestaat, en dat ook het bestuur van het veenschap daartegen, met het oog op de algemeene belangen van het veenschap, geen bezwaar heeft;

dat alleen de adressant zich daardoor verongelijkt acht, bewerende dat hij uit de overeenkomst, waarbij hij kooper geworden is van den bovengrond van een te verveenen perceel, een regt van afvaart door de Boekweitenwijke ontleent, in welk regt hij door de bedoelde afdamming is verkort;

dat echter de geschillen over regten en verpligtingen uit overeenkomst ontstaande staan ter beslissing van den burgerlijken regter, geenszins van het administratief gezag;

dat Ged. Staten zich alzoo teregt onbevoegd hebben geacht om, op des adressants vordering regt doende, de verzochte opruiming van den dam te gelasten;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van 7 December 1877, nº. 55, het door J. Sieders daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Pyrmont, den 30 Julij 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *den gemeenteraad van Workum tegen een besluit van Ged. Staten van Friesland van* 11 *April jl., waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van dien raad van* 3 *April jl., no.* 1, *tot het voeren van een regtsgeding tegen de Friesche Landaanwinning-maatschappij.*

De *Staatsraad* BOOT brengt het volgende verslag uit:

Op Zr. Ms. magtiging heeft de Minister van Binnenlandsche Zaken, bij brief van 8 Junij jl., aan den Raad van State (afdeeling voor de geschillen van bestuur) ter behandeling toegezonden een beroep van den gemeenteraad van Workum tegen een besluit van Ged. Staten van Friesland van 11 April jl., waarbij goedkeuring is onthouden aan 't besluit van dien raad van 3 April jl., n°. 1, tot het voeren van een regtsgeding tegen de Friesche landaanwinning-maatschappij.

Uit het na te noemen berigt van Ged. Staten van 24 Mei jl. blijkt, dat de gemeente Workum in de 17e eeuw langs de vaart van Workum op Bolsward een trekweg heeft aangelegd krachtens octrooi der Staten van het gewest van 5 Maart 1647. Die weg is grootendeels op zulk eene breedte gemaakt, dat hij ook tot gewonen rijweg kan dienen. Later is het gedeelte tusschen Workum en Tjerkwerderzijl op rijspoorbreedte tot kunstweg gemaakt, dus begrind. Op dien weg, hoofdzakelijk gelegen op het grondgebied van Wonseradeel, wordt, krachtens Kon. besluit van 13 April 1876, tol geheven, zoowel voor trekpaarden voor schepen als voor gewone rijtuigen.

Die weg heeft dus èn volgens het primitief octrooi, èn naar zijne tegenwoordige bestemming, het karakter van openbaren weg. Bij de voorwaarden van concessie tot droogmaking der Makkumer—Parregastor- en Workumer meeren op 3 Dec. 1874

door den Minister van Binnenlandsche Zaken vastgesteld en op 15 Mei 1876 door dezen gewijzigd, is bepaald: dat door de concessionarissen, dat is thans de Friesche landaanwinning-maatschappij, uit die meeren kanalen zullen worden gegraven, uitloopende in de trekvaart van Workum op Bolsward, en dat tot dat einde de gemelde rij- en trekweg op twee plaatsen zal worden doorgesneden en er twee beweegbare bruggen gemaakt zullen worden. Workum verzette zich aanvankelijk tegen die doorgraving van den weg. Wel konden de concessionarissen toen de toepassing der onteigeningswet vragen om tot hun doel te geraken, doch dit zoude het maken der werken te lang ophouden; men gaf dus de voorkeur aan eene onderhandeling, en sloot eindelijk met het gemeentebestuur van Workum op 13 Dec. 1876 eene overeenkomst, waarbij de gemeente toestemming gaf tot doorgraving van den weg, tegen betaling aan haar van f 4000, en waarbij ten aanzien der te maken bruggen werd bepaald, dat de Friesche landaanwinning-maatschappij ze zoude onderhouden en dat zij de plans en bestekken zoude onderwerpen aan de goedkeuring van Ged. Staten. Die Maatschappij nu was bereid de bruggen te maken juist over het punt, waar de weg door de twee kanalen zou worden doorsneden; doch Ged. Staten waren na een locaal onderzoek van oordeel, dat het beter en in het belang der scheepvaart noodig was, dat de bruggen meer binnenwaarts werden gebouwd en wel op 25 meter afstand van den westelijken oever der trekvaart, en dat dienvolgens aan weerszijden der brug de passage over den weg geleid zou worden door korte toegangswegen, door de gezegde Maatschappij te maken en te onderhouden. Toen het gemeentebestuur van Workum dit had vernomen, verklaarde het zich niet tegen eenige verzetting van de brug binnenwaarts meer van de trekvaart af dan wanneer zij regt in den weg werd gebouwd, maar stelde voor, om ze, in stede van op minstens 25 meter, hoogstens op 15 meter afstand van den oever der trekvaart te maken, omdat anders de kromming in den weg al te groot zou worden, wat voor dien weg als rijweg te bezwarend zoude zijn. Dit blijkt uit een brief van Burg. en Weth. van Workum aan Ged. Staten van 14 Jan. jl., doch Ged. Staten bleven bij hunne meening, en overeenkomstig het door hen bepaalde liet de Maatschappij de brug maken, sloot door toegangswegen den bestaanden weg daarover aan, en groef den bestaanden weg door ter verbinding der kanalen.

Om de brug door afritten met den bestaanden weg te kunnen in verbinding brengen werd de sloot, die den weg van het naastgelegen land afscheidt, op de daartoe noodige plaatsen gedempt.

Dit leggen der brug nu door de Maatschappij, op verlangen van Ged. Staten, op 10 meter meer binnenwaarts en van de trekvaart af dan waarin door het gemeentebestuur zoude zijn genoegen genomen, gaf aanleiding tot het onderwerpelijk geschil.

De gemeenteraad van Workum nl. besloot in zijne vergadering van 3 April jl. tegen de Friesche landaanwinning-maatschappij een burgerlijk regtsgeding in te stellen om de zijns oordeels onregtmatige handeling der Maatschappij te doen ophouden en de gemeente te zien handhaven in het rustig en vredig bezit van den trekweg en de naastbijgelegen sloot. Hij deed dit na inwinning van een regtskundig advies van Mr. Auke Bloembergen, advocaat te Leeuwarden. In dat advies komen de volgende beschouwingen voor: „dat uit de overeenkomst van 13 Dec. 1876 blijkt, dat de kunstweg van Workum naar Bolsward toebehoort aan de gemeente Workum; dat

daarbij aan de landaanwinning-maatschappij de verpligting is opgelegd tot onderhoud der werken, welke zij volgens de bekomen concessie maken moet; dat daarin speciaal ten aanzien der te maken bruggen wordt gesproken over bruggen *in den trekweg* of in de doorgraving van den trekweg, waaruit de bedoeling valt af te leiden dat de Maatschappij die zal leggen op de plaats zelve der doorgraving en niet bezijden daarvan, welke bedoeling ook daaruit volgt, dat de Maatschappij voor zich het regt bedong tot *doorgraving* en niet tevens tot verlegging van den weg. De Maatschappij kan dus geen aanspraak maken op dit laatstgenoemde exorbitant regt, te minder, omdat als het bij de overeenkomst verleend ware geworden, dan tevens noodwendig zoude moeten geregeld zijn geworden hoe de eigendom van den grond, waarvoor het nieuwe stuk wegs liep, regtens zoude overgaan op de gemeente, die toch, volgens de bedoeling van partijen, eigenaresse zou blijven van den trekweg als geheel. De Maatschappij kan er zich ook niet op beroepen dat de Minister bij de concessievoorwaarden de vaststelling der plans en bestekken aan de goedkeuring van Ged. Staten onderworpen heeft; dit kan haar de bevoegdheid niet geven de brug te bouwen op eene andere plaats, dan waar de weg wordt doorgegraven; het betreft slechts de wijze van constructie. Art. 1 der overeenkomst van Workum met de Maatschappij, dit punt betreffende, is niets meer dan eene reproductie der voorwaarde van concessie en de Minister kan nooit hebben bedoeld, om, door het opdragen eener exceptionele bevoegdheid aan Ged. Staten, feitelijk de gemeente te ontzetten van haar eigendom zonder wettelijke onteigening. De Maatschappij handelt tegen die bedoeling door de brug te bouwen 25 meter bezijden den weg, natuurlijk zonder het plan om over het punt van doorgraving nog een tweede brug te maken. Welke regtsvordering moet nu de gemeente instellen? Dat de Maatschappij op haar eigen terrein 25 meter van de vaart af een brug bouwt, is op zich zelf niet onregtmatig zoolang niet blijkt van haar onwil om ook een brug te stichten op de plaats waartoe zij er toe verpligt is volgens de concessie. Dien onwil te constateren is niet gemakkelijk ook al kan men redelijkerwijze er niet aan twijfelen. Eene spoedige beslissing is noodig voor velerlei belangen. Men kan de Maatschappij sommeren tot het maken eener brug over het doorgegraven punt in den weg; doch zeker is het in ieder geval, dat voor het bouwen der nu gemaakte brug geene vergunning is gegeven door het gemeentebestuur. De gemeente gaf geene toestemming tot verbinding van die brug door twee uitreden met den trekweg, haar eigendom, noch tot het dempen van de sloot tot dat einde. De Maatschappij, dit eigenmagtig doende, heeft de gemeente in het rustig bezit van die sloot en van den weg gestoord; de gemeente kan dus tegen de Maatschappij eene actie instellen tot handhaving in haar bezit en tot vergoeding der schade, door de onregtmatige stoornis veroorzaakt.″ Daartoe strekte het advies.

'sRaads besluit tot procederen werd aan de goedkeuring van Ged. Staten onderworpen, ingevolge art. 194 *h* der Gemeentewet; doch dit collegie onthield er zijne goedkeuring aan bij zijn besluit van 11 April ll. Daarin wordt overwogen: ″dat bij het regtskundig advies schijnt te worden vooropgesteld, dat de bedoelde trekweg is privaatregtelijk eigendom der gemeente Workum, welke door de Maatschappij in het rustig bezit daarvan is gestoord; dat die stelling evenwel is onaannemelijk, daar het hier betreft een openbaren weg, dus eene zaak van publiekregtelijken aard; dat die

weg niet kan gezegd worden een eigendom te zijn dat in den handel is, waaruit blijkens artt. 593 en 1368 B. W. volgt, dat deswege geen regt van bezit bestaat, noch privaatregtelijke overeenkomsten kunnen worden gesloten; dat daartegen niet obsteert, dat de in dezen bedoelde overeenkomst uitvoering heeft erlangd, in zooverre betreft de geldelijke uitkeering door de Maatschappij aan de gemeente, vermits zulks diende om de bestaande verwikkelingen te doen beëindigen; dat, aangenomen (des neen) dat de bedoelde overeenkomst wettigen grondslag zou hebben, de daarin voorkomende bedingen omtrent te maken bruggen in den door te graven weg voor tweeërlei uitlegging vatbaar zijn en de tegenwoordige handeling der Maatschappij het meest overeenkomt met den aard dier overeenkomst, ook daaruit blijkbaar, dat het gemeentebestuur van Workum vroeger heeft voorgesteld de hier bedoelde brug te leggen op 15 meter van de trekvaart en alzoo evenzeer bezijden den ouden weg; terwijl eindelijk bij art. 1385 B. W. bepaald is dat ingeval van twijfel iedere overeenkomst wordt uitgelegd ten nadeele van dengeen die iets bedongen heeft; en dat voorts wat betreft de aansluiting der toegangswegen aan den hoofdweg, noch door 't gemeentebestuur, noch door den regtsgeleerden adviseur, wordt beweerd, dat Workum daarbij in 't vervolg eenigerlei schade zou te duchten hebben, en dat vermits het voortdurend onderhoud der toegangswegen of opritten ten laste der Maatschappij blijft, Workum dienvolgens van het onderhoud van het daarnevens liggend gedeelte ouden weg wordt ontlast en dus eerder wordt gebaat.„

Tegen dit besluit van Ged. Staten is alsnu gerigt het beroep van den gemeenteraad van Workum ingesteld bij adres van 1 Mei jl. aan den Koning, een uitvloeisel van 's raads besluit van 26 April ll., aan welks gronden hij zich refereert. Die gronden komen hierop neder: „dat, daargelaten de vraag of er voor Workum termen zijn om de Maatschappij te dwingen tot nakoming harer contractuele verpligtingen, in elk geval de landontginning-maatschappij ongeregtigd was, om den trekweg en de aangrenzende sloot aan te tasten en de gemeente in het rustig bezit daarvan te storen, in verband met de constructie van een geheel andere brug dan die, waarover de overeenkomst tusschen Workum en de Maatschappij liep.„

Ged. Staten, door den Minister daarop gehoord, geven in hun berigt van 24 Mei ll. eerst een verslag over de geschiedenis dezer zaak, waarvan gebruik is gemaakt in den aanhef van dit verslag en wijzen voorts er op, dat uit de resolutie der Staten van Friesland van 5 Maart 1647 duidelijk blijkt, dat Workum in 't bezit van den grond voor dezen weg gekomen is krachtens publiekregtelijken titel; dat het veranderen van den trekweg in een gewonen rijweg door begrinding het publiekregtelijk karakter van dien weg heeft bevestigd; dat ook bij afstand van gedeelten van dien weg door den raad vooraf behoort te worden verklaard, dat zoodanig gedeelte niet meer voor publieke dienst bestemd is; dat wel is waar het grasgewas der bermen eenige pachtsommen afwerpt, welke echter door de onderhoudskosten van den weg verre worden overtroffen; doch dat daardoor de aard van eigendom niet wordt gewijzigd, en 't hier dus betreft eene zaak buiten den handel, weshalve hier van privaatregtelijken eigendom of bezitregt geen sprake kan zijn; dat het eene dwaling is te stellen, dat Workum bij den burgerlijken regter bescherming moet zoeken, omdat het hier betreft een gedeelte weg, op het territoir eener andere gemeente gelegen,

aangezien de artt. 437 en 456 Wetb. van Strafregt voorzieningen behelzen ten aanzien van onregtmatige doorgraving en van digting van heele of halve sloten; dat de gemeente door de h. i. wettige daad der Maatschappij niet slechts geene schade leed, maar veeleer is gebaat, omdat nu vervallen is het onderhoud van het gedeelte rijspoor des wegs, strekkende langs de toegangswegen, welke laatste in onderhoud bij de Maatschappij blijven; dat Workum voor het toestaan der beide doorgravingen reeds meer dan ruim is schadeloos gesteld; dat Workum derhalve geene toestemming behoort te erlangen tot het voeren van een geding, zelfs al waren er betere gronden voor aanwezig dan de door Workum aangevoerde, daar in deze bepaald *nietige* zaak noch de gemeente mag blootgesteld worden aan de hachelijke kans van een kostbaar proces, noch de Maatschappij, welke zich reeds vele opofferingen voor de gemeente getroost heeft, moet worden genoodzaakt zich te verdedigen omtrent de uitvoering van werken overeenkomstig de voorschriften, haar door de bevoegde autoriteit gegeven.

Aan de Afdeeling zijn door den burgemeester van Workum namens den gemeenteraad ingezonden de voorwaarden van concessie tot droogmaking der Makkumer- Parregaster- en Workumer meeren van 3 Dec. 1874, met de wijziging daarin gebragt door den Minister van Binnenlandsche Zaken op 15 Mei 1876, en de overeenkomst tusschen het gemeentebestuur van Workum en de Friesche landaanwinning-maatschappij van 13 Dec. 1876.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negen-en-Twintigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 28 *Augustus* 1878

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G C J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendaris: Mr. G. J. Roijaards.

I. De Voorzitter doet voorlezing van de volgende ingekomen koninklijke besluiten:

1o. van 4 Augustus 1878, no. 5, houdende beschikking op het beroep van *C. Aaftink, te Nigtevecht, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente dd.* 15 *Februarij* 1878, *waarbij hem de vergunning is geweigerd voor de oprigting eener grof- en hoefsmederij.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 283).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van C. Aaftink, te Nigtevecht, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente, dd. 15 Februarij 1878, waarbij hem de vergunning is geweigerd voor de oprigting eener grof- en hoefsmederij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 Julij 1878, no. 40;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 26 Julij 1878, Litt. A A, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat adressant aan Burg. en Weth. vergunning heeft verzocht, in zijn perceel, sectie A, nº. 436 en 437 aldaar, eene grof- en hoefsmederij te mogen oprigten;

dat op de ingevolge art. 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* nº. 95) gehouden zitting, tegen het toestaan der gevraagde vergunning slechts is ingekomen een schriftelijk bezwaar van Snel, bewoner van een der naburige perceelen, die, bewerende aan zenuwhoofdpijn te lijden, verzocht, dat de vergunning zou worden geweigerd;

dat Burg. en Weth., op grond van het door Snel ingebragte bezwaar, de gevraagde vergunning hebben geweigerd;

dat adressant van dit besluit bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende, dat Snel bij allen, die met hem bekend zijn, als volkomen gezond wordt beschouwd;

Overwegende:

dat, wat er van zij van de door geene enkele geneeskundige verklaring gestaafde bewering van Snel, de toevallige gezondheidstoestand van één enkelen bewoner van een naburig perceel niet in aanmerking kan genomen worden en uit dien hoofde de nijverheid van zijne buren te belemmeren;

dat al de hinder, dien de smederij voor Snel zou kunnen opleveren, niet van ernstigen aard kan zijn, daar de inrigting van diens woonhuis gescheiden is door eene straat;

dat er derhalve voldoende gronden zijn om adressants verzoek alsnog in te willigen;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* nº. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met vernietiging van het besluit van Burg. en Weth. van Nigtevecht van 15 Februarij ll., alsnog aan adressant en zijne regtverkrijgenden vergunning te verleenen tot de oprigting eener grof- en hoefsmederij in het perceel, kadaster sectie A, nº. 436 en 437, volgens de bij dit besluit behoorende beschrijving en teekening.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 4 Augustus 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Behoort bij Kon. besluit van 4 Augustus 1878, nº. 5.

Een grof- en hoefsmederij, op te rigten in zijne werkplaats, no. 45 B, op een afstand van de Hervormde kerk, ongeveer 90 meters, in een gebouw geheel van steen opgetrokken en met pannen gedekt.

2o. van 5 Augustus 1878, no. 35, houdende beschikking op het beroep van *F. S. Brandsma, te Dragten, van eene uitspraak van Ged. Staten van Friesland van* 9 *Mei* 1878, *no.* 30, *waarbij de bezwaren, ingebragt tegen de uitspraak van den Militieraad tot aanwijzing van zijn zoon voor de dienst, niet ontvankelijk zijn verklaard.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 309.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van F. S. Brandsma, te Dragten, van eene uitspraak van Ged. Staten van Friesland van 9 Mei 1878, no. 30, waarbij de bezwaren, ingebragt tegen de uitspraak van den Militieraad tot aanwijzing van zijn zoon voor de dienst, niet ontvankelijk zijn verklaard;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 24 Julij 1878, no. 44;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 31 Julij 1878, La. A, Militie en Schutterij;

Overwegende:

dat adressants zoon, Lammert Brandsma, op 14 Maart jl. door den Militieraad voor de dienst is aangewezen;

dat, op grond dat die zoon vrijstelling wegens broederdienst kon doen gelden, tegen deze uitspraak bezwaren zijn ingebragt bij Ged. Staten, bij adres, gedagteekend 15 April;

dat Ged. Staten, bij besluit van 9 Mei 1878, hebben te kennen gegeven, dat aan dit te laat ingediend bezwaarschrift geen gevolg kan worden gegeven;

dat adressant van dit besluit bij Ons in beroep is gekomen;

Overwegende:

dat art. 97 der Militiewet een termijn van 10 dagen toekent om tegen uitspraken van den Militieraad bezwaren bij Ged. Staten in te brengen;

dat hier die termijn niet is in acht genomen en Ged. Staten derhalve teregt hebben te kennen gegeven dat aan het ingediend bezwaarschrift geen gevolg kan worden gegeven;

Gezien de wet van 19 Aug. 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met handhaving van het beklaagde besluit van Ged. Staten het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 5 Aug. 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEIJNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

3°. van 7 Augustus 1878, n°. 18, houdende beschikking op het beroep van *den gemeenteraad van Strijen van een besluit van Ged. Staten van Zuidholland, dd.* 2/9 *April* 1878, *n°.* 48, *waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van den gemeenteraad van* 26 *Maart ll., tot het doen eener buitengewone uitgaaf tot voorziening in de allereerste en onvermijdelijke behoeften van de algemeene armen nader te vereffenen met het deswege toe te kennen subsidie.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 317.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van den gemeenteraad van Strijen van een besluit van Ged. Staten van Zuidholland, dd. 2/9 April 1878, n°. 48, waarbij goedkeuring is onthouden aan het besluit van den gemeenteraad van 26 Maart ll., tot het doen eener buitengewone uitgaaf tot voorziening in de allereerste en onvermijdelijke behoeften van de algemeene armen nader te vereffenen met het deswege toe te kennen subsidie;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 24 Julij 1878, n°. 45;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 2 Augustus 1878, La. A, afd. Binnenlandsch Bestuur;

Overwegende:

dat Ged. Staten van Zuidholland, bij schrijven van 3 Nov. 1877, aan het gemeentebestuur van Strijen te kennen gaven, dat zij bedenkingen hadden tegen de ingediende gemeentebegrooting, hierin bestaande: 1°. dat er op ontbrak een post ter bestrijding

der kosten voor de oprigting van een schoolgebouw aan den Oudendijk; 2°. dat op de begrooting niet was uitgetrokken een behoorlijk goedgekeurde jaarwedde voor elken der in de gemeente aanwezige onderwijzers; 3°. dat het subsidie aan het algemeen burgerlijk armbestuur, ten bedrage van *f* 4000, uitgetrokken, te hoog was en behoorde te worden verminderd minstens tot op *f* 3600;

dat de gemeenteraad tot 17 Nov. 1877 besloot aan de bedenkingen van Ged. Staten geen gevolg te geven en te volharden bij de ingediende begrooting;

dat daarop Ged. Staten, bij hun besluit van 18/21 Dec., hunne goedkeuring aan de begrooting definitief hebben onthouden, met magtiging om uitgaven te doen ten bedrage van de helft der posten van de begrooting, waartegen geene bedenkingen waren gerezen, en alzoo niet op de posten „subsidie aan het algemeen armbestuur" en „jaarwedden van onderwijzers";

dat de gemeenteraad op 18 Jan. ll. besloot het subsidie aan het algemeen armbestuur te verminderen tot op *f* 3600 en de aldus gewijzigde begrooting op nieuw aan Ged. Staten ter goedkeuring in te zenden;

dat Ged. Staten, bij hun besluit van 29 Jan./2 Febr. jl., de gevraagde goedkeuring op nieuw weigerden, aangezien door den gemeenteraad aan de beide andere door Ged. Staten gemaakte bedenkingen niet was te gemoet gekomen;

dat de gemeenteraad op 26 Maart ll. besloot, met aanhaling van art. 213 der gemeentewet, tot het doen eener buitengewone uitgaaf, groot *f* 500, ter voorziening in de allereerste en onvermijdelijke behoeften van de algemeene armen, nader te vereffenen met het deswege toe te kennen subsidie;

dat Ged. Staten, bij hun besluit van 2/9 April 1878, bovengenoemde uitgaaf weigerden goed te keuren, op grond, dat de gemeentewet geen bevoegdheid geeft daar, waar geene begrooting, althans geene goedgekeurde, bestaat, magtiging te verleenen tot beschikking over gelden voor uitgaven, die in de bij art. 211 der gemeentewet bedoelde magtiging zijn uitgesloten;

dat de gemeenteraad van Strijen zich tot Ons heeft gewend om voorziening tegen het besluit van Ged. Staten van 2/9 April 1878;

Overwegende:

dat bij genoemd besluit beschikt is op het verzoek van den gemeenteraad om goedkeuring van zijn besluit van 26 Maart ll., hierboven vermeld;

dat dus door Ons alleen te beslissen is, of die goedkeuring door Ged. Staten teregt is geweigerd;

Overwegende dienaangaande:

dat de Raad zijn genoemd besluit heeft gegrond op art. 213 der gemeentewet, maar dat dit art. door hem ten onregte is ingeroepen om dat besluit te wettigen;

dat toch in dat art. blijkbaar sprake is van een goedgekeurde begrooting en van uitgaven, waarop niet is gerekend en die op de begrooting dus niet voorkomen;

dat hier echter sprake is van eene niet goedgekeurde begrooting en van eenen post, waarop wèl gerekend is en die wèl op de begrooting voorkomt, maar waarover de beschikking bij genoemd besluit van Ged. Staten is onthouden;

dat er derhalve geene termen zijn om aan adressants verzoek te voldoen.

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met handhaving der besluiten van Ged. Staten van Zuidholland te verklaren, dat er geene termen zijn om de gevraagde voorziening alsnog te verleenen.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 7 Aug. 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

4°. van 7 Augustus 1878, n°. 25, houdende beschikking op het beroep van *D. J. Kolkman, te Zwolle, van een besluit van Burg. en Weth., dd. 7 Maart* 1878, *waarbij hem de vergunning is geweigerd voor de oprigting eener tapijtklopperij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 321).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van D. J. Kolkman, te Zwolle, van een besluit van Burg. en Weth., dd. 7 Maart 1878, waarbij hem de vergunning is geweigerd voor de oprigting eener tapijtklopperij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 24 Julij 1878, n°. 39;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 1 Augustus 1878, n°. 18, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat adressant aan Burg. en Weth. van Zwolle vergunning heeft verzocht in zijn perceel in de Wagenmakerssteeg, Sectie G, n°. 607, eene tapijtklopperij te mogen oprichten;

dat op de volgens art. 7 der wet belegde zitting door J. A. Jacobs, namens zijne

echtgenoote, C. van Hooff, eigenaresse en gebruikster van perceel G, nº. 599, tegen de inwilliging, vroeger reeds schriftelijk ingebragte bezwaren, nader mondeling zijn toegelicht en hierop nederkomende, dat het perceel, aan de zijde waar de klopperij zal worden uitgeoefend, onmiddellijk grenst aan zijn tuin, waardoor deze onvruchtbaar, en zijn woonhuis onbewoonbaar zal worden, terwijl gevaar voor de gezondheid van hem en zijn gezin zal ontstaan;

dat Burg. en Weth., op grond dat door inwilliging van het verzoek hinder van ernstigen aard voor de omwonenden is te duchten, de verspreiding van het vuil der uitgeklopt wordende tapijten nadeelig voor de gezondheid der naburen kan zijn en buiten de bebouwde kom van gemeentewege kosteloos gelegenheid tot uitkloppen van tapijten is gegeven, bij besluit van 7 Maart jl. de gevraagde vergunning weigerden;

dat adressant van dit besluit bij Ons in beroep komende, zich heeft bereid verklaard de palen te verplaatsen op een ander daartoe aan te wijzen gedeelte van het perceel 607 en eene schutting te plaatsen naar de zijde van de woning van den heer Jacobs, ter hoogte van de touwen waaraan de tapijten bevestigd worden om te worden uitgeklopt;

dat F. H. van der Horst en acht andere eigenaren of gebruikers van naburige erven gelijksoortige bezwaren als de hiervoren vermelde tegen de inwilliging van het verzoek hebben ingediend;

Overwegende:

dat de op te rigten tapijtklopperij zal worden gevestigd in eene vrij sterk bevolkte buurt, op een perceel, rondom door woningen omgeven;

dat mag aangenomen worden dat adressant van de tapijtklopperij een beroep zal maken en dat er dus vele tapijten, vloerkleeden, enz. zullen worden uitgeklopt;

dat daardoor noodwendig groote stofwolken ontstaan van vuilen en walgelijken aard, waarvan de fijne deelen, door den wind voortgedreven, zich verspreiden over de omgeving, soms over vrij aanzienlijken afstand, naar mate van de kracht van den wind en doordringen tot in de woonhuizen, die daardoor voor bewoning minder geschikt worden;

dat de inspecteur van het geneeskundig staatstoezigt uitdrukkelijk verklaart dat die fijne deelen der stofwolken nadeelig zijn voor de gezondheid der omwonenden, doordien zij door hen worden ingeademd en er tevens bijvoegt, dat die stofwolken besmetting kunnen verspreiden, omdat tapijten, vloerkleeden, enz. van kamers, waarin personen gehuisvest waren, aan besmettelijke ziekten lijdende, met smetstof kunnen bezwangerd zijn, die zich door het uitkloppen aan de omgeving kan mededeelen;

dat voor eene dergelijke inrigting, zoo hinderlijk voor de buren en die gevaar kan doen ontstaan voor de algemeene gezondheid, eene andere plaats dient te worden uitgekozen, verder van woonhuizen verwijderd;

dat de voorwaarden, waaraan appellant zich wil onderwerpen, niet afdoende zijn;

dat toch verplaatsing der palen het bezwaar voor sommige naburen welligt eenigermate zou verminderen, maar daarentegen het bezwaar voor anderen zou vermeerderen, terwijl het plaatsen eener schutting het opstijgen der fijnere stofdeelen en alzoo het verspreiden dier deelen over de naburige panden niet zou kunnen beletten;

dat onder deze omstandigheden geene termen zijn om op adressants verzoek gunstig te beschikken;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met handhaving van het besluit van Burg. en Weth. van Zwolle van 7 Maart jl., het daartegen door adressant ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 7 Augustus 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

5°. van 7 Augustus 1878, n°. 26, houdende beschikking op het beroep van *J. J. Driesens, te Laren, gemeente Haren, van een besluit van Burg. en Weth. van Groningen, dd.* 28 *Februarij* 1878, *n°.* 9, *waarbij hem eene voorwaardelijke vergunning is verleend tot het oprigten in de gemeente Groningen van een stoommachine, eene machinefabriek en eene smederij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 299).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van J. J. Driesens, te Laren, gemeente Haren, van een besluit van Burg. en Weth. van Groningen, dd. 28 Febr. 1878, no. 9, waarbij hem eene voorwaardelijke vergunning is verleend tot het oprigten in de gemeente Groningen van een stoommachine, een machinefabriek en eene smederij;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 24 Julij 1878, n°. 41;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 1 Augustus 1878, n°. 19, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat Burg. en Weth. van Groningen, bij hun besluit, dd. 28 Febr. ll., aan adressant eene voorwaardelijke vergunning hebben verleend tot oprigting in zijn perceel, sectie B, no. 3173, eener stoommachine, machinefabriek en smederij;

dat afschrift van dit besluit aan den adressant is uitgereikt op den 1 Maart en dat het besluit openbaar is afgekondigd door insertie in de *Groninger Courant* van 2 Maart 1878;

dat adressant van die voorwaardelijke vergunning bij Ons in beroep is gekomen bij adres, gedagteekend 14 April 1878;

Overwegende:

dat art. 15 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) van besluiten van gemeentebesturen, betrekkelijk aanvragen tot oprigting van inrigtingen die gevaar, schade of hinder kunnen veroorzaken, bij Ons beroep openstelt binnen 14 dagen na de afkondiging in art. 8 bedoeld;

dat hier derhalve de termijn van beroep verre overschreden is;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

Met handhaving van het besluit van Burg. en Weth. van Groningen het daartegen ingesteld beroep niet ontvankelijk te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 7 Augustus 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

6°. van 15 Augustus 1878, n°. 9, houdende beschikking op het beroep van *K. Hagekamp, weduwe W. H. Wierda c. s., onderhoudspligtigen der til over het Timmaar, te Ranum, van een besluit van Ged. Staten van Groningen, dd.* 5 *October* 1877, 1e *afd., waarbij de opruiming van die til is bevolen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 114).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van K. Hagekamp, weduwe W. H. Wierda c. s., onderhoudspligtigen der til over het Timmaar, te Ranum, van een besluit van Ged. Staten van Groningen, dd. 5 October 1877, n°. 77, 1e afd., waarbij de opruiming van die til is bevolen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 31 Julij 1878, n°. 2;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 9 Augustus 1878, litt. F, Afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat over het Timmaar, ook wel genaamd Bafloëmaar, aanvangende onmiddellijk bij het dorp Baflo en van daar zuidwaarts, ten oosten van Winsum, het Winsumer Zijldiep bereikende, gelegen, is eene til, tegenover eene laan, loopende van Ranum tot aan den Baffelderweg;

dat van die til, voorkomende op het 2e hoofdstuk van den legger van schouwbare objecten voor het 4e onderdeel van het waterschap Hunsingo, adressanten onderhoudspligtigen zijn;

dat die onderhoudspligtigen, nadat een door hem gedaan verzoek, om de til door eenen steenen duiker te mogen vervangen, door het hoofdbestuur van het waterschap Hunsingo was geweigerd, tot herstel der til, die in gebrekkigen toestand verkeerde, zijn overgegaan, en daarbij, volgens ambtsberigt van den voorzitter van gecommitteerden uit het hoofdbestuur van Hunsingo van 13 September 1877, de stijlen 0.73 meter hebben afgezaagd;

dat M. Groenveld en B. Munting, te Baflo, die hunne landbouwproducten soms te water langs het Timmaar afvoerden, tegen die verlaging bij Ged. Staten bezwaren hebben ingediend, bij adres van 26 Julij 1876;

dat het bestuur van het 4e onderdeel van het waterschap Hunsingo (Baflo), bij gelegenheid der op 26 December 1876 gehouden schouw, de onderhoudspligtigen gelast heeft de til weder op dezelfde hoogte te brengen, gelijk die te voren geweest is;

dat, nadat de onderhoudspligtigen verzuimd hadden aan dezen last te voldoen en Groeneveld en Munting zich bij adres van 14 April 1877 andermaal tot Ged. Staten gewend hadden, deze, bij een schrijven van 20 Julij 1877, de onderhoudspligtigen uitnoodigden, ter voorkoming van de toepassing van art. 32 van het provinciaal reglement op het toezigt der wateren, bruggen en waterwerken van 11 Julij 1855, goedgekeurd bij Ons besluit van 18 Augustus 1855, n°. 44, te zorgen, dat de til vóór 15 Augustus daaraanvolgende werd teruggebragt tot de vroegere afmeting, wat de hoogte betreft;

dat, toen de onderhoudspligtigen weigerden aan deze uitnoodiging te voldoen, Ged. Staten, bij hun besluit van 5 October 1877, op grond der belangen van de scheep-

vaart, bevalen, dat de til zou worden opgeruimd, met last aan het bestuur van het 4e onderdeel om dat bevel, overeenkomstig art. 32 van het provinciaal reglement, stiptelijk ten uitvoer te brengen;

dat adressanten van dit besluit bij Ons in beroep zijn gekomen;

Overwegende:

dat het Timmaar, een vroeger geschikt vaarwater, niet bestemd tot bijzonder gebruik van scheepvaart, alleen van daaraan belendende landen of derzelver gebruikers, maar voor de scheepvaart in het algemeen, ten gevolge van het aanleggen van den provincialen kunstweg Ranum—Baflo en van het kanaal van Baflo naar Mensingerweer en van dammen, zijne bestemming als scheepvaartkanaal van het dorp Baflo en de in den omtrek gelegen boerderijen heeft verloren;

dat het zuidelijk gedeelte van het Timmaar, ter plaatse waar de til ligt, nog gemeenschap heeft met het kanaal van Ulrum naar Groningen en daarvan door geenen dam is afgesloten, maar dat, blijkens het rapport van den Hoofdingenieur van den Waterstaat van den 8 Julij 1878, het Timmaar daar ter plaatse, wegens geringe diepte en breedte, voor de scheepvaart weinig geschikt meer is, omdat de breedte onvoldoende is om met een schuit te kunnen keeren en twee kleine vaartuigen van de geringste afmeting elkander naauwelijks kunnen passeren;

dat bedoeld gedeelte van het Timmaar dan ook thans voor de scheepvaart weinig gebruikt wordt, alleen door de landbouwers Groenveld en Munting, die, als de wagenweg, waarop hunne perceelen eenen uitrid hebben, minder bruikbaar is, daar langs hunne landbouwproducten afvoeren;

dat de til gelegen is in de laan, die het gehucht Ranum verbindt met den Baffelderweg;

dat over die laan gereden wordt met karren en wagens die de mestspeciën naar de aan dien weg gelegen akkers overbrengen of van daar landbouwproducten naar de schuren vervoeren;

dat de opruiming van de til een ongerief zijn zou voor dat verkeer en niet noodig is, althans niet geregtvaardigd, door het gering belang der scheepvaart;

dat Ged. Staten derhalve ten onregte opruiming der til hebben bevolen;

dat, voor zoover er sprake kan zijn van herstel in den vroegeren toestand, de weg, om daartoe te geraken, is aangewezen bij artt. 105 en 111 van het reglement van Hunsingo, zooals dat is vastgesteld bij besluit der Staten van 14 November 1855 en goedgekeurd bij Ons besluit van 8 Januarij 1856, no. 89;

Gezien het Provinciaal Reglement op het toezigt der wateren, bruggen en waterwerken van 11 Julij 1855, goedgekeurd bij Ons besluit van 18 Augustus 1855, no. 44;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te vernietigen het besluit van Ged. Staten van Groningen van 5 October 1877, no. 77, waarbij de opruiming der bovenbedoelde til is bevolen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 15 Augustus 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

7o. van 18 Augustus 1878, n_0. 20, houdende beschikking op het ingediend adres van *J. A. de Bergh, te Gorinchem, tegen eene beschikking van Burg. en Weth. dier gemeente van* 29 *Maart jl.*, n_0. 44/685, *waarbij aan W. Spronk vergunning is verleend tot oprigting eener bewaarplaats van petroleum, in het perceel, kadastraal bekend sectie D*, n_0. 273.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 358.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het aan Ons ingediend adres van J. A. de Bergh, te Gorinchem, in beroep komende tegen eene beschikking van Burg. en Weth. dier gemeente van 29 Maart jl., no. 44/685, waarbij aan W. Spronk vergunning is verleend tot oprigting van eene bewaarplaats van petroleum, in het perceel, kadastraal bekend sectie D, no. 273;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 Augustus 1878, no. 46;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 11 Augustus 1878, n_0. 7, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat adressant opgeeft dat het perceel, 't welk men tot petroleumbewaarplaats wenscht in te rigten, belend is ter regterzijde door eene banketbakkerij, waarvan de oven onmiddellijk tegen dat pand is geplaatst, ter linkerzijde door een timmermanswerkplaats, van boven door een graanmagazijn, waarin soms 's avonds of zelfs des nachts met licht wordt gewerkt, terwijl verder aan den achterkant, overkant, enz. nog in de

onmiddellijke nabijheid zich bevinden een tweede bakkerij, eene slijterij van spiritualiën, eene tweede timmermanswerkplaats en een verwerswerkplaats, zoodat in de geheele stad niet zulk eene ongeschikte en gevaarlijke plaats voor het bergen van petroleum te vinden is;

dat Burg. en Weth. bij hunne voormelde beschikking erkennen dat het voor petroleumbewaarplaats bestemde perceel ligt besloten binnen gebouwen waarin beroepen worden gedreven wier uitoefening in het bijzonder aan brandgevaar onderhevig is; dat zij echter van oordeel zijn dat door het stellen van voorwaarden aan het bezwaar van verhoogd brandgevaar kan worden te gemoet gekomen en daarom de vergunning hebben verleend onder bepaling, dat de grootste hoeveelheid petroleum, welke mag worden opgeslagen, het getal van zeven vaten niet mag te boven gaan; dat die voorraad of gedeelten van dien worde geborgen op een helling tegenover de deur, te maken en te onderhouden naar aanwijzing van Burg. en Weth., en in allen gevalle zoodanig ingerigt, dat de aanwezige vaten van die helling onmiddellijk naar buiten kunnen worden gerold; dat in de bergplaats geene andere ligt ontvlambare zelfstandigheden worden geborgen, noch brandstoffen opgeslagen, en dat voortdurend in de bergplaats voorhanden zij minstens eene stère zand met een schop, ten einde, bij eventuele ontvlamming van den petroleum, tot blussching van den brand te kunnen worden aangewend;

dat echter door den Hoofdingenieur van den Waterstaat de aandacht is gevestigd op het feit, dat tegen den scheidingsmuur, in welks onmiddellijke nabijheid de petroleumvaten zullen worden opgeslagen, de oven staat van de in het aangrenzende perceel gevestigde banketbakkerij en dat die muur onmiskenbare sporen draagt van ouderdom;

dat, al mogt volgens het advies van dien ambtenaar, aan dat bezwaar worden te gemoet gekomen, door het voorschrijven der verpligting, om op 10 centimeter afstand van dien scheidingsmuur eenen muur op te trekken tot op de hoogte der zoldering, daardoor toch de bewaarplaats nog niet van het overige deel des gebouws, bepaaldelijk van de thans als graanzolder gebezigde bovenverdieping, zou zijn geïsoleerd;

dat wel ééne der voorwaarden, door Burg. en Weth. voorgeschreven, ten doel heeft, te bevorderen, dat de vaten, bij het ontstaan van brand, spoedig kunnen worden verwijderd, maar dat daarentegen, door den afstand waarop de woning van W. Spronk van de bewaarplaats gelegen is, het verkrijgen van toegang tot deze bij het ontstaan van brand en daardoor de verwijdering van den petroleum, zeer kan worden vertraagd;

dat dus aan de gevaren, ontstaande uit de ligging van deze bewaarplaats, te midden van gebouwen waarin beroepen, tot gevaar van brand aanleiding gevende, worden uitgeoefend en in de onmiddellijke nabijheid van meerdere kerken, scholen en gasthuis, door de gestelde voorwaarden niet voldoende wordt te gemoet gekomen noch door andere voorwaarden te gemoet gekomen kan worden;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n_o. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te vernietigen het bovenvermeld besluit van Burg. en Weth. van Gorinchem van 29 Maart ll. en te verklaren dat de door W. Spronk gevraagde vergunning niet kan worden verleend.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 18 Augustus 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *het gemeentebestuur van Haren en O. J. Quintus aldaar, tegen een besluit van Ged. Staten van Groningen, waarbij aan de gemeente Groningen vergunning is verleend tot het oprigten eener inrigting ter bewaring en bewerking van vuilnis, op het grondgebied der gemeente Haren.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Krachtens 's Konings magtiging is bij deze afdeeling van den Raad van State de overweging aanhangig gemaakt van twee adressen, het eerste van Burg. en Weth. der gemeente Haren, het andere van vijf inwoners van de buurtschap Helpman, gemeente Haren, met name O. J. Quintus, H. van Bruggen, Mr. J. J. A. Quintus, A. Ellens en S. P. Bolhuis, beide adressen in beroep komende van eene beschikking van Ged. Staten van Groningen van 19 April jl., no. 91.

Bij die beschikking is aan de gemeente Groningen vergunning verleend tot het oprigten van eene inrigting ter bewaring en bewerking van vuilnis op de vroegere vestinggronden ten westen van en nabij het Winschoterdiep in de gemeente Haren.

Burg. en Weth. hadden zich namens den Raad, onder overlegging van de bij de wet voorgeschreven stukken, tot Ged. Staten gewend met het verzoek om die vergunning, op grond van art. 27 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95), te kennen gevende, dat de bestaande gemeentelijke bewaarplaats van faecaliën, door de wijze waarop de bebouwde kom zich naar het zuiden uitbreidt, te klein is geworden en volstrekt naar een ander punt, meer buiten den kring der gebouwen, behoort te worden verplaatst, waartoe de oostelijke redoute bij het Winschoterdiep, waarvan de Min. van Financiën bereid is den verkoop aan de gemeente te bevorderen, een geschikte gelegenheid aanbiedt.

Op 7 Januarij jl. zijn de belanghebbenden in de gelegenheid gesteld hunne bezwaren tegen de voorgenomene inrigting bij het gemeentebestuur van Haren in te brengen. Daarvan is gebruik gemaakt door de vijf met name hierboven genoemde adressanten met nog een paar anderen. In de bezwaarschriften, door hen overgegeven en waarvan twee door een groot aantal belanghebbenden waren onderteekend, werd gewezen op den hinder, dien zulk eene inrigting zelfs op betrekkelijk verren afstand veroorzaakt; op de walgelijke uitwasemingen van de zoogenaamde drekstoep buiten de Oosterpoort, die bij Oostenwind op het perron van het station te Groningen bepaald hinderlijk zijn, voor de gezondheid schadelijk en voor sommige bedrijven als het maken van boter en kaas eene volslagen belemmering. Adressanten meenden, dat, als de gemeente Groningen eene plaats tot mestbereiding noodig had, zij die in eene onbewoonde streek behoorde te vestigen; dat door de Groninger raadscommissie voor openbare werken beweerd wordt, dat de ontworpen verzamelplaats bij zuidenwind voor de ingezetenen van Groningen, dat is op ½ uur afstands, hinderlijk zal zijn, waaruit is na te gaan hoe groot die hinder zal zijn voor de onmiddellijk aangrenzende perceelen; dat het plan schijnt te zijn een weg aan te koopen over den grond van H. van Bruggen en door diens tuinen; dat deze dus de faeces van eene bevolking van ruim 40000 inwoners door zijne tuinen zal zien vervoeren om onmiddellijk bezuiden zijne perceelen te worden verwerkt; de schade, die genoemde adressant door de waardevermindering zijner perceelen zal lijden, wordt door hem op *ƒ* 20.000, die van den adressant Bolhuis op *ƒ* 10.000 geraamd, vooral ook om de onmogelijkheid, waarin zij zullen zijn om hunne zuivelbereiding voort te zetten. Naar hun oordeel moest de gemeente Groningen, zoo lang zij op eigen gebied een plaats kan vinden, eene naburige gemeente door zoodanige inrigting geen overlast aandoen. Voor die inrigting is gelegenheid op de uitgestrekte landerijen, geheel vrij van woonhuizen, gelegen ten oosten der stad, tusschen het Damsterdiep en het Boterdiep, en aan den stadstrekweg aan het Winschoterdiep nabij Groningen, op eenigen afstand van den weg. Door het graven van een kanaaltje kon een daar aan te leggen mestplaats met het noordelijk verbindingskanaal of het Winschoterdiep worden in verband gebragt. Mondeling was er nog op gewezen dat de onvermijdelijk drukke scheepvaart bij eene drekstoep, tot afvoer der producten, de aangrenzende perceelen onveilig zal maken en dus in waarde doen verminderen.

Burg. en Weth. van Haren, het proces-verbaal van het gehouden verhoor met de ingediende bezwaarschriften aan Ged. Staten inzendende, ondersteunden tevens die bezwaren; wezen er op, dat Groningen op eigen gebied overvloedig ruimte heeft voor de bedoelde inrigting; dat de ingezetenen dier gemeente zelve tegen de oprigting van eene mestverzameling buiten de Kranenpoort ten sterkste hadden geprotesteerd; dat Burg. en Weth. van Groningen nog in Febr. des vorigen jaars de vergunning voor eene mestverzameling hebben geweigerd omdat de stank en walgelijke uitdamping daarvan ontegenzeggelijk nadeelig zijn voor de openbare gezondheid en dergelijke inrigting daarom in bebouwde gedeelten der gemeente niet behoort te worden toegelaten. Burg. en Weth. van Haren doen daarbij opmerken, dat de oostelijke redoute bij het Winschoterdiep nabij een der bloeijendste streken hunner gemeente ligt, rondom omgeven door huizen en molens; ten westen alleen grenst zij aan dat gedeelte van Groningen, waar het bestuur voornemens is een park aan te leggen.

Ged. Staten hebben, ofschoon, naar hun oordeel, ten overvloede en onverpligt, het gemeentebestuur van Groningen in de gelegenheid gesteld de geopperde bezwaren te wederleggen. Dat bestuur maakt de opmerking, dat de instructie door Ged. Staten zelve had behooren te zijn gevoerd en de gelegenheid om te antwoorden hem dus niet onverpligt is gegeven. Op de mondelinge opmerking omtrent de drukke scheepvaart bij de drekstoep, merkt het gemeentebestuur op, dat die scheepvaart, uit den aard der zaak, een bescheiden omvang moet hebben. Het betoogt wijders dat het niet de vraag is of de verzamelplaats elders zou kunnen worden gevestigd, maar alleen of er overwegende bezwaren bestaan tegen de vestiging op het aangewezen terrein; dat deskundigen het lang reeds daarover eens zijn, dat de gezondheid, door verzamelplaatsen, ingerigt zooals deze worden zal, niet het minst wordt bedreigd. De in 1849 en 1866 gewoed hebbende epidemiën leverden het bewijs, geen der aan de verzamelplaats verbonden beambten en arbeiders werd toen het slagtoffer. Walgelijke uitdampingen kunnen voorkomen worden als door doelmatige vermenging der verschillende bestanddeelen de vlugtige stoffen worden gebonden, terwijl door beplanting en omheining de verspreiding kan worden tegengegaan. Anders zou Groningen zeker daar geen wandelpark aanleggen. De stank der bestaande bewaarplaats is toe te schrijven aan de gaskalk die daar werd bewaard, maar die naar de nieuwe verzamelplaats niet zal worden overgebracht. Dat kaas- en botermakerij of zuivelbereiding niet zullen worden gehinderd, blijkt hieruit, dat aan elke boerderij eene mestverzameling is verbonden; terwijl toch de bedoelde verzamelplaats, aangelegd met bevloeringen en bekappingen, niet mag vergeleken worden met die particuliere verzamelingen die door 't bestuur zijn geweerd. Ten aanzien van het door den heer van Bruggen geopperd bezwaar, schrijft het gemeentebestuur, dat het vervoer zal geschieden over een weg, aan te leggen langs den spoorweg waaraan de tuin van dien heer zwet, dus langs, niet *door* zijn tuin; dat overigens de quaestie der hem te vergoeden schade bij de onteigening te pas komt.

Op uitnoodiging van Ged. Staten is door den Hoofdingenieur v. d. W. een teekening van het terrein en omgeving gemaakt die bij de stukken is gevoegd.

De geneeskundige inspecteur, wiens advies door Ged. Staten is ingewonnen, acht de gekozen plaats in de meeste opzichten zeer aanbevelenswaard. Volkomen onschadelijk durft hij verzamelplaatsen, ingerigt als de thans te Groningen bestaande, niet noemen. Wat omtrent de cholera-epidemiën door 't gemeentebestuur is opgemerkt is onjuist. Uit de bestaande verslagen blijkt, dat in 1866 van de 1753 door de cholera aangetasten, 81 woonden in de onmiddellijke nabijheid of op meer verwijderden afstand van de vuilnisstoep; waarvan 45 overleden; van het vaste personeel, aan de reinigingsdienst verbonden, te zamen 94 personen, werden 5 aangetast, waarvan 4 bezweken, eene verhouding, ongunstiger dan die tusschen de gezamenlijke aangetasten en de gezamenlijke ingezetenen der gemeente. Dat alle stank kan worden vermeden, meent de inspecteur niet, maar het is ook slechts noodig dat er geen hinder van ernstigen aard worde veroorzaakt. Met de particuliere mestmakerij, waarvoor te Groningen vergunning is geweigerd, wordt de tegenwoordige aanvraag door Burg. en Weth. van Haren ten onregte vergeleken; die wilde men vestigen in de kom der gemeente, en zonder zoodanige inrigting als waarmede thans te Groningen de bewaring en bear-

beiding der meststoffen betrekkelijk onschadelijk wordt gemaakt. De inspecteur heeft meer bezwaar tegen de wijze van vervoer dan tegen de verzamelplaats der meststoffen en meent, dat het eene van het andere niet kan worden gescheiden, en hinder van ernstigen aard kan veroorzaken. Naar zijn oordeel kan daarom de vergunning worden verleend onder zekere voorwaarden, die voor de mestplaats zelve geen nieuwe verpligting behoeven op te leggen, daar het voldoende is, dat de wijze van binding en bewerking der meststoffen op de nieuwe mestplaats niet minder deugdelijk zij dan op de tegenwoordige. Ten aanzien van het vervoer geeft hij in bedenking, te bepalen, dat dit zal moeten geschieden in hermetisch gesloten tonnen of hermetisch gesloten wagens.

Bij besluit van 19 April jl. hebben Ged. Staten de vergunning verleend. Hunne beslissing is geheel gegrond op het advies van den geneeskundigen inspecteur, zooals zij ook aan de vergunning verbonden hebben de voorwaarden door hem bij een nader schrijven voorgesteld, te weten: 1°. dat geene faecaliën afzonderlijk worden bewaard, maar zij altijd dadelijk vermengd en verwerkt worden op soortgelijke wijze als bij de bestaande mestverzameling gebruikelijk is; 2°. dat gaskalk niet worde bewaard op het terrein der inrigting; 3°. dat de schoorsteen van den oven ter verbranding van stroo enz. minstens 12 meter hoog zij en van steen opgetrokken; 4°. dat de aanliggende gronden, in plaats van door planketting, door een muur van minstens 3 meter hoog zullen worden beveiligd; 5°. dat de inrigting door opgaand geboomte worde omringd en ingesloten; en 6°. dat zij binnen 3 jaar na de eindbeslissing zij voltooid en in werking gebragt.

Tegen deze beslissing is het beroep gerigt. Appellanten beweren in de eerste plaats dat niet de Ged. Staten maar het gemeentebestuur van Haren bevoegd was om op de aanvraag om vergunning te beslissen; voorts dat de voorgenomen inrigting hun zeer zeker zeer grooten hinder zal veroorzaken, zooals door hen in hun bezwaarschrift aan Burg. en Weth. van Haren en door deze zelve in hun schrijven aan Ged. Staten is aangetoond.

Burg. en Weth. steunen dit ingesteld beroep in het door hen aan den Koning gerigt adres. Volgens hen is de algemeene regel, door de wet gesteld, dat op aanvragen om vergunning door het gemeentebestuur wordt beslist, binnen wiens gebied de oprigting wordt gewenscht; de uitzondering van art. 27 heeft alleen op het oog het oprigten van inrigtingen door een gemeentebestuur binnen zijn eigen gebied, daar anders zoodanig bestuur eigendunkelijk zijne ingezetenen met zulke inrigtingen hinderlijk kon zijn. Wanneer een gemeentebestuur de oprigting buiten zijn gebied verlangt, moet het, evenals ieder particulier, de vergunning vragen van het bestuur der gemeente binnen welks gebied de oprigting wordt bedoeld. Deze opvatting der wet wordt, volgens het adres, door art. 24, al. 3, der wet bevestigd. Den te vreezen hinder achten ook Burg. en Weth. zoo ernstig, dat de vergunning had behooren te zijn afgewezen.

Nog is aan den Koning een adres ingediend van 13 eigenaars of gebruikers van het oostelijk bastion, verklarende te herroepen hunne bezwaren tegen het verleenen der vergunning, bij Burg. en Weth. van Haren ingediend en verzoekende dat de verleende vergunning moge worden gehandhaafd.

Volgens bekomen inlichting en blijkens de overgelegde stukken zijn de kennisgevingen van het ingesteld beroep volgens de wet gedaan.

In hun berigt op deze adressen deelen Ged. Staten mede dat hunne vergadering

het aangevallen besluit niet met eenstemmigheid heeft genomen; dat eene aanzienlijke minderheid bezwaar had om de vergunning te verleenen, omdat de nabijheid eener mestverzameling, van zoo grooten omvang, de koopwaarde der nabijgelegen woonhuizen zou drukken, waarin zij schade voor die eigendommen zag; zij oordeelde dat het verspreiden van walgelijke uitdampingen niet te keeren zou zijn en zag daarin hinder van ernstigen aard; daarbij kwam het hinderlijk vervoer der faecaliën langs eene bebouwde streek, terwijl het zeer wel mogelijk is elders eene gelijke inrigting met veel minder bezwaar tot stand te brengen. De meerderheid meende dat de waardevermindering der perceelen, die men hier vreest, niet is de schade aan eigendommen, waarvan de wet gewaagt; van schade aan bedrijven is niet gebleken en ook leert de ondervinding niet, dat de tegenwoordige vuilnisinrigting voor de gezondheid der omgeving nadeelig is; daarenboven geldt het hier niet eene bijzondere onderneming maar eene inrigting in het algemeen belang. Wat het beweren aangaat dat niet Ged. Staten maar het gemeentebestuur van Haren over de aanvraag om vergunning had moeten beslissen, wijzen Ged. Staten op de algemeene bewoordingen van art. 27 der wet, waarin geen onderscheid wordt gemaakt of de oprigting in of buiten de gemeente wordt beoogd. De grond der bepaling is, dat bij elke aanvraag, door een der zedelijke ligchamen in art. 27 genoemd, het publiek belang in grootere mate betrokken is dan bij particuliere ondernemingen. De gevolgtrekking uit art. 24, al. 3, gaat niet op, omdat daar kennelijk alleen inrigtingen van particulieren bedoeld worden. Ten slotte wijzen Ged. Staten er nog op dat tegen de motieven hunner beslissing niets is aangevoerd; dat juist in de naaste omgeving der van ouds bestaande inrigting de aanbouw in de laatste jaren sterk is toegenomen, hetgeen zeker niet aantoont dat die nabuurschap hinderlijk of voor de gezondheid schadelijk wordt geacht.

Bij den Raad van State zijn ingekomen twee adressen van bewoners van de buurtschap Helpman en van den Oosterweg, waarin de geopperde bezwaren worden vernieuwd, maar geene nieuwe worden aangevoerd, en twee memoriën, de eene voor het gemeentebestuur van Groningen, door Mr. van Houten geteekend, de andere voor de appellanten geteekend door Mr. Goeman Borgesius.

In de eerstgemelde memorie worden de volgende punten behandeld:

I. wordt uit de geschiedenis der wet betoogd, dat de exceptieve bepaling van art. 27 haren grond vindt in de veronderstelling, dat gemeenten, waterschappen, provinciën en spoorwegmaatschappijen bij het oprigten van inrigtingen, welke hen bragten onder de werking dezer wet, door een belang van meer algemeenen aard werden gedreven, waarvan de waardering niet aan een plaatselijk bestuur kon worden overgelaten en tot beoordeeling waarvan een hooger geplaatst bestuur geroepen behoorde te worden; zoodat Ged. Staten de wet in deze teregt hebben opgevat;

II. wordt betoogd dat de adressant O. J. Quintus c. s. zich ten onregte beklagen over krenking der regten, hun gewaarborgd bij de wet van 1875, daar de strekking dier wet niet is om regten te handhaven, maar om strijdige belangen zoo mogelijk te verzoenen;

III. wordt beweerd, dat de gestelde voorwaarden de bezwaren zoozeer tot een minimum hebben teruggebragt, dat van toepasselijkheid van art. 11, n°. 3, geen spraak kan zijn. Niet iedere onaangename lucht kan een reden zijn om eene fabriek te keeren.

Schade aan eigendommen is iets anders dan waardevermindering uit eene lagere appreciatie der menschen voortvloeijende, terwijl daarenboven die waardevermindering volstrekt in casu niet zeker is;

IV. het adres van J. R. van Bruggen c. s. bevat geen argumenten; het blijkt dus niet welke bijzondere belangen de onderteekenaars verdedigen;

V. uit de verplaatsing van de tegenwoordige vuilnisstoep kan geen argument worden afgeleid tegen de oprigting op de voorgestelde plaats. De inrigting wordt daardoor uit een meer en meer dicht bebouwde buurt, waar zij bezwaarlijk de noodige uitbreiding kan krijgen, overgebragt naar den omtrek der stad, waar slechts enkele woonhuizen in de nabijheid zijn en 't naastbijzijnde nog 80 meter van de op te rigten mestloodsen verwijderd zal zijn; eindelijk

VI. bestrijdt de memorie de door den geneeskundigen inspecteur voorgestelde voorwaarde omtrent de wijze van verzameling en vervoer der faecaliën, eene voorwaarde die Ged. Staten teregt geoordeeld hebben, dat niet kan worden opgelegd tot wegneming der grieven tegen eene bepaalde verzamelplaats ingebragt.

In de memorie voor de appellanten, door Mr. Goeman Borgesius ingediend, wordt in de eerste plaats met een beroep op de bij de behandeling der wet gewisselde stukken beweerd, dat de ratio legis niet voor alle in art. 27 genoemde uitzonderingen dezelfde is; dat die voor gemeentebesturen alleen noodig is geoordeeld omdat een bestuur niet zou kunnen beslissen in zijn eigene zaak; voorts dat aan gemeentebesturen nog een bijzondere magt over mestverzamelingen is toegekend bij art. 6 der wet van 4 Dec. 1872 (*Stbl.* n°. 134), waaruit wel is op te maken dat de wetgever zelfs niet gedacht heeft aan de mogelijkheid dat eene gemeente hare inrigting tot verwerking van faecaliën op vreemd territoir zou overbrengen. De strekking van de wet van Junij 1875 is bepaaldelijk ook om krenking van bijzondere belangen tegen te gaan. Door 't gemeentebestuur van Groningen is niet ontkend, dat in die gemeente zeer geschikte terreinen voor de mestverzameling aanwezig zijn; is dit zoo dan vordert ook geen publiek belang de vestiging dier inrigting op het gebied der gemeente Haren. Dat er hinder zal worden veroorzaakt is in confesso. De vraag is of die is van ernstigen aard. Een deel van het collegie van Ged. Staten antwoordt bevestigend. Zoo ook de Raadscommissie zooals boven is vermeld. Ook de ondervinding, want al is de bestaande inrigting een modelinrigting, toch is de stank ondragelijk, zelfs op het perron van het station. Het gevaar voor de gezondheid is niet tegen te spreken, want juist daarom wil het bestuur van Groningen de bestaande bewaarplaats uit de bebouwde kom verwijderen en naar Haren overbrengen. In de natuurkundige afdeeling der Kon. Akademie van Wetenschappen is het gevoelen geuit dat in het belang der volksgezondheid gewaakt moet worden, dat geen schadelijke bestanddeelen van het vuilnis, hetzij door de lucht, hetzij met voedsel of dranken, in het menschelijk ligchaam geraken, en de vergadering van geneeskundige inspecteurs heeft zich met dat gevoelen geheel vereenigd. De memorie betoogt verder dat de waardevermindering, die de omliggende perceelen door den stank zullen lijden, volgens de wet wel degelijk in aanmerking moet komen; en dat volstrekt niet is wederlegd het bezwaar dat de zuivelbereiding voor de appellanten voortaan onmogelijk zal zijn. Eindelijk verklaart de memorie de gestelde voorwaarden onvoldoende. De inspecteur erkent dat er slechts

eene betrekkelijke onschadelijkheid zal zijn, waarmede de appellanten dus weinig zijn geholpen. Een muur van drie meter hoog zal den stank niet keeren. De voorwaarde waarop de inspecteur het meest prijs stelde, die betrekkelijk het vervoer, is weggelaten. Wel zou het gemeentebestuur van Groningen daarin niet willen treden, maar dit moet een reden te meer zijn om aan het bestuur, dat aan dien hoogst billijken eisch van den inspecteur niet wil voldoen, de concessie te weigeren.

De heer Mr. H. Goeman Borgesius, te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde op voor het gemeentebestuur van Haren en andere app. en zegt hoofdzakelijk het volgende:

H. E. G. H.! De strijd over de vraag waar de Groninger faecalien moeten worden bewaard is reeds voor eeuwen begonnen. In 't begin der vijftiende eeuw werd voor het eerst bepaald dat „elck zyn straetendreck ende mest moest laten voeren utter poorten so veer up der boermande". Dat bleef zoo tot de 17e eeuw. Eerst in 1623 werd voorgeschreven, dat „niemand binnen of buyten de stadt op eenighe gemeene plaetse de vuilnisse anders waer sal mogen brengen als op de daertoe verordeneerde plaetsen". En in 1634, *toen voor het eerst eene publieke dienst tot vervoer der vuilnis met wagens werd ingesteld,* beperkte de regering „die publique Dreckstecken tot twee plaetsen buyten de stad, *te weten voor de Crane en voor de Oosterpoorte.*"

Van dien tijd af, dus meer dan twee eeuwen lang, is er een voortdurende strijd gevoerd tusschen ingezetenen van Groningen, die weer van den last der drekstoep bevrijd wilden worden aan den eenen, en ingezetenen, die opponeerden tegen het plaatsen van de drekstoep in hunne nabijheid, aan den anderen kant.

Zij, die in de buurt van de Crane- en Oosterpoort woonden, vonden het ten hoogste onbillijk, dat uit alle hoeken der stad het vuil in hun buurt werd opgezameld en drongen daarom bij den raad aan om ook buiten andere poorten dreckstecken te laten maken. In 1669 werd in beginsel aan dat verzoek voldaan, want in dat jaar werd verordonneerd, „dat tot meerdere accomodasie noch twee stecken zouden worden gemaekt, als te wieten een bij Volkingerstraete ende de andere omtrent het Botterdiep (buiten de Olde Ebbingepoortenbrugge)."

Groote tegenstand volgde. De Volkingerstraeters en de Botterdiepers begonnen zich ten krachtigste tegen de uitvoering van dat besluit te verzetten. En niet zonder succes. Wel werd tijdelijk ook bij 't Botterdiep een dreckstoep aangelegd tot vervanging van die buiten de Cranepoort, maar in 1729 was de oude toestand reeds weder bestendigd en de drekstoep buiten de Cranepoort met afschaffing van die aan 't Boterdiep weer in eere hersteld.

Maar nu waren natuurlijk de bewoners buiten de Cranepoort weer zeer ontsticht. Na eenmaal van de vuilnis ontlast te zijn wilden zij niet goedschiks op nieuw in de drek komen. Het einde was, dat de raad ten slotte besloot om dan maar *alle* vuil op éene plaats te laten brengen, nl. op de van den beginne af aangewezen plaats buiten de Oosterpoort. Dat geschiedde nu ongeveer een eeuw geleden.

Maar ook die toestand kon op den duur niet bevredigen. De drekmannen konden 't werk niet af en de Oosterpoorters kwamen niet meer uit den stank. In 1822 werd dan ook in 't politiereglement vergund bij bijzondere omstandigheden de vuilnis ook bij de Bloemstraat te lossen. De Bloemstraters requestreerden aan Ged. Staten, maar

Ged. Staten antwoordden, „*dat 't ondoenlijk zou zijn, dat de stadsvuilnismannen gedurende de korte dagen de vuilnis van het noordelijk gedeelte der stad buiten de Oosterpoort* konden brengen.„

Van het lossen bij de Bloemstraat werd echter zoo weinig gebruik gemaakt, dat de Oosterpoorters bleven klagen. En ook al weer niet zonder succes. In beginsel werd besloten de drekstoep te verplaatsen, maar zeer lang duurde het, voordat men het eens was over de plaats waar. De plaats door den raad aangewezen beviel niet aan Ged. Staten, die met adressen werden overstroomd, terwijl het plan om de stoep te verleggen naar de overzijde van de Griffe, tusschen de Griffe en de Olieslagerssteeg, weder geen meerderheid in den raad kon krijgen. Eindelijk in 1829 kwam men tot een decisie. De stoep zou blijven buiten de Oosterpoort, maar meer zuid-zuid-oostwaarts verlegd worden, 't geen ook geschiedde.

Nu kwam er eenige tijd van rust. Wel bleef *men klagen*, dat één stoep te weinig was, wel kwam de buurt buiten de Oosterpoort ten gevolge van de drekstoep meer en meer in een slechte reuk — maar ondertusschen waren aan de inrigting zoo groote kosten besteed, dat uit den aard der zaak verplaatsing niet meer zoo gemakkelijk ging als in vroegere eeuwen. In Junij van het vorige jaar (1877) kwamen echter Burg. en Weth. met een nieuw plan voor den dag en dienden een voordragt in, om de gemeentelijke drekstoep te verplaatsen, op grond dat de tegenwoordige inrigting „in ieder geval op den duur niet kan blijven waar zij zich bevindt„, omdat zij bij de uitbreiding der stad te veel hinder veroorzaakt en te veel nadeel aan de gezondheid toebrengt, hoewel — dit verklaren Burg. en Weth. — „*de inrigting der verzamelplaats zoo volkomen mogelijk is en er tegen hinder, die uit hare aanwezigheid zou kunnen voortvloeijen, zooveel doenlijk wordt gewaakt.*„

Maar Burg. en Weth. meenden, dat niet alleen de drekstoep moest worden verplaatst, maar dat ook *twee stoepen* in plaats van één moesten worden aangelegd. „Daargelaten de vraag -— zoo schreven zij — of wel een terrein te vinden is, groot genoeg om in de behoefte te voorzien als éëne verzamelplaats bevrediging moet schenken aan die behoefte, is het groote voordeel, dat twee inrigtingen aanbieden, daarin gelegen, dat het werk van de ophaling der vuilnisstoffen uit de woningen veel schielijker kan afloopen en dus weinig hinder te weeg zal brengen.„ Burg. en Weth. stelden daarom voor:

a. dat de tegenwoordige verzamelplaats zou worden weggeruimd en dat in de plaats daarvan twee nieuwe zouden worden aangelegd;

b. Burg. en Weth. uit te noodigen voorstellen aanhangig te maken in dien zin, dat de nieuwe verzamelplaatsen behoudens de vereischte goedkeuring worden opgerigt: de eene op het terrein der oostelijke redoute van het Winschoterdiep onder Haren, de andere noordelijk van het Rietdiep buiten de Cranepoort.

Dat voorstel deed een waren storm opgaan. Niet het minst van de zijde der belanghebbende ingezetenen. „Het is zeer duidelijk — zoo schreven zij o. a. — dat de onaangename gevolgen van de drekstoep „zich evenzeer zullen doen gevoelen bij de bewoners in den omtrek der Cranepoort als dit tegenwoordig bij die van de Oosterpoort het geval is. De bewoners van de Oosterpoort zijn echter in 't bezit gekomen van de daar gelegen perceelen op een tijd dat de tegenwoordige drekstoep

reeds bestond en de huizen onmiddellijk bij de drekstoep zijn waarschijnlijk alle gebouwd, nadat de inrigting daar is aangelegd. Nu wordt het bezwaar voor de omliggende bewoners zoo groot geacht, dat Burg. en Weth. oordeelen, dat de stoep van daar moet verwijderd worden. Dit plan volkomen toejuichende, gevoelen wij ons verpligt er op te wijzen dat, zoo de drekstoep op de door ons veronderstelde plaats komt, de voor de bewoners der Oosterpoort zoo teregt onhoudbaar geachte toestand ten hunnen behoeve bij ons in het leven wordt geroepen."

En in een ander adres:

"Men zou die nieuw gebouwde woningen buiten de Oosterpoort door de verplaatsing der stoep zeer in waarde doen toenemen, terwijl men anderzijds de van ouds bestaande woningen zou deprecieeren op verregaande wijze. Dat die perceelen toch op verregaande wijze zouden worden gedeprecieerd, zal wel aan geen den minsten twijfel onderhevig zijn. De stank van den stoep zal alles in zeer grooten omtrek verpesten, zoodat men niet alleen in de huizen, maar ook in de tuinen daaronder zeer erg lijden zal."

Ook op de onvermijdelijke waterverontreiniging werd gewezen. "'t Zal toch wel aan geen twijfel onderhevig zijn — zoo lezen wij — dat niettegenstaande de verzameling der ier in een ierkuip er nog een zeer groote kwantiteit in 't water loopt en ook bij 't laden der schepen het water verontreinigd wordt. Lijden de inwoners bij 't Winschoterdiep door het bederf van 't water, zoowel door de fabrieken als door de drekstoep aldaar, 't geen niet zal worden weggenomen door de verplaatsing verder naar buiten, ook wij, in den omtrek der gemeente, zullen verontreinigd water hebben en het water zal dus in 't oosten en 't westen der gemeente onbruikbaar worden."

Maar niet alleen de onmiddellijke belanghebbenden kwamen tegen het voorstel van Burg. en Weth. in verzet. Ook de commissie van openbare werken keurde het voorstel af, vooreerst omdat het te duur zou zijn, en in de tweede plaats, omdat bij het oprigten van twee verzamelplaatsen de ingezetenen daarvan voortdurend hinder zouden ondervinden, *namelijk bij zuidewind van de verzamelplaats aan de zuidzijde en bij noordewind van de verzamelplaats aan de noordzijde.*

Het gevolg was, dat ten gevolge van die bezwaren, die men dus niet ongegrond vond, van de oprigting van twee verzamelplaatsen werd afgezien en nu in beginsel besloten werd tot de oprigting van één drekstoep op de bovengenoemde redoute, dus niet in de gemeente *Groningen* maar in de gemeente *Haren.* Na eenen langen strijd meende men den knoop te kunnen doorhakken door de ingezetenen van Groningen, die wel willen profiteren van de winst der drekstoep, maar de last er niet van willen ondervinden, geheel vrij te stellen en alle vuilnis, alle faecalia, uit een stad van ongeveer 50,000 zielen aan Haren cadeau te geven — *neen* dat zou al te vrijgevig zijn — maar wel tot groot ongerief van Harens ingezetenen op Harens territoir te bewaren en te laten verwerken — m. a. w. Harens ingezetenen alle lasten, Groningens ingezetenen alle voordeelen te bezorgen.

Maar om dat plan door te zetten was de goedkeuring van andere autoriteiten noodig. Tot dat einde wendden Burg. en Weth. zich den 10 Dec. 1877 tot Ged. Staten en vroegen *in het belang van de gezondheid* vergunning de drekstoep over te brengen naar de meergenoemde redoute onder Haren. De stellige verwachting, dat die vergunning geweigerd zou worden, is niet verwezenlijkt. Evenwel maakte een *aanzienlijke*

minderheid in Ged. Staten — de beslissing werd, ben ik goed ingelicht, met één stem meerderheid genomen — bezwaar de vergunning te verleenen. „Zij oordeelde dat de nabijheid eener mestverzamelplaats van zoo grooten omvang, de koopwaarde der nabijgelegen woonhuizen zou drukken. Zij zag daarin eventuële schade voor de eigendommen. Bovendien zou niet alleen hinder ontstaan, maar ook hinder van ernstigen aard. De wet zelve bragt tot dien ernstigen hinder ook het verspreiden van walgelijke uitdampingen en zouden deze, ook bij zorgvuldige bewerking der stof, te keeren zijn? Lettende op de groote massa en den aard der faecalia ontkende men dit; schoon het niet op den weg der vergadering lag te beoordeelen of de gemeente Groningen niet elders een meer geschikt terrein in een minder bebouwde omgeving zou kunnen vinden, toch kon die vraag niet geheel ter zijde gesteld worden, nu er ontegenzeggelijk bezwaren tegen de gekozen plaats bestonden en alleen over het min of meer ernstige dier bezwaren verschil van meening was.”

„Weigering der vergunning zou, bij mogelijkheid om elders een inrigting met minder hinder tot stand te brengen, het gemeentebestuur niet ernstig kunnen schaden. Een der leden meende voorts, dat rekening moest gehouden worden met het vervoer der faecalia langs een bebouwde streek naar het daarvoor bestemde vrij afgelegen terrein; dit hinderlijk vervoer maakte met de plaats der inrigting een niet te scheiden geheel uit en vermeerderde het ernstige der bezwaren.”

Zoo redeneerde de aanzienlijke minderheid van Ged. Staten, maar de meerderheid, schoon aannemende dat de inrigting voor de nabijwonenden onaangenaam zou zijn, achtte de bedenkingen niet van genoeg gewigt om aan Groningen te weigeren ten koste van Harens ingezetenen zijn eigen ingezetenen van den last te ontheffen.

Zoo heeft dan het college van Ged. Staten het verzoek toegestaan, tegen welke beslissing de belanghebbenden en o. a. het gemeentebestuur van Haren in hooger beroep zijn gekomen.

Ziedaar, M. H.! in zeer korte trekken de geschiedenis der zaak. Ik heb gemeend dat overzigt te moeten geven omdat daaruit reeds blijkt:

1°. dat het besluit om de faecalien naar Haren over te brengen het gevolg is van den sints eeuwen gebleken onwil van Groningens ingezetenen om op zeer geschikte plaatsen op eigen territoir de lastige verzamelplaats te gedoogen;

2°. dat *één* verzamelplaats voor de gemeente Groningen onvoldoende is gebleken, als veroorzakende op enkele bepaalde punten te veel hinder;

3°. dat volgens de erkentenis van Burg. en Weth. van Groningen zelf een inrigting als deze *schadelijk is voor de gezondheid;*

4°. dat de bestaande verzamelplaats hinder van zeer ernstigen aard te weeg brengt ofschoon er reeds zooveel doenlijk tegen gewaakt wordt;

5°. dat Burg. en Weth. van Groningen — volgens de toelichting op hun eerste voorstel om twee verzamelplaatsen op te rigten — overtuigd zijn, dat de thans uitgekozen redoute niet groot genoeg is om voor *eenige* verzamelplaats in aanmerking te komen;

6°. dat volgens het gevoelen der Groninger raadscommissie voor de openbare werken de stank der verzamelplaats op de redoute zoo erg zal zijn, dat bij zuidewind zelfs

de ingezetenen van de stad Groningen — op een half uur afstand — er nog last van zullen hebben;

7°. dat Ged. Staten slechts met de kleinst mogelijke meerderheid de goedgunstige beslissing hebben genomen;

8°. dat het gemeentebestuur van Groningen *Haren* zonder noodzaak wil belasten, want dat het gemeentebelang van Groningen de overbrenging der faecalia op dit territoir niet vordert.

Bedrieg ik mij niet, dan zou op zich zelf reeds dit kort overzigt van de geschiedenis der zaak voldoende zijn om de onbillijkheid en de onregtvaardigheid van de door de meerderheid van Ged. Staten van Groningen genomen beslissing aan te toonen — maar ik mag het daarbij niet laten en wensch ook over het fond der zaak nog het een en ander in het midden te brengen. Het groot belang der zaak brengt mee, dat ik mij niet verantwoord zou achten indien ik, om niet te veel van het geduld van den Raad te vergen, de voornaamste punten onbesproken liet. En het groote belang — dat wensch ik hier reeds uitdrukkelijk te doen uitkomen — is *hier* aan de zijde van appellanten, die bij uitvoering van het plan ontzaglijk zouden worden benadeeld en *niet* aan de zijde van het gemeentebestuur van Groningen, dat ten onregte beweert dat de vergunning tot publiek belang der gemeente noodig is. Mogt — wat ik hoop en vertrouw dat niet zal gebeuren — 1°. de beschikking van de meerderheid van Ged. Staten worden gehandhaafd; 2°. een onteigeningswet om aan de gemeente tot de redoute toegang te verzekeren worden voorgesteld en goedgekeurd; 3°. de thans gemaakte plannen uitvoerbaar blijken en werkelijk uitgevoerd worden — dan zal toch de faecalienkwestie te Groningen niet uit zijn, maar slechts een weinig verschoven. Ieder onpartijdige, die met de terreinen om en bij Groningen bekend is, zal zich ja zeer goed kunnen begrijpen dat men er ernstig aan denkt om de drekstoep te verplaatsen, ofschoon daartegenover staat, dat voor de bewoners buiten de Oosterpoort juist door de gewoonte de hinder niet meer zoo groot is als voor bewoners, die er voor het eerst kennis meê zouden maken — maar zal zich moeijelijk kunnen verklaren, hoe men er toe komt juist deze plaats onder Haren uit te kiezen, ofschoon er op eigen territoir veel geschikter plaatsen waren te vinden. De gemeente Groningen strekt zich op sommige plaatsen zelfs tot een distantie van drie kwartier buiten de bebouwde kom der gemeente uit en op een groot deel van dat terrein is in ruimen omtrek zelfs geen woning te vinden. Waarom dan niet de verzamelplaats overgebragt b. v. naar de oostzijde van het Winschoterdiep of buiten de voormalige Steentilpoort of buiten de Ebbingepoort?

Het is waar, wordt de verzamelplaats op de redoute onder Haren opgerigt, dan zullen de eigen ingezetenen van Groningen weinig last hebben — maar de vraag mag gedaan worden of het voor een gemeente wel wenschelijk is om *buiten noodzaak* haar faecalien op vreemd territoir op te slaan. Bij die vraag heb ik ook reeds in mijne nota stilgestaan en met nadruk neem ik de vrijheid daarnaar te verwijzen. *En* in de wet op de besmettelijke ziekten *en* in de wet op gevaarlijke fabrieken heeft de wetgever aan de gemeentebesturen over vuilnisverzamelingen een zoo groote magt toegekend, dat botsingen tusschen gemeentebesturen, wanneer de een den ander

met zijn vuilnis bedenkt, bijna niet kunnen uitblijven, vooral niet indien het onderling goedvinden ontbreekt.

Neemt men daar nu bij in aanmerking, dat de redoute waarschijnlijk te klein zal blijken en te ver af ligt — en dat bovendien om den ernstigen hinder, die hier voor de eigenaars van nabijliggende huizen en tuinen te wachten is, die redoute toch niet als *blijvende* verzamelplaats in aanmerking kan komen — dan is de onderstelling niet gewaagd, dat de gemeenteraad van Groningen — wordt onverhoopt de vergunning in hoogste ressort gegeven — over eenige jaren den loop der zaak zelf zal betreuren.

Die uitweiding, M. H., was noodig, omdat het gemeentebestuur van Groningen de niet te miskennen en dan ook door niemand geheel ontkende bezwaren van appellanten als het ware wil overschaduwen door daartegenover te wijzen op de nadeelen eener weigering voor de gemeente Groningen. Is het mij gelukt aan te toonen, dat die nadeelen in werkelijkheid niet zullen bestaan, of zich althans uitsluitend zullen oplossen in een financiele kwestie — dan kan ik mij nu ook verder tot het betoog van de gegrondheid dier bezwaren bepalen.

Vijf redenen van weigering worden in art. 11 van de wet van 2 Junij 1875 opgegeven, te weten: vrees voor gevaar, vrees voor schade aan eigendommen, vrees voor schade aan bedrijven, vrees voor schade aan gezondheid en eindelijk vrees voor ernstigen hinder. Welnu, terwijl reeds het aanwezig zijn van een dier omstandigheden weigering der aanvrage voldoende wettigt, doet zich hier het geval voor, dat alle de bezwaren, in de wet genoemd, hier zamenvallen.

I. Vooreerst dan *de vrees voor gevaar*. Ged. Staten begrijpen niet welk gevaar wij hier op het oog hebben en werkelijk, indien onder gevaarlijke inrigtingen alleen moesten gebragt worden inrigtingen die de publieke veiligheid bedreigen door het gevaar van zelfontbranding, ligt vlambare of ontplofbare stoffen, zooals dat het geval was bij het wetsontwerp dat in de zitting 1870—1871 bij de Tweede Kamer werd ingediend, dan zou hier van gevaar geen sprake zijn, maar de Minister Heemskerk heeft in zijn Memorie van Toelichting op art. 2 van zijn laatste ontwerp uitdrukkelijk op den voorgrond gesteld, dat die opvatting te beperkt was en dat er geen reden was om het gevaar tot die gevallen te beperken. En op een opmerking van het voorloopig verslag dat het woord „gevaar" toch wel wat *te* algemeen was, antwoordde de Minister: „De algemeenheid van het woord „gevaar" drukt juist uit, wat naar de meening der Regering de wet zooveel mogelijk moet keeren. Elke nadere omschrijving zou de toepassing ten onregte beperken."

En alsof dat alles nog niet genoeg was heeft de Minister in diezelfde Memorie van Antwoord nog uitdrukkelijk verklaard dat onder de oorzaken van *gevaar* ook bepaaldelijk moet worden aangemerkt: *„verontreiniging van water door het wegvloeijen van schadelijk residus."*

Na deze toelichting zal het niemand verwonderen dat wij ons ook op het *gevaar* beroepen, dat voor belanghebbenden uit het tot stand komen dezer inrigting gevreesd wordt. Naar alle waarschijnlijkheid heeft de Minister juist een geval als thans aan uw oordeel is onderworpen, op het oog gehad. Want dat in casu het water door het wegvloeijen van schadelijke residus verontreinigd zal worden, is moeijelijk te betwisten. Men neme slechts de moeite om de kaart ter hand te nemen. Zelfs het

water ten noorden en ten westen van de redoute zal volgens de beschrijving van het werk voor het beoogde doel worden gebruikt en dat water stroomt uit in het Winschoterdiep. Reeds nu is in de stukken van 't geneeskundig staatstoezigt bij herhaling geklaagd over de verpesting van 't water in 't Winschoterdiep, deels door den afval van de aardappelmeelfabrieken, deels ook door de faecalien der gemeente. En dat laatste zou nu nog veel erger worden.

Ook de bodem en het drinkwater zullen verontreinigd worden. Men moge de ierresevoirs zoo goed mogelijk maken, het zal niet beletten, dat er nog veel in den bodem doordringt, zooals ook thans buiten de Oosterpoort het geval is.

II. In de tweede plaats *de hinder*. Het is in confesso, dat niet alleen de vrees voor hinder in casu allezins gewettigd is, maar dat zelfs de hinder met zekerheid kan worden voorspeld. Dat is in confesso niet alleen bij appellanten, maar ook bij den inspecteur van 't geneeskundig staatstoezigt ook bij Ged. Staten — ja zelfs bij het gemeentebestuur van Groningen. Wel is waar tracht het gemeentebestuur dien hinder in latere stukken weer zooveel mogelijk weg te redeneren, maar nadat Burg. en Weth. juist om dien hinder en om de schade voor de gezondheid verplaatsing der drekstoep hebben aangevraagd, nadat zij zelf op eigen territoir juist om die reden het houden van gewone mestverzamelingen van koeijen *onvoorwaardelijk* hebben geweigerd — nu kan die poging om het bezwaar van appellanten als geheel ongegrond te doen voorkomen zelfs niet handig meer genoemd worden. Op ieder onpartijdige moet die inconsequentie pour *le besoin de la cause*, waardoor de stank komt of verdwijnt al naarmate het belang der gemeente Groningen het meebrengt, een zeer treurigen indruk maken. Het is zeer goed mogelijk, dat Burg. en Weth. van Groningen in de meening verkeeren, dat de reukzenuwen van Harens ingezetenen veel minder teergevoelig zijn dan die van de burgers uit de stad — maar voor uw college, voor hetwelk alle ingezetenen van den Staat, ook wat de reukzenuwen betreft, gelijk zijn, zal dat motief zeer zeker niet wegen.

Groningen schijnt *coute que coute* de mestfabriek op de redoute te willen hebben en bezigt tot dat doel argumenten, die alleen voor geheel oningewijden eenig gewigt in de schaal kunnen leggen. Neen dan is de houding van den inspecteur voor 't geneeskundig staatstoezigt ten minste veel rationeler, al heeft ook het college van Ged. Staten — onbegrijpelijk genoeg — in het advies van dien inspecteur termen kunnen vinden om de aanvrage toe te staan. In dat advies wordt met zoovele woorden aan Burg. en Weth. toegevoegd: om gedaan te krijgen wat gij wenscht doet gij aan de waarheid geweld aan, want een inrigting als deze is *wel* hinderlijk en *wel* schadelijk voor de gezondheid.

Opmerkelijk zijn ook de woorden, waarmede Ged. Staten hun gunstige beschikking motiveren. „Overwegende — zoo lezen wij daar — dat, wat betreft de beweerde hinder ten gevolge van walgelijke uitdampingen, dat volgens het bovenaangehaalde rapport van den inspecteur voor 't geneeskundig staatstoezigt *er wel in zooverre vrees voor hinder bestaat*, dat het onmogelijk is door een doelmatige inrigting allen stank te vermijden, doch dat deze hinder, als *niet* bestaande in 't verspreiden van walgelijke uitdampingen, niet kan geacht worden van ernstigen aard te zijn.”

De inspecteur is nl. van meening, dat zich wel stinkende gassen zullen ontwikkelen, maar dat dit nog iets anders is dan walgelijke uitdampingen!

Spitsvondige onderscheiding, die mij te hoog gaat.

Men begeve zich buiten de Oosterpoort en men zal schielijk tot het besef komen dat het woord walgelijk voor de uitdampingen, waarin men daar leeft, eigenlijk nog niet krachtig genoeg is.

Doch gesteld eens: de heer inspecteur had gelijk en er was hier alleen sprake van stinkende gassen maar niet van walgelijke uitdampingen, zou dan daardoor uitgemaakt zijn, dat er geen ernstige hinder aanwezig is in den geest der wet?

Niemand zal het kunnen beweren. De verspreiding van vuil en van walgelijke uitdampingen zijn volstrekt niet de eenige gevallen, waarin hinder reden van weigering kan zijn, maar worden slechts exempli gratia in de wet genoemd. Bij de discussie over de wet heeft het lid van de Tweede Kamer, de heer Kappeyne, die een groot aandeel in deze wet gehad heeft, gezegd, dat een van de essentiele kenmerken van den hinder moet geacht worden gelegen te zijn in het duurzaam in kleineren of grooteren kring minder geschikt ter bewoning maken van de gebouwen. Welnu — dat essentiele kenmerk is hier in groote mate aanwezig. Niet alleen zullen de in de buurt gelegen huizen minder geschikt worden ter bewoning, maar ook de tuinen en landerijen minder geschikt voor het gebruik.

Derhalve hinder, ernstige hinder, zal er zijn ten gevolge van luchtbederf, ten gevolge van walgelijke uitdampingen of wil men liever van stinkende gassen. Om zich van dien last een denkbeeld te maken, behoeft men slechts in de stukken na te gaan op welke enorme groote schaal en met welke geheel onvoldoende voorzorgsmaatregelen het stinkende bedrijf zal worden uitgeoefend. Als men daar nu bij bedenkt, dat het vervoer bij voortduring zal geschieden op een wijze, die reeds bij herhaling tot klagten van het geneeskundig staatstoezigt heeft aanleiding gegeven, — als men weet, dat ook het lossen en laden telkens weer een verpestenden stank verspreidt — dan kan men zich niet genoeg verbazen dat ondanks dit alles de gevraagde vergunning door Ged. Staten — zij het dan ook slechts met een kleine meerderheid — is verleend.

Trouwens uit een Kon. besluit, hier zoo straks voorgelezen, is ons reeds gebleken, dat ook de hooge regering de opvatting van Ged. Staten van Groningen niet deelt. Bij dat besluit toch is op grond van ernstigen hinder voor de buren zelfs vergunning geweigerd voor een tapijtklopperij, die door een hooge schutting van andere perceelen zou worden afgescheiden. En dat de hinder van een zoo groote drekstoep veel erger is behoeft geen betoog.

Nog eens derhalve: ernstige, zeer ernstige hinder zal er zijn — en niet uitsluitend door luchtbederf en walgelijke uitdampingen, maar evenzeer door verspreiding van vuil en waterbederf. Waterbederf kan zelfs dan een reden zijn van weigering, ook al is het niet bewezen, dat de bestanddeelen, waarmede het water vermengd wordt, bepaald schadelijk zijn. Onder schade of hinder, heeft de Minister den heer Teding van Berkhout geantwoord, is ook bederf van het water begrepen. En teregt. Wel de naaste buren (zooals de heeren Ellens en van Bruggen) die niet alleen de walgelijke uitdampingen van de loodsen enz. uit de eerste hand bekomen, maar bovendien schier dagelijks het uitzigt hebben op het inladen der excrementen van een geheele stad.

Ook de verspreiding van vuil mag niet ligt geteld worden. Het is een geval, dat nog wel uitdrukkelijk in de wet is genoemd, als aanleiding gevende tot weigering der vergunning. Zou die vrees ongegrond zijn? Men moet al zeer optimistisch zijn om die vraag bevestigend te beantwoorden. Met den besten wil zal men bij het laden en lossen, bij het vervoeren en verwerken, de verspreiding van vuil niet altijd voorkomen kunnen. Is er een inrigting denkbaar, waarbij de vrees voor vuil meer gegrond is dan juist bij mestfabrieken? Is het niet zeer waarschijnlijk dat juist met het oog op deze inrigtingen dit geval uitdrukkelijk in de wet is genoemd?

III. Is derhalve de vrees voor hinder van ernstigen aard om meer dan een reden gegrond, niet minder gegrond is de vrees voor schade aan de gezondheid. Ged. Staten van Groningen verklaren in hunne beschikking, waarbij de vergunning is verleend, dat er „geene voldoende gronden of feiten voor de stelling zijn aan te voeren, dat de nabijheid eener dergelijke inrigting *ontegenzeggelijk* nadeelig is voor de gezondheid."

Maar, Mijnheer de Voorzitter, al ware die opmerking juist, — wat zij niet is — dan zou wel bewezen zijn, dat het niet *stellig zeker* is, dat de buren van de redoute ten gevolge van de onreinheid en van de verpesting van lucht en water ziek zullen worden, maar dan is daardoor volstrekt niet uitgemaakt, dat de vrees voor schade aan de gezondheid — volgens de wet een reden van weigering — ongegrond is. Het tegendeel is waar. Juist de twijfel van Ged. Staten aan de *ontegenzeggelijke* nadeeligheid, in verband ook met de bewering, dat de wijze, waarop de bewerking plaats vindt, meewerkt „tot de in allen gevalle betrekkelijke onschadelijkheid" toont duidelijk aan, dat ook dit college van de gegrondheid der vrees van appellanten volkomen overtuigd is. Maar waarom dan de vergunning toegestaan?

Maar ik ga verder en beroep mij op het eenstemmige oordeel van de vergadering der inspecteurs van 't geneeskundig staatstoezigt in Nederland om te doen uitkomen, dat de overgroote meerderheid der meest bevoegde deskundigen de absolute schadelijkheid voor de gezondheid buiten allen twijfel stelt. Drie malen heeft die vergadering — en nu laatstelijk voor eenige maanden — aan den Minister een uitvoerig rapport ingediend over „de schadelijkheid voor de openbare gezondheid van het vuil van organischen oorsprong dat in steden wordt voortgebragt" — en telkens was de conclusie: de schadelijkheid staat bij ons vast en in haar laatste rapport dringt zij dan ook nog weder krachtig aan op het tot stand brengen *van een wet tegen de verontreiniging van bodem, water en lucht.* Ook de Natuurkundige afdeeling van de Koninkl. Academie van Wetenschappen heeft zich — zij het dan ook in minder absolute bewoordingen — in denzelfden geest uitgelaten.

Maar nu is het opmerkelijk, dat blijkens die zelfde stukken van 't geneeskundig staatstoezigt het gemeentebestuur van Groningen, dat thans in 't belang van de gezondheid zijner ingezetenen verplaatsing van de drekstoep naar Haren wil, in de laatste jaren steeds heeft geweigerd om aan de eerste hygienische eischen te voldoen.

Zoo lezen wij in 't verslag aan den Koning over 1874 (pag. 184) over de vuilnisverzameling te Groningen: „De inspecteur heeft in 1873 een afwijzend bescheid ontvangen van het bestuur der gemeente op zijn voorstel om de exploitatie van het tonnenstelsel aldaar te zuiveren van de gebreken, die het nog aankleeft en die elders,

waar men het invoert, zorgvuldig vermeden worden. Die gebreken zijn: het over 't geheel nog bezigen van de primitieve opene ton en het uitstorten van den inhoud dier tonnen op de straat in de voor de woningen staande wagens."

En in 1876 nog dezelfde toestand. In de Verzameling van Stukken, betreffende het geneeskundig staatstoezigt van dat jaar, lezen wij: (pag. 227) "Dat aan de toepassing van het tonnenstelsel te Groningen groote gebreken kleven is genoegzaam bekend. De tonnen nl. zijn van hout, zijn slechts bij uitzondering met hulzen en kleppen voorzien — zijn niet in dubbel aantal aanwezig — en worden in de straten, in plaats van op de mestplaats, gereinigd."

Maar geen aanmaning, geen waarschuwing mogt baten. Nog altijd zijn de gebreken niet weggenomen, zoodat dan ook de inspecteur geadviseerd heeft aan Ged. Staten om de vergunning voor het oprigten eener verzamelplaats op de redoute *niet* te geven indien in de wijze van vervoer geen verandering werd gebragt.

En waarom is nu het gemeentebestuur van Groningen weigerachtig? Ook dat kunnen wij lezen in het verslag over 1874 (pag. 184): "Het voorstel van den inspecteur — zoo lezen wij woordelijk — werd afgewezen om de kosten."

Geen wonder dat het geneeskundig staatstoezigt daarover ten hoogste geïndigneerd was. De inspecteur sprak dan ook in het verslag aan den Koning zijn afkeuring uit, dat men, uit vrees voor winstderving, verzuimde de uit een sanitair oogpunt noodzakelijke verbeteringen aan te brengen: "hij meende dat deze verbeteringen zonder bezwaren konden aangebragt worden, omdat in 6 jaren tijd de mestexploitatie meer dan *f* 200.000 zuivere winst had opgeleverd."

f 200.000 zuivere winst in 6 jaren! Dat cijfer is geput uit een officiëel stuk, is nooit tegengesproken en mag dus als volkomen vertrouwbaar worden aangemerkt. Maar nu mag ik dan ook vragen: wat men moet denken van de bewering van het gemeentebestuur, dat de openbare vuilnisverzameling een groote last is, waarvan men zoo gaarne ontslagen zou wenschen te worden? Nu mag ik dan wel vragen: of het maken van winst voor het gemeentebestuur van Groningen zoo'n bijzaak is als men het in de stukken doet voorkomen?

Maar laat ik nog een oogenblik tot de rapporten van het geneeskundig staatstoezigt terugkeeren. De vergadering van inspecteurs heeft in een zijner rapporten (Verzameling van Stukken over 1876, pag. 235) ook de voorwaarden meegedeeld, waaraan de inrigting van een tonnenstelsel, zooals te Groningen bestaat, moet voldoen, om voor de gezondheid zoo weinig mogelijk schadelijk te zijn. En onder die voorwaarden komt op bl. 235 van bedoeld stuk ook de volgende voor, waarop ik met nadruk uwe aandacht vestig:

"*De mestplaats, waar compost bereid en bewaard wordt, moet — zoo drukt de vergadering zich pertinent uit — minstens* 100 *meter verwijderd liggen van* ELKE WONING, *tenzij deze voor de uitoefening van het beheer der mestplaats noodzakelijk mogt zijn.*"

Als conditie sine quo non wordt dus gesteld dat de openbare verzamelplaats minstens 100 meter moet verwijderd liggen van elke woning dte niet tot de meststoep behoort. En wat zal hier het geval zijn? Dit, dat niet alleen de meststoep zou opgerigt worden in de onmiddelijke nabijheid van tuinen en wandelwegen, maar ook in de nabijheid van huizen en erven die nog geen 80 meter van de redoute afliggen.

Moet op dat alles nu maar niet worden gelet omdat Groningen nu eenmaal zijn welwillende aandacht heeft gevestigd op terrein onder de gemeente Haren? Moet nu — ondanks het advies der gezamentlijke inspecteurs — toch het plan worden doorgezet, ofschoon het in confesso is, dat in de gemeente Groningen zelf geschikte terreinen te vinden zijn, waar zeer goed aan bovengenoemde voorwaarde kan worden voldaan? Ik heb betere verwachting Mijnheer de Voorzitter.

En nu zal ik geenszins betwisten, dat, althans op dit oogenblik, de redoute, met het oog op algemeene sanitaire belangen, in sommige opzichten de voorkeur verdient boven de plaats, waar thans de mestfabriek staat — maar dat is de kwestie niet. De vraag is niet of het wenschelijk is dat de verzameling is waar zij blijft, maar wel of de bezwaren van appellanten tegen de oprichting op de redoute onder Haren gegrond zijn.

En dit klemt te meer, als men let op de geschiedenis van de wet van 2 Junij 1875. Aan pogingen om den Minister te bewegen zijn wet in dien zin te wijzigen, dat de vergunning alleen zou kunnen worden geweigerd indien òf algemeene belangen werden geschaad òf bepaald materiëele schade aan particulieren werd toegebracht, heeft het niet ontbroken, maar noch de Minister noch de Kamer wilden dien weg opgaan. O. a. heeft mijn geachte collega, de heer van Houten, zelf een amendement voorgesteld, in het belang van industriëelen, die gevaarlijke inrigtingen willen daarstellen, maar het amendement vond geen bijval en de Minister antwoordde o. a.:

„Nu de inhoud van het amendement—van Houten. Daarin komen slechts drie soorten van gevaar voor, brand, ontploffing en algemeene gezondheidstoestand. Niet eens *de gezondheid van naburen,* niets eens de gezondheid van enkelen, die in aanraking zijn met de inrichting, maar de algemeene gezondheidstoestand. Men moet echter in veel meer gevallen voorzien, b. v. het gisteren door den g. s. uit Leiden genoemde waterbederf."

Dus ook wel degelijk de gezondheid van naburen. Trouwens in de Memorie van Antwoord op art. 2 had de Minister ook reeds verklaard: „Onder schade aan de gezondheid heeft men te verstaan de openbare gezondheid, zoowel als die van de bewoners van de belendende perceelen." Al kon dus ook worden bewezen, dat door een drekstoep op de redoute *slechts twee* naburen schade zouden lijden aan de gezondheid, terwijl thans honderden van de drekstoep buiten de Oosterpoort last en schade ondervinden, dan zou dat een reden kunnen zijn om tegen den bestaanden toestand afdoende maatregelen te nemen en de gemeente des noods te verpligten haar fabriek op een geheel afgelegen plaats op eigen territoir over te brengen, — maar dan zou dat nog in geen geval een reden kunnen en mogen zijn om, ten behoeve van de talrijke Oosterpoorters, de niet zoo talrijke bevolking bij de redoute met een inrichting te bedenken, die hun leven en gezondheid in gevaar brengt. De wet van Junij 1875 is juist tot stand gekomen om tegen dergelijk onrecht te waken. Bij herhaling is door den Minister, die de wet verdedigde, op den voorgrond gesteld, dat vooral diende gewaakt te worden, dat niet door schadelijke inrichtingen de gezondheid der burgers worde bedreigd. Indien de gezondheid het vordert, dan kunnen zelfs ondernemers van bestaande inrichtingen door het gemeentebestuur gedrongen worden hun bedrijf te staken, zonder zelfs eenige aanspraak te kunnen maken op

schadevergoeding. De geschiedenis van art. 4, in verbond met het daarop voorgestelde maar verworpen amendement van Mr. van Eck, stelt dit buiten twijfel. Gesteld dat aan het gemeentebestuur van Groningen de gevraagde vergunning wordt verleend en de Groninger drekstoep werkelijk op de redoute onder Haren wordt opgericht — dan belet dit toch volstrekt niet aan het gemeentebestuur van Haren om, zoodra het zulks in 't belang der gezondheid van Haren's ingezetenen noodzakelijk acht, een verordening uit te vaardigen, waarbij het hebben van mestverzamelingen in dat deel der gemeente, waar de redoute ligt, wordt verboden. En in dat geval zou ook Groningen weer op eigen territoir voor zijn faecalien een bergplaats moeten zoeken.

Men zou kunnen vragen: waarom is het gemeentebestuur van Haren, dat zoozeer van de schadelijkheid der inrichting overtuigd is, dan niet begonnen met een dergelijke verordening te maken? Mijn antwoord is: omdat het de voorkeur geeft aan het bewandelen van den grooten weg boven het maken van gelegenheidsverordeningen. Vertrouwende op zijn goed regt heeft het tegen de beschikking van Ged. Staten hooger beroep aangeteekend, in de vaste overtuiging, dat langs dien weg de mestverzameling, welke men aan Haren wil opdringen, wel te Groningen zal blijven.

Het gemeentebestuur van Haren vraagt vernietiging van de beschikking van Ged. Staten, ook in het belang van de gezondheid zijner ingezetenen, waarvoor het geroepen is te waken. Die gezondheid wordt bedreigd zoowel door luchtbederf als door verontreiniging van het water. Ten overvloede verwijs ik nog naar bladz. 226 en volg. van de Verzameling van Stukken betreffende het Geneeskundig Staatstoezicht in Nederland over 1876. Uitdrukkelijk wordt daar geconstateerd, dat verontreiniging van openbare wateren door vuil van organischen oorsprong uit de steden, meestal, ook al worden die wateren niet gedronken, — wat in casu het geval is, — een oorzaak wordt *èn* van verontreiniging van de lucht *èn* van bederf in nabijgelegen putten en wat dies meer zij.

En hiermede zou ik van dit onderdeel kunnen afstappen, indien niet de mestfabriek in onafscheidelijk verband stond met het vervoer der faecalien en den daarvoor aan te leggen weg. Zooals u bekend is bestaat het plan om casu quo een weg te leggen door de tuinen van den heer van Bruggen en langs dien weg alle faecalia naar de redoute te vervoeren. Geen wonder dat de eigenaars dier tuinen nu reeds bij voorbaat tegen de mestverzameling als zoodanig protesteeren, omdat zij zeer goed inzien, dat door het verleenen van de gevraagde vergunning stilzwijgend over het lot hunner tuinen zal worden beslist. Zonder toegangweg toch zou de mestfabriek een onding zijn en een andere toegangsweg dan door bedoelde tuinen is niet wel mogelijk.

Maar nu antwoordt het gemeentebestuur van Groningen — dat alles doet hier niets ter zake. Wij vragen thans vergunning voor een drekstoep en niet voor een toegangsweg. Al kon ook bewezen worden dat het vervoer er heen hoogst hinderlijk zal zijn en groote schade aan gezondheid en eigendommen zal toebrengen, dan nog zou daardoor een weigering geenszins geregtvaardigd worden.

Ik vertrouw, dat uw college er anders over zal denken. Het kan niet anders of de bezwaren, aan het vervoer *naar* de verzamelplaats verbonden, versterken nog de gegronde bedenkingen, welke men tegen die verzamelplaats zelf inbrengt. Stel b. v. dat er vergunning werd gevraagd voor het oprigten eener buskruidfabriek en de aanvrager

zich de vrijheid wilde voorbehouden om in den omtrek van die fabriek buskruid te vervoeren en af te zenden op een wijze, die voor de buren hoogst gevaarlijk moet worden geacht — zou dat dan niet reeds een afdoende reden zijn om de geheele vergunning te weigeren? Zou het niet een zeer doctrinaire opvatting zijn indien men aldus redeneerde: Wij hebben slechts te zorgen voor veiligheid *in* de fabriek; als die veiligheid gewaarborgd wordt geven wij vergunning, ook al ware het in confesso, dat indirect door werkzaamheden buiten de enceinte de geheele streek in gevaar zou worden gebragt?

Welnu — het geval, waarvoor men hier staat, is nog frappanter. De mestverzameling zal vooreerst zelf groote schade berokkenen, maar die schade wordt nog aanmerkelijk grooter door de wijze, waarop men de fabriek wil exploiteeren. Zoowel de bewerking van de mest als het vervoer van de faecaliën zelf behooren tot de exploitatie — en nu verklaart het gemeentebestuur reeds bij voorbaat, dat het de faecaliën wil vervoeren op een wijze, die de inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht doet uitroepen: Dat kan en dat mag niet!

Ik beroep mij daar op het gevoelen van den inspecteur van het geneeskundig staatstoezicht, en, naar ik meen, met het volste recht. Immers in zijn advies aan Ged. Staten schrijft de inspecteur deze, ook reeds in de stukken aangehaalde merkwaardige woorden: „Wat baat het of een mestplaats al onschadelijk kan geacht worden, maar het vervoer der meststoffen er heen schadelijk is of in allen gevalle op ernstige wijze hinderlijk voor minstens alle honderden inwoners door het verspreiden van soms walgelijke uitdampingen?"

De inspecteur zag dus ook het verband zeer goed in; op de meest stellige wijze sprak hij het uit dat er waarborgen noodig waren, dat op geenerlei wijze de gezondheid in gevaar wordt gebracht, *noch* direct, *noch* indirekt, *noch* door de werkzaamheden *in*, *noch* door de werkzaamheden *buiten* de verzamelplaats.

En wat antwoordt nu daarop het Groninger gemeentebestuur bij monde van zijn gevolmagtigde? Dit, dat het *omtrent de wijze van verzameling en vervoer der faecalia volkomen vrij wil blijven — want dat anders de concessie verleenende autoriteit de beslissing over het geheele systeem van vuilnisverzameling aan zich zou trekken.*

Inderdaad — een zonderlinge redeneering! Immers die concessie verleenende autoriteit is *juist verplicht* te zorgen, dat geene inrigtingen in het leven worden geroepen, waar een systeem wordt toegepast, dat strijdt met de eerste hygiënische eischen en veler private belangen zou schaden. Dat moge voor de betrokken ondernemers — in casu voor het Groninger gemeentebestuur — minder aangenaam zijn — zij moeten het zich getroosten in het algemeen belang en in het belang der ingezetenen.

En als het gemeentebestuur nu verder beweert, dat het elke poging om *in de wijze van verzameling en vervoer* verandering te brengen, kan voorkomen, door eenvoudig de zaak te laten ter plaatse waar zij is" — dan neem ik de vrijheid daar tegen op te merken, dat dit toch slechts zoolang kan duren als de hoogere autoriteit, waaraan ook het gemeentebestuur van Groningen onderworpen is, het niet noodig vindt tusschenbeide te komen. Maar zelfs al ware dit niet zoo, al kon geen macht ter wereld het Groninger gemeentebestuur dwingen om in het systeem buiten de Oosterpoort eenige verandering te brengen — dan zou dit toch in geen geval een reden kunnen zijn

om nu maar te zeggen: Buiten de Oosterpoort kunnen wij er toch geen verandering in brengen, laat ons dus het gemeentebestuur ook maar op de redoute stil zijn gang laten gaan.

Het is onbegrijpelijk hoe het gemeentebestuur zoo iets kan volhouden. Wat zou men — om het voorbeeld van zoo straks nog eens te gebruiken — wel zeggen van een fabrikant in buskruid, die bij een aanvrage om zijn fabriek te verplaatsen, de stelling verdedigde, dat men zijn systeem — al ware het ook gevaarlijk — gerust kon toelaten, omdat op de oude fabriek, die bestaan zou blijven als de nieuwe werd geweigerd, toch hetzelfde systeem wordt toegepast?

En nu denk ik nog niet eens aan de mogelijkheid dat het gemeentebestuur op zijn besluit terugkomt en naast de nieuwe de oude drekstoep voorloopig laat voortbestaan. De bezwaren, verbonden aan hetgeen stellig gebeuren zal indien de aanvrage werd bekrachtigd, zijn reeds van dien aard, dat het niet noodig is ook nog op *mogelijke* gevallen de aandacht te vestigen.

IV. Gegrond is derhalve de vrees voor hinder van ernstigen aard. gegrond evenzeer de vrees voor schade aan de gezondheid, thans blijft mij nog over evenzeer de gegrondheid van de vrees voor schade aan eigendommen en bedrijven aan te toonen.

Het gemeentebestuur van Groningen betwijfelt of de eigendommen in de buurt wel in waarde zullen verminderen. Ware die twijfel geregtvaardigd, Mijnheer de Voorzitter, dan zouden er zeker wel adressen van de Oosterpoorters gekomen zijn om op het behoud van hun nabuur aan te dringen — maar tot heden is dat niet geschied. De buren van de tegenwoordige drekstoep zullen gaarne de verplaatsing zien, omdat zij zeer goed begrijpen dat hun huizen in waarde zullen stijgen; de buren van de redoute daarentegen trachten de verplaatsing tegen te houden, uit vrees geruïneerd te zullen worden. Dat is de feitelijke toestand, en de belanghebbenden zijn in zaken als deze in den regel de beste beoordeelaars. De waardevermindering is dan ook zeer natuurlijk. Te midden van stank, luchtbederf en verpest water leeft men niet gaarne. Maar — zoo redeneert het gemeentebestuur van Groningen verder — in elk geval kan de schade, waarvan hier sprake is, niet in aanmerking komen. Waar de wet spreekt van schade aan eigendommen, daar heeft zij alleen het oog op *materiele* schade, b. v. door dreuning of waterbederf, en niet op waardevermindering.

Tegen die opvatting nu moet ik ten sterkste protest aanteekenen. De uitdrukking „schade” is algemeen. Slechts *één* uitzondering wordt gemaakt, nl. indien de vrees voor schade mocht bestaan in vrees voor meerdere concurrentie. Op dien grond zal geen aanvrage geweigerd kunnen worden, maar alle andere schade, van welken aard ook, kan wel reden van weigering zijn. Ten overvloede mag ik verwijzen naar de Memorie van Toelichting op art. 2, waar de Minister ook *waardevermindering* als zoodanig noemt.

Zóó begreep het trouwens, bij de discussie over de meergenoemde wet, ook de heer Kappeijne. O. a. zeide hij:

„En hoe is het gesteld met schade? Schade aan eigendommen omvat, volgens den Minister, *alle benadeeling* van privaat bezit of eigendom, niet beschermd door het burgerlijk regt.”

En op een andere plaats:

„Het is gelukkig dat men er heeft bijgevoegd dat niet gehoord worden klagten over concurrentie; anders zouden, volgens letter en geest, deze mede in aanmerking komen.”

Bovendien, de materiëele grondslag ontbreekt hier niet — want de schade zal het gevolg zijn zoowel van waterbederf als van luchtbederf.

En die schade zal zeer aanzienlijk zijn. O. a. zullen de eigendommen van de heeren van Bruggen en Ellens stellig meer dan de helft in waarde dalen.

Ten slotte — ook aan bedrijven zal schade worden geleden. Onverklaarbaar is het hoe men in ernst kan beweren dat in de nabijheid van een faecaliënfabriek de zuivelbereiding nog met succes kan worden gedreven. Weet men dan niet dat zuivere lucht en zuiver water daarvan de eerste vereischten zijn?

Maar, zal men mij misschien tegenwerpen, er zijn dan toch door Ged. Staten ook voorwaarden gesteld om de bezwaren zooveel mogelijk weg te nemen.

Het is zoo, maar die voorwaarden zijn, naar mijne innige overtuiging, geheel onvoldoende. En ik sta in die overtuiging niet alleen. Onvoldoende zijn die voorwaarden geacht door de meerderheid in Ged. Staten, die van oordeel was dat de aanvrage moest worden geweigerd; onvoldoende zijn die voorwaarden ook in de oogen van den inspecteur van 't geneeskundig staatstoezicht in de prov. Groningen, die er te vergeefs op aandrong, dat in 't belang van de gezondheid ook regelen zouden worden voorgeschreven over de wijze van verzameling en vervoer der faecalia.

En indien men nu die voorwaarden één voor één in oogenschouw neemt, dan valt het onvoldoende ook terstond in 't oog. Geen muur van 3 meter zal verhinderen, dat de stinkende gassen zich heinde en ver verspreiden; geen beschoeijingen zullen in staat zijn te voorkomen, dat ook het kanaal zijn deel ontvangt; geen keien of klinkers zullen den bodem rein houden; geen hooge schoorsteen zal voorkomen dat walgelijke uitdampingen den omtrek verpesten. Juist het kolossale van de inrigting — dit mag men niet vergeten — maakt den hinder des te grooter. De massa die bewaard en bewerkt wordt, is zoo groot, de loodsen en urinoirs zoo talrijk en zoo uitgebreid, dat, vooral 's zomers, de stank onverdragelijk zal zijn, zooals ze ook bij de tegenwoordige inrichting onverdragelijk is.

En er zijn ook geen voorwaarden op te leggen, die voldoende zijn. Men kan den last iets verminderen, maar in de verste verte niet wegnemen. Trouwens een van de allernoodzakelijkste voorwaarden wordt door het gemeentebestuur van Groningen reeds bij voorbaat pertinent van de hand gewezen. Wordt derhalve de vergunning door den Koning niet bekrachtigd, Groningen zal geen reden hebben om zich te beklagen, te minder omdat het de drekstoep wil oprigten op een terrein, dat, volgens de eenstemmige verklaring van de vergadering van inspecteurs, daarvoor ongeschikt is, omdat zich binnen 100 meters afstand woonhuizen bevinden.

Ten slotte een kort woord over de regtsquaestie, die bij deze zaak betrokken is. De vraag is:

Had het gemeentebestuur van Groningen de vergunning niet moeten aanvragen bij het gemeentebestuur van Haren in plaats van bij Ged. Staten?

Het gemeentebestuur van Groningen beantwoordt, zooals trouwens van zelf spreekt, die vraag ten stelligste ontkennend, maar de motieven, daarvoor aangevoerd, zijn m. i. al uiterst zwak.

Bij de explicatie van een wetsartikel moet niet alleen op de letter, maar tevens op den geest en de geschiedenis der wettelijke bepaling worden gelet. En dan stel ik op den voorgrond dat de wetgever van Junij 1875 zeer veel gewicht heeft gehecht aan het beginsel van art. 1, dat de gemeentebesturen de aangewezen autoriteiten zijn om in dezen het preventief toezigt uit te oefenen. Toen de Minister Heemskerk in 1865 zijn eerste ontwerp indiende, deed hij dat duidelijk uitkomen door deze woorden in zijne Memorie van Toelichting:

„De wetgever kan en behoort dat toezigt aan het gezag toe te vertrouwen, dat hem daarvoor het geschiktst toeschijnt. Aan wie kan het beter worden opgedragen dan aan gemeentebesturen, welke met plaatselijke omstandigheden het best bekend zijn, die aan den eenen kant bij uitbreiding van industrie tot bevordering der welvaart hunner gemeente het hoogste belang stellen en wier roeping het aan de andere zijde is het stichten van gevaarlijke inrigtingen tegen te gaan?"

Slechts zeer enkele uitzonderingen heeft de wetgever toegelaten op den algemeenen regel, dat het gemeentebestuur uitspraak moet doen. En de Minister heeft voor die weinige uitzonderingen ook nog alleen de goedkeuring der Staten-Generaal kunnen verkrijgen door in détails op te geven, door welk motief elk dier uitzonderingen geregtvaardigd wordt.

En die schroomvalligheid om die uitzonderingen op den regel van art. 1 meer uit te breiden dan strikt noodig was, is zeer goed te verklaren. De gemeentebesturen zijn in de wet van Junij 1875 als het ware de spil, waar alles om draait. Zij beslissen niet alleen over de aanvragen, maar moeten b. v. ook zorgen dat de voorwaarden worden vermeld. De geheele oeconomie der wet zou derhalve in duigen vallen, indien onnoodig om allerlei weinig afdoende redenen het gemeentebestuur door andere autoriteiten werd ontvangen.

Bij twijfel is derhalve het gemeentebestuur de aangewezen autoriteit. Er zijn echter gevallen waar dat niet mogelijk is. B. v. een gemeentebestuur kan toch aan zich zelf geen verlof geven om een fabriek op te rigten. Teregt is dan ook in de wet bepaald, dat in dat geval Ged. Staten het aangewezen college zijn. Immers — zoo heeft de Minister Heemskerk in zijne toelichting het teregt uitgedrukt — het gaat niet aan dat iemand beslist *in zijn eigen zaak.* Indien derhalve het gemeentebestuur van Groningen een nieuwe drekstoep had willen oprigten op eigen territoir, dan zou het zich zonder eenigen twijfel tot Ged. Staten hebben moeten wenden, maar de vraag is *of het gemeentebestuur van Groningen het gemeentebestuur van Haren mag passeeren, indien het de inrigting wil vestigen te Haren.*

Ja, antwoordt het Groninger gemeentebestuur — en het verklaart, dat een aanvrage bij Haren's gemeentebestuur, zooals thans uit de stukken blijkt, toch volkomen vruchteloos zou geweest zijn.

Maar dat doet hier niets ter zake. Het is de vraag niet bij welke autoriteit het gemakkelijkst een vergunning kan worden verkregen, maar bij welke autoriteit, volgens de wet, het eerst moest worden aangeklopt.

En nu stem ik toe, dat er voor de opvatting van het Groninger gemeentebestuur veel te zeggen valt indien men *uitsluitend* op de letter der wet acht slaat. Maar — ik herhaal het — dat mag niet, want daardoor zou men lijnregt in strijd handelen met de bedoeling van den wetgever. Het is waar, art. 27 bepaalt, dat voor het oprigten eener inrigting door het bestuur eener gemeente de vergunning wordt gevraagd aan Ged. Staten — maar nu èn uit de toelichting èn uit de oeconomie der wet blijkt dat hier met het bestuur eener gemeente alleen bedoeld is het bestuur dat handelt in zijne eigen gemeente, nu gaat het niet aan de uitzondering ook willekeurig uit te breiden tot die gevallen, dat een gemeentebestuur buiten zijn territoir een fabriek wil stichten.

Het zou niet moeijelijk zijn uit andere bepalingen dierzelfde wet met voorbeelden aan te toonen, tot welke allerzonderlingste wetsinterpretaties men komt, indien men zich alleen bekommert om de letter en niet om den geest en de strekking der wet. Ik wijs u b. v. op art. 16: Letterlijk opgevat zou DE BESLISSING niet meer bij een met redenen omkleed besluit behoeven te geschieden, indien zij verdaagd is; — toch zal niemand het artikel zoo interpreteeren omdat uit het verband de ware bedoeling blijkt. — Ik wijs u verder op art. 179, waar men leest: „Liggen de gemeenten in verschillende provinciën dan wordt de beslissing door Ons genomen na Ged. Staten te hebben gehoord.” Dat beteekent natuurlijk: Ged. Staten van de beide betrokken provinciën; maar het staat er niet; letterlijk opgevat zou men kunnen volstaan met Ged. Staten van éen provincie te hooren.

Het komt er dus alleen op aan te weten wat de bedoeling van den wetgever geweest is. En die bedoeling: te voorkomen dat een gemeentebestuur beslisse in zijn eigen zaak, wordt nog duidelijker bij het raadplegen van de andere bepalingen der wet.

Zoo lezen wij in art. 16: Indien eene oprigting, voor welker oprigting vergunning wordt vereischt, in twee of meer gemeenten eener provincie zal liggen, dan wordt de vergunning door Ged. Staten, *de besturen dier gemeenten gehoord*, verleend of geweigerd.

Hier dus ook een geval, dat *onmogelijk* de beslissing aan het gemeentebestuur kan worden overgelaten. Toch schrijft de wet voor dat de betrokken gemeentebesturen *moeten worden gehoord.* Ging echter de opvatting van het gemeentebestuur van Groningen op dan zou in een geval, als thans hier aanhangig is, het betrokken gemeentebestuur, ofschoon het meest bij de zaak geïnteresseerd, zelfs *niet* gehoord behoeven te worden. Is dat een aannemelijke wetsinterpretatie?

Ook artikel *vier* pleit voor mijne opvatting. De bevoegdheid, daar aan gemeentebesturen gegeven om op bepaalde plaatsen van de gemeente zekere inrigtingen te weren, is zoo uitgebreid mogelijk. *Alleen* in het geval van art. 26 — oprigting door een departement van algemeen bestuur — behoeft op dergelijke verordeningen *niet* gelet te worden.

Bovendien is mijne interpretatie geheel in overeenstemming met de beginselen van ons administratief regt. Vooreerst verwijs ik naar art. 2 van de wet van 21 Mei 1819, waar bepaald is, dat ieder zich in de uitoefening van zijn bedrijf zal moeten houden aan *„de verordeningen van algemeene en plaatselijke politie.”* Nu wordt in de wet van 29 Junij 1851 (Gemeentewet) de bevoegdheid van den gemeenteraad tot het maken

van plaatselijke verordeningen nader omschreven. Volgens art. 135 dier wet behoort aan den gemeenteraad „het maken van verordeningen, die in het belang van de openbare orde, zedelijkheid *en gezondheid worden vereischt* en van andere, betreffende de huishouding der gemeente.” Slechts in zooverre is die bevoegdheid beperkt, dat de plaatselijke verordeningen niet mogen treden in hetgeen van algemeen rijks of provinciaal belang is. Een gemeentebestuur mag dus, ondanks het bepaalde in art. 135 der Gemeentewet, aan den ondernemer, die met 's Konings vergunning onder zekere voorwaarden een inrigting heeft gesticht, geen bijzondere voorwaarden opleggen, omdat reeds door een hoogere magt is geregeld, aan welke bijzondere voorwaarden die fabrikant moet voldoen — maar wel kan de plaatselijke wetgever *algemeene* voorschriften maken voor bepaalde bedrijven; wel kan de gemeenteraad, indien het belang van de gemeente het wenschelijk maakt, regels voorschrijven, waarnaar ieder zich in de uitoefening van zijn bedrijf moet gedragen (zie hierover de dissertatie van Mr. Laman Trip, te Groningen in 1868 uitgekomen). En nu is het opmerkelijk, dat de bevoegdheid van de gemeentebesturen — ik heb er in mijn nota reeds op gewezen — met betrekking tot mestverzamelingen nog veel grooter is dan met betrekking tot alle andere bedrijven. Bij epidemische ziekten kunnen gemeentebesturen inrigtingen als deze zelfs op kosten der gemeente laten opruimen. (Zie art. 6 van de wet van Dec. 1872 op de besmettelijke ziekten).

En wat is van dit alles de conclusie? Dit, dat volgens onze bestaande wetgeving de oprigting eener gemeentelijke drekstoep in een andere gemeente tegen den zin van dat gemeentebestuur *een ongerijmdheid* is.

Ik zal het hier voorloopig bij laten, Mijnheer de Voorzitter. Met vertrouwen zien wij 's Konings beslissing te gemoet. Haren is een kleine gemeente, terwijl Groningen rijk is en grooten invloed heeft, maar in Nederland zijn gelukkig allen voor de wet gelijk en wordt geen overheersching van den zwakken door den sterkeren toegelaten. Ik geloof nog altijd, dat Laman Trip zich vergiste, toen hij in zijn meergenoemde dissertatie het praeventieve stelsel afkeurde en o. a. het volgende ter neer schreef (p. 140):

„Wanneer de buren personen van invloed zijn, wordt de vergunning geweigerd, wanneer dit niet het geval is, wordt zij verleend. Of wil men liever zoo: wanneer de vestiging eener inrigting gevraagd wordt op eene plaats, waar personen van invloed wonen, wordt de stand daarvoor ongeschikt verklaard en omgekeerd.”

Neen, Mijnheer de Voorzitter, ik heb beter denkbeeld van onze administratie. Reeds in het college van Ged. Staten van Groningen was er een aanzienlijke minderheid die zich voor het goed regt van Haren in de bres stelde. Een onpartijdige beoordeeling van de over en weer aangevoerde motieven zal er naar mijne innige overtuiging toe leiden, dat Groningen alsnog genoodzaakt worde van zijn weinig welwillende annexatieplannen af te zien.

De heer Mr. S. van Houten, te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde voor het gemeentebestuur van Groningen op.

Hij doet opmerken dat een gemagtigde hier komt om de belangen van zijne last-

gevers voor te dragen. Nu zal het den Raad niet zijn ontgaan, dat het in de rede van den vorigen spreker ten eenenmale ontbreekt aan eene specifieke aanwijzing van dat belang; noch in de gewisselde stukken, noch in de gehoudene rede, wordt juist aangewezen, welk belang voor de partijen in deze zaak betrokken is.

Er zijn twee appellanten, als:

1°. het gemeentebestuur van Haren, en

2°. de heer Quintus c. s.

Dat gemeentebestuur van Haren zou eigenlijk, strikt genomen, niet-ontvankelijk zijn; er is toch volstrekt niet aangetoond, welk belang Haren bij deze zaak heeft. Dat het terrein in quaestie staatsregtelijk behoort tot het territoir van Haren is niet gelijk te stellen met particulier eigendom. En het gemeentebestuur van Haren komt ook niet op voor eenig belang van die gemeente, maar het wijdt 4 bladzijden in zijn adres aan eene quaestie van procesregt. Nu vraagt pleiter welke roeping Haren heeft, om in dezen op te komen, ter handhaving van het administratief procesregt. Intusschen heeft hij, daar het hier eene quaestie van openbare orde geldt, waarop de Raad ook ambtshalve zou moeten bedacht zijn, geen belang bij het opwerpen van een middel van niet-ontvankelijkheid, en daarom stipt hij het slechts aan, om aan te wijzen, hoe vreemd het standpunt van het gemeentebestuur van Haren is.

De quaestie, die het gemeentebestuur van Haren heeft opgeworpen, is in zijn oog geen quaestie, en pleiter dacht dan ook dat de tegenover hem staande regtsgeleerde op dat punt de bewering zijner lastgevers niet zou hebben omhelsd en dezen grond van tegenstand tegen de zaak zou hebben ingetrokken. Hij meent toch te moeten vragen: waar is de minste onduidelijkheid, de minste reden van twijfel in de woorden van de wet?

Daarin staat duidelijk te lezen, dat voor de oprigting van dergelijke verzamelingen, als waarvan hier sprake is, door een gemeentebestuur de toestemming van Ged. Staten wordt vereischt. Als nu de letter der wet zoo volkomen duidelijk is, dan bestaat er geen reden tot het opwerpen eener quaestie van uitlegging en zich op beraadslagingen of veronderstelde bedoeling tegen het in de wet geschrevene te beroepen. Zelfs al liet art. 27 der wet eene andere uitlegging toe, dan hij bijgebragt heeft, dan nog zou hij meenen, dat de beraadslagingen over de wet gevoerd, niet tegen de door hem verdedigde opvatting der wet pleiten. Hij wijst hierbij op de beraadslagingen over het artikel, waaruit blijkt, dat ook de door hem in zijne memorie ontwikkelde — ook in deze zaak aanwezige — reden heeft gegolden. Zijne meening is dus, dat Ged. Staten art. 27 der wet goed hebben opgevat.

Wat nu het appel van de vijf belanghebbenden aangaat, heeft pleiter tot dusverre nog niet kunnen ontdekken, welk belang de beide heeren Quintus bij de zaak hebben. Hunne woonplaatsen zijn ver verwijderd. Ook het belang van de heeren Bolhuis en Ellus is niet aangetoond. Is het voor hunne woningen? Maar die zijn op aanmerkelijken afstand. Of voor aangrenzende landerijen? Maar het blijkt niet welke landerijen, en evenmin welk belang der eigenaren gekrenkt zou worden. De eenige, die gronden in de nabijheid heeft, is van Bruggen, dat is de eenige persoon die aantoont, dat hij bij de zaak belang heeft.

Spreker gaat daarna over tot uiteenzetting van de zaak en legt ter voorlichting

van den Raad eene kaart over wegens de voorgenomene uitbreiding der gemeente Groningen, met de daarbij aan te leggen straten en pleinen en betoogt met die kaart, en eene welke den aanbouw bij de tegenwoordige verzamelplaats aanwijst, voor zich het groote belang voor de gemeente van de voorgenomen verplaatsing, en het geringe bezwaar der gekozen plaats. (Ook de heer Borgesius legt inmiddels eene kaart over van die omgeving). Alle andere plaatsen zijn reeds daarvoor veel minder geschikt, omdat men sluizen zou moeten passeren. Ook het terrein beoosten het Winschoterdiep heeft een veel lager waterpeil.

Pleiter doet opmerken dat het bloot toevallig is dat het gemeentebestuur van Haren in de zaak betrokken is door den slechten loop der grens, maar Haren heeft altijd tegengewerkt de grensscheiding te rectificeren. Haren is wel eene kleine gemeente, maar volstrekt niet — zooals haar vertegenwoordiger beweerde — van invloed beroofd.

Het is bekend, dat de heeren Quintus invloedrijke mannen zijn. Nu zal hij zich wel wachten de minste aanmerking te maken op den wil der leden van Ged. Staten om onpartijdig te zijn, maar hij moet er toch op wijzen, dat er hier te lande een gebrekkig administratief procesregt bestaat. Ware dit niet het geval, dan zou Groningen hier wraking van sommige regters gevorderd moeten hebben. Immers een der leden van Ged. Staten is een zwager van één, een ander neef van twee van de adressanten. Een derde is vertegenwoordiger van het kiesdistrict waartoe Haren behoort. Zoo er dus wraking in het administratief regt ware toegelaten, dan zou er reden geweest zijn, om de wraking van een drietal leden van Ged. Staten voor te stellen.

Ook dat punt laat hij echter verder geheel in het midden; het is niet *officieel* bekend, welke drie leden tegen de vergunning hebben geadviseerd; het zou *kunnen* zijn dat de drie bedoelde heeren de voorstanders zijn geweest van het geven der vergunning, maar hij heeft er alleen gewag van gemaakt om aan te toonen, dat men niet al te veel gewigt moet hechten aan het *feit* der afkeuring door drie leden van Ged. Staten op zich zelf, maar zich moet bepalen tot het nagaan der gronden, die vóór het appel zijn aangevoerd; die gronden komen hem voor uiterst zwak te zijn In het algemeen moet hij aan den Raad vragen of er ooit eene plaats tot verzameling van faecalien kan worden gevonden, waartegen niet door drie personen bezwaren zouden kunnen worden ingebragt. Als adressanten meenen wat zij zeggen omtrent de schade voor de exploitatie van landerijen, verklaren zij *a priori* elk terrein ongeschikt; want ook het afgelegenste deel der gemeente bestaat uit voor veeteelt gebruikte landerijen. En eene verzamelplaats aldaar kan niet zoo afgelegen zijn. Dat hier ter plaatse toevallig slechts enkele woningen en dan nog op 80 à 100 meters afstand staan is een gevolg van de militaire servituten, die nu zijn opgeheven, maar van welker opheffing de adressanten zich ook de schaduwzijde moeten getroosten.

Men zegt: art. 11 der wet is in alle opzigten hier van toepassing. Naar zijne meening is geen der vijf gevallen, bij de wet voorzien, hier aanwezig, en wanneer de wederpartij beweert, dat alle vijf evenzeer toepasselijk zijn, ligt daarin reeds eene praesumtie, dat geen van alle teregt is ingeroepen. De wet wijst op vijf distincte gronden van weigering, vijf zuiver begrensde begrippen: het zou al vreemd zijn, dat zij in een bepaald geval alle toepasselijk waren.

Hij vraagt het: aan welk algemeen gevaar zijt gij hier blootgesteld? Brand, neen. Ontploffing, neen. Maar gevaar, zegt de Minister Heemskerk, kan ook ontstaan door andere oorzaken, als dreuning. Goed, maar ook dreuning is niet te vreezen. Welk gevaar dan? Door verontreiniging van water wordt gezegd. Maar dit valt niet meer onder 1°. Daardoor kan *schade* worden veroorzaakt *aan eigendom*, of nadeel *aan de gezondheid* toegebragt; deze gezigtspunten brengen ons tot het tweede lid van het artikel. Waar is het bewijs dat een van beide hier zich zal voordoen.

Schade aan eigendommen — d. i., gelijk de wetgever heeft bedoeld en pleiter nader aantoont, *materieele schade* — is hier niet, wanneer de zaak volgens de gestelde voorwaarden wordt ingerigt.

Verontreiniging van water wordt geheel gekeerd door de gestelde voorwaarden.

Bij de voorgeschreven wijze van behandeling van de ier, bestaat hier geen gevaar voor wegvloeijen. Het weinige wat op den bodem komt wordt door den grond opgenomen. Op de groote kracht van den bodem als middel om al het onreine van het vocht te absorberen wordt door den pleiter voor de wederpartij niet gelet. Het is dan ook onwaar, dat, sedert de verzameling van de ier, de tegenwoordige vuilnisplaats nog het water zou verontreinigen.

Schade voor de gezondheid.

Als men zorgt dat de faecalien dadelijk worden vermengd, dan hebben zij volgens het algemeen gevoelen der zaakkundigen geen schadelijken invloed. Alleen tot rotting overgaande stoffen zijn te vreezen. Doch zoo de verzamelplaats gevaarijk ware voor de gezondheid, dan juist moet de verzameling volstrekt niet blijven in eene reeds nu digt bevolkte buurt, waar zij meer en meer van alle kanten met huizen omringd wordt.

Hinder van ernstigen aard.

Over dat punt — het eenige wat toepasselijk zou kunnen zijn — is de wederpartij juist heengegleden. Men beroept zich op beraadslagingen, maar zonder te onderscheiden tusschen de beginselen, waarover gediscussiëerd werd. Spreker had gewild, dat alleen het toezigt uit het oogpunt der zorg voor het *algemeen* belang (gevaar, gezondheid) aan de administratieve macht ware opgedragen, en dat men voor de wederzijdsche beperkingen, welke het eigendomsregt zou behooren te ondergaan, enkel ter wille van particulier belang, de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek over de regten en verpligtingen van naburen had herzien. De meerderheid achtte onmogelijk, om zoodanige geformuleerde burgerregtelijke regeling te maken, en wenschte liever den gekozen weg. Nu is de administratieve magt echter onbevoegd om tegen te gaan wat geen *ernstigen* hinder veroorzaakt. Maar ook als er ernstige hinder ontstaat, behoort zij niet af te wijzen, maar is het aan haar opgedragen, door het stellen van voorwaarden te trachten de tegenstrijdige belangen in overeenstemming te brengen, den hinder te verminderen, en naar mate de bij de zaak betrokken algemeene en bijzondere belangen eischen te beslissen. Is er groot belang aan het tot stand komen der inrigting verbonden, gelijk hier, dan is het administratief gezag ook bij ernstigen hinder niet verpligt te weigeren. Naar zijn oordeel heeft de meerderheid van Ged. Staten geheel in den geest der wet gehandeld. Men is zoo ver mogelijk gegaan, om hinder te voorkomen, en heeft dien terug gebragt tot zoodanig minimum, dat er van toepasselijkheid van art. 11, bij handhaving der gestelde voorwaarden, geen sprake

kan zijn. Verder kon en mogt men niet gaan. De wederpartij tracht nu — en van haar standpunt teregt, omdat zij dan de geheele zaak treft — de opgelegde voorwaarden te vermeerderen met eene onaannemelijke. Het gemeentebestuur van Groningen zou er zich tegen verzetten, dat, ter wille van drie heeren, die hierbij minder belang hebben dan tal van andere ingezetenen, men aan dat bestuur de voorwaarde zou opleggen om het dubbel tonnenstelsel in te voeren. De inspecteur van het geneeskundig staatstoezigt is wel voor het dubbel tonnenstelsel en wil dat doordrijven, maar pleiter gelooft niet dat de Raad van State het gemeentebestuur daartoe kan dwingen. De Raad van State heeft over de vraagpunten te statueren, welke met betrekking tot deze bepaalde verzamelplaats oprijzen, niet over het algemeen stelsel van verzameling. Het algemeen belang zou er niet bij worden gebaat. Want — daar *deze* voorwaarde aan alle andere plaatsen zou worden verbonden — zou het gevolg daarvan alleen zijn, dat de tegenwoordige verzamelplaats in het meest bevolkte gedeelte der gemeente moest worden behouden. Het kan wel zijn dat het gemeentebestuur van Groningen later van inzigt verandert en het dubbel tonnenstelsel invoert. Maar vooralsnog is het daartoe ongenegen. De burgerij is niet van de wenschelijkheid der verandering overtuigd. Deze bezwaren werden b. v. gering geschat door de adressanten tegen de aanvankelijk voorgestelde tweede verzamelplaats.

Overigens toont pleiter uit eene opgave van den heer Buttinger, ten opzigte van den invloed der cholera-epidemie op de werklieden der verzameling, aan, dat daaruit geenszins is gebleken dat de verzameling en bewerking van die stoffen schadelijken nvloed op de gezondheid heeft uitgeoefend. Er is op dit punt eene kleine onnaauwkeurigheid in een der van de gemeente uitgegane stukken, welke spreker redresseert. Niet van de beambten in het algemeen, maar van de op de verzamelplaats werkzame arbeiders en schippers is niemand aangetast.

Uit al het aangevoerde trekt pleiter het gevolg, dat door de appellanten niet voldoende bewezen is, dat hunne bezwaren gegrond zijn, en dat de aan het gemeentebestuur van Groningen verleende vergunning moet worden gehandhaafd.

De heer Mr. H. Goeman Borgesius zegt in zijn repliek ongeveer het volgende:

H. E. G. H.! Toen ik zoo straks mijn pleidooi eindigde was ik onder den indruk, dat ik misschien, door het groote belang der zaak meegesleept, te lang bij de verschillende onderdeelen had stil gestaan. Maar na mijn geachten collega te hebben aangehoord ben ik gerust gesteld. Die g. c. heeft mij er min of meer een grief van gemaakt, dat ik mij te veel tot algemeenheden zou hebben bepaald, doch de gegrondheid van dat verwijt betwist ik ten sterkste. Had mijn tegenpartij verwacht dat ik met mathematische zekerheid precies zou aantoonen hoeveel schade elk der appelleerende eigenaars wel zou lijden, dan moest zij natuurlijk teleurgesteld worden, want hoogstens kan men een waarschijnlijkheidsberekening opmaken, wat ik dan ook gedaan heb.

Van mijn kant meen ik meer reden tot teleurstelling of liever tot bevreemding te hebben. Het is mij thans duidelijk, waarom mijn g. collega zoo begeerig is meerdere détails te vernemen, want uit zijn pleidooi is mij gebleken, dat hij, hoewel Groninger

in zijn hart, met het terrein om de redoute volstrekt niet bekend is en niet eens weet welke perceelen in de buurt van die redoute liggen. Wat toch hebben wij van spreker gehoord? Dit, dat het hem onverklaarbaar is waarom, behalve de heer van Bruggen, ook de beide heeren Quintus en de heeren Ellens en Bolhuis in hooger beroep zijn gegaan. Immers, zoo redeneert hij, de huizen van de heeren Quintus liggen te ver van de redoute af om van de drekstoep last te krijgen, en ook de perceelen van de heeren Ellens en Bolhuis zijn *waarschijnlijk* te ver verwijderd dan dat het noodig zou zijn op hun bezwaren regard te slaan. „Ik zal dus — zoo eindigde de geëerde pleiter dit deel van zijn betoog — mij bepalen om kortelijk de bezwaren te weêrleggen, waarop de heer van Bruggen zich beroept.„

Na dat gehoord te hebben verheug ik mij te meer, M. H.! dat ik de moeite genomen heb een kaartje meê te nemen, waarop naauwkeurig de bedoelde perceelen, met de namen der eigenaars, staan vermeld en waaruit blijkt, dat de perceelen, die mr. v. H., om den verren afstand, geheel buiten rekening wilde laten, nog geen 100 meter van de redoute verwijderd liggen. Ik dacht, dat althans voor mijn tegenpartij kennismaking met dit kaartje overbodig zou zijn, maar thans blijkt mij het tegendeel. En om U, H. E. G. H., te overtuigen, dat ik niet overdrijf, zal ik de vrijheid nemen dit kaartje aan de afdeeling van den Raad over te leggen.

Maar — zal men misschien vragen — maakt het dan zooveel verschil of de geachte pleiter al of niet met het terrein bekend is of niet. Naar mijne overtuiging, zeer zeker. Immers toen ik zoo straks mijn geachten collega reeds ter loops in het oor fluisterde: gij vergist u schromelijk; de woningen, door u als te ver afliggende buiten beschouwing gelaten, liggen juist zeer in de buurt, toen was zijn antwoord: Welnu, als dat zoo is, dan zal ik alle bezwaren te zamen behandelen en kan alles wat ik tegen de argumenten van den heer van Bruggen aanvoer, ook van toepassing beschouwd worden op de bezwaren van de heeren Ellens en Bolhuis.

Zoo althans was de zin van pleiter's woorden. En nu wil ik het toch gevraagd hebben of juist door die bekentenis van volslagen onkunde aangaande de perceelen bij de redoute, het betoog van de tegenpartij niet veel van zijn kracht verliest? Hoe kan iemand de gegrondheid van de bezwaren van appellanten beoordeelen, indien hij niet eens weet waar die perceelen liggen? Gaat het aan om — bij zoo groot verschil in toestand — alle bezwaren zamen te koppelen alsof ze allen van geheel gelijken aard waren?

Uitvoerig heb ik in mijn eersten termijn bij de verschillende bezwaren stil gestaan, en mijn g. collega heeft mij thans mijn taak gemakkelijk gemaakt, daar hij slechts in algemeene bewoordingen de gegrondheid dier bezwaren heeft trachten te betwisten. Het heeft hem echter, naar het schijnt, minder bevallen, dat ik mij beroepen heb op het feit dat in casu alle bezwaren, opgenoemd in art. 11 van de wet van 2 Junij 1875, zamen vallen, want hij heeft mij toegevoegd: Juist uw beroep op al die vijf gevallen is een bewijs dat gij u zwak gevoelt; waart gij sterk, dan zoudt gij u tot éen of twee gevallen bepaald hebben.

Wat ik ten stelligste betwist, M. H.! Zoodra ik de overtuiging had, dat hier werkelijk *alle* wettelijke redenen van weigering aanwezig zijn, was het mijn pligt ook op *alle* uwe aandacht te vestigen. Immers bij een zaak als deze mag men nimmer

de mogelijkheid uit het oog verliezen, dat misschien één der bezwaren, hoe gegrond ook, geheel op zich zelf aan de hoogere autoriteit nog niet afdoende voorkomt, maar juist de omstandigheid, dat meerdere bezwaren zamen vallen, den doorslag kon geven. Ons beroep op alle vijf gevallen te gelijk is dus veeleer een bewijs van onze sterkte, want het bewijst dat de bezwaren veel grooter en menigvuldiger zijn dan de wetgever voor weigering noodig acht.

En wat nu de bezwaren zelve betreft — ik zal niet in herhaling treden van hetgeen ik reeds bij mijn eersten termijn in het midden heb gebragt, maar toch noch op enkele punten de aandacht vestigen. Het is niet juist, dat ik over het bezwaar van „hinder van ernstigen aard" ben heengegleden; integendeel ik hecht daaraan *zeer* veel en heb het getoond door in bijzonderheden de oorzaken van den hinder te ontvouwen en zoodoende onze vrees te regtvaardigen. En wat is nu daarop het antwoord van de tegenpartij? Niets anders dan dat het niet zoo erg zal zijn. Kan men daarmede volstaan?

Maar indien er hier sprake is van ergens over heenglijden — dan heeft zich zonder eenigen twijfel mijn g. c. daaraan schuldig gemaakt met betrekking tot het punt: schade aan de gezondheid. Dat de buren schade aan de gezondheid zullen lijden heeft hij, zoo ik mij niet vergis, zelfs niet eens betwist; trouwens de vergadering van inspecteurs heeft uitdrukkelijk beslist, dat geen fabriek van faecalia moet worden opgerigt op een plaats, waar binnen 100 meters afstand een woning is gevestigd. Maar pleiter heeft zich telkens beroepen op verbetering van den *algemeenen* gezondheidstoestand, die, naar zijn meening, van de verplaatsing het gevolg zou zijn. Nu moet ik daar tegen vooreerst opmerken, dat dit waar kan zijn, zonder dat daaardoor de gegrondheid van de bezwaren van appellanten in 't minst vervalt, maar bovendien, zoo algemeen als de tegenpartij die stelling poseert, is zij volstrekt niet waar. Ook de inspecteur van 't geneeskundig staatstoezigt heeft slechts tot het verleenen der vergunning geadviseerd *onder het opleggen van een voorwaarde*, die door Ged. Staten *niet* is opgelegd en die, ook al werd ze opgelegd, door het gemeentebestuur van Groningen *niet* zal nagekomen worden. Die voorwaarde — het is bekend — betreft het vervoer en de exploitatie. Zonder die voorwaarde zal, naar de meening van den inspecteur, zelfs aan de eerste eischen van den algemeenen gezondheidstoestand niet voldaan zijn. Pleiter beweert, dat de Groningers langzamerhand aan den stank zijn gewend, ofschoon hij zelf, te Groningen komende, ze ondragelijk vindt, maar de bewoners van de streek, waar de drekstoep nu zou komen, zijn er in elk geval niet aan gewend en voor hen zouden dus de hinder en schade dubbel erg zijn.

Mij is ook tegengeworpen, dat ik een argumentum ad hominem gebruikt heb, door het gemeentebestuur van Groningen inconsequentie te verwijten, omdat het gemeentebestuur thans de onschadelijkheid van dergelijke verzamelplaatsen betoogt, terwijl het vroeger de oprigting van particuliere mestplaatsen op eigen territoir, op grond van schadelijkheid, heeft geweigerd. Maar in dat verband heb ik de zaak niet beschouwd; ik heb niet beweerd, dat de gevallen geheel gelijk staan, maar ik heb er op gewezen — en doe dat nog — dat het gemeentebestuur in de overwegingen zijner beschikking toenmaals de *volstrekte, ontegenzeggelijke* schadelijkheid van dergelijke inrigtingen op den voorgrond heeft gesteld. Van inconsequentie kan zich in elk geval het gemeente-

bestuur van Groningen niet vrijpleiten, want een feit blijft het, dat het *in 't belang van de gezondheid* op verplaatsing van de drekstoep buiten de Oosterpoort aandringt en nu volhoudt dat een dergelijke inrigting volstrekt niet schadelijk is. Heb ik dan niet het regt te zeggen, dat in de redeneeringen van 't gemeentebestuur van Groningen de stank komt en verdwijnt, al naar mate het in 't belang van Groningen wenschelijk is? Waarom zou voor Haren niet schadelijk zijn wat voor Groningen wel schadelijk is?

Ook de vrees *voor gevaar* houd ik vol en meen mij teregt beroepen te hebben zoowel op de autoriteit van den Minister Heemskerk als op de autoriteit van den heer Kappeijne. Nu is het volkomen waar, dat de gevallen in de wet niet scherp zijn onderscheiden, en dat wat onder gevaar gebragt wordt ook dikwijls onder schade te brengen is, en omgekeerd — maar daarvan kan men mij moeijelijk een grief maken.

Ook de gegrondheid van de vrees voor schade aan eigendommen is door pleiter niet ontzenuwd. Zelfs al laat men hier 't bederf van 't water buiten rekening, dan blijft er toch nog over de in 't oog vallende waardevermindering, welke — ik houd dit vol — door den Minister Heemskerk uitdrukkelijk onder de reden van weigering is genoemd.

Ten slotte een woord over vrees voor schade aan bedrijven. Het is waar, dit bezwaar is eerst door mij in de laatste plaats genoemd, maar toch, geheel van zwijgen mogt ik er niet. Zoolang zuiver water en versche lucht eerste vereischten blijven van een goede zuivelbereiding, zoolang zullen de buren, die dat bedrijf uitoefenen, van een drekstoep in de buurt dubbelen last ondervinden. Het water in 't Winschoterdiep is — ik zal dit geenszins ontkennen — ook thans ongeschikt om het te gebruiken bij het maken van boter en kaas, maar men behoeft de kaart slechts voor zich te nemen om in te zien, dat dit niets afdoet aan het hoofdbezwaar. Gaat het plan door, dan zal er voor de koeijen zelfs geen goed drinkwater meer zijn. Men vergete het niet, niet alleen het water in 't Winschoterdiep, ook het water in de slooten en putten zal verpest worden.

Geen enkele van mijne bezwaren mag ik dus terug nemen. Het door mij overgelegde kaartje zal nog duidelijk de gegrondheid dier bezwaren doen uitkomen. Enkele perceelen, b. v. dat van den heer Ellens, zullen in letterlijken zin geheel in den stank komen en dan nog bovendien steeds met bedorven water omringd zijn.

Nog op een ander gewigtig punt moet ik kortelijk de aandacht vestigen. In mijn eersten termijn heb ik, met de wet in de hand, uitvoerig betoogd, dat botsing tusschen de beide gemeentebesturen onmogelijk kan uitblijven, en dat, al wordt ook de vergunning gegeven, het gemeentebestuur van Haren toch nog altijd, in 't belang van de gezondheid, tusschen beide kan komen. En wat heeft nu mijn geachte collega daarop geantwoord? Heeft hij een poging gedaan om de ongegrondheid van dat bezwaar aan te toonen? Volstrekt niet. Hij geeft de gegrondheid toe, maar meent, dat het tijd zal worden de grensscheiding te veranderen indien zich werkelijk botsingen voordoen. Maar dat noem ik: het paard achter den wagen spannen. Als er botsingen komen is het te laat. Men beproeve eerst tot een andere grensscheiding te komen en als dat niet gelukt, dan late men voorloopig het redouteplan varen. Onder de tegenwoordige omstandigheden kan het doorzetten van het plan ook aan Groningen slechts nadeel

berokkenen. Haren zal geen wraak nemen of gelegenheidsverordeningen maken, maar indien het in 't belang der ingezetenen noodig wordt, dan is dat gemeentebestuur niet alleen bevoegd, maar verpligt, gebruik te maken van de bevoegdheden, haar gegeven in art. 4 van de wet op de gevaarlijke fabrieken en in art. 6 van de wet op de besmettelijke ziekten.

Ter loops heeft mijn geachte collega een uitval gedaan tegen het gemeentebestuur van Haren en de bevoegdheid van dat college om in appel te komen ontkend. De gronden, waarop de ontkenning rust, komen mij echter uiterst zwak voor. Er was hier een groot belang, het belang der ingezetenen van Haren en niet alleen van de onmiddellijk belanghebbenden, maar van allen die uit de gemeente Haren een adres *tegen* de vergunning hebben onderteekend. Ik zal echter over dit punt niet verder uitweiden, omdat ook mijn geachte collega er blijkbaar weinig waarde aan hecht en in dezen geen nader onderzoek wenscht.

Zeer heeft mij echter bevreemd pleiters betoog, dat het ongunstig advies van de minderheid van Ged. Staten minder zou beteekenen, omdat er in dat college mannen zitten, die op de een of andere wijze met ingezetenen van Haren in betrekking staan. Ik zal mijn collega op dien weg niet volgen en ook niet onderzoeken of misschien ook het feit, dat de meeste leden van Ged. Staten wonen te Groningen, van invloed geweest kan zijn op het besluit van de meerderheid. Dergelijke persoonlijke recriminatien geven niets. Men weet niet eens wie voor of tegen de vergunning geweest zijn. Alleen de argumenten, voor of tegen aangevoerd, mogen wegen — en als men dat doet dan twijfel ik niet of het advies van de minderheid zal worden bekrachtigd.

En nu ten slotte een woord over de regtskwestie. De heer van Houten heeft zich beklaagd, dat ik mij, om mijne interpretatie van art. 27 te staven, heb beroepen op de geschiedenis der wet en op de explicatie, door den Minister aan de Tweede Kamer gegeven. Dat verwijt klinkt zeer zonderling, want juist de heer van Houten is begonnen de schriftelijke stukken, tusschen Minister en Kamer gewisseld, na te gaan ten einde daaruit licht te ontvangen aangaande de bedoeling van den wetgever. Maar de heer van Houten heeft juist de zinsnede, waarop het hier boven alles aankomt, *niet* gevonden. Hij heeft wel meegedeeld, waarom de regering op den regel van art. 1 gemeend heeft een uitzondering te moeten maken *voor spoorwegmaatschappijen,* maar hij heeft niet meegedeeld, waarom een uitzondering gemaakt is *voor gemeentebesturen.* En daarop toch komt het juist aan. Uitdrukkelijk heeft de Minister verklaard dat voor gemeentebesturen een uitzondering noodig is, omdat niemand moet kunnen beslissen *in zijn eigen zaak.* Mijn geachte collega betwijfelt nog of de Minister dit wel verklaard heeft, maar ik verwijs hem naar § 2 van de Memorie van Antwoord te vinden in de Handelingen van de Tweede Kamer van 1874—1875. De uitzondering voor gemeentebesturen is dus gemaakt met een bepaald doel en het gaat niet aan die uitzondering verder uit te strekken dan de wetgever bedoeld heeft, alleen omdat de letter der wet er aanleiding toe zou geven.

Ik zal het hierbij laten, H. E. G. H. Met vertrouwen zien wij de beslissing te gemoet, omdat, werd de vergunning verleend, zeer velen — 136 hebben zich tegen de vergunning geadresseerd — in hooge mate zouden worden benadeeld, ja zelfs de ingezetenen van Groningen op een half uur nog last van den stank zouden hebben,

Zoolang de tegenpartij niet kan aantoonen dat onze bezwaren ongegrond zijn, zoolang blijven wij vast overtuigd dat ons in hoogste ressort regt zal worden gedaan.

De heer Mr. S. van Houten dupliceert. Hij zegt o. a. dat de gemeente Groningen beweert op het terrein waar de verzameling zal worden geplaatst te kunnen komen. Is er echter onteigening noodig, dan zal deze later worden aangevraagd. De betrokken persoon of personen kunnen dan hunne aanspraken bij den burgerlijken regter doen gelden. Hij houdt verder vol dat door den aanleg der bewaarplaats de waarde van den grond zal vermeerderen. Het terrein van den heer van Bruggen, nu te afgelegen om als bouwgrond in aanmerking te komen, zal als er velen hunne werkzaamheden in de nabijheid hebben wel daarvoor geschikt worden, en kwamen dergelijke quaestien over vermoedelijke vermeerdering of vermindering van waarde in aanmerking, de heer van Bruggen zou geen reden van klagen hebben.

Wel verre dat hij zou hebben erkend, dat de plaats, waar men nu de verzameling wil aanleggen, ongeschikt is, moet hij herinneren, dat die plaats met algemeene stemmen in den raad is aangenomen, en dat geen enkel lid van den raad tegen de doelmatigheid van die plaats heeft gestemd. Er is dan ook, de eischen van af- en aanvoer in aanmerking genomen, geene andere plaats op verre na zoo geschikt als deze.

Men zegt dat het gemeentebestuur van Groningen naar mate der omstandigheden den stank doet verdwijnen of komen. Dit is inderdaad het geval, ofschoon in eenigzins anderen zin dan de tegenpleiter bedoelt. De houder van eene verzamelplaats kan den stank doen komen en verdwijnen, en van daar, dat het gemeentebestuur eene verzamelplaats zonder waarborgen voor goede behandeling moet weren, en er zelve eene houdt. De gestelde voorwaarden — welke het gemeentebestuur aanneemt — brengen mede dat dat gemeentebestuur de verpligting heeft op zich genomen hinderlijken stank te doen verdwijnen. En daarmede vervalt alle reden van klagt.

Men heeft zich beroepen op de woorden van den Minister Heemskerk, over de waardevermindering, maar men moet er wel op letten wat die Minister gezegd heeft. Uit zijne woorden is geenszins die uitlegging te trekken, die men nu daaraan geeft. Hij spreekt alleen van waardevermindering ten gevolge van eene der redenen van schade aan de eigendommen.

Men heeft wat de schade aan het bedrijf van Bolhuis betreft eindelijk iets nieuws gevonden; het water voor beesten zal daardoor worden geïnfecteerd. Hierop moet pl. antwoorden: het water in de slooten van zijne landerijen staat niet in verband met het Winschoterdiep. Het is daarom volkomen onaannemelijk, dat zijne koeijen ooit uit het Winschoterdiep water krijgen. Al werd het water daar eenigzins verontreinigd — wat spreker ontkent — bestaat er in elk geval geen reden, geen noodzakelijkheid om zich aan het gevaar bloot te stellen dat eene koe daarvan drinkt. Zulke gronden zijn eigenlijk te nietig om er bij stil te staan.

Men heeft ook gezegd, dat het gemeentebestuur van Haren van de wet zou kunnen gebruik maken, om den aanleg van de verzamelplaats te verbieden. Met andere woorden: het zou tegen derzelver bedoeling in van de wetten *misbruik* kunnen maken. Dat gevaar zullen wij onder de oogen zien. Mogt dat gemeentebestuur dien weg inslaan, dan zullen wij ons ook tot hoogere autoriteiten, tot Ged. Staten, tot den

Minister, tot den Koning wenden. En mogten onze pogingen falen, dan is er nog eene wetgevende magt, die, zoo noodig, niet achterwege blijven zal, om dan de grens ook tegen den zin van Haren te wijzigen.

Men heeft gezegd, dat leden van Ged. Staten, die tot de meerderheid behoorden, in Groningen wonen. Hierop moet hij antwoorden dat behalve de Commissaris des Konings allen, die vermoedelijk tot de meerderheid behooren, buiten Groningen wonen.

Eindelijk heeft men er op gewezen, dat de appellanten Quintus zulke prachtige tuinen hebben die door den aanleg der verzamelplaats zouden worden bedorven. Hij moet zeggen, dat hij van de buitengewone pracht dier tuinen nooit iets heeft bespeurd. Maar zoo zij ze hebben, liggen zij op zoo grooten afstand, dat er wel geene schade aan ondervonden zal kunnen worden.

Op al deze gronden blijft hij op de afwijzing van het appel aandringen.

III. het beroep van:

a. *L. de Goede, te Zwartsluis, van eene beschikking van Burg. en Weth. dier gemeente van* 13 *April* 1878, *voor zooveel de voorwaarde betreft waaronder hem bij die beschikking vergunning is verleend om voor een proeftijd van eene maand eene smederij op te rigten.*

b. *E. ter Heide, te Zwartsluis, tegen de sub* a *vermelde beschikking.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgend verslag uit:

Op het verzoek van L. de Goede is door Burg. en Weth. van Zwartsluis vergunning verleend tot oprigting eener smederij in 't perceel, kad. sectie A, no. 1636, in wijk 3 dier gemeente, doch slechts voor een proeftijd van ééne maand, onder voorwaarde "dat ter plaatse, waar het aambeeld gesteld zal worden, 4 palen zullen worden ingeheid, ieder 8 M. lang, zwaar in omtrek, op 1 M. van den kop, 70 cM., en aan de punt niet ligter dan 40 cM., op welke palen, met pen en gat verbonden, moeten worden aangebragt twee dennen sloven, zwaar 20 bij 25 cM., behoorlijk verbonden; de sloven met een dennenvloer te beleggen ter voldoende oppervlakte, zwaar 10 cM., de dennenvloer te plaatsen 15 cM. beneden AP., volgens het merk aan de peilschaal der Staphorsterschutsluis; op welken vloer een vierkante poer moet gemetseld worden, in aanleg zwaar 70 bij 90 cM. van klinkers in sterke tras, met versnijdingen om de twee lagen tot op 40 bij 60 cM.; de zwaarte van 40/60 cM. te metselen tot de hoogte van den onderkant van het aambeeld." Voorts werd daarbij bepaald, dat de inrigting binnen één jaar na dat besluit in werking zal moeten zijn, en dat de adressant, na afloop van den proeftijd, zich op nieuw tot Burg. en Weth. zal moeten wenden met aanvrage, òf om verlenging van den gestelden proeftijd, òf om definitieve vergunning.

Bij adres van 24 April ll. aan den Koning is de Goede tegen die alzoo omschreven vergunning opgekomen, *vooreerst*, omdat ze hem slechts voor een *proeftijd* verleend is, *ten anderen*, om het bezwarende en z. i. overbodige dier gestelde voorwaarde. Hij voert daaromtrent aan, dat om de vier palen te kunnen heijen, de kap van 't gebouw, althans grootendeels, zou moeten worden afgebroken, voorts de zolder en een kamertje dat zich op de tweede verdieping bevindt; dat door dat inheijen de muren zijner woning en van de naburige gebouwen zullen scheuren en welligt verzakken, waardoor hij zal worden blootgesteld aan actiën tot schadevergoeding; dat het werk wel ongeveer f 600 zou kosten; dat het juist niet goed is om een aambeeld te plaatsen op een gemetselde poer, maar dat men gewoon is dit te doen op een houten blok, een weinig in den grond gedreven, waardoor er *geringe* dreuning ontstaat; dat de bezwarende hem opgelegde voorwaarde dus slecht zoude werken en hij hare vervanging door minder bezwarende voorwaarden verzocht.

Ook E. ter Heide, tapper, naast de Goede wonende, wendde zich bij een adres op 24 April ll. tot den Koning, te kennen gevende, dat de scheidingsmuur tusschen beide woningen is van een halven steen dikte; dat de balken, over zijn huis loopende, van geringe afmeting zijn en wijd van elkander liggen ook over 't huis van de Goede, zoodat de minste beweging de beide huizen doet schudden; dat dus eene in 't huis zijns buurmans op te rigten grofsmederij hem met groote schade bedreigt, weshalve hij de intrekking der vergunning verzoekt.

Ged. Staten van Overijssel zijn op die beide adressen door den Minister gehoord.

Ten aanzien van 't beroep van ter Heide merken zij op, dat hun door informatie van 't gemeentebestuur van Zwartsluis is gebleken, dat die appellant verzuimd heeft bij deurwaarders-exploit aan den verzoeker kennis te geven van zijn ingesteld beroep, en, wegens die niet-nakoming van het bepaalde in art. 15 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95), alzoo niet-ontvankelijk in zijn beroep moet worden verklaard.

Ten opzigte van het appel van de Goede leggen Ged. Staten over 't door den hoofdingenieur van den Waterstaat in de provincie ingezonden rapport, waarmede zij verklaren zich geheel te vereenigen. De hoofdingenieur verklaart, dat de huizen van de Goede en ter Heide op aangeplempten grond, van veenachtigen aard, gebouwd zijn, en ligt van constructie; dat de scheidingsmuur en de zijmuren halfsteensmuren zijn, de vóór- en achtermuren één steen dik; voor de fundering, waarvan met zekerheid niets bekend is, zullen waarschijnlijk lange, zeer dunne palen zijn gebezigd. Eenige voorzorgsmaatregelen zijn dus noodig, als men in de Goede's woning eene smederij wil inrigten. Het heijen van palen, gelijk 't gemeentebestuur verlangt, zal juist schade veroorzaken. De gestelde voorwaarde is zoo bezwarend, dat zij met eene weigering gelijk staat, vooral nu slechts voorloopig ééne maand tot proeftijd gesteld is. Eer is het te verwachten, dat een op de gewone wijze op een houten blok geplaatst aambeeld geen genoegzame vastheid zal hebben en het smeden daarop niet goed zal doenlijk zijn, dan dat schade voor de woningen zelven daaruit zal voortvloeijen. Als middel, om daaraan tegemoet te komen, stelt die ambtenaar voor, om de twee volgende voorwaarden aan de Goede op te leggen, met opmerking evenwel, dat, met het oog op de onzekerheid omtrent de gevolgen, het hem voorkomt, dat de vergunning voorloopig slechts voor ééne maand moet worden verleend. Die voorwaarden, waarmede Ged. Staten zich vereenigen, zijn dan:

1o. dat de ruimte der smederij tot de hoogte van den bestaanden vloer met zand wordt gevuld en onder het aambeeld een ton worde gezonken, met den onderkant tot minstens 1 M. onder AP., welke ton met zand moet worden gevuld, en op welk zand eerst een houten blok en daarna het aambeeld moet worden geplaatst;

2o. dat, indien het blijkt, dat het smeden van zwaar werk, zooals ankers en dergelijken, gevaar voor de nabijgelegen woningen oplevert, het gemeentebestuur van Zwartsluis ten allen tijde zal kunnen bepalen, dat in de smederij uitsluitend ligt werk zal moeten worden vervaardigd, zoodat geen schade aan naastgelegen gebouwen kan ontstaan.

Nadere memoriën zijn niet ingezonden.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 4 *September* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen.
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendarissen: Mrs. L. P. Op den Hooff en G. J. Royaards.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 15 Augustus 1878, *waarbij, met handhaving van de uitspraak van Gedep. Staten van Noordholland, van* 3 *April* 1878, *het daartegen ingesteld beroep van Remmert Pronk, loteling van de ligting der nationale militie van* 1878, *uit de gemeente Hoogwoud, ongegrond wordt verklaard.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 228.)

De *Staatscourant* van 24 Augustus 1878, n°. 199, behelst het volgende rapport:

Lit. C.

Afdeeling:
MILITIE EN SCHUTTERIJEN.

Berigt op apostille van 8 Junij 1878, no. 1, betreffende: beroep van Remmert Pronk, te Hoogwoud, tegen zijne aanwijzing tot de militiedienst.

12 BIJL.

Aan den Koning.

's GRAVENHAGE, 12 *Augustus* 1878.

Met Ged. Staten van Noordholland is de Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, van oordeel, dat adressant door den militieraad te regt tot de dienst bij de militie is aangewezen.

Ook ik meen, dat de uitspraak van den militieraad juist is. Ik zou dan ook Uwer Majesteit de bekrachtiging in overweging hebben gegeven van het hiernevens teruggaand ontwerp-besluit, ware het niet, dat bij mij bezwaar bestond tegen dat gedeelte er van, hetwelk strekt ten betooge, dat bij de toepassing van art. 48 der wet van 19 Aug. 1861 (*Stbl.* n°. 72) alle na bereikten militiepligtigen leeftijd overleden zonen bij het gezin, waartoe de militiepligtige, die vrijstelling vraagt, behoort, moeten medegerekend worden, om het even of zij in persoon of bij plaatsvervanger gediend hebben, dan wel ten gevolge van vrijstelling of om andere redenen niet tot de dienst bij de militie verpligt zijn geweest.

De door den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, ontworpen uitspraak luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Remmert Pronk, loteling van het jaar 1878 voor de gemeente Hoogwoud, van eene uitspraak van Ged. Staten van Noordholland van 3 April 1878, in zake de nationale militie;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 Junij 1878, n°. 33;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van

Overwegende:

dat volgens het getuigschrift, afgegeven door den burgemeester van Hoogwoud, het gezin, waartoe de appellant behoort, vroeger heeft bestaan uit zes zoons, waarvan de oudste in 1869 als loteling van dat jaar is ingelijfd en gedurende zijnen diensttijd, in October 1871, is overleden; de tweede in 1871 is vrijgesteld wegens broederdienst; de derde in 1874 als loteling van dat jaar is ingelijfd en nog in dienst is; de vierde in 1876 is vrijgesteld wegens broederdienst; de vijfde is de loteling van dit jaar, en de zesde, geboren in 1862, nog beneden den militiepligtigen leeftijd is;

dat de appellant door den militieraad voor de dienst is aangewezen;

dat hij tegen die uitspraak is opgekomen bij Ged. Staten van Noordholland, bewerende regt op vrijstelling te hebben wegens broederdienst; dat Ged. Staten zijne reclame hebben afgewezen op grond dat hij is de vijfde van zes broeders, waarvan een in dienst is overleden en een nog dient;

dat de appellant van deze beslissing bij Ons in beroep is gekomen, bewerende dat hij moet beschouwd worden als behoorende tot een gezin van vijf broeders, waarvan een in dienst is, terwijl tevens in aanmerking komt de dienst van een zesden broeder, die als overleden niet moet worden medegeteld bij de bepaling van het aantal zonen tot het gezin behoorende;

Overwegende, dat het hier aankomt op de vraag of bij de berekening vun het aantal zonen tot het gezin behoorende, de in 1871 overleden zoon moet worden medegeteld;

dat die vraag bevestigend moet worden beantwoord;

dat toch de wet, bepalende dat de helft der broeders moet dienen, niet anders kan bedoeld hebben dan dat de Staat van al de zonen die hij zou kunnen doen dienen, de eene helft zal doen dienen en de andere helft zal vrijlaten;

dat dus ter beoordeeling of een bepaalde loteling moet worden vrijgesteld of voor de dienst aangewezen, gelet moet worden op al de zonen uit hetzelfde gezin, omtrent wie reeds eene beslissing van den militieraad, hetzij tot vrijstelling, hetzij tot aanwijzing voor de dienst, is genomen, of omtrent wie vermoedelijk later eene zoodanige beslissing genomen zal moeten worden;

dat het daarbij geen onderscheid kan maken of een zoon, omtrent wien eenmaal door den militieraad uitspraak is gedaan, later is overleden, maar hij in dat geval evenzeer moet worden medegerekend als wanneer hij nog leefde, daar zijn later overlijden niet wegneemt dat hij, door op den militiepligtigen leeftijd in leven te zijn, is komen te behooren tot de reeks van personen, waardoor het gezin met de militiewet in aanraking komt;

dat noch uit de bepaling van art. 49 al. 2, dat de tabel aanwijst hoe de vrijstelling wegens broederdienst verleend wordt, wanneer vier of meer zonen in een gezin *aanwezig zijn*, noch uit die van art. 53 al. 2, dat uit het over te leggen getuigschrift moet blijken het getal zonen *tot het gezin behoorende*, de gevolgtrekking kan worden gemaakt, dat *uitsluitend* gelet moet worden op den staat van het gezin op het oogenblik dat eene vrijstelling wordt aangevraagd en dus op het getal der dan in leven zijnde broeders; dat toch die bepalingen niet bestemd zijn om uit te maken in hoever overleden broeders bij voortduring moeten worden medegerekend, en de daar gebezigde uitdrukkingen van *aanwezige zonen*, *zonen tot het gezin behoorende*, daarom ook niet anders kunnen beteekenen dan de zonen die volgens de wet in aanmerking komen, en dus in wettelijken zin aanwezig zijn of tot het gezin behooren;

dat ook alleen in het hierboven ontwikkeld stelsel der wet passen de bepaling van art. 48, dat vrijstelling verleend wordt aan den loteling, wiens broeder gediend heeft, om het even of deze nog in leven of later overleden is, en die van art. 50, n°. 4, dat vrijstelling verleend wordt wanneer de broeder gedurende zijn diensttijd is overleden; dat toch deze bepalingen medebrengen dat de dienst van broeders, die gedurende hun diensttijd of na afloop daarvan zijn overleden, in aanmerking moet genomen worden, en dat de wetgever niet kan bedoeld hebben dat dezelfde persoon niet medegeteld zou worden in het aantal broeders en toch in rekening zou worden gebragt als gediend hebbende;

dat de appellant dus moet beschouwd worden als de vijfde van zes broeders, waarvan een gedurende zijn diensttijd is overleden, een nog dient en twee zijn vrijgesteld, zoodat hij te regt voor de dienst is aangewezen;

Gezien de wet op de nationale militie van 19 Aug. 1861 (*Stbl.* n°. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van de beklaagde beslissing vau Ged. Staten van Noordholland, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Naar het mij voorkomt, wil de militiewet, bij de beoordeeling van het regt op vrijstelling wegens broederdienst, alleen gelet hebben op het aantal zonen, *in leven* op het in art. 54, eerste zinsnede, bedoelde tijdstip. Overledenen, die niet gediend hebben of wier dienst niet kan gelden tot toepassing van art. 48, kunnen alzoo nooit in aanmerking komen; zij moeten beschouwd worden nooit te hebben bestaan, om het even of hun overlijden plaats had vóór of nà het bereiken van den militiepligtigen leeftijd.

Tevens echter wil de wet, dat broederdienst *als reden van vrijstelling* blijft bestaan, ongeacht het overlijden van den broeder, die de gevorderde dienst heeft volbragt, zijne militiedienst door een plaatsvervanger heeft doen volbrengen, tijdens hij in dienst was gestorven is, of wiens plaatsvervanger gedurende zijn diensttijd overleden is.

Deze dienst, of dat overlijden in dienst, blijft derhalve gelden *als reden van vrijstelling*. Van *medetellen* van overledenen bij het getal zonen „in een gezin aanwezig" of „tot het gezin behoorende", kan naar mijn inzien geen sprake zijn. Veeleer zou kunnen worden gedacht aan het van dat getal *aftrekken* van die in leven zijnde zonen, aan wie vrijstelling werd verleend op grond van de dienst van broeders, die gedurende hun diensttijd of na volbragte dienst overleden zijn.

Van de zonen, in leven op het in art. 54, eerste zinsnede, bedoelde tijdstip, moeten er, mijns inziens, zoo velen wegens broederdienst worden vrijgesteld, als er broeders overleden zijn gedurende hun diensttijd, of na in persoon of bij plaatsvervanger zoodanige dienst te hebben volbragt, welke, waren zij nog in leven, voor de toepassing van art. 48 in aanmerking had kunnen komen. Van de overige in het gezin aanwezige zonen dient de helft of de kleinere helft, naar den bij art. 49 gestelden regel.

Is op grond van de dienst van een vóóroverledene vrijstelling verleend aan een broeder, die mede overleden is op het bij art. 54, eerste zinsnede, aangewezen tijdstip, dan blijft dezë laatste buiten beschouwing, doch de dienst van den vóóroverledene geldt als reden van vrijstelling voor de in leven zijnde broeders.

De vóóroverleden broeder, die valt in art. 48, in verband met de artt. 50 en 51, of in art. 50, 4o. *in fine*, in verband met de artt. 48 en 51, maakt derhalve, naar mijne meening, altoos slechts één of, bij oneven getal zonen, met het oog op art. 49, eerste zinsnede, twee der in leven zijnde broeders vrij.

Het gezin, waartoe appellant behoort, bestaat uit vijf zonen, waarvan hij de vierde is. Een dier zonen heeft aanspraak op vrijstelling van de militiedienst, op grond van het gedurende zijn diensttijd overlijden van een broeder, die als loteling voor zich zelf bij de militie was ingelijfd en niet verkeerde in een der gevallen vermeld onder 7o. en 8o. van art. 51 der militiewet. Van de vier niet op dien grond vrij te stellen zonen blijven er dus twee dienstpligtigen over.

Vermits nu van de vijf in leven zijnde zonen reeds de eerste en de derde wegens broederdienst van de dienst bij de militie zijn vrijgesteld, en alleen de tweede, in 1874 als loteling ingelijfd, bij de militie in dienst is, kan de vierde, zijnde appellant,

geen aanspraak op vrijstelling van die dienst wegens broederdienst doen gelden; zoodat zijne aanwijzing tot de dienst is in overeenstemming met de wet.

Het moge Uwer Majesteit mitsdien behagen, het ingestelde beroep ongegrond te verklaren, en, in plaats van de door den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, voorgestelde uitspraak, het besluit te nemen, waarvan het ontwerp H. D. hiernevens eerbiedig wordt aangeboden.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

(Staatsblad n°. 125.) *BESLUIT van den 15den Augustus 1878, waarbij, met handhaving van de uitspraak van Ged. Staten van Noordholland, van 3 April 1878, het daartegen ingesteld beroep van Remmert Pronk, loteling van de ligting der nationale militie van 1878, uit de gemeente Hoogwoud, ongegrond wordt verklaard.*

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Remmert Pronk, loteling van de ligting der nationale militie van dit jaar, uit de gemeente Hoogwoud, van eene uitspraak van Ged. Staten van Noordholland, van 3 April 1878, n°. 1, 4e afd., waarbij zijne aanwijzing tot de dienst der militie is gehandhaafd;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 5 Junij 1878, n°. 33;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 12 Augustus 1878, litt. C., Militie en Schutterijen;

Overwegende:

dat volgens een getuigschrift, op 27 Februarij 1878 afgegeven door den burgemeester van Hoogwoud, het gezin, waartoe appellant behoort, vroeger heeft bestaan uit zes zonen, waarvan de oudste in 1869 als loteling voor de ligting van dat jaar bij de militie ingelijfd en gedurende zijn diensttijd, op 24 October 1871, overleden is; de tweede in 1871 van de militiedienst is vrijgesteld wegens broederdienst; de derde in 1874 als loteling voor de ligting van dat jaar bij de militie is ingelijfd en daarbij nog in dienst is; de vierde in 1876 van de militiedienst is vrijgesteld wegens broederdienst; de vijfde is de loteling voor de ligting van dit jaar, en de zesde, geboren in 1862, nog beneden den militiepligtigen leeftijd is;

dat de appellant door den militieraad tot de dienst bij de militie is aangewezen;

dat hij tegen die uitspraak bezwaren heeft ingebragt bij Ged. Staten van Noordholland, bewerende regt te hebben op de door hem bij den militieraad aangevraagde vrijstelling van de militiedienst wegens broederdienst;

dat Ged. Staten zijne reclame hebben afgewezen, op grond dat hij is de vijfde van zes broeders, waarvan een in dienst is overleden en een nog dient;

dat de appellant van deze beslissing bij Ons in beroep is gekomen, aanvoerende dat hij moet beschouwd worden te behooren tot een gezin van vijf broeders, waarvan een in dienst is, terwijl tevens in aanmerking komt de dienst van een zesden broeder, die, als overleden, niet moet worden medegeteld bij de bepaling van het aantal zonen tot het gezin behoorende;

Overwegende:

dat volgens de artt. 49 en 54 der wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72), in geval vrijstelling van de dienst bij de militie wegens broederdienst gevraagd wordt, alleen gelet moet worden op het getal zonen tot het gezin behoorende, dat op het in de eerste zinsnede van laatstvermeld artikel bedoelde tijdstip aanwezig, d. i. in leven is;

dat volgens de artt. 48 en 50, 4o, van voormelde wet, de vrijstelling op grond van volbragte broederdienst, of wat daarmede bij die wet gelijk gesteld is, kan worden ingeroepen, ook al is de broeder, die de dienst volbragt heeft of door een plaatsvervanger heeft doen volbrengen, vóóroverleden;

dat het regtsgevolg van broederdienst zich niet verder kan uitstrekken dan dat die dienst één der in leven zijnde broeders van dienstpligt bij de militie bevrijdt, en dus de verpligting van de anderen, die mede in leven zijn, in haar geheel blijft bestaan;

dat volgens bovenvermeld, op 27 Februarij 1878 door den burgemeester van Hoogwoud afgegeven getuigschrift, het gezin, waartoe appellant behoort, bestaat uit vijf zonen, waarvan appellant de vierde is, en een dier zonen aanspraak heeft op vrijstelling van de dienst bij de militie op grond van het gedurende zijn diensttijd overlijden van een broeder, die als loteling voor zich zelf bij de militie was ingelijfd en niet verkeerde in een der gevallen, vermeld onder 7_0 en 8_0 van art. 51 van genoemde wet, en dat van de vier niet op dien grond vrij te stellen zonen er dus twee dienstpligtigen overblijven;

dat vermits van de vijf in leven zijnde zonen de eerste en de derde wegens broederdienst van de dienst bij de militie zijn vrijgesteld, en alleen de tweede, in 1874 als loteling ingelijfd, bij de militie in dienst is, de vierde, zijnde appellant, geen aanspraak op vrijstelling van die dienst wegens broederdienst kan doen gelden; zoodat zijne aanwijzing tot de dienst is in overeenstemming met de wet;

Gezien de wet van 19 Augustus 1861 (*Stbl.* no. 72);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van bovenvermelde uitspraak van Ged. Staten van Noordholland, van 3 April 1878, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* en, te gelijk met het rapport van Onzen genoemden Minister, in de *Staatscourant* zal worden geplaatst.

Het Loo, den 15den Augustus 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Uitgegeven den *vier en twintigsten* Augustus 1878.

De Minister van Justitie,
H. J. SMIDT.

2o. van 17 Augustus 1878, no. 21, houdende beschikking op het beroep door *den Raad der gemeente Arnhem ingesteld van het besluit van Ged. Staten van Gelderland, van* 6 *Maart* 1878, no. 39, *waarbij zij hunne goedkeuring hebben onthouden aan een besluit van den Raad van* 23 *Februarij* 1878, *betreffende den aankoop van grond.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 292).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, door den Raad der gemeente Arnhem ingesteld van het besluit van Ged. Staten van Gelderland van 6 Maart 1878, no. 39, waarbij zij hunne goedkeuring hebben onthouden aan een besluit van den raad van 23 Februarij 1878, betreffende den aankoop van grond;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 3 Julij 1878, no. 37;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 Augustus 1878, litt. E., afd. binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat de raad van Arnhem op 23 Februarij 1878 besloten heeft — in verband met eene door H. J. Heuvelink Jr. ontworpen uitbreiding van de bebouwde kom der gemeente aan de zuid-oostzijde en het door hem gedaan aanbod om 23000 centiaren grond kosteloos aan de gemeente af te staan voor den aanleg van straten in het nieuw te bouwen gedeelte der stad — van genoemden ondernemer op zijn verzoek voor *f* 40.000 aan te koopen 10.000 centiaren grond, welke grond zou worden bestemd om aan zekere aan te leggen straten eene breedte te geven van 20 en van 15 meters, dat is eene grootere breedte dan gewoonlijk gevorderd wordt, dat de ondernemers van den aanleg van nieuwe stadswijken voor straten beschikbaar zullen stellen;

dat Ged. Staten van Gelderland bij besluit van 6 Maart 1878, n°. 39, geweigerd hebben dit raadsbesluit goed te keuren, op grond dat art. 1 der bouwverordening aan Burg. en Weth. de bevoegdheid geeft om de breedte van aan te leggen straten aan te wijzen; dat die bevoegdheid medebrengt om te zorgen, dat de gemeente, voor zoover zij belang heeft bij die straten, wake, dat de breedte voldoende zij; dat, wanneer de adressant het wenschelijk acht dat meerdere breedte aan de straten worde gegeven, dan door Burg. en Weth. is bepaald, zijn eigen belang er hem voorzeker toe zal brengen zijnen wensch te verwezenlijken; dat het raadsbesluit een gevaarlijk antecedent daarstelt en moet geacht worden te zijn in strijd met de financiële belangen der gemeente;

dat bij het besluit van Ged. Staten nog is verwezen naar het verhandelde in de raadsvergadering van 23 Februarij, toen door de leden, die zich tegen het door de meerderheid aangenomen voorstel hebben verklaard, is aangevoerd, dat de aanleg van eene nieuwe stadswijk op zeer breede schaal geene bijzondere begunstiging verdient, daar minder aanzienlijke wijken in iedere stad even onmisbaar zijn;

dat, wanneer er behoefte is aan zoodanige huizen, als in verhouding staan tot straten van meer dan gewone breedte, de hoogere waarde der bouwterreinen langs die straten den ondernemer eene voldoende vergoeding zal opleveren voor de opoffering van den grond, voor de grootere breedte der straten noodig; dat, ook afgezien hiervan, de gemeente geen grond in nieuw te bouwen wijken moet koopen voor den aanleg van straten; dat de ondernemer kosteloos behoort af te staan wat voor straten en wegen uit het oogpunt van gezondheid en welstand noodig is, en dat alleen, wanneer aan dien eisch is voldaan, de gemeente de hardmaking, verlichting, riolering enz. van die straten ten haren laste moet nemen;

dat de raad van Arnhem tegen het besluit van Ged. Staten bij Ons voorziening gevraagd heeft;

Overwegende:

dat art. 1 der verordening op het bouwen enz., in de gemeente Arnhem, zooals het is aangevuld bij besluit van den raad van 24 Junij 1871, bepaalt, dat niemand nieuwe straten enz. mag aanleggen dan op de breedte en in de rigting door Burg. en Weth. aan te wijzen;

dat deze bepaling aan Burg. en Weth. gelegenheid geeft om den aanleg van straten van naar hun oordeel onvoldoende breedte tegen te gaan, maar dat zij aan die bepaling niet de magt ontleenen om eigenaars van gronden, nabij de bebouwde kom gelegen, te dwingen die gronden tot den bouw van huizen te bestemmen, of daarbij op zoodanige wijze te werk te gaan, dat van den beginne af aan het aanwijzen van regelmatige ruime straten te pas komt;

dat dus, wanneer bij bebouwing van terreinen de aanleg van zoodanige straten over die terreinen in het belang der gemeente geoordeeld wordt, er voor het gemeentebestuur aanleiding kan bestaan om met de ondernemers van den aanbouw over dien aanleg in overleg te treden;

dat dit kan leiden tot besparing van uitgaven, die anders welligt later tot het verkrijgen van een goed geheel noodig zouden zijn;

Overwegende:

dat de nuttigheid van den thans voorgenomen aanleg op zich zelven niet is betwist;

dat een dergelijke aanleg in het zuid-oostelijk deel der gemeente Arnhem, blijkens de wet van 1 September 1854 (*Stbl.* n°. 127), reeds destijds van algemeen belang geoordeeld is;

dat evenwel de gemeente door de hooge kosten en de onzekere baten der onderneming er van is teruggehouden van die wet gebruik te maken;

dat de kosten, aan deze onderneming verbonden, zeer verhoogd worden door de noodzakelijkheid om de terreinen voor straten bestemd op te hoogen, waarvoor volgens raming *f* 2.50 per vierkante meter zal moeten worden besteed;

dat de voorgenomen aanleg het gevolg zal hebben, dat een reeds bestaand gedeelte van de bebouwde kom der gemeente Arnhem, dat thans bij hoogen rivierstand aan overstrooming is blootgesteld, daarvoor zal gevrijwaard zijn;

dat niet is aangetoond of beweerd, dat er eenige zekerheid zou bestaan, dat een even doelmatig plan als het thans ontworpene zonder eenige ondersteuning van de gemeente zou worden uitgevoerd;

dat er in deze omstandigheden geene reden bestaat om den aankoop van grond door de gemeente, ten einde de uitvoering van het plan, zooals het ontworpen is, te bevorderen, zóó verkeerd te achten, dat die handeling, nu de gemeenteraad gemeend heeft er toe te moeten besluiten, niet zou kunnen worden toegelaten;

dat ook het bedrag der uitgave, tot dien aankoop vereischt, in verhouding tot de jaarlijksche inkomsten en uitgaven der gemeente Arnhem, niet van dien aard is, dat er reden zou zijn om, terwijl de raad meent dat de gemeente dezen geldelijken last wel op zich kan nemen, daarover anders te oordeelen;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Ged. Staten van Gelderland van 6 Maart 1878, n°. 39, het besluit van den raad van Arnhem, waaraan daarbij goedkeuring onthouden werd, alsnog goed te keuren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 17 Aug. 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

3°. van 23 Augustus 1878, no. 8, houdende beschikking op het verzoek van wijlen *Mr. F. J. J. baron van Heemstra, in leven lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, wonende te Sassenheim, waarbij deze is in beroep gekomen tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland van* 4/9 *Junij* 1877, *n°.* 33/10, *betreffende den legger der toegangswegen naar de spoorwegstations in de prov. Zuidholland.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 330.)

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het verzoek van wijlen Mr. F. J. J. baron van Heemstra, in leven lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, wonende te Sassenheim, waarbij deze is in beroep gekomen tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland van 4/9 Junij 1877, n°. 33/10, betreffende den legger der toegangswegen naar spoorwegstations in de prov. Zuidholland;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 31 Julij 1878, n°. 86;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 15 Augustus 1878, n°. 20, Afd. Waterstaat B;

Overwegende:

dat bij het genoemde besluit van Ged. Staten de vermelding van de Teilingerlaan, liggende in de gemeente Sassenheim en Voorhout, als toegangsweg voor Sassenheim naar het station Pietgijzenbrug, is gehandhaafd;

dat tegen die beslissing in de eerste plaats is aangevoerd dat de Teilingerlaan niet is een publieke weg;

dat echter die laan als zoodanig voorkomt op de leggers der wegen en voetpaden van de beide gemeenten Sassenheim en Voorhout;

dat het verzoek van adressant, om haar daarvan te doen afvoeren, door Ged. Staten, bij hun besluit van 8 Jan. ll., n°. 24, is verklaard niet ontvankelijk en het beroep tegen dat besluit, ingesteld door Ons bij besluit van 23 Aug. 1878, n°. 9, is verklaard te zijn ongegrond;

dat in de tweede plaats is aangevoerd dat onder toegangswegen bij de wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) alleen bedoeld zijn wegen bij den spoorwegaanleg gemaakt ter verbinding van de stations met bestaande wegen en dus de Teilingerlaan, die lang vóór den aanleg van den Hollandschen Spoorweg bestond, niet onder de toegangswegen kan worden gerangschikt;

dat echter dit beweren wordt wedersproken door het derde lid van art. 70 der aangehaalde wet, waarbij uitdrukkelijk wordt gewaagd van wegen vóór den aanleg van eenen spoorweg aangelegd en tot toegang naar een station dienende, ten aanzien van welke wegen bepaald wordt, dat zij blijven ten laste van dengene, die daarmede vroeger was belast;

dat nu het feit dat de Teilingerlaan sedert de opening van den spoorweg tusschen Haarlem en Leiden tot toegangsweg naar het station Pietgijzenbrug dient, van algemeene bekendheid is en deze laan alzoo valt in de termen van het aangehaalde 3e lid van art. 70 voornoemd;

dat verder nog is aangevoerd dat de eigenaar van de Teilingerlaan niet verpligt kan worden die met puin en grint hard te maken omdat zij in 1853 op den legger van Voorhout is gebragt als gedeeltelijk puin en gedeeltelijk zandweg en op den legger van Sassenheim als zandweg;

dat echter bij het opmaken van den legger der toegangswegen teregt niet de oude leggers van 1853 zijn gevolgd maar de leggers zooals die thans in de beide gemeenten van kracht zijn;

Gelet op art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) en op Ons besluit van 23 Aug. 1878, n°. 9;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het beklaagde besluit van Ged. Staten van Zuidholland het daartegen door den adressant ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Potsdam, 23 Augustus 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

4°. van 23 Augustus 1878, n°. 9, houdende beschikking op het verzoek van wijlen *Mr. F. J. J. baron van Heemstra, in leven lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, wonende te Sassenheim, waarbij deze is in beroep gekomen tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland, van* 8 *Januarij* 1878, *n°.* 24, *hetwelk hem niet-ontvankelijk heeft verklaard in zijn verzoek, dat Ged. Staten mogten gelasten de Teilingerlaan van de leggers der wegen en voetpaden in de gemeenten Sassenheim en Voorhout af te voeren.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 330).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het verzoek van wijlen Mr. F. J. J. baron van Heemstra, in leven lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, wonende te Sassenheim, waarbij deze is in beroep gekomen tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland van 8 Januarij 1878, no. 24, hetwelk hem niet-ontvankelijk heeft verklaard in zijn verzoek, dat Ged. Staten mogten gelasten de Teilingerlaan van de leggers der wegen en voetpaden in de gemeenten Sassenheim en Voorhout af te voeren;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 31 Julij 1878, no. 14;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 15 Augustus 1878, no. 20, afd. Waterstaat B;

Overwegende:

dat de niet-ontvankelijkverklaring, door Ged. Staten uitgesproken, is gegrond op de overweging, dat het door den adressant ingediende bezwaar hetzelfde is, hetwelk door hem reeds vroeger tegen de in beide gemeenten bestaande leggers was geopperd en bij hun collegie een onderwerp van onderzoek en beslissing had uitgemaakt, zooals blijkt uit hunne besluiten van 22/29 Maart 1870, no. 39, en 28 Maart en 1 April 1871, no. 32, waartegen de adressant in beroep is gekomen;

dat het tegenwoordige verzoek van den adressant strekt om aan de Teilingerlaan het karakter van openbaren weg te doen ontzeggen en haar alzoo van de leggers der wegen en voetpaden in de beide genoemde gemeenten te doen afvoeren;

dat inderdaad reeds in Februarij 1870 de gemeenteraad van Voorhout besloten heeft de Teilingerlaan als publieken weg van den legger te roijeren en Burg. en Weth., bij de opzending van dat besluit aan Ged. Staten, aan dat collegie hebben gemeld, dat baron van Heemstra steeds had beweerd, welke bewering naar hun oordeel allen schijn van waarheid had, dat de Teilingerlaan vroeger nooit publieke weg was geweest, maar door eenen vroegeren eigenaar voor eigen gebruik door zijne eigene gronden was aangelegd; en dat Ged. Staten, op de daarvoor door hen aangevoerde gronden, oordeelende dat de Teilingerlaan als publieke weg moest worden beschouwd en niet van den legger mogt worden geroijeerd, hunne goedkeuring, bij besluit van 22 Maart 1870, no. 39, aan het zooeven vermelde besluit van den gemeenteraad hebben onthouden;

dat vervolgens in Januarij 1871, na het in werking treden van het nieuwe reglement op de wegen en voetpaden van 1870, baron van Heemstra zich gewend heeft tot den gemeenteraad van Sassenheim, op grond dat de Teilingerlaan nooit geweest is een publieke weg en daarover nooit schouw is gevoerd, verzoekende, dat die laan van den legger mogt worden afgevoerd;

dat dit verzoek door den burgemeester is opgezonden aan het Provinciaal Bestuur en Ged. Staten, nà den gemeenteraad en den belanghebbende te hebben gehoord, bij

besluit van 28 Maart 1871, n^{0}. 32, hebben beslist, dat hunne vergadering bezwaar moest maken om de Teilingerlaan als publieken weg van den legger der wegen en voetpaden te doen afvoeren;

dat deze beide besluiten van Ged. Staten, blijkens de berigten van de burgemeesters der gemeenten, indertijd ter kennis van Baron van Heemstra zijn gebragt en dat daartegen door dezen geen beroep op Ons is gedaan

dat, nu de tijd bij de reglementen voor dat beroep bepaald sints jaren verstreken is, het punt bij die besluiten door Ged. Staten beslist niet meer in hooger beroep aan Onze beslissing kan worden onderworpen;

dat het ook niet aangaat eene nieuwe beslissing op het punt, dat de Teilingerlaan niet zou zijn een publieke weg, van Ged. Staten te vragen, ten einde eenen nieuwen termijn van beroep op Ons te openen;

dat wel voor den adressant is aangevoerd, dat Ged. Staten hunne bovenvermelde beslissingen van 1870 en 1871 hebben doen rusten op het feit, dat adressant destijds gebruik maakte van eene hem door den Koning verleende concessie tot tolheffing, welke thans is vervallen, zoodat de toestand nu is veranderd, maar dat, hoezeer die beslissingen zich ook op die tolheffing beroepen, de handhaving van de Teilingerlaan op de leggers daarbij gegrond wordt op het feit, dat die laan was liggende ten dienste van het algemeen, van de invoering van het vroegere reglement op de wegen en voetpaden af op den legger voorkwam en reeds als publieke weg bekend stond, toen de adressant daarvan eigenaar werd, zonder dat de vroegere eigenaar daartegen bezwaren had ingebragt;

dat dus volgens die beslissing de Teilingerlaan niet door de in 1868 door Ons toegestane tolheffing het karakter van publieken weg heeft verkregen en daarom het niet op nieuw aanvragen van vergunning tot tolheffing haar ook dat karakter, dat zij reeds vóór 1868 gehad heeft, niet heeft doen verliezen, zoodat hier inderdaad van geenen veranderden toestand spraak is;

dat voorts nog is beweerd, dat de vroegere beslissingen van Ged. Staten de vroeger bestaan hebbende leggers golden, terwijl nu bezwaar wordt ingediend tegen de nieuwe leggers, zooals zij in 1873 en 1874 zijn vastgesteld, waartegen alzoo een nieuw regt van tegenspraak openstaat;

dat echter die vernieuwing van de leggers in 1873 en 1874 een gevolg is geweest van het nieuwe reglement op de wegen en voetpaden, goedgekeurd bij Ons besluit van 21 Nov. 1870, n°. 16, hetwelk evenzeer als het vorige reglement alle wegen en voetpaden, liggende ten dienste van het algemeen, aan zijne bepalingen en aan plaatsing op de leggers onderwerpt en in welks art. 3, laatste lid, uitdrukkelijk is bepaald, dat de bij de invoering van het reglement reeds vastgestelde leggers van kracht blijven, doch zooveel noodig worden bijgewerkt; dat dus de overneming van de als publieken weg bij de vroegere beslissingen gehandhaafde Teilingerlaan op de nieuwe leggers niet beschouwd kan worden als eene nieuwe beslissing omtrent het publiek karakter van die laan, waartegen een nieuw verzet zou openstaan;

dat dus Ged. Staten des adressants verzoek teregt niet-ontvankelijk hebben verklaard;

Gezien het reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland, goedgekeurd bij

Ons besluit van 21 Nov. 1870, no. 16, afgekondigd in het *Provinciaal blad* van dat jaar no. 103;

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving der beslissing van Ged. Staten van Zuidholland van 8 Jan. 1878, no. 24, het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Potsdam, den 23 Augustus 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

Aan de orde is:

II. het beroep van *Burg. en Weth. van Leeuwarden tegen een besluit van Ged. Staten van Friesland, waarbij nadere voorwaarden zijn voorgeschreven voor het gebruik van het Aschland.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgende verslag uit:

Dit geschil van bestuur is ingevolge magtiging des Konings bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt op den 7 Mei jl.

Het staat in verband met een bestuursgeschil dat op voordragt van deze Afdeeling door den Koning werd beslist bij besluit van den 13 Sept. 1870.

Dr. A. Wartena en anderen, allen ingezetenen van de Schrans onder Huizum, verzochten aan Ged. Staten der provincie Friesland, dat zij de sluiting zouden bevelen van de verzameling van faecaliën en de fabrikagie van compost op het zoogenaamde Aschland aan de Potmarge onder Leeuwarden, en in ieder geval het nemen van zoodanige maatregelen zouden bevelen, als waardoor de inrigting zou ophouden schadelijk te zijn voor de gezondheid van adressanten en hunne gezinnen en gevaarlijk voor hunne roerende en onroerende have. Tot staving van dit verzoek wezen zij op de

navolgende feiten: dat uit den schoorsteen op het Aschland zich vonken en brandende bestanddeelen over de daken en in de goten der belendende woningen verspreiden; dat het op de bleeken aanwezige linnen aan het gevaar van verbranding en verschroeijing is blootgesteld; dat naar der adressanten overtuiging, de brand op 20 Mei 1876 der huizinge van A. Piquer in de Schrans, aan die oorzaak moet worden toegeschreven; dat dan ook de te Woudsend gevestigde brandwaarborg-maatschappij heeft geweigerd de afgebrande en weder opgebouwde perceelen in verzekering aan te nemen; dat de op het Aschland aanwezige schoorsteen des avonds onbeheerd wordt gelaten; dat de levensmiddelen in de kelders aan bederf onderhevig zijn, het regen- en drinkwater onbruikbaar wordt en de meubelen en het huisraad insgelijks door de nabijheid van het Aschland hebben te lijden; terwijl eindelijk de oprigting der verzamelplaats voor faecaliën en der fabricage van compost niet overeenkomstig de bepalingen van het Kon. besluit van 31 Jan. 1824 (*Stbl.* n°. 19) heeft plaats gehad en die inrigting bovendien in den laatsten tijd, speciaal na de wet van 2 Junij 1875, eene vrij aanzienlijke uitbreiding heeft ondergaan.

Burg. en Weth. van Leeuwarden, door Ged. Staten gehoord, beweerden dat de klagten van adressanten waren ongegrond; dat de gezondheid der ambtenaren en werklieden van het Aschland en die der omwonende personen niet door de inrigting werd benadeeld; dat de bedoelde brand was ontstaan in de werkplaats van A. Piquer; dat het linnen was verkoold, zoodat aan geene verschroeijing door neergevallen vonken kon worden gedacht; dat bovendien na den brand de schoorsteen van een hecht traliewerk is voorzien.

Ten aanzien van de legaliteit der inrigting merkten zij op, dat in 1870 de inrigting eene verbetering heeft ondergaan, overeenkomstig de voorschriften van het geneeskundig Staatstoezigt, met inachtneming van alle wettelijke voorschriften en zonder verzet van de naburen, die ter vergadering waar klagten konden worden ingebragt opkwamen; dat na de invoering der wet van 2 Junij 1875 geene verandering is gemaakt of uitbreiding gegeven aan het Aschland; dat de adressanten moesten worden verklaard niet-ontvankelijk in hun verzoek tot sluiting van het Aschland en dat hun moest worden te kennen gegeven, dat zij zich betreffende het nemen van maatregelen tot voorkoming van schade, eigenlijk moesten wenden tot het gemeentebestuur van Leeuwarden.

Burg. en Weth. van Leeuwarderadeel, mede gehoord, stemden in met de klagten van adressanten.

De adjunct-inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt gaf, met referte aan een advies door hem den 10 Maart 1869 uitgebragt, hoofdzakelijk te kennen, dat, terwijl de gegevens voor eene ziekte-statistiek hem ontbreken, de sterfte-statistiek voor de buurt of bebouwde kom de Schrans zeer gunstig is, 't geen echter waarschijnlijk zoowel aan de omstandigheid dat de bewoners van de Schrans tot de gegoede, althans niet tot de behoeftige ingezetenen behooren, als aan de overigens ruime omgeving en frissche lucht moet worden toegeschreven; dat, zoo de bewoners van de Schrans over schadelijke uitwasemingen en doorsijpelingen in den bodem hebben te klagen, dit in de eerste plaats moet worden geweten aan de achter hunne huizen aanwezige faecaalsloot, waarin ongehinderd de privaten uitloozen; dat het echter steeds mogelijk blijft,

dat het Aschland een nadeeligen invloed uitoefent en daarom maatregelen van voorzorg nooit overbodig moeten worden geacht. Ten slotte adviseerde hij tot het plaatsen van eene ondoorzigtige schutting langs den zoom van het Aschland, voor zoover dit langs de erven van de Schrans is gelegen en daarvan door eene opvaart uit de Potmarge is gescheiden; tot het optrekken van den schoorsteen tot zoodanige hoogte, dat de rook boven de nabijgelegen gebouwen dien schoorsteen verlaat en tot het voortdurend gebruik maken van overdekte goten, ruime kokers, trechters of buizen tot verplaatsing onder anderen van de ier uit de putten naar de schepen.

De heer hoofdingenieur van den provincialen Waterstaat, insgelijks gehoord, was van oordeel, dat de zamenstelling der mestkuilen of loodsen te wenschen overlaat en eene halfsteensbestrating op den bodem en tegen de zijwanden onvoldoende is, te meer indien men in aanmerking neemt, dat een der mestkuilen op één punt slechts 75 cM. van het vaarwater de Potmarge verwijderd is; dat de inrigting van den oven gebrekkig is, aangezien de rookopening zich onmiddellijk boven het vuur bevindt, de onverbrande deelen met groote snelheid door het vernaauwde bovendeel van den schoorsteen opgetrokken worden en gloeijend in de nabijheid neervallen, terwijl ter vermijding van het hieruit ontstaande gevaar het boveneind des schoorsteens thans van een netwerk is voorzien; dat verhooging van den schoorsteen zonder verandering van den vuurhaard slechts kan strekken tot verplaatsing van het grootere brandgevaar, aangezien dan de trekkracht grooter wordt en de hoeveelheid onverbrande stoffen zal toenemen; dat ook, afgescheiden van de geringe grootte der putten en de omstandigheid dat er zich niet meer dan twee ierputten bevinden, waardoor de overlading in de schepen te dikwijls moet plaats hebben, de afvoer van de ier, die thans door open goten geschiedt, verbetering zou behooren te ondergaan; dat het omgeven van het geheele terrein door eene goed gesloten schutting geene of slechts zeer geringe gunstige gevolgen zou hebben, aangezien de meeste bewoners van de Schrans op hunne erven reeds zoodanige afscheiding hebben en desniettegenstaande van den neerslaanden rook en den stank alle lasten ook in de benedenvertrekken ondervinden. Ten slotte adviseerde hij *a.* tot vervanging van de halfsteensbestrating in zand op den bodem en tegen de zijwanden van de mestkuilen door metselwerk, minstens ter dikte van één steen van de beste soort in sterke tras of cementmortel en afgedekt door eene laag portland-cement, minstens dik 1 cM.; *b.* tot verandering van den bestaanden oven en schoorsteen en vervanging daarvan door eene zoodanige inrigting, dat de onverbrande stoffen, alvorens den schoorsteen te bereiken, in een daarvoor bestemden aschkuil nedervallen, en *c.* tot vermeerdering van het getal der putten met zoovele, als noodig zal blijken te zijn tot berging van de ier ook bij gesloten water en tijdelijke onmogelijkheid van afvoer; tot afleiding van de uit de ierputten opgepompte vloeistoffen in de schepen door gesloten buizen of goten, in daaraan passende goed gesloten luiken op de schepen.

Bij besluit van den 10 Jan. jl. hebben Ged. Staten bevolen, dat de verbeteringen door den hoofdingenieur aangegeven en hiervoor omschreven zullen worden bewerkstelligd; welke verbeteringen als voorwaarde voor het voortdurend gebruik der aschplaats worden opgelegd en daaraan verbonden.

Ged. Staten overwogen daarbij, dat de aschplaats valt in de termen van de wet

van 2 Junij 1875, art. 2, VII, evenzeer als zij viel onder de bepaling van het Kon. besluit van 31 Jan. 1824; dat het Aschland reeds sedert ruim 200 jaren heeft bestaan en bij 's Konings besluit van 13 Sept. 1870, nº. 15, als eene wettig bestaande inrigting is erkend; dat bij art. 29 der wet van 2 Junij 1875 op de vóór dien tijd wettig tot stand gekomen inrigtingen art. 17 der wet van toepassing is verklaard, zoodat daaraan steeds nieuwe voorwaarden kunnen worden opgelegd, indien de ondervinding de noodzakelijkheid daarvan aantoonen mogt; dat de wet van 1875 de bevoegdheid tot het verleenen van concessiën opdraagt aan de gemeentebesturen, behoudens o. a. het geval dat eene bij die wet bedoelde inrigting door het bestuur eener gemeente wordt in stand gehouden, in welk geval de zaak behoort tot de competentie van Ged. Staten, die alsdan hebben te verrigten wat op den weg van het gemeentebestuur zou liggen, bijaldien de inrigting door particulieren werd beheerd; dat alzoo het collegie van Ged. Staten bevoegd was om van de zaak kennis te nemen.

Verder overwogen Ged. Staten nog, dat uit de instructie der zaak en een ingesteld plaatselijk onderzoek gebleken was, dat de inrigting te wenschen overliet; dat eene verplaatsing goed en nuttig zou kunnen zijn, maar dat die krachtens de wet niet kan worden bevolen; dat wel de sluiting kan worden bevolen bij onwettig bestaan en misschien ook indien de opgelegde voorwaarden niet worden nagekomen; maar dat hier noch van 't een noch van het ander questie is; dat, afgescheiden van de wenschelijkheid der verplaatsing, de ondervinding ten aanzien van het bestaand Aschland in ieder geval, ook blijkens de adviezen van de beide geraadpleegde deskundigen, de noodzakelijkheid van het opleggen van nieuwe voorwaarden heeft aangetoond; dat, al moet de hinder van den stank, waarover door de bewoners van de Schrans en van die van sommige gedeelten der gemeente Leeuwarden wordt geklaagd, voor een deel aan de nabijgelegen strookartonfabriek van den heer Kuipers worden toegeschreven, het gevaar voor brand en de schade voor de gezondheid door het bederf van den bodem in die mate aanwezig zijn, dat ter voorkoming van dat gevaar de maatregelen worden bevolen, door den provincialen hoofdingenieur opgegeven, op één punt overeenkomende met de zienswijze van den adjunct-inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt.

Van dit besluit zijn Burg. en Weth. bij ongedagteekend en ongemotiveerd adres bij den Koning in beroep gekomen. Het adres is blijkens het daarop geplaatst exhibitum bij het kabinet des Konings ingekomen den 13 Febr. jl.

Op den 4 April hebben Burg. en Weth. aan den Koning ingezonden eene uitvoerige memorie tot staving van het beroep.

In die memorie wordt in de eerste plaats beweerd, dat Ged. Staten onbevoegd waren om ten deze voorwaarden op te leggen; dat volgens letter en geest der wet van 2 Junij 1875, zij geene competentie hoegenaamd hadden om zich in te laten met het Aschland of daaromtrent bevelen te geven aan appellanten.

Na de vermelding dat het Aschland reeds sedert 1686 bestaat, en na te hebben vooropgesteld dat het viel onder de toepassing van het Kon. besluit van 1824 en nu nog valt onder de toepassing der wet van 2 Junij 1875, zeggen appellanten in hunne memorie ten aanzien van de hiervoor vermelde bewering, dat, al moge de omstandigheid, dat de wetgever in art. 17 spreekt van het bestuur „dat de vergunning geeft", terwijl in de artt. 20 en 30 gesproken wordt van het bestuur „dat de vergunning

gegeven heeft", de bedoeling bij oppervlakkige beschouwing eenigzins duister doen schijnen, de strekking van art. 29 geene andere interpretatie toelaat, dan die welke in het Kon. besluit van 28 Jan. 1876 is aangenomen; dat toch art. 17, ten gevolge van de overgangsbepaling in art. 29, op twee verschillende rubrieken van inrigtingen toepasselijk is, nl. op de zoodanige die na de invoering der wet en op die welke onder de vroegere wetgeving concessie hebben erlangd; dat ten opzigte van de eerstbedoelde rubriek de uitdrukkingen "bestuur dat de vergunning geeft" en "bestuur dat de vergunning gegeven heeft", volkomen dezelfde beteekenis zouden hebben en alzoo geen twijfel mogelijk zijn welk bestuur tot het opleggen van nieuwe voorwaarden bevoegd ware; doch dat, al zou met betrekking tot de andere rubriek het artikel duidelijker en grammaticaal juister geredigeerd zijn indien de verleden tijd ware gebezigd, toch geene andere beteekenis aan de uitdrukking kan worden toegekend, dan die van "het bestuur dat vroeger de vergunning gegeven heeft", om de eenvoudige reden dat bij inrigtingen, die vóór de invoering der wet bestonden, van geene *te geven* vergunning tot oprigting sprake is en dus alleen het bestuur dat vroeger die vergunning gaf *kan* bedoeld zijn; dat de wet van 2 Junij 1875, regelende het toezigt bij het oprigten van inrigtingen welke gevaar enz. kunnen veroorzaken, blijkens dit intitulé en de daarmede overeenkomende bewoordingen van art. 1, bestemd is om voor de toekomst regelen te stellen, geenszins om verleende concessiën krachteloos te maken;

dat wat dan ook die wet bepalen moge omtrent de vergunning tot oprigting van geheel gelijksoortige inrigtingen, die welke reeds bestonden die nadere vergunning niet noodig hebben en het opleggen van nieuwe voorwaarden derhalve ook het werk is van het bestuur, dat vroeger die vergunning gaf, zooals teregt bij het bovenaangehaald Kon. besluit is beslist.

Ten aanzien van den geest der wet zeggen appellanten in de memorie, dat de wet van 2 Junij 1875 uit de natuur der zaak bestemd is voor inrigtingen, die onder hare werking zullen worden opgerigt; dat die wet zoo min mogelijk moet terug werken op inrigtingen die reeds bestonden toen de wet werd uitgevaardigd; dat de laatstbedoelde inrigtingen moeten onderworpen blijven aan het gezag hetwelk oorspronkelijk de concessie verleende en dat eigenaardig tot beoordeeling van de noodzakelijkheid tot het opleggen van nieuwe voorwaarden geroepen schijnt.

In de tweede plaats beweren appellanten dat de opgelegde voorwaarden onnoodig en zeer bezwarend zijn en dat de motieven, door Ged. Staten voor het opleggen dier voorwaarden aangevoerd, niet juist zijn; dat toch niet is bewezen, dat het Aschland schadelijk is voor de openbare gezondheid, daar toch uit het rapport van den adjunct-inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt blijkt, dat het sterftecijfer in den omtrek van het Aschland, niet ongunstiger is dan elders in Leeuwarden; dat brandgevaar, door vonken uit den schoorsteen te veroorzaken, niet bestaan kan, omdat de schoorsteen eene hoogte heeft van 13.80 M. en met een rooster gedekt is; dat die schoorsteen alzoo geen grooter gevaar oplevert, ja minder, dan de schoorsteenen van bakkerijen, smederijen, enz.;

dat de voorwaarde betreffende bekleeding van bodem en wanden met metselwerk groote kosten zal veroorzaken en is opgelegd zonder een voorafgaand grondig deskundig

onderzoek; dat er een dikke leemlaag ligt in het Aschland, die het doordringen van het water belet; dat bovendien aan de zijde der woonhuizen een vaarwater is en dat het Aschland van de woningen is gescheiden door een uit cement gemetselden walmuur. Appellanten verklaren ten slotte bereid te zijn om zich te onderwerpen aan het onder *b.* en *c.* omschrevene.

Ged. Staten, in wier handen dit adres is gesteld ten fine van consideratiën en advies, hebben bij hun ambtsberigt van 18 April jl. ten aanzien van hunne bevoegdheid gezegd: Het Kon. besluit van 31 Jan. 1824 kende in de artt. 1, 2 en 3 de bevoegdheid tot het verleenen van concessie naar gelang van de onderscheidene soorten der inrigtingen toe, hetzij aan den Koning, hetzij aan Ged. Staten, hetzij aan het gemeentebestuur. Dit onderscheid werd door de wet van 2 Junij 1875 opgeheven. De autoriteit die onder gewone omstandigheid, nl. wanneer het inrigtingen van particuliere personen of vereenigingen geldt, tot het verleenen van concessie is aangewezen, is thans volgens art. 1 der wet het gemeentebestuur. Maar die wet voorzag bovendien in eene leemte die de ondervinding had doen kennen, in het geval namelijk, dat eene publieke autoriteit aan zich zelve concessie zou moeten verleenen. Volgens art. 27 wordt, waar het een gemeentebestuur geldt, de vergunning van Ged. Staten gevorderd.

Verder zeggen Ged. Staten, dat de Kon. besluiten van 28 Jan. 1846 (*Stbl.* n°. 35) en van 3 Aug. 1876 (*Stbl.* n°. 167) hier niet kunnen worden ingeroepen, omdat die besluiten in verband staan met de verschillende categoriën hiervoor vermeld, die onder de werking van het besluit van 1824 bestonden, en dat zij dienden om te voorkomen dat door een gemeentebestuur nieuwe voorwaarden zouden opgelegd worden, wanneer de oorspronkelijke concessie verleend was door den Koning of door Gedep. Staten.

Nog merken Ged. Staten op, dat gezegd art. 27, opgenomen in de uitzonderingen en overgangsbepalingen, aan art. 1 derogeert; en dat mitsdien al de bevoegdheden, die de wet in het algemeen aan de gemeentebesturen toekent, daarbij worden toegekend aan den Koning of aan Ged. Staten, ten aanzien van de inrigtingen in art. 27 bedoeld.

Ten slotte wijzen Ged. Staten er op, dat in het systeem van appellanten het vreemd verschijnsel zich zou voordoen, dat een gemeentebestuur, bij gebleken noodzakelijkheid, aan zich zelven voorwaarden zou moeten opleggen.

Eindelijk wordt in het ambtsberigt nog gezegd, dat verplaatsing van het aschveld het eenig afdoend middel is om alle bezwaren die er tegen zijn ingebragt op te heffen; maar dat niet kan worden ontkend, dat die verplaatsing zeer moeijelijk en zeer kostbaar zijn zou; dat sluiting van het Aschland niet kan worden bevolen, omdat die inrigting wettig bestaat en er geen sprake is van overtreding van opgelegde voorwaarden.

Ter verdediging van hun besluit ten aanzien van de noodzakelijkheid en van de doelmatigheid der opgelegde voorwaarden, beroepen Ged. Staten zich op de hiervoor vermelde uitvoerige rapporten van deskundigen. Zij geven ten slotte nog op, dat eene commissie uit hun midden het Aschland heeft bezocht en bij die gelegenheid heeft ontwaard dat het vocht en het water door den bodem heendringt.

Bij de Afdeeling is nog ingekomen eene uitvoerige memorie van Dr. A. Wartena

en anderen, waarbij zij nog nader toelichten hun verzoek tot sluiting van het Aschland.

De heer Mr. A. P. Th. Eyssell treedt als gemagtigde voor het gemeentebestuur van Leeuwarden op en licht het beroep toe.

III. het beroep van *het R. K. parochiaal kerkbestuur van Rijsenburg tegen een besluit van Ged. Staten van Utrecht, waarbij vergunning is geweigerd om te bouwen op de begraafplaats.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgend verslag uit:

Uit de behandeling van drie vroegere appellen op den Koning, door het R. K. parochiaal kerkbestuur van Rijsenburg ingesteld, is het aan deze Afdeeling bekend, wat het kerkbestuur beoogt. Er bestaat eene niet tegengesproken behoefte tot vergrooting van het kerkgebouw te Rijsenburg. Men verlangt die kerk te vergrooten in plaats van een nieuw gebouw te stichten, omdat de fondsen tot onderhoud van de kerk, tot bezoldiging van den pastoor en tot voorziening in den nood van de armen der parochie, door den patroon in der tijd vermaakt, aan het voortdurend bestaan der tegenwoordige kerk verbonden zijn. Maar die kerk ligt op- of liever is van alle zijden (behalve aan de voorzijde welke grenst aan den openbaren weg) omgeven door de begraafplaats die, ofschoon niet overal gebruikt meer wordende, niet gedeeltelijk is gesloten verklaard. Om tot het beoogde doel te geraken, heeft het gemeld bestuur verschillende pogingen reeds aangewend. Ik verwijs daaromtrent naar de volgende Kon. besluiten op voordragt dezer Afdeeling genomen: 1°. 't besluit van 18 Aug. 1875, n°. 8, (bij Belinfante XV, 445), waarbij het toen ingesteld beroep werd niet-ontvankelijk verklaard; 2o. dat van 12 Mei 1876, no. 69, (Belinfante XVI, 170), waarbij zijn beroep is ongegrond verklaard, en dat thans verdient te worden vergeleken; terwijl eindelijk 3o. op zijn beroep tegen de van den burgemeester ondervonden weigering van verlof tot ruiming van graven op een gedeelte van het kerkhof, bij Kon. besluit van 2 Junij 1877, n°. 7, (Belinfante XVII, 273) is verstaan dat voor het ruimen van graven, als hier werd bedoeld, volgens de begrafeniswet, en speciaal ingevolge art. 23, geene vergunning wordt vereischt, noch van den burgemeester, noch van eenige andere autoriteit.

Thans komt bij deze Afdeeling in behandeling een vierde beroep van dat kerkbestuur op den Koning, onder de volgende omstandigheden: Bij adres van 8 Jan. jl. gaf het aan Ged. Staten van Utrecht te kennen, dat het eenige middel om de noodige ruimte tot uitbouwing der kerk te bekomen, was aangewend, nl. door krachtens art. 23 der wet van 1869 uit een gedeelte der begraafplaats de weinige daar aanwezige overblijfselen van lijken en kisten te doen wegruimen en dat ontruimde gedeelte door een rasterwerk van het overige te doen afscheiden, zoodat het geruimde deel het karakter van begraafplaats verloren heeft; dat het nu, wegens het verbod van art. 16 der wet, om gebouwen op te rigten binnen 50 M. afstand van eene begraafplaats,

tenzij met verlof van Ged. Staten, aan dit collegie vergunning verzocht om de kerk op den aangegeven voet uit te bouwen.

Ged. Staten wonnen de berigten in van Burg. en Weth. van Rijsenburg en van den prov. inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt, die gunstig adviseerden, de laatste vooral uit een hygienisch oogpunt, daar de nu al te beperkte ruimte der kerk voor de ongeveer 500 personen, die er somtijds gebruik van maken, voor de gezondheid der kerkgangers nadeelig is. Ged. Staten verklaarden echter, bij beschikking van 2 Mei jl., het aan hen gerigt verzoek niet vatbaar voor eene gunstige beschikking, en wèl op deze gronden: „dat de begrafeniswet in art. 25 het roeren eener gesloten begraafplaats gedurende 10 jaren onvoorwaardelijk, en na dien tijd, gedurende 30 jaren na de sluiting, voorwaardelijk verbiedt; dat het laatstgemeld verbod geacht moet worden evenzeer te gelden voor eene begraafplaats, welke niet meer gebruikt wordt, al moge die niet formeel gesloten zijn verklaard; dat toch volgens 's Konings besluit van 12 Mei 1876 (op 't appel van hetzelfde kerkbestuur gewezen) zoo min *op* eene niet gesloten begraafplaats als binnen zekeren afstand van eene zoodanige begraafplaats mag gebouwd worden, zooals duidelijk blijkt uit de uitzondering, bij art. 16 der wet „gemaakt voor zekere soorten van gebouwen, welke tot de begraafplaats zelve behooren”; dat het tot den bouw bestemde gedeelte der begraafplaats het karakter van begraafplaats in den zin der wet niet heeft verloren ten gevolge van de verklaring van het kerkbestuur, dat daaruit de overblijfselen van lijken en kisten zijn weggeruimd; dat Ged. Staten door het verleenen van vergunning tot bouwen op de begraafplaats daar, waar, gelijk in het onderhavig geval, de voor de fundering uit te graven plaats werkelijk tot begraven is gebruikt geweest, zouden handelen in strijd met het beginsel en de bepalingen der wet, en met de aangehaalde zinsnede uit 's Konings besluit van 12 Mei 1876, n°. 69.

Daartegen nu is gerigt het beroep, door 't kerkbestuur ingesteld bij adres aan den Koning van 28 Mei ll. Daarin wordt, na uiteenzetting van het verlangde en van de feiten, het volgende beweerd: dat door een Kon. besluit vroeger is uitgemaakt, dat art. 16 der wet op de begrafenissen ook slaat op 't bouwen *op* eene begraafplaats; dat echter uit de zaak van den kerkbouw te Pannerden zou zijn gebleken, dat een gedeelte der begraafplaats, waarin zich geene lijken of kisten meer bevinden, niet meer als begraafplaats moet worden beschouwd; dat het voor den bouw benoodigde deel van het terrein in dien staat verkeert, en reeds sedert Nov. 1872 door het in gebruik stellen van het nieuw aangelegd kerkhof aan de bestemming van begraafplaats is onttrokken; dat, nu art. 16 al. 3 moet worden geacht ook te slaan op 't bouwen *op* eene begraafplaats, Ged. Staten daartoe vergunning hadden *kunnen* geven, en dat dit te duidelijker is, omdat ook bij besluit van 12 Mei 1876 is aangenomen dat de Rijsenburgsche begraafplaats *niet* als gesloten moet beschouwd worden, en dus onderworp en is aan art. 16 al. 3, niet aan art. 25 der wet van 1869, waarop het besluit van 2 Mei gegrond is.”

Ged. Staten, door den Minister op dat adres gehoord, geven te kennen, dat, huns oordeels, het kerkbestuur, om eenmaal tot zijn doel te geraken, beginnen moet, om volgens art. 24 der wet de begraafplaats, of een deel daarvan, door het gemeentebestuur te doen sluiten. Zij voegen er bij, dat de wegruiming van lijken en kisten

op een deel van deze begraafplaats plaats had zonder vergunning van het gemeentebestuur.

Uit eene door het kerkbestuur aan deze Afdeeling toegezonden memorie blijkt, dat die laatste opmerking (rakende eene daad, welke gewettigd is door 's Konings besluit van 2 Junij 1877) Ged. Staten bij 't kerkbestuur in verdenking brengt, dat zij eene voortdurend ongunstige gezindheid voor het beoogde doel aan den dag leggen; dat de regtmatigheid daarvan door 't gemeentebestuur en het geneeskundig Staatstoezigt wordt erkend. Uit eene overgelegde opgave van den pastoor Verheul blijkt, dat het getal der kerkgangers wel over de 500 personen kan bedragen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Een-en-dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 11 *September* 1878

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. K. A. Meeussen,
Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendaris: Mr. L. P. Op den Hooff.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 30 Augustus 1878, n°. 18, houdende beschikking op een adres van *de commissie van beheer over de verbeterde wegen onder de gemeenten de Lier, Maasland, Hof van Delft en Vlaardinger-Ambacht, in beroep komende tegen een besluit van Gedep. Staten van Zuidholland van* 18/24 *Dec.* 1877, *no.* 32, *tot wijziging van den legger der wegen en voetpaden in de gemeente de Lier.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 353).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op een adres van de commissie van beheer over de verbeterde wegen onder de gemeenten de Lier, Maasland, Hof van Delft en Vlaardinger-Ambacht, in beroep komende tegen het besluit van Ged. Staten van Zuidholland van 18/24 Dec. 1877, n°. 32, tot wijziging van den legger der wegen en voetpaden in de gemeente de Lier.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 14 Aug. 1878, n°. 11;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 23 Aug. 1878, Litt. L, afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat op den genoemden legger voorkomt de Hoefweg met aanwijzing van de appellante als eigenaresse, onderhoudspligtige en beheer voerende, en in dien weg o. a. eene steenen brug met houten leuningen, waarvan als eigenaren en onderhoudpligtigen zijn aangewezen de tijdelijke eigenaren van de woningen in den Zuidhoefpolder en daarbij behoorende landen en als belast met het beheer vermeld staat: het hoogheemraadschap van Delfland;

dat dijkgraaf en hoogheemraden aan Ged. Staten hebben verzocht dat de legger op dit laatste punt mogt worden gewijzigd omdat het hoogheemraadschap krachtens de bestaande reglementen alleen beheer voert over waterkeerende en waterloozende werken en zijn beheer van bruggen zich niet verder uitstrekt dan tot de zoodanige waarvan de eigendom aan het hoogheemraadschap zelf behoort; dat Ged. Staten hebben aangenomen dat Delflands bestuur zich nooit met het beheer dier brug heeft ingelaten en er geen regtsgrond was aangevoerd op welken het tot dat beheer verpligt zou kunnen worden geacht; dat het beheer over de brug uit den aard der zaak behoort bij den eigenaar en den beheerder van den weg zonder wiens vergunning de doorsnijding van dezen en het leggen der brug niet heeft kunnen geschieden; dat eigendom en beheer van den weg steeds zijn geweest bij den ambachtsheer van de Lier totdat die in 1859 op de appellerende commissie zijn overgedragen, en dat met den eigendom en het beheer van den weg ook het beheer van de brug als daaraan verbonden op die commissie is overgegaan; op alle welke gronden Ged. Staten bij hun bovenvermeld besluit hebben beslist, dat op den legger in kolom 9 „beheer" ten aanzien van de bedoelde brug ten onregte vermeld staat het hoogheemraadschap van Delfland en aldaar vermeld moet worden dezelfde commissie van beheer bij welke het beheer en onderhoud des wegs is in hoedanigheid van gemagtigde van gezegde gemeenten;

dat bedoelde commissie, van die beslissing in beroep gekomen, verzocht dat deze moge vernietigd worden, te dien effecte dat de op den legger voorkomende vermelding worde gehandhaafd, in allen gevalle bij noodig geoordeelde wijziging, dit geschiede in dezer voege dat zij zelve buiten aanmerking blijve;

dat dus in deze te beslissen valt wie als beheerder van de bedoelde brug op den legger behoort te worden geplaatst, dat is, wie tegenover het openbaar gezag, hetwelk met het toezigt door het reglement op de wegen en voetpaden belast is, verantwoordelijk is voor het onderhoud dier brug;

dat uit de besluiten van hoogheemraden van Delfland van 22 Oct. 1654 en 7 Maart 1658 blijkt, dat de heer van Piershil indertijd met toestemming van hoogheemraden een vaart gegraven heeft uit zeker buitenwater, ten einde met schuiten te kunnen komen tot aan zijne woning en die van zijne buren, met wie hij daarover had gecontracteerd; dat hij om zulks te kunnen doen den Hoefweg heeft doorgegraven en de daardoor verbroken verbinding der beide deelen van dien weg heeft hersteld door eene steenen heul of brug; dat later die sloot of vaart op last van hoogheemraden

is verbreed en doorgetrokken ten behoeve der afwatering van het omliggende land, terwijl aan de regtverkrijgenden van den heer van Piershil is toegestaan door afsluiting van hun gedeelte van dat water de scheepvaart van alle anderen dan wie zij vergunning gaven te beletten;

dat de brug, gemaakt op kosten van hen voor wier rekening de oorspronkelijke invaart is gegraven, voortdurend door hen is onderhouden, zooals nog de legger hunne regtverkrijgenden als eigenaren en onderhoudspligtigen aanwijst;

dat het volstrekt niet blijkt, dat deze onderhoudspligtigen de taak om het onderhoud voor hunne rekening te bewerkstelligen aan iemand anders hebben opgedragen en dus geacht moet worden de brug in eigen beheer te hebben gehouden;

dat ook uit de toestemming, blijkens het besluit van 7 Maart 1658 voor het doorgraven van den Hoefweg en het leggen der brug door hoogheemraden verleend, niet kan worden afgeleid dat deze zich ook met het beheer over de brug zouden hebben belast of op zich zouden hebben genomen die brug door de eigenaren te doen onderhouden, terwijl integendeel hoogheemraden bepaaldelijk ontkennen ooit dat beheer te hebben gevoerd;

dat al heeft de doorgraving van den weg, zooals Ged. Staten stellen, niet kunnen plaats hebben zonder vergunning van den ambachtsheer als eigenaar, ook daarin niet zou zijn opgesloten dat het beheer der brug door hem zou zijn aanvaard, waartoe te minder aanleiding bestond, omdat hij juist als ambachtsheer bevoegd was op het behoorlijk onderhoud toezigt te oefenen;

dat dan ook bij de opheffing der ambachten van Delfland deze brug niet is gerekend onder de werken bij het ambacht van de Lier in beheer zijnde, en niet voorkomt op de staten der werken opgenomen in het *Prov. blad* van Zuidholland 1857, n°. 114;

dat echter, wat ook moge worden aangevoerd voor de wenschelijkheid dat het beheer der brug toekome aan den eigenaar en beheerder van den weg waarin zij gelegen is, in dit geval dat beheer toch niet aan de commissie van beheer, appellant in deze, kan worden opgelegd;

dat toch de band tusschen de 4 gemeentebesturen, voor welke die commissie van beheer optreedt, is het gemeenschappelijk besluit in Aug. 1858 door de gemeenteraden genomen, waarbij deze het onderhoud der wegen begrepen in het plan van verbetering waarvan de aanbesteding door of namens de commissie van beheer over die wegen op den 6 en 11 Julij te voren had plaats gehad, voor rekening hunner gemeenten nemen en zich wederkeerig verbinden tot het voortdurend onderhoud der verbeterde wegen, met dien verstande dat elke gemeente in de kosten van het onderhoud zal contribueren in evenredigheid van het getal strekkende ellen dat de verbeterde wegen over haar grondgebied loopen;

dat dit besluit dus uitsluitend betreft de wegen wier onderhoud ten laste der vier gemeenten is en van het beheer van eene brug aan anderen toebehoorende en die door anderen moet worden onderhouden, daar geen sprake is;

dat de commissie van beheer over die verbeterde wegen door de vier gemeentebesturen benoemd, geene andere taak heeft dan die haar door die besturen gemeenschappelijk is opgedragen, en dat andere of verdere verpligtingen haar door niemand dan die besturen kunnen worden opgelegd;

dat alzoo, daar niet gebleken is dat het beheer over de bedoelde brug ooit door eenig bestuur of collegie is gevoerd, de eigenaren en onderhoudspligtigen zelven als beheerders en dus voor het onderhoud jegens het gezag door het reglement met het toezigt belast verantwoordelijk moeten worden beschouwd;

Gezien het reglement op de wegen en voetpaden in de provincie Zuidholland, goedgekeurd bij Ons besluit van 21 Nov. 1876, n°. 16 (*Prov. blad* van dat jaar n°. 103);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Ged. Staten van Zuidholland van 18/24 Dec. 1877, n°. 32, te beslissen, dat op den legger der wegen en voetpaden onder de gemeente de Lier in kolom 9 »beheer« ten aanzien van de brug *b* als kunstwerk in den weg, volgnummer 1, ten onregte vermeld staat het hoogheemraadschap Delfland, aldaar vermeld moeten worden de tijdelijke eigenaren van de woningen in den Zuidhoefpolder en daarbij behoorende landen, in de 7e en 8e kolom als eigenaren en onderhoudspligtigen der brug aangewezen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 30 Augustus 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is

II. het beroep van *J. van Vliet, te Harmelen, van een besluit van Burg. en Weth., waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting van een stoomwerktuig te behoeve van zijn bedrijf van kaasvatendraaijer.*

De *Staatsraad* MEEUSSEN brengt het volgend verslag uit:

Dit geschil van bestuur is op den 5 Julij jl., ingevolge magtiging des Konings, bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt.

Johannes van Vliet, kaasvatendraaijer, wonende te Harmelen, provincie Utrecht wendde zich in de maand Maart jl. tot het gemeentebestuur van Harmelen, om vergunning te erlangen tot het plaatsen van een stoomwerktuig van drie paardenkrachten in een door hem te bouwen schuur op zijn perceel bouwland sectie E, no. 305, om daarmede in werking te brengen een of twee draaibanken voor de vervaardiging van kaasvaten.

Tegen de inwilliging van dit verzoek heeft Cornelis van der Grift, rietdekker te Harmelen, bij Burg. en Weth., op de vergadering, naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95) belegd, mondeling bezwaar ingebragt, hierop neerkomende, dat het stoomwerktuig zou geplaatst worden op geringen afstand van zijne rietschelf, die alligt door het verspreiden van vonken in brand zou kunnen geraken, en dat de brandwaarborgmaatschappij bij het verleenen der vergunning zijn rietschelf welligt niet meer tegen brandschade zou willen verzekeren.

Bij Burg. en Weth. kwam ook nog in een bezwaarschrift van den heer G. A. Buddingh, alsmede ook nog een bezwaarschrift van Martinus Dongelman, akkerbouwer te Harmelen. In eerstgemeld bezwaarschrift wordt gezegd, dat Vrouwe van Beusichem, douairière Caan, wier landerijen, in de nabijheid van het te plaatsen stoomwerktuig gelegen, door den heer Buddingh als administrateur worden beheerd, geen bezwaar had tegen het gedaan verzoek, maar dat hij, Buddingh, er op moest wijzen in het belang der veiligheid van het gebruik van den in de nabijheid gelegen weg, dat de plaatsing van de stoommachine strijdig zijn zou met art. 39 van het reglement op het onderhoud en gebruik der wegen in de provincie Utrecht, daar het stoomwerktuig binnen den afstand van 6 meters van den Rijksstraatweg zou komen te staan en ongelukken kan veroorzaken aan voorbijkomende rijtuigen, door het schrikken der paarden. Voorts komt daarin voor, dat genoemde Buddingh, als agent van de Utrechtsche Algemeene Onderlinge Brandwaarborgmaatschappij, ook tegen het verzoek bezwaar had, omdat de panden van M. Dongelman en de rietschelf van C. van der Grift gevaar loopen van verbranding.

De heer Buddingh heeft bij zijn bezwaarschrift overgelegd eene missive van den directeur van bedoelde maatschappij, waarin de wensch wordt te kennen gegeven dat de vergunning niet zal worden verleend en reserve gemaakt om bij verleening der concessie de waarborgpremie te verhoogen, of het verzekeringscontract te doen ophouden.

In het tweede bezwaarschrift wordt gezegd, dat hij, M. Dongelman, in zijne broodwinning zal worden benadeeld, omdat de landbouwers, die zich thans telkens met hunne paarden op zijn erf moeten bevinden, uit vrees voor het schrikken der paarden, hem zullen passeren en zich bij anderen vervoegen. Voorts wordt in dat bezwaarschrift ook gewezen op den eisch die door de brandwaarborgmaatschappij bij het verleenen der concessie tot verhooging der premie zal worden gedaan en ook nog op de omstandigheid dat de maatschappij dan welligt de verzekering zal opzeggen.

Bij besluit van 1 April jl. hebben Burg. en Weth. het verzoek afgewezen, op grond, dat de geopperde bezwaren vooral berusten op het gevaar van brand, met het oog op de rietendaken, hooi- en rietschelven welke zich in de nabijheid der plaats van oprigting bevinden; dat die bezwaren van dien aard zijn, dat de gevraagde vergunning, zonder tekortdoening aan de regten van derden en wel met name der

reclamanten, d. i. dergenen die bezwaren hebben ingeleverd, niet kan worden verleend.

Van dit besluit is de adressant op den 14 April jl. bij den Koning gekomen in beroep. In zijn adres zegt hij, na mededeeling der feiten, van meening te zijn dat de ingebragte bezwaren van brandgevaar en van het schrikken der paarden ongegrond zijn; dat, wat het laatste gevaar betreft, het niet kan ontstaan door de werking van het stoomwerktuig, omdat die bijna niet hoorbaar is.

Ged. Staten der provincie Utrecht, in wier handen dit adres is gesteld ten fine van consideratie en advies, hebben daarover gehoord Burg. en Weth. van Harmelen, die op den 19 April jl. berigtten, dat zij bleven volharden bij de gronden waarop hun afwijzend besluit berustte.

Genoemde Staten hebben ook nog ingewonnen het advies van den hoofdingenieur van den Waterstaat in het 8e district. Deze berigtte op den 5 Junij jl. in hoofdzaak, dat van der Grift geen eigenaar maar slechts huurder is van den grond waarop de rietschelf staat, zoodat die vestiging van de rietschelf niet als blijvend is te beschouwen; dat die schelf is geplaatst op een afstand van 60 meters van het gebouwtje waarin het kleine stoomwerktuig zal worden opgerigt, zoodat den geringen omvang van den vuurhaard voor een dergelijk stoomwerktuig in aanmerking nemende, het brandgevaar zeker tot zeer geringe afmetingen kan worden teruggebragt, vooral wanneer men eenige voorwaarden tot afwering van gevaar en hinder aan de concessie verbindt.

Ten aanzien van dit bezwaar van Buddingh wordt in het advies gezegd, dat het ingeroepen reglement op de wegen niet van toepassing is op Rijkswegen en dat de hierbedoelde weg een Rijksweg is.

Met betrekking tot de bezwaren ter zake van brandverzekeringen, wordt gezegd, dat die niet in aanmerking kunnen komen, als ongegrond, en als niet wettig als bezwaar kunnende gelden.

Met betrekking tot het bezwaar door Dongelman ingebragt, wordt in het advies gezegd, dat hij geen herberg houdt en geen uitspanning, zoodat zijn bezwaar al ver gezocht is.

Ten slotte wordt in het advies aanbevolen de vergunning te verleenen, onder de voorwaarden: 1°. dat als brandstof voor het op te rigten stoomwerktuig enkel cokes of steenkolen zullen mogen worden gebruikt; 2°. dat de schoorsteen worde voorzien van een muts van gevlochten metaaldraad, en 3°. dat het aflaten van stoom niet mag geschieden in de van den weg zigtbare gevels, maar in den noordwestelijken gevel of aan die zijde door het dak. Bij het advies is gevoegd eene schetsteekening van de localiteit.

Ged. Staten vereenigen zich, blijkens hun ambtsberigt van den 22 Junij jl., geheel met de zienswijze van den hoofdingenieur van den Waterstaat.

III. het beroep van *Baron van Voorst tot Voorst c. s. tegen een besluit van het gemeentebestuur van Didam, waarbij aan H. Rosendaal vergunning is verleend tot oprigting van een stoomwerktuig in zijne olieslagerij.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgende verslag uit:

Burg. en Weth. van Didam hebben bij besluit van 28 Mei jl. aan H. Rosendaal vergunning gegeven tot oprigting van een stoomwerktuig van 4 paardenkracht met

verticalen stoomketel tot het drijven van zijnen bestaanden oliemolen en karnmolen in het perceel sectie K, nº. 287.

De belanghebbenden, die tegen het verleenen der vergunning bezwaren hadden ingebragt, zijn van deze beschikking in beroep gekomen bij den Koning, te weten: Baron van Voorst tot Voorst, een der wethouders, het Kerkbestuur der Hervormde gemeente te Didam, de wed. Keurschot en M, Freriks, winkelier en logementhouder te Didam. De bezwaren bestaan in: vrees voor brandgevaar, en daardoor verhooging van assurantiepremie en waardevermindering der nabijstaande gebouwen, vooral omdat een schuur op het erf van den verzoeker en de woning van den vijfden adressant gedeeltelijk met stroo gedekt zijn, en door beiden ook petroleum verkocht wordt; vermeerdering van het nu reeds hinderlijke geraas voor het logement van den vijfden adressant; en hinder van dat geraas voor de kerk die op p. m. 20 M. afstand staat van de plaats, waar het stoomwerktuig staan zal, en zulks niet alleen bij de eventuele wekelijksche godsdienstoefeningen, maar ook bij de wekelijksche catechesatiën; voorts hinder van den rook bij valwinden in de nabijheid van het hooge kerkgebouw neerslaande.

Ged. Staten van Gelderland, over dit adres geraadpleegd, hebben ingezonden een rapport van den burgemeester en het advies van den ingenieur van den provincialen Waterstaat.

De burgemeester wijst er op dat de schoorsteen 12 M. hoog is en circa 6 M. boven het dak uitkomt, zoodat de vonken reeds dood zijn, eer zij den schoorsteen verlaten; dat het landbouwbedrijf van H. Rosendaal wordt uitgeoefend in een schuur, die door eene opene plaats van het perceel, waarin de olieslagerij wordt uitgeoefend, is afgescheiden; dat de dreuning en het geraas niet zooveel zullen vermeerderen door het spoediger opvolgen der slagen, daar dreuning en geraas van den eenen slag die van den voorgaanden veel zullen neutraliseren; dat in de kerk slechts eenmaal in het jaar eene godsdienstoefening door de week wordt gehouden, namelijk op Goeden Vrijdag, wanneer Rosendaal ook zijn oliemolen laat stilstaan; dat er vroeger nooit geklaagd is over het leven gedurende de catechesatiën, die ook maar een paar uurtjes in de week plaats hebben; dat verder de bezwaren meer van persoonlijken aard zijn, dan van algemeen belang.

De ingenieur schrijft, dat het thans bestaande raderwerk (bestaande uit een houten rondsel en een groot houten kamrad) zal vervangen worden door een riem; terwijl het rondloopen van een paard, hetwelk het raderwerk in beweging houdt, zal vervangen worden door eenen kleinen staanden ketel met daaraan verbonden werktuigje, hetwelk den riem in beweging stelt; dat de ondervinding leert, dat riemen de beweegkracht zeer zacht en als 't ware onhoorbaar overbrengen, terwijl raderen als de genoemde, een voortdurend en sterk geluid te weeg brengen; dat dus veeleer vermindering dan vermeerdering van geraas te verwachten is, en de bewoners der naaste panden dus zullen winnen. De ijzeren schoorsteen, die volgens de beschrijving geplaatst zal worden, acht de ingenieur niet zoo goed ter verzekering tegen brandgevaar en neerslag van rook als een steenen, terwijl de aanbrenging van een roosterkorf boven op den schoorsteen de veiligheid kan vermeerderen, ten ware de aanvrager alleen gascokes als brandstof bezige, zooals hij zeide voornemens te zijn. De ingenieur meent daarom, dat aan de bezwaren te gemoet gekomen zal worden, indien aan de vergunning verbonden worden de volgende voorwaarden:

dat de schoorsteen moet rusten op een steenen fundament, en dat de rook, tot boven aan toe, langs steenen wanden moet strijken;

dat de top van de steenen rookpijp of schoorsteen minstens 6 meter moet reiken boven den nok van het dak van het gebouw, waarin het stoomwerktuigje geplaatst wordt;

dat de pannen van dit gebouw moeten aangestreken en niet met stroopoppen mogen gedigt wezen;

en dat, voor het geval andere brandstoffen dan enkel gascokes gebezigd worden, op den schoorsteen een roosterkorf moet geplaatst zijn.

Op grond van deze berigten adviseren Ged. Staten tot handhaving der verleende concessie, onder toevoeging van de door den ingenieur voorgestelde voorwaarden, zonder zich evenwel te verklaren omtrent de vraag of het bepaald noodzakelijk is den ijzeren schoorsteen door een steenen te vervangen.

In hun schrijven doen Ged. Staten opmerken, dat de heer Rosendaal, die de vergunning heeft gevraagd, zelf wethouder is; en dat hij niet heeft medegewerkt tot het besluit; terwijl de adressant Baron van Voorst de andere wethouder is; dat deze tegen de vergunning gestemd heeft en de beslissing op het verzoek daarom, met toepassing van art. 92 1a. *l.* der Gemeentewet, door de stem van den burgemeester alleen genomen is. Om die reden hebben Ged. Staten het verzoek ook alleen in zijne handen gesteld om berigt.

Bij den Raad van State is nog ingekomen eene memorie van de adressanten, waarbij zij verklaren dubbelen nadruk te leggen op hun bezwaar tegen de plaatsing van een stoomwerktuig op een erf, waarvan een der gebouwen voor een gedeelte met stroo gedekt is; daar het bij een onlangs in hunne gemeente uitgebroken brand op nieuw gebleken is, hoezeer het brandgevaar wordt vermeerderd door woningen geheel of gedeeltelijk met stroo gedekt; want ofschoon de wind zeer kalm was geraakte op p. m. 130 M. afstand van het verbrande perceel nog een stroodak in brand enkel door de vonken van het in brand staande huis.

Op de vraag van deze Afdeeling, of aan het voorschrift van art. 15 al. 2 is voldaan, is haar, door tusschenkomst van Ged. Staten, een schrijven van den burgemeester der gemeente Didam tot antwoord geworden, houdende, dat, uit hoofde genoemd artikel niet bepaaldelijk aangeeft, wie bij exploit kennis moet geven van het beroep, hij die het instelt, dan wel het gemeentebestuur, dat van het beroep in kennis is gesteld, het gemeentebestuur den heer H. Rosendaal er dadelijk berigt van heeft gegeven, hem tevens verzoekende dit aan te merken, als zijnde het hem bij exploit van den deurwaarder geworden, om de gemeente deze onkosten te besparen; waarmede H. Rosendaal genoegen heeft genomen, van hetwelk het bewijs onder berusting van den burgemeester ligt.

De heer Mr. A. F. A. Leesberg, advocaat te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde voor den heer H. Rosendaal op, bestrijdt de aangevoerde bezwaren, en verklaart ten slotte namens zijn lastgever, dat deze bereid is zich aan de voorwaarden te onderwerpen, die aan het verleenen der vergunning mogten worden verbonden.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twee-en-dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 25 *September* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.
. . . . (1)

Referendaris: Mr. L. P. Op den Hooff.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 16 September 1878, n°. 12, houdende beschikking op het beroep van *L. de Goede, mr. smid te Zwartsluis, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente dd.* 13 *April* 1878, *voor zooveel de voorwaarde betreft, waaronder hem bij die beschikking vergunning is verleend om voor eenen proeftijd van éene maand eene smederij op te rigten.* (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 417.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van L. de Goede, mr. smid te Zwartsluis, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente dd. 13 April 1878, voor zooveel de

---

(1) Bij Kon. besluit van 15 Sept. 1878, no. 11, is Mr. K. A. Meeussen, lid van den Raad van State, op de meest eervolle wijze, op zijn verzoek, ontheven van het lidmaatschap van 's Raads afdeeling voor de geschillen van bestuur.

voorwaarde betreft, waaronder hem bij die beschikking vergunning is verleend om voor eenen proeftijd van ééne maand eene smederij op te rigten.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 September 1878, no. 49;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 12 September 1878, n°. 24, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat adressant aan Burg. en Weth. van Zwartsluis vergunning heeft verzocht om in zijn perceel wijk 3, kadaster sectie A, n°. 1636, eene smederij te mogen oprigten;

dat op de ingevolge art. 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) gehouden vergadering geene bezwaren tegen de inwilliging van het verzoek zijn ingebragt;

dat Burg. en Weth. bij hun besluit van 13 April ll. de gevraagde vergunning hebben gegeven, doch slechts voor eenen proeftijd van éene maand en onder voorwaarde:

dat ter plaatse waar het aambeeld gezet wordt vier palen worden geheid, ieder lang 8 meter, zwaar in omtrek op 1 meter, van den kop 70 centimeter en aan de punt niet ligter dan 40 centimeter en op welke palen, met pen en gat verbonden, moeten worden aangebragt twee dennen sloven zwaar 20 bij 25 centimeter behoorlijk verbonden;

dat de sloven met eenen dennenvloer moeten belegd worden ter voldoende oppervlakte zwaar 10 centimeter en geplaatst 15 centimeter beneden AP. volgens het peil aan de peilschaal der Staphorstersluis;

dat op dien dennenvloer moet worden gemetseld een vierkante poer in aanleg zwaar 70 bij 90 centimeter van klinkers in sterke tras met verwijdingen om de 2 lagen tot op 40 bij 60 centimeter; dat de zwaarte van 40/60 centimeter moet gemetseld worden tot de hoogte van den onderkant van het aambeeld;

dat adressant, van dit besluit bij Ons in beroep komende op grond van het bezwarende en zijns inziens overbodige der gestelde voorwaarden, verzoekt dat alsnog minder bezwarende voorwaarden gesteld worden;

Overwegende:

dat de gestelde voorwaarden schier met eene weigering gelijk staan;

dat naar het gevoelen van den hoofdingenieur van den Waterstaat in Overijssel, door Ged. Staten gehoord, er geene termen zijn om uit vrees voor schade aan de naastbijgelegen gebouwen de gevraagde vergunning te weigeren, maar door het stellen van gepaste voorwaarden aan die vrees op allezins voldoende wijze kan worden te gemoet gekomen;

dat echter de voorwaarden door het gemeentebestuur opgelegd geenszins het beoogde doel zouden bereiken, daar volgens verklaring van genoemden hoofdingenieur het smeden zelfs van zwaar ijzerwerk, als ankers enz., nooit zooveel schade kan veroorzaken als het heijen der palen, zooals door het gemeentebestuur wordt verlangd;

dat naar het oordeel van genoemden deskundige het veeleer wenschelijk voorkomt te bepalen dat de ruimte der smederij ter hoogte van den tegenwoordigen vloer met zand worde aangevuld; dat onder het aambeeld eene ton zonder bodem worde

gezonken en die ton insgelijks met zand worde gevuld; dat op het zand binnen de ton dan het gebruikelijke houten blok en daarop het aambeeld worde geplaatst;

dat het overigens wenschelijk schijnt de vergunning voor eenen proeftijd te verleenen maar dien proeftijd iets langer te stellen dan door het gemeentebestuur is geschied;

dat er derhalve allezins termen aanwezig zijn om de door Burg. en Weth. gestelde voorwaarden te wijzigen;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Burg. en Weth. van Zwartsluis van 13 April ll. aan L. de Goede en zijne regtverkrijgenden voor eenen proeftijd van drie maanden, aanvangende met het tijdstip waarop het aambeeld zal gesteld zijn, vergunning te verleenen volgens de hierbij gevoegde beschrijving en teekening tot de oprigting eener smederij in zijn perceel kadastraal bekend sectie A, no. 1636, onder voorwaarde dat de ruimte der smederij tot de hoogte van den bestaanden vloer met zand worde gevuld en onder het aambeeld eene ton worde gezonken met den onderkant tot minstens 1 meter onder AP., welke ton met zand moet worden gevuld en op welk zand eerst een houten blok en daarna het aambeeld moet worden geplaatst;

en te bepalen dat de inrigting voltooid en in werking moet zijn zes maanden nà de dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 16 September 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

Beschrijving volgens de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95) art. 5 sub 1 tot aanvrage voor de uitoefening van een grofsmederij in het perceel staande en gelegen aan den zoogenaamden Paal- en Plankendijk, wijk 3, no. 27, kadastraal gemeente Zwartsluis, sectie A, no. 1636, door L. de Goede te Zwartsluis.

In bovengenoemd hoofd bestaand perceel wordt vergunning verzocht om eene grofsmederij te mogen oprigten en deze affaire daarin uit te oefenen.

Het huis is van steen alsmede de schoorsteen, terwijl het dak met pannen is voorzien.

De werkzaamheden bestaan in:

Het smeden en bewerken van ijzer tot huis- en scheepsgebruik.

De beweegkracht wordt door handenarbeid verrigt.

Voorts wordt hierbij overgelegd eene plattegrondteekening in duplo op een schaal van één à honderd, aanduidende de in- en uitwendige zamenstelling van de werkplaats en het woonhuis daar achter.

Behoort bij adres aan Burg. en Weth. der gemeente Zwartsluis dd. 6 Maart 1878.

Behoort bij het advies van den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur) van den 4 Sept. 1878, n°. 49, en het daarbij voorgedragen ontwerp-Koninklijk besluit.

De Secretaris van den Raad van State,
L. P. Op den Hooff, *l/s.*

Behoort bij Koninklijk besluit van 16 September 1878, n°. 12.

Mij bekend,
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
Tak van Poortvliet.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Alewijn, *w. d.*

2°. van 16 September 1878, houdende beschikking op het beroep van *E. ter Heide, tapper en handelaar in bieren te Zwartsluis, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente* van 13 *April* 1878, *waarbij aan L. de Goede, te Zwartsluis voorwaardelijk vergunning is verleend tot oprigting eener smederij.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, blz. 417.)

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van E. ter Heide, tapper en handelaar in bieren te Zwartsluis, van een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 13 April 1878, waarbij aan L. de Goede, te Zwartsluis, voorwaardelijk vergunning is verleend tot oprigting eener smederij.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 4 September 1878, n°. 49;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 12 September 1878, n°. 24, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat L. de Goede aan het gemeentebestuur van Zwartsluis vergunning heeft gevraagd in zijn perceel wijk 3, kadaster sectie A, n°. 1636, eene smederij te mogen oprigten;

dat Burg. en Weth. de gevraagde vergunning voor eenen proeftijd hebben verleend;

dat adressant van dit besluit bij Ons in beroep komende, verzoekt dat op grond van den ernstigen hinder dien de nieuwe inrigting zal veroorzaken alsnog de gevraagde vergunning door Ons zal worden geweigerd;

Overwegende:

dat door adressant is verzuimd om ingevolge het voorschrift van art. 15 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) van het ingesteld beroep bij exploit kennis te geven aan den verzoeker;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het door adressant ingesteld beroep te verklaren niet-ontvankelijk.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 16 September 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *Kerkvoogden der Hervormde gemeente te Leur, gemeente Etten, van een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant dd.* 12 *April* 1878, *n°.* 142, *waarbij vergunning is geweigerd tot uitbreiding van de begraafplaats dier gemeente in den door Kerkvoogden bedoelden zin.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgende verslag uit:

Het kerkbestuur der Hervormde gemeente te Leur, burgerlijke gemeente Etten en Leur, heeft bij adres van 13 Febr. 1877 aan Burg. en Weth., naar aanleiding van art. 14 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65), vergunning verzocht om eene met dat doel aangekochte strook grond van omstreeks 1.5 are, te Attelaken aan de westzijde van de begraafplaats der Hervormde gemeente gelegen, aan die begraafplaats toe te voegen en alzoo tot begraafplaats aan te leggen.

Burg. en Weth. van Etten en Leur hebben op 16 Febr. geantwoord, dat de bedoelde grond niet was gelegen op den afstand van de bebouwde kom der gemeente bij art. 16 der wet voorgeschreven, en het derhalve overeenkomstig art. 14 al. 2 der wet ook niet tot hunne bevoegdheid behoorde de gevraagde vergunning te verleenen.

Daarop heeft het kerkbestuur zich gewend tot Ged. Staten van Noordbrabant. In het adres wordt gezegd, dat, aangenomen voor een oogenblik dat de aangekochte grond minder dan 50 M. van eene bebouwde kom gelegen was, dan nog art. 16 ten onregte zou zijn ingeroepen, omdat dit artikel alleen spreekt van aanleg van begraafplaatsen, doch niet van vergrooting of verbetering van bestaande begraafplaatsen en uit art. 45 en 46 in verband met art. 16 duidelijk blijkt, dat de wetgever voor bestaande begraafplaatsen niet de gestrenge toepassing der wet, meer bijzonder van art. 16, heeft gewild. (Adressant erkent bij zijn adres aan Burg. en Weth. zelf de voorgenomen handeling als aanleg eener begraafplaats te hebben aangeduid). Met de milde bepalingen der wet omtrent bestaande begraafplaatsen die niet schadelijk voor de gezondheid zijn, is het volgens adressant niet overeen te brengen dat eene bestaande en geoorloofde begraafplaats, zooals deze moet geacht worden te zijn, niet met 1½ are vergroot, dat is verbeterd zou kunnen worden.

Maar bovendien meent adressant dat de gekochte grond op omstreeks 100 M. afstand ligt van de bebouwde kom, dat is van het laatste nummer van de wijk, gemerkt met de letter B, welke is de wijkletter van de bebouwde kom van het dorp. Iedereen zal volgens adressant het er voor houden dat daar de bebouwde kom eindigt en er niet toe rekenen eenige verspreide woningen in den omtrek der begraafplaats.

Voorts zegt adressant van ter zijde vernomen te hebben dat Burg. en Weth. zouden meenen dat de vergrooting der begraafplaats niet noodzakelijk was; maar daarbij is dan zijns inziens waarschijnlijk uit het oog verloren dat zich op de begraafplaats onderscheidene familiegrafkelders bevinden welke eene groote ruimte innemen, terwijl er ook op te letten is dat de begraafplaats in vier klassen verdeeld is en dat het kiesch gevoel der nabestaanden en de eerbied voor de dooden eischen de graven zoo lang mogelijk onaangeroerd te laten.

Eindelijk voert adressant aan dat de Hervormde gemeente in zielental langzaam vooruitgaat en naar het zich laat aanzien een aankoop tot vergrooting der begraafplaats later niet meer zal kunnen geschieden.

Adressant vertrouwt dat op zijn verzoek, hetzij in den zin van vergrooting, hetzij in dien van nieuwen aanleg, gunstig zal worden beschikt.

Ged. Staten hebben berigten ingewonnen van Burg. en Weth. van Etten en Leur en van den inspecteur van het geneeskundig Staatstoezigt.

Burg. en Weth. deelden mede dat zij in der tijd, toen het verzoek van het kerkbestuur bij hen aanhangig was, een onderzoek hadden ingesteld naar den toestand der begraafplaats, waaruit was gebleken, dat zij eene grootte heeft van 5.18 aren en binnen de omtuining van	5.04 A.
dat de ruimte, ingenomen door het lijkenhuis, één grafkelder en vier zerken, bedraagt	1.74.42 "
zoodat overblijft eene beschikbare oppervlakte van	3.29.58 A.
dat het gemiddeld getal lijken over de jaren 1871/75 heeft bedragen $6^{3}/_{5}$ of circa 6 groote lijken, waarvoor, met inbegrip der vereischte tusschenruimte, noodig wordt geacht eene oppervlakte van 16.56 M. × 10	1.65.60 A.
zoodat er eene ruimte overblijft van	1.63.98 A.

Voorts werd door Burg. en Weth. omtrent de omgeving der begraafplaats opgegeven, dat ten noorden ligt een boerderij op een afstand van 16 M., waaraan westwaarts gelegen zijn drie woningen op onderlinge afstanden van 22, 7 en 10 M. en vervolgens zich aansluitende aan de kom der gemeente; dat ten oosten op circa 4 M. liggen een achttal aaneen gebouwde woningen en wijders nog onderscheidene woonhuizen onderling van elkander staande op 5 à 10 M.; dat ten zuiden een woning staat op 1.60 M. afstand en ten westen een woonhuis op 21 M. afstand, welk woonhuis op nagenoeg gelijken afstand verwijderd is van den aaneengebouwden kring der gemeente.

Burg. en Weth. gaven nog te kennen dat naar hunne meening de gevraagde uitbreiding der begraafplaats aan de westzijde geen opmerkelijk nadeeligen invloed op de volksgezondheid zal uitoefenen.

Ten slotte verzoeken zij dat, wanneer het verzoek wordt toegestaan, aan het kerkbestuur de verpligting worde opgelegd om aan alle zijden der begraafplaats afwateringgreppels te maken volgens aanwijzing van het gemeentebestuur en die voortdurend in goeden staat te onderhouden.

De geneeskundige inspecteur haalt aan een in het *Prov. blad* van Limburg van 1871 onder n°. 54 opgenomen antwoord, bij schrijven van 1 Maart 1871 door den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken, Thorbecke, aan Ged. Staten van Limburg gegeven, in hoofdzaak inhoudende dat eene begraafplaats, al mag zij volgens art. 46 der wet behouden blijven, niet mag vergroot worden door toevoeging van gronden die op minder dan 50 meters afstand van een bebouwde kom liggen en bij de invoering der wet niet tot begraafplaats dienden.

Hij zegt zich overtuigd te hebben dat dit antwoord, waarmede hij zich geheel vereenigt, hier toepasselijk is en adviseert dus tot afwijzing van het verzoek.

Bij zijn onderzoek is hem gebleken dat de opgave van het gemeentebestuur omtrent de ruimte op de begraafplaats juist is. De beschikbare oppervlakte is niet tienmaal maar twintigmaal zoo groot als de ruimte noodig voor het aantal lijken vermoedelijk jaarlijks te begraven. Noodzakelijkheid van vergrooting bestaat er dus met betrekking tot de oppervlakte niet.

Ged. Staten hebben, na ontvangst dezer berigten, nog aan Burg. en Weth. verzocht hun op te geven hoever het in de aanvraag bedoelde terrein van de bebouwde

kom gelegen is en een schets over te leggen waaruit blijkt hoever de bebouwde kom zich uitstrekt.

Burg. en Weth. hebben daarop overgelegd een schetsteekening van het dorp Leur en de onmiddellijk daaraan grenzende wijk Attelaken. Ten aanzien van de ligging van het terrein tot vergrooting der begraafplaats bestemd, verwijzen zij naar hun vroeger berigt, daarbij alleen opmerkende, dat het woonhuis ten westen niet staat op een afstand van 21 maar van 8.40 M. Zij geven voorts op dat de kom van het dorp Leur ten noorden van den straatweg begint aan den zuidwesthoek van perceel D, n°. 525, en ten zuiden van den straatweg aan den zuidoosthoek van perceel D, n°. 713, terwijl het ten oosten dier perceelen staande en gelegene behoort tot de wijk Attelaken.

Ged. Staten hebben daarop bij beschikking van 12 April 1878 overwogen: dat bij onderzoek gebleken was dat de grond voor uitbreiding der begraafplaats bestemd binnen 50 M. van de bebouwde kom der gemeente gelegen was, en dat voor de toepassing van art. 16 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65) het uitbreiden eener begraafplaats met het aanleggen eener begraafplaats moet worden gelijk gesteld. Zij hebben op grond daarvan verklaard dat Burg. en Weth. teregt het gevraagde verlof hadden geweigerd.

Van deze beschikking zijn kerkvoogden in beroep gekomen bij den Koning. Zij blijven bij hun gevoelen dat het bedoelde terrein ligt op niet minder dan 100 M. van de bebouwde kom, en dat er in de tusschenruimte slechts één woning ligt. Zij achten die meening niet weerlegd. De burgemeester zelf heeft, volgens hen, ten vorigen jare aan twee leden van het kerkbestuur dezelfde plaats, die door hen voor het einde der bebouwde kom gehouden wordt, als zoodanig aangewezen. Het gemeentebestuur heeft dus, toen er geen sprake was van vergrooting der begraafplaats, anders geoordeeld dan thans. Als reden voor de vergrooting der begraafplaats voeren adressanten nog aan, dat de haag op de begraafplaats staande aan de zijde van het aangekochte terrein te veel op de uiterste grens naast de daar aanwezige sloot geplant is, waardoor die haag kwijnt en op den duur geen voldoende afsluiting kan geacht worden. Bij inwilliging van het verzoek zou die haag op het nieuwe gedeelte geplant worden, waarvan slechts een gering deel tot begraafplaats zou strekken.

In het adres wordt nog gezegd, dat de geneeskundige inspecteur bij een op de plaats ingesteld onderzoek aan een der kerkvoogden zou gezegd hebben, dat, alvorens het verzoek van adressanten kon worden in overweging genomen, eerst zou moeten worden uitgemaakt of deze begraafplaats, waarvan hij vroeger geen opgave had ontvangen, volgens artt. 45 en 46 der wet regt tot voortbestaan had. Adressanten achten dit bevreemdend, nadat door hen in 1869 aan het gemeentebestuur, bij een gezamenlijk bezoek aan de begraafplaats, de noodige opgaven zijn verstrekt, welke volgens den burgemeester noodig waren ter beoordeeling of de begraafplaats voldeed aan de voorschriften der wet, en dus al of niet zou mogen blijven bestaan, en nadat zij later door het gemeentebestuur zijn aangeschreven een lijkenhuis op te rigten.

Ged. Staten, omtrent dit adres gehoord, hebben berigten ingewonnen van Burg. en Weth. en van den geneeskundigen inspecteur.

Burg. en Weth. meenen in sommige gedeelten van het adres de hand te herkennen

van den president-kerkvoogd handelende zonder overleg met de overige kerkvoogden. Burg. en Weth. zeggen voorts zich niet te herinneren met kerkvoogden in 1869 ter begraafplaats om opgaven te hebben geconfereerd, maar wel toen het er op aankwam het geschikte punt aan te wijzen voor de plaatsing van een lijkenhuis. Zij hebben overigens in Julij 1869 niet aan den inspecteur, maar aan Ged. Staten hun oordeel over de in de gemeente aanwezige begraafplaatsen opgegeven.

Waar is het volgens hen dat de inspecteur bij zijn onderzoek in loco op 18 Febr. 1878 de opmerking heeft gemaakt, dat, indien hij bij de invoering der wet van 1869 kennis had gedragen van den toestand dezer begraafplaats, hij bezwaarlijk tot het voortbestaan daarvan zou hebben geadviseerd, als zijnde de begraafplaats te nabij omgeven van een aantal woningen, waarvan sommige als 't ware aan elkander grenzende te na aan de kom der gemeente zich aansluiten.

Burg. en Weth. verwijzen overigens naar hunne vroegere berigten.

Ook de geneeskundige inspecteur verwijst naar zijn vroeger berigt. Hij ontkent overigens gezegd te hebben, wat hem door kerkvoogden wordt in den mond gelegd.

Ged. Staten adviseren met overlegging dezer berigten tot handhaving van hun besluit.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 1 Julij 1878.

Sedert zijn bij de Afdeeling ingekomen de volgende stukken:

1°. Een memorie van kerkvoogden. Zij leggen over een situatiekaart opgemaakt door J. R. van Keppel, bouwkundige, en G. Bos, timmerman, beide wonende te Leur. Uit die kaart blijkt volgens de memorie, dat de kleinste afstand van het nieuwe terrein, dus zooveel te meer van de bestaande begraafplaats, tot aan de eerste woning der bebouwde kom, zooals het gemeentebestuur die zelf aangeeft, is 78½ M. Het woonhuis ten westen der begraafplaats door Burg. en Weth. eerst opgegeven te liggen op een afstand van 21 M., later van 8.40 M. van de begraafplaats en ongeveer even ver van de aangebouwde kom, ligt nl. volgens kerkvoogden 27½ M. van de begraafplaats, terwijl het volgens hen 9½ M. breed is en 41½ M. verwijderd is van het eerste woonhuis wijk B, n°. 164, van den aangebouwden kring der gemeente, hetgeen te zamen maakt 78½ M. Volgens kerkvoogden zijn door Burg. en Weth. bij de beschrijving der omgeving van de begraafplaats nog andere onnaauwkeurigheden begaan, zooals in bijzonderheden wordt aangewezen. Kerkvoogden merken op dat Burg. en Weth. nooit bepaald hebben opgegeven hoeveel meters de begraafplaats van de bebouwde kom verwijderd is.

Ook de grootte der begraafplaats, die trouwens volgens de memorie niets ter zake doet, wordt gezegd door Burg. en Weth. onnaauwkeurig opgegeven te zijn. Er is nl. een grafzerk meer dan is opgegeven en nog een grafpaal, en dan moet nog worden afgetrokken de ruimte door de paden ingenomen, die volgens eene overgelegde verklaring van de vervaardigers der kaart 70 centiaren bedraagt.

Bij de memorie is nog overgelegd eene verklaring van de kerkvoogden behalve den president, dat de zaak der vergrooting van de begraafplaats steeds door het geheele college op regelmatige wijze is behandeld.

2°. Een memorie van Burg. en Weth. van Etten en Leur. Zij zeggen dat het wel mogelijk is dat de Burg. op een vraag van een der kerkvoogden de grensscheiding tusschen het dorp Leur en de wijk Attelaken heeft aangewezen, maar dan niet op de woning van S. van der Put maar wel op 7 M. oostwaarts van die woning (met de woning van S. van der Put zal bedoeld worden hetzelfde huis dat door kerkvoogden wordt aangeduid als het huis wijk B n°. 164 en door Burg. en Weth. als het perceel sectie D n°. 713). De afstand tusschen de begraafplaats en dit huis is volgens Burg. en Weth. 72 M. (men zal bedoelen 74 M.), nl. van de begraafplaats tot het huis D 598, 22 M., breedte van dat huis 22.6 M., van dat huis tot het einde van den daarbij behoorenden tuin, zijnde de scheiding tusschen wijk B en wijk (Attelaken) 22 M., van daar tot de woning van van der Put 76 M.

De heer Mr. J. J. Bergsma, advocaat te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde voor kerkvoogden op.

Hij stelt op den voorgrond, dat hij opkomt voor een klein kuddeken, en dat deze zaak op zich zelve beschouwd niet van groot belang is, maar een eigenaardig licht werpt op de toestanden in de provincie Brabant. Hij toont aan, dat al wat de president van het collegie ten deze heeft verrigt, altijd is geschied in overleg met het collegie van kerkvoogden, en dat al mogt een der kerkvoogden zijn ontslag hebben genomen, daartoe redenen van materieelen aard kunnen hebben bestaan.

Wat de zaak zelve betreft, de begraafplaats, die het hier geld, is 5 aren groot. Zij ziet er niet zeer mooi uit; er is zelfs geen genoegzame ruimte, om er de haag te onderhouden of een hek te plaatsen. Kerkvoogden meenden in den geest hunner gemeente te handelen, door te trachten aan de begraafplaats een beter aanzien te geven. Dat valt echter niet gemakkelijk in Noord-Brabant en mogelijk ook niet in Limburg. Om dat doel te bereiken, deed zich een gelegenheid voor, daar kerkvoogden een strookje grond, breed 5 meter, konden aankoopen, zoodat de oppervlakte ongeveer een are zou bedragen.

Kerkvoogden waren recht tevreden dat zich eindelijk eene gelegenheid had opgedaan, om de begraafplaats te verbeteren en eenigzins uit te breiden. Toen men daarvan mededeeling deed aan den Burgemeester, zeide deze dat men voorzichtig met dien aankoop moest zijn, omdat men eerst vergunning tot uitbreiding der begraafplaats moest hebben. Het is echter de vraag, of er wel vergunning noodig was, zooals gequalificeerd was geworden, voor de geringe uitbreiding der bestaande begraafplaats. Hoe dit ook zij, men heeft zich tot het gemeentebestuur gewend en de vergunning verzocht; daarop volgde eene afwijzing, waaruit echter volstrekt niet bleek waarin het onderzoek zou hebben bestaan, dat volgens het schrijven van Burg. en Weth. zou hebben plaats gehad. Het is ook de vraag, wat verstaat men onder de bebouwde kom der gemeente, waaromtrent geen enkel woord in de beschikking van Burg. en Weth. wordt aangetroffen.

Tegen die beslissing van Burg. en Weth. zijn kerkvoogden in hooger beroep gekomen bij Ged. Staten. Deze hebben een nader advies van Burg. en Weth. gevraagd, en nu blijkt het uit het berigt van Burg. en Weth. van 8 Febr. 1878, welke de ware reden was, waarop de weigering eigenlijk was gegrond.

Burg. en Weth. hebben zich niet eenvoudig bepaald tot het doen meten van den afstand tusschen de begraafplaats en de bebouwde kom der gemeente, maar hunne redenering komt inderdaad hierop neder, dat het kerkhof te Leur mooi genoeg is voor de Protestanten. Het komt spr. echter voor, dat het gemeentebestuur niet te beoordeelen heeft, of er noodzakelijkheid tot uitbreiding of tot verbetering van eene begraafplaats bestaat.

Burg. en Weth. zeggen, dat de afstand is 21 × 21 meter *eu nog wat.* Die zonderlinge en raadselachtige mededeeling werd zoo ingerigt om het niet te duidelijk in het oog te doen vallen, dat werkelijk dat nieuwe gedeelte der begraafplaats viel buiten den afstand van 50 meter door de wet vereischt.

Opmerking verdient het, dat volgens Burg. en Weth. zelve, de voorgenomen uitbreiding van de begraafplaats niet het minste nadeel voor de gezondheid der ingezetenen zal opleveren. Ook de geneeskundige inspecteur had den afstand moeten onderzoeken, maar in plaats daarvan stelt hij zich op het standpunt der noodzakelijkheid. Naar spr. oordeel heeft de inspecteur zich alleen te plaatsen op het standpunt van handhaving der wet en op dat der hygiène. Hij had, zoo mogelijk, moeten bewijzen dat de uit te breiden begraafplaats een nadeeligen invloed op de gezondheid der ngezetenen zou kunnen uitoefenen, of dat zij zou vallen binnen de 50 meter, maar op het standpunt van de al of niet noodzakelijkheid der uitbreiding, daarop had hij zich niet te plaatsen.

Ged. Staten hebben daarop aan Burg. en Weth. gevraagd dat zij wenschten te weten op welken afstand de bebouwde kom der gemeente gelegen was van dat gedeelte der begraafplaats, dat nu uitgebreid zou worden. Op die vraag, waarop het eigenlijk aankomt, is door Burg. en Weth. geen bepaald antwoord gegeven. Hun antwoord luidde slechts dat zij meenden te moeten verwijzen naar hun schrijven van 8 Febr. jl. Ged. Staten hebben daarna op het verzoek van heeren kerkvoogden afwijzend beschikt.

Nu ontkent spr. dat door iemand, noch door het gemeentebestuur, noch door den inspecteur, noch door Ged. Staten, gezegd, veelmin bewezen is, dat het uit te breiden gedeelte der begraafplaats zou liggen op minder dan 50 meter van de bebouwde kom der gemeente; dat is dan ook eene pertinente onwaarheid en dat blijkt dan ook uit de overgelegde kaart.

Waar die feiten zoo vaststaan komt van zelve in aanmerking hetgeen omtrent gelijksoortige zaak voorkomt in het XIe deel der Handelingen van dit collegie. Daaruit blijkt dat er reeds vroeger verschil heeft bestaan over de vraag, wat te verstaan onder „bebouwde kom” der gemeente. Naar aanleiding daarvan hebben Ged. Staten van Groningen die uitlegging gegeven, dat de bebouwde kom eener gemeente aanvangt waar de reeks van onmiddellijk aan elkander gebouwde huizen ter weerszijde van de straat aanvangt. Als de Raad van State die uitlegging in aanmerking neemt, en daaraan vasthoudt, dan is de quaestie beslist. Dat blijkt uit de verklaring door den opperbrandmeester overgelegd, die daarin te kennen geeft, wat zelfs de Burgemeester steeds onder de kom der gemeente heeft begrepen.

Wanneer spr. het een en ander nagaat, dan meent hij dat de vraag hierop nederkomt of de kleine minderheid, die eigenlijk maar geduld wordt, gelijk zal krijgen en in haar regt zal worden gehandhaafd? Uit dien hoofde doet hij een beroep op de

onpartijdigheid en onafhankelijkheid van den Raad van State. Hij gelooft dat de eenige grond om de uitbreiding der begraafplaats te verbieden, zou moeten bestaan in den afstand van de bebouwde kom der gemeente, of in redenen van gezondheid.

Na al hetgeen hij heeft aangevoerd, gelooft hij dat die redenen hier niet bestaan, zelfs meent hij dat het onnoodig is een nader onderzoek omtrent de feiten in te stellen, te meer omdat Burg. en Weth. zelven erkennen, dat de afstand 74 meter bedraagt. Maar mogt de Raad onverhoopt nog twijfel koesteren, dan vleit spr. zich dat dit college een nader onderzoek zal doen instellen.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN meent dat de afstand van 72 meter, waarover de vorige spr. heeft uitgeweid, hier eigenlijk de quaestie niet is. Het is de vraag hoe ver het bedoelde stuk grond gelegen is van de bebouwde kom der gemeente aan den anderen kant.

De heer BERGSMA merkt op, dat de vraag daarop nederkomt: Wat is de bebouwde kom der gemeente?

Nu hebben Ged. Staten vroeger beslist dat verspreide woningen niet uitmaken een kom, maar eene aaneengebouwde rij huizen. Uit de verklaring van den opperbrandmeester blijkt, dat die hier en daar verspreide arbeiderswoningen niet werden beschouwd als in de bebouwde kom der gemeente gelegen. Men kan alzoo niet zeggen, dat die verspreide woningen de bebouwde kom der gemeente uitmaken. Hij voegt er bij, dat het meest arbeiderswoningen zijn, en dat die huizen staan verspreid op een afstand van één half uur van de uit te breiden begraafplaats.

De heer HEERMA VAN VOSS, een der kerkvoogden, zegt, dat het buitenliggende boerenhofsteden zijn, schuren en boerenplaatsen, zoo als men meer op het platteland aantreft.

De *Staatsraad* DE VRIES geeft te kennen dat het de vraag is of die woningen in de kom der gemeente vallen; wat het gemeentebestuur te dien aanzien zegt, doet eigenlijk niets ter zake. De vraag is alleen: welke is de feitelijke toestand?

De heer BERGSMA hervat dat de begraafplaats er is, en dat hier slechts sprake is van eene kleine uitbreiding. Indien nu hetzelfde aantal lijken, dat daar jaarlijks wordt bijgezet, over een grooter uitgestrektheid wordt verdeeld, dan zal er nog minder gevaar of nadeel voor de gezondheid ontstaan, en dan zullen de bewoners van die bedoelde woningen zeker niet van minder conditie worden.

De heer HEERMA VAN VOSS, kerkvoogd, zegt dat de opgave van Burg. en Weth. van 21 × 21 *en nog wat* onjuist was. Het gemeentebestuur heeft zich op het laatste oogenblik, men zou kunnen zeggen in een onbewaakt oogenblik, laten ontvallen, dat de afstand 74 meter was. Daaruit blijkt dat Burg. en Weth. zelve nu eene andere opgave doen, dan zij vroeger gedaan hebben.

De *Staatsraad* Boot vraagt eenige inlichting omtrent den staat der begraafplaats, en meer bijzonder of er veel eigen graven zijn?

De heer Heerma van Voss, kerkvoogd, antwoordt dat er wel degelijk eigen graven zijn, en hij geeft eenige inlichting omtrent den toestand der begraafplaats. Voor het oogenblik zou die voldoende zijn, maar de begraafplaats ziet er zeer onaanzienlijk uit en de voorgenomen aankoop heeft dan ook voornamelijk ten doel om aan die begraafplaats een beter aanzien te geven.

De Voorzitter vraagt of men er bijzonder op gesteld is, dat het geheele strookje tot uitbreiding worde gebezigd. Hij gelooft toch dat, door het geven van eene andere rigting aan het uiterste punt, de aanleg of uitbreiding doelmatig kon geschieden.

De heer Heerma van Voss, kerkvoogd, antwoordt dat aan dat verlangen zou kunnen worden voldaan.

De Voorzitter meent, dat er op die wijze voldoende ruimte zal overblijven.

De *Staatsraad* van Vladeracken zegt dat de gemagtigde bij herhaling gesproken heeft van eene verklaring van den opperbrandmeester. Die verklaring ontbreekt echter bij de stukken.

De heer Bergsma legt dat stuk over en voegt daarbij dat er nu twee verklaringen van den opperbrandmeester zijn.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Drie-en-dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 2 *October* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

I. Door den VOORZITTER wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 11 September 1878 (*Staatsblad* no. 136), waarbij, met vernietiging van het besluit van Ged. Staten van Friesland van 11 April 1878, no. 48, het besluit van *den Raad der gemeente Workum van 3 April jl., tot het instellen eener regtsvordering tegen de Friesche Landaanwinningmaatschappij, wordt goedgekeurd.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 366.)

De *Staats Courant* van 20 September 1878, no. 221, behelst het volgende rapport:

LIT. B.
—
Afdeeling:
Binnenlandsch Bestuur.
—

Aan den Koning.

'S GRAVENHAGE, 9 *September* 1878.

Eerbiedig wordt Uwer Majesteit hierbij weder aangeboden het aan mij om berigt en raad gezonden advies van den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, van 28 Augustus jl., betreffende het hooger beroep van den gemeenteraad van Workum tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 11 April jl., no. 48. Bij dit besluit werd goedkeuring onthouden aan het besluit van den gemeenteraad van 3 April jl. tot instelling eener regtsvordering tegen de Friesche Land-

aanwinningmaatschappij, wegens stoornis in het bezit van den trekweg van Workum op Bolsward en van de daaraan grenzende scheisloot.

De Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, heeft, naar aanleiding van dit beroep, Uwer Majesteit een ontwerp-besluit aangeboden, luidende als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres van den gemeenteraad van Workum van 1 Mei jl., daarbij bij Ons voorziening vragende tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 11 April ll., waarbij dit collegie zijne goedkeuring heeft onthouden aan het besluit van dien raad tot het voeren van een burgerlijk regtsgeding tegen de Friesche Landaanwinningmaatschappij;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 28 Augustus 1878, n°. 43;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van . . .

Overwegende, dat de gemeenteraad van Workum op 3 April ll. heeft besloten, om, overeenkomstig een door hem ingewonnen regtskundig advies, eene possessoire regtsvordering in te stellen tegen de genoemde Maatschappij, ter zake dat deze, eene doorgraving moetende maken in den openbaren weg, die loopt van Workum op Bolsward en bij eerstgemelde gemeente in onderhoud is, op een gedeelte van dien weg, dat buiten het grondgebied van Workum ligt, een brug, tot welker bouw zij verpligt was, niet regt in den weg, maar 25 meters meer binnenwaarts heeft aangelegd; en dat Gedeputeerde Staten geweigerd hebben dat raadsbesluit goed te keuren;

Overwegende dat, bij eene op 13 December geslotene overeenkomst tusschen het gemeentebestuur van Workum en de gezegde Maatschappij, deze laatste, tegen betaling eener geldsom aan de gemeente, voor zich het regt gekocht heeft, om in den bedoelden weg op twee punten doorgravingen te maken en bruggen te bouwen, *volgens voorschriften van den Minister van Binnenlandsche Zaken*, waardoor ten aanzien van het te maken werk, verwezen werd naar de *voorwaarden van concessie* door dien Minister vastgesteld bij besluit van 3 December 1874 en door hem gewijzigd op 15 Mei 1876, waar bepaald is, dat de plans en bestekken van het te maken werk zullen worden onderworpen aan de goedkeuring van Gedeputeerde Staten; en dat Gedeputeerde Staten in het belang der scheepvaart, aan de Friesche Landaanwinningmaatschappij den last hebben gegeven, om de brug in geschil niet te leggen regt in den weg, die langs de gewone trekvaart loopt, maar 25 meters meer binnenwaarts.

dat de Maatschappij, dien last van Gedeputeerde Staten opvolgende, tevens de verpligting op zich genomen heeft, om de opreden, welke uit den weg naar en van de brug voeren, voortdurend te onderhouden;

dat, daargelaten de vraag, of de gemeente, zooals de gemeenteraad besloot, eene *possessoire* actie kan instellen tot handhaving in het rustig bezit van een buiten haar grondgebied gelegen gedeelte van een *openbaren* weg, uit het bovenstaande volgt, dat de gemeente Workum, door de inrigting van het werk, als waartoe de Landaanwin-

ningmaatschappij verpligt was, niet blijkt op eenigerlei wijze te zijn benadeeld, en dat er alzoo voor haar geen belang bestaat, om zich te dezer zake aan de kosten en de onzekere kansen van een burgerlijk regtsgeding te wagen;

Gezien artt. 200 en 201 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* no. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het beslnit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 11 April 1878, het door den gemeenteraad van Workum daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

In dit ontwerp-besluit wordt van de feiten waarop het aankomt, eene juiste voorstelling gegeven. Opmerking verdient evenwel dat de gemeenteraad van Workum zich niet alleen beklaagt over stoornis in het bezit van den trekweg van Workum naar Bolsward, maar ook over stoornis in het bezit van eene aan dien weg grenzende scheisloot, die voor de helft aan de gemeente in eigendom toebehoort.

Ik kan mij met de door de afdeeling ten deze voorgedragen uitspraak niet vereenigen. Haar advies steunt uitsluitend op dezen grond: dat er voor de gemeente Workum geen belang bestaat om in casu eene regtsvordering in te stellen.

De overwegingen die de afdeeling tot deze stelling leiden, betreffen uitsluitend het publiek belang der gemeente, terwijl deze de tusschenkomst des regters wenscht in te roepen ter handhaving van haar bezitregt op bovenvermelden weg en sloot. Naar mijn inzien mag de overweging of de gemeente geldelijk belang heeft bij de administrative beslissing, betreffende de door haar verlangde magtiging om dat proces te voeren, niet het eenige rigtsnoer zijn. Het was, blijkens de memorie van toelichting, de kennelijke bedoeling van art. 194, lit. *h*, der gemeentewet, tegen het instellen van geheel ongegronde regtsvorderingen door de gemeente te waken. De vraag, waarop het hier uitsluitend aankomt, mag dus alleen zijn: is de regtsvordering, die de gemeente Workum wenscht in te stellen, kennelijk van grond ontbloot? Alleen bij toestemmende beantwoording van die vraag mag aan de gemeente de weg tot den regter worden afgesloten.

Kan ik mij op deze gronden met de in het ontwerp-besluit vervatte motieven niet vereenigen, evenmin deel ik de conclusie, waartoe die motieven de afdeeling hebben geleid.

Gedeputeerde Staten van Friesland zijn, volgens hun aangevallen besluit, van meening, dat een regtsvordering tot handhaving in het bezit ten aanzien van een openbaren weg niet te pas kan komen, omdat zoodanige weg een zaak buiten den handel is; dat het twijfelachtig is, of de beklaagde handelingen der Landaanwinningmaatschappij met het in het ontwerp-besluit der afdeeling vermelde contract overeenstemmen en dat dus tegenover het gemeentebestuur het beginsel van art. 1385 Burgerlijk Wetboek

toepassing behoort te vinden; dat de gemeente door die handelingen eer gebaat dan benadeeld is.

Op deze gronden hebben zij aan het raadsbesluit van 3 April jl., hunne goedkeuring onthouden.

Ik wil niet ontkennen dat die gronden van gewigt zijn, wanneer het er op aankwam het besluit van den Raad van Workum te wederleggen, maar zij toonen geenszins aan — en hebben naar het schijnt ook niet de strekking om aan te toonen — dat de door de gemeente gewenschte procedure van allen grond zou zijn ontbloot.

Met het oog op de bestaande jurisprudentie omtrent bezit en eigendom van wegen kan de bedoelde regtsvordering geenszins hopeloos worden genoemd, te minder omdat het bewijs, dat men schade leed, bij het voeren van possessoire actien niet vereischt wordt.

Het zou Uwer Majesteit derhalve kunnen behagen het besluit te nemen, hetwelk hierbij eerbiedig in ontwerp wordt overgelegd.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

(Staatsblad n°. 136.) *BESLUIT van den 11den September* 1878, *waarbij, met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van* Friesland *van* 11 *April* 1878, *n*°. 48, *het besluit van den raad der gemeente* Workum *van* 3 *April jl., tot het instellen eener regtsvordering tegen de Friesche landaanwinningmaatschappij, wordt goedgekeurd.*

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het verzoek van den gemeeenteraad van *Workum* van 1 Mei jl. tot voorziening tegen het besluit van Gedeputeerde Staten van *Friesland* van 11 April jl., waarbij deze hunne goedkeuring hebben onthouden aan het besluit van dien raad van 3 April jl., tot het voeren van een regtsgeding tegen de Friesche landaanwinningmaatschappij wegens stoornis in het bezit van den trekweg van *Workum* op *Bolsward* en van de daaraan grenzende scheisloot;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 28 Augustus 1878, n°. 43;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 9 September 1878, La. B, afd. Binnenlandsch Bestuur;

Overwegende dat de kennelijke bedoeling van art. 194 *h* der gemeentewet geene andere is dan om, door de aldaar voorgeschreven goedkeuring van Gedeputeerde Staten op de besluiten der gemeenteraden, te waken tegen het instellen van geheel ongegronde regtsvorderingen, en dat het dus, zoolang van die ongegrondheid niet volkomen is gebleken, aan de gemeenten moet worden vrijgelaten zich tot den burgerlijken regter te wenden;

Overwegende dat er geen termen gevonden zijn om de regtsvordering, die de gemeente Workum verlangt in te stellen, als geheel ongegrond aan te merken;

Gezien artt. 200 en 201 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met vernietiging van het besluit van Gedeputeerde Staten van Friesland van 11 April jl., no. 48, het besluit van den raad der gemeente Workum van 3 April jl., tot het instellen eener regtsvordering tegen de Friesche landaanwinningmaatschappij, goed te keuren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, dat in het *Staatsblad* en tegelijk met het rapport van Onzen genoemden Minister in de *Staatscourant* zal worden geplaatst, en waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 11 September 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEIJNE.

Uitgegeven den *twintigsten* September 1878.

De Minister van Justitie,
H. J. SMIDT.

2°. van 24 September 1878, n°. 4, houdende beschikking op het beroep ingesteld door het *R. K. kerkbestuur van Rijsenburg tegen een besluit van Ged. Staten van Utrecht van 2 Mei ll., n°.* 14.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 438).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, bij Ons ingesteld door het Roomsch-Katholiek kerkbestuur van Rijsenburg tegen een besluit van Ged. Staten van Utrecht van 2 Mei ll. n°. 14;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 September 1878, n°. 52;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 September 1878, litt. H., afd. binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat Ged. Staten bij hun gezegd besluit op de daarbij aangevoerde gronden verklaard hebben, dat het verzoek van gemeld kerkbestuur om vergunning tot vergrooting en uitbreiding der Roomsch-Katholieke kerk te Rijsenburg op het terrein, dat tot begraafplaats gediend heeft en waaruit de overblijfselen van kisten en lijken onlangs verwijderd werden, niet voor inwilliging vatbaar is;

dat inderdaad de plaats gehad hebbende ruiming van graven op een gedeelte der begraafplaats en de afscheiding van dat deel van het overige gedeelte daarvan door een rasterwerk, aan dat ontruimde deel het karakter van begraafplaats niet ontneemt, zoolang het niet is *gesloten* verklaard op de wijze, bij art. 24 der wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65) voorgeschreven;

dat des adressants verzoek, tot Ged. Staten en nu in hooger beroep tot ons gerigt, steunt op eene uitlegging, aan art. 16 al. 3 der gezegde wet gegeven, als zoude die bepaling ook op het bouwen op eene begraafplaats van toepassing zijn;

dat echter bij het aangehaalde derde lid van dat art. 16 voor het bouwen op eene niet geslotene begraafplaats geen verlof van Ged. Staten wordt gevorderd en ook geene andere wetsbepaling aan dat collegie heeft opgedragen tot die handeling verlof te verleenen;

dat alzoo, al zij het op andere daarvoor aangevoerde gronden, door Ged. Staten bij het *dispositief* van hun besluit, waartegen het beroep op Ons is gerigt, teregt is verklaard, dat het aan hen gedaan verzoek niet vatbaar was voor eene gunstige beschikking;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het ingesteld beroep te verklaren ongegrond.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, den 24 Sept. 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *M. Jans c. s., ingelanden van het waterschap Ruinerwold tegen een besluit van Ged. Staten van Drenthe omtrent de vaststelling van de rekening en verantwoording van dat waterschap over* 1876 *en* 1877.

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Het overzicht dezer zaak kan het best gegeven worden door voorlezing van het aan den Koning ingediend adres, waarin de beweringen van adressanten tevens zijn uiteengezet:

Aan Zijne Majesteit den Koning!

„Geven met verschuldigden eerbied te kennen de ondergeteekenden, allen ingelanden van het waterschap Ruinerwold, wonende aldaar:

„dat zij de rekening en verantwoording, door het bestuur van gezegd waterschap over het dienstjaar 1876/77 gedaan, in de ter voorloopige vaststelling dier rekening en verantwoording op den 16 November 1877 gehouden vergadering van ingelanden niet hebben goedgekeurd, maar die in uitgaaf voorloopig vier honderd negen en twintig gulden en dertig cent (*f* 429.30) lager hebben vastgesteld, dan door 't Bestuur was voorgesteld;

„dat requestranten tempore utili (Dec. 1877) aan de Ged. Staten van Drenthe, die krachtens art. 32 van het Algemeen Reglement voor de waterschappen in Drenthe van 1862 (Prov. Bl. nº. 51) de rekening en verantwoording definitief moesten vaststellen, hebben gerigt een request, waarbij zij om aangevoerde redenen verzochten „de rekening en verantwoording van het Bestuur van het waterschap Ruinerwold over het dienstjaar 1876/77 niet goed te keuren, zooals ze door het bestuur is aangeboden, maar zooals ze in de vergadering van ingelanden is vastgesteld, of daarvan nog verder af te trekken wat op onbillijke of onwettige wijze mogt zijn verantwoord;"

„dat requestranten noch van het besluit omtrent de vaststelling dier rekening, noch van dat omtrent de beslissing hunner bezwaren tegen die rekening, van Ged. Staten voornoemd berigt hebben ontvangen;

„dat zij dientengevolge, wijl die rekening vóór primo Mei jl. moest zijn vastgesteld, te rade zijn geworden andermaal (en nu den 6 Mei 1878) een request aan Ged. Staten voornoemd te zenden met verzoek om mededeeling der beslissing over die rekening en verantwoording bovenbedoeld en zulks naar aanleiding der bezwaren door requestranten in hun vroeger request ontwikkeld;

„dat daarop eindelijk den 24 Mei 1878 door de Ged. Staten van Drenthe is besloten: aan requestranten te kennen te geven, dat hun eerste request wel is ontvangen en daarop wel is gelet, maar dat hun van de beslissing (dd. 8 Februarij jl.) omtrent de meerbedoelde rekening en verantwoording geen berigt is gegeven, omdat het vroeger request slechts de strekking kon hebben om het collegie in te lichten;

„dat requestranten thans officieel nog niets anders kennen dan den datum van het

besluit maar geenszins de gronden, waarop dat rust, noch ook de beslissing zelve;

"dat zij evenwel uit de begrooting voor het dienstjaar 1878/79 gezien hebben aan het daarop uitgetrokken saldo van het dienstjaar 1876/77, dat Ged. Staten de bezwaren van requestranten niet alleen niet gedeeld hebben, maar de uitgaven zelfs nog hooger hebben gesteld dan door 't Bestuur was voorgesteld;

"dat requestranten zich zoowel door deze handelwijze van Ged. Staten van Drenthe als door hunne beslissing bezwaard achten;

"dat toch in de eerste plaats door Ged. Staten niet is voldaan aan de voorschriften van art. 34 van het voornoemd algemeen waterschaps-reglement van 1862 (Pr. Bl. n°. 51), hetwelk voorschrijft, dat binnen veertien dagen aan requestranten van de beslissing moet worden kennis gegeven, daar zelfs op het deswege uitdrukkelijk gedaan verzoek van 6 Mei jl. de gronden der beslissing niet zijn opgegeven;

"dat, nu door Ged. Staten de termijn, in gezegd art. 34 voorgeschreven, niet is nagekomen, de termijn van beroep op Uwe Majesteit, bij dat zelfde art. 34 bepaald, niet kan beginnen te loopen, dan van den dag, waarop de beslissing van Ged. Staten ter kennisse kwam van requestranten, zijnde den 25 Mei 1878, dewijl, zoo het anders werd opgevat, Ged. Staten het geheel in hunne magt zouden hebben, de bepaling omtrent het beroep op Uwe Majesteit illusoir te maken door het niet zenden der kennisgeving;

"dat art. 34 meergemeld hier ten volle van toepassing is omdat de requestranten ingelanden van voorzegd waterschap, met het bestuur van dat waterschap verschil hadden omtrent waterschapsbelangen en de uitvoering en de uitlegging van de reglementen;

"dat zeer zeker de rekening en verantwoording van het bestuur op zich zelf reeds een waterschapsbelang is, omdat die met de beurzen van alle ingelanden, die toch het waterschap uitmaken, in 't nauwste verband staat en ieder verschil daarover dus valt onder art. 34 voornoemd, maar dat dit te meer waar is, wanneer, zooals in casu, de geldigheid der posten, waarover verschil bestaat, moet worden beoordeeld naar de bepalingen van 't reglement;

"dat immers de twee posten, welke met name door requestranten in hun eerste request aan Ged. Staten over de meergenoemde rekening en verantwoording zijn bestreden, — zijn 1° die van kosten van uitvoering der werken en 2° huur van een locaal;

"dat wat de eerstgenoemde post betreft, requestranten deze met driehonderd gulden (*f* 300.—) verminderd wilden zien, omdat daaronder was gebragt eene som van *f* 300.— ter bekostiging van een stuwdijk, aangelegd op het land van Harm Klaas Buiten, lid van het bestuur van meergemeld waterschap;

"dat toch art. 25 van het reglement voor het waterschap Ruinerwold van 1872 (Pr. Bl. n°. 7) bepaalt, welke werken ten laste van het waterschap komen, maar dat daaronder de stuwdijk op het land van voornoemden H. K. Buiten niet is genoemd, weshalve die stuwdijk volgens art. 26 al. 2 van dat reglement was ten laste van den aangelande;

"dat alzoo Ged. Staten van Drenthe, door die uitgave van *f* 300— goed te keuren, de artt. 25 en 26 voormeld, met het bestuur van het waterschap, zeer verkeerd hebben toegepast;

"dat wat de sub 2° genoemde post betreft, requestranten die post wilden teruggebragt zien van ƒ 229,30 op honderd gulden, overeenkomstig de begrooting, omdat de huur van het locaal niet meer had bedragen;

"dat toch die vermeerdering van deze post alleen hieraan is toe te schrijven, dat de verteeringen van het bestuur daarbij zijn gevoegd, hetgeen de voorzitter van het bestuur L. W. Weide en het bestuurslid H. K. Buiten op den 10 April 1878 op de openbare teregtzitting der Arondissements-Regtbank te Assen, deswege ondervraagd, onder eede uitdrukkelijk hebben verklaard;

"dat geen enkele bepaling van het reglement de goedkeuring der uitgave voor verteeringen van het bestuur regtvaardigt;

"dat veeleer uit art. 8 van het reglement van 1872 (Prov. Blad n°. 7) voornoemd, het tegendeel is af te leiden, waar wordt bepaald dat alleen de voorzitter bezoldiging kan genieten, doch de leden schadeloosstelling voor tijdverzuim met vergoeding der uitschotten, maar van verteering is geen sprake;

"dat de uitschotten daar bedoeld alleen kunnen zijn uitschotten in 't belang van 't waterschap, die dan ook elders bij de bezoldiging en schadeloosstellingen op de rekening staan vermeld. (Hoofdstuk I, § 1, art. 4);

"dat requestranten om deze redenen van oordeel zijn, dat zij door het besluit van Ged. Staten van Drenthe van 8 Februarij 1878 n°. 28, waarbij de rekening en verantwoording van het bestuur van het waterschap Ruinerwold over het dienstjaar 1876/77 werd vastgesteld, en waarbij voornoemde uitgaven te zamen ad ƒ 429,30 zijn goedgekeurd, zijn bezwaard, terwijl zij niet in staat zijn te beoordeelen in hoeverre zij bovendien nog bezwaard zijn door de verdere verhooging der uitgaven door Ged. Staten vastgesteld boven het door het bestuur voorgestelde cijfer, omdat zij zelfs de redenen dier uitgaaf niet hebben kunnen kennen, wat in strijd is met art. 32 van het reglement van 1862 (Pr. Bl. n°. 51), waaruit blijkt, dat de ingelanden alle uitgaven moeten kunnen kennen;

Redenen waarom requestranten eerbiedig verzoeken dat het Uwe Majesteit moge behagen te vernietigen het besluit van Ged. Staten van Drenthe van 8 Februarij 1878 n°. 28, en alsnog de rekening en verantwoording van het bestuur van het waterschap Ruinerwold in uitgaaf vast te stellen op het bedrag, door de vergadering van ingelanden op den 16 November 1877 voorloopig vastgesteld.

't Welk doende enz.

Ruinerwold, den 5 Junij 1878.

Omtrent de bestreden posten schrijven Ged. Staten in hun ambtsbericht:

"De verworpen post van uitgaaf van ƒ 300.— had betrekking tot den aanleg eener stuw of stuwkade op het erf van K. W. Buiten, door het waterschap bekostigd. Wij hebben die uitgaaf toegelaten, omdat de stuw in questie, wat het effect voor het waterschap betreft, de verlenging uitmaakt van de zoogenaamde Klaas Bostuw, die naar het reglement in aanleg was, ten laste van het waterschap. Ook de verworpen ƒ 129,30 van de post voor huur van localen, hebben wij gemeend te moeten toelaten,

omdat wel is waar de som op de begrooting uitgetrokken met dat bedrag is overschreden, maar niettemin de uitgaaf heeft plaats gehad, en naar ons inzien in het belang van het waterschap heeft gestrekt. Dat waterschap heeft van den oorsprong af, nu al jaren aaneen voor het bestuur tal van moeijelijkheden opgeleverd: persoonlijke veten hebben geleid tot voortdurenden tegenstand. Van daar zeer menigvuldige vergaderingen van het bestuur over dit dienstjaar, vermeerderd met al de bijeenkomsten die noodig waren voor het sluiten der overeenkomsten tot verkrijging der gronden voor den aanleg der werken, werken die zich over het geheel gebied van het waterschap uitstrekten, ten gevolge waarvan nagenoeg met *al* de ingelanden zoodanige overeenkomsten waren aan te gaan;

„Wij hebben in het beheer wel bewijzen gevonden van mindere ordelijkheid en niet altijd juiste opvatting van comptabiliteitsregelen, maar geen spoor hoegenaamd van kwade trouw of oneerlijkheid, evenmin als van het in rekening brengen van uitgaven die niet ten laste van het waterschap zouden hebben moeten worden gebragt.

„Van mindere naauwkeurigheid van het bestuur bleek ons ook nog weder bij de behandeling der bewuste rekening. Bij het inzenden verklaarde het bestuur dat het zich bij nadere optelling overtuigd had, dat sommige verzamelstaten geen juist cijfer vermeldden, en dat het gezamenlijk bedrag der uitgaven hooger was, dan voorgedragen. Alle uitgaafposten zijn door ons naauwkeurig nagegaan, en wij zijn overtuigd, dat wij de uitgaven bij onze betrekkelijke resolutie van 8 Februarij 1878, n°. 28, definitief hebben vastgesteld tot het werkelijk bedrag daarvan.„

Ged. Staten voegen daarbij:

„Voor dat wij tot het definitief vaststellen der rekening overgingen, kwam bij ons in een adres van M. Jans en drie andere ingelanden, die ons verzochten de rekening niet goed te keuren, zooals ze door het bestuur was aangeboden, maar zooals ze in de vergadering van ingelanden was vastgesteld. Wij hebben op het daarin aangevoerde bij de vaststelling gelet, maar het niet noodig geacht aan adressanten daarop eenige beschikking te geven. Later in Mei van dit jaar kwam M. Jans, nu met vier anderen, op de zaak terug, als wanneer wij hun bij beschikking van 24 Mei jl. n°. 11, de redenen onzer handelwijze hebben medegedeeld.„

Ten aanzien van het adres aan den Koning, merken Ged. Staten op:

„De adressanten doen het voorkomen als of zij waren *de ingelanden*, die in vergadering de rekening hebben onderzocht en voorloopig vastgesteld; zij nemen eene soort van continuiteit aan tusschen die handeling van onderzoek en voorloopige vaststelling en het tegenwoordig beklag; en ook de vroegere adressen, waarvan zij gewagen, merken zij aan als schakels in dien continuïteitsband. Al zijn er onder deze adressanten, die ook de aangehaalde adressen mede hebben onderteekend, het betreft telkens een ander zamenstel van verzoekers, zooals reeds uit het verschil in 't getal van onderteekenaars blijkbaar is. Doch al aangenomen dat de verschillende adressen van dezelfde verzoekers waren uitgegaan, wat niet het geval is, zeker is het, dat de voorstelling, dat zij verzoekers de ingelanden zijn, steunt op begripsverwarring. De volgens art. 32 van het reglement bijeengeroepene vergadering van ingelanden, was eene vergadering *ad hoc*: zij had gedefungeerd, zoodra zij aan het doel der bijeenroeping had beantwoord,

Op deze begripsverwarring baseren de adressanten het bestaan van een geschil tusschen

ingelanden en het bestuur, dat dan bestaan zou in het verschil van meening omtrent de toelaatbaarheid van de door het bestuur in uitgaaf gestelde en door de vergadering van ingelanden bij de voorloopige vaststelling verworpene bovenvermelde uitgaven. Het is duidelijk, dat zoodanig verschil naar de bedoeling van het reglement geen onderwerp van geschil kan zijn volgens het aangehaalde art. 34, omdat het reglement zelf in art. 32 de uitspraak bij zoodanig verschil heeft opgedragen aan Ged. Staten, opgedragen zonder hooger beroep. Immers, hoever men de strekking van het wel wat vaag gestelde art. 34 zou willen uitbreiden, zeker kan men daaraan niet toekennen de strekking, dat het de voorafgaande stellige bepalingen van het reglement zou kunnen te niet doen. Dus ook wat het onderwerp betreft van het geschil dat adressanten bedoelen op te werpen, mist het verzoek zijn wettelijken grondslag.

Ged. Staten eindigen hun berigt met te adviseren tot een afwijzende beschikking.

Aan de afdeeling zijn op haar verzoek toegezonden:

1o. afschrift van het besluit van Ged. Staten van 8 Febr. 1878 no. 28 tot vaststelling der rekening;

2o. het adres van M. Jans en drie andere ingelanden van het waterschap Ruinerwold, dd. 31 December 1877, met één bijlage, verzoekende de rekening niet goed te keuren;

3o. het adres van M. Jans en vier andere ingelanden dd. 6 Mei 1878 en

4o. de rekening en verantwoording van het waterschap over 1876/77;

Bij den Raad van State is nog namens adressant eene memorie ingediend, waarin de volgende punten worden behandeld:

1o. de ontvankelijkheid van een beroep op den Koning tegen het besluit van Ged. Staten tot vaststelling der rekening,

Namens adressant wordt betoogd dat Ged. Staten alleen bevoegd zijn de rekening, zoo als die door de vergadering van ingelanden voorloopig vastgesteld en aan hen ter goedkeuring ingezonden is, bij goedkeuring vast te stellen; dat zij dus onbevoegd zijn die anders vast te stellen, en zeer zeker onbevoegd daarop te brengen hoogere cijfers voor uitgaven dan aan de ingelanden zijn voorgelegd; voorts dat zij onbevoegd zijn bij die vaststelling de bepalingen der reglementen tegen den uitgedrukten wil der ingelanden verkeerd of in het geheel niet toe passen zonder hooger beroep; dat toch art 34 is algémeen en zonder uitzondering alle geschillen tusschen het waterschapsbestuur en grondbezitters betreffende de waterschapsbelangen of de uitlegging en uitvoering der reglementen omvat: dat zulk een geschil bij gelegenheid van de vaststelling der rekening wordt beslist, kan het regt om daartegen in beroep te komen niet verkorten. De eenige vraag is, of hier niet bestond een geschil als bedoeld in art. 34, en of dat geschil niet door Ged. Staten is beslist? Zoo ja, dan staat ook het beroep op den Koning open.

2o. de bedenking van Ged. Staten, dat het adres aan den Koning door meerderen is geteekend dan het bezwaarschrift aan Ged. Staten ingediend. Adressanten merken op, dat die omstandigheid van geen invloed kan zijn op de ontvankelijkheid van het beroep van hen, die, na het bezwaarschrift aan Ged. Staten ingediend te hebben, thans ook het adres aan den Koning hebben geteekend.

3o. de stelling van Ged. Staten, dat de stuw op het erf van Buiten voor rekening der polders moet komen, omdat die, wat het effect betreft, de verlenging zou zijn van

de zoogenaamde Klaas Bostuw, die volgens het reglement in aanleg ten laste van het waterschap is. Deze redenering gaat volgens adressant daarom niet op, omdat zij op alle stuwen toepasselijk zou kunnen worden gemaakt. Alle stuwen, waarvan in het Ruinerwoldsche reglement melding wordt gemaakt, maken een aaneensluitend geheel uit, als een ringstuw, die het geheele waterschap omgeeft. Alle stuwen, deel uitmakende van dien ring, maken dus elkanders verlenging uit.

4o. de verworpen som van *f* 129.30 van den post van locaalhuur. Ware die som werkelijk voor locaalhuur besteed, adressanten zouden daartegen geen bezwaar inbrengen, maar volgens erkentenis van den voorzitter des bestuurs is het verhoogde cijfer, waardoor de begrooting op dezen post is overschreden, een uitgaaf voor verteringen van het bestuur begrepen, die volgens het reglement niet in rekening mag worden geleden.

III. het beroep van *de firma van Wijk en Co. te Rotterdam, tegen een besluit van Burg. en Weth. van Hillegersberg, waarbij vergunning is geweigerd voor de oprigting eener lak- en vernisfabriek.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Door de firma van Wijk en Comp., gevestigd te Rotterdam, Open Rijstuin n°. 23, is in Maart 1878 aan het bestuur der gemeente Hillegersberg vergunning gevraagd om in het noordoostelijk gedeelte van het perceel sectie A no. 2787, aan den Oostblommerdijkschen straatweg een lak- en vernisfabriek te vestigen. Er is op 19 April eene zitting gehouden zooals bedoeld wordt bij art. 7 der wet van 2 Junij 1875, *Stbl.* no. 95, en naar aanleiding van een verzoek van sommige belanghebbenden, die opgaven op dien dag, wegens kerkelijke pligten, niet tegenwoordig te kunnen zijn, eene tweede zitting op 26 April. In de eerste zitting is ingekomen een bezwaarschrift van 21 personen, wonende aan den straatweg op eenigen afstand van de op te rigten fabriek, die aanvoeren dat het stoken van het lak en vernis walgelijke dampen doet ontstaan, die, door de ramen naar buiten gelaten, niet optrekken, dat die dampen met den heerschenden westenwind in hunne woningen zullen dringen, die woningen voor hare bestemming ongeschikt zullen maken en de gezondheid der bewoners zullen benadeelen. In de tweede zitting is mondeling bezwaar ingebragt door A. J. Ouwerling en C. D. Michielen en schriftelijk door A. Glimmerveen. Zij vreezen dat de, niet als rook optrekkende, maar neerslaande dampen uit de fabriek schadelijk zullen werken op het gras en de groenten op hunne weilanden en de door hen verhuurde of gehuurde tuingronden groeijende, zoodat die gewassen onbruikbaar of schadelijk zullen worden De tweede der genoemde personen vreest bovendien dat in zijne woning, in de onmiddellijke nabijheid der op te rigten fabriek, last zal worden ondervonden van onaangenamen stank, vooral bij west- en zuidwestenwinden, en dat hij zelf, die borstlijder is. schade zal lijden aan zijne gezondheid.

Door een vertegenwoordiger der firma van Wijk en Comp. is aangevoerd dat de bezwaren tegen een lak- en vernisfabriek niet zoo groot kunnen zijn, vooral wanneer zoodanige fabriek geheel in de open lucht geplaatst wordt, waardoor voor al de stoffen

en dampen ruimschoots de gelegenheid bestaat om zich in de lucht te verspreiden. Volgens hem zijn die stoffen en dampen niet vergiftig, niet nadeelig voor de gezondheid, niet schadelijk voor den plantengroei noch voor het water. Hij heeft zich beroepen op het bestaan van dergelijke fabrieken als waarvoor vergunning gevraagd wordt, bij de Diergaarde te Rotterdam en elders, op de fabriek van den heer Molyn te Rotterdam, in welker nabijheid is gebouwd. Hij heeft gezegd dat cokes gestookt zullen worden, zoodat van rook en last geen overlast zal ondervonden worden, en zich namens de firma bereid verklaard des noods een trekkoker te maken boven de ovens, om te trachten de walmen naar boven te doen stijgen.

Burg. en Weth. van Hillegersberg hebben bij besluit van 16 Mei 1878 de vergunning geweigerd. In hun besluit zijn al de bovenvermelde bezwaren opgenomen en is nog melding gemaakt van een attest van den geneesheer P. van Wagtendonk te Overschie, die verklaart dat C. D. Michielen, na herhaaldelijk aan hevige longontsteking te hebben geleden, een buitengewoon gevoelig longstelsel heeft en dat een verblijf in de onmiddellijke nabijheid van een sterk prikkelenden dampkring, zooals van een vernis-, koolteer- of gasfabriek, voor hem de noodlottigste gevolgen zou kunnen hebben.

Burg. en W. hebben overwogen dat bij vernis- en lakfabrieken niet zoozeer schade en hinder veroorzaakt worden door de rook, waartegen door voorschriften omtrent de inrigting van den vuurhaard zoude te voorzien zijn, maar meer door de uitdampingen uit de fornuizen, waarin gestookt worden lijnolie (standolie), terpentijn, gom, asphalt, pik, cagroen, vitriool enz.; dat in die dikke, vettige uitdampingen niemand het in de fabriek kan uithouden, waarom dan ook volgens de aanvrage in het kleine bestek van deze fabriek vijf niet vaste maar draaibare ramen en een deur zouden moeten komen, ten einde die dampen te doen ontsnappen en over tuin en akker in huis en hof te doen dringen;

dat door een onderzoek ingesteld bij eene bestaande inrigting van dergelijken aard de overtuiging verkregen is, dat de dampen nadeelig zijn voor groenten en gras en voor het vee; dat zij zich een half uur in het rond verspreiden en op het groen een blauwachtig waas achterlaten;

dat die dampen zeer schadelijk zijn voor borstlijders, en deze het in de nabijheid van eene fabriek, zooals hier bedoeld wordt, op den duur moeijelijk kunnen uithouden.

dat volgens verzekering van iemand die lang in zulk eene fabriek werkzaam geweest is, in de nabuurschap de plantengroei steeds kwijnde, en er geen gevogelte te zien was, en de menschen niet alleen hoestten wanneer de wind den damp naar hen toevoerde, maar dan hun arbeid moesten staken;

dat nu hier vlak naast het terrein waar de fabriek zou worden opgerigt, liggen drie groote warmoezierderijen, gezamenlijk ter grootte van drie hectaren, voor geruimen tijd voor hoogen prijs door tuiniers gehuurd; dat deze tuinen bij de heerschende zuidwesten-, westen- en noordwestenwinden in den damp der fabriek zouden gehuld zijn; dat de arbeiders aldaar door de benaauwende dampen zouden worden geplaagd en de groenten misschien schadelijk voor de gezondheid zouden worden, zeker door mindere ontwikkeling en onfrisch aanzien veel in waarde zouden verliezen; dat de dampen nadeelig zouden werken op het gewas van het grasland aan de andere zijde; dat op een afstand van p. m. 140 meters, onder den invloed van den westenwind,

staan verschillende woonhuizen, welker bewoners overlast zouden ondervinden van de dampen der fabriek, welke voor een kenner, sedert lang lijdende aan de borst, allernadeeligst, zoo niet doodelijk zouden zijn;

dat dus de fabriek schade zou toebrengen aan eigendommen, bedrijven en de gezondheid, en hinder zou veroorzaken, door het ter bewoning ongeschikt maken van woonhuizen en het verspreiden van walgelijke uitdampingen.

Van dit besluit is de firma van Wijk en Comp. bij adres van 29 Mei in beroep gekomen bij den Koning. In dit adres wordt gezegd dat de bezwaren in de beschikking van Burg. en Weth. zeer sterk worden overdreven. Volgens de beschikking zelve behoeft de rook geen bezwaar op te leveren, maar zou schade en hinder te vreezen zijn door de uitdampingen der fornuizen. Ten bewijze daarvan worden dan opgesomd de ingrediënten voor de bereiding van vernissen, en worden er daaronder twee, namelijk cagroen en vitriool, ten onregte genoemd.

De bedoelde overdrijving blijkt ook, volgens het adres, niet onduidelijk uit het gewigt, gehecht aan het plan, om in de fabriek te hebben vijf ramen en een deur alsof licht en toegang tot de werkplaats, zeer buitengewone eischen waren.

Appellant beweert dat alleen bij lage winden de dampen uit de fabriek zich over den omtrek minder snel zouden verspreiden, maar ook dan hoegenaamd geen schade zouden berokkenen aan planten of gewassen, zelfs de frischheid er van niet zouden verminderen en ook op mensch of dier geen nadeeligen invloed hebben. Tegenover het resultaat van het onderzoek, waarvan in de beschikking gesproken wordt en de daar vermelde verzekering van iemand, lang in eene dergelijke inrigting werkzaam, stelt appellant twee bij het adres gevoegde verklaringen van warmoeziers, nl. eene van de Waard die een tuin heeft gehad bij de vernisfabriek van Molyn te Rotterdam, en eene van Apon en Huijers, die hun bedrijf uitoefenen bij de vernisstokerij van gebr. Vonk te Rotterdam. Zij verklaren dat die fabrieken geen nadeeligen invloed gehad hebben op hunne groenten en niet hinderlijk zijn geweest bij de bearbeiding hunner tuinen. Ten aanzien van de beweerde schade aan de gezondheid vraagt appellant nog of hier in aanmerking mag komen het geheel individueel belang van C. D. Michielen, die een buitengewoon gevoelig longstelsel heeft.

Wat betreft den beweerden hinder, zegt appellant dat de wet als voorbeelden van hinder van ernstigen aard, welke alleen tot weigering mag leiden, noemt het ter bewoning ongeschikt maken van woonhuizen, en uitdrukkelijk onderscheiden daarvan, het verspreiden van walgelijke uitdampingen (eene onderscheiding bij de beschikking over het hoofd gezien), zoodat alleen het laatste hier in aanmerking kan komen; dat nu hieromtrent moet worden opgemerkt dat de fabriek zou worden geplaatst geheel in de open lucht en dat aan de vergunning zoodanige voorwaarden van constructie kunnen worden verbonden dat het hoog opstijgen van den damp zooveel mogelijk wordt bevorderd; dat bovendien binnen een omtrek van minstens 140 meter geenerlei gebouw is, en dat van de reclamanten 2 wonen op p. m. 170, de overige op 200, 300 meter of nog grooteren afstand.

Ged. Staten van Zuidholland, omtrent dit adres gehoord, hebben berigten ingewonnen van Burg. en Weth. van Hillegersberg en van den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat.

Burg. en Weth. zeggen, met verwijzing naar hunne beschikking, dat zij de oprigting eener fabriek als de hier bedoelde gevaarlijk, schadelijk en hinderlijk achten in de nabijheid eener vrij wel bebouwde buurt, vooral waar die zoo gelegen is, dat zij bij de meest heerschende winden den invloed der fabriek moet ondervinden, afgezien dan nog van de onmiddellijke nabijheid van weiland en tuingrond.

De hoofdingenieur zegt dat, voor zoover hem bekend, het eenige hinderlijke dat een lak- en vernisfabriek uit een sanitair oogpunt voor personen kan te weeg brengen zijn de dampen ontstaande bij het koken van de lijnolie, waarin bij het maken van vernis harsen worden opgelost. Dat het onaangename van die dampen hier in de naastbij staande woningen zou ondervonden worden, komt hem hoogst twijfelachtig voor wegens den afstand van minstens 160 meter, terwijl elders vernisfabrieken geheel in bebouwde buurten bestaan, zooals die van Molyn te Rotterdam, waar bovendien een groot deel van het werk in de open lucht geschiedt en waarover toch nooit klachten bij den hoofdinspecteur der bouwpolitie zijn ingekomen.

De vrees voor nadeel aan tuinen en weilanden acht hij ongegrond, althans noch de door hem elders verkregen informatien, noch de bij de stukken gevoegde verklaringen, doen zulk een nadeel onderstellen.

Hij meent dat de vergunning zou kunnen worden verleend onder de volgende voorwaarden:

1°. dat het gebouw voor de lak- en vernisstokerij geheel van steen en ijzer worde opgetrokken, de ramen behoorlijk met glas worden gedicht en niet beweegbaar in de muren worden gesteld;

2°. dat de vuurhaarden mede geheel van steen en ijzer worden gemaakt en het afvoeren van den rook plaats hebbe door een plaatijzeren schoorsteen, minstens hoog 10 meters boven den beganen grond;

3°. dat rondom den schoorsteen een lucht- of dampkoker terzelfder hoogte als de schoorsteen worde gemaakt, ter afvoering van de dampen uit het gebouw;

4°. dat in het lokaal waar de olie gekookt wordt, geen brandbare stoffen mogen worden geborgen;

5°. dat buiten het opterichten fabriekgebouw geen oliekokerij of vernisbereiding hoe ook genaamd mag plaats hebben;

6°. dat de fabriek in werking zij gebracht voor den 1 Julij 1879, bij gebreke waarvan de vergunning vervalt.

Ged. Staten achten de gronden door Burg. en Weth. voor hunne beslissing aangevoerd genoegzaam wederlegd door den hoofdingenieur, en adviseren dat in overeenstemming met diens rapport beslist worde.

Deze zaak is krachtens Konings magtiging bij den Raad van State, afd. voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 13 Aug.

Sedert zijn bij de afd. ingekomen:

1°. Eene memorie van J. van As. Deze zegt dat het hem uit een gezondheidsoogpunt aangenaam zal zijn dat de fabriek zoo spoedig mogelijk worde opgerigt, daar de ontwikkeling van zuurstof en de pikdampen eener vernisfabriek niet anders dan desinfecterend kunnen werken ten aanzien van verzamelingen van mest en allerlei rottende

voorwerpen welke zich in de buurt der op te rigten fabriek, o. a. op gronden van den heer Michielen, bevinden.

2o. Eene memorie van S. J. Hulstkamp Jr., die, behalve de bekende bezwaren, tegen de oprigting der fabriek aanvoert, dat zij de uitbreiding der stad Rotterdam naar de zijde van Hillegersberg en het bezoeken van deze laatste gemeente door inwoners van Rotterdam zal tegengaan.

3o. Eene memorie van Burg. en Weth. van Hillegersberg. Zij achten de door hen aangevoerde gronden volstrekt niet wederlegd door den hoofdingenieur. Huns inziens zijn voor zijn gevoelen geene voldoende bewijzen aangevoerd. Zij merken op dat de hoofdingenieur meer bepaaldelijk spreekt van het maken van vernis en niet van het fabriceren van lakken die juist de meeste walm en stank geven.

Ten aanzien van de fabriek van Molijn te Rotterdam, waarop de hoofdingenieur zich beroept, deelen zij mede dat die fabriek aanvankelijk geïsoleerd stond, dat bij de uitbreiding van Rotterdam speculanten het omliggende terrein, dat door de nabijheid der fabriek goedkoop was, gekozen hebben om arbeiderswoningen te bouwen; dat die woningen, daar ze voor lagen prijs konden verhuurd worden, huurders hebben gevonden; dat hun echter bij een ingesteld onderzoek is gebleken dat in die woningen veel hinder van de dampen der fabriek wordt ondervonden, dat er veel over geklaagd wordt, en dat er wegens dien hinder dikwijls woningen leeg staan. Dat er toch niet geklaagd wordt bij den hoofdinspecteur der bouwpolitie achten Burg. en Weth. niet vreemd, vooreerst omdat het niet zou baten en ten tweede omdat de mindere man misschien zelfs het bestaan van dien ambtenaar niet vermoedt.

Het is waar, zeggen Burg. en Weth, dat de naaste woning 160 meter verwijderd is, maar het is ook waar dat men den damp op meer dan een kwartier afstands kan ruiken.

Door de voorwaarden door den hoofdingenieur voorgesteld, zal, naar het oordeel van Burg. en Weth., het doel niet bereikt worden. Immers het voorschrift dat de ramen niet beweegbaar in de muren mogen gesteld worden, belet niet de binnengedeelten der ramen beweegbaar te maken, en om de noodige trekking te verkrijgen ten einde den damp door de luchtkokers te doen opstijgen, zal men de deur open laten staan, waardoor het doel zal gemist worden. Iets anders zou het zijn wanneer werd voorgeschreven dat bij zekere windrigtingen niet mogt gestookt worden.

Het is mogelijk, zeggen Burg. en Weth., dat in de fabriek van de heeren van Wijk cagroen en vitriool niet gebruikt worden, maar in bijna alle fabrieken van dien aard geschiedt het wel. En is de vergunning eens verleend dan stookt men wat men wil.

Met betrekking tot de memorie van J. van As, deelen Burg. en Weth. mede, dat deze is de eigenaar van het voor de fabriek bestemde huis en terrein, welke hij voorwaardelijk op voordeelige wijze aan de heeren van Wijk verkocht heeft.

Burg. en Weth. hebben verschillende verklaringen overgelegd. Daaronder zijn er twee van geneeskundigen, twee van veehouders, wonende in den omtrek eener vernisfabriek te Overschie, eene van iemand die in verschillende lak- en vernisfabrieken is werkzaam geweest. In deze verklaringen wordt gezegd dat de dampen van deze soort van fabrieken bij menschen benaauwdheid veroorzaken en hen doen hoesten, ook wel misselijkheid en zenuwachtigheid doen ontstaan; dat zij het vee benaauwd maken en

planten doen kwijnen of sterven. In de verklaring van een der veehouders te Overschie wordt nog gezegd dat hij menigmaal gezien heeft dat de dampen der fabriek in zulke dikke massa's over den straatweg hingen, dat verscheidene paarden weigerden voorbij te gaan.

Nog zijn door Burg. en Weth. twee verklaringen overgelegd, die gerigt zijn tegen de verklaringen bij het adres van appel gevoegd. In de eene verklaart nl. een tuinknecht, die vroeger werkzaam was bij de Waard, in diens tuin nabij de fabriek van Molijn te Rotterdam, dat daar door de dampen dier fabriek de groenten telkens zwart werden aangeslagen en er daardoor onaanzienlijk uitzagen en de groei van sommige groenten belemmerd werd. De andere is van drie tuiniers, wonende aan het Geldelooze Pad te Rotterdam, die verklaren dat de aldaar gevestigde vernisstokerij van Vonk van zeer geringe beteekenis is en een groot gedeelte van het jaar stil staat, terwijl juist bij de meest heerschende winden de dampen dier fabriek niet kunnen gaan over de tuinen van Apon en Huijers noch over andere tuinen.

Eindelijk wijzen Burg. en Weth. er nog op dat de fabriek zou komen op een meter of tien van den weg waar langs de gemeente Hillegersberg zich naar de zijde van Rotterdam uitbreidt en die dagelijks door vele voetgangers en rijtuigen uit Rotterdam bezocht wordt. De fabriek zou hier een zeer nadeeligen invloed uitoefenen door gevaar te doen ontstaan voor paarden en rijtuigen, allen lust tot aanbouw weg te nemen en de wandelaars verwijderd te houden. Indien men zulk een fabriek in het Willemspark of aan den Scheveningschen weg wilde oprigten, zou dit dan, vragen Burg. en Weth., worden toegestaan? Zou niet gezegd worden dat de fabriek in het duin of elders moest geplaatst worden? Zoo is het huns inziens ook hier. Er is in den omtrek gelegenheid genoeg om zonder hinder of schade zoodanige inrigting te plaatsen.

Voor de firma treedt als gemagtigde op Mr. E. E. van Raalte, advocaat te Rotterdam, terwijl het beroep wordt bestreden door de heeren Mrs. J. Knottenbelt en F. B. Tobias, eerstgemelde voor het gemeentebestuur, de tweede voor andere belanghebbenden.

De *Staatsraad* van Vladeracken doet eenige vragen nopens den stand van zaken en over de voorwaarden, die volgens den hoofdingenieur kunnen worden gesteld.

Die vragen worden door de belanghebbenden beantwoord.

IV. het beroep van *R. de Wilde Rzn., te Leiden, van een besluit van Burg. en Weth., waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting eener klopperij van kleeden en tapijten.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

R. de Wilde, behanger en stoffeerder, wonende aan de Hoogewoerd te Leiden, heeft aan Burg. en Weth. dier gemeente in April 1878 vergunning gevraagd om tapijten te doen kloppen, zooals tot uitoefening van zijn bedrijf noodig is, in een schuur of afdak, dat hij heeft doen oprigten op perceel sectie D, n°. 1149, tusschen de

Barbarasteeg en de Kaardensteeg of Dwarskamp. Het uitkloppen zou plaats hebben des ochtends voor 6 à 7 uur; aan de schuur zouden de noodige afschuttingen gemaakt worden ter voorkoming van last voor de buren.

Door A. G. Hessels en verscheidene andere eigenaars en bewoners van huizen in het blok waarin het perceel van den aanvrager gelegen is, is hiertegen een bezwaarschrift ingediend. Zij voerden aan dat door Burg. en Weth. ten behoeve van de behangers een plaats voor het uitkloppen van tapijten aan de grens der gemeente was aangewezen; dat het kloppen van tapijten buiten die aangewezen plaats verboden was bij art. 15, § 2, van de Algemeene Politieverordening van 16 October 1873, met welke verordening het grootste deel der ingezetenen destijds bijzonder was ingenomen, als hen bevrijdende van de onreinheden die de vroegere tapijtklopperijen over de omliggende erven en gebouwen verspreidden; dat de zoogenaamde schuur van de Wilde is een open loods, hoog aan de voorzijde 8 à 9 meters en diep 3.50 meters, welke de verspreiding van stof en andere onreinheden niet zal verhinderen; dat tot op verren afstand door vervuiling van dakgoten het onmisbare regenwater onbruikbaar zal gemaakt worden en de buren gevaar zullen loopen de meest schadelijke huisinsecten, als mot, wand- en houtluis, in hunne huizen te krijgen; dat het moeijelijk is de inachtneming eener tijdsbepaling, zooals door den aanvrager wordt opgegeven, steeds te verzekeren.

In de zitting, naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95), op 17 Mei 1878 gehouden, werden deze bezwaren door Hessels mondeling herhaald.

In die zitting werd namens den aanvrager door W. A. van Lith aangevoerd, dat nog geene gelegenheid gemaakt was voor het uitkloppen, maar een loods met haken voor het ophangen der tapijten; dat de plaats voor het uitkloppen van tapijten door het gemeentebestuur aangewezen, vooral in den schoonmaaktijd, niet voldoende was voor alle behangers en dat er geene overdekking was, zoodat bij regen de tapijten bedierven;

dat door den adressant eene groote ruimte was beschikbaar gesteld met een behoorlijk afdak, zoodat de stof niet over de omliggende panden kon worden verspreid, maar onder het dak moest nedervallen; dat het voornemen was alleen in den vroegen morgen vóór 6 à 7 uur, te doen kloppen, en met sommige winden in het geheel niet; dat de twee buren die, indien er hinder was, dien het meest moesten ondervinden, niet hadden gereclameerd, terwijl degenen die gereclameerd hadden daartoe waren uitgenoodigd door A. G. Hessels; dat het regenwater in de buurt reeds was bedorven ten gevolge van de met stoom gedreven inrigting van de firma Hoogenstraten en Zoon.

Door een der reclamanten, Dr. Kortmann, werd omtrent dit laatste geantwoord dat vroeger van de inrigting van Hoogenstraten wel last was ondervonden, maar dat dit verminderd was door het gebruik van eene andere soort van steenkolen. Hij had overigens bezwaar uit een medisch oogpunt, wegens de mogelijkheid dat zich bij besmettelijke ziekten smetstoffen uit de tapijten over de omliggende panden verspreidden.

Een ander reclamant verklaarde nog dat het perceel van adressant slechts 5 meters van zijne binnenplaats verwijderd was, voorts dat het dak der loods niet aangestreken

was; een derde gaf te kennen dat sommige opgekomenen waren uitgenoodigd om te reclameren.

Door van Lith werd er nog op gewezen dat de schuur met de lage zijde tegen de woningen geplaatst was en de stof zich niet door de pannen over die woningen kon verspreiden; dat de woning van den reclamant Kortman 30 à 40 meters van de schuur verwijderd was, zoodat deze geen last zou ondervinden, daar de zware stof onmiddellijk nederviel en in de schuur bleef.

Door Hessels werd nog aan den wethouder, voorzitter van de commissie van fabricage, geschreven, dat de onderteekenaren van het bezwaarschrift, wel verre van dit ter wille van hem te hebben geteekend, zeer hun dank betuigden dat hij hun had willen voorgaan; dat van de twee naaste buren, die niet gereclameerd hadden, een door ongesteldheid was verhinderd te verschijnen, maar hem had verklaard met de bezwaren volkomen in te stemmen en zich voor te stellen, indien het verzoek werd toegestaan, het huis dat hij bewoonde en waarvan de eigenaar gereclameerd had, te verlaten; terwijl de andere door den aanvrager door toezegging van leverantiën was overgehaald om niet tegen te werken. Voorts werd in dat schrijven van Hessels gezegd dat zijn erf slechts 11 meters van de klopperij was verwijderd, de tuin van Dr. Kortmann 15 meters en de achterzijde der huizen in de St. Jorissteeg nog geen 30 meters; dat overigens zijns inziens een tapijtklopperij, waardoor schadelijke en onreine insecten, larven enz. konden verspreid worden, geheel anders te beschouwen was dan een fabriek, uit welker schoorsteen alleen wat stof kon nedervallen.

De wethouder adviseerde, na ingewonnen rapport van rooimeesters, op grond van de ingebragte bezwaren, en met het oog op de door reclamanten aangehaalde bepaling der Algemeene Politieverordening, tot afwijzing van het verzoek.

Burg. en Weth. hebben, bij besluit van 3 Junij, de vergunning geweigerd, op grond dat de inrigting van een kleêrklopperij op de bedoelde plaats zou strekken tot hinder en last van de geburen, omdat door de stof en andere onreinheden de lucht en het water kan bedorven worden, terwijl bovendien van gemeentewege op den Westwal aan het einde der Langestraat een terrein is aangewezen voor het uitkloppen van vloerkleeden of tapijten.

R. de Wilde is bij adres aan den Koning van 13 Junij van deze beschikking in beroep gekomen. In dit adres wordt in hoofdzaak herhaald wat vroeger namens den adressant voor Burg. en Weth. werd aangevoerd. Er wordt voorts nog gezegd dat het terrein, waarop de loods geplaatst is, grootendeels is omringd door hooge blinde muren en de loods slechts aan ééne zijde open is; dat hij tevreden zou zijn met eene vergunning om kleeden te kunnen uitkloppen in den vroegen morgen, van vijf tot zeven uur; dat slechts gedurende een paar maanden van het jaar dagelijks van de inrigting zou worden gebruik gemaakt; dat enkele behangers in der tijd vergunning hebben verkregen tot het kloppen van kleeden in inrigtingen, welke daartoe zeker minder doelmatig zijn ingerigt dan de zijne.

Op dit adres zijn gehoord Ged. Staten van Zuidholland, die berigten hebben ingewonnen van Burg. en Weth. van Leiden en van den hoofdingenieur van den provincialen waterstaat.

Burg. en Weth. voeren aan dat de bewering van den adressant, dat de stof zich

niet kan verspreiden maar terstond onder de loods moet nedervallen, niet juist is, daar dit alleen het geval kan zijn met de zwaardere stofdeelen en de ligtere zich ontegenzeggelijk over de omliggende perceelen zullen moeten verspreiden. De bewering dat de naaste buren niet zouden hebben geklaagd, noemen Burg. en Weth. slechts gedeeltelijk juist; daarmede toch wordt volgens hen gedoeld op den bewoner van het perceel Hoogewoerd no. 25, die geen bezwaar heeft ingediend, terwijl de eigenaar van bedoeld perceel als zoodanig het bezwaarschrift heeft onderteekend. Dat het terrein van gemeentewege voor het kloppen van tapijten aangewezen, niet geschikt zoude zijn (iets waarover van andere zijden niet geklaagd is), kan, naar het oordeel van Burg. en Weth., geen aanleiding geven om door het verleenen van de gevraagde vergunning hinder en schade aan de buren te veroorzaken. Elk verzoek moet toch, volgens de wet, op zich zelf worden beoordeeld; de wet maakt de inwilliging niet afhankelijk van de omstandigheid of van gemeentewege al of niet in de door adressanten gevoelde behoefte wordt voorzien en legt evenmin aan de gemeente de verpligting op dit te doen, wanneer het bestuur meent eene gevraagde vergunning niet te kunnen verleenen.

De beperking van het kloppen tot eenige vroege morgenuren zou, naar het oordeel van Burg. en Weth., de bezwaren wel eenigzins verminderen maar niet geheel opheffen.

Dat aan enkele behangers vroeger gelijke vergunning zou verleend zijn is aan Burg. en Weth. niet bekend en volgens hen te betwijfelen, aangezien sedert vele jaren in de politieverordening het verbod is opgenomen om kleeden of tapijten te kloppen op andere plaatsen dan daartoe door Burg. en Weth. zijn aangewezen.

Burg. en Weth. vestigen nog de aandacht op de bezwaren uit een medisch oogpunt, door dr. Kortmann ingebragt, aan welke bezwaren zij zeggen dat bij de door hen genomen afwijzende beschikking de vereischte waarde is toegekend.

De hoofdingenieur zegt dat bij eene opneming op de plaats is gebleken, dat het bedoelde terrein, ofschoon vrij ruim, toch aan alle zijden door huizen of erven is ingesloten, terwijl het op dat terrein opgerigte afdak weinig zal helpen om de stof en andere onreinheden te beletten zich in de lucht te verspreiden en schade aan de gezondheid en hinder te kunnen veroorzaken, daar dit afdak is een overdekte, langwerpig vierkante ruimte, lang ongeveer 5 meter bij eene diepte van 3.50 meter, hoog aan den open kant ongeveer 8 meter, en het de bedoeling is de kleeden der uitklopping te hangen juist in het groote open voorvak.

De hoofdingenieur meent, dat, wanneer niet door de gemeente een geschikt terrein voor het kloppen van kleeden was aangewezen, de adressant zich zeker zou kunnen beroepen op dergelijke inrigtingen in de bebouwde kom van Leiden, o. a. die van Groen en Ewijk in de Bakkersteeg, welke laatste wordt uitgeoefend op een terrein ongunstiger gelegen dan dat van adressant. Het door de gemeente aangewezen terrein is evenwel volgens den hoofdingenieur voor het doel geheel geschikt te achten; door het plaatsen van nog een paar stellingen en eene overdekte ruimte voor het bergen van kleeden kan aan alle billijke eischen worden voldaan.

De hoofdingenieur adviseert dus dat het besluit van Burg. en Weth. van Leiden gehandhaafd worde.

De bovengenoemde reclamanten Hessels en Kortman hebben nog bij Ged. Staten hunne bezwaren ingebragt tegen de vestiging eener tapijtenklopperij in een bebouwd gedeelte eener stad.

Ged. Staten zeggen dat zij door de ontvangen ambtsberigten de overtuiging verkregen hebben dat de verlangde kleederklopperij aan de buren hinder en schade zou berokkenen. Zij achten het daarom overbodig de vraag te behandelen, in hoeverre de aanwijzing van gemeentewege van een terrein voor dergelijke inrigtingen, die niet gegrond is op art. 4, § 2, der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95), maar op het door de invoering dier wet vervallen art. 15 der Algemeene Politieverordeningen, op zich zelf reeds eene afwijzing van het verzoek zou kunnen medebrengen.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Waterstaat enz. van 15 Aug. 1878.

Sedert zijn nog bij de Afdeeling ingekomen: 1o. memoriën van twee der onderteekenaars van het bezwaarschrift, ingediend aan Burg. en Weth., namelijk A. D Wempe en A. G. Hessels. Beide leggen schetsteekeningen over, de laatste eene teekening van het geheele blok huizen waarin het terrein van de Wilde gelegen is op grootere schaal dan die van het kadastrale plan, ten einde de juistheid aan te toonen van de vroeger door hem opgegeven afstanden. Hij geeft nog op dat de Wilde zelf verklaard zou hebben dat het stichten van een schuur tot tijdelijke bergplaats van kleeden en tapijten noodzakelijk was, omdat hij die, wegens de daarin aanwezige onreinheden en ongedierte, noch in zijn winkel, noch in zijn magazijn, zelfs voor korten tijd, durfde te laten liggen.

2o. Eene memorie van eenige eigenaren van perceelen in hetzelfde blok huizen, die het aan Burg. en Weth. ingediende bezwaarschrift in der tijd niet hebben onderteekend, maar nu verklaren, zich met de daarbij ingebragte bezwaren ten volle te vereenigen.

De firmant licht zelf het beroep toe, dat bestreden werd door de heeren Hessels en dr. Kortmann.

V. het beroep van *den raad der gemeente Huissen tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland, waarbij worden aangewezen de middelen tot dekking der uitgaven, veroorzaakt door de aanstelling van twee veldwachters* (*toepassing van art.* 212 *der Gemeentewet*).

De *Staatsraad* Boot brengt het volgend verslag uit:

De Koning heeft, op voordragt dezer afdeeling, bij besluit van 24 Junij jl., no. 24, (bij Belinfante, dl. XVIII, bl. 304) in hooger beroep gehandhaafd een besluit van Ged. Staten van Gelderland van 13 Maart 1878, waarbij zij bevolen hadden, — nadat de Commissaris des Konings het noodig had verklaard, dat er een tweede veld-

wachter in de gemeente Huissen zou worden aangesteld, — dat op de gemeentebegrooting voor het dienstjaar 1878 de post, uitgetrokken à *f* 350.— voor een veldwachter, zal moeten luiden: "jaarwedde voor twee veldwachters *f* 700.—", de post van *f* 50, voor kleeding van den veldwachter, zal moeten luiden: "kleeding van twee veldwachters *f* 100" — en dat als nieuwe post van uitgaaf er zal worden opgebragt *f* 25 voor wapens voor den tweeden veldwachter; zoodat die gezamenlijke verhoogingen bedragen zouden *f* 425.—.

Ged. Staten nu, een afschrift van dat besluit des Konings aan den gemeenteraad van Huissen inzendende, noodigden dien raad uit, bij brief van 5 Julij jl., om middelen aan te wijzen ter bestrijding dier uitgaven.

In zijne vergadering van 10 Julij jl. besloot de raad van Huissen om aan Ged. Staten te kennen te geven: "dat hij, ofschoon gaarne eerbiedig zich onderwerpende aan 's Konings beslissing, echter, met het oog op den benarden toestand van de gemeentefinanciën, geene middelen weet aan te wijzen om die uitgaven te dekken, te meer nog, omdat de overige niet bij de wet aan de gemeente opgelegde uitgaven, zijns inziens, geene vermindering kunnen dulden, zoodat de verlangde aanwijzing aan Ged. Staten moet worden overgelaten."

Daarop hebben Ged. Staten, bij besluit van 17 Julij jl., op overweging dat geene plaatselijke inkomsten beschikbaar zijn tot dekking dier uitgaven van *f* 425, doch dat die uitgaven kunnen worden bestreden door vermindering met gelijk bedrag van den post voor *onvoorziene uitgaven*, welke zijn uitgetrokken tot een bedrag van *f* 644.91,— goedgevonden, dien post te verminderen met *f* 425, en de in dien zin gewijzigde begrooting goed te keuren.

Daartegen is nu gerigt het appèl van den gemeenteraad op den Koning. Na opgave van den loop dezer zaak, wordt in het daartoe strekkend adres van 12 Augustus jl. te kennen gegeven: "dat volgens drie raadsbesluiten, in den loop van het jaar genomen en door Ged. Staten goedgekeurd, reeds eene som van *f* 172 uit den post voor *onvoorziene uitgaven* is afgeschreven, en dat wegens de plaatsing van een krankzinnige in 't gesticht te Zutphen over 1878 nog uit dien post zal moeten betaald worden *f* 175.82⁵ voor verplegingskosten. Na aftrek dier sommen blijft er van den post voor *onvoorziene uitgaven* slechts over *f* 307.08⁵ [wat behoort te worden gelezen, *f* 297.08⁵] en dus te weinig om daaruit de nu opgelegde *f* 425 te voldoen; — en, neemt men de gemelde uitgaaf voor den krankzinnige, waarover nog correspondentie is met Ged. Staten, vooralsnog niet in aanmerking, er dan, nadat er *f* 425 uit gevonden zullen zijn, slechts *f* 49.91 [wat moet zijn *f* 47.91] zoude overblijven voor *onvoorziene uitgaven*, te weinig dus om in den geregelden dienst te kunnen voorzien; dat het bevel van Ged. Staten alzoo in strijd is met de bepaling, in ieder geval met de bedoeling van art. 205, 1ª. W, der Gemeentewet."

Ged. Staten van Gelderland, op dat adres gehoord door den Minister van Binnenl. Zaken, berigten, na opgave van de bekende feiten, dat mogt het overblijvend bedrag voor *onvoorziene uitgaven* werkelijk blijken onvoldoende te wezen, de raad, met toepassing van art. 213, al. 2, der Gemeentewet, tot aanvulling der begrooting in ontvangst en uitgaaf zal moeten overgaan, waartegen te minder bezwaar schijnt te bestaan, daar de hoofdelijke omslag tot een minder bedrag in de begrooting is gebracht, dan

het toegestane maximum der heffing, en dat, ook al mogt dit maximum van *f* 2100 verhoogd moeten worden, de ingezetenen, wier zielental is 3748, niet te zwaar zullen worden belast, daar toch thans het maximum van den hoofdelijken omslag nauwelijks bedraagt de helft van de hoofdsom van 's rijks personeele belasting. En wat betreft de met geen enkel betoog verdedigde bewering, dat hun collegie zoude hebben gehandeld in strijd met de bedoeling van art. 205, 1a. W, der gemeentewet, achten Ged. Staten voldoende te vermelden, dat, hoezeer dat wetsartikel voorschrijft, dat er op de begrooting een post voor *onvoorziene uitgaven* moet voorkomen, de hoegrootheid daarvan niet is bepaald, zooals wèl voor kosten voor jaarwedden, als anderzins, en dat, vermits voor dien post geene bepaalde bestemming is aangewezen, hij in de eerste plaats schijnt te moeten in aanmerking komen, wanneer, gelijk hier, art. 212 der gemeentewet moet worden toegepast.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vier-en-dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 9 *October* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.,
Mr. H. C. Verniers van der Loeff.

Referendaris: Mr. L. P. Op den Hooff.

I. De Voorzitter doet voorlezing van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 15 September 1878, n°. 11, waarbij *Mr. K. A. Meeussen, lid van den Raad van State, op de meest eervolle wijze, op zijn verzoek, is ontheven van het lidmaatschap van 's Raads afdeeling voor de geschillen van bestuur.*

2°. van 1 October 1878, n°. 8, waarbij *Mr. H. C. Verniers van der Loeff, lid van den Raad van State, benoemd is tot lid der afdeeling van dien Raad voor de geschillen van bestuur.*

De Voorzitter betreurde het dat de heer Meeussen ontslag als lid dezer afdeeling heeft genomen, waardoor zij een groot verlies heeft geleden. Op uitstekende wijze toch had hij gedurende 16 jaren de dikwijls moeijelijke en veelvuldige werkzaamheden der afdeeling waargenomen en door zijn kunde en ijver aan haar groote diensten bewezen. Het verheugde den Voorzitter evenwel dat het vooruitzigt bestaat, dat het afgetreden lid op waardige wijze door den heer Verniers van der Loeff zal worden vervangen.

3°. van 24 September 1878, n°. 10, houdende beschikking op de adressen van *Burg. en Weth. der gemeente Haren en O. J. Quintus met vier andere bewoners van de buurtschap Helpman, gemeente Haren, daarbij in beroep komende van een besluit van*

Ged. Staten van Groningen van 19 *April* 1878, *no.* 91, *waarbij aan de gemeente Groningen vergunning is verleend tot het oprigten van eene inrigting ter bewaring en bewerking van vuilnis op de vroegere vestinggronden, ten westen van en nabij het Winschoterdiep in de gemeente Haren.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 384).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op de adressen, aan Ons ingediend door Burg.-en Weth. der gemeente Haren en door O. J. Quintus met vier andere inwoners van de buurtschap Helpman, gemeente Haren, daarbij in beroep komende van een besluit van Ged. Staten van Groningen van 19 April 1878, n°. 91, waarbij aan de gemeente Groningen vergunning is verleend tot het oprigten van eene inrigting ter bewaring en bewerking van vuilnis op de vroegere vestinggronden, ten westen van en nabij het Winschoterdiep, in de gemeente Haren;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 11 September 1878, n°. 47;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 20 September 1878, Lett. K, Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat Ged. Staten van Groningen de boven omschreven vergunning hebben verleend, onder voorwaarde, dat: 1°. geene faecaliën afzonderlijk worden bewaard, maar dat die altijd dadelijk vermengd en verwerkt worden op soortgelijke wijze als bij de bestaande mestverzameling gebruikelijk is; 2°. gaskalk niet worde bewaard op het terrein der inrigting; 3°. de schoorsteen van den oven ter verbranding van stroo enz. minstens 12 meters hoog zij en van steen opgetrokken; 4°. de aanliggende gronden, in plaats van door planketting, door eenen muur ter hoogte van minstens 3 meter zullen worden bevredigd; 5°. de inrigting door opgaand geboomte worde omringd en ingesloten; 6°. de inrigting binnen den termijn van drie jaren na de eindbeslissing zij voltooid en in werking gebragt;

dat de adressanten van Ons de vernietiging van genoemd besluit hebben gevraagd, bewerende vooreerst, dat, vermits het hier geldt eene inrigting, door het gemeentebestuur van Groningen buiten zijn gebied te vestigen, niet Ged. Staten, maar Burg. en Weth. der gemeente Haren de bevoegde magt waren om op deze aanvraag te beschikken, en voorts dat de bedoelde inrigting zeer grooten hinder, gevaar voor de gezondheid en schade aan eigendommen en bedrijven moet veroorzaken;

Overwegende:

dat volgens de duidelijke woorden van art. 27 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) Ged. Staten vergunning moeten geven voor de oprigting door een gemeentebestuur van de in art. 2 genoemde inrigtingen; dat de wetgever daarbij geen onderscheid heeft gemaakt tusschen oprigting binnen eigen gebied of daarbuiten; dat van

die duidelijke woorden bij de toepassing der wet niet mag worden afgeweken en dat het beweren der appellanten, wat betreft het eerste punt, dus is ongegrond;

dat hier geen der bezwaren, die volgens art. 11 der wet alleen tot weigering kunnen leiden, kan geacht worden te bestaan;

dat van *gevaar* in deze geen sprake kan zijn, vooral niet wanneer de oven tot verbranding van stroo zoodanig zal zijn ingerigt, dat alle brandgevaar kan geacht worden voorkomen te zijn;

dat *schade aan eigendommen, bedrijven of de gezondheid*, in den zin waarin de wet dit bedoelt, van deze inrigting niet is te vreezen; dat toch die inrigting gevestigd zal worden op een terrein waar slechts weinig woningen zijn, terwijl het naastbij zijnde huis op eenen afstand van 80 meter van de mestloodsen verwijderd zal zijn, zoodat het niet wel denkbaar is, dat de inrigting een dadelijk nadeel aan de naburige perceelen zou kunnen veroorzaken; dat ook geen aannemelijke grond is aangevoerd voor het beweren, dat de inrigting schadelijk zou zijn voor de bedrijven die in de buurt worden uitgeoefend, met name voor de zuivelbereiding; dat de inspecteur van het geneeskundig staatstoezigt heeft verklaard uit het oogpunt der gezondheid er geen bezwaar in te zien, dat de inrigting op het aangewezen terrein worde toegelaten, vooral wanneer, zooals hier het geval zal zijn, door het nemen van voorzorgen tegen de nog mogelijke schade zal zijn gewaakt;

dat de ondervinding, opgedaan bij de van ouds bestaande inrigting, in wier naaste omgeving in de laatste jaren vele huizen zijn gebouwd, daardoor heeft doen zien, dat dergelijke inrigting de nabijstaande woonhuizen of gedeelten daarvan niet onbewoonbaar maakt en geenen hinder van ernstigen aard veroorzaakt;

dat eene weigering der gevraagde vergunning in dit geval dus in strijd zal zijn met de wet;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven de vergunning zooals die door Ged. Staten bij hun besluit van 19 April 1878 aan het gemeentebestuur van Groningen is verleend, en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

's Gravenhage, 24 September 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *den gemeenteraad van Purmerend, tegen een besluit vau Ged. Staten van Noordholland, waarbij goedkeuring is onthouden aan een raadsbesluit tot onderhandschen verkoop van een stuk gemeentegrond.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

In de vergadering van den raad van Purmerend van 5 Junij 1878 is in behandeling genomen eene bij adres van 29 Mei door P. Mager, architect aldaar, voor zich en anderen gedane aanvrage om tegen den gestelden prijs in koop te bekomen een gedeelte grond van het plantsoen bij de Purmerpoort, achter het gebouw van den heer D. Bakker, ter breedte van 15 meter, ten einde daarop te stichten een gebouw, ingerigt voor twee woningen, volgens eene overgelegde teekening.

Bij de beraadslagingen werd beweerd dat nog niet in beginsel was aangenomen grond van bedoeld plantsoen tot bouwgrond uit te geven en ook geene conditiën daaromtrent waren bepaald. Er werd echter geantwoord dat die grond reeds vroeger was opgemeten en uitgebakend tot bouwterrein; dat echter tot nu toe geene aanvragen waren gedaan.

Er werd ook, door het raadslid Stuijt, op gewezen, dat er nog eene aanvraag bij Burg. en Weth. was om grond van dat plantsoen te mogen koopen om daarop te bouwen of om dien grond in het openbaar te verkoopen, waarop door den Voorzitter werd geantwoord dat dit verzoek nader zou worden behandeld.

De slotsom was dat besloten werd den verlangden grond, ter grootte van 273 M^2, aan P. Mager c. s. af te staan, niet voor *f* 2.50 per M^2., zooals bij de aanvrage bedoeld was, maar voor *f* 3 per M^2. en dus voor eene som van *f* 819. De heer Stuijt had bij eene eerste stemming, over het al of niet gevolg geven aan het verzoek, tegen gestemd en bij eene tweede stemming, ter bepaling van den prijs, zich buiten stemming gehouden.

Na afloop van de behandeling dezer zaak deelde de Voorzitter mede, dat op den 3 Junij nog was ingekomen een verzoek van H. P. van den Aardweg c. s. om grond van het plantsoen bij de Purmerpoort in koop te mogen hebben, en wel den grond van het perceel van den heer Bakker af tot aan het einde van den tuin van den heer J. Munnikhuis, om er twee huizen op te stellen van twee verdiepingen; dat bij die aanvrage tevens verzocht werd dat, wanneer dit niet kon worden toegestaan, dan die grond in het openbaar mogt worden verkocht; dat echter bij deze aanvrage geen teekening gevoegd was.

Op deze kennisgeving werd aangevoerd dat bedoeld verzoek niet zou kunnen behandeld worden en ook dat het gedeeltelijk was vervallen doordat een gedeelte van den daarbij bedoelden grond was afgestaan aan P. Mager c. s.; zoodat het de vraag was of de overige grond nu nog verlangd werd.

Het raadslid Stuijt gaf nog te kennen te verwachten dat aan van den Aardweg toch wel kennis zou gegeven worden van het genomen besluit, hetgeen de Voorzitter beloofde. Op de vraag van hetzelfde raadslid of van den Aardweg nu niet het eerste regt zou hebben indien hij het overige van den in zijne aanvrage bedoelden grond

aanvroeg, antwoordde de Voorzitter, dat, als hij zorgde dat de zaken bij nadere aanvrage in orde waren, de raad daarover zou beslissen.

Ten aanzien van de hiervoren vermelde aanvrage van H. P. van den Aardweg c. s. was vóór de raadsvergadering het volgende voorgevallen: zij was op 3 Junij ingezonden met een begeleidend schrijven aan den burgemeester, waarbij deze verzocht werd haar in de eerstvolgende raadsvergadering ter tafel te willen brengen.

De burgemeester had den volgenden dag geantwoord aan dit verzoek niet te kunnen voldoen, omdat het adres was ingekomen nadat de orde voor de vergadering van 5 Junij reeds was vastgesteld, en omdat het verzoek te onbepaald was, waarom het eerst in handen moest gesteld worden van de commissie voor de fabricage, hetgeen denzelfden dag zou geschieden. De burgemeester had er nog bij gevoegd dat nog een ander en bepaald verzoek, om grond ter bedoelde plaatse, was ingekomen, welk verzoek dus den voorrang had en in de raadsvergadering van den volgenden dag zou worden behandeld.

De heer van den Aardweg had daarop denzelfden dag geantwoord dat het geenszins zijne bedoeling was dat zijn adres, indien het daarvoor te laat was ingekomen, in de raadsvergadering zou behandeld worden, maar dat, indien hij goed was ingelicht, het wel als ingekomen stuk kon in aanmerking genomen worden in verband met de aanvrage van P. Mager c. s.: dat hij daarom beleefdelijk verzocht zijn adres als ingekomen stuk aan den raad mede te deelen, waarna het aan den raad zou zijn overgelaten in hoever het in verband moest gebragt worden met dat van Mager c. s.; dat het hem niet duidelijk was dat dit laatste den voorrang zou hebben, daar het zijne eene veel grootere strekking had en wel degelijk in het belang der gemeente was; dat hij de aanvrage zeker vroeger zou gedaan hebben indien hij geweten had dat de gemeente voornemens was op de bedoelde plaats grond te verkoopen, maar dat hij zich had voorgesteld dat die gronden eerst zouden worden afgebakend en een bouwplan daaromtrent zou worden opgemaakt.

Door de commissie van fabricage was nog op 5 Junij, den dag waarop des avonds raadsvergadering gehouden werd, aan Burg. en Weth. een berigt gezonden, waarin de commissie te kennen gaf dat zij de missive van Burg. en Weth., waarbij haar het adres van van den Aardweg c. s. was toegezonden, voor kennisgeving had aangenomen, omdat voor een gedeelte van den daarbij bedoelden grond reeds eene aanvrage was ingekomen die als eerder ingezonden en om de daarbij gevoegde teekening haars inziens het regt van voorrang had; in welk geval, naar haar oordeel, het verzoek van van den Aardweg c. s., voorloopig verviel.

Van het door den raad op 5 Junij, ten aanzien van het verzoek van Mager c. s., beslotene, werd door Burg. en Weth. mededeeling gedaan aan van den Aardweg c. s., met bijvoeging dat hunne aanvrage daardoor voor een gedeelte vervallen was en dus niet meer ter behandeling in den raad kon worden voorgedragen; en dat, indien bij hen nog het plan bestond om gronden van het plantsoen bij de Purmerpoort aan te vragen, hun werd aangeraden bij tijds hun verzoek in te dienen, met bepaling der hoegrootheid van den verlangden grond en met bijvoeging eener teekening van de te stichten gebouwen, daar het aan Burg. en Weth. bekend was dat meer aanvragen om grond van het bedoelde terrein zouden inkomen.

Bij adres van 6 Junij wendde het raadslid Stuijt zich tot Ged. Staten van Noord-holland, met verzoek het besluit tot afstand van grond ten zuidoosten van de stad aan P. Mager c. s., niet goed te keuren en zoo mogelijk den openbaren verkoop van dien grond te bevorderen. Hij zegt dat hij verrast is geworden door het verzoek van den gemeente-architect P. Mager om afstand van grond van het ten zuidoosten der stad gelegen plantsoen; dat het door eene aankondiging van publieke bekendheid was dat ten westen gemeentegrond tot bouwterrein beschikbaar was; dat na de vaststelling der rigting van den spoorweg en van het emplacement van het station ten zuidoosten, het te verwachten was, dat de gemeentegronden aldaar voor ieder begeerlijk terrein zouden wezen tot aanbouw en uitbreiding der stad; dat zulks ook terstond gebleken is, daar, zoodra door de aankondiging der raadsvergadering van 5 Junij bekend werd dat door P. Mager c. s. gronden ten zuidoosten werden aangevraagd, er nog eene dergelijke aanvrage geschiedde; dat deze laatste is ter zijde gelegd omdat er geene teekening van de gebouwen bij gevoegd was; dat het echter duidelijk is dat het maken van eene behoorlijke teekening in den korten tijd vóór de te houden raadsvergadering ondoenlijk was; dat hij in de vergadering op het een en ander heeft gewezen en ook op de wenschelijkheid van een publieken verkoop der gronden; dat die terreinen bij publieken verkoop of, bij slechts eenige bekendheid dat ze beschikbaar waren, ook wel ondershands, het dubbele van den bedongen prijs zouden zijn waard geacht. Voor dien dubbelen prijs stelt adressant zich borg.

Dit adres werd, bij appointement van den Voorzitter van Ged. Staten van 7 Junij, in handen gesteld van den raad van Purmerend. Burg. en Weth. hebben er op berigt bij schrijven van 8 Junij. Zij zeggen, dat na ontvangst van het verzoek van P. Mager c. s., eene raadsvergadering is belegd tegen Woensdag 5 Junij des namiddags ten zes ure, terwijl de orde van den dag te gelijker tijd is vastgesteld; dat de convocatiën aan de leden van den raad zijn rondgezonden op 1 Junij en ook de openbare bekendmaking der vergadering toen is gedaan; dat bij de convocatiën is bekend gemaakt dat de te behandelen stukken ter visie lagen voor de leden van den raad. Burg. en Weth. deelen verder mede hetgeen hiervoren vermeld is omtrent het inkomen van de aanvrage van van den Aardweg c. s., de briefwisseling daarover en het verhandelde in de raadsvergadering. Zij vertrouwen dat er na die inlichtingen geen bezwaar zal bestaan tegen de goedkeuring van het raadsbesluit.

Na ontvangst van dit berigt hebben Ged. Staten aan het gemeentebestuur opgemerkt, dat het adres gesteld was geweest in handen van den gemeenteraad, en verzochten zij dat de raad alsnog daaromtrent van berigt en raad zou dienen, zoowel als omtrent een inmiddels nog bij hen ingekomen adres van van den Aardweg. Dit adres was in hoofdzaak van gelijke strekking als dat van het raadslid Stuijt; er wordt nog in vermeld dat de aan Mager c. s. afgestane grond eerst op den dag der raadsvergadering is afgebakend.

De raad heeft op 28 Junij besloten zich te refereren aan het berigt dat reeds door Burg. en Weth. was uitgebragt, en aan Ged. Staten in te zenden een extract uit de notulen der raadsvergadering van 5 Junij.

Ged. Staten hebben daarop, bij besluit van 3 Julij, de gevraagde goedkeuring van het raadsbesluit geweigerd, uit aanmerking van de ingebragte bezwaren en uit over-

weging dat hun uit de inlichtingen, door het gemeentebestuur verstrekt, niet was gebleken dat er bijzondere redenen aanwezig waren waarom in deze eene afwijking van den regel, om eigendommen als de hier bedoelde in openbare veiling te verkoopen, wenschelijk of billijk zou zijn.

Zij hebben van deze beslissing mededeeling gedaan aan de adressanten Stuijt en van den Aardweg als beschikking op hunne adressen.

De gemeenteraad is van het besluit van Ged. Staten in beroep gekomen bij den Koning. De raad voert aan:

dat het raadsbesluit van 5 Junij wettig is genomen volgens de artt. 137, 230 en 194 der Gemeentewet;

dat het in de gemeente Purmerend nimmer regel is geweest gemeentegronden publiek te verkoopen, maar steeds, zoowel bouwgrond als grond voor andere doeleinden uitgegeven, onder de hand is verkocht en de daartoe door den raad genomen besluiten altijd door Ged. Staten zijn goedgekeurd;

dat het belang van de gemeente in deze wel degelijk is in het oog gehouden, daar nimmer gemeentegronden, waar ook in de gemeente gelegen, zijn verkocht tegen hooger prijs dan *f* 2.50 de M^2., terwijl nu *f* 3 is bedongen;

dat Ged. Staten inconsequent hebben gehandeld, daar zij op denzelfden dag, waarop zij geweigerd hebben goed te keuren het besluit tot afstand van grond aan P. Mager c. s., hebben goedgekeurd een besluit van den raad van Purmerend, tot onderhandschen verkoop aan W. Zuidema van een stuk grond, liggende in het plantsoen langs het kanaal, tot het bouwen van een woonhuis, voor *f* 2.50 de M^2.;

dat ook in 1867 is goedgekeurd het besluit tot het verkoopen van grond in het plantsoen bij de Purmerpoort aan D. Bakker Cz., voor *f* 2.50 de M^2.;

dat het verzoek van Mager c. s. niet bij verrassing den raad is aangeboden, daar reeds in 1867, bij het uitgeven van grond aan D. Bakker Cz., eene schetsteekening is vervaardigd, die nog aanwezig en ter tafel van den raad is geweest, aanwijzende hoe voor het vervolg het plantsoen bij de Purmerpoort zou kunnen worden bebouwd, terwijl bovendien de te behandelen stukken gedurende minstens drie dagen ter visie van de leden van den raad gelegen hebben.

Ged. Staten, hieromtrent gehoord, zeggen, dat het volkomen waar is dat de raad van Purmerend gewoon was gronden ter bebouwing onderhands voor *f* 2.50 per M^2. te verkoopen en dat zij aan daartoe strekkende besluiten herhaaldelijk en ook nog kort geleden hunne goedkeuring hebben gehecht;

dat echter tegen zulke besluiten tot nog toe nimmer bezwaren bij hen waren ingebragt en zij dus meenden te mogen afgaan op het oordeel van den raad, dat die besluiten in het belang waren van de gmcente;

dat er thans van twee zijden bedenkingen werden ingebragt; dat zij uit de bezwaarschriften en de daarover gevoerde correspondentie moesten opmaken dat er voor het bebouwen van het thans ten verkoop aangewezen terrein, nabij het aan te leggen station, genoegzame mededinging zou bestaan om bij openbaren verkoop hoogere prijzen te verwachten dan waarvoor de raad een deel van dat terrein wilde afstaan;

dat onder deze omstandigheden de raad, naar hun gevoelen, meer afdoende argu-

menten voor het belang van een onderhandschen verkoop tegen den vastgestelden prijs had moeten aanvoeren dan thans door hem zijn bijgebragt;

dat noch het rapport van den raad, noch zijn adres aan den Koning, er hen van overtuigd hebben dat die onderhandsche verkoop in dit geval meer in het belang der gemeente zou zijn dan een openbare verkoop, waaraan toch zeker in den regel de voorkeur moet worden gegeven en waarvoor thans bijzondere redenen aanwezig zijn.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt, bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 6 September 1878.

Sedert zijn bij de Afdeeling ingekomen:

1°. eene uitvoerige memorie van P. Mager. Hij geeft 22 gevallen op waarin gedurende de laatste twintig jaren door Ged. Staten goedkeuring is verleend aan onderhandschen afstand van gronden die, volgens hem, door de geheele gemeente verspreid liggen. Daaronder zijn de reeds door den raad vermelde op 3 Julij 1878 verleende goedkeuring van den afstand van grond aan Zuidema en drie later verleende goedkeuringen. De publieke aankondiging dat ten westen grond beschikbaar was, heeft, volgens hem, nooit in den weg gestaan aan den verkoop van bouwgrond in andere gedeelten der gemeente, en van den grond ten zuidoosten is reeds tweemaal een gedeelte ter bebouwing afgestaan.

Hij voert nog aan dat het reeds in het laatste jaar zeker was waar het station zou komen; dat de stukken, waaruit dit bleek, in het begin van dit jaar hebben ter visie gelegen; dat evenwel van de beweerde begeerlijkheid der gronden, nabij de plaats van het station, eerst gebleken is door de aanvrage van den architect van den Aardweg, twee dagen voor dat het verzoek van hem, den architect Mager, bij den raad in behandeling zou komen.

Hij hoopt dat niet concurrentie tusschen architecten maar alleen het gemeentebelang bij de ingediende adressen in het spel is.

Hij beroept zich op de artt. 1 en 2 der Verordening op het bouwen, ten betooge dat een verzoek zonder teekening moest worden ter zijde gelegd, welke regel dan ook steeds tegen ieder is gehandhaafd. De raad kon dus het verzoek van van den Aardweg niet in behandeling nemen, en evenmin de behandeling van het zijne, dat aan de voorschriften voldoet, uitstellen, zonder zich partij te stellen, te meer daar het eene vaste gewoonte in den raad is, indien er twee verzoeken van gelijken aard zijn ingekomen, dat verzoek het eerst te behandelen hetwelk het eerst is ingezonden.

Wat betreft de borgstelling van het raadslid Stuijt wordt in de memorie gevraagd of dan de gemeenteraad zich zou hebben te onderwerpen aan de voorwaarden, door dat raadslid voor den publieken verkoop te stellen en of bij afwijking daarvan de borgstelling zou vervallen. Voorts of het gevoelen van één persoon, dat de dadelijke uitbetaling van eenige guldens meer het eenige belang der gemeente is, beslissend moet zijn tegenover de andere raadslieden, die hunnerzijds meenen in het belang der gemeente te hebben gehandeld door den grond ondershands af te staan. Hierbij wordt opgemerkt dat, toen het raadsbesluit genomen werd, twee leden afwezig waren en er twee vacatures bestonden en bij latere beraadslagingen over de zaak een der toen afwezige leden en een nieuw lid zich voor het raadsbesluit verklaard hebben; dat

evenwel moet erkend worden dat na het besluit van Ged. Staten een der wethouders heeft voorgesteld het raadsbesluit in te trekken, hetgeen echter door de overige raadsleden is verworpen.

Eindelijk wordt nog aangevoerd dat de afbakening van aangevraagden grond in den regel op den dag der raadsvergadering geschiedt en alleen met het doel om de raadsleden in staat te stellen de bedoeling van den aanvrager beter te kunnen beoordeelen.

2°. eene memorie van A. M. Middelhoff, die te kennen geeft, dat hij sedert kort lid van den raad van Purmerend is en dus geen deel heeft genomen aan de beslissing omtrent den verkoop van grond ten zuidoosten der stad, doch dat hij zeker onder de tegenstemmers zou behoord hebben, vooral tegen den geringen prijs van ƒ 3 per M². Hij voert als redenen daarvoor aan, dat het bij het publiek niet bekend was dat de gronden te koop waren, terwijl toen het algemeen bekend werd, er zich onmiddellijk verschillende koopers hebben voorgedaan; dat de kosten van bestrating, riolering en verlichting, die onvermijdelijk door de gemeente gekweten moeten worden, hoegenaamd niet in verhouding zijn tot den koopprijs; dat onlangs een afkoop van erfpachtsregt nabij het aanstaande spoorwegstation is geschied voor meer dan ƒ 3 per M².; dat den vorigen dag in de zitting van den raad door een lid van het dagelijksch bestuur in overweging werd gegeven het beroep in te trekken.

3°. eene memorie van het raadslid Stuijt. Deze wijst ook op de onvermijdelijke kosten van effenen, bestraten, rioleren enz. Hij deelt voorts mede dat, behalve door van den Aardweg, ook nog door anderen aanvraag om grond in het plantsoen ten zuidoosten gedaan is, hetgeen hem heeft versterkt in zijne meening dat alleen de openbare verkoop der aldaar gelegen gronden gewettigd en in het belang der gemeente kan wezen, ook ter vermijding van elken schijn van bevoorregting.

4°. eene memorie van van den Aardweg, waarin geene nieuwe beschouwingen voorkomen.

5°. eene memorie van het raadslid Lankelma, die inzendt een concept van een adres aan den Raad van State, dat, volgens hem, indien de tijd het had toegelaten, in de gemeente ter onderteekening zou hebben gecirculeerd en grooten bijval zou hebben gevonden. Daarin wordt het afgekeurd dat het verzoek van Mager is toegestaan, daar nu ook andere personen grond van het plantsoen als bouwterrein zullen begeeren en aldus het in der tijd voor rekening der gemeente tot eene aangename wandelplaats voor rijk en arm aangelegde plantsoen met ondergang wordt bedreigd, terwijl het gemis zal worden vergoed door de geringe voordeelen welke het bouwen voor de gemeentekas zal afwerpen, terwijl bovendien aan een nieuwe wijk geene behoefte bestaat, uitbreiding aan de zijde van den spoorweg kan plaats hebben met behoud van het plantsoen en het ook de vraag is of het in het belang der gezondheid raadzaam zou zijn het bedoelde gedeelte van het plantsoen, gelegen aan een ondiepe gracht met stilstaand water en in de nabijheid van het kerkhof, tot bouwterrein te gebruiken.

Dat eenige jaren geleden het bedoelde plantsoen bij raadsbesluit tot bouwterrein zou zijn aangewezen, wordt in dit ontwerp-adres stellig ontkend.

De belanghebbenden H. P. van den Aardweg, Stuijt en P. Mager, adstrueren nader hunne wederzijdsche belangen.

III. het beroep van *den gemeenteraad van Alem, tegen een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant, waarbij J. van Mil als raadslid van die gemeente is gehandhaafd.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgend verslag uit:

J. van Mil is op 17 Julij 1877 gekozen tot lid van den gemeenteraad van Alem, Maren en Kessel, in Noordbrabant.

Hij zond op 4 Aug. 1877 eene verklaring in, dat hij was lid van het collegie van zetters, brandmeester en opzigter van landerijen. In de vergadering van den raad der gemeente van 18 Aug. 1877 werden zijne geloofsbrieven onderzocht en in orde bevonden en werd tot zijne toelating besloten; in die van 4 Sept. nam hij zitting, na aflegging van den gevorderden eed.

Een half jaar daarna gaf het raadslid N. F. Pompen te kennen dat in hun midden een lid was die, brandmeester zijnde, eene met het lidmaatschap van den raad onvereenigbare betrekking bekleedde; hij vroeg, dat Burg. en Weth. zouden worden uitgenoodigd daarnaar onderzoek te doen, en mogt het blijken dat van Mil geen raadslid kon blijven, ten spoedigste zorg zouden dragen voor de uitschrijving eener nieuwe verkiezing. Toen de zaak in 't collegie van Burg. en Weth. op 1 April 1878 werd behandeld, besloten de twee wethouders, tegen de stem van den burgemeester, om een regtsgeleerde over de zaak te raadplegen; de burgemeester verklaarde dit besluit niet te zullen uitvoeren, als strijdig met het algemeen belang. In de vergadering van Burg. en Weth. van 6 Mei kwam van Mil, vragende ontslag als brandmeester, waarna de wethouders beweerden dat zulk ontslag door den raad verleend moest worden; toen daarentegen de burgemeester gewezen had op art. 179, l^a. O, der Gemeentewet, beweerden de wethouders dat dan 't verzoek *schriftelijk* moest gedaan worden. En toen van Mil daaraan terstond voldeed, door zijn verzoek om ontslag op schrift te stellen, besloten de beide heeren om de dispositie daarop te verdagen. Toen in de eerstvolgende vergadering van 't collegie van Burg. en Weth. nog geen berigt van Ged. Staten was ingekomen, ten aanzien van des burgemeesters verklaring van niet ten uitvoerlegging van 't besluit om art. 25 der Gemeentewet, besloten de beide wethouders daartoe over te gaan. De advocaat 't Hooft, te 's Hertogenbosch, had nu een schriftelijk advies ingezonden, ten betooge, dat aan art. 25 der Gemeentewet niet te twijfelen viel. Zij bepaalden op 1 Junij dat daarvan aan van Mil zou worden kennis gegeven. Deze adresseerde zich met een beklag en verdediging aan den raad. In den gemeenteraad werd echter, op 28 Junij, bij meerderheid van stemmen besloten, te verklaren, dat Burg. en Weth. teregt aan hem, van Mil, eene waarschuwing, ingevolge art. 25 der Gemeentewet, hadden gedaan. Op het door van Mil daartegen ingesteld beroep bij Ged. Staten, namen deze op 25 Julij een besluit, dat, na opgave der feiten, luidt als volgt:

Overwegende:

dat brandmeesters bezwaarlijk kunnen gerangschikt worden onder de ambtenaren, bedoeld bij art. 23 *f.* der Gemeentewet;

dat het raadslid, tevens brandmeester, zijne onafhankelijkheid tegenover het gemeentebestuur niet verliest;

dat de brandmeesters te Alem geene bezoldiging genieten;

dat de betrekking niet kan beschouwd worden te zijn een ambt, maar een last, die aan de ingezetenen in het publiek belang wordt opgelegd, zoo zelfs, dat in verschillende plaatselijke verordeningen straf bedreigd is tegen hem die de betrekking niet aanneemt;

dat de gemeenteraad van Alem dan ook geen bezwaar heeft gemaakt den adressant als raadslid toe te laten, ofschoon de adressant den raad vooraf volkomen juist had ingelicht, welke openbare betrekking hij bekleedde;

dat, zoodra twijfel ontstond of de betrekking van lid van den gemeenteraad wel vereenigbaar was met die van brandmeester, adressant uit laatstgemelde betrekking ontslag heeft genomen;

dat, aangenomen zelfs dat de adressant door de waarneming der betrekking van brandmeester eene aan het gemeentebestuur ondergeschikte betrekking zou bekleed hebben, hij toch zeker, na herhaalde aanvrage om ontslag, moest geacht worden alles te hebben gedaan wat in zijn vermogen was om die betrekking te doen ophouden en hij niet kan verplicht worden, tegen zijnen uitdrukkelijken wil, in eene ondergeschikte betrekking te blijven;

dat het in geen geval kan aangaan het gevraagde ontslag als brandmeester niet te verleenen, om den adressant als lid van den raad te weren;

dat daarenboven art. 25 der Gemeentewet, waarop Burg. en Weth. zich beroepen, betrekking heeft op raadsleden die *na* hunne benoeming eene met het lidmaatschap van den raad onvereenigbare betrekking aannemen en niet op hen, die *voor* hunne benoeming eene zoodanige betrekking bekleedden en daaruit *na* hunne benoeming ontslag hebben gevraagd;

Gelet op art. 25, 33 en 34 der Gemeentewet,

Hebben besloten:

1. te vernietigen het besluit van den gemeenteraad van Alem c. a. van 28 Junij 1878, waarvan beroep is ingesteld,

2°. te verklaren dat het raadslid J. van Mil, sedert zijne benoeming tot lid van den raad der gemeente Alem c. a., niet in strijd met art. 25 der Gemeentewet, eene der in art. 23 dier wet uitgesloten betrekkingen heeft aangenomen, en dat er alzoo geen termen zijn om tot eene nieuwe keuze ter zijner vervanging over te gaan.

De gemeenteraad besloot in eene opzettelijk voor die zaak belegde vergadering op 7 Aug., om daartegen in beroep te komen. Hij benoemde toen eene commissie van twee leden om het adres aan den Koning te ontwerpen en bepaalde, dat het ontwerp zou worden behandeld in eene vergadering, te houden op 9 Aug. ten 5 ure. In die zitting werd tot de opzending van het adres van appèl besloten, en het werd, ongedagteekend, opgezonden, bij brief van Burg. en Weth. van 10 Aug. En die brief en het daarbij behoorend adres van den gemeenteraad zijn echter, blijkens den daarop gestelden stempel, eerst op 16 Aug. bij 's Konings Kabinet ingekomen.

Ged. Staten, door den Minister van Binnenl. Zaken op dat adres gehoord, wederleggen de in dat stuk aangevoerde gronden en handhaven de juistheid hunner uit-

spraak van 25 Julij, doch doen dat betoog voorafgaan door de opmerking, dat, volgens art. 36 der Gemeentewet, beroep hier moest zijn ingesteld binnen 14 dagen na hunne beslissing; dat de laatste dag daarvoor dus was 8 Augustus en dat het appèl, op 9 Augustus vastgesteld en op 10 Augustus, zoo al niet later, verzonden, derhalve was niet-ontvankelijk.

Bij de Afd. zijn nog ingekomen: 1°. eene missive van J. van Mil, waarin hij alleen nog er op wijst, dat hij als brandmeester geene bezoldiging heeft genoten, gelijk uit de gemeenterekening blijken kan, èn dat de verpligte termijn voor appèl niet is in acht genomen; 2°. een adres van 't gemeentebestuur van Alem c. a., waarin wordt medegedeeld, dat de raad in zijne vergadering van 12 Nov. 1877, nadat van Mil over eene gewenschte verbetering der brandweer gesproken had, bij instemming daarmede, had besloten, om de bezoldiging voor den brandmeester te verhoogen, door die des opperbrandmeesters te brengen op *f* 10 en voor de brandmeesters elk op *f* 8 's jaars.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Vijf-en-dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 16 *October* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.,
Mr. H. C. Verniers van der Loeff.

Referendaris, Mr. L. P. Op den Hooff.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van het volgend Koninklijk besluit:

van 1 October 1878, n°. 14, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *F. A. J. M. Baron van Voorst tot Voorst c. s., te Didam, tegen een besluit van het gemeentebestuur aldaar van* 28 *Mei* 1878, *waarbij aan H. Rosendaal vergunning is verleend voor de oprigting van een stoomwerktuig.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 446).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door F. A. J. M. Baron van Voorst tot Voorst c. s., te Didam, tegen een besluit van het gemeentebestuur aldaar van 28 Mei 1878, waarbij aan H. Rosendaal vergunning is verleend voor de oprigting van een stoomwerktuig;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 17 Sept. 1878, n°. 51;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 24 Sept. 1878, n°. 34, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat bij bovenvermeld besluit aan H. Rosendaal vergunning is verleend om voor het drijven van zijnen bestaanden oliemolen, die nu in beweging wordt gebragt door een paard, een stoomwerktuig te bezigen van 4 paardenkrachten met verticalen stoomketel;

dat de adressanten van Ons de vernietiging van dit besluit hebben verzocht, bewerende dat de stoommachine brandgevaar zal doen ontstaan, vooral omdat twee gebouwtjes in de nabijheid met stroo zijn gedekt; dat de assurantiepremie voor hunne gebouwen verhoogd zal worden; dat de waarde der nabijgelegen gebouwen zal verminderen;

dat het geraas zeer hinderlijk zal zijn voor het aangrenzend logement en voor de kerk, die op ongeveer 20 M. afstand gelegen is; dat de rook, bij valwinden in de nabijheid van het kerkgebouw neêrslaande, grooten hinder zal veroorzaken;

Overwegende:

dat, ingevolge art. 11 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95), de oprigting eener nijverheids-onderneming alleen dan mag worden belet, wanneer er gegronde vrees bestaat voor gevaar, schade aan eigendommen, bedrijven of de gezondheid, of hinder van ernstigen aard;

dat in dit geval aan het bezwaar van brandgevaar, voor zooverre dit te vreezen kan zijn van een klein stoomwerktuigje van 4 paardenkrachten, voldoende kan worden tegemoet gekomen door het stellen van voorwaarden;

dat het niet aannemelijk is, dat deze kleine stoommachine een dadelijk nadeel zou kunnen veroorzaken aan naburige perceelen of wel schade zou kunnen toebrengen aan bedrijven of aan de gezondheid;

dat de vrees, dat de stoommachine hinder van ernstigen aard zou kunnen veroorzaken door geraas, ongegrond is; dat veeleer vermindering dan vermeerdering van geraas van de nieuwe inrigting te verwachten is, omdat de ondervinding geleerd heeft, dat riemen de beweegkracht zeer zacht en als het ware onhoorbaar overbrengen, terwijl een raderwerk, gelijk nu wordt gebezigd, een voortdurend en sterk geluid teweeg brengt;

dat de overlast van rook grootendeels zal worden voorkomen, wanneer de schoorsteen der nieuwe inrigting tot voldoende hoogte zal zijn opgetrokken;

dat er dus geen termen zijn om het verzoek der adressanten in te willigen;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. te handhaven de door het gemeentebestuur van Didam verleende vergunning onder vooorwaarde, dat:

a. de schoorsteen moet rusten op een steenen fundament en dat de rook tot boven aan toe langs steenen wanden moet strijken;

b. de top van de steenen rookpijp of schoorsteen minstens zes meters moet reiken boven de nok van het dak van het gebouw, waarin het stoomwerktuig geplaatst wordt;

c. de pannen van dit gebouw moeten aangestreken zijn en niet met stroopoppen mogen gedigt wezen;

d. op den schoorsteen een roosterkorf moet geplaatst zijn;

2°. te bepalen, dat de inrigting zal moeten voltooid en in werking zijn binnen negen maanden nà dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 1 Oct. 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is:

II. Het geschil over de *bezwaren ingebragt tegen de door het Departement van Oorlog voorgenomen oprigting van schietbanen op het terrein achter "het Vosje" te Amsterdam.*

De *Staatsraad* BOOT brengt het volgend verslag uit:

Op 24 December 1877 schreef de Minister van Oorlog aan den Raad van State (afdeeling voor de geschillen van bestuur), dat het voornemen bestaat om de schietbaan achter de herberg *het Vosje*, aan den Muiderzeedijk te Amsterdam, uit te breiden, ter verkrijging van de noodige veiligheid voor het omliggend terrein, en van eene betere gelegenheid, dan er thans bestaat, tot behoorlijke oefening in het schieten voor het garnizoen aldaar, en dat, in voldoening aan art. 26 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95), de stukken, genoemd in art. 5 dier wet, door 't gemeentebestuur van Amsterdam ter visie waren gelegd voor belanghebbenden, nadat ook de gemeentebesturen van Diemen en Nieuwer-Amstel zulks ter openbare kennis hadden gebragt; dat eene commissie uit Ged. Staten van Noord-Holland zitting had gehouden tot het aanhooren van bezwaren, door belanghebbenden in te brengen, en dat de Minister, vóór het nemen van een besluit door Z. M., volgens art. 26, al. 4, der genoemde wet, de overweging der bezwaren bij deze afdeeling aanhangig maakte.

Uit het daarbij ingezonden proces-verbaal van de door de commissie op 22 November 1877 gehouden zitting, blijkt, dat er toen geene belanghebbenden waren opgekomen, maar dat bij het gemeentebestuur van Amsterdam een adres was ingediend,

onderteekend door A. K. Kroes, nog vier anderen en het kerkbestuur der Ned. Isr. hoofdsynagoge te Amsterdam, voor de begraafplaats aldaar, waarin zij verklaren, als eigenaars of gebruikers van aldaar gelegen landerijen, onmiddellijk bij 't Vosje gelegen, tegen het plan des Ministers bezwaren te hebben; dat zij namelijk gelooven, dat daardoor het leven van arbeiders op dat land wordt in gevaar gebragt, zooals bij vorige schietoefeningen aldaar gebleken was, wat door getuigen kan worden bewezen, en dat ook voldoende blijkt, uit gaten die in landhekken geschoten zijn, en aan palen en planken op het Israël. kerkhof, die door kogels beschadigd zijn, te zien is; zijnde er ook kogels op het land gevonden; dat hunne bedienden, bij het melken van vee op het land, gedurig aan dat gevaar blootstaan, en werklieden aldaar niet verkiezen te komen werken uit vrees voor dat gevaar; dat ook hun vee kan getroffen worden, zooals in vorige jaren geschied is, toen een aan Kroes behoorende koe getroffen en gedood werd, waarvoor het gemeentebestuur van Amsterdam schadevergoeding heeft gegeven.

Ged. Staten van Noordholland, op 28 November 1877 dat proces-verbaal met alle de verdere stukken aan den Minister opzendende, voegen er het verslag en advies bij, door hunne commissie uitgebragt. De commissie gaf daarbij als haar gevoelen te kennen, dat de bij het bezwaarschrift ingebragte bedenkingen niet ongegrond zijn, doch geene genoegzame aanleiding geven, om de oprigting dezer inrigtingen te weigeren. Zij geeft evenwel in overweging, dat bij die oprigting, ter tegemoetkoming aan de ingebragte bezwaren, al datgene gemaakt en goed onderhouden worde, wat strekken kan om gevaar voor menschen en vee te voorkomen.

Bij brief van 31 December 1877 zond de Minister van Oorlog aan de afd. nog een calqueplan van de voorgenomen schietbanen, ten blijke, dat, volgens die teekening, geene kosten gespaard zullen worden tot het maken der noodige voorzieningen, om aan het omliggend terrein de meest gewenschte veiligheid te verzekeren.

Na ontvangst van alle die stukken is door deze afdeeling, bij brief van 18 Januarij 1878, aan den Minister geschreven, dat met belangstelling kennis is genomen van die teekening en van de bijgevoegde verzekering, doch dat zij, vóór de behandeling der zaak in openbare zitting, gaarne nog door Z. E. zou worden onderrigt, of, als de schietbanen volgens dat plan worden gemaakt, het ontsnappen van kogels buiten de baan onmogelijk zal zijn en of alle vrees voor gevaar gezegd zal kunnen worden te zijn weggenomen.

Daarop ontving zij 's Ministers antwoord bij brief van 17 Sept. jl., inhoudende dat hij Minister, naar aanleiding van de missive der afdeeling, alsnog het plan van aanleg der schietbanen met zorg had doen nagaan, en er, wat de hoofdzaak betreft, daarin geene veranderingen noodig werden geoordeeld; dat het alleen wenschelijk werd geacht, op grond van in den laatsten tijd genomen proeven, eenige onderdeelen der inrigting te wijzigen, in voege als op eene daarbij gevoegde calque van 10 Aug. ll., voor een stel van die schietbanen is aangewezen. Voorts wordt in dien brief medegedeeld, dat de directeur der Normaal-schietschool alhier, als deskundige over deze zaak gehoord, verklaart, dat, wanneer de schietbanen overeenkomstig dit laatstgenoemd plan worden gemaakt, alle vrees voor gevaar, ook ten opzigte van het omliggend terrein, weggenomen en de veiligheid daarvan in alle opzigten verzekerd is te achten.

III. het beroep van *P. T. Dekker, heemraad van den Zegenpolder, tegen een besluit van Ged. Staten van Zuidholland, waarbij is goedgekeurd eene overeenkomst tusschen den Molenpolder, den Zegenpolder en den polder Portland, tot stichting van een gemeenschappelijk stoomgemaal.*

De *Staatsraad* van Vladeracken brengt het volgend verslag uit:

Op 7 December 1876 hebben de stemgeregtigde ingelanden van den Zegenpolder en die van den Molenpolder, te Rhoon vergaderd, besloten toe te treden tot eene overeenkomst, aan te gaan tusschen die twee polders en den polder het Portland, tot het stichten van een gemeenschappelijk stoomgemaal voor die drie polders. Tevens werd besloten aan de ingelanden van den polder het Portland een termijn van tien dagen te stellen om zich te verklaren of zij ook tot de overeenkomst wilden toetreden. Werd binnen dien tijd geen antwoord ontvangen, dan zou het er voor worden gehouden dat door de ingelanden van den polder het Portland van de zaak werd afgezien.

Eenige dagen na het verstrijken van den termijn is een antwoord ingekomen, waarbij in verschillende artikelen der overeenkomst eenige wijzigingen werden voorgesteld.

Toen de stemgeregtigde ingelanden van den Zegenpolder en die van den Molenpolder op 17 Januarij 1877 bijeengekomen waren om over de voorgestelde wijzigingen te beraadslagen, werd door eenige ingelanden opgemerkt, dat de ingelanden van den polder het Portland den gestelden termijn niet hadden in acht genomen, en hun schrijven nu niet in aanmerking kon genomen worden, tenzij het besluit van 7 December eerst werd ingetrokken. Hiertegen werd van eene andere zijde opgekomen. De beraadslaging eindigde daarmede dat bij stemming werd uitgemaakt, dat niet zou worden gehandeld over het intrekken van het vroeger genomen besluit, daar dit punt in deze vergadering niet aan de orde gesteld was.

Eenigen tijd daarna is door een aantal ingelanden, vertegenwoordigende meer dan een vijfde der in den polder geldende stemmen, aan het bestuur van den Zegenpolder verzocht eene vergadering van stemgeregtigde ingelanden te beleggen, opdat zou worden overwogen of men den polder het Portland nogmaals tot deelneming aan de overeenkomst tot het stichten eener gemeenschappelijke stoombemaling zou uitnoodigen. Hetzelfde is geschied in den Molenpolder. Op grond van art. 39 van het Algemeen Reglement voor de polders in Zuidholland zijn daarop de stemgeregtigde ingelanden van de beide polders bijeengeroepen.

Zij zijn vergaderd geweest op 16 Maart 1878. Op dien dag hebben de stemgeregtigde ingelanden, zoowel van den eenen als van den anderen der twee genoemde polders, eerst besloten nogmaals met den polder het Portland in onderhandeling te treden, en vervolgens de wijzigingen in de overeenkomst, vroeger van de zijde van dien polder voorgesteld, goedgekeurd, en het aldus gewijzigde contract aangenomen.

Volgens dit contract zal er, ten behoeve der drie polders, een gemeenschappelijk stoomgemaal worden gesticht in den boezem van den Zegenpolder, genaamd de Kil, vóór de sluis van dien polder uitwaterende in de haven van Rhoon, en zullen de

kosten van stichting van het stoomgemaal met den aankleve van dien en van verschillende andere werken voor de gemeenschappelijke bemaling noodig — daaronder het leggen van een ijzeren buis of koker door den Schenkeldijk, regt voor de Kil van den Zegenpolder, om het water uit den polder het Portland naar het kanaal van het stoomgemaal te leiden —, voorts de kosten van het onderhoud en de exploitatie van het stoomgemaal en van het onderhoud van verschillende andere opgenoemde werken, door de drie polders worden gedragen, zoo dat ieder daarin deelt in verhouding tot zijne grootte, welke wordt vastgesteld als volgt:

die van den Zegenpolder	op 136.3860	hectaren
〃 〃 〃 Molenpolder	〃 108.6304	〃
〃 〃 〃 polder het Portland	〃 158.3868	〃

Bij de beraadslaging over art. 2, waarin de gezegde bepalingen omtrent gemeenschappelijke behartiging van aanleg en onderhoud van zekere werken voorkomen, werd door P. T. Dekker, heemraad van den Zegenpolder, het gevoelen geuit, dat de boven vermelde ijzeren buis, als zijnde alleen ten behoeve van den polder het Portland, alleen door dien polder moest worden gelegd. De vergadering vereenigde zich echter hiermede niet.

Bij adres van 20 Maart 1878 heeft genoemde P. T. Dekker bij Ged. Staten van Zuidholland zijne bezwaren tegen het besluit van 16 Maart ingebragt. Hij beklaagt er zich over dat niet wordt uitgevoerd het vroeger wettig genomen besluit, volgens hetwelk de polder het Portland binnen zekeren termijn zou kunnen toetreden, bij gebreke waarvan de Zegenpolder en de Molenpolder gezamenlijk zouden overgaan tot het stichten van een stoomgemaal op nader te bepalen voorwaarden. Zonder dat dit besluit is uitgevoerd of herroepen, zal nu volgens het besluit van 16 Maart een stoomgemaal voor de drie polders worden gesticht, waardoor zijn eigendom zal worden bezwaard met het leggen van een nieuwen duiker of sluis, alleen benoodigd ten behoeve van den polder het Portland.

Het bestuur van den Zegenpolder, omtrent dit adres gehoord, heeft den loop der zaak medegedeeld en daarbij aangevoerd dat door het besluit van 16 Maart 1878 dat van 7 December 1876 stilzwijgend is herroepen.

Ged. Staten hebben aan den adressant te kennen gegeven dat de inzending van de overeenkomst ter goedkeuring zou worden afgewacht, en het bestuur van den Zegenpolder er opmerkzaam op gemaakt dat volgens art. 92 van het Algemeen Reglement hunne goedkeuring vereischt werd.

Bij adres van 27 Mei heeft Dekker op nieuw zijne bezwaren bij Ged. Staten ingebragt, nadat op 22 Mei eene vergadering van stemgeregtigde ingelanden was gehouden, waarin, zooals hij zegt, op denzelfden grondslag werd voortgegaan, zonder dat op zijne bezwaren werd acht gegeven. In die vergadering schijnt ten gevolge van eene opmerking van Ged. Staten eene wijziging gemaakt te zijn in art. 3 van de overeenkomst. Hij verzoekt dat de uitvoering of de herroeping van het besluit van 7 December 1876 gelast worde en dat de besluiten van 16 Maart en 22 Mei 1878 worden vernietigd.

Ged. Staten hebben op 3 Junij de overeenkomst goedgekeurd en aan P. T. Dekker

als beschikking op zijn adres te kennen gegeven, dat bij hen geene voldoende aanleiding bestond om hunne goedkeuring te onthouden en dat mitsdien aan zijn verzoek geen gevolg kon worden gegeven.

Bij adres van 14 Junij heeft daarop P. T. Dekker, op grond van art. 95, laatste lid, van het Algemeen Reglement, beroep bij den Koning ingesteld. Hij maakt melding van zijne adressen vroeger aan Ged. Staten ingediend, en zegt vervolgens dat hij bezwaar heeft er in toe te stemmen dat ten laste der drie polders gebragt worden het maken van een nieuwen duiker of sluis, alleen ten dienste van den polder het Portland en ook de verbetering van de aanwezige sluis voor den Molenpolder. Hij beschouwt dit als eene schenking van den Zegenpolder aan de twee genoemde polders, door welke schenking de eigendommen in den Zegenpolder op eene onwettige wijze bezwaard zullen worden. Er kan hier zijns inziens geen sprake zijn van eene tegemoetkoming, die de Zegenpolder van andere zijde zou ontvangen; want door de toetreding van den polder het Portland zullen er wel circa 160 hectaren meer deelen in de kosten van stichting en onderhoud, maar daartegenover staat dat die polder, die evenzeer behoefte heeft aan een stoomgemaal als de andere polders en er hetzelfde genot van zal kunnen hebben, bevoordeeld wordt doordat omstreeks 250 hectaren in andere polders gelegen ook hun aandeel dragen in de kosten van stichting en onderhoud van zoodanig werk. Daar de polders dan gelijke lusten kunnen genieten en gelijke lasten zullen dragen, is het, naar appellants oordeel, billijk, dat elke polder zorge voor zijn eigen toegangen tot het stoomgemaal, voor zoover die niet gemeenschappelijk gebruikt worden. Hij verzoekt derhalve dat de intrekking gelast worde van hetgeen reeds door Ged. Staten is goedgekeurd.

Ged. Staten van Zuidholland, omtrent dit adres gehoord, geven, na mededeeling van den loop der zaak, als hun gevoelen te kennen, dat de vergaderingen van stemgeregtigde ingelanden van den Zegenpolder en van den Molenpolder, volkomen bevoegd waren om in hare vergadering van 16 Maart 1878 het door appellant beklaagde besluit te nemen, ook al werd daarbij afgeweken van hetgeen in de vergadering van 7 December 1876 was besloten, zoodat huns inziens van een onwettig besluit hier geen sprake kan zijn. Zij achten daarom appellants bezwaren ongegrond.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 30 Augustus 1878.

Sedert is bij de afdeeling ingekomen eene memorie van P. T. Dekker. Hij legt over eene kaart van de drie polders, waaruit, volgens hem, blijkt dat inzonderheid de polder het Portland en de Molenpolder behoefte hadden aan den Zegenpolder tot het stichten van een gemeenschappelijk stoomgemaal. Hij zegt, dat hij nooit tegen zoodanige stichting is opgekomen, maar dat uit de stukken blijkt dat de polder het Portland niet heeft voldaan aan het besluit der vergadering van 7 December 1876; dat dit besluit in geene latere vergadering is vernietigd, en dat de bewering dat het stilzwijgend is vernietigd, zich zelf weêrlegt. Toen in de vergadering van 16 Maart 1878 besloten werd den polder het Portland toch toe te laten en tegelijk eene schenking te geven aan dien polder en den Molenpolder, meende adressant voor het regt der minderheid te moeten opkomen, gelijk hij zulks gedaan heeft. Wel weet hij dat

de minderheid zich aan de meerderheid behoort te onderwerpen, maar dan moet niet het eigendomsregt worden aangerand, zooals hier door de bedoelde schenking geschiedt.

De heer P. T. DEKKER bepaalt zich, na het goed uitgewerkt rapport, tot slechts enkele opmerkingen. Hij houdt vol, dat de gehouden vergadering met ingelanden onwettig was. Dat was zijn bezwaar, en daarom heeft hij geprotesteerd. Op het onverwachtst verkreeg hij een convocatiebiljet, waarop niets stond van de opheffing van vroegere besluiten. Daar het eene onwettige vergadering was zoo was ook het besluit onwettig. Zoo er werkelijk een besluit was genomen, om voor gemeenschappelijke rekening een stoomgemaal op te rigten, dan had er grond moeten zijn. Intusschen is in geene vergadering over grond gesproken. Nu is er grond genomen op erfpacht voor den tijd van 99 jaren en nu loopt de polder het gevaar, dat, wanneer het besluit niet wettig is en men zich in het belang van minderjarigen daaraan niet houdt, de machine zal moeten worden weggeruimd.

De heer Mr. W. THORBECKE treedt op als gemagtigde van het bestuur. Hij herinnert dat in de vergadering van 27 Mei 1876 besloten werd tot de oprigting van een gemeenschappelijk stoomgemaal. Alle voorwaarden werden in die vergadering vastgesteld. Toen heeft men tevens besloten dat aan Portland gelegenheid zou worden gegeven zich aan te sluiten. Men stelde vast, dat Portland zich binnen 10 dagen moest verklaren of het tot de oprigting van dat stoomgemaal wilde medewerken. Portland heeft binnen den bepaalden tijd iets van zich laten hooren en te kennen gegeven dat het de voorwaarden zou mededeelen waarop Portland zich bereid zou verklaren om zich aan te sluiten. De ingelanden dachten over die mededeeling anders, zagen daarin een bewijs, dat Portland niet wilde medewerken en dachten dat er nu alleen tusschen Molen- en Zegenpolders gemeenschappelijk moest worden gehandeld. Nu komt eindelijk de vergadering van 16 Maart 1878, waarin aan Portland alsnog gelegenheid gegeven is om toe te treden. Portland heeft zich dan ook bereid verklaard tot het gemeenschappelijk doel mede te werken. Nu komt de ingeland Dekker tegen het in die vergadering genomen besluit op en vraagt de vernietiging daarvan. Op welke gronden vraagt hij die vernietiging? Eigenlijk worden er geen gronden aangevoerd. Wat hij gezegd heeft komt hierop neder:

Het besluit is niet wettig. Waarom dat besluit niet wettig zijn zou, geen enkele grond wordt daarvoor bijgebragt. Maar, zegt de appellant, twee jaren geleden is er een ander besluit genomen. Zou men dan nooit op een besluit mogen terugkomen? Heeft niet elk persoon, elk ligchaam, daartoe de bevoegdheid. Hij zegt: eer dat men tot een nieuw besluit overgaat, had het vroeger besluit moeten worden ingetrokken. Waar is dat voorgeschreven? Op zijne beurt zegt pleiter, dat het eerste besluit door het later genomen besluit van zelf is herroepen. Ook zonder opzettelijke vermelding is het eerste besluit reeds stilzwijgend ingetrokken.

De eigenlijke wezenlijke grief van den appellant is, dat een gedeelte der opgelegde voorwaarden niet zouden zijn in het belang van de verschillende polders. Wel geeft hij toe, dat de oprigting van een stoomgemaal in het belang van de polders is, maar hij heeft bezwaar tegen het aandeel dat elk der polders in de kosten zal moeten

dragen. Dat de geslotene overeenkomst in het belang van al de polders is, kan daaruit blijken dat de oprigting van een stoomgemaal aan den Zegen- en Molenpolders zou kosten *f* 21.200, dat is *f* 85 per bunder, en dat nu die oprigting voor die beide polders en Portland kosten zal *f* 28.870 of *f* 72 per bunder. Nu zegt de appellant, dat ieder polder zijn eigen kosten moet dragen, maar om de gegrondheid dier opmerking te kunnen beoordeelen moet men letten op de ligging der polders, die blijken kan uit een kaartje dat pleiter overlegt. Het is eene der voorwaarden door Portland gesteld, dat de duiker voor gezamenlijke rekening worde gemaakt. Anders werkt het tot den aanleg niet mede. En die voorwaarde is allezins billijk. Iedereen draagt even veel bij om het genot te hebben van den watermolen. Volkomen te regt wordt in het contract onderscheid gemaakt tusschen gemeenschappelijke en niet-gemeenschappelijke werken. Overigens komt het pleiter voor, dat de minderheid zoo boos niet is als de appellant vermeent. Van de 19 tegenstemmers waren er 4 van den heer Chais en de overige 15 werden door den appellant zelf uitgebragt. En nu verdient het opmerking dat zoowel Chais als de appellant in de eerste vergadering zelf hebben gestemd voor de toen genomen besluiten.

De heer DEKKER repliceert en Mr. W. THORBECKE dupliceert.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN vraagt op hoeveel de kosten voor het leggen van den duiker worden geraamd?

Een der leden van het bestuur van den polder antwoordt: op ongeveer *f* 400.

IV. Het beroep van *G. van Noord c. s., ingelanden van het waterschap der vereenigde polders Nijeveen en Kolderveen, tegen eene beslissing van Gedeputeerde Staten van Drenthe betreffende de verkiezing tot leden van het bestuur van dat waterschap.*

De *Staatsraad* VERNIERS VAN DER LOEFF brengt het volgende verslag uit:

In het bestuur van het waterschap „de Vereenigde polders Nijeveen en Kolderveen" moesten zes leden worden gekozen.

Bij de eerste stemming, die daartoe op 5 April 1878 heeft plaats gehad, zijn 282 geldige stemmen uitgebragt, — en daarvan, naar het door het Bureau van stemopneming opgemaakte procesverbaal luidt, op L. Kreulen 155, J. E. Bouwknegt 145, G. Karsten 143, B. J. Denning 139, J. G. Duiven 125, W. Smit 133, J. J. Karsten 111, J. J. Jonker 105, E. Mulder 103, A. Withaar 102, K. Wind 102, A. B. Keijzer 94, Jan Jonker 47, Jan Karsten 45, K. Kok 18, W. Smidt 18, G. van Noord 18, E. van Rossum 11, A. Keijzer 11, J. Duiven 10, G. Vrielink 8 en W. Smet 4.

De volstrekte meerderheid, volgens het algemeen Reglement voor de Waterschappen in Drenthe vereischt, alzoo slechts door de drie eerstgenoemde personen verkregen zijnde, is men tenzelfden dage ter voorziening in de drie overige vacaturen overgegaan tot eene herstemming tusschen de zes personen, die na de drie verkozene de meeste stemmen erlangd hadden, waarvan de uitslag was, dat van de uitgebragte

280 stemmen op zich hebben vereenigd B. J. Denning 154, J. G. Duiven 142, E. R. Mulder en J. J. Karsten, ieder 138, J. J. Jonker 132 en W. Smit 129.

Het desbetrekkelijke procesverbaal laat op de vermelding van dien uitslag volgen:

„dat alzoo de beide eerstgenoemden zijn gekozen;

„dat de stemmen, uitgebragt op E. R. Mulder en J. J. Karsten, staakten; (en) dat door de aanwezige ingelanden besloten is de (her)stemming tot een naderen dag uit te stellen.”

Die herstemming heeft plaats gehad op 20 April 1878 en daarbij zijn van de 470 geldige uitgebragte stemmen, op E. R. Mulder uitgebragt 260 en op J. J. Karsten 210 stemmen; — en „is derhalve”, zoo althans luidt het procesverbaal dier stemming, „verkozen tot lid van het bestuur van het waterschap Egbert Roelofs Mulder.”

Tusschen die stemming en eerste herstemming van 5 April en de tweede herstemming van 20 April — en wel bij adres dd. 12 April 1878 — hebben de tegenwoordige vijf appellanten, Gelmer van Noord c. s., zich gewend tot het bestuur van het waterschap in quaestie, te kennen gevende:

„dat zij allen, stemgeregtigde ingelanden zijnde van het waterschap de Vereenigde polders Nijeveen en Kolderveen, hebben bijgewoond de vergadering van ingelanden op Vrijdag, den vijfden April jongstleden gehouden, ter verkiezing van zes leden van het bestuur van genoemd waterschap;

„dat zij toen met leedwezen hebben opgemerkt dat het stembureau onregelmatigheden heeft begaan, en de betrekkelijke reglementen verkeerd heeft toegepast; dat in de allereerste plaats het stembureau heeft verklaard, dat bij de eerste toen gehouden stemming slechts drie personen de volstrekte meerderheid van stemmen hadden verkregen, terwijl in werkelijkheid zes personen de vereischte meerderheid van stemmen op zich hadden vereenigd;

„dat immers, behalve op de verkozen verklaarde L. Kreulen, J. E. Bouwknecht en G. Karsten, waren uitgebragt op J. J. Jonker 105 en op J. Jonker 47, op J. J. Karsten 101 en op J. Karsten 45, op W. Smit 133 en op W. Smid 18 van de 282 uitgebragte stemmen; dat Jonker en Karsten beiden bij den burgerlijken stand slechts bekend staan als Jan Jonker en Jan Karsten en de tweede voorletter niets is dan de bijvoeging van huns vaders voornaam;

dat in het geheele waterschap geen andere W. of Willem Smi*t* of Smi*d* bekend is dan de openlijk gestelde condidaat Willem Smit uit de Nijeveensche Bovenboer;

dat Jonker en Karsten beiden reeds bij de vorige, wegens informaliteiten ongeldig verklaarde stemming zijn verkozen geweest en dat het openlijk bekend was dat Jan Jonker, de zoon van Jacob Jonker en Jan Karsten, de zoon van Jan Karsten, candidaten voor de bedoelde verkiezing waren;

dat het voor niemand twijfelachtig was noch kon zijn, dat de stemmen, uitgebragt op J. Jonker en J. J. Jonker, op J. J. Karsten en J. Karsten of W. Smit en W. Smid waren uitgebragt op denelfden hiervoorbedoelden persoon, die van verschillende zijden als candidaten voor deze verkiezing waren gesteld;

dat ook staande de vergadering sommige leden van 't stembureau hebben verklaard, dat het hun volstrekt niet twijfelachtig was, of dezelfde persoon was met die nadere aanduiding van voornaam bedoeld; dat alzoo werkelijk deze bedoelde candidaten met

de vereischte meerderheid van stemmen zijn gekozen, als hebbende Jan Jonker 152, Jan Karsten 146 en W. Smit 151 der 282 uitgebragte stemmen verkregen;

dat vervolgens het stembureau, nadat het slechts drie personen had verkozen verklaard, heeft verstaan dat er alstoen voor de drie overblijvende plaatsen eene herstemming moest worden gehouden tusschen de zes personen, die bij de eerste stemming de meeste stemmen hadden verkregen;

dat deze herstemming in ieder geval is onwettig en de ingelanden B. J. Denning en Jannes Duiven, welke daarbij zijn verkozen verklaard, alzoo onwettig zijn verkozen;

dat toch art. 23 van het Algemeen Reglement op de Waterschappen in de provincie Drenthe, dat stemmingen als deze regelt, in duidelijke en ondubbelzinnige woorden voorschrijft, dat, wanneer bij de eerste stemming niemand de volstrekte meerderheid heeft verkregen, tot eene tweede vrije stemming moet worden overgegaan en eerst wanneer bij de tweede vrije stemming geen volstrekte meerderheid is verkregen tot eene herstemming;

dat dit natuurlijk slaat op iedere openstaande bestuursplaats afzonderlijk en alzoo de juiste en ook volstrekt niet twijfelachtige strekking van het art. is, dat wanneer voor éénige vacature bij de eerste stemming de volstrekte meerderheid niet is verkregen, tot een tweede vrije stemming moet worden overgegaan;

dat die gehouden en bevolen herstemming tusschen de door 't stembureau bepaald aangewezen personen de vrijheid van stemmen heeft belet en dat alzoo bij die tweede stemming de voorschriften van het Algemeen Reglement voornoemd niet zijn nagekomen en die herstemming dus is onwettig.

Requestranten verzochten op die gronden, dat het bestuur zou verklaren dat bij de eerste hiervoren bedoelde stemming, behalve L. Kreulen, J. E. Bouwknecht en G. Karsten, nog met meerderheid van stemmen zijn gekozen Jan Jonker, de zoon van Jacob Jonker, Jan Karsten, de zoon van Jan Karsten, en Willem Smit, en dat deze genoemde zes personen de eenigen zijn, die regt hebben om toegelaten te worden als leden van Uw bestuur. En zij voegden daarbij, voor 't geval deze verklaring door het bestuur niet mogt worden gegeven, dat dan Ged. Staten zouden verklaren dat in geen geval de bij de tweede of herstemming verkozen verklaarde B. J. Denning en J. G. Duiven als leden van Uw bestuur mogen worden toegelaten, maar alsdan worde verklaard, dat deze niet wettig verkozen zijn.

Het bestuur heeft, zooals uit het zoo even reeds gerelateerde feit der op 20 April gehoudene herstemming blijkt, aan dat verzoek geen gevolg gegeven. Het heeft toegelaten hen, die, naar het beweren der adressanten, niet wettig waren gekozen en die naar hunne opvatting werkelijk gekozen waren, heeft het niet opgeroepen.

En naar aanleiding daarvan hebben de vijf reclamanten zich gewend tot Ged. Staten van Drenthe bij een bezwaarschrift dd. 8 Junij 1878, waarin zij zeggen:

dat zij, allen stemgeregtigde ingelanden van het waterschap „de Vereenigde polders Nijeveen en Kolderveen zijnde, zich hebben gewend tot het bestuur van genoemd waterschap met een request, hierboven copielijk medegedeeld, welks inhoud, zoo wat feiten als gronden betreft, requestranten als hier geïnsereerd wenschen beschouwd te zien;

dat requestranten van het bestuur van genoemd waterschap geen berigt hebben ontvangen omtrent de beslissing van het bestuur over voornoemd verzoek, maar dat

zij uit eene advertentie in de *Meppeler Courant* gezien hebben, dat B. J. Denning fungeert als voorzitter van gemeld waterschapsbestuur;

dat zij daardoor de zekerheid hebben verkregen, dat het bestuur der requestranten meening niet heeft gedeeld, hetwelk toch blijkt uit de toelating als leden van 't bestuur dergenen, wier verkiezing in vorenstaand request is bestreden en de niet-oproeping der ingelanden, die requestranten meenen dat werkelijk gekozen zijn;

dat requestranten zich door de toelating als leden van gezegd waterschapsbestuur van niet wettig gekozenen, en de uitsluiting dergenen, die de volstrekte meerderheid van stemmen hadden bekomen, bezwaard achten, welk bezwaar niet eerder aan 't oordeel van Gedeputeerde Staten is onderworpen, omdat bij gebreke van berigt van 't bestuur, requestranten niet de zekerheid hadden dat hun gevoelen door 't bestuur niet gedeeld werd, zoodat die vertraging aan het bestuur is te wijten;

dat in bovenstaand request niet kon worden gesproken over de verkiezing van E. Mulder tot lid van gezegd bestuur, omdat die eerst later heeft plaats gehad bij eene tweede herstemming op 27 (lees 20) April 1878 gehouden, welke tweede herstemming noodig was geoordeeld, omdat bij de eerste herstemming de stemmen tusschen voornoemden Mulder en J. Karsten staakten;

dat die bespreking aldaar ook onnoodig was, omdat volgens der requestranten zienswijze in die vacature reeds was voorzien, omdat bij de eerste stemming huns inziens zes personen de volstrekte meerderheid hadden verkregen; terwijl die verkiezing van genoemden Mulder ook in ieder geval ongeldig is, omdat even als bij de verkiezing van Denning en Duiven, in vorenstaand request bestreden, nadat volgens het stembureau niemand bij eerste stemming de volstrekte meerderheid had verkregen, ook hier terstond eene herstemming tusschen de door 't stembureau aangewezen personen er geen tweede vrije stemming is gehouden, zijnde de voorzegde tweede herstemming door 't stembureau verdaagd;

dat voornoemde E. Mulder dus ook ten onregte als lid van 't bestuur is toegelaten;

dat tusschen het bestuur van voorzegd waterschap en requestranten als ingelanden alzoo geschil bestaat over de uitlegging en uitvoering van art. 23 van 't Algemeen Waterschapsreglement voor de prov. Drenthe (*Prov. blad* van 1862, no. 51) in verband met de overige bepalingen van dat reglement en het bijzonder reglement van gezegd waterschap;

dat het hier toch in de eerste plaats de vraag geldt, of de (uitgebragte) stemmen, die buiten eenige bedenking op denzelfden persoon zijn uitgebragt en dien persoon duidelijk aanwijzen, wegens min juiste spelling van naam en meer of minder nadere aanduiding van eigen of vaders voornaam, mogen worden gesplitst, zoodat eene eenmaal verkregen meerderheid daardoor verbroken wordt, en dat het in de tweede plaats de vraag is of, nadat bij eerste stemming voor meerdere openstaande bestuursplaatsen enkele dier plaatsen vervuld zijn, alsdan voor de nog niet vervulde plaatsen eene tweede vrije stemming of wel eene herstemming tusschen hen, die de meeste stemmen bekomen hadden, moet plaats hebben;

dat, blijkens bovenstaand request, aan 't bestuur van gezegd waterschap, requestranten daarover eene andere meening zijn toegedaan dan het bestuur, hetwelk de ingelanden, wier verkiezing tot leden van 't bestuur bestreden was, in zijn midden heeft toegelaten;

dat requestranten, op grond van art. 34 van het Algemeen Waterschapsreglement, voornoemd regt hebben van Gedeputeerde Staten de beslissing dier voorschreven geschillen te vragen:

Redenen waarom requestranten eerbiedig verzochten dat het aan Gedeputeerde Staten zou behagen te verklaren dat bij de eerste hiervoren bedoelde stemming, dd. 5 April 1878, behalve L. Kreulen, J. E. Bouwknecht en G. Karsten, nog met volstrekte meerderheid van stemmen zijn gekozen Jan Jonker (de zoon van Jacob Jonker), Jan Karsten (de zoon van Jan Karsten) en Willem Smit, en dat deze 6 personen de eenigen zijn die regt hebben, om toegelaten te worden als leden van 't bestuur ven gezegd waterschap;

en subsidiair, voor het geval deze verklaring niet mogt worden gegeven, dat alsdan zou worden verklaard, dat B. J. Denning, Jannes Duiven en E. Mulder ten onregte als leden van 't bestuur van meergemeld waterschap zijn toegelaten, op grond dat deze niet op wettige wijze verkozen zijn.

Gedeputeerde Staten, overwegende, zooals uit het extract, uit de notulen van het ter hunner vergadering van 29 Junij 1878 verhandelde, blijkt, dat, wat betreft het in de eerste plaats bij het bezwaarschrift gedaan verzoek, zij niet genoegzaam zijn ingelicht om te oordeelen over de juistheid van het daaraan ten grondslag liggend beweren van adressanten, dat bij de eerste der op 5 April 1878 gehouden stemmingen ten onregte aan Jan Jonker (de zoon van Jacob Jonker), Jan Karsten (de zoon van Jan Karsten) en Willem Smit niet zijn toegekend de op J. Jonker, J. Karsten en W. Smid uitgebragte stemmen, in welk geval genoemde personen eveneens dadelijk met volstrekte meerderheid van stemmen verkozen zouden zijn geweest;

dat het echter niet noodig is dienaangaande uitspraak te doen;

dat toch in strijd met art. 23 van het Reglement op de Waterschappen in deze provincie, hetwelk voorschrijft dat, is bij eene keuze van personen bij eerste stemming de volstrekte meerderheid niet verkregen, tot eene tweede vrije stemming wordt overgegaan, op 5 April ll., na de eerste toen gehouden stemming, in plaats van eene tweede vrije stemming, eene herstemming heeft plaats gehad over de voormelde zes personen, die door het stembureau verklaard zijn, hoewel geene meerderheid hebbende verkregen, de meeste stemmen te hebben bekomen en de niet-opvolging van bedoeld voorschrift, zoowel de verkiezing van B. J. Denning en J. G. Duiven als die van E. Mulder, welke respectivelijk als uitslag van de op 5 April ll. gehouden herstemming en van de herstemming, welke op 20 April daaraanvolgende heeft plaats gehad, in de betrekkelijke processen-verbaal is vermeld, ondeugdelijk maakt;

dat alzoo in ieder geval om deze reden, wat er overigens van het voormeld beweren van adressanten moge zijn, de toelating van de drie even genoemde personen als leden van het waterschapsbestuur ten onregte heeft plaats gehad;

hebben besloten, met voorbijgang van het in de eerste plaats door adressanten gedaan verzoek, te verklaren, dat B. J. Denning, J. G. Duiven en E. Mulder ten onregte als leden van het bestuur van het waterschap *de Vereenigde polders Nijeveen en Kolderveen*, zijn toegelaten.

Tegen deze beslissing hebben de reclamanten het beroep ingesteld, dat krachtens 's Konings magtiging van 7 Sept. ll., n°. 15, bij deze Afdeeling is aanhangig gemaakt,

Zij deden dat bij een adres dd. 13 Julij ll., waarin zij o. a. aanvoeren, dat zij zich door gezegd besluit van Ged. Staten bezwaard achten, omdat hun voornaamste en in de allereerste plaats gedaan verzoek daarbij is onbeslist gelaten;

dat dit eerst gedaan verzoek hierop was gegrond dat bij de eerste der op 5 April 1878 gehouden stemmingen ten onregte aan Jan Jonker (de zoon van Jacob Jonker), Jan Karsten (de zoon van Jan Karsten) en Willem Smi*t* niet zijn toegekend de op J. Jonker, J. Karsten en W. Smi*d* respectievelijk uitgebragte stemmen, in welk geval genoemde personen eveneens dadelijk met volstrekte meerderheid van stemmen verkozen zouden zijn geweest

dat dus bij de beoordeeling en beslissing van dit in de eerste plaats gedaan verzoek groot belang is, omdat, zoo dit als gegrond wordt toegewezen, het subsidiair gedaan verzoek ten eenenmale buiten beschouwing kon blijven, wijl alsdan is beslist, dat alle openstaande bestuursplaatsen reeds bij eerste stemming vervuld waren, zoodat de daaropgevolgde stemmingen, als overbodig, geheel moeten wegvallen;

dat, wat de feiten en gronden aangaat, requestranten verwijzen naar hun request aan Ged. Staten dd. 7 Junij 1878 en het daarbij copielijk overgelegde adres aan 't bestuur van meergemeld waterschap, dd. 12 April 1878, welker inhoud, wat de feiten en gronden betreft, zij als hier geïnsereerd wenschen beschouwd te zien;

dat zij er alleen nog willen bijvoegen, dat de bedoelde personen J. Jonker en J. Karsten de eenige ingelanden van dien naam in 't meergemeld waterschap zijn, die tot leden van 't bestuur verkiesbaar zijn, en dat er slechts één ingeland als W. Smi*t* bekend is en *niet* een die is genaamd W. Smi*d*, waardoor het dus boven alle bedenking zeker wordt, dat deze personen werkelijk door de kiezers bedoeld zijn;

dat requestranten, zich door voormeld besluit van Ged. Staten van Drenthe bezwaard achtende, op grond van voornoemd art. 34 van het Algemeen Waterschapsreglement, bij Uwe Majesteit mits dezen komen in hooger beroep van dat besluit, *voor zooverre* hun in de *eerste plaats* gedaan verzoek zonder beslissing is *voorbijgegaan;*

dat requestranten in dit beroep zijn ontvankelijk, omdat het hier geldt eene quaestie over de uitvoering of uitlegging van art. 23 van het meergenoemd Algemeen Waterschapsreglement, naardien hier moet worden beantwoord de vraag: of bij de verkiezing van bestuursleden van waterschappen, welke verkiezing bij art. 23 voornoemd geregeld wordt, de stemmen, welke buiten eenige bedenking op dezelfde personen zijn uitgebragt en die personen duidelijk aanwijzen, wegens minder juiste spelling van naam of meer of minder juiste aanduiding van eigen of (huns) vaders voornaam, mogen worden gesplitst, zoodat eene eenmaal verkregen meerderheid daardoor wordt verbroken;

dat reeds hierboven is aangetoond, dat bij de toewijzing van het niet beslist verzoek belang bestaat;

dat in geen geval het voorbijgaan van dat verzoek is gewettigd;

dat van voorbijgaan alleen dan sprake kan zijn, wanneer de toewijzing van het gevraagde niet tot eenig resultaat kon leiden of wanneer de toewijzing van twee verzoeken moet leiden tot hetzelfde doel, in welk laatste geval de toewijzing van een verzoek voldoende moet worden geacht;

dat het hier echter geen van deze beide gevallen gold;

dat de toewijzing van 't eerste verzoek toch ten gevolge moet hebben, dat de eerste

stemming van 5 April 1878 in alle vacaturen heeft voorzien en de volgende stemmingen juist daardoor van onwaarde zijn; dat personen, die nu uit het bestuur geweerd worden, dan krachtens verkiezing bij volstrekte meerderheid zitting kunnen nemen;

dat, terwijl het eerste verzoek blijkbaar de strekking heeft om de eerste stemming van 5 April 1878 geheel te bevestigen en van waarde te doen verklaren, zooals werkelijk de kiezers bedoeld hebben, het subsidiair verzoek op nietig-verklaring der volgende stemmingen en dientengevolge het verkrijgen eener nieuwe vrije verkiezing is gerigt, welk subsidiair verzoek overbodig wordt bij de toewijzing van 't eerst gedaan verzoek;

dat requestranten er dus belang bij hebben dat hun eerst gedaan en door Ged. Staten van Drenthe en bij hun besluit van 29 Junij 1878, n°. 21, voorbijgegaan verzoek, alsnog worde beslist.

Requestranten verzoeken op die gronden dat het Zijne Majesteit moge behagen, om doende wat Ged. Staten van Drenthe bij hun besluit van 29 Junij 1878, n°. 21, hadden behooren te doen, alsnog toe te wijzen het door repuestranten in hun request dd. 7 Junij 1878 in de eerste plaats aan Ged. Staten voornoemd gedaan verzoek.

Ged. Staten van Drenthe op dat adres gehoord deelen in hun missive dd. 23 Augustus ll. n°. 8, mede, dat zij bij het geven hunner aangevallen beschikking zijn geleid door de meening, dat ook wanneer door hen mogt worden beslist, dat werkelijk de drie door adressanten bedoelde personen Jan Jonker, Jan Karsten en Willem Smit, bij de vermelde eerste stemming de volstrekte meerderheid hadden bekomen en verkozen hadden moeten zijn verklaard, dit niet ten gevolge kon hebben, dat zij in het bestuur zouden zitting nemen, doch dat integendeel die beslissing tot hetzelfde resultaat zou hebben moeten leiden, als de beslissing die door hen gegeven is naar aanleiding van het in de tweede plaats door adressanten tot hen gerigt verzoek, het houden namelijk van eene nieuwe verkiezing voor drie bestuursleden.

Deze meening, zeggen Ged. Staten, steunde daarop, dat het stembureau uitspraak heeft te doen omtrent het resultaat der stemming, en dat niemand als bestuurslid kan worden toegelaten, die bij de uitspraak omtrent de uitkomst door het stembureau niet verkozen is verklaard. Wel kan, zoo vervolgen zij, het bestuur bij de vraag van al of niet-toelating van een verkozen verklaarde, bij gerezen verschil over die verkiezing zelve uitspraak doen; maar tot geen ander einde, dan dat het besluite toe te laten of niet toe te laten. Te besluiten tot toelating van iemand die niet verkozen is verklaard, zoo ver gaat de bevoegdheid van het bestuur niet. Evenmin kan het bestuurscollegie, wiens beslissing bij gerezen geschil als in appèl wordt ingeroepen, besluiten, dat iemand die niet verkozen is verklaard, zal worden toegelaten als bestuurslid. Die beginselen zijn voor de verkiezingen van leden der provinciale Staten en van den gemeenteraad bij de provinciale en gemeentewetten gehuldigd, en ook bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal nog onlangs ter gelegenheid van een over de verkiezing als lid van dat hoog collegie gerezen geschil toegepast.

Al zijn nu, zoo besluiten Ged. Staten hun advies, de bepalingen van het Drentsch Reglement op de Waterschappen en van het bijzonder reglement voor dit waterschap op dit punt niet zoo expliciet als die der aangehaalde wetten, bij de toepassing der gezegde reglementen kan daaromtrent geen andere regel worden gevolgd.

Na kennisneming van gezegd schrijven van Ged. Staten is aan de Afd. ingezonden eene memorie van den gemagtigde der appellanten, Mr. A. J. Blom, te Meppel, dd. 25 Sept. ll. De feiten, zegt die memorie, zijn noch door Ged. Staten, noch door het van wege Ged. Staten gehoorde waterschapsbestuur, betwist. En wat de beschouwingen betreft, waardoor Ged. Staten zich hebben laten leiden, daartegen doet de memorie opmerken, dat noch in het Algemeen Reglement voor de Waterschappen in de provincie Drenthe van 1862 (*Prov. Blad*, n°. 51), noch in het Bijzonder Reglement van genoemd waterschap (*Prov. Blad* van 1863, n°. 2, gewijzigd *Prov. Blad* 1876, n°. 56), eenige bepalingen voorkomen omtrent onderzoek van geloofsbrieven van nieuw gekozen bestuursleden, of omtrent de toelating der nieuw gekozenen, of omtrent de wijze waarop geschillen, die omtrent de toelating of verkiezing oprijzen, zullen worden beslist.

Daarom, zoo vervolgt de memorie, is onjuist de vergelijking door Ged. Staten gemaakt tusschen deze toelating van bestuursleden in een waterschapsbestuur en de toelating van leden der Provinciale Staten en van den gemeenteraad. In de Provinciale en Gemeentewet toch komen bepalingen voor die hier gemist worden.

De magt van het stembureau is in dezen niet geregeld, zooals dat in de Kieswet is geschied.

Voor de toelating is in deze niet de overlegging eener verklaring van 't stembureau, houdende den uitslag der verkiezing, gevorderd.

De beslissing der Tweede Kamer omtrent de niet-toelating van den heer Diepen, op 27 Maart jl. gevallen, kan in deze niets afdoen, omdat die was genomen met het oog op wetsbepalingen die hier niet bestaan.

In dezen stand der reglementen, zoo zegt de memorie verder, komt het requestranten voor, dat hun verzoek om verklaring dat de genoemde personen bij de eerste op 5 April jl. gehouden stemming de volstrekte meerderheid van stemmen hebben bekomen, gegrond is en alsnog moet worden beslist.

Het komt requestranten niet twijfelachtig voor of iemand, die bij eene wettig gehouden verkiezing de volstrekte meerderheid van stemmen heeft bekomen, en dus gekozen is, regt heeft zitting te nemen in 't bestuur, waarvoor hij op voorschreven wijze is verkozen, en zulks onafhankelijk van de uitspraak van 't stembureau.

Meent nu het bestuur dat deze persoon niet gekozen is en houden de ingelanden het tegendeel vol, dan bestaat er een geschil over de uitlegging van 't reglement of zijne toepassing. Een geschil nl. hoe de stemmen moesten worden toegerekend. Dit geschil moeten, volgens art. 34 van 't genoemd Algemeen Reglement, Ged. Staten beslissen behoudens beroep op den Koning.

Is nu door Ged. Staten of door den Koning beslist dat die persoon werkelijk wettig verkozen was, dan zal niemand hem den zetel in 't bestuur kunnen betwisten.

Het komt er slechts op aan dat de personen in quaestie werkelijk wettig verkozen zijn en dit kan niet anders worden beslist dan op de in art. 34 voornoemd aangegeven wijze.

Wat de feiten betreft, zoo zegt de memorie ten slotte, deze zijn noch door Ged. Staten, noch door het waterschapsbestuur, betwist.

Behalve de vermelde stukken zijn bij de Afdeeling nog ingekomen een drietal tot haar

gerigte memoriën van B. J. Denning en J. G. Duiven, van W. Smit en van J. Karsten en J. Jonker, de laatste met eene bijlage van de hand van den burgemeester van Nijeveen, alle welke stukken handelen over de meer of minder waarschijnlijke bedoelingen van hen, die aan het verkiezingswerk van 5 April hebben deelgenomen; en over de wijze waarop mitsdien, naar het oordeel dier adressanten, de stemmingen hadden moeten zijn opgenomen.

V. Het beroep van *den leeraar en den kerkeraad der Doopsgezinde gemeente te Arnhem, benevens het bestuur der vereeniging tot instandhouding der kweekschool voor onderwijzeressen aldaar, tegen een besluit van Burg. en Weth. van Arnhem, waarbij aan A. Pitlo vergunning is verleend voor de oprigting eener lood-, koper- en zinkpletterij, eener smederij en koperslagerij.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgende verslag uit:

Door A. Pitlo is aan Burg. en Weth. van Arnhem vergunning verzocht voor de oprigting van eene lood-, koper- en zinkgieterij, smederij en koperslagerij aan de Bakkerstraat, Wijk D, n_o. 62, kad. sectie O, nº. 1948.

Tegen dat verzoek zijn bezwaren ingebragt door den kerkeraad der Doopsgezinde gemeente te Arnhem, den leeraar dier gemeente en het bestuur der vereeniging tot instandhouding der kweekschool van onderwijzeressen aldaar.

De kerkeraad vreest hinder van ernstigen aard voor de godsdienstoefeningen, die van tijd tot tijd ook op andere dagen dan des Zondags in het kerkgebouw gehouden worden, en voor het godsdienstonderwijs, dat in een lokaal van dat gebouw op vier dagen in de week gegeven wordt.

Kerkeraad en leeraar vreezen voor de pastorie, die grenst aan het perceel waar de inrigting zal gevestigd worden, brandgevaar, schade door vonken en rook, maar ook zoodanigen hinder, vooral voor het achterste gedeelte aan den tuin, dat de studeerkamer als zoodanig en evenzoo voor het geven van onderwijs onbruikbaar zal worden.

Het bestuur tot instandhouding der kweekschool van onderwijzeressen voerde aan, dat, daargelaten den hinder dien rook, stof en asch der ovens veroorzaken, het onophoudelijk geraas, getik en gehamer, dat het smeden veroorzaakt, aan het onderwijs in de schoollokalen hinderlijk zal zijn, daar deze zich in de onmiddellijke nabijheid der werkplaatsen bevinden, speciaal van die, welke vlak tegen den scheidingsmuur tusschen de erven van den heer Pitlo en die van de kweekschool opgerigt wordt, welke, voor koperslagerij en smederij bestemd, in hooge mate het geven van onderwijs in die localen belemmeren, zoo niet onmogelijk maken zal.

Burg. en Weth., in aanmerking nemende, dat de kortste afstand tusschen de werkplaats en de gebouwen der kweekschool 8 M. zal bedragen en dat door het stellen van voorwaarden aan de ingebragte bezwaren kan worden te gemoet gekomen, hebben bij besluit van 9 Julij 1878, nº. 1053, de gevraagde vergunning verleend onder de volgende voorwaarden:

dat de westelijke werkplaats in den tuin niet mag worden benuttigd voor koperslagerij;

dat de twee insluitmuren van de nieuw te bouwen werkplaats in den tuin aan de zijde der aangrenzende erven van spouwmuren zullen worden voorzien;

dat op den planken vloer waarop eene der smidsen in het woonhuis wordt geplaatst, aan drie zijden dier smidse bevestigd moeten worden stevige ijzeren platen van minstens 90 centimeter breedte;

dat de werkplaatsen der overige smidsen met steenen gevloerd worden en blijven;

dat de smidsen geheel van ijzer en steen worden zamengesteld;

dat de schoorsteen op een ijzeren boezem ruste;

dat de schoorsteen eene binnenwerksche ruimte moet hebben van minstens 22 bij 22 centimeter en hoog 1.50 meter boven het dak, en daarin geene houtverbindingen aangebragt worden en met steen of ijzer afgedekt;

dat het gruis, dienende tot brandstof, niet in eene houten kist, maar in een ijzeren of steenen bak moet geborgen blijven;

dat de smeltovens worden zamengesteld van vuurvaste steenen, dat de stook- en aschplaats door ijzeren deuren afgesloten en het rookkanaal verbonden worde in eenen gemetselden schoorsteen, binnenwerks minstens 22 bij 22 centimeter wijd, en dat het vertrek met een steenen vloer worde en blijve gevloerd;

dat de inrigtingen binnen zes maanden na dagteekening van dit besluit moeten zijn in werking gebragt, en dat bij niet-inachtneming van dien termijn de concessie vervalt;

dat van de inrigting geen gebruik mag worden gemaakt dan nadat door den gemeente-architect een schriftelijk bewijs is afgegeven dat aan de voorwaarden is voldaan.

De reclamanten zijn tegen deze beschikking in beroep gekomen bij den Koning, met inachtneming van het voorschrift van art. 15, al. 2, der wet. De door hen aangevoerde bezwaren zijn dezelfde als hierboven zijn vermeld.

Door Ged. Staten, in wier handen hunne adressen gesteld zijn, is het advies gvraagd van den prov. ingenieur. De opzigter, tijdelijk diens dienst waarnemende, berigt, dat het hem na onderzoek voorkomt, dat de werkplaatsen op te verren afstand van de door requestranten genoemde gebouwen zijn gelegen om hinder van ernstigen aard te vreezen. De voorwaarde, dat de westelijke werkplaats, d. i. die aan de zijde der kweekschool, niet mag woaden benuttigd voor koperslagerij, gaat naar zijn oordeel niet ver genoeg; beter acht hij eene bepaling, die de geraasmakende bezigheden aan die zijde in het algemeen verbiedt, waartoe zou kunnen worden voorgeschreven, dat het gebruik van de westzijde van het erf moet beperkt blijven tot de bestemming welke in de door den concessionaris overgelegde beschrijving daarvoor aangegeven is (nl. die, dat in het westelijk gedeelte komt een oven tot het smelten van lood, tin, soldeer, koper en zink en twee gewone blaasbalgen). Vrees voor brand, rook en vonken kan, volgens dit advies, bij vergelijking met andere schoorsteenen, hier geen reden zijn om de vergunning te weigeren.

De verzoeker A. Pitlo, van dit advies kennis gekregen hebbende, heeft zich tot Ged. Staten gewend, verklarende dat door dit voorstel zijne industrie te niet zou gaan en verzoekende nader onderzoek, daar zijne smederij volstrekt niet valt in de termen van eene grofsmederij en alleen betreft werkzaamheden, die voortvloeijen uit

het vervaardigen van ijzerwerken voor zijne pompen-industrie, en die volstrekt geen hinder van ernstigen aard veroorzaken.

De ingenieur van den prov. Waterstaat, op dit schrijven gehoord, heeft geantwoord dat, nu de zaak tot zulke enge grenzen teruggebragt is, hij geen bezwaar ziet dat de vergunning ook voor het smeden des noods voor een proeftijd van twee jaar worde verleend. Adressant toch verklaart thans alleen te willen smeden ten behoeve van pompen-industrie en wel uitsluitend ten behoeve van zijne eigene pompen-industrie. Intusschen kan over den omvang van het daaraan in casu verbonden smeewerk niet met voldoende zekerheid geoordeeld worden, omdat het onbekend is in hoever hij zich daarop wil toeleggen; daarom zou een proeftijd gesteld kunnen worden, doch van niet minder dan twee jaar, omdat de zaak eerst over twee jaar in zijn gewonen gang zal kunnen geraakt zijn. De beperkende voorwaarde, in het vroeger ambtsberigt voorgesteld, zou volgens den Ingenieur te vervangen zijn door deze: „dat de smederij uitsluitend zal gebezigd worden voor de pompenmakerij van adressant zelven.” Gebiedend noodig acht hij het stellen van een proeftijd niet.

Ook Burg. en Weth. zijn op de adressen aan den Koning gehoord, maar hebben zich tot eene verwijzing naar hun gemotiveerd besluit bepaald.

Ged. Staten, deze berigten inzendende, wijzen er op dat uit de stukken blijkt: *a.* dat het woonhuis van den predikant van de werkplaatsen is afgescheiden door het woonhuis van den concessionaris: *b.* dat aan de andere zijde van het woonhuis van den predikant het kerkgebouw der Doopsgezinde gemeente gelegen is; en *c.* dat de kortste afstand tusschen de gebouwen der kweekschool en de werkplaats, op het westelijk gedeelte van den tuin op te rigten, 8 M. bedraagt. Ged. Staten voegen er bij dat, daar de ingenieur van oordeel is dat de werkplaatsen op te verren afstand van de door appellanten genoemde gebouwen gelegen zijn om de vergunning uit vrees van ernstigen hinder te weigeren, en naar hun oordeel door de sub 1 en 2 in de vergunning gestelde voorwaarden voldoende aan de bezwaren van het bestuur der kweekschoo zal zijn te gemoet gekomen, zij van meening zijn, dat er geen redelijke grond bestaat om de verleende vergunning in te trekken.

Bij den Raad van State zijn ingekomen:

1°. een schrijven van den concessionaris, ten geleide van eene plattengrondsteekening der erven, die zijn perceel omringen, en van zijn eigen erf, met aanwijzing van afstanden, waaruit naar zijn inzien blijkt, dat er geen gevaar voor hinder is noch voor de schoollakalen, daar de opening der smederij niet naar die zijde is gekeerd, noch voor de kerk of pastorie, die door des adressants woonhuis van zijne werkplaats zijn gescheiden;

2°. een schrijven van het bestuur der meergenoemde vereeniging met overlegging van het exploit ter voldoening aan art. 15, al. 2, der wet gedaan en van een exemplaar van de *Arnhemsehe Courant*, waarin de daar voorgeschreven openbare kennisgeving is geplaatst. In dat schrijven wordt door het bestuur in het breede betoogd, dat, niettegenstaande de opgelegde voorwaarden, het geluid van het getik en gehamer der smederij, niet alleen door de lucht, maar ook door den scheidingsmuur, die aan het schoollokaal aansluit, naar dat schoollokaal zal worden voortgeplant; dat vooral het schrille, eentoonige, langaanhoudende en doordringende geluid, veroorzaakt door

de koperslagerij, voor de school allerhinderlijkst zal zijn; dat in weinig mindere mate ook de kamer van den directeur, het schoollokaal daarnaast, en op de bovenverdieping de ziekenkamers en studeerkamers der leeraressen, den hinder zullen ondervinden; dat de schoollokalen om de stilte aan de tuinzijde zijn ingerigt en uit hoofde van de drukte der straat, waaraan de voorvertrekken uitkomen, niet in deze kunnen worden overgebragt; dat een hinder, als hier bedoeld, voor eene school van veel grooter omvang is dan voor een particuliere woning, en vooral voor eene inrigting waar meer dan 80 inwonende en 30 uitwonende meisjes worden opgeleid.

3°. een schrijven van den leeraar der Doopsgezinde gemeente, ten geleide van de exploiten voor hem en het kerkbestuur, ter voldoening aan art. 15, al. 2, der wet gedaan.

De heer Leopold treedt op als gemagtigde voor het bestuur der vereeniging tot instandhouding der kweekschool voor onderwijzeressen. Hij ontwikkelt breedvoerig de bezwaren tegen de verleende vergunning.

De heer Pitlo beantwoordt den gemagtigde en bestrijdt het beroep.

De heer Leopold repliceert.

De *Staatsraad* de Vries vraagt eenige inlichting omtrent de scholen die zich in den omtrek bevinden en omtrent de ligging der werkplaatsen, volgens de overgelegde teekening.

De heer Pitlo geeft de gevraagde inlichtingen.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Zes-en-dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 23 *October* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.,
Mr. H. C. Verniers van der Loeff.

Referendaris: Mr. L. P. Op den Hooff.

Aan de orde is:

I. het beroep van *B. Jansen, te Didam, van een besluit van Ged. Staten van Gelderland, dd.* 21 *Mei* 1878, *no.* 58, *waarbij hem de vergunning is geweigerd tot het bouwen van een huis op een afstand van* 15 *meter van de R. K. begraafplaats te Giesbeek, gemeente Angerlo.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgende verslag uit:

B. Janssen, te Didam, is bij Z. M. in beroep gekomen van het besluit van Ged. Staten van Gelderland van 21 Mei jl., waarbij is afgewezen zijn verzoek om, zoo zulks wordt vereischt, verlof om op een afstand van 15 M. van de Roomsch Katholieke begraafplaats te Giesbeek, gemeente Angerlo, een huis te bouwen.

Deze weigering steunde op de overweging, dat in art. 48 der begrafeniswet wel aan Ged. Staten de bevoegdheid is verleend om het bouwen binnen den afstand van 35 M. toe te staan, doch dat zulks niet dan om redenen van noodzakelijkheid behoort te geschieden, daar anders de heilzame bepaling der wet zou worden illusoir gemaakt; en dat hier van bijzondere redenen, die tot afwijking van den regel zouden moeten leiden, niets was gebleken.

In zijn adres aan den Koning vermeldt adressant, dat hem door den burgemeester is te kennen gegeven, dat hij had moeten opgeven, dat de begraafplaats is gelegen in

de kom der gemeente aan den bandijk, rondombouwd met particuliere huizen, slechts op een afstand van 2 en 10 M. en bewoond door talrijke gezinnen; dat dan het besluit van Ged. Staten had moeten inhouden, dat geene vergunning noodig was; appellant wijst verder op het belang dat hij bij 't bekomen der vergunning heeft, omdat hij het voor den bouw bestemde perceel zeer duur heeft moeten koopen, en de plaats voor zijne affaire als winkelier en timmerman uitmuntend geschikt is.

Burg. en Weth. van Angerlo schrijven in hun ambtsberigt aan Ged. Staten, dat werkelijk naar hunne meening appellant geene vergunning voor den voorgenomen bouw behoeft, omdat de bij de begraafplaats aanwezige gebouwen zich op veel korteren afstand bevinden dan de afstand waarop hij wenscht te bouwen, en de verboden kring bepaald wordt door art. 48, omdat deze begraafplaats reeds vóór de wet van 1869 bestond; dat, mogt deze opvatting onjuist zijn, de ligging van het te bouwen huis niet zoodanig zal wezen, dat daardoor nadeel voor de gezondheid is te verwachten, te meer daar de nabijheid der andere woningen, van welke eene op een afstand van slechts 4 M. van de begraafplaats is verwijderd, tot nu toe geen nadeeligen invloed op de bewoners schijnen te hebben uitgeoefend; om welke reden Burg. en Weth. adviseren, dat de vergunning, zoo zij vereischt mogt worden, alsnog worde verleend.

De geneeskundige adjunct-inspecteur voor Gelderland en Utrecht is van oordeel dat er geene termen bestaan om het verzoek in te willigen. Op grond van persoonlijke aanschouwing meent hij dat in de gemeente geen kom bestaat.

Ged. Staten, de adviezen van Burg. en Weth. en van den geneeskundigen adjunct-inspecteur opzendende, merken op, dat de appellant wel redenen van bijzonder belang aanvoert, doch geene van genoegzaam gewigt om daaraan het algemeen belang op te offeren; dat voorts Burg. en Weth. dwalen dat hier geene vergunning noodig zou zijn, dat toch ook volgens hun eigen berigt te Giesbeek geen bebouwde kom aanwezig is.

Aan den Raad van State is eene memorie ingediend door het R. K. kerkbestuur van Lathum (gem. Angerlo), waarbij als bezwaren worden te kennen gegeven:

1°. dat de voorgenomen bouw de begraafplaats in gevaar zou kunnen brengen, wijl door aanbouw ligt een kom gevormd zou kunnen worden, waardoor de noodzakelijkheid zou kunnen ontstaan om het bestaande kerkhof door een ander te vervangen.

2°. dat het bedoelde huis, omdat er een timmermans-affaire in zal worden uitgeoefend, voortdurende hindernis en stoornis in de dagelijksche godsdienstoefening zal te weeg brengen.

Op verzoek van deze afdeeling is haar door Ged. Staten toegezonden eene schetsteekening, waarop de begraafplaats met hare naaste omgeving duidelijk is aangewezen, en waaruit kan worden nagegaan hoeveel huizen er rondom de bedoelde begraafplaats liggen en hoe die gelegen zijn.

De appellant Jansen heeft het beroep zelf toegelicht.

II. het beroep van *het polderbestuur van Buurmalsen tegen een besluit van Gedep. Staten van Gelderland, over de bepoling van de Hoogemaatsteeg.*

De *Staatsraad* de Vries brengt het volgende verslag uit:

In December des vorigen jaars heeft het polderbestuur van Asch bij Ged. Staten van Gelderland zich beklaagt, dat het polderbestuur van Buurmalsen, in strijd met art. 321 van het polderreglement, bezig was op nieuw te bepoten de zoogenaamde Hoogemaatsteeg, eene waterkeering gelegen onmiddellijk langs de wetering, waardoor het water der polders Asch en Achterdenhaag geloosd wordt en die door den polder Asch moet onderhouden worden.

De dijkstoel van het polderdistrict Buren berigtte op die klagt, dat werkelijk de Hoogemaatsteeg eene waterkeering is; en dat, hoewel de geplaatste boomen ongeveer 1½ à 2 M. van den watergang verwijderd zijn, de bepaling van art. 321 voorlaatste lid geen twijfel laat, welk vonnis over die bepoting moet worden uitgesproken.

Ged. Staten hebben bij hunne resolutie van 5 Februarij, door tusschenkomst van den Dijkgraaf van het district, het polderbestuur van Buurmalsen laten uitnoodigen om de bepoting vóór 1 Maart op te ruimen, bij gebreke waarvan de strafbepaling op de overtreding van art. 321, al. 4, zal moeten toegepast worden. Dat bestuur berustte echter in deze beslissing niet, maar verzocht Ged. Staten hun besluit in te trekken, aanvoerende dat de Hoogemaatsteeg een breedte hebbende van 8 à 9 M. vroeger, toen de straatweg er nog niet lag, een gedeelte uitmaakte van den grooten weg tusschen Kuilenburg en Bommel en daarom zoo breed is aangelegd; dat die weg slechts bij toeval strekt tot waterkeering langs de wetering, door welke het water van de polders Asch en Achterdenhaag afstroomt naar de Linge, welke wetering ruimte in overvloed daartoe heeft. De polder Buurmalsen heeft tot waterkeering langs die wetering aan de eene zijde de Hoogemaatsteeg, aan de andere zijde eene smalle kade van p. m. 2 M. breedte. De boomen, op de Hoogemaatsteeg gepoot, kunnen aan de waterlossing niet schaden; de polder van Asch heeft dus geen belang bij de opruiming. Het gecombineerd college van het polderdistrict heeft dan ook geen bezwaar gemaakt om goed te keuren de begrooting van den polder Buurmalsen voor 1877/78, waarop een post voorkomt tot aankoop van boomen ter bepoting van de Hoogemaatsteeg.

Op dit verzoek van het polderbestuur adviseerde de dijkstoel van het district, dat als art. 321 in verband met het adres van het polderbestuur van Asch zulks gedoogt de boomen aan den benedenkant van de Hoogemaatsteeg konden blijven staan, maar de opruiming van die aan den bovenkant in elk geval noodig was. Maar Ged. Staten, lettende op art. 321, al. 4, waarbij zonder eenig voorbehoud en onvoorwaardelijk het poten op of aan waterkeeringen langs watergangen liggende is verboden, vonden geen termen op hun besluit van 5 Februarij terug te komen.

Het polderbestuur van Buurmalsen heeft zich nu tot den Koning gewend, betoogende dat al. 4 van art. 321 uit den aard der zaak slechts toepasselijk kan zijn op kunstmatig aangelegde waterkeeringen, zoogenaamde kaden, doch niet op gewone polderwegen, die door de ligging van den grond zoo hoog zijn, dat zij het polderwater keeren; dat eene andere uitlegging tot de grootste ongerijmdheden zou leiden en in strijd zou zijn met het doel, waarmede art. 321 in het reglement is opgenomen. Het bestuur verzocht daarom Z. M. in het geschil tusschen den polder Asch en den

polder Buurmalsen over de bepoting der Hoogemaatsteeg, de voormelde besluiten van Ged. Staten te willen vernietigen.

De dijkstoel adviseert tegen die vernietiging op grond dat de Hoogemaatsteeg niet een gewone polderweg is, die door zijne hooge ligging het polderwater keert; maar wel degelijk een kunstmatig aangelegde waterkeering, die als weg wordt gebruikt en tevens dient tot afscheiding van het hooge en lage veld van den polder Buurmalsen. Met dit advies vereenigen zich Ged. Staten.

De hoofdingenieur van den waterstaat in het vijfde district heeft aan den Minister een berigt ingediend, waarbij hij, met overlegging van schetsteekeningen, den plaatselijken toestand beschrijft. De Hoogemaatsteeg heeft volgens hem eene kruinsbreedte van 3.70 à 5 M., doch onmiddellijk beoosten het punt waar de daarover aangelegde weg de kade der Assche-wetering verlaat is het profil der kade veel geringer en niet grooter dan voor de waterkeering volstrekt wordt vereischt. Naar zijn oordeel kan worden aangenomen, dat de Hoogemaatsteeg met een tweeledig doel èn als waterkeering èn als weg is aangelegd.

De hoofdingenieur treedt verder in een betoog over de onnoodige gestrengheid van het volstrekte verbod van art. 321, al. 4, en meent dat bij een gezonde uitlegging het alleen toepasselijk is te achten op zoodanige breedte der Hoogemaatsteeg als voor de waterkeering onmisbaar is; die breedte in cijfers aan te geven acht hij niet noodig, doch bij eene vergelijking van het profil van de Hoogemaatsteeg als voor de waterkeering onmisbaar is; die breedte in cijfers aan te geven acht hij niet noodig, doch bij eene vergelijking van het profil van de Hoogemaatsteeg met dat der kade meer benedenwaarts, mag wel aangenomen worden, dat de boomrij langs de binnenkruinlijn niet tot de waterkeering behoort, zoodat de 4e al. van art. 321 daarop niet toepasselijk zou zijn.

Aan den Raad van State is eene memorie ingediend door het appellerend polderbestuur. Het beweert daarin dat de Hoogemaatsteeg is eigendom van den polder en door dezen privaatregtelijk wordt bezeten; dat Ged. Staten bij hun besluit van 5 Februarij jl. hunne bevoegdheid zijn te buiten gegaan, omdat niet hun college, maar de regterlijke magt over de toepasselijkheid eener strafbepaling kan beslissen; dat appellant gerust 's regters uitspraak zal afwachten, overtuigd, dat het art. 321, al. 4, niet heeft overtreden. Verschillende bijzondere personen, die, gebruik makende van het regt van voorpoting, mede boomen hadden gepoot op dezelfde wijze als op last van de poldermeesters van Buurmalsen is geschied, zijn in den laatsten tijd door den kantonregter van Geldermalsen vrijgesproken. Verder wordt in die memorie betoogd, dat het besluit van Ged. Staten op niets anders berust dan op de gegevens van den dijkstoel van Buren, en het polderbestuur niet in de gelegenheid geweest is om zich te verdedigen; dat het bestuur zich met de zienswijze van den hoofdingenieur vereenigt; dat, als de opvatting van art. 321 van Ged. Staten opging, daar waar eene waterlossing tusschen hooge landerijen doorloopt, en deze dus zelve het water keeren, op de geheele breedte dier landerijen geen boomen zouden mogen worden gepoot. Het voorschrift dient om belemmering in den waterafloop te voorkomen. De burgerlijke wet verbiedt het poten van opgaande boomen op minderen afstand dan 20 decimeter van eens anders eigendom; bij analogie redenerende zou men kunnen aannemen, dat

een boom, die 2 M. van den watergang afstaat, aan dezen geen schade kan berokkenen. De meeste kaden in die streken hebben een kruinsbreedte van 1 M., zoodat boomen, die 2 M. van den watergang afstaan, niet meer langs den watergang staan, en omdat nu de polderweg, die om zijne hoogte toevallig tot waterkeering dienen kan, zooveel breeder is, zouden daarom op dien geheelen weg geen boomen mogen gepoot worden! Dergelijke uitlegging zou te ver voeren. De boomen aan den buitenkant der Hoogemaatsteeg staande, die de hoofdingenieur adviseert op te ruimen, staan op een afstand van 2 M. van den watergang. Zij kunnen dien ten gevolge evenmin den watergang bederven, waarom het bestuur vertrouwt, dat ook zij zullen mogen blijven staan.

III. het beroep van *den gemeenteraad van Culemborg tegen een besluit van Gedep. Staten van Gelderland, waarbij niet goedgekeurd worden de besluiten van dien raad tot dekking van eenige uitgaven uit den post der Onvoorziene Uitgaven op de gemeentebegrooting voor* 1877.

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Bij besluit van den raad van Kuilenburg van 24 Junij 1878, bij brief van Burg. en Weth. van den volgenden dag aan Ged. Staten van Gelderland ingezonden, is magtiging gevraagd om op den post voor onvoorziene uitgaven van de begrooting voor 1877, o. a. de volgende uitgaven aan te wijzen: *f* 13 voor het aanschaffen van 1 bronzen en 2 zilveren medailles voor de internationale tentoonstelling te Amsterdam en *f* 100 voor een bijdrage voor de oprigting van het Nederlandsch Schoolmuseum te Amsterdam.

Ged. Staten hebben bij besluit van 1 Julij 1878 zwarigheid gemaakt de gevraagde magtiging voor de genoemde posten te verleenen, op grond dat die niet konden geacht worden belangen der gemeente Kuilenburg te betreffen.

De raad heeft daarop bij besluit van 15 Julij aan Ged. Staten het volgende doen opmerken:

1°. Ten opzigte van de *f* 13 voor medailles:

Naar aanleiding eener oproeping van Z. K. H. Prins Alexander der Nederlanden, eerevoorzitter der hoofdcommissie van de internationale tentoonstelling te Amsterdam, waarbij de algemeene medewerking ingeroepen werd om de pogingen van Z. K. H. te steunen, ten einde de tentoonstelling in het algemeen rijksbelang naar wensch te doen slagen, heeft de raad gemeend niet alleen te handelen in het belang der vaderlandsche industrie, maar ook niet minder in het belang dezer gemeente, waar in de laatste jaren de nijverheid belangrijk is toegenomen, door een gering bedrag beschikbaar te stellen om daarvoor als blijk van belangstelling in de vaderlandsche takken van nijverheid de bedoelde medailles aan te koopen.

Deze daad van het gemeentebestuur heeft dan ook het resultaat gehad dat sommigen zich opgewekt gevoelden om door hunne inzendingen of bezoeken de tentoonstelling op te luisteren.

Men kan dus bezwaarlijk beweren dat de toekenning van medailles voor het omschreven doel de belangen der gemeente Culemborg niet zou betreffen, wanneer men aanneemt dat het algemeen rijksbelang ook het belang der gemeente moet ten gevolge hebben.

Bovendien toch gaven verscheiden gemeenten door hare medewerking, zonder hare financiële belangen in het minste te schaden, met goed gevolg een navolgenswaardig voorbeeld, als zoodanig erkend door de hoofdcommissie en Hooge belangstellenden in het streven naar nationale welvaart.

2°. Ten opzigte van de bijdrage voor het museum:

De bijdrage, verleend aan het op te rigten schoolmuseum, is geschied op het voetspoor van verschillende andere gemeentebesturen, daarin voorgegaan door het gemeentebestuur van Amsterdam.

Men heeft gemeend hierdoor het algemeen zoowel als de gemeentebelangen te bevorderen, daar tot dusverre het lager onderwijs in ons land eene gemeentezaak was en alles wat de toestanden van het onderwijs verbeteren kan, ook van gemeentewege allezins aanmoediging verdient.

De Hooge Regering schijnt die zaak ook zoo te hebben opgevat, door er bezwaar in te zien het museum van Rijkswege op te rigten, zooals in andere rijken van Europa het geval is. Zij heeft er zich toe bepaald een subsidie van *f* 1000 te verleenen en de verdere bevordering der zaak over te laten aan het initiatief van de corporatiën die omiddellijk bij het lager onderwijs belang hebben, namelijk de gemeentebesturen.

Volgens het oordeel van ons collegie gold het dus hier ook niet alleen een algemeen maar ook in hooge mate gemeentebelang.

Het tot stand komen eener inrigting toch zooals het schoolmuseum, waar de gemeentebesturen voorlichting kunnen vinden bij het aanschaffen van leermiddelen, het aanschouwen van doelmatige modellen van schoolmeubelen, ventilatie, verwarming enz. is een zaak die men wel niet als vreemd aan het belang der gemeenten kan beschouwen.

De raad verzocht derhalve dat de gevraagde magtiging alsnog zou verleend worden. Ged. Staten gaven echter bij besluit van 24 Julij te kennen, dat zij ook na inzage van het raadsbesluit van 15 Julij geene termen hadden gevonden om op hun vroeger besluit terug te komen en dat bovendien de gevraagde magtiging nu niet meer kon verleend worden nadat de dienst van 1877 thans gesloten was.

De raad van Kuilenburg heeft bij adres, gedagteekend 8 Aug., dat den 15en bij Z. M. Kabinet was ingekomen, met aanhaling van art. 200 der Gemeentewet, bij den Koning voorziening gevraagd.

De raad merkt op dat het gesloten zijn van de dienst 1877 tijdens de herhaling van 's raads verzoek een gevolg was van het eerste bezwaar door Ged. Staten gemaakt, naar 's raads oordeel in strijd met het algemeen belang en met de zelfstandigheid der gemeentebesturen bij de wet bedoeld.

De raad voert verder aan dat het besluit van Ged. Staten van 24 Julij eerst den 31 Julij bij het gemeentebestuur ontvangen is, zoodat de 30 dagen sedert het eerste besluit, van 1 Julij, verloopen zijn zonder dat de beslissing van Ged. Staten aan den raad bekend was; dat bovendien het besluit van 1 Julij eerst den 10 ontvangen is

en dat Ged. Staten daarbij niet weigerden goed te keuren maar zwarigheid maakten, zoodat de raad reden had om te beproeven de bezwaren op te lossen.

Omtrent de zaak zelve zegt de raad in hoofdzaak dat hij gemeend heeft in het belang der gemeente te handelen door pogingen te steunen die aangewend werden ter bevordering van den bloei der vaderlandsche nijverheid en van den bloei van het lager onderwijs.

Ged. Staten, hieromtrent gehoord, voeren aan, dat reeds bij Kon. besluit van 4 Nov. 1857, n°. 7 (*Gemeentestem* n°. 322) en later bij Kon. besluit van 7 Junij 1866 (Belinfante, VI, 233) naar hun inzien teregt is aangenomen dat Ged. Staten bij raadsbesluiten als hier bedoeld wel degelijk de innerlijke waarde der in zoodanige besluiten genoemde uitgaven hebben te beoordeelen, en tevens of die uitgaven al dan niet strekken in het belang en ten behoeve der gemeente. Die bevoegdheid ook thans handhavende vonden zij geene vrijheid om met den raad mede te werken om de inkomsten der gemeente, die te Kuilenburg uit zeer hoog opgevoerde belastingen moeten gevonden worden, te doen strekken tot bevordering van doeleinden die, hoe nuttig ook op zich zelve, voor de gemeente Kuilenburg geenerlei direct of hoogstens een zeer twijfelachtig indirect nut kunnen opleveren.

Werd toch aan de gemeentebesturen vrijheid gelaten om aan de vele zich steeds opvolgende nationale en internationale tentoonstellingen in verschillende oorden des lands subsidiën te verleenen, omdat, zooals de raad van Kuilenburg vermeent, daardoor de vaderlandsche industrie wordt bevorderd, dan zou, naar de meening van Ged. Staten, alligt een groot deel der gemeente-inkomsten daaraan kunnen worden opgeofferd, hetgeen voorzeker niet het doel is waarvoor de plaatselijke belastingen worden opgebragt. Alleen voor die gemeente waar zoodanige tentoonstellingen plaats hebben, kunnen er naar het oordeel van Ged. Staten redenen bestaan voor geldelijke ondersteuning, doch verder dient naar hun inzien niet te worden gegaan.

Ook het subsidie voor het schoolmuseum te Amsterdam meenen Ged. Staten niet te mogen goedkeuren. Dat de gemeenten medewerken tot bevordering van het lager onderwijs, zeggen Ged. Staten steeds met genoegen gezien te hebben, maar zij meenen dat wanneer kleine gemeenten, zooals Kuilenburg, daarvoor offers brengen binnen eigen kring, van de middelen die haar ten dienste staan (de belastingen der ingezetenen) niet meer zal mogen worden gevorderd noch gegeven.

Wat eindelijk betreft de grief van den raad over de weigering van Ged. Staten wegens sluiting van de dienst 1877, achten Ged. Staten het voldoende op te merken dat, ware daaraan toegegeven, door hen zou zijn gehandeld in strijd met art. 8 der voorschriften betreffende de inrigting der gemeentebegrootingen, goedgekeurd bij Kon. besluit van 27 Jan. 1867, n°. 3, en opgenomen in het *Prov. blad* n°. 127 van dat jaar.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Binnenlandsche Zaken van 13 September 1878.

IV. het beroep van *D. H. Schaars, te Borculo, tegen een besluit van Burg. en Weth., waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting van een stoomwerktuig in zijne chicoreifabriek.*

De *Staatsraad* VERNIERS VAN DER LOEFF brengt het volgende verslag uit:

D. H. Schaars, te Borculo, heeft in d°. 3 Junij 1878 aan het gemeentebestuur aldaar aangevraagd vergunning tot oprigting van een stoomwerktuig van 5 paardenkrachten met een schoorsteen van 12 M. boven den vloer, tot het maken van chicorei en meel in zijne chicoreifabriek te Borculo, kadastraal bekend onder sectie A, n°. 1359.

Naar aanleiding van dat verzoek is door Burg. en Weth. van Borculo op 17 Junij ll. de zitting gehouden, bedoeld bij art. 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95), en zijn aldaar, blijkens het zich bij de stukken bevindend proces-verbaal, door verschillende belanghebbenden schriftelijk en mondeling onderscheidene bezwaren ingebragt en toegelicht en door den verzoeker bestreden.

Die bezwaren, hoofdzakelijk neerkomende op vrees voor rook en roet, hebben Burg. en Weth. van Borculo doen besluiten om de gevraagde vergunning niet te verleenen.

Tegen dat besluit, den 24 Junij ll. genomen, heeft de verzoeker zich bij adres van 1 Julij ll. voorzien in beroep bij den Koning. Hij wijst in dat stuk op het feit, dat elders, in het midden der steden, stoommachines worden toegelaten en meent alzoo in de afwijzing van zijn verzoek niet te behoeven te berusten.

Burg. en Weth. van Borculo, te dier zake door Ged. Staten van Gelderland gehoord, verklaren, onder adhaesie aan het reeds boven meêgedeeld motief hunner ongunstige beschikking, nog nader, eenerzijds, dat de chicoreifabriek reeds 18 jaren, zonder aanwending van stoom, terzelfder plaatse in werking is en dat alzoo de bezwaren alleen betrekking hebben op het stoken van het te stellen stoomwerktuig;

en anderzijds, dat de verzoeker buiten de kom der gemeente genoegzaam terrein bezit en wel bij zijne kelders tot bewaring der chicorei, waar gelegenheid is tot oprigting zijner fabriek zonder hinder voor anderen.

De ingenieur van den provincialen Waterstaat in Gelderland, mede door Ged. Staten gehoord, wijst er op, dat het verzoek alleen hier op neêr komt om in de reeds lang bestaande branderij, zonder verandering overigens van de wijze van bewerking of van den aard der inrigting, de drijvende kracht van dieren door die van stoom te vervangen; dat daarvan, vooral bij een zoo kleine machine, geenerlei hinder van ernstigen aard te wachten is; èn dat, wat het bezwaar van rook en het brandgevaar betreft, daartegen voldoende voorziening te treffen ware, door bij eventueel gunstige beschikking als voorwaarde te stellen: „dat de schoorsteen moet vervaardigd zijn van metselwerk, rustende op een afzonderlijk steenen fundament, reikende tot ten minste zes meter boven de nok van het gebouw der fabriek, en in elk geval niet minder dan tot veertien meter boven den beganen grond van het locaal waarin zich de ketel bevindt; terwijl zich boven op den schoorsteen een ijzeren traliekorf zou moeten bevinden, waarvan de openingen tusschen de tralies niet grooter zijn dan drie centimeter.”

Ged. Staten van Gelderland, de bezwaren door de naaste bewoners ingebragt overdreven oordeelende, adviseren tot verleening van des adressants verzoek onder de zoo even vermelde, door den ingenieur aangegeven voorwaarde.

De overweging van dit geschil krachtens 's Konings magtiging van 10 September ll., n°. 4, bij deze Afdeeling aanhangig gemaakt zijnde, hebben nog een negental

belanghebbenden bij onderscheidene schrifturen hunne bezwaren, boven reeds uiteengezet, nader aangedrongen en ter overweging aanbevolen.

Verdere stukken zijn niet ingekomen.

V. het beroep van *F. Rincker, te Amsterdam, van een besluit van Ged. Staten van Noordholland, dd.* 19 *Junij* 1878, *voor zoo veel daarbij eene voorwaarde is verbonden aan de hem verleende vergunning voor de oprigting van een stoomketel.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Door F. Rincker is aan Burg. en Weth. van Amsterdam vergunning gevraagd om zijn ijzer- en metaalgieterij aan de Stadhouderskade eenigzins te verbouwen, door, in de plaats van een bestaand afdak, eene bestaande houten loods en eene bestaande machinekamer, één overdekt gebouw te zetten, en om den stoomketel van 4 paardenkrachten te vervangen door een ander van 6 paardenkrachten.

Tegen dit verzoek zijn bij Burg. en Weth. twee bezwaarschriften ingediend, een van J. Leembruggen Gz. en verscheidene andere bewoners van de Stadhouderskade en de P. C. Hooftstraat, en een van A. Th. Raven, eigenaar en bewoner van een perceel in laatstgenoemde straat.

De onderteekenaars van het eerste bezwaarschrift zeggen dat de verlangde uitbreiding der fabriek hunne perceelen genoegzaam onbewoonbaar zou maken; dat zij toch niet alleen in en achter hunne woningen van licht en lucht verstoken zouden zijn, maar de hinder, nu reeds voortspruitende uit den dikwerf dag en nacht voortgezetten, veel gerucht makenden arbeid, aanzienlijk zou vermeerderd worden, en de nu reeds hinderlijke stoom en rook het dan geheel onmogelijk zou maken een venster van hunne perceelen aan de zijde der fabriek te openen.

Zij meenen ook dat het brandgevaar zeer zou vermeerderen door uitbreiding der inrigtingen en vermenigvuldiging der werkzaamheden.

Het bewonen der nieuw aangelegde buitenwijken, dat menige opoffering medebrengt, zou huns inziens alle aantrekkelijkheid verliezen wanneer daar een toestand ontstond even als in de meest bekrompen stegen en straten van de oude binnenstad.

In het tweede bezwaarschrift wordt geklaagd over hinder dien de fabriek veroorzaakt door haren alles doordringenden stinkenden damp en vetachtig roet en door het gedruisch der werkplaats, en over het brandgevaar, ontstaande door het rondvliegen van vonken; en wordt de verwachting uitgesproken dat, indien de gevraagde vergunning verleend wordt, dit alles zal vermeerderen.

Daartegen is door Rincker een adres aan Burg. en Weth. ingediend, waarin hij zegt dat licht en lucht voor hem zeer zijn beperkt geworden door het bouwen van de Stadhouderskade en de P. C. Hooftstraat; dat de brandweer voor hem in vijftien jaren niet eenmaal (of misschien bedoelt de adressant slechts eenmaal buiten zijn schuld) en daarentegen voor de reclamanten reeds tweemaal is in werking geweest; dat het gedruisch zijner fabriek zeer overdreven wordt voorgesteld; dat het niet heeft belet het bouwen en verhuren van de huizen die thans zijne fabriek omringen.

Eenige bewoners van huizen nabij de fabriek hebben schriftelijk verklaard tot nu toe niet den minsten last van rook of stoom dier fabriek gehad te hebben.

In de zitting op 8 Mei 1878 gehouden naar aanleiding van art. 7 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n_o. 95), hebben twee onderteekenaars van het eerstvermeld bezwaarschrift nog mondeling herhaald dat door de uitbreiding het ongerief van rook en stank en het brandgevaar zullen vermeerderen en bij brand de blussching moeijelijk zal worden.

De aanvrager heeft geantwoord niet te begrijpen waardoor de vermeerdering van ongerief of brandgevaar zou ontstaan, daar hij zal blijven werken zooals hij het steeds gedaan heeft en niet meer kolen of stoom zal gebruiken. Wat de brandblussching betreft heeft hij aangevoerd dat bij hem altijd een open ruimte is en men, in geval van brand bij de buren, van zijn terrein zal gebruik maken voor de blussching.

Burg. en Weth. hebben de stukken betreffende deze zaak gezonden aan Ged. Staten van Noordholland, daarbij het volgende schrijvende:

„Het komt ons voor dat de vergunning door Uw collegie moet worden verleend, omdat, zij het ook dat de stoomketel, welks plaatsing door U implicite is vergund bij Uw besluit van 13 April 1864, n°. 52, houdende vergunning tot het plaatsen van een stoomwerktuig in bedoelde gieterij, weggenomen en door een nieuwen vervangen wordt, die ketel een deel uitmaakt van dat werktuig en beide thans een integrerend deel uitmaken van de gieterij, opgerigt krachtens Uw besluit van 2 November 1863, n°. 28.”

Ged. Staten hebben nadere inlichting gevraagd, in hoe verre er uitbreiding van de fabriek zou plaats hebben, en verzocht het gevoelen van Burg. en Weth. te vernemen omtrent de ingebragte bezwaren, eventueel te stellen voorwaarden enz.

Burg. en Weth. hebben daarop geantwoord dat huns inziens de uitbreiding der fabriek alleen bestond in de vergrooting van den stoomketel; dat de bezwaren hun eenigzins overdreven voorkwamen; dat toch, terwijl sommige buren klaagden, anderen verklaarden geen last te hebben gehad, en dat van sommige perceelen de eigenaren klaagden terwijl de bewoners beweerden geen last te hebben; dat echter de meesten der omwonenden tegen de uitbreiding der fabriek waren, doch over het hoofd zagen dat zij zich na de stichting der fabriek in hare omgeving hadden gevestigd.

Burg. en Weth. ontkenden niet dat, bij den veranderden localentoestand het gewenscht ware indien de fabriek kon verplaatst worden, maar zagen in haar behoud geen gevaar. Zij stelden voor de vergunning te verleenen onder voorwaarde dat voortaan cokes in plaats van steenkolen zouden gebruikt worden en met bepaling dat binnen een jaar van de vergunning zou moeten gebruik gemaakt zijn.

Ged. Staten hebben bij beschikking van 19 Junij 1878, n_o. 29, de vergunning onder die bepalingen verleend.

Bij adres van 7 Julij is Rincker hiervan in beroep gekomen bij den Koning, voor zooveel betreft de voorwaarde omtrent het gebruik van cokes. Hij zegt dat snelle stoomontwikkeling met cokes niet doenlijk is, zooals aan de gemeente Amsterdam zelve wel bekend is, daar geene der onder haar bestuur werkende vaste en losse stoomketels anders dan met steenkolen worden gestookt.

Ged. Staten van Noordholland, hieromtrent gehoord, hebben een berigt ingewonnen

van Burg. en Weth. van Amsterdam. Deze, de juistheid daarlatende der bewering dat met cokes geene snelle stoomontwikkeling kan worden verkregen, merken op, dat de adressant in gebreke blijft aan te toonen dat snelle stoomontwikkeling bij de uitoefening van zijn bedrijf een vereischte is. Zij zeggen dat hun ook van elders niet bekend is dat gemis aan snelle stoomvorming voor deze of in het algemeen voor elke ijzergieterij een bezwaar is, en dat, zoo dit al het geval is, dit bezwaar moet worden geleden om aan de bezwaren van belendenden te kunnen te gemoet komen.

Het zou alleen nog de vraag kunnen zijn, zeggen Burg. en Weth., of het voorschrift om cokes te stoken, afgescheiden van de beweerde niet snelle stoomvorming, in het algemeen te bezwarend is voor de industrie, doch het is ons uit een onderzoek van onzentwege in verschillende grootere en kleinere fabrieken ingesteld, gepaard met bespreking van deze aangelegenheid met fabriekanten en ingenieurs, gebleken, dat het voorschrift van uitsluitend cokes te stoken, wanneer het gegeven wordt bij de oprigting eener fabriek of bij het vernieuwen der stoomketels, met het oog op den tegenwoordigen voorraad en den prijs, voor den fabrikant geen overwegend bezwaar oplevert.

Burg. en Weth. deelen nog mede dat de afkondiging, bedoeld bij art. 8 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95), den 25 Junij heeft plaats gehad, doch dat door den belanghebbende de kennisgeving, bedoeld in de 2e alinea van art. 15 dier wet, niet is gedaan en derhalve ook door hen geen kennisgeving gedaan is van het eerst door het renvooi van het adres van appèl aan hen bekend geworden beroep.

Ged. Staten adviseren op grond hiervan den appellant niet ontvankelijk te verklaren, met berigt dat zij zich voorstellen nader in overleg met Burg. en Weth. na te gaan of aan de door appellant ingebragte bezwaren niet alsnog zou zijn te gemoet te komen door, met toepassing van het bepaalde bij art. 12 der wet, hem het gebruik voor te schrijven van eene soort van steenkolen die veel minder rook geven dan gewone vette steenkolen, als wanneer dit voorschrift in de plaats zou kunnen gesteld worden van dat waarover appellant zich beklaagt.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 20 Sept. 1878.

Sedert zijn bij deze Afdeeling ingekomen vier memoriën waarin op grond van de bekende bezwaren tegen de uitbreiding der fabriek wordt opgekomen.

In eene dier memoriën wordt nog aangevoerd dat er eens een brand in de fabriek heeft plaats gehad; dat door de voorgenomen uitbreiding het gevaar van het springen van een stoomketel zou vergroot worden; dat de fabriek het overigens schoone gedeelte van de stad, waarin zij geplaatst is, ontsiert.

In eene andere dezer memoriën van den bovengenoemden J. Leembruggen Gz., eigenaar van huizen nabij de fabriek, wordt gezegd dat de overlast der fabriek van dien aard is dat de huurders der aangrenzende perceelen zeggen, voornemens te zijn bij uitbreiding der fabriek die huizen te verlaten.

In eene derde dier memoriën wordt nog aangevoerd dat het slechts gedeeltelijk waar is dat de fabriek bestond vóór den bouw der huizen die er nu omheen staan want dat sedert dien bouw de fabriek aanmerkelijk is vergroot en uitgebreid, waardoor

de hinder zeer is toegenomen, zoodat de onderteekenaar der memorie, W. L. Leibbrandt, voor zijne perceelen *f* 150 en *f* 200 per jaar minder aan huur heeft kunnen bedingen; dat de voorwaarde omtrent het uitsluitend stoken van cokes geen doel zou treffen, daar de nakoming er van niet zou te controleren zijn.

Voorts is ingekomen eene verklaring van F. A. Wurpel dat bij hem tegen het plaatsen van den verlangden stoomketel hoegenaamd geene bezwaren bestaan.

Eindelijk is ingekomen eene memorie van F. Rincker. Hij legt over:

1°. eene verklaring van W. Weiler, civiel ingenieur, dat cokes in het algemeen voor verwarming van stoomketels een slechte en gevaarlijke brandstof zijn, daar zij te veel hitte geven op een enkel punt; dat dit voor een ieder te begrijpen is wanneer in aanmerking wordt genomen dat cokes gebezigd worden om ijzer te smelten, hetgeen met zwarte versche kolen niet kan geschieden; dat alleen locomotieven, locomobiles en verticale stoomketels nog eenigzins geschikt zijn om met cokes verwarmd te worden; dat ook de spoorwegmaatschappijen er toe zijn overgegaan de locomotieven met zwarte versche kolen te stoken; dat de stoomketel, waarvan de plaatsing door Rincker is aangevraagd, ten eenemale ongeschikt is om met cokes gestookt te worden, daar van cokes geene vlam kan verkregen worden die een voldoende uitwerking heeft langs de verschillende buitenwanden en het binnen-vuurkanaal van een ketel van deze afmetingen;

2°. eene verklaring van C. G. Meerburg, ingenieur aan de suikerraffinaderij van de heeren Beuker en Hulshoff, die ook verklaart dat de verlangde ketel wegens zijne afmetingen ongeschikt is om met cokes gestookt te worden;

3°. eene verklaring van gelijke strekking van Mijnssen en Co., ingenieurs en commissionairs in stoom- en andere werktuigen te Amsterdam.

In de memorie van Rincker wordt nog aangevoerd dat, indien algemeen werd voorgeschreven cokes te stoken, de vraag naar die brandstof zoo groot zou worden, dat in de behoefte niet zou kunnen worden voorzien dan ten koste van de Nederlandsche industrie, daar volgens verklaring van den heer Meerburg een enkele stoomketel van eenigen omvang in de fabriek waar hij werkzaam is, per week 50.000 kilo's cokes gebruikt;

dat ook in de meeste gevallen en althans bij hem de ruimte zou ontbreken om den noodigen voorraad te hebben;

dat Burg. en Weth. eene verkeerde voorstelling van de zaak hebben gegeven door in hunne oproeping aan eigenaars en bewoners van omliggende perceelen te spreken van uitbreiding der ijzergieterij, terwijl alleen bedoeld wordt het plaatsen van een stoomketel van eenigen meerderen inhoud.

Appellant vraagt nog of de last van rook, waarover geklaagd wordt, ook kan veroorzaakt worden door de stedelijke Liernurboot, die elken dag drie à vier uren in de gracht langs de Stadhouderskade voor de P. C. Hooftstraat ligt en dan werkzaam is.

De appellant RINCKER heeft zelf het beroep toegelicht.

De *Staatsraad* DE VRIES vraagt, waarom appellant van het ingesteld hooger beroep geen kennis heeft gegeven aan Ged. Staten?

De appellant antwoordt daarop, dat hij niet wist dat dit geschieden moest.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de Vergadering gesloten.

Zeven-en-dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 30 *October* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.,
Mr. H. C. Verniers van der Loeff.

Referendarissen, Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1°. van 11 October 1878, n°. 25, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *J. van Vliet, te Harmelen, tegen een besluit van het gemeentebestuur aldaar van* 1 *April* 1878, *waarbij zijn verzoek is afgewezen om een stoomwerktuig te mogen oprigten van* 3 *paardenkrachten, in zijne fabriek van kaasvaten, gelegen op het perceel sectie E n°.* 305, *te Harmelen.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 444).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door J. van Vliet te Harmelen, tegen een besluit van het gemeentebestuur aldaar van 1 April 1878, waarbij zijn verzoek is afgewezen om een stoomwerktuig te mogen oprigten van 3 paardenkrachten in zijn fabriek van kaasvaten, gelegen op het perceel Sectie E, n°. 305, te Harmelen.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 25 Sept. 1878, n°. 48;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 4 Oct. 1878, n°. 224, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat Burgem. en Weth. van Harmelen de bovenomschreven vergunning hebben geweigerd op grond van de daartegen aangevoerde bezwaren, bestaande voornamelijk daarin, dat het stoomwerktuig zou geplaatst worden op geringen afstand van eene rietschelf, die altijd door het verspreiden van vonken in brand zou kunnen geraken; dat de premie van brandassurantie voor de naburige panden verhoogd zou worden; dat de paarden die op den slechts 6 meters verwijderden straatweg voorbijgaan, van de werking van het stoomwerktuig zouden schrikken, hetgeen ongelukken kan veroorzaken;

Overwegende:

dat ingevolge art. 11 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95) de oprigting eener nijverheidsonderneming alleen dan mag worden belet, wanneer er gegronde vrees bestaat voor gevaar, schade aan eigendommen, bedrijven of de gezondheid of hinder van ernstigen aard;

dat aan het brandgevaar, dat te vreezen zou zijn van het verspreiden van vonken van een stoomwerktuigje van 3 paardenkrachten, kan worden tegemoet gekomen door het stellen van voorwaarden;

dat zelfs niet is beweerd, dat het stoomwerktuigje aanleiding zou kunnen geven tot dadelijk nadeel voor naburige perceelen of tot schade aan bedrijven of de gezondheid;

dat ook aan de vrees voor het schrikken der voorbijgaande paarden kan worden tegemoet komen door het stellen van voorwaarden;

dat de weigering der gevraagde vergunning dus zou zijn in strijd met de wet;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. met vernietiging van het bovenvermeld besluit van Burgem. en Weth. van Harmelen, aan J. van Vliet en zijn rechtverkrijgenden vergunning te verleenen om op het perceel Sectie E, n°. 305, te Harmelen, volgens de bij dit besluit behoorende beschrijving en teekening, een stoomwerktuig op te rigten van 3 paardenkrachten, ten behoeve van zijn bedrijf van kaasvatendraaijer, onder voorwaarde dat:

a als brandstof voor het opterigten stoomwerktuig enkel cokes of steenkolen mogen worden gebruikt;

b de schoorsteen worde voorzien van een muts van gevlochten metaaldraad;

c het aflaten van stoom niet geschiedde in de van den weg zigtbare gevels maar in den noordwestelijken gevel of aan die zijde door het dak.

2°. te bepalen, dat de inrigting voltooid en in werking moet zijn binnen 6 maanden na dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Arolsen, den 11 October 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

Omschrijving der inrigting welke Johannes van Vliet, kaasvatendraaijer, voornemens is daar te stellen:

Op het gedeelte grond tegenover zijn woonhuis te bouwen een schuur of werkplaats en daarin te plaatsen en te stellen een verticaal stoomwerktuig van pl. m. drie paardenkrachten en daarbij behoorenden cilindervormigen ketel tot het in werking brengen van een of twee draaibanken ter vervaardiging van kaasvaten en wat verder daartoe behoort.

Behoort bij Kon. besluit van 11 Oct. 1878 n°. 25.
Mij bekend,
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

2o. van 15 October 1878, no. 15, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den Directeur-Generaal der maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen tegen een besluit van Ged. Staten van Friesland van* 10 *Januarij* 1878 *n°.* 40, *betreffende den ligger der toegangswegen tot de spoorwegstations in die provincie.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 257).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den directeur-generaal der maatschappij tot exploitatie van Staatsspoorwegen, tegen een besluit van Ged. Staten van Friesland van 10 Januarij 1878, n°. 40, betreffende den ligger der toegangswegen tot de spoorwegstations in die provincie;

Den Raad van State, Afd. voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 19 Junij 1878, no. 34;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid, van 8 October 1878, no. 8, Afd. Waterstaat B;

Overwegende:

dat door Ged. Staten van Friesland, ter voldoening aan Ons besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55), een ligger is ontworpen van de wegen die tot toegang dienen naar elk in hunne provincie gelegen spoorwegstation; dat tegen den ontworpen ligger door appellant een bezwaarschrift is ingediend op grond dat de Staat der Nederlanden daarop vermeld is als onderhoudspligtige van den stationsweg leidende naar het station Akkrum, van den stationsweg leidende naar het station Franeker en van drie stukken der toegangswegen tot het station Harlingen, namelijk het stuk van de brug over de Stadsgracht tot den westelijken stationsweg, het stuk van den overweg ten oosten van het station tot den oostelijken stationsweg en een stuk loopende over het plein voor het station;

dat Ged. Staten bij hun bovenvermeld besluit den ligger in dit opzigt onveranderd hebben vastgesteld, op grond dat de bedoelde toegangswegen tot de genoemde stations nog niet zijn overgedragen aan de gemeenten, en dus moeten geacht worden nog staats-eigendom te zijn; dat zij zijn aangelegd door den Staat uit eigen hoofde; dat ieder vermoed wordt te moeten onderhouden wat hij als eigenaar heeft gemaakt, tenzij van het tegendeel blijkt; dat het onderhoud, zoolang de bij art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* no. 67) en art. 11 van het Kon. besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55) bedoelde overdragt niet heeft plaats gehad, blijft ten laste van den aanlegger; dat daarenboven de Staat zich bij contract van 26 Junij 1863 verbonden heeft tot het onderhoud van het toen nieuw aangelegde gedeelte van den weg van Harlingen naar Bolsward, lang 390.50 meter, waarin twee der bovenbedoelde stukken begrepen zijn;

Overwegende:

dat uit de geschiedenis der wet van 9 April 1875 duidelijk is af te leiden dat de bepaling van art. 70, houdende dat op den ligger der toegangswegen tot spoorwegstations de onderhoudspligtigen moeten vermeld worden, in de wet is opgenomen om alle onzekerheid ten aanzien der verpligting tot onderhoud van die wegen *voor het vervolg* weg te nemen; dat dus de kennelijke bedoeling der wet is dat vermeld zullen worden niet degenen die tot dusver in het onderhoud voorzagen, of beschouwd konden worden daarmede belast te zijn, maar bepaaldelijk diegenen, die volgens de voorschriften van het wetsartikel zelf daartoe verpligt zijn;

dat het voorschrift van art. 2 van het Kon. besluit van 23 Maart 1876, houdende dat de ligger (11°) de aanwijzing van den onderhoudspligtige zal vermelden, strekt om uitvoering te geven aan het voorschrift der wet, en alzoo bedoelt die onderhoudspligtigen die *in het vervolg* krachtens de bepalingen van art. 70 tot het onderhoud zullen zijn verpligt;

dat Ged. Staten dus ten onregte den Staat der Nederlanden als onderhoudspligtige hebben aangewezen van de bovenbedoelde toegangswegen tot de stations Akkrum en Franeker en van het bedoelde stuk weg over het plein voor het stationsgebouw te Harlingen;

dat Ged. Staten echter teregt den Staat der Nederlanden op den ligger hebben vermeld als onderhoudspligtige van het eind weg, loopende van de Kerkpoortsbrug te Harlingen tot aan den stationsweg ten westen, en van het eind weg loopende van het afsluithek bij den overweg ten oosten van het station Harlingen tot den stationsweg ten oosten;

dat toch deze stukken weg niet zijn aangelegd om te dienen tot toegangsweg naar het station, maar om met het regte stuk weg dat er tusschen ligt te strekken ter vervanging van een vroeger gedeelte van den weg van Harlingen naar Bolsward hetwelk door het Rijk ten behoeve van den aanleg van den spoorweg is ingenomen:

dat zij dus vallen niet onder alinea 1 maar onder alinea 3 van art. 70 der wet van 9 April 1875 en alzoo blijven ten laste van dengene, die er vroeger mede belast was, dus ten laste van den Staat, die bij contract van 26 Junij 1863 het voortdurend onderhoud van voormeld gedeelte heeft op zich genomen;

Gezien de wet van den 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) en Ons besluit van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met gedeeltelijke vernietiging van het bestreden besluit van Ged. Staten van Friesland van 10 Jan. 1878 te bevelen, dat de vermelding van den Staat der Nederlanden als onderhoudspligtige van de bovenbedoelde toegangswegen naar de stations Akkrum en Franeker en van het bedoelde stuk weg over het plein voor het stationsgebouw te Harlingen, van den ligger vervalle.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 15 October 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

3°. van 18 October 1878, n°. 15, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden, tegen een besluit van Ged. Staten van Friesland van* 10 *Januarij* 1878, *n°.* 51, *waarbij nadere voorwaarden zijn opgelegd voor het gebruik van het Aschland als verzamelplaats van faecalien en voor bereiding van compost.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 432.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door Burgemeester en Wethouders van Leeuwarden, tegen een besluit van Ged. Staten van Friesland van 10 Jan. 1878, n°. 51, waarbij nadere voorwaarden zijn opgelegd voor het gebruik van het *Aschland* als verzamelplaats van faecaliën en voor bereiding van compost.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 2 Oct. 1878, n°. 42;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 10 Oct. 1878, n°. 47, Afd. Handel en Nijverh.;

Overwegende:

dat Ged. Staten van Friesland bij hun bovenvermeld besluit, naar aanleiding van een adres van verschillende ingezetenen van de Schrans, onder Huizum, in de onmiddelijke nabijheid van het Aschland, hebben bevolen het aanbrengen van verschillende verbeteringen, welke als voorwaarden voor het voortdurend gebruik dier inrigting zijn opgelegd;

dat dit besluit den 18 Jan. 1878, aan Burg. en Weth. is medegedeeld, welke mededeeling den volgenden dag bij het Gemeentebestuur is ingekomen;

dat Burg. en Weth. daartegen beroep hebben ingesteld bij een adres, dat den 13 Febr. bij Ons Kabinet is ingekomen;

dat de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95) in het 3e lid van art. 17 het hooger beroep alleen openstelt gedurende 14 dagen, nadat het besluit van den concessionaris is bekend gemaakt;

dat dus het beroep te laat is ingesteld;

dat de adressant wel heeft overgelegd een extract uit het register der notulen van Burg. en Weth., ten bewijze dat deze in hunne vergadering van 2 Febr, 1878, hebben besloten niet in de resolutie van Ged. Staten te berusten, maar dat dit niet wegneemt, dat het appèl, op den 13 Febr. bij Ons Kabinet ingekomen, niet kan geacht worden tijdig te zijn ingesteld;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

het gemeentebestuur van Leeuwarden niet-ontvankelijk te verklaren in zijn ingesteld beroep;

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 18 Oct. 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

4°. van 18 October 1878, n°. 18, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *het bestuur van het 7e dijksdistrict in Overijssel, tegen een besluit van Ged. Staten dier provincie van* 20 *December* 1877, *n°.* 5237/3226, *houdende bevel om een zandberm te maken aan de binnenzijde van den regter IJsseldijk bij de Harculosche kolken.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 270).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep ingesteld door het bestuur van het 7e dijksdistrict in Overijssel tegen een besluit van Ged. Staten dier provincie van 20 Dec. 1877, n°. 5237/3226, houdende bevel om een zandberm te maken aan de binnenzijde van den regter IJsseldijk bij de Harculosche kolken;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 2 Oct. 1878, n°. 32;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 11 October 1878, n°. 6, Afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat Ged. Staten in Maart 1876 het dijksbestuur van Salland of het 7e district hebben in overweging gegeven om een zwaren zandberm te maken langs den binnenteen

van den IJsseldijk bij Harculo, aangezien gebleken was dat daar ten gevolge van den hoogen waterstand eene sterke zakking en doorkwelling ontstaan was;

dat zij, toen het betrokken dijksbestuur weigerde daaraan te voldoen, krachtens art. 7 der wet van 12 Julij 1855 (*Stbl.* n°. 102) hebben bevolen, dat aan de binnenzijde van den IJsseldijk bij de Harculosche kolken, ter plaatse waar deze buiten- en binnendijks tegenover elkander liggen, een zandberm moest worden gemaakt, lang 125 M., breed 10 M. op de kruin, hoog 4.5 M. onder dijkskruin en glooijingen aan de kolkzijde onder eene helling van 2 op 1;

dat het dijksbestuur de noodzakelijkheid van dat werk ontkent, bewerende dat de dijk op het bedoelde punt noch zwak, noch gevaarlijk is; dat de dijk indertijd met de meeste zorg is daargesteld, met zeer goede specie, de binnenglooijing bedekt met 1 M. beste klei, de buitenzijde met 50 Cm. klei; dat hij niet rust op eenen veenlaag maar op een zeer vasten bodem; dat alle Overijsselsche dijken bij langdurigen hoogen waterstand kwelwater doorlaten, maar dat dit geene ongerustheid behoeft te baren; dat de barsten en scheuren die in den dijk zijn waargenomen, zijn ontstaan door de langdurige droogte, en dat die barsten dan ook niet verder gaan dan de klei en in het zand niet meer zigtbaar zijn; dat de dijk in 1876 goed is hersteld, en dat er na dien tijd ook geen klagten meer zijn ingekomen;

Overwegende:

dat de Inspecteur van den Waterstaat in de 1e inspectie en twee Hoofdingenieurs over dit geschil geraadpleegd, na een locaal onderzoek hebben verklaard dat de dijk hoewel die uiterlijk zwaar kan genoemd worden in slechten toestand verkeert; dat het binnentalud is ingezakt min of meer hol, zooals veelal aan rivierdijken wordt waargenomen op plaatsen waar de dijk doorkwelt en de fijne aarddeelen langzamerhand door het water worden medegevoerd; dat in het binnentalud ten zuiden van de in 1876 ontstane afschuiving eene belangrijke verticale scheur bestaat, evenwijdig aan de dijksrigting die duidelijk eene zetting in den dijkshiel aantoont; dat die scheur onmogelijk door de langdurige droogte kan zijn ontstaan, daar het in Februarij en Maart 1876 in het N.O. gedeelte van Nederland nagenoeg iederen dag geregend heeft; dat het voorgevallene in 1876 overtuigend heeft bewezen dat het bedoelde dijkvak bij hooge waterstanden aan doorkwelling onderhevig en tegen langdurigen hoogen waterstand niet bestand is en dat het aanbrengen van een zandberm als door Ged. Staten is voorgeschreven als het eenvoudigste en doeltreffendste middel van versterking kan worden beschouwd;

dat het beweren van het dijksbestuur, dat het bevolen werk niet noodzakelijk zou zijn, door deze éénstemmige pertinente verklaring van drie deskundigen voldoende is wederlegd;

Gezien de wet van 12 Julij 1855 (*Stbl.* n°. 102);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven het bovenvermeld besluit van Ged. Staten van Overijssel van 20 Dec. 1877 en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 18 October 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is:

II. het beroep ingesteld door *eenige ingelanden van het waterschap Hunsingo, tegen een besluit van Ged. Staten van Groningen, betreffende den legger der onderhoudspligtigen van den grooten Zeedijk langs de noordzijde van de provincie Groningen.*

De *Staatsraad* VERNIERS VAN DER LOEFF brengt het volgend verslag uit:

De Gecommitteerden uit het Hoofdbestuur van het waterschap Hunsingo hebben de elf landeigenaren, E. R. van der Leij c. s. — thans appellanten — op een in de eerste maanden van dit jaar, ter voldoening aan art. 105 van het vigerend Reglement van het gezegde waterschap, ontworpen legger — aangewezen als verpligt tot het onderhoud van den Grooten Zeedijk langs de Noordzijde der provincie Groningen en wel voor dat gedeelte van dien dijk, hetwelk gelegen is tusschen den Westeropdijk van den Westpolder- tot den Noordpolderopdijk te Westernieland.

Bij exploit hebben bedoelde eigenaren zich met hunne bezwaren tegen dien alzoo opgemaakten legger, tijdens die ter visie was gelegd, gewend tot het Hoofdbestuur, hetwelk echter, zonder daaraan gevolg te geven, het ontwerp op 6 Mei 1878 heeft goedgekeurd en vastgesteld.

De reclamanten hebben daarop bij adres het zooeven meêgedeelde ter kennisse gebragt van Ged. Staten van Groningen — en er zich bij dezen over beklaagd, dat zoodoende het offer, noodig voor een zoo hoogst belangrijke aangelegenheid als het onderhoud van de Zeedijken, ten bate van allen, gevergd zou worden van enkelen. Altijd en overal, zoo zeggen zij in die schriftuur, heeft de regel gegolden, dat het algemeen, d. w. z. de *geheele* corporatie, de lasten moet dragen, ten ware de pligtigheid van *enkelen* vast staat. Het bestuur mag door den legger iemand niet onderhoudspligtig maken, die het niet reeds is en van elders blijkt te zijn. De legger toch kan geen pligten scheppen, en behoort alleen te zijn de afspiegeling van erkende en bestaande

pligten. Zoodanige pligt nu, zoo vervolgen zij, met betrekking tot den Zeedijk, kan voor hen zeer zeker niet voortvloeijen uit den eigendom of het regt van beklemming op den grond, waarop het dijksligchaam rust, — evenmin als hij naar zijn beweren uit oude dijkrollen zou zijn te staven.

Zij kwamen mitsdien op tegen den last, die, naar hun oordeel, zoo willekeurig op hunne schouders werd gelegd, en verzochten Ged. Staten alzoo om „aan den bewusten legger hunne goedkeuring te onthouden of dien legger buiten effect te stellen, en in ieder geval zóó te disponeeren en zóó tusschen beiden te komen, dat het onderhoud van den Zeedijk komen zou ten laste van alle ingelanden van Hunsingo."

Ged. Staten hebben bij hunne Resolutie van 14 Junij 1878 op dat adres beschikt met de verklaring, „dat de door het hoofdbestuur van Hunsingo ingevolge art. 105 van het Waterschapsreglement opgemaakte legger geene goedkeuring van Ged. Staten vordert."

Het is tegen dit besluit, dat het hooger beroep is ingesteld, waarvan de overweging krachtens 's Konings magtiging bij missive van den Minister van Waterstaat enz. dd. 17 Sept. ll., n°. 13, bij deze afdeeling is aanhangig gemaakt.

De reclamanten namelijk, die, zoo als zonder tegenspraak door hen wordt gesteld, op 22 Junij ll. kennis hebben gekregen van gezegde Resolutie, hebben bij een ongedagteekend, den 8 Julij ll. bij het Kabinet des Konings ingekomen adres, beroep gedaan op Z. M. Zij hebben daarbij, onder overlegging van een afschrift van hun boven gerelateerd request aan Ged. Staten van Groningen (aan welk stuk zij zich refereerden), gewezen op art. 116 van het betrokken Waterschapsreglement. „Alle geschillen," zegt dat artikel, „tusschen de besturen en ingelanden, betreffende de belangen en zaken van het Waterschap of rakende de uitvoering en uitlegging van het Reglement, worden door Ged. Staten beoordeeld en beslist, behoudens in ieder geval der partijen regt van beroep op den Koning, gedurende 14 dagen nadat die beslissing ter hunner kennis zal zijn gekomen."

De appellanten nu vermeenen, dat zoodanig geschil, betreffende de belangen en zaken van het waterschap, mede rakende de uitlegging en uitvoering van het Reglement, zich heeft voorgedaan tusschen het hoofdbestuur van het Waterschap en hen;

dat dit geschil is ontstaan *doordien* Gecommitteerden uit het hoofdbestuur hebben kunnen goedvinden om appellanten aan te wijzen als verpligt tot het onderhoud van den Grooten Zeedijk, langs de Noordzijde van de provincie Groningen, en wel voor dat gedeelte van dien dijk, 't welk gelegen is tusschen den Westeropdijk van den Westpolder, en den Noordpolderdijk onder Westernieland; *doordien* bedoelde Gecommitteerden alverder appellanten hebben gebragt op eenen legger, opgemaakt naar aanleiding van artikel 105 van meergemeld Reglement, en *doordien* daarop het hoofdbestuur, inweerwil van een der appellanten daartegen bij exploit gedaan protest, dien legger op den 6 Mei laatstleden goedgekeurd en vastgesteld heeft."

De appellanten geven er alzoo hunne teleurstelling over te kennen, dat Ged. Staten van Groningen aan hunne grieven en klagten het oor niet hebben willen leenen — en, zooals straks is gerelateerd, eenvoudig verklaard hebben, dat de bewuste legger *„geen goedkeuring behoeft"*

Wat er ook van die stelling moge zijn, zeggen appellanten, zoo zich *een geschil* opdoet, dan gebiedt art. 116, dat het door Ged. Staten wordt beslist, en uit de *overbodigheid* van een *goedkeuring* van den legger als er geen geschil is, wordt gansch ten onregte afgeleid de *onbevoegdheid* om te *beslissen* ex art. 116, als er *wèl* geschil is.

Appellanten, vermeenende dat de zaak alzoo alsnog aan Ged. Staten van Groningen moet worden teruggezonden tot het geven van eene beslissing, verzoeken mitsdien den Koning „*om*, met vernietiging van de resolutie van Ged. Staten van Groningen dd. 14 Julij 1878 no. 4, 1e afdeeling, de daarbij behandelde zaak alsnog, ten fine van beslissing, terug te zenden aan heeren Ged. Staten; — of, bijaldien door Z. M. in de inwilliging van dat verzoek mogt worden gedifficulteerd, dat alsdan het Z. M. goedgunstig moge behagen om, — altijd met vernietiging van meergenoemde resolutie — hetzij op de gronden neergelegd in het aan Ged. Staten gerigt adres, hetzij op zoodanige andere gronden, als Z. M. zal oirbaar achten, — te stellen buiten effect den legger wegens de onderhoudspligtigheid van den Grooten Zeedijk langs de Noordzijde van de provincie Groningen, in voege die is goedgekeurd en vastgesteld bij het hoofdbestuur van het waterschap Hunsingo, op den 6 Mei 1878; of te wèl dat Z. M. in dezen zóó gelieve te beschikken, als Z. M. oirbaar zal achten, ten einde aan appellanten te verschaffen ontheffing van den onderhoudslast van den meerbedoelden Zeedijk, — waarop appellanten eerbiediglijk vermeenen, dat zij aanspraak mogen maken, welke aanspraak Zijne Majesteit goedgunstig in bescherming gelieve te nemen.”

Ged. Staten van Groningen, op dat beroep berigtende en adviserende, hebben de quaestie der onderhoudspligtigheid zelve buiten behandeling gelaten, omdat, mogt hun aangevallen besluit worden vernietigd, dan de zaak wel ter behandeling au fond aan hen zou worden teruggezonden.

Zij bepalen zich dus tot een betoog omtrent de juistheid van dat besluit — en voeren daartoe het volgende aan: „Art. 105 van het reglement voor het waterschap Hunsingo, dd. 14 Nov. 1855, goedgekeurd bij Koninklijk besluit van 8 Jan. 1856 no. 89, handelt over het opmaken van den legger van alle werken, in onderhoud bij het waterschap en aan het toezigt van de besturen onderworpen voorwerpen van het waterschap.

Het geeft echter geene bepaalde voorschriften omtrent het ontwerpen en vaststellen en laat alzoo het hoofdbestuur vrij, om naar zijnen rade te handelen.

Het eischt evenmin de goedkeuring door Ons collegie van den legger en zwijgt tevens van een hooger beroep op Zijne Majesteit den Koning.

Wij zouden alzoo de grens onzer bevoegdheid overschrijden, indien wij den ons ter goedkeuring toegezonden legger hadden onderzocht en naar aanleiding van dat onderzoek hadden goed- of afgekeurd. Zulk eene handelwijze ware met eene behoorlijke toepassing en uitvoering van het reglement kwalijk overeen te brengen.

Bij Koninklijk Besluit van den 30 Maart 1868 no. 72 (Belinfante VIII pag. 155). is dan ook op een tegen onze besluiten ingesteld hooger beroep van het hoofdbestuur van het waterschap Hunsingo overwogen: dat noch art. 105, noch eenig ander artikel „van het reglement iets voorschrijft *omtrent de wijze, waarop tegen den legger kan worden opgekomen*, of eene bepaling inhoudt, *dat de leggers aan de goedkeuring van*

Ged. Staten moet worden onderworpen." Op die gronden is dan ook het hoofdbestuur niet ontvankelijk verklaard in zijn bij den Koning ingesteld beroep.

Met deze Koninklijke beslissing. die uitdrukkelijk inhoudt dat noch art. 105, noch eenig ander artikel van het reglement, iets voorschrijft omtrent de wijze, waarop tegen den legger kan worden opgekomen, is de leer der adressanten in blijkbaren strijd. Ofschoon zij niet uitdrukkelijk onze stelling betwisten, dat de legger onze goedkeuring niet behoeft, meenen zij echter dat — zoodra er van de zijde van ingelanden, bezwaren ontstaan bij het vaststellen van den legger, en er daarover tusschen het bestuur en ingelanden een geschil rijst, wij tot *beslissing* geroepen zijn.

Deze onderscheiding is echter ten eenemale willekeurig, zij wordt door het stilzwijgen van het reglement buitengesloten. Waar toch geene voorschriften bestaan omtrent de wijze waarop tegen den legger kan worden opgekomen, is het regt niet gegeven te reclameren bij onze vergadering en daarna in beroep te komen bij den Koning.

Ook zou het gevolg van der adressanten opvatting *deze* zijn, dat wij, op hunne reclames ter zake van den legger beslissende, zouden handhaven of vernietigen sommige posten van den legger; *met der daad* zouden wij in dat geval den legger geheel of ten deele goed- of afkeuren.

Art. 116 van het reglement kan in dezen niet worden ingeroepen. Om daarvan gebruik te kunnen maken, moet er zijn een administratief geschil, en dit ontstaat niet enkel en alleen uit kracht van tegen een bestuurshandeling door derden ingebragte bezwaren. Een administratief geschil zou er zijn, als het reglement aan het bestuur de verpligting oplegde omtrent ingekomen reclames, ter zake de plaatsing op den legger, te beslissen.

Het hoofdbestuur, den legger vaststellende, doet echter, bij het stilzwijgen van het reglement omtrent het regt van reclame, geene daad van administratieve regtspraak, maar verrigt uitsluitend eene bestuurshandeling, eene geheel zelfstandige bestuurshandeling, niet onderworpen aan eenige inmenging van hooger administratief gezag, zoomin van ons collegie als van Z. M. den Koning.

Dat wij in deze onze opvatting van het reglement voor Hunsingo niet mistasten, kan blijken uit eene vergelijking met de reglementen voor het waterschap Fivelingo, dd. 21 Dec. 1870, Prov. Blad van 1871 n°. 43, en van het waterschap Duurswold, dd. 21 Dec. 1870, Prov. Blad van 1871, n°. 54.

In beide deze reglementen worden bij art. 80, juncto 8—10, bepaalde voorschriften gegeven omtrent het regt van reclame en het komen in hooger beroep bij Ged. Staten (niet echter bij Z. M. den Koning).

Wij erkennen de wenschelijkheid, dat ook in het reglement voor Hunsingo soortgelijke bepalingen worden opgenomen, de aangewezen weg daartoe is aanvulling van het reglement bij Statenbesluit, doch zoolang zij ontbreken, staat het niet vrij, bij de toepassing van het reglement, zich te laten leiden door overwegingen van billijkheid ontleend aan het jus constituendum."

Van de zijde der appellanten zijn bij deze afdeeling geen nadere schrifturen ingekomen. Wel eene missive van den Voorzitter van het hoofdbestuur van het waterschap dd. 25 Sept. 1878, met een afschrift eener memorie, door den archivaris der

provincie Groningen in d°. 31 Maart 1877 aan de Ged. Staten van dat gewest ingeleverd.

Beide die stukken echter handelen uitsluitend over de vraag au fond, wie tot het onderhoud van de bewuste dijken gerekend moeten worden verpligt te zijn.

III. het beroep van een besluit van *Gedeputeerde Staten van Zuidholland betreffende den legger der wegen en voetpaden in de gemeente 's Gravenhage.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgend verslag uit:

Ruim twee jaren geleden onderwierp baron d'Yvoy van Mijdrecht, aan het oordeel van Burg. en Weth. van 's Gravenhage, een plan door hem ontworpen als intendant der domeinen van mevrouw de Groothertogin van Saxen-Weimar, volgens welk plan een straat zou worden aangelegd door de zoogenaamde Klaverweide, aansluitende aan de Beeklaan, na welker voltooijing alsdan de laan van Meerdervoort, loopende van de witte brug aan 't einde der straat van dien naam naar de Beeklaan, zoude worden opgeheven. In Augustus 1876 bragten Burg. en Weth. dat plan in den gemeenteraad ter tafel, met praeadvies om het goed te keuren, de breedte der te maken nieuwe straat te bepalen op 12 M., met bepaling tevens, dat er geene hoogere huizen aan mogten gebouwd worden dan van 12 M., en voorts, om den heer d'Yvoy de toezegging te doen, dat, zoodra die straat tot aan de Beeklaan geheel zal zijn in orde gebragt, voorstellen zullen gedaan worden om den weg tusschen de witte brug en die laan, de zoogenaamde laan van Meerdervoort, van den legger der wegen en voetpaden af te voeren. Overeenkomstig dat praeadvies werd door den raad, in de zitting van 24 Aug. 1876, zonder discussie eenparig besloten.

Toen nu die nieuwe weg gereed was, hebben Burg. en Weth. den legger voorloopig gewijzigd, in dien zin, dat de laan van Meerdervoort er van werd afgenomen en daarvan openbare aankondiging gedaan, om alle belanghebbenden in de gelegenheid te stellen daartegen hunne bezwaren in te brengen.

Daarop zijn bij den gemeenteraad bezwaarschriften ingekomen. Vooreerst van den heer J. J. van Kerkwijk en nog zes anderen, waarin wordt te kennen gegeven, dat de laan van Meerdervoort eene fraaije wandeling oplevert, met schoone vergezigten, en voerende naar Eikenduinen, terwijl de nieuwe weg goed moge zijn voor rijtuigen, doch eene veel minder aangename wandeling aanbiedt; dat, wordt de laan van Meerdervoort van den legger afgenomen, dit ten gevolge zal hebben, dat de brug, aan het einde der bestraat zijnde laan van Meerdervoort, welke naar de duinen leidt, zal worden afgebroken en de wandeling belet; het plan moge van belang zijn voor de eigenaars van gronden aldaar, die dan stukken gronds voor bouwterrein kunnen verkoopen, doch het algemeen belang wordt er niet door bevorderd, terwijl er geen gebrek aan bouwterrein is, gelijk blijkt uit de daartoe aangeboden vakken midden in vele nieuwe straten, en uit de menigte woningen, die nog onbewoond staan. Zij verzochten dus, dat de laan van Meerdervoort op den legger blijve staan. Een adres van gelijke strekking werd ingediend door den heer Lette van Oostvoorne; en een derde adres,

ofschoon iets nà den gestelden termijn, werd ingezonden door den heer Alsche en nog twintig andere onderteekenaars.

Daartegen werden adressen ingediend, 1°. door vijf bewoners van de Hugo de Groot- en Jacob van der Does-straten, 2°. door 14 inwoners van Loosduinen en den Haag, 3°. door J. P. Geelkerken te Utrecht, als eigenaar van een perceel achter de villa van ten Kate, 4°. door W. J. Hoffman, als eigenaar van grond bij de van de Spiegelstraat, en 5°. door nog 31 anderen, als naaste buren van de goederen der Groothertogin, of bewoners der Beeklaan en eigenaars van gronden in het Kleine Veentje. In die vijf adressen werd gewezen daarop, dat tegen de opheffing der Meerdervoortsche laan voor 't publiek verkeer, stond de overname van de nieuw aangelegde straat door de gemeente; dat die nieuwe weg voor hen van groot belang is; dat zonder dien weg de bebouwing van het Kleine Veentje ondenkbaar is, daar hunne huizen en gronden, in plaats van door die bebouwing in de stad te worden opgenomen, dan in een achterhoek zouden blijven. Door den weg door de Klaverweide en het verbeterd gedeelte der Beeklaan, krijgt men een veel betere communicatie met Loosduinen, dan langs den bestaanden duinweg,

In de raadsvergadering van 2 April 1878 zijn die adressen behandeld, tegelijk met het voorstel van Burg. en Weth. tot vaststelling van den legger, zooals die voorloopig door hen was gewijzigd. Uit de gedrukte handelingen van den raad, waarnaar ik kortheidshalve meen te mogen verwijzen, blijkt, dat de leden, voorstanders van het voorstel, vooral er op gewezen hebben, dat men, na het eenparig genomen besluit van 24 Aug. 1876, zedelijk verpligt was om nu de laan van Meerdervoort van den legger af te nemen; wat de leden, die er tegen waren, bestreden door de opmerking, dat eerst nu door den raad, na kennis te hebben genomen van de ingekomen bezwaarschriften, behoorlijk over de zaak kon worden geoordeeld; en dat het *algemeen* belang vorderde, dat die laan op den legger behouden, en dus voor 't publiek verkeer open bleef. De uitslag was, dat een voorstel van het raadslid de Jonge, om die laan op den legger terug te brengen, met 26 tegen 6 stemmen werd verworpen; dat met 27 tegen 5 stemmen werd besloten, om op de drie eerstgemelde adressen afwijzend te beschikken, en dat eindelijk met 28 tegen 4 stemmen het voorstel van Burg. en Weth. werd aangenomen.

Daarop hebben vele belanghebbenden zich met adressen gewend tot Ged. Staten van Zuidholland, als: 1°. J. J. van Kerkwijk, 2°. Lette van Oostvoorne en 16 medeonderteekenaars, 3°. J. C. de Roode en 7 anderen, die adhaesie schenken aan laatstgemeld adres; terwijl de handhaving van het gevallen raadsbesluit werd verzocht in eenige adressen, als: 1°. van J. van Niel en 16 anderen, 2°. van R. Collot d'Escury en 5 medeonderteekenaars, 3°. van A. F. van Dam en 21 anderen, 4°. van M. ten Kate en 13 anderen.

Ged. Staten hoorden den raad der gemeente over die adressen. In de raadszitting van 28 Mei ll. werd aangenomen het praeadvies van Burg. en Weth., om bij de wijziging van den legger te persisteren, met 21 tegen 3 stemmen. Bij hun praeadvies hadden Burg. en Weth. overgelegd een rapport, aan hen ingezonden door de Commissie van bijstand voor de plaatselijke werken en eigendommen van 15 Mei 1878, waarin het volgende voorkomt

„In het request van de heeren Lette van Oostvoorne c. s. wordt voornamelijk gezegd dat bovengenoemd raadsbesluit een gevolg is van een voorafgegane schikking, die volgens adressanten niet wettig zou zijn. De geschiedenis der zaak is eenvoudig deze:

De Intendant der domeinen van H. K. H. de Groothertogin van Saxen-Weimar heeft in Maart 1876 een verzoek gedaan aan den Gemeenteraad tot goedkeuring van den aanleg van een geprojecteerden weg over de Klaverweide, loopende van de Laan van Meerdervoort naar de Beeklaan, met gelijktijdig verzoek om na voltooijing van dit werk het gedeelte der Laan van Meerdervoort van de Witte brug tot de Beeklaan voor het publiek gebruik te sluiten. Burg. en Weth. bragten in de zitting van 8 Aug. 1876 daarop een praeadvies uit, strekkende tot goedkeuring der rigting van den aan te leggen weg, waarbij tevens werd toegezegd „dat zoodra die straat tot aan de Beeklaan geheel in orde zal zijn gebragt, *voorstellen* zullen gedaan worden om den weg tusschen de Witte brug en de Beeklaan van den legger af te nemen,” De Raad keurde in zijne zitting van 24 Augustus dit praeadvies met algemeene stemmen goed.

De wettigheid van genoemde toezegging nu kan niet worden betwijfeld: vóór en aleer de nieuwe weg voltooid was, konden natuurlijk geen bepaalde voorstellen worden gedaan en geen belanghebbenden opgeroepen. Nu dit jaar de weg gereed was, handelden Burg. en Weth. overeenkomstig het raadsbesluit van 24 Aug. 1876 door het definitieve voorstel tot afneming van den legger te doen, Door de aanneming van dit voorstel op 2 April jl. is de Gemeenteraad getrouw gebleven aan zijn in 1876 betoonde bereidwilligheid tot medewerking van het bouwplan in de Klaverweide.

Betreft het bovenstaande meer een kwestie van vorm, in het request van den heer J. J. van Kerkwijk wordt de zaak zelve uitvoerig besproken. Verschillende punten worden daarin behandeld.

Het gemis van een fraaijen wandelweg met duingezigten, de gemeenschap met Eik en Duinen, het gebruik van de laan als rij- en wandelweg sedert onheugelijke jaren.

Omtrent deze punten nog een enkel woord: van het eerste en voornaamste punt, de fraaije wandeling, maakt men zich welligt een verkeerde voorstelling; door de gestadige afzanderij der duinen aldaar, zijn er thans aan de linkerzijde der laan bijna niets dan warmoezierstuinen; aan de andere zijde heeft men in de verte zeer zeker een schoon duingezigt, maar de eigendommen der Groot-Hertogin zijn langs den weg door een hekwerk afgesloten. Het vergezigt kan men van den nieuwen weg even goed genieten en overigens zijn de duinen aldaar nooit publieke wandeling geweest, zoodat de eigenares het regt heeft om, wanneer haar geweigerd wordt de laan af te sluiten, door het plaatsen van een digten houten heining, alle uitzigt voor goed te beletten.

Het tweede punt: de gemeenschap met Eik en Duinen, is geheel denkbeeldig. Daargelaten het feit, dat tegenwoordig verder dan het stoomgemaal niets dan een duinslag bestaat, waardoor men naar Eik en Duinen kan komen, zoo ligt reeds het stoomgemaal zelf verder dan de Beeklaan; men kan dus, den nieuwen weg en regts de Beeklaan volgende tot aan het stoomgemaal, zonder noemenswaardigen omweg hetzelfde doel bereiken, terwijl de toestand van dezen weg veel bruikbaarder is dan die van de

Oude Laan. Geen wonder dan ook, dat blijkens het mede overgelegd adres van bewoners der gemeente *Loosduinen* door hen op eene *spoedige* opening van den nieuwen weg wordt aangedrongen, waardoor hun juist het verkeer met deze gemeente wordt gemakkelijk gemaakt.

Wat eindelijk betreft het gebruik sedert onheugelijke jaren als rij- en wandelweg, zoo moet de Commissie opmerken dat deze bewering niet juist kan zijn, daar eerst onder Koning Willem II de laan is verbreed en in orde gebragt, zoodat het toen eerst mogelijk werd haar te berijden.

Het voorafgaande te zamen vattende, is ten slotte door het Raadsbesluit van 2 April ll. het algemeen belang bevorderd, door de uitvoering van een plan tot regelmatige uitbreiding van een deel der gemeente mogelijk te maken en door een goeden bruikbaren rijweg open te stellen voor het verkeer met eene naburige gemeente, terwijl men daartegenover moet opofferen een wandelweg, waarvan het gebruik vroeger welwillend aan het publiek is toegestaan, maar waarop dit geen enkel regt bezit, zoodat de eigenaar bevoegd is elk oogenblik het schoone aan die wandeling te ontnemen, iets dat geheel overeenkomt met de onschendbaarheid van ieders eigendomsregten.

Eene commissie uit het collegie van Ged. Staten hield op 27 Junij ll. zitting tot het aanhooren van reclames; de heer Lette van Oostvoorne beweerde, dat uit de discussiën in den Raad gebleken was, dat geen *algemeen* belang de sluiting der Meerdervoortsche laan vorderde, waartegen de HH. Kortekaas, van Duijne, Waterreus, Leijdedekker en Hoogedoorn, allen bezitters van bouwgronden, deden uitkomen, dat, als die laan niet van den legger werd afgenomen, er ook geen nieuwe weg werd opengesteld, gelijk de heer d'Yvoy hun gezegd had; 't geen tegen veler belang zoude wezen. De heer Collot d'Escury zag in de handhaving van 's Raads besluit eene daad van *courtoisie* jegens de prinses. Door den nieuwen weg, die haar wel *f* 70.000 gekost had, werd het publiek gebaat. De sluiting der oude laan is ook gewenscht tot stuiting der baldadigheid van de jeugd, die veel schade aan de groentekweekerijen toebrengt. De prinses verlangde persoonlijk deze regeling der zaak. De HH. Spoor en van Kerkwijk voerden daartegen aan, dat twee punten door de voorstanders van het plan werden verward, de afvoering der laan van den legger en het daarop brengen van den nieuwen weg; waarom kunnen die beide wegen niet naast elkander bestaan? Staat het dan vast, dat de nieuwe weg gesloten zal worden, als de oude blijft? Zij achten dit betwijfelbaar. In allen gevalle had de gemeente dan nog het middel van onteigening ten algemeenen nutte. Het afvoeren der laan van den legger moge zijn in het bijzonder belang der Groothertogin en van jagtliefhebbers, het is niet in 't algemeen belang. De heeren ten Kate en 5 anderen, waarvan één als gemagtigde van twee personen, verdedigden nog het groote nut van den nieuwen weg, dien de gemeente bij de gemaakte schikking gratis zal krijgen, terwijl zij dien anders zal moeten koopen.

Ged. Staten hebben daarop op 24 Julij 1878 besloten, met handhaving van 't besluit van den Gemeenteraad van 's Gravenhage, de laan van Meerdervoort af te voeren van den legger, op de volgende gronden:

dat de weg genaamd *de Laan van Meerdervoort* tusschen *de Wittebrug* en *de*

Beeklaan, hoewel een gedeelte van den weg die van overoude tijden af langs de geheele Hollandsche kust door de duinen liep, na de vernietiging van verschillende gedeelten van dezen weg, slechts strekt tot verbinding van de bestrating voorbij *Meerdervoort* met *de Beeklaan*;

dat sedert onlangs een nieuwe weg is daargesteld, bestraat ter breedte van 12 meters en derhalve voor de communicatie bruikbaarder dan de *laan van Meerdervoort*, een gemacadamiseerde rijweg van 5 meters breedte, en deze weg dezelfde punten verbindt;

dat de Raad van 's Hage, in de daarstelling van dezen weg door de belanghebbende bij wie de *laan van Meerdervoort* in onderhoud is, aanleiding heeft gevonden de *laan van Meerdervoort* van den legger af te nemen;

dat daar het besluit van den Raad strekt om door de afneming van een weg den bestaanden legger te wijzigen betwijfeld zou kunnen worden, of in deze wel alinea 10 en niet alinea 7 van art. 3 van gemeld Provinciaal Reglement toepasselijk is, en mitsdien de wijziging niet door den Raad maar alleen door Ged. Staten in den legger had kunnen worden gebragt;

dat deze omstandigheid echter buiten rekening kan blijven, nu, ten gevolge van het beroep der adressanten, deze zaak toch aan het oordeel van dit collegie onderworpen wordt;

dat, behoudens het geval, dat de grond, waarover een weg loopt, niet met den last van publieken weg is bezwaard en mitsdien de weg ten onregte op den legger werd gebragt slechts dan sprake kan zijn van het afnemen van een weg van den legger, indien werkelijk bewezen is, dat het algemeen belang der communicatie niet meer bij het behoud van den weg is betrokken;

dat nu, zooals reeds werd vermeld, de *Laan van Meerdervoort* door een breederen en bruikbaarderen weg wordt vervangen, die dezelfde punten verbindt, het algemeen belang der communicatie niet meer bij het behoud van de *Laan van Meerdervoort* is betrokken en het in de vorige overweging vermelde geval derhalve werkelijk aanwezig is;

dat bij dit *collegie* niet kan wegen het door adressanten aangevoerde, dat door dit wegnemen het publiek van een schooner wandelweg wordt beroofd, daar de zorgen van *dit collegie*, voortspruitende uit het in art. 192 der grondwet aan de Provinciale Staten opgedragen toezigt op de wegen, zich niet tot de door adressanten op den voorgrond gestelde belangen uitstrekt;

dat er mitsdien voor dit collegie geen termen bestaan, de vermelding van de *Laan van Meerdervoort* op den legger te behouden.

Daartegen zijn nu in beroep bij den Koning:

1. J. J. van Kerkwijk, 2o. S. H. Lette van Oostvoorne en 8 anderen; terwijl 1o. door J. van Niel en 15 anderen, en 2o. door 3 eigenaren van gronden onder Loosduinen, 5 eigenaren van gronden aan de Beeklaan en nog 39 andere personen, adressen van adhaesie aan 't besluit van Ged. Staten aan Z. M. zijn toegezonden.

Ged. Staten, door den Minister op die adressen gehoord, handhaven de gegrondheid van hun besluit, dat het gevoelen van de *meerderheid* van hun collegie bevat.

Bij deze afdeeling, aan welke de zaak ter behandeling werd toegezonden bij brief

van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 17 Sept. jl., zijn nog ingekomen vier memoriën, eene van S. H. Lette van Oostvoorne, waarin hij, na breedvoerige uiteenzetting der zaak, tot de conclusie komt, dat het publiek belang medebrengt, dat geen enkele communicatieweg worde prijs gegeven, tenzij worde aangetoond dat het algemeen belang door de opheffing wordt gebaat;

dat in deze zaak dit algemeen belang niet slechts onbewezen, maar zelfs niet beweerd is, noch door den Raad, noch door Ged. Staten; dat de afvoering der laan, welker onderhoud is ten laste van de eigenaresse van den ondergrond, ook uit dat oogpunt geen publiek voordeel oplevert;

dat derhalve de Laan van Meerdervoort op den legger behouden moet blijven.

De tweede memorie is van J. J. van Kerkwijk, waarin, na aanvoering der bekende gronden, ten slotte, evenals gedaan was in zijn adres aan Ged. Staten, betoogd wordt, dat de verschillende alinea's van art. 3 van 't reglement op de wegen en voetpaden in Zuidholland verkeerd zijn toegepast; dat Ged. Staten in hun besluit beweren, dat dit in casu buiten rekening kan blijven, nu de zaak door 't beroep toch aan hun oordeel onderworpen is; dat dit onjuist is, daar Ged. Staten nu òf handhaafden een besluit van den raad, waartoe die raad onbevoegd was, òf uit eigen hoofde den legger wijzigden, zonder dat Ged. Staten daartoe waren geroepen; dat, volgens art. 3 al. 7, dat hier te pas kwam, Ged. Staten alleen en in eersten aanleg tot wijziging van den legger bevoegd waren; dat alinea 10 van art. 3 van gezegd reglement enkel geldt voor wegen, die nieuw worden aangelegd; dat dus gehandeld is in strijd met het reglement, en 't besluit van den Gemeenteraad ook uit dien hoofde behoort vernietigd te worden.

De derde memorie van R. Collot d'Escury, strekt ten betooge, dat de ruiling van den nieuwen weg tegen den ouden in 't algemeen belang is.

De vierde memorie is van den intendant, baron d'Yvoy van Mijdrecht, waarin betoogd wordt het meerder nut van den nieuwen weg boven den ouden weg voor het publiek verkeer, met de verzekering, dat Mevrouw de Groothertogin stellig heeft voorgenomen, alleen tegen sluiting van den ouden weg den nieuwen kosteloos over te geven, die ƒ 60,000 gekost heeft. Door dien nieuwen weg worden tal van menschen gebaat. H. K. H. heeft in het Kleine Veentje slechts 8 hectaren grond, maar wel heeft H. K. H. belang er bij, dat de oude weg, loopende over en midden door hare gronden, vervalle, 't geen dan tevens de afzanderij waar tuinderijen zijn, zal vrijwaren van baldadigheden, waarvan zij nu veel last hebben, en daden van immoraliteit, die nu in het duin vaak plaats hebben, waarvan de rijksveldwachter ergerlijke bevindingen kan mededeelen, zal onmogelijk maken

De heer J. J. van Kerkwijk zal zich tot het maken van enkele opmerkingen bepalen, daar door het uitgebragte rapport van den Staatsraad Boot de zaak voldoende is toegelicht.

In de zitting van den Gemeenteraad van 24 Aug. 1876 werd het praeadvies van Burg. en Weth. goedgekeurd, waarbij de rigting van den nieuw aan te leggen weg werd vastgesteld en bepaald, dat later voorstellen zullen worden gedaan omtrent het afnemen van den legger der Laan van Meerdervoort. Uit de discussie der zitting van 2 April 1878 blijkt, dat men bij het goedkeuren der rigting van den geprojec-

teerden weg, over het hoofd had gezien, dat tevens te zijner tijd voorstellen zouden worden gedaan tot afneming van den legger der Laan van Meerdervoort.

In het verslag der Commissie van bijstand van publieke werken, door den Staatsraad Boot voorgelezen, wordt gezegd, dat de Laan van Meerdervoort betrekkelijk nog slechts korten tijd als weg bestaat. Dat dit onjuist is, blijkt uit de considerans van het besluit van Ged. Staten van 16/24 Julij 1878, waarin te kennen wordt gegeven, dat de weg van overoude tijden af heeft geloopen langs de geheele Hollandsche kust van Amsterdam naar den Hoek van Holland. In het rapport van den Staatsraad Boot worden de gronden niet vermeld, door spreker in zijn laatste Nota aan den Raad van State medegedeeld, en waarnaar hij zoo vrij is te verwijzen. Overigens zal hij voor het oogenblik er alleen dit van zeggen, dat het behoud van die laan voor deze gemeente van zeer groot belang kan zijn, met het oog op de plannen tot aanleg van eene haven te Scheveningen met zijkanaal naar de Maas, en al mogt daarvan ook niets komen, dan toch met het oog op de plannen tot uitlozing van het rioolwater naar den Hoek van Holland. Naar zijne meening is tot nu toe geen enkele reden van algemeen belang bijgebragt, waarom de Laan van Meerdervoort van den legger zou moeten worden afgevoerd, en zoo lang dat niet het geval is, mag de legger niet gewijzigd worden.

De heer mr. J. J. Bergsma, advokaat te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde op van H. K. H. de Groot-Hertogin van Saxen-Weimar-Eisenach en haar intendant, baron d'Yvoy van Mijdrecht. Hij zal over deze zaak slechts enkele woorden in het midden brengen. Er zijn hier twee appellanten, of eigenlijk slechts een, de heer van Kerkwijk, die zoo even het woord gevoerd heeft, terwijl de andere, niet tegenwoordig, door dien eersten appellant schijnt te zijn aangevuurd. De vraag doet zich voor, of men werkelijk iets heeft bijgebragt, dat strekken kan tot vernietiging van het besluit van Ged. Staten van Zuidholland van Junij jl. Tot toelichting van deze zaak meent spreker te moeten herinneren dat 's Gravenhage zich al meer en meer uitbreidt en dat wat voor korten tijd nog weiland was, thans met huizen wordt bebouwd. Er bestaat in die nieuwe gedeelten der stad groote behoefte aan goede wegen, zoodat die voor rijtuigen en kruiwagens goed begaanbaar zijn. Die behoefte heeft zich ook aan de noordwestelijke zijde der stad, bepaaldelijk in het Kleine Veentje en in Klaverweiden, doen gevoelen. Nu heeft de heer d'Yvoy, intendant van de Groot-Hertogin, in 1876 aan het gemeentebestuur voorgesteld, een nieuw aan te leggen straat kosteloos aan de gemeente af te staan. Ook die nieuwe straat, die ten koste der Groot-Hertogin zou worden aangelegd, loopt van de zoogenaamde Wittebrug en komt uit aan de Beeklaan. Burg. en Weth. hebben dat voorstel volgaarne aangenomen, al moest daaraan een prestatie van den kant der gemeente verbonden zijn, namelijk het doen vervallen van het gedeelte der Laan van Meerdervoort van de Wittebrug tot aan de Beeklaan. Of dat gedeelte der Laan is publieke weg, kan voorloopig buiten bespreking blijven. Men achtte het toch eene zaak van groot belang, als men op die wijze in het westelijk gedeelte der stad eene goede communicatie kon verkrijgen, in plaats van die welke daar tot hiertoe slechts in naam bestond. Het was natuurlijk dat Burg. en Weth. niet verder konden gaan dan zich hunne magt uitstrekte. Zij verklaarden dus

dat zij het voorstel goedkeurden, maar dat zij het niet konden vaststellen dan na goedkeuring door den gemeenteraad. Er bestond dus alle vooruitzigt, dat deze zaak spoedig op eene van beide zijden gewenschte wijze tot oplossing zou worden gebragt. De Groot-Hertogin liet het niet bij woorden, maar deed den nieuwen weg aanleggen, die Haar *f* 60 à 70.000 heeft gekost. Er was nu wel geen contract van burgerregtelijken aard gesloten, daar tegenover het aanbod stond een publiekrechterterlijke prestatie, maar het gaat niet aan te zeggen dat over dit onderwerp slechts gehouden zijn vage besprekingen en toezeggingen. Burg. en Weth. hebben, naar aanleiding van het verhandelde, een bepaald voorstel aan den gemeenteraad gedaan. Dat de gemeenteraad, toen deze het voorstel aannam, de stukken niet zou hebben ingezien, omdat het te warm was, gelijk de geachte appellant beweert, dergelijke redenering zal bij den Raad van State wel niet kunnen opgaan. Bovendien, de feiten zijn daar om te bewijzen, dat de gemeenteraad geen ondoordacht besluit heeft genomen. Het voorstel werd openbaar gemaakt, het werd in den gemeenteraad openlijk behandeld. Zoo het nu eene waarheid ware, dat het algemeen belang daardoor werd benadeeld, dan was het toen, in 1876, de tijd geweest om daartegen bij den Raad op te komen. Hij vraagt het met nadruk, waarom is men toen niet voor den dag gekomen met zijne bezwaren, waarom heeft toen de appellant gezwegen. Eerst toen de weg gereed was en de *f* 60.000 verteerd waren, toen is men voor den dag gekomen en toen zijn er allerlei schrifturen ingediend, houdende beklag over het verlies van de fraaie wandelwegen. De Raad van 's Gravenhage heeft zich echter goed gehouden en, zoo als het van vroede mannen te wachten was, heeft de Raad geoordeeld, dat bij houw en trouw zijn moest, en dat een eenmaal gegeven woord heilig was.

Toen zijn de appellanten bij Ged. Staten gekomen, maar deze hebben het besluit van den gemeenteraad gehandhaafd. Het is hiertegen, dat men bij den Koning in beroep gekomen is. Dat zijn de daadzaken.

Als men dat nu nagaat, kan er dan wel sprake zijn van het ontstaan van een kwestie; voeren de appellanten wel iets aan, dat inderdaad overweging verdient? Wanneer men al de ingekomen adressen en memorien nagaat, dan blijkt daaruit, dat er in deze instantie 75 personen zich over deze zaak hebben uitgelaten. Daarvan hebben zich 65 verklaard voor de bevestiging van het besluit van den gemeenteraad. Er blijven dus slechts 10 opposanten over. Vraagt men nu welke argumenten zij aanvoeren dan zijn die te vinden in slechts drie stukken, als 1°. het adres van den heer van Kerkwijk; 2. de nadere memorie van dien heer; en 3°. het adres van den heer Lette van Oostvoorne. In die drie stukken worden alle bezwaren ontwikkeld, en ik geloof mij niet aan onbescheidenheid schuldig te maken, wanneer ik die stukken op den voet volg.

Wat nu betreft het adres van den heer Lette van Oostvoorne, bij fraaien vorm zal men er vinden schraalheid van argumenten. Daarin wordt o. a. gezegd, dat de weg oorspronkelijk van Haarlem naar den Hoek van Holland liep, en dat op wederregtelijke en gewelddadige wijze stukken van den weg zijn weggenomen. De juistheid der bewering blijkt uit niets. Zou men dan verlangen, dat die oude weg zou worden hersteld? Spreker is niet bang, dat de Raad van State tot zoodanigen reactionairen maatregel zal adviseren. De Raad van State zal zoo reactionair niet zijn om den

duinslag te doen herleven, zoo die ooit heeft bestaan. Het eenig argument dat door Ged. Staten tegen die beweringen is aangevoerd, is afdoende, namelijk dat verbetering van communicatie, aanleg van eene ruime straat, toegankelijk voor arm en rijk, hier op den voorgrond moet staan. Wat het lyrisch gedeelte van het adres van den heer Lette betreft, dit doet hier niets ter zake.

Wat aangaat de stukken van den geachten appellant, den heer van Kerkwijk, die gelukkig zelf tegenwoordig is, daaruit blijkt, dat hij van de stelling uitgaat, dat het hier niet eene zaak van algemeen belang, maar alleen van privaatbelang zou betreffen. Het is alsof er ietwat afgunst bij den appellant in het spel komt. Het bestuur van een gewest of van eene gemeente moet zich echter op een hooger standpunt plaatsen dan de beurs van A of B. De appellant zegt, dat men te Amsterdam en Rotterdam geen tijd heeft om te wandelen, maar dat men hier renteniers heeft die dolveel van eene fraaie wandeling houden. Pl. vraagt of het wel in het belang der gemeente is dat wij hier overstroomd worden met renteniers die niets uitvoeren. Die kunnen wij hier best missen. Appellant zegt: de nieuwe straat komt uit op de Beeklaan, die dikwerf zoo morsig en onbegaanbaar is. Hierop moet pl. antwoorden: daar moeten zij voor zorgen, die met het onderhoud der Beeklaan zijn belast. Appellant beweert dat de Loosduiners zullen worden benadeeld en dat zij een verkregen regt hebben. De Loosduiners zijn intusschen geen onmondige menschen en zij verzoeken juist, dat de nieuwe weg worde opengesteld tot bevordering van eene goede communicatie tusschen 's Hage en Loosduinen. Appellant voert aan, dat niemand de verandering van den weg zou hebben ondersteund dan alleen zij, die aan de nieuwe straat komen te wonen. Opmerkelijk is het echter, dat de overgroote meerderheid van de wettige vertegenwoordiging van den gemeenteraad van 's Gravenhage en de meerderheid van het collegie van Ged. Staten de verandering van den weg hebben goedgekeurd. Appellant zegt, dat als de eigenaresse de Laan van Meerdervoort niet ten gebruike wil geven men dan tot eene onteigening ten algemeenen nutte zou kunnen overgaan. Het zou dan toch de vraag zijn hoeveel geld dat kosten zou en of zoodanig ontwerp van wet wel de goedkeuring der Staten-Generaal zou kunnen verkrijgen, want het is nog niet uitgemaakt dat al de leden der Staten-Generaal het gevoelen van den heer van Kerkwijk zouden deelen. Appellant is van oordeel dat het hier slechts een kwestie van particulier belang betreft. Het is echter overbodig te doen opmerken, dat het algemeen belang zich oplost in de som van de private belangen. Tegenover het belang van eenige renteniers staan zij, die behoefte hebben aan eene betere communicatie, ten einde te voorzien in hun dagelijksch brood. Appellant heeft er op gewezen, dat er waarschijnlijk een kanaal van afvoer naar den Hoek van Holland zal worden aangelegd en dat er ook een havenplan bestaat, waarvan, zooals hij zelf zeide, waarschijnlijk toch niets zal komen. Kinderen en kindskinderen kunnen dus door dezen maatregel worden benadeeld. Hiertegen merkt pleiter op, dat het niet opgaat het tegenwoordig geslacht te benadeelen voor mogelijk nadeel dat in de toekomst het nageslacht zou kunnen ondervinden.

Appellant heeft in zijn nader stuk een bezwaar van formeelen aard geopperd. Hij beroept zich op het provinciaal reglement op de wegen en voetpaden en leidt daaruit af, dat in casu niet het gemeentebestuur en de gemeenteraad, maar Ged. Staten

hadden moeten oordeelen. Ged. Staten stappen over dat bezwaar heen en zeggen: het doet er toch niets toe, want wij nemen nu toch een besluit tot goedkeuring van dat van den gemeenteraad. Pleiter vindt het heel mooi, dat men ijvert voor de handhaving van wetten en reglementen, maar hij is het met den appellant niet eens. Art. 3 van het bedoelde reglement luidt wel zoo als appellant heeft opgegeven, maar in alinea 7 is bepaald, dat Ged. Staten bevoegd zijn ten allen tijde ambtshalve te oordeelen over de leggerkwestiën, die in den regel thuis behooren bij den gemeenteraad.

Dat is ter neer geschreven met het doel dat, waar in het algemeen in kleine gemeenten geen zorg wordt gedragen, Ged. Staten het regt hebben, om zich de zaak aan te trekken. Appellant beweert: wij zijn nu geheel zonder straat, want ge hebt den nieuwen weg niet op den legger geplaatst. Hiertegen moet pleiter antwoorden, dat wij hier te doen hebben met eene gewone straat, die niet op den legger behoeft geplaatst te worden.

Wanneer hij nu dat alles nagaat, dan komt hij tot de slotsom, dat door de opheffing van het voetpad eene verbeterde communicatie kan worden verkregen. Het gemeentebestuur is verpligt daartoe mede te werken. Voor eene goede straat. die *ƒ* 60 à *ƒ* 70.000 gekost heeft, wordt een kleine weg opgegeven. Door het voorstel aan te nemen is men houw en trouw gebleven aan een eenmaal gegeven woord. Daarbij moet men niet vergeten dat door de afzandingen, de mooije gezigten op de Laan van Meerdervoort toch weggaan en dat, werd het besluit niet gehandhaafd, men de Groot-Hertogin niet zou kunnen beletten, hooge heiningen of hekken op haar eigendom te stellen. Nog verdient opmerking, dat die weg, waarop appellanten zoo zeer gesteld zijn, zoo druk niet wordt bezocht. Hij wordt eenvoudig gebruikt door de jeugd, die er baldadigheden pleegt. Kon de weg klappen, dan zou er meenig tooneeltje van onzedelijkheid aan het licht komen. Het is een weg waarvan heeren stroopers zich ruimschoots bedienen. Dat zal ook door den heer van Kerkwijk worden erkend. Hij moge een tegenstander van het jagtregt zijn, zoolang het bestaat zal hij moeten toestemmen, dat het belang van de liefhebbers der jagt vordert, dat de Laan van Meerdervoort worde gesloten. De heer van Kerkwijk is zoo gesteld op handhaving van alle wetten van den Staat. Als volksvertegenwoordiger is hij daartoe gehouden. Wel heeft die geachte appellant eene poging gedaan, om de jagtwet te doen vervallen, maar die poging is volstrekt niet gelukt. Nu zal de heer van Kerkwijk toch niet het stelsel toegedaan zijn, dat, ook zoolang de jagtwet nog bestaat, ieder het regt zal hebben de hand te leggen op een haasje of patrijsje.

Pleiter is van oordeel, dat het besluit van den gemeenteraad en van Ged. Staten in het algemeen belang moet worden gehandhaafd en dat de Raad den Koning niet kan adviseren, om die besluiten te vernietigen.

De heer J. J. VAN KERKWIJK geeft zijn leedwezen te kennen, dat de heer Lette van Oostvoorne door ambtsbezigheden verhinderd is geweest hier op te treden. Hij wil gaarne erkennen dat hij niet tot advokaat is opgeleid, maar slechts gewoon is zaken te behandelen, zoodat hij zich van alle groote woorden zal onthouden, en zich zal bepalen, om slechts eenige punten te wederleggen van het aangevoerde. Het is zijne meening dat slechts eigenbelang geleid heeft tot het voorstel om de Laan van

Meerdervoort van den legger der openbare wegen af te nemen en daarvoor een nieuwen weg aan te leggen. Het gemeentebestuur heeft het niet noodig geacht om in het belang der gemeente aldaar een nieuwen weg te maken, en daarom is het voorstel ook niet van dat bestuur uitgegaan. Trouwens er is in de nieuwe straten nog bouwterrein genoeg en ruim 500 woningen staan leeg.

De intendant der Groot-Hertogin, baron d'Yvoy, kon aan de koopers der gronden niet belooven, dat er een nieuwe straat zou komen; immers de intendant wist, dat al was zijn voorstel door Burg. en Weth. aangenomen, de gemeenteraad, Ged. Staten en de Koning er nog waren, alvorens het voorstel in een onherroepelijk besluit werd veranderd. Hij blijft van meening dat het eene soort van speculatie is geweest, even alsof men in de loterij speelde. Door ƒ 60 of ƒ 70.000 uit te geven, werd het uitzigt geopend, dat men dat bedrag door verkoop van gronden grootendeels zou terugkrijgen en de Laan van Meerdervoort van den legger gaan, hetwelk ook een voordeel is. Intusschen is hij niet opgekomen tegen de plaatsing van den nieuwen weg op den legger, maar wel tegen het afnemen van de Laan van Meerdervoort van dien legger. Hij zal niet antwoorden op de beschuldiging, dat afgunst, omdat de waarde der gronden der Groot-Hertogin was toegenomen, hem tot dit beroep zou leiden. Welk Nederlander is zoo diep gevallen, dat hij eenige afgunst zou gevoelen over voordeelen, die een lid van het Huis van Oranje zou kunnen genieten. De heer Bergsma heeft er op gewezen, dat spreker in de bres springt, omdat zijn vrienden nabij de Laan van Meerdervoort wonen en hunne huizen in waarde zouden verminderen. Ook daarop zal hij niet antwoorden, maar alleen vragen: welke vrienden heb ik daar, wier huizen in waarde zullen verminderen? Hem is dit onbekend. Pleiter heeft gezegd, dat de renteniers, die niets uitvoeren, hier wel kunnen worden gemist. Tegen die bewering meent hij als oud lid van den gemeenteraad te moeten protesteren. 's Gravenhage is eene bijzondere stad, die het voorregt heeft de residentie des Konings te zijn. Tegenover die lusten staan ook lasten, en behoort men soms zaken te doen, zelfs met voorbijziening van zuiver staathuishoudkundige regelen. Er zijn in den Haag veel menschen, die moeijelijk de gemeentelasten kunnen betalen, bronnen van bestaan zijn er weinigen; het is daarom goed om den toevloed van welgestelde inwoners en bezoekers aan te moedigen. Het is voor de wandelaars volstrekt niet hetzelfde of men de tegenwoordige laan van Meerdervoort, dan den nieuwen weg, zal bewandelen. De Laan van Meerdervoort ligt veel hooger dan de nieuwe weg, zoodat men een schoon gezigt op de stad en omstreken heeft, als men op de Laan wandelt. Spreker heeft er op gewezen, in de overgelegde stukken, dat de Beeklaan dikwijls morsig en smerig is; pleiter antwoordt, laat een ander voor het onderhoud van de Beeklaan zorgen. Hierop moet spreker antwoorden, dat het dan veel doelmatiger ware, dat degene, die den nieuwen weg heeft aangelegd, zich ook dat onderhoud aantrok. Van het regt der Loosduiners heeft spreker niet gewaagd, maar hij wijst er op, dat in de considerans van het besluit van Ged. Staten staat dat de weg van oeroude tijden bestond en dat daarvan wederregtelijk stukken zijn afgenomen. Hij gelooft, dat hij beter dan pleiter weet, wat het belang van de nijvere bevolking der gemeente medebrengt. Die nijvere bevolking heeft behoefte, dat de bronnen van volksbestaan worden uitgebreid. Van daar de herhaalde plannen tot den aanleg van eene haven te Scheveningen.

Wordt de Laan van Meerdervoort van den legger afgenomen, dan zal er zeker aan de nijvere bevolking schade worden toegebragt, want komt ooit een haven of kanaal in die streek, dan zal de gemeente, met opoffering van veel geld, aldaar weer een nieuwen weg moeten aanleggen, Dat die Laan een openbare weg is, is een last, die op de gronden van de Groot-Hertogin rust. Die last wordt op deze wijze willekeurig weggenomen en dus ten koste der gemeente aan de Groot-Hertogin een geschenk gegeven, zonder dat de gemeente er iets voor in de plaats krijgt, maar eene schoone wandeling verliest. De belangen der gemeente worden daardoor, al zij het zijdelings, benadeeld. Een tal van huizen in de nabuurschap zal in waarde verminderen. En wat het fraai uitzigt betreft, herhaalt spreker, men verlieze niet uit het oog, dat de Laan van Meerdervoort zooveel hooger ligt dan de nieuwe weg, zoodat het uitzigt veel schooner is.

Wat Amsterdam en Rotterdam betreft, waar de heer Bergsma op wees, pleiter moet niet vergeten na te gaan hoeveel geld daar wordt besteed, om nieuwe wandelwegen aan te leggen. Waarom zouden wij dan hier niet de fraaie wandelwegen behouden. Hij is innig overtuigd in deze alleen te zijn opgekomen in het algemeen belang. Het volstrekt niet bewezen dat het algemeen belang zou medebrengen de Laan van Meerdervoort van den legger der wegen en voetpaden van de gemeente af te nemen. Hij houdt dus zijn beroep vol.

De heer R. baron Collot d'Escury, eigenaar van gronden onder de gemeente Loosduinen. bestrijdt het beroep. De Beeklaan naar den Loosduinschen weg tot aan de bouwmanswoning Kranenburg, is zoo morsig niet als de appellant heeft beweerd, en is van af den nieuwen straatweg, door de aanbrenging van een macadam sedert 1 Januarij in een goeden en berijdbaren toestand. De plannen die de Groot-Hertogin heeft, strekken wel degelijk tot verbetering van den weg en om aan dit gedeelte der stad een goed aanzien te geven. Men kan met de uitvoering van die plannen echter niet vorderen, wanneer er een geheel jaar moet verloopen, alvorens deze zaak tot eene beslissing wordt gebragt. Het is er verre af, dat Baron d'Yvoy deze plannen zou hebben ontworpen. De Groot-Hertogin heeft den Baron d'Yvoy als intendant opgedragen hare plannen ten uitvoer te leggen. Sedert jaren is spr. voorzitter van den Zegbroekpolder en sedert 33 jaren is hij rijksontvanger te Loosduinen geweest. Daardoor is hij geheel op de hoogte van de wegen die hij dikwerf bezoekt. En dan moet hij verklaren, dat de boeren of pachters van bouwmanswoningen en landerijen van de heeren Diert van Melissant (met 2), R. Baron Collot d'Escury (met 3) en mej. Hartman (met 1) in den omtrek zeer gelukkig en tevreden zijn over de ruiling van grond die met de Groot-Hertogin is aangegaan. De nieuw aangelegde straatweg is mooi en breed en er loopt een vaart langs. Van morsigheid is er volstrekt geen sprake meer. Het duinpad was in vervallen toestand. De Groot-Hertogin geeft in het belang van 't algemeen den nieuwen aangelegden straatweg in ruil. Zij wenscht het begonnen werk te doen voltooijen. Wenscht men er geen gebruik van te maken, dan is het te voorzien dat de eigenaren van de omliggende huizen zich zeer teleurgesteld zouden vinden in de verkrijging van gas- en waterleiding.

De heer Mr. J. J. Bergsma beantwoordt den heer van Kerkwijk. Hij neemt gaarne aan, dat de appellant geheel ter goeder trouw, zich voor deze zaak interesseert. Het gaat echter niet aan hier te betoogen, dat deze zaak eenvoudig eene loterij zou zijn geweest, eene soort van speculatie, waardoor de kosten van den nieuw aangelegden weg ruimschoots zouden worden vergoed. Er is hier maar sprake van één weg. Er zijn nu twee paralelwegen, maar de eene wordt aan de gemeente niet opgeleverd, wanneer de andere van den legger niet vervalt. Als men voor het algemeen belang pleit, dan spreekt men van zelf ook voor particulier belang. Dat renteniers geen zegen voor 's Gravenhage kunnen zijn, dat houdt pleiter vol. Als 's Gravenhage alleen renteniers in zijn midden had, dan zou het niet die vlugt kunnen nemen die het behoeft. Onze kinderen hebben flinke en degelijke mannen noodig om den bloei van 's Gravenhage te verzekeren. Wat de vraag aangaat, of de Loosduiners benadeeld zijn, daarop meent hij ontkennend te moeten antwoorden. Het bewijs daarvan is, dat zij den nieuwen weg verkiezen en dat heeft de heer Collot d'Escury dan ook uit hun naam te kennen gegeven, Bij het onderzoek van deze quaestie kan bij den Raad niets anders op den voorgrond staan dan: wat vordert het algemeen belang? Die vraag is door den gemeenteraad en door Ged. Staten beslist en nu gelooft pleiter, dat de Raad van State niet anders kan doen, dan den Koning te adviseren de besluiten van die collegien te handhaven.

De heer J. J. van Duylen bevestigt hetgeen door den heer Collot d'Escury is gezegd, en doet uitkomen, dat vele der gronden in den omtrek niet door tusschenkomst van baron d'Yvoy zijn verkregen, maar van ouders en grootouders op de tegenwoordige eigenaren zijn overgegaan.

De heer Collot d'Escury deelt nog eenige bijzonderheden mede omtrent den toestand der wegen in den omtrek. Het spreekt van zelf dat de wegen van duinlagen zijn gemaakt, anders zou men geen wegen kunnen bekomen. Dat is zoo waar, dat zelfs het bekende Rusthoek tot Loosduinen toe, duin is geweest, Tot verbetering der communicatie en tot ontginning, waren er wegen noodig. Ten bewijze dat de opening van den nieuw aangelegden weg met ongeduld wordt te gemoet gezien, brengt hij bij, dat in de vorige week een zijner pachters hem vroeg: wanneer komt dan toch die weg, wij kunnen langs den ouden weg niet meer rijden, enz.

De *Staatsraad* Verniers van der Loeff zegt, dat ook na aandachtige overweging van al het gehoorde, er omtrent enkele punten nog onzekerheid bij hem bestaat. Hij begint met te releveren of hij goed heeft verstaan, dat het nieuwe werk naar pleiters oordeel is eene straat, en niet op den legger behoeft te worden geplaatst.

De heer Bergsma antwoordt dat hij goed verstaan is.

De *Staatsraad* Verniers van der Loeff. Welke zal dan de regtstoestand der nieuwe straat zijn?

De heer BERGSMA. De nieuwe weg zal aan de gemeente worden overgedragen.

De heer VERNIERS VAN DER LOEFF. Dan bestaat er te dien aanzien toch geene overeenkomst. Immers nergens is mij dit gebleken.

De heer BERGSMA. De eigenaresse is voornemens den weg in vrijen eigendom aan de gemeente over te geven.

De *Staatsraad* VERNIERS VAN DER LOEFF, Volgens U bestaat er eene verbindtenis van de Groot-Hertogin, maar dat is in tegenspraak met hetgeen het gemeentebestuur heeft aangevoerd, dat er namelijk geen overeenkomst was gesloten.

De heer BERGSMA. Het is waar, er bestaat daaromtrent geen acte of bewijs, maar de Groot-Hertogin heeft het gezegd, en nu meen ik dat de Groot-Hertogin toch goed voor haar woord is.

De *Staatsraad* VERNIERS VAN DER LOEFF. Van dergelijke stellige toezegging is, althans uit de gewisselde stukken, niets gebleken. En van overdragt aan de gemeente is in het praeadvies van Burg. en Weth. aan den gemeenteraad, volstrekt geen sprake. Ik heb ten minste in de stukken daarvan niets gevonden.

De heer BERGSMA. Op bladz. 205 van de Handelingen van den Gemeenteraad van 's Gravenhage van 1876 vindt men eene bepaalde toezegging wegens de overdragt door baron d'Yvoy gedaan. Dat is nu wel geen schriftelijke verbindtenis, maar toch eene bepaalde toezegging. Wil men echter dergelijk bewijs, dan ben ik nog gemagtigd om dergelijke verklaring te doen opmaken en over te leggen.

De VOORZITTER. Zeer gaarne.

IV. het beroep van *twee leden van den gemeenteraad van Berkel tegen een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant, houdende goedkeuring der rekening en verantwoording dier gemeente over* 1876.

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Bij de behandeling der gemeenterekening van Berkel over 1876 zijn èn door eenige leden van den Raad èn door eenige ingezetenen onderscheidene bedenkingen geopperd die ten gevolge hebben gehad, dat de Raad die rekening op 1 Dec. 1877 voorloopig heeft vastgesteld, met verwerping van een post van *f* 27,85 voor brandstoffen ten dienste der school; op de aan den Raad aangeboden rekening uitgetrokken. Voor de aldus gewijzigde rekening stemden ook de beide appellanten.

Ged. Staten hebben door eene commissie uit hun midden in eene voltallige vergadering van den Raad de bezwaren, tegen de rekening ingebragt, wegens de levering

van brandstoffen ten behoeve der school, laten onderzoeken. Deze commissie heeft van dat onderzoek het volgende verslag uitgebragt:

Volgens de nota in questie, gehecht aan bijlage 133, is door J. Hartjens te Tilburg geleverd:

7 Januarij	1876.	5 Hect.	steenkolen	à *f* 0,95	*f* 4,75
10 Maart	〃	10 〃	〃	à 〃 0,95	〃 9,50
20 October	〃	16 〃	〃	à 〃 0,85	〃 13,60
					f 27,85

De deugdelijkheid dezer rekening wordt in twijfel getrokken, omdat Hartjens zou verklaard hebben in Januarij geen steenkolen geleverd te hebben.

Volgens de inlichtingen van den burgemeester en van het lid Dekker schijnt zich de zaak aldus te hebben toegedragen.

Voor dat de nieuwe onderwijzer in 1876 in functie was getreden, was de school aangehouden door de kinderen van den vorigen onderwijzer. Gedurende dien tijd zou den in de school steenkolen gebruikt zijn van de wed. van den vorigen onderwijzer, waarvoor zij den nieuwen onderwijzer eene som van *f* 5 in rekening bragt.

In plaats nu van die som onder haar waren naam in rekening te brengen, liet men Hartjens te Tilburg op zijn rekening plaatsen de som van *f* 4,75 wegens in Januarij 1876 geleverde steenkolen, ten einde op die wijze aan den ontvanger te restitueren, hetgeen hij wegens steenkolen aan de wed. van zijn voorganger had moeten betalen.

Had de burgemeester van den beginne af de toedragt der zaak zuiver en duidelijk uiteengezet, de aanleiding tot achterdocht, die thans bestond, ware waarschijnlijk weggenomen.

Hoewel de uitgaaf, zooals in ze rekening gebragt is, niet geheel in overeenstemming is met de werkelijkheid, kan uwe commissie na deze inlichtingen echter geen termen vinden de verwerping van het bevelschrift bijlage 133 voor te stellen.

Tot voorkoming van dergelijke moeijelijkheden, is in overweging gegeven, om voortaan de steenkolen voor de school zonder tusschenkomst van den onderwijzer, van wege de gemeente te doen aankoopen.

De burgemeester is nog beklaagd van tegen den tegenwoordigen onderwijzer gezegd te hebben, dat zijn voorganger hem burgemeester. *f* 10 gaf van zijn jaarwedde als klokkenist.

Dit gezegde werd door den burgemeester ten eenemale ontkend.

De gemeente-administratie heeft overigens geene aanleiding gegeven tot bedenkingen. Ook de boeken en kas des ontvangers zijn in orde bevonden. De som van *f* 8152,12, die in kas moest zijn, is door den ontvanger vertoond.

De overweging van dit verslag leidde Ged. Staten tot het besluit dat geene voldoende termen aanwezig waren om den bewusten post van *f* 27,85 uit de rekening te verwerpen. Zij stelden alzoo de rekening met wederopneming van dien post vast, bij besluit van 24 Mei 1878.

Tegen die vaststelling is het beroep gerigt door twee leden van den gemeenteraad Norbert Dekker en Peter Lenissen aan Z. M. ingediend. Hun hoofdbezwaar betreft

de toelating van meergemelden post, terwijl zij verder tegen de wijze waarop de behandeling van de rekening heeft plaats gehad eenige bedenking maken.

Bij een nader adres zenden appellanten in eene mededeeling omtrent de vaststelling der rekening door Ged. Staten, welke volgens hen eerst op 23 Junij door een veldwachter aan hen is bezorgd. Zij verklaren dit te doen, opdat niet hunne voorziening, als uitgaande niet van den Raad maar van individu's, niet ontvankelijk moge worden verklaard, daarbij opmerkende, dat zij door het verloopen van den tijd, maar nog meer door omstandigheden, in de onmogelijkheid hebben verkeerd den Burgemeester schriftelijk te verzoeken een vergadering te beleggen.

De burgemeester meldt in zijn ambtsberigt dat reeds den 13 Junij in de raadsvergadering door hem is medegedeeld, dat de rekening door Ged. Staten was vastgesteld, hetgeen trouwens ook door adressanten in hun eerste adres aan den Koning is vermeld. Hij voegt daarbij eenige inlichtingen omtrent hetgeen bij de behandeling der rekening is voorgevallen.

Ged. Staten wijzen er in hun berigt op dat adressanten volgens art. 227 der gemeentewet niet-ontvankelijk zijn in hun beroep.

De appellant Dekker licht het beroep toe.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

Acht-en-dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 6 *November* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.,
Mr. H. C. Verniers van der Loeff.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. De VOORZITTER doet voorlezing van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 25 October 1878, no. 23, houdende beschikking op het beroep van *den gemeenteraad van Huissen, tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland van* 17 *Julij* 1878, *no.* 14, *houdende toepassing van art.* 212 *der Gemeentewet op de begrooting van genoemde gemeente voor* 1878.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 482).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den Gemeenteraad van Huissen, tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland van 17 Julij 1878, no. 14, houdende toepassing van art. 212 der Gemeentewet op de begrooting van genoemde gemeente voor 1878.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 October 1878, n_0. 58;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 October 1878, 1ª D., afd. Binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat Ged. Staten van Gelderland bij besluit van 13 Maart 1878, nº. 37, een post op de gemeentebegrooting hebben gebragt voor de jaarwedde, de kleeding en de bewapening van eenen tweeden veldwachter;

dat dit besluit bij Ons besluit van 24 Junij 1878 is gehandhaafd;

dat de gemeenteraad in gebreke is gebleven de middelen aan te wijzen om de bevolen uitgaaf te dekken, en dat Ged. Staten bij hun bovenvermeld besluit hebben bepaald, dat de uitgaaf zou worden bestreden door vermindering van den post "onvoorziene uitgaven met ƒ 425;

dat de Gemeenteraad van Ons de vernietiging van dit besluit heeft gevraagd, bewerende dat het in strijd zou zijn met de letter en de bedoeling van art. 205 1ª W. der Gemeentewet, voorts dat de aangewezen post reeds zoodanig zou zijn verminderd, dat het besluit van Ged. Staten toch geene uitvoering zou kunnen erlangen;

Overwegende:

dat art. 205 wél voorschrijft, dat op de begrooting een post moet worden gebragt "voor "onvoorziene uitgaven," maar niet tot een wettelijk bepaald bedrag, en dat vermits voor dien post geene bepaalde bestemming is aangewezen, hij in de eerste plaats moet in aanmerking komen, wanneer, gelijk hier, art. 212 der Gemeentewet moet worden toegepast;

dat de post, "voor onvoorziene uitgaven" op de begrooting van 1878 is uitgetrokken tot een bedrag van ƒ 644.91 en dat daarvan, onder goedkeuring van Ged. Staten, is afgeschreven eene som van ƒ 172, zoodat daarop op dit oogenblik beschikbaar is eene som van ƒ 472,91, dus meer dan noodig is om de bevolen uitgaaf te bestrijden;

dat de Gemeenteraad, indien later de noodzakelijkheid mogt ontstaan van uitgaven die de dan nog beschikbare som zouden te boven gaan, zijne toevlugt kan nemen tot eene suppletoire begrooting;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* nº. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven het bovenvermeld besluit van Ged. Staten van Gelderland van 17 Julij 1878 en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 25 October 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEIJNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

2°. van 25 October 1878, n°. 24, houdende beschikking op het adres, waarbij *de gemeenteraad van Alem, Maren en Kessel in beroep is gekomen van eene uitspraak van Ged. Staten van Noordbrabant, van 25 Julij ll., in de zaak van J. van Mil, lid van den Raad dier gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 494).

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het adres, waarbij de Gemeenteraad van Alem, Maren en Kessel bij Ons in beroep is gekomen van eene uitspraak van Ged. Staten van Noordbrabant van 25 Julij ll., in de zaak van J. van Mil, lid van den Raad dier gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 Oct. 1878, n°. 62;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 18 Oct. 1878 1ª E., afd. Binnenl. bestuur.

Overwegende:

dat hier door Ged. Staten in hooger beroep is beslist omtrent een besluit van den Raad, genomen krachtens art. 25 der Gemeentewet, en dat daarop, volgens het vóórlaatste lid van dat art., de artt. 33—37 dier wet van toepassing zijn;

dat art. 36 aan den Gemeenteraad, die in eene uitspraak van Ged. Staten niet berust, voor het daarvan in beroep komen bij Ons, eenen termijn stelt van uiterlijk 14 dagen, te rekenen van de dagteekening dier uitspraak;

dat de laatste dag voor het beroep van den Raad van Alem c. a. tegen de uitspraak van Ged. Staten van 25 Julij derhalve was 8 Aug. en het adres van beroep, eerst op 9 Aug. ll. door den Raad vastgesteld en bij brief van Burgem. en Weth. van 10 Aug. ingezonden, mitsdien te laat is ingediend;

Gezien artt. 25 en 36 der wet van 29 Junij 1851 (*Staatsblad* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den Gemeenteraad van Alem c. a. te verklaren niet-ontvankelijk in zijn bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 25 October 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

3°. van 25 October 1878, n°. 31, houdende beschikking op het beroep van *kerkvoogden der Hervormde gemeente te Leur, gemeente Etten en Leur, tegen een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant van* 12 *April* 1878, *n°.* 142, *waarbij vergunning is geweigerd voor de uitbreiding der begraafplaats dier kerkelijke gemeente.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, blz. 453).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door kerkvoogden der Hervormde gemeente te Leur, gemeente Etten en Leur, tegen een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant van 12 April 1878 n°. 142, waarbij vergunning is geweigerd voor de uitbreiding der begraafplaats dier kerkelijke gemeente;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 Oct. 1878, n°. 50;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 21 Oct. 1878, La. G, afd. Binnenl. bestuur.

Overwegende:

dat adressanten in Februarij 1877 aan Burg. en Weth. vergunning hebben verzocht om eene met dat doel aangekochte strook grond van omstreeks 1.5 are te Attelaken aan de westzijde der begraafplaats van de Hervormde gemeente gelegen, aan die begraafplaats toe te voegen;

dat het Gemeentebestuur daarop heeft te kennen gegeven die vergunning niet te kunnen verleenen daar de bedoelde grond niet was gelegen op den afstand van de bebouwde kom van het dorp Leur die bij art. 16 der wet is voorgeschreven;

dat Ged. Staten tot wie kerkvoogden zich vervolgens gewend hebben bij hun bovenvermeld besluit hebben verklaard dat bij onderzoek gebleken was dat de grond, voor uitbreiding der begraafplaats bestemd, werkelijk gelegen was binnen den verboden afstand en daarom het verzoek hebben afgewezen.

dat adressanten alsnu de vereischte vergunning van Ons hebben gevraagd, bewerende dat het bedoelde stuk grond meer dan 70 meter van den aaneengebouwden kring van het dorp Leur verwijderd zou zijn.

Overwegende:

dat de rij onmiddellijk naast elkander of op korten afstand van elkander op regelmatige wijze langs de zuidzijde van den hoofdweg door het dorp Leur geplaatste huizen, welke een voornaam bestanddeel is van de bebouwde kom, die dat dorp uitmaakt, wel grootendeels gelegen is ten westen van de begraafplaats der Hervormde gemeente en het daarnaast liggende terrein, dat men er mede wenscht te vereenigen, maar zich ook uitstrekt oostwaarts van die begraafplaats waar ook nog op den hoofdweg een zijweg of zijpad uitkomt waarlangs op gelijke wijze gebouwd is;

dat dus die begraafplaats en dat terrein liggen in de bebouwde kom van het dorp Leur;

dat deze ligging, ofschoon zij op zich zelve niet in den weg staat aan het behoud der bestaande begraafplaats, een beletsel is tegen de verlangde vergrooting daar de wet het aanleggen van een begraafplaats, waarmede het toevoegen van een nieuw terrein aan eene bestaande begraafplaats is gelijk te stellen, binnen eene bebouwde kom niet toelaat.

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven het bovenvermeld besluit van Ged. Staten van Noordbrabant van 12 April 1878 en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit

besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 25 Oct. 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *D. van der Hoorn, te Kortenaar (gemeente Ter Aar) tegen een besluit van Ged. Staten van Zuid-Holland, waarbij deze zich onbevoegd hebben verklaard om kennis te nemen van zijne bezwaren tegen den aanslag in de lasten van den Kortenaarschen polder.*

De *Staatsraad* VERNIERS VAN DER LOEFF brengt het volgend verslag uit:

D. van der Hoorn, te Ter Aar, ingeland van den Kortenaarschen polder, heeft bij adres dd. 20 December 1877 het bestuur van dien polder verzocht om het aantal hectaren, waarvoor hij in den omslag des polders over 1877 was aangeslagen en voor 2/3 van welken aanslag een dwangbevel tegen hem was uitgevaardigd, te verminderen met H. 16. 46. 66 en alzoo te brengen van H. 19. 62. 36 op H. 3. 15. 70 en zulks omdat hij op 25 November 1876 bedoelde H. 16. 46. 66 had verkocht aan A. Spruijt te Alphen.

Het polderbestuur, overwegende dat de reclamant op het Gaarderboek van den polder voor de dienst 1877 voorkwam als eigenaar van H. 19. 62. 36; dat de schuldpligtigheid volgens art. 81 van het A. Rt. voor de polders in Zuid-Holland, behoudens tegenbewijs, door het gaarderboek wordt bewezen; en dat de reclamant geen tegenbewijs had geleverd, — heeft op 8 Januarij 1878 besloten aan den reclamant te kennen te geven, dat geen termen gevonden waren, om aan zijn verzoek te voldoen.

Bij deurwaarders-exploit van 15 Januarij 1878 is dat besluit aan den reclamant beteekend.

Hij heeft zich daarop met zijne bezwaren tegenvoormelden aanslag, bij adres van 9 Februarij 1878, gewend tot Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, die bij resolutie van 26 Maart d. a. v. n°. 42, uit overweging „dat de grond van het verzet des adressants niet is bewering van te hoogen aanslag, maar ontkenning of betwisting van omslag-

of polderpligtigheid, en dat mitsdien (naar hun oordeel) dat verzet noch bij het polderbestuur noch in hooger beroep bij Ged. Staten kon worden aangebragt;" zich onbevoegd verklaard hebben om op het ingesteld beroep regt te spreken.

In Julij ll. is de reclamant bij nader tot Ged. Staten gerigt adres op die resolutie teruggekomen. Hij heeft daarbij te kennen gegeven, "dat naar zijn inzien de Gedeputeerde Staten wèl bevoegd waren daarover te oordeelen, omdat art. 13 der wet van 9 Oct. 1841 (*Stbl.* n°. 42) onmiskenbaar aan Gedeputeerde Staten opdraagt, uitspraak in hooger beroep van beschikkingen door polderbesturen genomen op verzet van aangeslagenen, tegen wie een dwangschrift is uitgevaardigd;

"dat hij dan ook vermeende dat uit het afschrift van het besluit hem uitgereikt, eenige woorden zijn weggevallen, of dat er eene uitdrukking in het besluit is geslopen die minder juist uitdrukt wat de bedoeling was te zeggen;

"dat toch op den grond in het besluit van 26 Maart, 1 April jl. overwogen, het besluit van Gedeputeerde Staten niet anders zijn zou dan eene verklaring dat het polderbestuur was onbevoegd om over het verzet te beslissen; dat mitsdien het besluit, door dat bestuur op 8 Januarij ll. genomen, moest worden vernietigd, zonder verder eenige beslissing te geven over de geldigheid van den aanslag of het verzet;

"dat hij belang heeft dat die strekking van het besluit van 26 Maart, 1 April jl. in de meest ondubbelzinnige woorden worde kenbaar gemaakt, dewijl anders de administratieve beslissing door het polderbestuur ter eerster instantie gegeven blijft bestaan;" dat hij op die gronden Gedeputeerde Staten verzocht heeft "dat hem een verbeterd afschrift zou worden uitgereikt, of dat in boven aangegeven zin de strekking van het besluit van Gedeputeerde Staten zou worden verklaard;

"in het een zoowel als het andere geval, dat de vernietiging van het besluit van het polderbestuur ontwijfelbaar zou blijken."

Gedeputeerde Staten hebben als beschikking op dat adres den reclamant op 6 Augustus d. a. v. te kennen gegeven, dat geen termen gevonden zijn, om aan zijn verzoek te voldoen.

Daarop heeft de reclamant bij ongedagteekend adres, dat op 23 Augustus 1878 bij het Kabinet des Konings is ingekomen, zich tot Z. M. gewend, verzoekende, dat het aan Z. M. behagen moge, het besluit van Gedeputeerde Staten van 26 Maart 1878 te vernietigen, en, doende wat Gedeputeerde Staten zijns oordeels hadden behooren te doen, zonder te treden in het onderzoek van den aard van het gedaan verzet, maar handhavende het oordeel daarover van Gedeputeerde Staten, te vernietigen het besluit van het polderbestuur van 8 Jan. 1878 en dat bestuur onbevoegd te verklaren, om van het gedaan verzet te cognosceeren.

De adressant, die bij zijn request de feiten en den loop der zaak kortelijk uiteenzet, onder bijvoeging alleen nog hiervan, dat de acte, waarbij de overdragt zijner quaestieuse H. 16. 46. 66 geschied is, op 2 Dec. 1876 in de openbare registers te Leiden is overgeschreven, grondt zijn verzoek aan den Koning op de volgende overwegingen:

"dat Gedeputeerde Staten van oordeel zijnde, dat het hier gold niet een *te hoogen* aanslag, maar ontkentenis van *polderpligtigheid* en alzoo het verzet noch bij het polderbestuur noch in hooger beroep bij hen kon worden aangebragt, dientengevolge het besluit van

het polderbestuur hadden behooren te vernietigen, en dat bestuur te verklaren onbevoegd, om van dat verzet kennis te nemen;

„dat Gedeputeerde Staten evenwel het besluit van het polderbestuur hebben laten bestaan en zich onbevoegd hebben verklaard om op het ingestelde beroep regt te doen.

„dat de adressant van oordeel is dat Gedeputeerde Staten ten onregte zich onbevoegd hebben geacht, want dat juist zij de hoogere magt zijn, waarbij in appel moet worden gekomen ter verbetering van een door een polderbestuur verkeerd genomen besluit, ingeval van verzet;

„dat zij voor zoodanig beroep altijd bevoegd zijn, omdat art. 13 der wet van 9 October 1841, hun die regtspraak opdraagt;

„dat toch wanneer het polderbestuur zich had onbevoegd verklaard; en dit teregt gedaan had; Gedeputeerde Staten niet onbevoegd zouden zijn om in beroep te beslissen, wanneer de opposant die afwijzing ten onregte, op grond van onbevoegdheid, door het polderbestuur genomen achtte;

„dat in dat geval Gedeputeerde Staten niet zichzelven onbevoegd zouden behooren te verklaren, maar als bevoegd om in hooger beroep te beslissen, de beschikking van het polderbestuur zouden moeten bevestigen of vernietigen;

„dat mitsdien Gedeputeerde Staten, door het besluit van het polderbestuur te laten bestaan, en zichzelven onbevoegd te verklaren, hebben geschonden, althans verkeerdelijk toegepast, de artt. 13 en 14 van voormelde wet van 9 October 1841 Staatsblad n°. 42;"

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland op dat adres gehoord, schrijven in hunne missive van 2 Sept. ll. n°. 8 het volgende:

„Blijkens het thans ingediend adres is de adressant, in strijd met zijn vroeger aangevoerde gronden, het volkomen eens met Ons collegie dat de kennisneming van het onderwerpelijk verzet niet behoort bij het administratief gezag volgens art. 13 der wet van 9 Oct. 1841 (*Stbl.* n°. 42), maar bij den regter volgens art. 15 dier wet, en dat hij mitsdien ten onregte den bij art. 13 voorgeschreven weg had ingeslagen.

Adressant komt dan ook alleen in zooverre tegen onze beslissing op, dat wij daarbij ons onbevoegd hebben verklaard om ten deze regt te spreken in stede van, gelijk naar zijne meening had behooren te geschieden, de uitspraak van het betrokken polderbestuur te vernietigen en dat bestuur onbevoegd te verklaren om van het gedaan verzet kennis te nemen.

De grieve van den adressant betreft dus alleen den vorm onzer beslissing, niet haar wezen, en daar Ged. Staten zich ten aanzien van dien vorm als van alle belang ontbloot, in geenen deele partij stellen, zullen Ged. Staten zich bepalen tot de opgave der redenen, die hen er toe geleid hebben, om aan dien vorm de voorkeur te geven.

Die redenen zijn:

1°. dat de wet aan Gedeputeerde Staten nergens opdraagt om, wanneer het geval zich voordoet dat een polderbestuur een beschikking neemt op een bij dat bestuur ingediend verzet, hetwelk valt buiten de termen van art. 13 der wet, en er wordt daartegen bij Gedeputeerde Staten bezwaar gemaakt, dan dat bestuur onbevoegd te verklaren, om van dat verzet kennis te nemen, en uit dien hoofde die beschikking te vernietigen;

2°. dat daarvoor dan ook geen enkele reden schijnt te bestaan, en wel om het volgende:

a. Hoewel art. 13 der meeraangehaalde wet, hem die zich tegen een dwangbevel wenscht te verzetten op een der in dat art. genoemde gronden, in de eerste plaats naar het polderbestuur zelf verwijst, kan de beschikking van dat bestuur daarop geen regtspraak heeten, op grond dat bedoeld collegie de partij is, die volgens art. 3 dier wet, de invordering bij dwangbevel doet, zoodat wanneer het bestuur bij het dwangbevel blijft volharden, door Gedeputeerde Staten voor het eerst in den waren zin des woords regt wordt gesproken tusschen het polderbestuur en den opposant;

b. Niets belet verder dat, wanneer de aangeslagene aan het polderbestuur verzoekt het tegen hem uitgevaardigde dwangbevel in te trekken, te vernietigen of uit te voeren, het polderbestuur daarop een afwijzende beschikking neemt;

c. Bovendien heeft de opposant geen belang hoegenaamd, dat de afwijzende beschikking door Gedeputeerde Staten worde vernietigd, daar die beschikking van hun collegie noch aan den aangeslagene, noch aan den regter de bevoegdheid kan benemen, welke beide ontleenen aan art. 15 der wet.

Deze redenen zamenvattende, komen Gedeputeerde Staten tot de conclusie, dat de adressant er geen belang bij heeft, om vernietiging hunner beslissing te verzoeken, en dat die beslissing evenmin in strijd is met de wet of het algemeen belang, en mitsdien niet vatbaar voor vernietiging krachtens art. 166 der Provinciale wet.

Nadat de aldus toegelichte zaak, krachtens 's Konings magtiging van 21 September ll. n°. 16, bij deze Afdeeling ter overweging was aanhangig gemaakt, is alleenlijk nog ingekomen een missive van het bestuur van den polder dd. 10 October ll., waarbij dat bestuur te kennen geeft, dat het naar zijn oordeel hier «eene quaestie is omtrent de opvatting van de art. 13 en 14 der wet van 9 October 1841 (*Stbl.* n°. 42) en het hier geldt een verzoek om toepassing van art. 166 der wet van den 6 Julij 1850 (*Stbl.* n°. 39), zoodat, hoe dus ook de beslissing moge zijn, de regten van den polder in zake het uitgevaardigde dwangbevel van kracht zouden blijven.»

De heer Mr. G. M. VAN DER LINDEN, advocaat te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde voor den appellant op.

Tot regt verstand van deze zaak brengt hij de feiten in herinnering. Op 10 Aug. 1877 ontving Dirk van der Hoorn zijn aanslagbillet in de polderlasten, ten bedrage van *ƒ* 255. Die aanslag was onjuist. Van der Hoorn had vroeger wel ongeveer 20 bunder land in den polder bezeten, maar den 25 November 1876, had hij daarvan H. 16.45 verkocht, zoo dat hij met den aanvang van 1877 slechts eigenaar was van H. 3.15. Die verkoop werd den 2 December in de openbare registers overgeschreven, zoodat de verkoop en de levering aan een ander reeds eene maand voor 1 Januarij 1877, voor dat het nieuwe belastingsjaar begon, was volbragt.

Van een en ander droeg het polderbestuur kennis; wat er nopens den verkoop was gebeurd wist het polderbestuur; de opmeting ter scheiding der 19 bunders; de afbakening; ten gevolge waarvan ook nieuwe kadastrale nummers kwamen, zooals uit de koopacte blijkt. En nu meende de appellant, dat het polderbestuur niet bevoegd was hem aan te slaan voor gronden, die niet meer in zijn bezit waren, en hem daarvoor lasten op te leggen; dat is *ƒ* 13 per bunder. Het polderbestuur heeft aan die klagt

geen gehoor verleend. De appellant werd daardoor in dubbele mate benadeeld. Immers hij is niet alleen in de polderlasten te hoog aangeslagen voor 16 bunders, maar hij kan, omdat hij het bewijs niet leveren kan van zijn polderlasten voldaan te hebben, bij Rijnland de waarborggelden niet verrekenen die hem toekomen.

Den 20 October 1877 kreeg hij eene waarschuwing; den 19 November door sommatie gevolgd. Toen heeft hij bij deurwaardersexploit de betaling aangeboden van *f* 41 die hij voor zijn 3 bunders verschuldigd was. Dat aanbod werd niet aangenomen en in November ontving hij een dwangbevel; en op grond van art. 13 der wet van 9 October 1841 kwam hij daartegen in verzet bij het polderbestuur.

Blijkens het overgelegd exploit was de beslissing van het polderbestuur afwijzend.

Daarvan beroep op Ged. Staten; deze verklaren zich onbevoegd om op dat appel te beslissen.

Van der Hoorn dacht, dat het zoo klaar was als de dag, dat hij in den polderomslag over 1877 niet moet deelen voor grond daar hij niet voor polderpligtig is; hij dacht, het polderbestuur geeft niet toe, omdat het ongaarne toegeven zal dat zijn kohier niet deugt. Want het kohier van het Hoogheemraadschap is goed; bij Rijnland is hij over 1877 voor niet meer aangeslagen dan voor de 3 H. 15.70 die hij heeft. Hij dacht, als ik kom bij Ged. Staten, dan zullen die dat been wel in 't gelid zetten; zij zijn regtvaardig genoeg om niet toe te laten, dat ik, arme veenman, worde vervolgd tot betaling van meer dan *f* 200, voor lasten over landen die mij niet aangaan.

Maar die administratieve weg, die altijd zoo hoog wordt geprezen als zooveel meer ruimte dan de enge weg in regte ruimte aanbiedende om verkeerde dingen regt te zetten, waar men niet zoo letterknechtig behoeft te zijn en de geadministreerde helpen kan; is hem niet best bevallen; Ged. Staten zeiden: wij hebben er niet mede te maken.

Toen de patient bij mij kwam heb ik gemeend, dat het nobile officium dat ik bekleed, mij niet toeliet hem mijn bijstand te weigeren. Ook stelde ik in het geval veel belang; want de vraag is of ons polderbestuur in Zuid-Holland zoo goed geregeld is dat men kan worden aangeslagen voor grond, dien men niet heeft; of men, al weet iedereen dat de aanslag onjuist is, toch tot betalen gedwongen mag worden; en of deze uitgelezenen der provinciale vertegenwoordiging daar iets of niets mede te maken hebben.

De regtsvraag is: zijn Ged. Staten de appellatoire regters in cas van een verzet tegen een dwangbevel? De Ged. Staten van Zuidholland zeggen: neen. Ik beweer: ja.

Maar niet alleen om de regtsvraag beslist te zien val ik den raad lastig. Nu eens de administratieve weg ingeslagen is, moet die tot den einde toe worden uitgewandeld. Van der Hoorn heeft er belang bij, dat zijn zaak zoo effen mogelijk zij, als hij in regte zal optreden, dat dan hem niet tegengeworpen kunne worde dat er nog eene beslissing bestaat.

Bij den eersten opslag dacht ik aan eene vergissing; daarom is bij eerbiedig adres aan Ged. Staten gezegd: gij meent dat hier geen geval bestaat, waarin een administratief verzet is toegelaten; derhalve was het polderbestuur onbevoegd te beslissen; en gij hebt dus de beschikking van het polderbestuur op grond van onbevoegdheid willen vernietigen er zijn derhalve vermoedelijk eenige woorden uitgevallen uit het

aan van der oorn uitgereikte afschrift uwer beslissing, of er is daarin een lapsus calami. In plaats van herstel der grief, of op uiterst eenvoudige weg de moeijelijkheid uit den weg te ruimen; in plaats van te zeggen: in onze beslissing ligt opgesloten, dat die polderbeschikking is vervallen; komt kort weg: „geen termen"; en daarna bij u een betoog, dat inderdaad bij Ged. Staten *geen appel bestaat.*

Wat als eerste punt in dat betoog voorkomt kan ik ter zijde laten; het is uitdrukking van welbehagen, dat voor de regtskwestie niets afdoet.

Ten tweede geven Ged. Staten, te kennen, dat het van der Hoorn te doen is om den vorm, niet om het wezen der zaak. Ik antwoord: door de wijze waarop van de zijde der Ged. Staten nu de zaak behandeld is, wordt het inderdaad eene belangrijke quaestie van bevoegdheid. Geen quaestie van *vorm*, maar het *wezen* van de zaak. Het betreft wel degelijk de vraag naar *bevoegdheid* om appel van een polderbeschikking te *ontvangen* èn te *beoordeelen;* in een geval van verzet tegen een dwangbevel van een aanslag voor polderlasten.

Pleiter verdedigt een stelsel, dat lijnregt tegen dat van Ged. Staten over staat. Wat het jus constitutum betreft, beroept hij zich op art. 13 der wet van 9 October 1841. Bij poldergaring geldt aanslag als vonnis bij verstek.

De aanslag is uitvoerbaar, bij dwangbevel. Even als bij verstek ontbreekt het contradictoir debat; en geldt de veronderstelling dat er geene verdediging is of wordt gewild. Blijkt door verzet dat dit anders is, dan wordt de behandeling open gesteld. Bij verzet tegen dwangbevel, even als bij verzet tegen vonnis bij verstek, gelden dezelfde regels. Vergelijk de art. 82 en 83 Regtsv. en art. 13 en 14 van de wet van 1841.

Bij die wet is naar den aard van het verzet tweeërlei jurisdictie aangewezen. Voor de gevallen van art. 13 de administratieve; voor de andere de regterlijke. Beide met twee instanties.

Hier is administratief geprocedeerd. Verzet van dwangbevel bij het polderbestuur, dat moet daarop eene beslissing nemen. Is daarvan — dat is nu de vraag — appel bij Ged. Staten?

In art. 14 wordt de beslissing van Ged. Staten genoemd een *eindbeschikking*; wat dat beteekent is ten overvloede blijkbaar uit de historie van de wet. Uit van den Honert over de wet van 1841, blijkt wat over dit artikel is voorgevallen, zie bl. 148. Op eene daartoe door eene afdeeling der Tweede Kamer gedane vraag heeft de Regering in art. 4 het woord *beschikking* veranderd in *eind*beschikking. Daaruit blijkt overtuigend dat de Regering en Kamer van oordeel waren, dat het beroep gebragt is bij Ged. Staten. Leest men nu wat voorkomt op blz. 138, 141, 142, 143, dan vindt men daar juist het tegenovergestelde van wat Ged. Staten nu beweren, juist dat men heeft willen organiseren, een „beroep," het wordt woordelijk zoo genoemd; een beroep zooals alle beroep is, a judice male informato ad judicem melius informatum. Maar dat Ged. Staten *onbevoegd* zouden zijn om er zich mede te bemoeijen, staat niet in de wet, en leert de historie niet.

Als de Raad de redeneringen van den graaf van Rechteren en den baron van Goltstein op bladz. 16 en 22 der *bijlagen* van meergemefd werk nagaat, dan zal er geen twijfel meer bestaan of een beschikking op een verzet tegen een dwangbevel is een vonnis, waarvan in hooger beroep kan worden gekomen bij de Ged. Staten.

Die van Zuid-Holland hadden dus een andere beslissing moeten nemen, dan zij gedaan hebben. Wat in hun betoog verder voorkomt doet hier niets ter zake, want het zijn eerder redeneringen *tegen* dan *over* de wet.

Ged. Staten waren bevoegd, krachtens art. 13 der wet van het *beroep* kennis te nemen en daarop te beslissen. Zij hebben dat niet gedaan op grond hunner onbevoegdheid, en daartegen komen wij op in beroep bij den Koning.

Het is van der Hoorn ten slotte niet te doen om gelijk te hebben, maar alleen om, wanneer appellant later in regte optreedt, men hem niet zal kunnen tegenwerpen, dat hij al in het ongelijk is gesteld.

Ik zeg niet dat het zal gebeuren, nog minder dat het goed zou zijn; maar het kan gebeuren, en daarom heeft hij belang, dat de beschikking van het polderbestuur op de eene of andere wijze worde vernietigd.

De heer VAN SCHRAVENDIJK lid van het polderbestuur, geeft te kennen, dat de gaarderboeken worden opgemaakt in December overeenkomstig de kadastrale leggers, zoodat het polderbestuur geen anderen aanslag aan den appellant heeft kunnen uitreiken. Overigens houdt art. 91 van het algemeen polderreglement in Zuid-Holland wel in, dat aanslagen *kunnen* worden vernietigd, maar daar staat niet bij dat dit *moet* geschieden. Wijders merkt hij op, dat wanneer in December de gaarderboeken worden opgemaakt, het polderbestuur nog geen kennis kan dragen van de veranderingen die in den eigendom van gronden mogten zijn voorgevallen.

Of het grond of water was, dat verkocht is, doet hier niets ter zake.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Negen-en-dertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 20 *November* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.,
Mr. H. C. Verniers van der Loeff.

Referendarissen, Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 25 October 1878, no. 43, houdende beschikking op het verzoek van *M. Jans c. s., wonende te Ruinerwold, in beroep komende tegen het besluit van Ged. Staten van Drenthe van* 8 *Februarij* 1878, *waarbij de rekening en verantwoording van het bestuur van het waterschap Ruinerwold over het dienstjaar* 1876/1877, *werd vastgesteld.*
(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 468).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het verzoek van M. Jans c. s., wonende te Ruinerwold, in beroep komende tegen het besluit van Ged. Staten van Drenthe van 8 Februarij 1878, no. 28, waarbij de rekening en verantwoording van het bestuur van het waterschap Ruinerwold over het dienstjaar 1876/77 werd vastgesteld;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 9 October 1878, n°. 55;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 19 October 1878, Litt. A., afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat in de vergadering van ingelanden van het waterschap Ruinerwold, op den 16 November 1877 gehouden, de rekening over het dienstjaar 1876/77 voorloopig is vastgesteld, nadat het bedrag der uitgaven, door het bestuur daarop gebragt, met eene som van ƒ 429.30 was verminderd, en wel ƒ 300 in rekening gebragt wegens den aanleg van eenen stuwdijk op het land van H. K. Buiten en ƒ 129,30 wegens verteringen van het polderbestuur, welk een en ander ingelanden oordeelden ten onregte ten laste des polders te zijn gebragt;

dat de adressant M. Jans met drie andere ingelanden zich tot Ged. Staten hebben gewend tot ondersteuning van het besluit der vergadering van ingelanden en met verzoek, dat de rekening dienovereenkomstig mogt worden vastgesteld, zoo noodig onder verderen aftrek van wat op onbillijke en onwettige wijze mogt zijn verantwoord;

dat Ged. Staten daarop bij hun bovengemeld besluit de rekening hebben vastgesteld, en wel op de genoemde punten in overeenstemming niet met het besluit der vergadering van ingelanden, maar met de rekening, zooals die door het bestuur was opgemaakt;

dat adressanten tegen dat besluit bij Ons zijn in beroep gekomen, bewerende dat daardoor een geschil is beslist, zooals bij art. 34 van het reglement voor de waterschappen in de provincie Drenthe is bedoeld, bij welk artikel tegen de beslissing van Ged. Staten het regt van beroep op Ons is toegestaan;

dat echter, daargelaten of de bezwaren, bij ingelanden tegen de rekening, zooals die door het bestuur was opgemaakt, gerezen, zouden kunnen beschouwd worden als geschillen betreffende de waterschapsbelangen of de uitlegging en uitvoering der reglementen, zooals art. 34 bedoelt, adressanten echter niet krachtens dat artikel eene beslissing van Ged. Staten in die geschillen hebben ingeroepen, maar bij hun adres aan Ged. Staten alleen hebben te kennen gegeven, hoe zij wenschten, dat de rekening zou worden vastgesteld; dat dien ten gevolge ook geene beslissing krachtens art. 34 is gegeven, maar het besluit van 8 Februarij ll, bovengemeld, niet dan eene eenvoudige vaststelling van de cijfers der rekening is;

dat alzoo van een beroep overeenkomstig art. 34 hier geen sprake kan zijn;

dat daarenboven hetgeen door adressanten van Ons wordt verzocht, is, dat wij, met vernietiging van meergemeld besluit van Ged. Staten van Drenthe, alsnog de rekening en verantwoording van het bestuur van het waterschap Ruinerwold in uitgaaf zullen vaststellen op het bedrag, door de vergadering van ingelanden op 16 November 1877 voorloopig vastgesteld;

dat echter art. 32 van het aangehaald reglement tegen de vaststelling der rekening door Ged. Staten geen hooger beroep openstelt en de adressanten alzoo in dit verzoek niet zijn ontvankelijk

Gezien het reglement voor de waferschappen in de provincie Drenthe, goedgekeurd bij Ons besluit van 18 October 1862, n°. 56, opgenomen in het *Provinciaal blad* van 1862, n°. 51;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun ingesteld beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 25 October 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

2°. van 29 October 1878, n°. 13, houdende beschikking op het door *den Raad der gemeente Purmerend ingesteld beroep van het besluit van Ged. Staten van Noord-holland van* 8 *Julij* 1878, *n°.* 37, *waarbij deze geweigerd hebben goed te keuren een besluit van den Raad van* 5 *Junij* 1878, *tot onderhandschen verkoop van gemeentegrond.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 488).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het door den Raad der gemeente Purmerend bij Ons ingesteld beroep van het besluit van Ged. Staten van Noord-Holland van 3 Julij 1878, n°. 37, waarbij deze geweigerd hebben goed te keuren een besluit van den raad van 5 Junij 1878, tot onderhandschen verkoop van gemeentegrond;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 16 Oct. 1878, n°. 59;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 24 Oct. 1878, La. A., Afd. Binnenlandsch bestuur;

Overwegende:

dat de Raad van Purmerend in zijne vergadering van 5 Junij 1878 besloten heeft aan den architect P. Mager c. s. te verkoopen 273 centiaren grond van het plantsoen bij de Purmerpoort voor *f* 3 per centiare, opdat daarop zou worden gesteld een gebouw ingerigt voor twee woningen volgens eene overgelegde teekening;

dat destijds bij het gemeentebestuur was ingekomen eene aanvrage van den architect H. P. van den Aardweg c. s., verzoekende dat hun tot het bouwen van twee huizen van twee verdiepingen in het plantsoen bij de Purmerpoort, eene oppervlakte gronds zou worden afgestaan, waarin de door P. Mager c. s. verlangde gronden met nog andere begrepen waren of dat anders die oppervlakte in het openbaar mogt worden verkocht;

dat het dagelijksch bestuur in overleg met de commissie voor fabricage gemeend had deze aanvrage, welke was ingekomen nadat de orde voor de raadsvergadering van 5 Junij reeds was vastgesteld, en waarbij geene teekening gevoegd was, niet in die vergadering in behandeling te kunnen brengen,

dat evenwel, nadat het bovenvermelde besluit in die raadsvergadering genomen was, de voorzitter van de ontvangst van het verzoek van van den Aardweg c. s. mededeeling heeft gedaan met de opmerking dat dit nu als gedeeltelijk vervallen was te beschouwen;

dat met dezelfde opmerking het genomen besluit aan van den Aardweg is medegedeeld, ten einde hij des verkiezende eene nadere aanvrage zou kunnen doen

dat zoowel door van den Aardweg als door het raadslid C. Stuijt bezwaren tegen het genomen raadsbesluit zijn ingebragt bij Ged. Staten van Noordholland; dat adressanten hebben gewezen op de ligging der gronden in de nabijheid van het te bouwen spoorwegstation en op de tweede aanvrage, die was ingekomen; dat huns inziens voor die gronden een veel hoogere prijs had kunnen bedongen worden dan *f* 3 per centiare, niet alleen bij publieken verkoop, maar ook bij onderhandschen verkoop, indien het slechts bekend was geweest, dat in dit gedeelte der gemeente grond te koop was; dat dit echter niet, zooals indertijd ten aanzien van de gronden aan de westzijde der stad had plaats gehad, ter algemeene kennis was gebragt en dat men door de aanvrage van P. Mager c. s. was verrast geworden;

dat Ged. Staten van Noord-Holland, na omtrent deze adressen den gemeenteraad van Purmerend te hebben gehoord, bij besluit van 3 Julij n°. 37 hebben geweigerd het raadsbesluit goed te keuren; dat in hunne beschikking wordt vermeld dat tegen dat besluit bezwaren zijn ingebragt en voorts wordt overwogen dat hun uit de door het gemeentebestuur van Purmerend verstrekte inlichtingen niet is gebleken dat er bijzondere redenen aanwezig zijn, waarom in deze eene afwijking van den regel, om eigendommen als de hier bedoelde in openbare veiling te verkoopen, wenschelijk of billijk zou zijn;

dat de gemeenteraad hiertegen bij Ons voorziening heeft gevraagd, in hoofdzaak aanvoerende dat het in de gemeente Purmerend nimmer regel is geweest, gemeente-

gronden publiek te verkoopen; dat een aantal besluiten tot onderhandschen verkoop van bouwterreinen in verschillende gedeelten der gemeente voor *f* 2.50 per centiare door Ged. Staten zijn goedgekeurd; dat zelfs een besluit tot afstand van tot bouwterrein bestemden grond in het plantsoen langs het kanaal, voor *f* 2.50 de centiare door Ged. Staten is goedgekeurd, in dezelfde vergadering waarin zij aan den verkoop van grond aan P. Mager c. s. hunne goedkeuring hebben onthouden; dat bij den verkoop aan P. Mager c. s. het belang der gemeente wel degelijk is in het oog gehouden daar bij dien verkoop een hoogere dan de gewone prijs bedongen is; dat daarbij geene verrassing heeft plaats gehad, daar reeds in 1867 een stuk grond in het plantsoen bij de Purmerpoort tot het bouwen van een woonhuis is uitgegeven, en toen eene teekening is opgemaakt, aanwijzende hoe dat plantsoen verder zou kunnen bebouwd worden;

Overwegende:

dat in den gemeenteraad door sommige leden het gevoelen is voorgestaan dat een nog hoogere prijs dan *f* 3 per centiare behoorde gevorderd te worden;

dat de ligging der bij het raadsbesluit bedoelde gronden nabij de plaats waar het spoorwegstation zal komen te staan, eene reden kan zijn, waarom die gronden eenen aanmerkelijk hoogeren prijs zouden kunnen opbrengen, dan tot nog toe voor bouwterreinen betaald werd;

dat het in ieder geval blijkt dat voor den aankoop der gronden van het plantsoen bij de Purmerpoort mededinging bestaat; dat in zoodanig geval openbare verkoop de voorkeur verdient; dat intusschen bij het raadsbesluit van 5 Junij over een gedeelte der gronden is beschikt door eenen onderhandschen verkoop, waarbij slechts op ééne aanvrage is gelet; dat Ged. Staten derhalve teregt hebben geweigerd dat raadsbesluit goed te keuren;

Gelet op art. 194 der wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n_o. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Ged. Staten van Noord-Holland van 3 Julij 1878, n°. 37, het daartegen door den raad van Purmerend ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 29 October 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

3°. van 8 November 1878, n°. 6, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *R. de Wilde Rzn. te Leiden tegeen een besluit van Burg. en Weth. van 3 Junij 1878, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting eener klopperij van kleeden en tapijten.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 478).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door R. de Wilde Rzn. te Leiden, tegen een besluit van Burg. en Weth. van 3 Junij 1878, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting eener klopperij van kleeden en tapijten;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 16 Oct. 1878, n°. 54;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 31 Oct. 1878, L^a. F., Afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat adressant, in April 1878, aan het gemeentebestuur te Leiden vergunning heeft gevraagd om tapijten te mogen kloppen in eene schuur of onder een afdak, op het perceel sectie D n°. 1149, tusschen de Barbarasteeg en de Kaardensteeg of Dwarskamp;

dat verscheiden eigenaars en bewoners van naburige huizen zich tegen de inwilliging van dat verzoek hebben verzet, op grond dat stof en andere onreinheden zich tot op verren afstand zullen verspreiden, en het regenwater onbruikbaar zullen maken, terwijl het daarbij te vreezen is, dat allerlei schadelijke huisinsecten, als mot, wand- en houtluis, in hunne huizen zullen doordringen; dat ook de inrigting zeer schadelijke gevolgen zal kunnen hebben voor de gezondheid, daar bij besmettelijke ziekten, smetstoffen uit de tapijten zich over de omliggende panden kunnen verspreiden;

dat Burg. en Weth. bij hun bovenvermeld besluit het verzoek hebben afgewezen op grond dat de kleedenklopperij op de bedoelde plaats zou strekken tot hinder en last van de geburen;

dat de adressant alsnu de vereischte vergunning van Ons heeft gevraagd, bewerende dat zijne inrigting niet veel hinder aan de naburen zal veroorzaken, daar de kleeden zullen geklopt worden in een loods, die slechts aan eene zijde open is, zoodat de stof niet over de omliggende panden zal worden verspreid;

dat het terrein, waarop deze loods staat, grootendeels omringd is van hooge blinde muren;

dat hij alléén gedurende den schoonmaaktijd tapijten zal laten uitkloppen, en dat hij zich wil verbinden het kloppen te beperken tot eenige vroege morgenuren;

Overwegende:

dat eene tapijtklopperij noodwendig stofwolken moet doen ontstaan van vuilen en

walgelijken aard, waarvan de fijne deelen, door den wind voortgedreven, zich verspreiden over de omgeving, soms over vrij aanzienlijken afstand, en doordringen tot in de woonhuizen, die daardoor voor bewoning minder geschikt worden;

dat de fijne deelen der stofwolken nadeelig kunnen werken op de gezondheid der omwonenden, en dat ook de stofwolken besmetting kunnen verspreiden, omdat tapijten, vloerkleeden enz. van kamers, waarin personen gehuisvest waren, aan besmettelijke ziekten lijdende, met smetstof kunnen bezwangerd zijn, die zich door het uitkloppen aan de omgeving kan mededeelen;

dat voor een dergelijke inrigting, die zóó hinderlijk is voor de buren, en die gevaar kan doen ontstaan voor de gezondheid, eene plaats dient te worden uitgekozen die niet te midden van woonhuizen gelegen is;

dat, blijkens het berigt van den Hoofd-Ingenieur van den provincialen waterstaat in Zuid-Holland, het bedoelde terrein, ofschoon vrij ruim, aan alle zijden door huizen of erven is ingesloten, en dat de loods, waarvan adressant heeft gesproken, is eene overdekte, langwerpig vierkante ruimte, lang ongeveer 5 meters bij eene diepte van 3.50 meters, hoog aan den open kant, wáár de kleeding ter uitklopping zullen gehangen worden ongeveer 8 meters:

dat, naar het gevoelen van den Hoofdingenieur, deze loods weinig zal afdoen om het verspreiden van stof te beletten;

dat de voorwaarde waaraan adressant zich zou willen onderwerpen, de bezwaren wel eenigzins zou kunnen verminderen, maar geenszins geheel zou opheffen:

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* no. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven het bestreden besluit van Burg. en Weth. van Leiden van 3 Junij 1878, en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 8 Nov. 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

4o. van 8 November 1878, no. 8, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *P. T. Dekker, heemraad van den Zegenpolder te Rhoon, tegen een besluit van Ged. Staten van Zuid-Holland van* 3 *Junij* 1878, *G. S. no.* 43/1, *waarbij is goedgekeurd eene overeenkomst, aangegaan door de besturen van den Zegenpolder, den Molenpolder en den polder Portland, betrekkelijk de stichting van een gemeenschappelijk stoomgemaal ten behoeve dier polders.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 501.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door P. T. Dekker, heemraad van den Zegenpolder te Rhoon, tegen een besluit van Ged. Staten van Zuid-Holland van 3 Junij 1878, G. S. no. 43/1, waarbij is goedgekeurd eene overeenkomst, aangegaan door de besturen van den Zegenpolder, den Molenpolder en den polder Portland, betrekkelijk de stichting van een gemeenschappelijk stoomgemaal ten behoeve dier polders;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 23 October 1878, no. 57;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van November 1878, Lett. B., Afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat de stemgeregtigde ingelanden van den Zegenpolder en die van den Molenpolder op 7 December 1876 hebben besloten toe te treden tot eene overeenkomst, aan te gaan tusschen die twee polders en den polder het Portland en het stichten van een gemeenschappelijk stoomgemaal voor de drie polders, daarbij tevens bepalende, dat een termijn van 10 dagen zou worden gesteld voor de ingelanden van den polder het Portland, om zich te verklaren, of zij ook tot de overeenkomst wilden toetreden; dat kort na het verstrijken van dien termijn een antwoord is ingekomen van het Portland, waarbij in verschillende artikelen der overeenkomst eenige wijzigingen werden voorgesteld;

dat dit antwoord aan de stemgeregtigde ingelanden van den Zegenpolder en aan die van den Molenpolder is medegedeeld in hunne vergadering van 17 Januarij 1877 doch dat toen, ten gevolge der gemaakte opmerking, dat de ingelanden van den polder het Portland den hun gestelden termijn hadden laten voorbijgaan, de behandeling der zaak niet is voortgezet;

dat evenwel de stemgeregtigde ingelanden van den Zegenpolder en die van den Molenpolder in eene vergadering, gehouden op 16 Maart 1878, met overgroote meer-

derheid van stemmen hebben besloten zich met de door het Portland voorgestelde wijzigingen te vereenigen en het aldus veranderd contract hebben aangenomen;

dat dit contract vervolgens door Ged. Staten is goedgekeurd;

dat de appellant zich daardoor bezwaard acht, bewerende vooreerst, dat het besluit, genomen in de vergadering van 16 Maart 1878, onwettig zou zijn, omdat het besluit van 7 Dec. 1876 niet was ingetrokken, en dat de ingelanden van het Portland niet meer konden toegelaten worden, om tot de overeenkomst toe te treden, daar zij den bij laatstgemeld besluit gestelden termijn niet hadden in acht genomen; voorts dat de Zegenpolder zou worden benadeeld door de in het contract opgenomen bepaling, dat de kosten voor het leggen van eene ijzeren buis of koker, tot aansluiting van het Portland, en die voor het verbeteren van den bestaanden duiker tusschen den Molenpolder en den Zegenpolder, gemeenschappelijk zouden gedragen worden;

Overwegende:

dat de stemgeregtigde ingelanden van den Zegenpolder en die van den Molenpolder ongetwijfeld bevoegd waren om het besluit te nemen, dat zij op 16 Maart 1878 genomen hebben, ook al werd daardoor teruggekomen op hun vroeger besluit van 7 December 1876;

dat de bepaling in het contract, waarover appellant zich beklaagt, niet onbillijk is te achten, daar de daarbij bedoelde werken kunnen gerekend worden te behooren tot hetgeen noodig is om de gemeenschappelijke stoombemaling mogelijk te maken, en dat die bepaling door eene overgroote meerderheid van de stemgeregtigde ingelanden van den Zegenpolder in het belang des polders is geoordeeld;

Gezien het Algemeen Reglement voor de polders in de provincie Zuid-Holland, goedgekeurd bij Ons besluit van 24 Augustus 1856, n_o. 63 (*Prov. blad* van 1856 n_o. 99);

Hebben goedgevonden en verstaan:

te handhaven het bovenvermeld besluit van Ged. Staten van Zuid-Holland van 3 Junij 1878 en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen den 8 November 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

Aan de orde is:

II. het beroep van de *directie der Nederl. Rijnspoorwegmaatschappij te Utrecht tegen een besluit van Ged. Staten dier provincie, waarbij wordt vastgesteld de ligger der toegangswegen tot de spoorwegstations in de provincie Utrecht.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

Tegen den door Ged. Staten van Utrecht volgens art. 2 van het K. B. van 23 Maart 1876 (*Stbl.* n°. 55) ontworpen ligger van toegangswegen naar spoorwegstations in die provincie, zijn door de directie der Rijnspoorwegmaatschappij bezwaren ingebragt, o. a. ten aanzien van de daarop vermelde toegangswegen naar de stations Maarssen en Loenen-Vreeland. Voor die wegen was de Rijnspoorwegmaatschappij als onderhoudspligtige vermeld en de voorlaatste kolom van den ligger op zoodanige wijze ingevuld, dat geene overdragt in onderhoud van die wegen op de gemeenten, waarin zij gelegen zijn, moest plaats hebben. Als titel van onderhoudspligt werd vermeld voor den toegangsweg naar het station Maarssen eene overeenkomst van 2 Dec. 1851, en voor de toegangswegen naar het station Loenen-Vreeland eene overeenkomst van 12 Aug. 1846.

De Rijnspoorwegmaatschappij voerde hieromtrent het volgende aan:

Art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) beoogt voor het vervolg een nieuwen regtstoestand te scheppen. Onverschillig welke tot nog toe de toestand en de verpligtingen ten aanzien van de toegangswegen waren, zullen in 't vervolg die wegen (behoudens den eigendom) in ieder opzigt worden gemeentewegen. Slechts die wegen welke reeds vóór den aanleg van den spoorweg bestonden, en ofschoon tot toegang naar de stations dienende evenwel niet zijn aangelegd met het doel om zoodanigen toegang te verschaffen, blijven in denzelfden regtstoestand waarin zij tot nog toe verkeerden. Doch alle andere wegen, die bij of sedert den aanleg van den spoorweg met geen ander doel zijn gemaakt dan om toegang te geven tot een station, moeten voortaan, wat onderhoud en verlichting betreft, komen ten laste der gemeente en daarom aan de gemeente in onderhoud worden overgedragen.

De Rijnspoorwegmaatschappij voerde daarbij verder aan, dat op den ontworpen ligger de bestaande regtstoestand was beschreven, en, waar een onderhoudspligtige reeds aanwezig werd bevonden, in den regel althans, geen overdragt was noodig gekeurd; dat echter naar het oordeel der maatschappij, de ligger niet den bestaanden toestand, maar den door de wet geschapen nieuwen toestand moest aanwijzen; dat ofschoon de vermelding der maatschappij als onderhoudspligtige op dit oogenblik juist was, echter voor het vervolg en dus op den vast te stellen ligger de gemeente als onderhoudspligtige was te vermelden; en daarom ook in de voorlaatste kolom overdragt in onderhoud aan de gemeente alsnog moest worden aangewezen.

De aldus geformuleerde bezwaren werden aangevoerd tegen een ontworpen ligger die later door een gewijzigd ontwerp is vervangen, dat echter wat de punten in geschil betreft niet van het eerste ontwerp verschilde. De maatschappij verklaarde dan ook bij een tegen dat nieuwe ontwerp gerigt bezwaarschrift dat zij hare meening

bleef handhaven, omdat in art. 70 der wet van geenerlei uitzondering, in welk geval ook sprake was.

Ged. Staten hebben hieromtrent beslist bij besluit van 1 Aug. 1878 no. 18.

Zij hebben wat betreft den toegangsweg naar het station Maarssen overwogen, dat de bewering der Maatschappij omtrent de strekking van art. 70, als te algemeen niet kan worden toegegeven:

dat toch volgens dat wetsart. alleen die wegen, welke door het Rijk of door een spoorwegonderneming tijdens het in werking treden der wet van 1875, tot toegang naar een station waren aangelegd, voortaan in onderhoud aan de betrokken gemeente moeten overgedragen worden;

dat aan die bepaling door eene uitbreidende uitlegging geene wijdere strekking mag gegeven worden, en dat alzoo toegangswegen naar spoorwegstations, door anderen dan het Rijk of de spoorwegonderneming aangelegd niet kunnen geacht worden onder die bepaling te vallen;

dat nu blijkens de mededeelingen van Burg. en Weth. van Maarssen de onderhavige weg niet is aangelegd door het Rijk of de Ned. Rijnspoorwegmaatschappij, maar door eenige ingezetenen van Maarssen, aan wie, bij beschikking van den Min. van Binnenl. Zaken van 19 April 1845, no. 115, op hun verzoek vergund was, een te hunnen koste en ten genoege der directie van den Rijnspoorweg ingerigt station te Maarssen te bouwen op een daartoe door hen tot dat einde aangekocht terrein, onder meer andere voorwaarden ook onder die, om den besproken toegangsweg, van af den grooten weg der 1e klasse no. 3, te hunnen koste aan te leggen en te onderhouden, terwijl gemeld station en weg later door de Ned. Rijnspoorwegmaatschappij, onder bepaling o. a. dat de maatschappij zich gedragen en voldoen zoude aan de bepalingen vervat in gezegde ministeriëele dispositie, in eigendom zijn verkregen bij de overeenkomst, welke als titel van onderhoudspligtigheid in den ontworpen ligger is vermeld.

Ten aanzien van de toegangswegen naar het station Loenen-Vreeland overwogen Ged. Staten dat, hoe algemeen de bepaling van art. 70 der wet ook moge luiden, de wetgever bij ontstentenis van eene bepaald daartoe strekkende wetsverklaring, niet geacht kan worden aan dat wetsartikel eene zoodanige terugwerkende kracht te hebben willen toekennen, dat daardoor vroeger verkregen civielregtelijke regten, zonder eenige schadeloosstelling zouden vernietigd worden;

dat nu blijkens mededeelingen door Burg. en Weth. van Loenen gedaan, het hoofdbestuur der Ned. Rijnspoorwegmaatschappij zich bij overeenkomst van 12 Aug. 1846 jegens de gemeente Loenen verbonden heeft, om van af den Rijks grooten weg 1e klasse no. 3 tot de Vreelandsche laan, de berm van den spoorweg tot eene bekwame breedte te doen verbreeden, tot een rijzandweg in te rigten, en ten koste der maatschappij te onderhouden, ten einde die weg zou strekken niet tot openbaren weg, maar alleen tot weg van en naar het station, hoewel het aan een ieder geoorloofd zou worden om zich naar het station te begeven, onverschillig of men met den trein al of niet medeging;

dat de gedeelten toegangsweg, waarvan de directie beweert dat de maatschappij ten onregte als onderhoudspligtige zou zijn aangewezen, juist uitmaken den weg, gelegen tusschen voormelden straatweg en de Vreelandsche laan;

dat de maatschappij alzoo, niet alleen ten gevolge dat zij zelve dien weg op eigen grond had aangelegd, dien toegang naar het bedoeld station tot dusverre heeft onderhouden, maar zich bij gezegde overeenkomst tegen de gemeente Loenen ook tot het voortdurend onderhoud van dien weg verbonden heeft, zoodat het administratief gezag daarop bij de aanwijzing van den onderhoudspligtige in deze behoort acht te geven, en art. 70 voormeld geene aanleiding geeft het onderhoud van dien weg aan de betrokken gemeenten over te dragen.

De bezwaren werden dus ongegrond verklaard en de ligger werd ten aanzien van de bedoelde punten niet gewijzigd.

In de Staatscourant van 10 Aug. is door Ged. Staten bekend gemaakt dat de ligger, zooals die door hen was vastgesteld, ter prov. griffie ter inzage zou gelegd zijn van Maandag 12 Aug. tot Maandag 16 Sept.

Bij adres van 9 Sept., dat den 12 Sept. bij Z. M. was ingekomen, is de directie der Rijnspoorwegmaatschappij in beroep gekomen bij den Koning.

Ten aanzien van den toegangsweg naar het station Maarssen wordt door haar gezegd dat de opvatting van Ged. Staten, dat art. 70 al. 1 niet toepasselijk zou zijn omdat de weg niet is aangelegd door het Rijk of eene spoorwegonderneming, maar door eenige ingezetenen van Maarssen, inderdaad met de letter van art. 70 al. 1 in overeenstemming is, maar ook alleen door een angstig vastklemmen aan de letter te verdedigen; dat zij in onmiskenbaren strijd is met de bedoeling en ook niet overeen te brengen met alinea 3 van hetzelfde artikel.

Tot toelichting van de bedoeling der wet, brengt de directie in herinnering, dat in het eerste ontwerp (van 1871) in art. 72 de bepaling voorkwam „onderhoud en verlichting van toegangswegen naar de spoorwegstations, is ten laste der gemeente op wier gebied die wegen zijn aangelegd;" dat ter beantwoording van eene opmerking daarover in het voorloopig verslag, de Regering in hare memorie van antwoord (11 Febr. 1872) zeide dat „hier alleen te denken is aan toegangswegen, gelijktijdig met den spoorweg gemaakt, strekkende tot verbinding van de stations met bestaande wegen;" dat in het gewijzigde wetsontwerp (van 1874) het art. 70 luidde, zooals het thans in de wet voorkomt; dat bij de beraadslaging daarover in de Tweede Kamer der Staten-Generaal door de Regering, bij monde van den Min. Heemskerk, de wijziging daardoor werd toegelicht, dat de bepaling in het 1e ontwerp wel billijk was met het oog op de expresselijk als toegangswegen aangelegde wegen, maar niet waa het andere gevallen betrof, en dat de Min. aldus vervolgde: „de bedoeling is deze: voor zoover een bestaande weg rijksweg is, of provinciale of gemeenteweg, of wel particulier eigendom, verliest hij dat karakter niet, wanneer hij toegang geeft van de kom der gemeente naar het station. Is de weg echter gelegd uitsluitend om toegang tot het station te geven, dan is de bedoeling als regel te stellen wat overal waar het kon geschieden bij overeenkomst bepaald is, en den weg over te brengen bij de gemeente, om bij haar in beheer en onderhoud te blijven volgens art. 230 der Gemeentewet." (Handelingen 6 Maart 1875 bl. 965 volgg.).

De directie leidt hieruit af dat de zeer duidelijk verklaarde bedoeling is, dat het kenmerk waarna een weg al of niet aan de gemeente zal overgaan, daarin ligt, of de weg expresselijk is gelegd als toegangsweg, uitsluitend gelegd om toegang tot den

weg te geven, dan wel of de weg, hoewel ook dienende tot toegang, echter niet met dat doel is gemaakt. Het kenmerk, zegt de directie, ligt niet in de omstandigheid wie den weg heeft aangelegd. De wetgever stelde, mede blijkens de geschiedenis der wet, zich voor, dat er geene andere opzettelijk naar stations gemaakte toegangswegen bestonden dan aangelegd door het rijk, de gemeenten of spoorwegondernemingen. Van daar de beperkte woorden in den aanhef van dit artikel, doch de uitgesproken bedoeling laat niet toe, die gebrekkige redactie boven den gebleken wil der wet te stellen. Te minder omdat alinea 3 van dit artikel bevestigt, dat ook voor wegen aan *anderen* toebehoorende, alleen het doel van den aanleg ten opzigte van overgang van onderhoudspligt beslissend is.

Ten aanzien van de beslissing van Ged. Staten omtrent de toegangswegen naar het station Loenen-Vreeland maakt de directie de volgende opmerkingen:

1o. dat de bepaling van art. 70 der wet tot uitgesproken doel had den bestaanden regtstoestand door een nieuwen te vervangen, het veranderen van bestaande, het scheppen van nieuwe regten en verpligtingen was het doel dat men zich voorstelde;

2o. dat de wet, regelende voor het vervolg, geene achteruitwerkende kracht heeft, al duldt zij in de toekomst niet den voortduur van het vroeger bestaande, en eindelijk

3o. dat regeling van onderhoudspligt van wegen in het algemeen en van toegangswegen naar spoorwegstations in het bijzonder, niet is regeling van een civiel regt.

De appellante verzoekt derhalve dat, met vernietiging van de beslissing van Ged. Staten voor zoover daarbij hare bezwaren zijn afgewezen:

1o. de gemeente Maarssen worde aangewezen als onderhoudspligtige van den toegangsweg naar het station Maarssen no. 7 van den ligger, met vermelding dat de overdragt alsnog aan die gemeente behoort te geschieden;

2o. ook van de toegangswegen naar het station Loenen-Vreeland, en meer speciaal van de deelen daarvan in den ligger vermeld sub no. 11*b* en *c* en 12*d*, *e* en *f*, de betrokken gemeenten als onderhoudspligtigen worden aangewezen, met vermelding dat de overdragt alsnog aan die gemeente behoort plaats te vinden.

Ged. Staten, omtrent dit adres gehoord, hebben opgemerkt dat de adressante nu zelve erkent dat hunne beslissing omtrent den toegangsweg naar het station Maarssen, inderdaad met de letter van art. 70 der wet van 9 April 1875 overeenstemt. Zij zijn door de verdere redeneringen van adressante omtrent dit punt niet overtuigd, dat aan die duidelijke wetsbepaling, op grond van de beweerde doch niet uitgesproken bedoeling des wetgevers, eene meer uitgebreide strekking mag worden gegeven dan de woorden dier wetsbepaling aangeven, vooral niet waar het geldt aan eene gemeente eene verpligting op te leggen, die vroeger niet op haar rustte.

Overigens verwijzen Ged. Staten ten opzigte van de beide verzoeken van adressante naar hetgeen in de 1e kamer der Staten-Generaal door den Min. Heemskerk ten aanzien van art. 70 is aangevoerd, in hoofdzaak hierop neerkomende, dat het artikel niet te kort doet aan aangegane overeenkomsten, maar alleen bedoelt de zaak te regelen voor zoover zij niet bij overeenkomsten geregeld is.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, afd. voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Min. van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 11 Oct. 1878.

Sedert zijn bij de Afd. ingekomen:

1o. een schrijven van Burg. en Weth. van Maarssen, die overleggen een afschrift van het in den ligger vermelde contract van 2 Dec. 1851 en overigens te kennen geven dat zij zich vereenigen met het gevoelen van Ged. Staten.

2o. eene memorie van Burg. en Weth. van Loenen. Deze leggen over een afschrift van de in den ligger vermelde overeenkomst van 12 Aug. 1846; zij voeren daarbij nog in hoofdzaak het volgende aan:

dat art. 70 der spoorwegwet geenszins ten doel had om den ten opzigte van het onderhoud der toegangswegen bestaanden regtstoestand door een nieuwen te vervangen, of wel bestaande regten te veranderen en nieuwe te scheppen, doch eenvoudig om, voor zoover tusschen de gemeenten en de spoorwegmaatschappijen, gelijk op vele plaatsen het geval was, volstrekt geene regeling van het onderhoud der toegangswegen was tot stand gekomen, in de plaats van zulk eene achterwege gebleven regeling de gemeenten met het onderhoud te belasten zonder echter reeds gesloten overeenkomsten te vernietigen;

dat dit doel, door de Regering in de Eerste Kamer duidelijk uiteengezet, door de redactie van art. 70, dat evenmin als andere wetten terugwerkende kracht heeft, volkomen werd bereikt;

dat toch uit zulke overeenkomsten (onverschillig of zij van publiek dan wel privaatregtelijken aard zijn, wat dan ook voor deze overeenkomst niet behoeft onderzocht te worden) verkregen regten waren voortgevloeid; regten meestal gelijk ook in casu slechts na tegenpraestatien verworven; regten die door een latere wet zonder terugwerkende kracht niet konden worden vernietigd;

dat daarentegen art. 70 wel wijzigt de bij de invoering der wet bestaande, uit de wet of wettige reglementen voortvloeijende, doch niet op overeenkomst steunende verpligtingen tot onderhoud;

dat dit geschiedt zonder dat de wet terugwerkt, daar door de wijziging of opheffing van zulke verpligtingen, geene verkregen regten vernietigd worden.

De heer Mr. J. J. Bergsma treedt als gemagtigde voor de directie van de Ned. Rijnspoorwegmaatschappij op en bestrijdt de beslissing van Ged. Staten.

Jhr. Mr. E. N. de Brauw treedt als gemagtigde op voor de gemeentebesturen van Loenen en Loenersloot, en concludeert tot handhaving van het besluit van Ged. Staten.

De heer Mr. J. J. Bergsma repliceert en Jhr. Mr. E. N. de Brauw dupliceert.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Veertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag 27 November, 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.,
Mr. H. C. Verniers van der Loeff.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. De Voorzitter doet voorlezing van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 15 November 1878, no. 20, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *B. Jansen, te Didam, tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland, van* 21 *Mei* 1878, *no.* 58, *waarbij hem vergunning is geweigerd voor het bouwen van een huis op een afstand van* 15 *meter van de R. K. begraafplaats te Giesbeek* (*gemeente Angerlo.*)

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 517).

Het besluit luidt aldus:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door B. Jansen, te Didam, tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland van 21 Mei 1878, no. 58, waarbij hem

vergunning is geweigerd voor het bouwen van een huis op een afstand van 15 M. van de Roomsch Katholieke begraafplaats te Giesbeek (gemeente Angerlo);

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 30 October 1878, no. 56;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 8 Nov. 1878, litt. B, Afd. Binnenl. bestuur;

Overwegende:

dat de adressant van Ons de vernietiging van genoemd besluit heeft gevraagd, bewerende dat Ged. Staten hadden behooren te verklaren dat hier geene vergunning noodig is, aangezien de begraafplaats is gelegen in de kom der gemeente, en ombouwd is met particuliere huizen op een afstand van 2 en 10 meters gelegen; voorts dat hij groot belang heeft bij den voorgenomen bouw, daar hij het daarvoor bestemde perceel zeer duur heeft moeten koopen, en de plaats voor zijne affaire, als winkelier en timmerman, bijzonder geschikt is;

Overwegende:

dat binnen den afstand van 35 meters van de begraafplaats wel enkele gebouwen staan, maar dat deze, niet in de onmiddellijke nabijheid van andere gelegen woningen, niet kunnen geacht worden eene bebouwde kom uit te maken; dat dus vergunning in dit geval ongetwijfeld noodig is;

dat de wet als regel het bouwen of graven van putten binnen zekeren afstand van begraafplaatsen, in het belang der volksgezondheid heeft verboden, en dat er dus overwegende redenen moeten aanwezig zijn, om, zooals de wet dit toelaat, in bijzondere gevallen verlof te geven tot afwijking van den wettelijken regel;

dat zoodanige overwegende redenen hier niet bestaan;

dat daarenboven, indien nog meerdere woningen werden gebouwd rondom de begraafplaats, er gevaar zou bestaan, dat die geheel werd ingesloten, hetgeen door den wetgever schadelijk voor de gezondheid is geoordeeld;

Gezien de wet van 10 April 1869 (*Stbl.* n°. 65):

Hebben goedgevonden en verstaan:

te bekrachtigen het bovenvermeld besluit van Ged. Staten van Gelderland van 21 Mei 1878 en het daartegen ingesteld beroep ongegrond te verklaren.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 15den November 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE.

Accordeert met deszelfs origineel.
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS, *Ref.*

2o. van 15 November 1878, no. 21, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *den gemeenteraad van Culemborg tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland betreffende de begrooting dier gemeente over* 1877.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 521).

Het besluit luidt als volgt:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door den gemeenteraad van Culemborg, tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland, betreffende de begrooting dier gemeente voor 1877.

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 30 Oct. 1878, no. 63;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 8 Nov. 1878, 1a C., afd. Binnenl. bestuur;

Overwegende:

dat de gemeenteraad van Culemborg bij besluit van 24 Junij 1878 aan Ged. Staten van Gelderland magtiging heeft verzocht tot aanwijzing op den post voor onvoorziene uitgaven der begrooting voor 1877 van zeven posten van uitgaaf, waaronder een post „voor het aanschaffen van medailles voor de internationale tentoonstelling te Amsterdam" en een post „voor bijdrage tot de oprigting van een Nederlandsch schoolmuseum;"

dat Ged. Staten bij besluit van 1 Julij 1878 de gevraagde magtiging hebben verleend voor zooveel de overige posten betreft, maar de magtiging hebben geweigerd wat aangaat de twee bovengenoemde posten, op grond dat die posten niet konden geacht worden belangen der gemeente te betreffen:

dat de gemeenteraad daarop den 15 Julij 1878 aan Ged. Staten heeft verzocht ook voor de genoemde posten alsnog de vereischte magtiging te verleenen, maar dat Ged. Staten bij besluit van 24 Julij 1878, aan het gemeentebestuur hebben te kennen gegeven dat zij geen termen hadden gevonden om op hun besluit van 1 Julij terug te komen;

dat de gemeenteraad alsnu bij een adres, gedagteekend 8 Augustus 1878, maar dat eerst 15 Augustus daaraanvolgende bij Ons kabinet is ingekomen, zijne bezwaren tegen genoemde beslissing van Ged. Staten heeft kenbaar gemaakt, en heeft verzocht dat de verlangde magtiging alsnog door Ons mogt worden verleend;

Overwegende:

dat de gemeentewet het beroep tegen een besluit, waarbij Ged. Staten weigeren een

gemeenteraadsbesluit goed te keuren slechts toelaat gedurende dertig dagen te rekenen van de dagteekening der beslissing van Ged. Staten;

dat dus het beroep te laat is ingesteld;

dat de appellant het wel wil doen voorkomen alsof het besluit van Ged. Staten van 1 Julij geene eindbeslissing inhield en dus het beroep gerigt zou zijn tegen het tweede besluit van Ged. Staten van 24 Julij 1878, maar dat dit beweren niet kan opgaan; dat toch het besluit van 1 Julij behelst eene bepaalde beschikking omtrent al de posten in het raadsbesluit van 24 Junij vermeld, in dien zin, dat de gevraagde magtiging voor vijf dier posten wordt verleend, en voor twee niet wordt verleend, en dat het tweede besluit van Ged. Staten van 24 Julij alléén behelst de verklaring, dat Ged. Staten bij hun vroeger besluit blijven volharden;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant niet-ontvankelijk te verklaren in zijn ingesteld beroep.

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 15 November 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEIJNE.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
Bij afwezen,
A. C. OLTMANS,
Referendaris.

Aan de orde is:

II. het beroep van *den gemeenteraad van Amersfoort tegen een besluit van Ged. Staten van Utrecht, houdende vaststelling van den ligger der toegangswegen naar de spoorwegstations in die provincie.*

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgend verslag uit:

Tegen den ligger der toegangswegen naar de spoorwegstations in de provincie Utrecht, zoo als die ter inzage was gelegd, heeft de raad der gemeente Amersfoort bij bezwaarschrift verschillende grieven ingediend, die door Ged. Staten bij hunne resolutie van 1 Aug. ll., op één enkel punt na, alle ongegrond zijn verklaard. Tegen deze beslissing is de voorziening gevraagd, waarvan de overweging krachtens 's Konings magtiging bij deze afdeeling van den Raad van State is aanhangig gemaakt.

Een nader berigt van Ged. Staten omtrent het adres van den gemeenteraad aan den Koning, en eene aan den Raad van State ingediende memorie van de Nederl. Centraal Spoorweg-maatschappij zijn bij de stukken.

De bezwaren betreffen twee op den legger geplaatste toegangswegen tot het station Amersfoort van den Centraal Spoorweg, namelijk twee wegen van de kom der gemeente tot het Stationsplein, de eerste in vier, de ander in twee onderdeelen gesplitst, de eene uitgaande van de Utrechtsche, de andere van de Kleine Koppelpoort.

Als grondslag van zijne bezwaren den eersten weg betreffende, stelt de Raad, dat als toegangsweg tot een station alleen beschouwd kan worden de weg die als zoodanig is aangelegd, dus een weg van een bestaanden openbaren weg naar het station of stationsplein. Grenst nu station of stationsplein onmiddellijk aan een bestaanden weg, dan wordt deze door ligging, door bestemming, voor een deel toegangsweg. Art. 70 al. 1 der wet van 1875 (*Stbl.* n°. 67) spreekt bepaalt van wegen, aangelegd tot toegang naar een station, terwijl in alinea 3 enkele wegen, bestaande tijdens de vestiging van het station, voor zoover zij tot toegang naar dat station dienen, worden genoemd. De bedoeling is, de stukken grond, tot weg aangelegd of gebruikt om bij een station te komen, werkelijk tot publieke wegen te maken en als zoodanig onder administratief beheer te brengen.

Tegen deze stelling beroepen Ged. Staten zich op hetgeen door den Minister bij de verdediging van het artikel is gezegd, namelijk: dat elke weg, al bestond die ook reeds vóór den aanleg der spoorwegen, en onverschillig of die was van het Rijk, de provincie of de gemeente, dan wel particulier eigendom, als toegangsweg aangemerkt moet worden, wanneer die van de kom der gemeente tot het station toegang geeft. Volgens Ged. Staten valt dus onder het begrip van toegangsweg iedere weg, hetzij die één geheel vormt, dan wel uit verschillende deelen is zamengesteld, die, uit de kom eener langs den spoorweg gelegen gemeente, zonder eene andere gemeentekom aan te doen, naar een station geleidt, hetzij onmiddellijk, hetzij door middel van een bepaald daartoe strekkenden verbindingsweg, terwijl alleen de onderhoudspligtige verschilt, naar mate de weg onder het eerste of ook onder het derde lid van art. 70 valt.

De gemeenteraad beweert, dat in Gelderland de wet zoo niet is opgevat, dat toch de Zuiderzeesche straatweg van de poort te Harderwijk tot den zijweg naar het station en de straatweg van Barneveld naar Voorthuizen niet als toegangswegen zijn aangemerkt; dat voorts, door gedeelten van Rijkswegen als toegangswegen op den ligger te plaatsen, de geschillen, die over de verpligting tot onderhoud van die rijkswegen tusschen het Rijk en eenige gemeente bestaan, zoo als hier het geval is, door Ged. Staten en in appel door de Regering zelve zouden worden beslist, zoodat deze, het onderhoud op de gemeente leggende, daardoor, bij verzuim, tot toepassing der strafbepaling van art. 16 van het Kon. besluit van 1876 (*Stbl.* no. 55) aanleiding zou geven.

Ged. Staten erkennen dat die strafbepaling, algemeen zijnde, ook op gemeentebesturen zou kunnen worden toegepast, doch meenen dat het niet te verwachten is, dat die toepassing ooit zal behoeven te worden ingeroepen.

Op grond van zijne opvatting der wet, meent de raad dat de twee eerste gedeelten van den eenen toegangsweg, onder n°. 27 op den ligger gebragt, daarvan moeten

vervallen, met uitzondering misschien van den Rijks grooten weg der eerste klasse no. 5 van den Singel tot den Rijks grooten weg der eerste klasse n°. 1, en deze laatste van eerstgenoemden tot aan den Ouden Soesterweg toe. Zij zijn niet aangelegd door de spoorweg-maatschappij en vallen dus niet onder alinea 1 van art. 70 en grenzen niet aan station of stationsplein en vallen dus ook niet onder al. 3. De gemeente kan dus niet tot verlichting van die wegen krachtens art. 70 voornoemd verpligt worden

Ged. Staten, deze opvatting der wet verwerpende, handhaafden de beide gedeelten op den ligger, als onderhoudspligtige van het eerste gedeelte aannemende de gemeente Amersfoort, die volgens den hoofdingenieur sedert jaren dat gedeelte door keibestrating heeft onderhouden, en van het tweede gedeelte den Staat der Nederlanden.

In zijn adres aan den Koning voert de raad daartegen aan, dat de vraag, of de gemeente tot dat onderhoud verpligt is, afhangt van de vraag, of het door haar reeds werd onderhouden tijdens de vereeniging van ons Rijk met Frankrijk. Wordt dit niet bewezen met vermelding van het bewijs in den ligger, dan kan een groote rijksweg niet in onderhoud bij de gemeente zijn. Daarenboven de beide gedeelten rijksweg hier bedoeld, liggen binnen de kom der gemeente, zooals die is omschreven in de gemeente-verordening van 29 Sept. 1874; dus zelfs in het stelsel van Ged. Staten, dat de toegangswegen moeten genomen worden van de kom der gemeente af, behooren die beide gedeelten rijksweg niet op den ligger.

Ged. Staten verklaren in hun berigt bij gebreke van de noodige gegevens geen oordeel te kunnen vellen omtrent het bezwaar, geopperd tegen de verpligting der gemeente om het eerste gedeelte rijksweg voortdurend te blijven onderhouden, maar merken ten aanzien van de aangehaalde verordening op, dat deze geene andere strekking hebben kan dan de grenzen aan te wijzen, waarbinnen sommige bepalingen der plaatselijke verordening zullen gelden. Ook te Utrecht is zulk eene verordening, aanwijzende de kom der gemeente van 15 Junij 1876, waarbij die kom zoo is omschreven dat de stations van den Rijnspoorweg en van den Oosterspoorweg binnen de kom vallen, zoodat indien men zich aan die omschrijving hield, tot die stations geene toegangswegen zouden bestaan in den zin van meergenoemd art. 70.

Het derde gedeelte van den toegangsweg n°. 27 is de oude Soesterweg van den rijksweg der 1e klasse n°. 1 af tot aan den stationsweg.

Ter beoordeeling van den ligger op dit punt en op het punt der twee gedeelten van den stationsweg (n°. 27*d* en 28*b*) voerde de gemeenteraad in zijn bezwaarschrift aan, dat het station en stationsplein van de Ned. centraal-spoorweg-maatschappij zijn aangelegd op een stuk grond, oostwaarts van den ouden Soesterweg, een stuk grond dat geen wegen had. Die oude Soesterweg werd dus door bestemming zoowel zuid- als noordwaarts toegangsweg tot die andere wegen ontmoette. De andere wegen moesten worden aangelegd. De gemeente Amersfoort was beangst dat de maatschappij, welligt, omdat het stuk grond niet te groot was, de rigting naar de kleine Koppelpoort zou afsluiten; van daar de acte van overeenkomst tusschen de gemeente en de maatschappij van 16 Julij 1866, bij de stukken overgelegd. Die akte bepaalt, dat de maatschappij een weg, loopende van den ouden Soesterweg langs het station tot den overweg, voor het verkeer zou openstellen en openhouden, terwijl de gemeente Amersfoort zich verbindt dien weg te onderhouden. Nu is een paar jaar geleden de oude Soesterweg

door of van wege de maatschappij verlegd; de maatschappij namelijk sloot dien weg ter plaatse waar de spoorweg hem kruisde af, en bragt den ouden Soesterweg over den grooten rijks straatweg 1e kl. n_o. 1, naar een paralelweg door haar toen aangelegd.

De afsluiting en verlegging werden op aanzoek van den Min. gedoogd door Burg. en Weth., maar niet goedgekeurd door Ged. Staten (art. 23 Prov. regl.), terwijl ook de gemeenteraad geen besluit nam, ter verklaring dat het afgesloten gedeelte niet meer voor den publieken dienst bestemd was. Door die afsluiting en overlegging bragt de maatschappij den ouden Soesterweg in een anderen toestand. Zij maakte hem uitsluitend toegangsweg.

Dat gedeelte van den ouden Soesterweg was bij het aanleggen van het station nog in onderhoud bij de aangrenzende eigenaren. Het is als oude Soesterweg door de gemeente Amersfoort bepuind; het viel onder al. 3 van art. 70, maar door de verlegging werd het uitsluitend toegangsweg, vallende in al. 1, waarvan het gevolg zal zijn, dat de maatschappij verpligt zal zijn het in behoorlijken staat van onderhoud aan de gemeente over te dragen, die het daarna zal moeten onderhouden en verlichten, weshalve als onderhoudspligtige in den ligger niet de gemeente, maar de maatschappij had moeten worden aangeduid, en in de voorlaatste kolom moet worden vermeld. De raad voegde daarbij, dat hij bereid is den ouden Soesterweg te onderhouden, mits die in den vorigen toestand voor de communicatie hersteld worde.

Ged. Staten verklaarden dit bezwaar ongegrond, omdat de gemeente door de bepuining het onderhoud had op zich genomen en ook op den legger der openbare wegen in de gemeente als onderhoudspligtige is aangewezen, zoodat dit gedeelte weg valt onder alinea 3 van art. 70. De verlegging en afsluiting van het meer verwijderde gedeelte brengen hierin geene verandering, en op den ligger moet bovendien niet hij als onderhoudspligtig vermeld worden, die dit vroeger was, maar die het voortaan wezen zal. De raad blijft volhouden, dat door de verlegging en afsluiting vóór 1875 het afgesloten deel ophield gemeenteweg te zijn, en een weg werd door de spoorwegonderneming tot toegang naar het station gebezigd en aangelegd, omdat die onderneming dat gedeelte weg uitsluitend deed uitloopen naar het plein voor het station.

Het vierde gedeelte van den toegangsweg n°. 27 is de stationsweg van den Soesterweg tot het stationsplein. Ten aanzien van dezen, alsmede van den weg van de andere zijde van het stationsplein tot aan het smallepad, op den legger, voorkomende onder 28*b*, geldt het bezwaar van den gemeenteraad, de breedte van den weg. De breedte van het eerstgenoemde gedeelte stelt de legger op 10, 20 à 15.70 meter, van het laatste op 5.60 tot 6,30 meter. De gemeenteraad beweert op grond van de bovenvermelde overeenkomst van Julij 1866 geen meerder regt te hebben dan op een weg ter breedte van 3 meter en tot geen verder onderhoud verpligt te zijn.

Ged. Staten, opmerkende dat het stationsplein zelf niet op den ligger behoeft voor te komen, noch daarop voorkomt, overwogen dat door de beide gedeelten van den weg tusschen den ouden Soesterweg en het smallepad, dus ter wederzijden van het stationsplein, op den ligger te brengen, zooals is geschied, geen verzwaring van onderhoudslast voor de gemeenten heeft plaats gehad, daar de breedte der hardmaking van dien weg overeenkomstig de bestaande toestanden is aangegeven.

Adressant komt tegen deze beschouwing op. Zuidwestwaarts van het stationsgebouw liggen het bureau voor bestelgoederen, verdere bijgebouwen en de stal tot aan den ouden Soesterweg toe, alle met uitgangen; in het stelsel van Ged. Staten had 27*d* geen toegangsweg moeten zijn, maar ook als plein moeten worden beschouwd, gelijk het werkelijk is, men lette slechts op de breedte van 10,20 à 15.70 meter. Eigenlijk moet de geheele beschikbare ruimte van den ouden Soesterweg af tot aan de hoogte voor de veelading, nog iets meer noordoostwaarts gelegen van de losplaats, als stationsplein worden aangemerkt; dan zou de spoorwegonderneming verpligt zijn dat plein goed te onderhouden, behoudens haar verhaal op de gemeente Amersfoort, voor zoover deze zich bij het contract van 16 Julij 1866 tot het onderhouden van den daarbij bedongen weg verbonden heeft.

De raad verzocht ten slotte, dat aan zijne bezwaren worde tegemoet gekomen, door de wegen 27*a* en 27*b* van den ligger af te nemen, of, zoo dit niet kan, dan hetzij den Staat der Nederlanden als onderhoudspligtige van 27*a*, aan te wijzen, of, zoo werkelijk dat stuk weg reeds vóór de vereeniging met Frankrijk in onderhoud bij de gemeente was, dan het bewijs daarvan in den ligger te vermelden, en voorts dat voor het geval de door de gemeente bedongen weg van den ouden Soesterweg tot den overweg niet als doorloopende weg wordt vermeld, ter breedte door adressant aangegeven, dat dan het geheele terrein van den Soesterweg tot aan de hoogte voor de veelading als stationsplein worde beschouwd, en mitsdien n°. 27*d* van den ligger afgenomen worde en n°. 28*b* van 164 meter lengte worde teruggebragt op 126 5 meter. Onder overlegging van eene schetsteekening geeft adressant eindelijk den wensch te kennen dat Z. M. de terreinen nog eens moge doen bezigtigen.

Ten opzigte van 's raads bewering, als zou het gewaagd zijn bij het opmaken van den ligger te argumenteren uit een niet overgeschreven of geregistreerd contract, wijzen Ged. Staten in hun nader berigt er op, dat elk bezwaar daartegen zou vervallen wanneer bij vermelding van den titel, waarbij het onderhoud is gevestigd in den ligger sub 27*d* en 28*b* de woorden: „Acte van" vervielen.

In de memorie van de Ned. Centraal-spoorwegmaatschappij aan den Raad van State ingezonden, wordt betoogd, dat volgens het contract van Julij 1866 de geheele grond tusschen de publieke wegen wederzijds van hare terreinen gelegen, voor den dienst van het publiek werd opengesteld: dat Amersfoort dien geheelen grond, ook het gedeelte thans herdoopt als stationsplein, over zijne volle breedte onderhield, en van een weg van een zeker getal meters breedte nooit spraak was. Hetgeen Amersfoort wenscht, dat de weg zal aangeduid worden, als loopende langs de Bierbrouwerij ter breedte van 3 meters rijweg en 1 meter voetpad, zou òf ten gevolge hebben, dat de maatschappij den verderen grond door muur of schutting afscheidde ten nadeele van het verkeer, òf dat Amersfoort voor 4 meters breedte krachtens de overeenkomst van 1866 tot onderhoud werd verpligt. Eindelijk zou die aanduiding in strijd zijn met de wet. Art. 70 wil de overdragt in onderhoud van de toegangswegen zooals die zijn tijdens het in werking treden der wet. Of die breed was of smal doet niets ter zake. De weg, gelijk die eenmaal werd aangelegd en tot toegangsweg bestemd, moet op den ligger en moet in onderhoud komen bij de gemeenten. De maatschappij zou daarom wenschen dat het besluit van de Staten mogt worden aangevuld door een

uitdrukkelijk bevel, dat de wegen 27*c* en *d*, en 28*b* over hunne volle op den ligger aangewezen breedte bij de gemeente Amersfoort in onderhoud zullen verblijven. Daardoor zouden verschillen voor het vervolg kunnen worden voorgekomen.

III. het beroep van de *directie van de Nederlandsche Centraal Spoorwegmaatschappij, tegen een besluit van Ged. Staten van Utrecht, houdende vaststelling van den ligger der toegangswegen naar de spoorwegstations.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgend verslag uit:

Door Ged. Staten van Utrecht is in April jl. de ligger opgemaakt van de toegangswegen tot de spoorwegstations in die provincie. Dat ontwerp gaf aan de directie der Ned. Centraalspoorweg-maatschappij aanleiding tot de volgende opmerkingen: 1°. dat bij n°. 24, station de Bilt, de sub *a* aangeduide weg, loopende van de kom van het dorp tot den spoorweg, geen eigenlijke stationstoegangsweg zoude zijn en dus niet op den ligger behoort; dat de onder *b* aangeduide weg 111 M. lang is, niet 122, zooals in kolom 4 is vermeld; dat die weg niet gezegd kan worden te loopen tot het stationsplein, maar tot het station; en dat, als de gemeente de Bilt reeds onderhoudspligtig is, de voorlaatste kolom niet met *ja* (dat is, alsnog aan de gemeente over te dragen) moet worden ingevuld; 2°. dat de wegen sub *a* en *b* van n°. 25 en sub *a* van n°. 26 geene toegangswegen zijn; dat bij n°. 25, sub *c*, onder de gemeente Soest, van een toegangsweg als onderhoudspligtige wordt aangeduid de gemeente Soest, en derhalve, om de zoo even reeds vermelde reden, de voorlaatste kolom niet met *ja* moest ingevuld zijn; en dat die weg verkeerdelijk tweemalen op den ligger voorkomt; 3°. dat de wegen sub *a, b* en *c* van n°. 27 en sub *a* van n°. 28 (onder Amersfoort) geene toegangswegen zijn; dat de sub *d* vermelde stationsweg verkeerd genoemd is als liggende ten oosten van den spoorweg, daar hij ligt ten westen daarvan; en dat hier, even als bij den weg sub *b*, 't woord stationsplein moet worden veranderd in station.

Ged. Staten hebben, bij hun besluit van 1 Aug. ll., op ontvangen berigt van den hoofdingenieur van den Waterstaat, verklaard, dat de weg, aangeduid ter lengte van 122 M, is gebleken te zijn lang 118 M., doch, behoudens deze wijziging, den ligger vastgesteld, gelijk hij was ontworpen, en de ingebragte bezwaren ongegrond verklaard.

Zij overwogen daarbij, ten aanzien der bewering, dat sommigen der op den ligger gebragte wegen geene *toegangswegen* zouden zijn, dat, volgens het door den Min. van Binnenl. Zaken in de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangevoerde bij de behandeling van art. 70 der wet van 1875, elke weg, al bestond die reeds vóór den aanleg der spoorwegen, en onverschillig of die was van het Rijk, de provincie, de gemeente of particulier eigendom, met behoud van dat vroeger karakter, als toegangsweg aangemerkt moet worden, wanneer die van de kom der gemeente tot het station toegang geeft; dat alzoo, naar 's wetgevers bedoeling, iedere weg, hetzij die één geheel vormt, dan wel uit verschillende deelen is zamengesteld, die uit de kom eener langs den

spoorweg gelegen gemeente, zonder eene andere gemeentekom aan te doen, naar een station geleidt, hetzij onmiddellijk, hetzij door middel van een bepaald daartoe strekkenden verbindingsweg, onder het begrip van toegangsweg valt volgens dat art. 70, terwijl omtrent het onderhoud daarvan in het 1e en 3e lid van dat art. bepalingen voorkomen, verschillende naar gelang òf de weg bepaaldelijk tot toegangsweg door 't rijk of eene spoorwegonderneming is aangelegd, òf wel reeds vóór den aanleg van den spoorweg bestond; dat dus de hier bedoelde wegen teregt als toegangswegen op den ligger zijn gesteld. Ten aanzien der aanduiding in kolom 13, met *ja*, dus nog moetende overgedragen worden in onderhoud, overwogen Ged. Staten, dat de aanduiding der onderhoudspligtigen in de daartoe bestemde kolom van den ligger moet geschieden met inachtneming der bepalingen van de wet van 1875, zoodat zelfs betrekkelijk de toegangswegen, bij art. 70 1e lid bedoeld, niet hij, die *vroeger* tot dat onderhoud verpligt was, als onderhoudspligtige moet worden aangewezen, maar hij, wien volgens die wet het onderhoud voortaan wordt opgedragen, welke onderhoudspligt evenwel niet eer zal aanvangen, dan nadat de vroegere onderhoudspligtige den weg in behoorlijken staat zal hebben gebragt en de overdragt volgens art. 11 van 't besluit van 1876 zal zijn geschied; dat derhalve de voorlaatste kolom ter bestreden plaatse teregt met *ja* was ingevuld. Ten aanzien der verdere punten overwogen zij, dat, waar, gelijk te Amersfoort, een stationsplein is, de toegangsweg, ingevolge art. 1 van 't besluit van 1876, gerekend wordt slechts tot dat plein te loopen; dat de stationsweg bij 't station Soest-Baarn, èn onder n°. 25*c* èn onder n°. 26*b* vermeld moest worden, omdat die weg een deel uitmaakt van den weg, die zoowel uit de kom van Soest loopt, als uit die van Soesterberg; dat de weg, opgenomen onder 27*d*, werkelijk loopt ten oosten van den spoorweg, en dus goed is aangeduid.

Daartegen nu is de Centraalspoorweg-maatschappij in beroep gekomen bij den Koning, volgens art. 7 al. 3 van het besluit van 1876 (23 Maart, *Stbl.* n°. 55). Berustende in de decisie van Ged. Staten op de ondergeschikte punten der lengte van 118 M. en der aanduiding van een weg ten oosten, persisteert zij bij hare bezwaren op drie andere punten, en wèl: 1o. dat niet *alle* wegen, die toegang tot een station geven, op den ligger behooren, maar slechts die, welke uitsluitend bestemd zijn om tot toegang te dienen, daartoe aangelegd of daartoe gebezigd; dat het tegendeel niet kan worden afgeleid uit 's Ministers aangehaald gezegde in de Tweede Kamer, en, al kon dit wèl, dat niets zou afdoen tegen de woorden der wet (art. 70 der wet van 1875); 2o. dat, ten aanzien dier wegen, die niet op den ligger behooren, Ged. Staten dan ook niet beweren in de kolommen 11 en 13, dat ze in onderhoud moeten overgedragen worden aan de gemeenten; en dat zij ook verkeerdelijk in kolom 11 hebben aangeduid de onderhoudspligtigen *in futuro*; doch dat de appellant zelve bij dat punt geen belang heeft; 3o. dat bij de Bilt en te Amersfoort geene stations*pleinen* zijn.

Ged. Staten, door den Minister op dat adres gehoord, merken op, ten aanzien van punt I, dat de appellante art. 70 al. 3 der wet van 1875 en 't besluit van 23 Maart 1876 niet goed gelezen heeft; ad II, dat wèl de onderhoudspligtigen der toekomst in kolom 11 moeten vermeld worden, ingevolge art. 9 van gezegd koninklijk besluit;

ad III, dat op den legger, bij de Bilt 't woord *stationsplein* door hen nader is veranderd in *station,* en overigens niet wordt toegegeven, dat een stationsplein een van den toegangsweg afgescheiden terrein of open plaats moet zijn.

Door de appellerende maatschappij is bij deze afdeeling nog eene nadere memorie ingediend, ter tegenspreking van de door Ged. Staten in hun berigt aan den Minister aangevoerde gronden, waarin echter geene nieuwe gezigtspunten voorkomen. Weshalve ik meen hier naar die memorie te mogen verwijzen.

IV. Het beroep van *het Hoofdbestuur van het veenschap der Oostermoersche en Zuiderveldsche veenen van Eext tot Valthe, ingesteld tegen een besluit van Ged. Staten van Drenthe, waarbij goedkeuring is onthouden aan de begrooting van het veenschap voor* 1878.

De *Staatsraad* DE VRIES brengt het volgende verslag uit:

Ged. Staten van Drenthe hebben, bij besluit van 22 Maart jl., hunne goedkeuring geweigerd aan de begrooting, dienst 1878, van het Hoofdbestuur van het veenschap de Oostermoersche en Zuiderveldsche veenen, van Eext tot Valthe ingesloten, op grond dat op die begrooting niet zijn gebragt de, ingevolge het convenant met de stad Groningen van 17 Mei 1817, te betalen passagegelden, wegens den in 1877 gegraven turf, met den aankleve van dien, welk een en ander, volgens 't reglement voor dat veenschap, hetwelk in art. 11 het hoofdbestuur nog wel uitdrukkelijk met de zorg daarvoor belast, op de begrooting behoort voor te komen, gelijk het er tot nog toe ook steeds op voorkwam.

Tegen die weigering vraagt het Hoofdbestuur voorziening. De gronden, waarom het van oordeel is dat de bedoelde passagegelden niet op zijne begrooting behooren, zijn: dat zij, blijkens art. 3 van het convenant, geene inkomst zijn van het veenschap, maar van de stad Groningen, en evenzeer geene uitgaaf ten laste van het veenschap, maar van de veengenooten, die turf graven. Wel belast art. 11 van het reglement het bestuur met de zorg voor de uitvoering van het convenant, maar er is een groot verschil tusschen zorgen, dat iemand zijne verplichtingen vervult en het op zich nemen dier verplichtingen; wel hebben die passagegelden sedert de invoering van het reglement van 19 Julij 1855 op de begrooting gestaan, doch van 1817 tot 1855 niet.

In 1855 meende men dat het een onverschillige zaak was, maar men is op dit punt door de ondervinding wijzer geworden. Doch, wat daarvan zij, zij behooren op de begrooting niet. Uit art. 57 blijkt ook dat die passagegelden geheven worden volgens kohieren, niet door 't Hoofdbestuur, maar door de besturen der Marken vastgesteld en door het Hoofdbestuur goedgekeurd. Het Hoofdbestuur verzoekt mitsdien dat Z. M., met vernietiging der besluiten van Ged. Staten, alsnog goedkeuring aan de begrooting, dienst 1878 zal verleenen.

Ged. Staten merken in hun bericht op deze voorziening in de eerste plaats op,

dat het beroep is niet-ontvankelijk. Noch het provinciaal reglement op de verveeningen, noch het bijzonder reglement voor het veenschap, noch eenige andere verordening, bevat eenige bepaling, volgens welke beroep op Z. M. in een zaak als deze zou zijn toegelaten. Ook art. 40 van eerstgenoemd reglement komt hier niet in aanmerking, omdat hier geen geschil als daar bedoeld aanwezig is.

In de tweede plaats betoogen Ged. Staten dat zoowel aan de Hoofdcommissie, ingesteld bij het reglement op de beheering der algemeene belangen der Drentsche veengenooten van de marken Eext tot en met Valthe, van 1834, als aan het Hoofdbestuur volgens het reglement van 1855, ten taak is opgedragen te zorgen voor de richtige vervulling der met de stad Groningen aangegane verbindtenis.

Tot aan den tijd van het veenschap heeft bij het jaarlijks doen van rekening door de hoofdcommissie ook altijd de verantwoording der passagegelden deel daarvan uitgemaakt. Uit verscheidene artikelen van het reglement blijkt voorts de verplichting van het hoofdbestuur om ook het beheer van de passagegelden te verantwoorden in zijne rekening en dus evenzeer de daartoe betrekkelijke posten op te nemen in zijne begrooting.

Door appellant is aan den Raad van State ingezonden een exemplaar van meergenoemd conveuant; en door Burg. en Weth. van Groningen eene memorie, waarin op grond van het convenant en van het reglement van 1855 betoogd wordt, dat de betaling van het passagegeld is een schuld van de eenheid van het veenschap; dat er eene rechtsbetrekking op dit punt bestaat niet tusschen eene corporatie aan de eene — en individuen aan de andere zijde, maar tusschen twee corporatien, hetgeen dan ook bevestigd wordt door de houding van het hoofdbestuur sedert het sluiten van het convenant altijd aangenomen, zooals Burg. en Weth. door enkele feiten trachten aan te toonen.

De heer Mr. Jacq. Oppenheim, Secretaris van de gemeente Groningen, treedt als gemagtigde van die gemeente op.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Een-en-veertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 4 *December* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. VAN REENEN.

Tegenwoordig de *leden:*

Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.,
Mr. H. C. Verniers van der Loeff.

Referendarissen, Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 15 November 1878, no. 30, houdende beschikking op het door *F. Rincker, te Amsterdam*, ingesteld beroep *van het besluit van Ged. Staten van Noordholland, van* 19 *Junij* 1878, *no.* 29, *waarbij hem vergunning is verleend tot uitbreiding van zijn ijzer- en metaalgieterij aan de Stadhouderskade te Amsterdam, door het daarin plaatsen van eenen nieuwen stoomketel van meer stoominhoud dan den tot nu toe gebruikten ketel, onder voorwaarde dat de nieuwe stoomketel met cokes gestookt worde in plaats van met steenkolen.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 525).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons door F. Rincker, te Amsterdam, ingesteld beroep van

het besluit van Ged. Staten van Noordholland van 19 Junij 1878, no. 29, waarbij hem vergunning is verleend tot uitbreiding van zijne ijzer- en metaalgieterij aan de Stadhouderskade te Amsterdam, door het daarin plaatsen van eenen nieuwen stoomketel van meer stoominhoud dan den tot nu toe gebruikten ketel, onder voorwaarde dat de nieuwe stoomketel met cokes gestookt worde in plaats van met steenkolen;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 30 Oct. 1878, nº. 68;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 8 Nov. 1878, nº. 29, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat F. Rincker aan Burg. en Weth. van Amsterdam, vergunning heeft gevraagd voor eene wijziging van een gedeelte der gebouwen van zijne ijzer- en metaalgieterij, gevestigd aan de Stadhouderskade aldaar, ter vervanging van den bestaanden stoomketel van 4 paardenkracht door eenen nieuwen stoomketel van 6 paardenkracht;

dat daartegen door onderscheidene eigenaars en bewoners van naburige perceelen is opgekomen, op grond dat de verlangde uitbreiding der fabriek zoowel het brandgevaar als den hinder van rook, roet, stank en gedruisch zou vergrooten;

dat Ged. Staten van Noordholland, aan wie de aanvrage door Burg. en Weth. van Amsterdam ter beschiking is opgezonden, omdat zoowel voor de oprigting der hier bedoelde metaalgieterij (bij beschikking van 2 November, 1863 nº. 28) als voor het daarin plaatsen van een stoomwerktuig (bij beschikking van 13 April 1864 nº. 53), door Ged. Staten vergunning was verleend bij besluit van 19 Junij 1878, nº. 29, in dien zin op de aanvrage hebben beschikt, dat voor de verlangde uitbreiding der fabriek door het daarin plaatsen van eenen stoomketel van grooteren inhoud dan den tot nu toe gebruikten, vergunning is verleend, onder voorwaarde dat de nieuwe stoomketel met cokes gestookt worde in plaats van met steenkolen;

dat F. Rincker van deze beschikking bij Ons in beroep gekomen is. bewerende dat de voorwaarde om cokes te stoken voor hem onaannemelijk is, omdat de nieuwe ketel, dien hij zich voorstelt in zijne fabriek te bezigen, door zijne afmetingen ongeschikt is om met cokes gestookt te worden.

Overwegende:

dat de appellant van het door hem ingestelde beroep niet heeft kennis gegeven aan het gemeentebestuur van Amsterdam;

dat derhalve door hem niet is opgevolgd één der voorschriften volgens art. 15 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* nº. 95) bij het instellen van beroep in acht te nemen;

Gezien de genoemde wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* nº. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

den appellant niet-ontvankelijk te verklaren in het bij Ons ingestelde beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 15 November 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

2°. van 19 November 1878, n°. 19, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *het polderbestuur van Buurmalsen tegen besluiten van Gedep. Staten van Gelderland, van* 5 *Februarij en* 10 *April* 1878, *n°.* 51 *en* 40, *betreffende de bepoting der Hoogemaatsteeg.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 518.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door het polderbestuur van Buurmalsen tegen besluiten van Ged. Staten van Gelderland van 5 Februarij en 10 April 1878, n°. 51 en 40, betreffende de bepoting der Hoogemaatsteeg;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 30 Oct. 1878, n°. 60;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 12 November 1878, n°. 5, afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat het polderbestuur van Asch, in December 1877, eene klagt heeft ingediend bij Ged. Staten van Gelderland, houdende dat het polderbestuur van Buurmalsen, in strijd met art. 321 van het polderreglement, bezig was op nieuw te bepoten de zoogenaamde Hoogemaatsteeg, eene waterkeering, gelegen onmiddellijk langs de wetering, waardoor het water der polders Asch en Achter den haag geloosd wordt, en die door den polder Asch moet onderhouden worden;

dat Ged. Staten daarop, bij resolutie van 5 Februarij 1878, n°. 51, door tusschenkomst van den Dijkgraaf van het district, het polderbestuur van Buurmalsen hebben uitgenoodigd, om de bepoting vóór 1 Maart op te ruimen, bij gebreke waarvan de strafbepaling, op de overtreding van art. 321 al. 4 van het reglement gesteld, zou moeten worden toegepast;

dat het polderbestuur van Buurmalsen bezwaar heeft gemaakt aan die uitnoodiging te voldoen, bewerende dat de Hoogemaatsteeg niet zou zijn eene kunstmatig aangelegde waterkeering, als waarop al. 4 van art. 321 van het reglement uit den aard der zaak alléén toepasselijk kan zijn, en mitsdien Ged. Staten heeft verzocht hun besluit in te trekken;

dat Ged. Staten, bij hun besluit van 10 April 1878, n°. 40, hebben verklaard dat zij geen grond hadden gevonden om op hun vroeger besluit terug te komen;

dat het polderbestuur van Buurmalsen nu de vernietiging van beide genoemde besluiten van Ons heeft gevraagd;

Overwegende:

dat het besluit van 5 Februarij 1878 een bloot gevolg is geweest van de klagt door het polderbestuur van Asch ingediend; dat op dat oogenblik nog niet van een bestaand geschil tusschen het polderbestuur van Asch en dat van Buurmalsen was gebleken, en dat het besluit ook geene beslissing in een geschil behelst;

dat het besluit dan ook genomen is zonder dat het laatstgemeld bestuur was gehoord;

dat de bedoeling van dat besluit geen andere kan geacht worden te zijn, dan dat, zoo het polderbestuur van Buurmalsen niet vrijwillig vóór 1 Maart aan de uitnoodiging tot opruiming voldeed, een regterlijk vonnis tot toepassing der op de overtreding gestelde straf behoort te worden ingeroepen;

dat de appellant gelegenheid zal hebben, zoo daartoe een strafvervolging wordt ingesteld, zijn beweren omtrent de niet-toepasselijkheid van art. 321, al. 4, aan 's regters beslissing te onderwerpen, zoodat hij door het besluit van Gedeputeerde Staten niet is bezwaard;

dat de appellant geen belang kan hebben bij de vernietiging van het besluit van 10 April 1878, daar dit niets behelst dan een te kennen geven, dat bij het besluit van 5 Februarij werd volhard;

Gezien het Reglement op het beheer der rivierpolders in de provincie Gelderland, goedgekeurd bij Ons besluit van 3 September 1856 n°. 111, Provinciaal blad n°. 89;

Hebben goedgevonden en verstaan:

te verklaren dat er geen termen zijn om aan het verzoek tot vernietiging der genoemde besluiten van Ged. Staten van Gelderland te voldoen.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering

van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 19 November 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

3o. van 19 November 1878, no. 20, houdende beschikking op het ingesteld beroep *van E. Reenders van der Ley c. s., tegen een besluit van Ged. Staten van de provincie Groningen dd.* 14 *Junij* 1878, *no*. 4.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 537).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het bij Ons ingesteld beroep van E. Reenders van der Ley c. s. tegen een besluit van Ged. Staten van de provincie Groningen, dd. 14 Junij 1878, no. 4;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van den 30 Oct. 1878, no. 66;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 12 November 1878, no. 7, Afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat op den legger, ingevolge art. 105 van het vigerende reglement voor het waterschap Hunsingo, door het hoofdbestnur van dat waterschap opgemaakt en vastgesteld, de appellanten zijn aangewezen als verpligt tot het onderhoud van den grooten Zeedijk langs de noordzijde van de provincie Groningen, en wel voor dat gedeelte van dien dijk, hetwelk gelegen is tusschen den Westeropdijk van den Westpolder tot den Noordpolderopdijk te Westernieland;

dat de appellanten, bij exploit aan genoemd hoofdbestuur hebbende doen aanzeggen

dat zij die onderhoudspligtigheid ontkenden, aan Ged. Staten van Groningen hebben verzocht hunne goedkeuring aan den bewusten legger te onthouden, of wel dien legger buiten effect te stellen, en in ieder geval zóó te disponeeren en zóó tusschen beiden te komen, dat het onderhoud van den genoemden Zeedijk zou komen ten laste van alle ingelanden van Hunsingo;

dat Ged. Staten voornoemd bij hunne in den hoofde dezes vermelde resolutie hebben beslist, dat de legger in quaestie geene goedkeuring van hen, Ged. Staten, vordert en dat appellanten, onder inroeping van art. 116 van vooraangehaald waterschapsreglement, van Ons verzocht hebben vernietiging van dezelve resolutie, met renvooi der zaak aan Ged. Staten van Groningen, ter beslissing, subsidiair vernietiging der aangevallen resolutie, met buiten effectstelling van den legger, of te wel met zoodanige andere beschikking, als waardoor appellanten ontheven zouden worden van den onderhoudslast van den bedoelden Zeedijk;

Overwegende:

dat voormeld art. 116 van het waterschapsreglement wel is waar alle geschillen tusschen de besturen en de ingelanden, betreffende de belangen en zaken van het waterschap of rakende de uitlegging en uitvoering van het reglement, onderwerpt aan de beoordeeling en beslissing van Ged. Staten, behoudens hooger beroep op Ons, doch dat uit den aard der zake daarbij alleen kunnen bedoeld zijn alle die geschillen, die voor eene administratiefregtelijke beslissing vatbaar zijn

dat nu het voorliggend geschil tot onderwerp heeft dijkpligtigheid, eenerzijds beweerd, anderzijds ontkend, en dat de wet van 9 Oct. 1841 (*Stbl.* n°. 42) de kennisneming van zoodanig geschil bij uitsluiting opdraagt aan de regterlijke magt;

dat mitsdien gezegd art. 116 en de daar verordende administratieve procedure in casu niet zijn van toepassing;

dat wijders noch art. 105 noch eenig ander artikel van het reglement den legger aan de goedkeuring van Ged. Staten onderwerpt, en er alzoo ook geen sprake kan wezen van een beroep ter zake van weigering van dusdanige goedkeuring;

Hebben goedgevonden en verstaan:

de appellanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 19 November 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

4°. van 19 November 1878, n°. 21, houdende beschikking op het beroep, van *G. van Noord, J. Oosterhuis, R. Schuurman, K. Huls en L. Vos, stemgeregtigde ingelanden van het waterschap de „Vereenigde polders Nijeveen en Kolderveen," tegen een besluit van Gedeputeerde Staten van Drenthe van* 29 Junij ll., n°. 21.

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 505.)

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep van Gelmer van Noord, Jan Oosterhuis, Roelof Schuurman, Klaas Huls en Lambert Vos, stemgeregtigde ingelanden van het waterschap „de Vereenigde polders Nijeveen en Kolderveen" tegen een besluit van Ged. Staten van Drenthe van 29 Junij ll. n°. 21;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 30 October 1878, n°. 61;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 12 Nov 1878, n°. 6, Afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat naar luid van de processen-verbaal der stembureaux in de vergadering van stembevoegde ingelanden op 5 April 1878 tot leden van het bestuur van het waterschap de Vereenigde polders Nijeveen en Kolderveen, waarin zes plaatsen te vervullen waren, met volstrekte meerderheid van stemmen zijn verkozen L. Kreulen, J. E. Bouwknegt en G. Karsten, en voorts hoewel geene meerderheid hebbende verkregen de meeste stemmen hebben bekomen B. J. Denning, J. G. Duiven, J. J. Karsten, J. J. Jonker, W. Smit en E. Mulder;

dat op denzelfden dag eene herstemming is gehouden tusschen laatstgenoemde zes personen voor de drie overige plaatsen, en dat daarbij zijn gekozen met meerderheid van stemmen B. J. Denning en J. G. Duiven, terwijl E. R. Mulder en J. J. Karsten een gelijk getal stemmen bekwamen, en eindelijk dat bij eene den 20 April gehouden herstemming tusschen de twee laatstgenoemde personen is gekozen E. R. Mulder;

Overwegende dat daarop de tegenwoordige appellanten, na vruchteloos ingediende bezwaren bij het waterschapsbestuur, zelf zich bij bezwaarschrift van 8 Junij 1878 hebben gewend tot Ged. Staten van Drenthe, verzoekende:

primario dat, aangezien naar hun beweren, bij de opneming van de eerste der op 5 April bevorens gehouden stemmingen, ten onregte aan Jan Jonker (den zoon van Jacob Jonker), aan Jan Karsten (den zoon van Jan Karsten) en aan Willem Smi*t* niet zijn toegekend de op J. Jonker, J. Karsten en W. Smi*d* uitgebragte stemmen en alleen dientengevolge genoemde personen gerekend waren de volstrekte meerderheid

van stemmen niet op zich te hebben vereenigd, Ged. Staten alsnog hen met volstrekte meerderheid van stemmen, bij eerste stemming verkozen zouden verklaren, en alzoo tot de eenig geregtigden om nevens L. Kreulen, J. E. Bouwknegt en G. Karsten toegelaten te worden als leden van het bestuur van meergenoemd waterschap, en subsidiair, voor 't geval gezegde verklaring door het collegie niet mogt worden gegeven, dat het alsdan B. J. Denning, J. Duiven en E. Mulder verklaren zou ten onregte als leden van het bestuur van meergemeld waterschap te zijn toegelaten, naardien zij bij herstemming en niet bij tweede vrije stemming, zooals art. 23 van het reglement op de waterschappen in Drenthe in casu voorschreef, en alzoo niet op wettige wijze, waren verkozen;

Overwegende dat Ged. Staten voornoemd, op dat bezwaarschrift beschikkende bij hun besluit, in den hoofde dezes vermeld, met voorbijgang van het in de eerste plaats door de adressanten gedaan verzoek, de subsidiair verlangde verklaring hebben gegeven;

Overwegende, dat de adressanten, zich daardoor bezwaard rekenende, zich bij Ons hebben voorzien in beroep, verzoekende, dat het Ons moge behagen, om, doende wat de Ged. Staten van Drenthe bij hun besluit van 29 Junij 1878 n°. 21 hadden behooren te doen, alsnog toe te wijzen het aan Ged. Staten in de eerste plaats gedaan verzoek;

Overwegende dat adressanten hun beroep gronden op art. 34 van voornoemd reglement, inhoudende dat elk geschil tusschen besturen en grondbezitters betreffende de waterschapsbelangen of de uitlegging en uitvoering der reglementen, door Ged. Staten wordt beslist behoudens het regt van beroep op Ons;

dat dus te onderzoeken is of het geschil hier bestaande, in de termen van dat artikel valt;

dat het punt ten deze in geschil hierin bestaat, dat het stembureau de stemmen op Jan Jonker, Jan Karsten en W. Smidt uitgebragt, niet beschouwd heeft als bedoelende dezelfde personen op andere briefjes, als J. J. Karsten, J. J. Jonker en W. Smit aangewezen, ten gevolge waarvan deze gerekend zijn niet de volstrekte meerderheid op zich te hebben vereenigd, in welke uitspraak de vergadering van ingelanden heeft berust, en de adressanten daarentegen meenen, dat die stemmen wèl aan de drie laatstgenoemde personen toekwamen en deze alzoo beschouwd hadden moeten zijn als bij eerste stemming bij volstrekte meerderheid gekozen.

dat dus hier niet omtrent het belang des waterschaps, of omtrent de wijze waarop het reglement wordt uitgelegd of uitgevoerd, geschil is, maar alleen omtrent de feitelijke vraag welke personen door de op eenige stembriefjes voorkomende namen waren bedoeld;

dat echter zulk een geschil over de vermoedelijke bedoeling der gestemd hebbende ingelanden, niet valt in de termen van art. 34 voornoemd en Ged. Staten alzoo teregt zich van eene beslissing op dat punt hebben onthouden;

Gezien het algemeen reglement voor de waterschappen in de provincie Drenthe, goedgekeurd bij Ons besluit van 18 October 1862, n°. 56, opgenomen in het *Provinciaal blad* van 1862, n°. 51; en het reglement voor het waterschap de Vereenigde polders Nijeveen en Kolderveen, goedgekeurd bij Ons besluit van 28 Januarij 1863 no. 13, opgenomen in het *Provinciaal blad* van dat jaar n°. 2, zooals het is gewijzigd

bij besluit der Staten, goedgekeurd bij Ons besluit van 26 September 1876 no. 2 (*Provinciaal blad* nº. 56);

Hebben goedgevonden en verstaan:

met handhaving van het besluit van Ged. Staten van Drenthe van 29 Junij ll. no. 21 het daartegen ingesteld beroep te verklaren ongegrond,

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, (Afdeeling voor de geschillen van bestuur).

Arolsen, den 19 November 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

5º. van 19 November 1878, nº. 24, houdende beschikking op het beroep, ingesteld door *D. H. Schaars, te Borculo, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van* 24 *Junij* 1878, nº. 5, *waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting van een stoomwerktuig in zijne chicoreifabriek.*

(Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, blz. 523).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het beroep, ingesteld door D. H. Schaars te Borculo, tegen een besluit van Burg. en Weth. dier gemeente van 24 Junij 1878, nº. 5, waarbij hem vergunning is geweigerd voor de oprigting van een stoomwerktuig in zijn chicoreifabriek;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 November 1878 no. 65;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 13 November 1878, nº. 61, afd. Handel en Nijverheid;

Overwegende:

dat de appellant den 3 Junij 1878 aan het gemeentebestuur van Borculo vergunning heeft gevraagd om in zijne sedert 18 jaren bestaande fabriek voor het bereiden van chicorei en meel een klein stoomwerktuig op te rigten van 5 paardenkracht, ten einde de drijvende kracht van dieren door de drijvende kracht van stoom te vervangen

dat verschillende naburen tegen de inwilliging van dat verzoek bezwaren hebben ingebragt, hoofdzakelijk nederkomende op vrees voor rook en roet en brandgevaar, en dat het gemeentebestuur heeft geweigerd de gevraagde vergunning te verleenen;

Overwegende:

dat, ingevolge art. 11 der wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95), de oprigting eener nijverheids-onderneming alleen dan mag worden belet wanneer er gegronde vrees bestaat voor gevaar, schade aan eigendommen, bedrijven of de gezondheid of hinder van ernstigen aard;

dat uit een locaal onderzoek is gebleken, dat van de gevraagde kleine drijfmachine geen hinder van ernstigen aard te wachten is en dat aan brandgevaar voldoende kan worden te gemoet gekomen door het stellen van voorwaarden;

dat van schade aan eigendommen, bedrijven of de gezondheid in dit geval geen sprake kan zijn;

Gezien de wet van 2 Junij 1875 (*Stbl.* n°. 95);

Hebben goedgevonden en verstaan:

1°. met vernietiging van het bovenvermeld besluit van het gemeentebestuur van Borculo van 24 Junij 1878, aan D. H. Schaars en zijne regtverkrijgenden vergunning te verleenen om in zijne chicoreifabriek te Borculo. op het perceel kadastraal bekend sectie A, n°. 1359, een stoomwerktuig te plaatsen van 5 paardenkracht, volgens de bij dit besluit behoorende teekening en beschrijving;

doch onder de nadere voorwaarde

dat de schoorsteen niet van ijzer mag wezen, maar moet vervaardigd zijn van metselwerk, rustende op een afzonderlijk steenen fondament, reikende tot ten minste 6 M. boven den nok van het gebouw der cichoreifabriek en in elk geval niet minder dan tot 14 M. boven den beganen grond van het locaal, waarin zich de ketel bevindt, terwijl zich boven op den schoorsteen een ijzeren traliekorf moet bevinden, waarvan de openingen tusschen de tralies niet grooter zijn dan 3 centimeters

2°. te bepalen, dat de inrigting gereed en in werking moet zijn binnen 6 maanden na dagteekening van dit besluit.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering

van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 19 Nov. 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

De stoommachine heeft eene horizontale stelling en is van 5 paardenkracht. De stoomketel van verticale stelling, eveneens van 5 paardenkracht, is voorzien met ijzeren schoorsteen, hoog boven den vloer 12 meter. De beweging wordt overgebragt door middel van lederen riemen naar den bestaanden chicoreisteen en de branderij, alsmede naar een paar korensteenen, een en ander bestemd tot 't fabriceeren van chicorei en malen tot meel.

Ligging wordt aangeduid op de hierbij gaande teekening, schaal 1 à 500, gelegen te Borculo in 't gebouw sectie B, n°. 59.

Borculo, 1 Junij 1878.

D. H. SCHAARS.

Behoort bij Koninklijk besluit van 19 November 1878, n°. 24.

Mij bekend,
De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN, *w. d.*

Aan de orde is:

II. het beroep van *Mr. J. van der Leeuw, te Amersfoort, tegen een besluit van Ged. Staten van Utrecht, tot vaststelling van den ligger der toegangswegen tot de spoorweg-stations in die provincie.*

De *Staatsraad* Verniers van der Loeff brengt het volgende verslag uit:

Op den ligger der toegangswegen tot spoorwegstations, door de zorg der Ged. Staten van Utrecht, ter voldoening aan art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* no. 67) en aan het K. B. van 23 Maart 1876 (*Stbl.* nº. 55), ontworpen, is onder nº. 25*b* en 26*a* als toegangsweg naar het station van den Nederl. Centraal-spoorweg Soest Soestdijk-Baarn opgenomen de straatweg van Soest naar Soesterberg, en zijn als onderhoudspligtigen daarvan aangewezen "de concessionarissen van den straatweg", terwijl in de betrekkelijke kolom als titel, waarbij het onderhoud gevestigd is, vermeld wordt het Kon. besluit van 20 Maart 1852 nº. 60, en in de laatste kolom aangeteekend staat, dat de concessie tot tolheffing is ingetrokken bij Kon. besluit van 15 Dec. 1876, nº. 24.

Door Mr. J. van der Leeuw, procureur te Amersfoort, handelende als administrateur voor de erven van wijlen den heer Mr. H. A. Laan, concessionaris van vermelden weg krachtens het aangehaalde Kon. besluit, is tegen de opneming van gezegden weg op bedoelden ligger, overeenkomstig art. 4 van bovenvermeld Kon. besluit, bij Burg. en Weth. van Soest bezwaar ingebragt bij adres dd. 20 Mei 1878.

Dat bezwaar werd daarbij volgenderwijs uiteengezet:

"De weg in quaestie is aangelegd lang vóór het aanleggen van den Centraal-spoorweg en vóór dat het station Soest-Soestdijk-Baarn werd opgerigt en wel ter verbinding van twee gedeelten der gemeente Soest, namelijk van den grooten Rijksweg 1e klasse, loopende van Soest naar Amersfoort, naar den grooten Rijksweg 1e klasse, loopende van Utrecht naar Amersfoort, en loopt niet langs bovenbedoeld station. Men heeft echter van dien weg af naar het station, den verbindingsweg, vermeld op dien ligger onder nº. 25, litt. *a* gemaakt; en het is naar beschouwing van den reclamant deze verbindingsweg alleen, die in de termen van art. 70 der wet op de spoorwegen van 9 April 1875 (*Stbl.* nº. 67) kan vallen.

Het is waar, de 3e alinea van art. 70 spreekt van wegen vóór den aanleg van den spoorweg aangelegd, die tot toegang naar het station dienen, doch daarmede kan blijkbaar de onderhavige weg niet bedoeld zijn. Ware het station vlak aan den straatweg geplaatst, dan zóude daarvoor eenige grond bestaan kunnen, want dan verleende die weg toegang tot het station.

Nu echter is dit het geval niet, want de toegang wordt verkregen door eenen zijtak, lang, volgens dien ligger, van den weg tot het stationsplein 107 meter (Zie legger nº. 25, litt. *c*).

Over dien zijtak komt men dus op dien verbindingsweg en van dezen op de groote Rijkswegen welke hij verbindt."

De reclamant wordt in deze zijne meening bevestigd o. a. "door de omstandigheid dat de reeds vastgestelde liggers in de provincie Gelderland, geheel volgens adressants stelsel zijn opgemaakt; zoo moet, naar hij meent, op dien ligger als toegangsweg voor het station Harderwijk van den Centraal spoorweg, ook alleen voorkomen de weg van het station tot aan den Zuiderzeeschen straatweg; maar die straatweg die van den stationsweg naar de gemeente Harderwijk voert, daarop niet zijn gebragt.

Aangenomen echter (hoewel de reclamant dit niet toegeeft, blijkens het voorgaande)

dat niet alleen de zijtak op den ligger moet gebragt worden, maar ook daarop moeten gebragt worden de wegen waarmede die zijtak in verbinding brengt, dan nog kan de geheele onderhavige weg niet op dien ligger gebragt worden.

Men moge het voorschrift van art. 70 voormeld zoo ruim mogelijk nemen, dan nog kan men onder de toegangswegen tot een station niet elken weg begrijpen, waarmede men, van welk punt dan ook, dat station kan bereiken.

Men kan er dan nog slechts dien weg onder verstaan die uit de kom der gemeente de kortst mogelijke verbinding daarstelt met het station. Hoogstens zoude men dus (zoo het stelsel juist was, wat reclamant als gezegd niet toegeeft) de wegen vermeld onder n°. 25, litt. *a, b* en *c*, en dus den straatweg van Soest naar Soesterberg van den grooten Rijksweg van Soest naar Amersfoort tot aan voormelden zijtak ter lengte van 2970 meter, er onder kunnen begrijpen, maar nimmer het gedeelte van dien weg vermeld op den ligger onder n°. 26 litt. *a*, ter lengte van 2974 meter, want dat gedeelte voert niet naar de *kom* der gemeente, maar naar eene op de uiterste grens der gemeente aan den grooten Rijksweg van Utrecht naar Amersfoort gelegene afdeeling der gemeente Soest".

Op die gronden verzocht mitsdien de reclamant qq. dat de quaestieuse weg *niet*, althans niet in zijn geheel, op den ligger van toegangswegen bij zijn vaststelling door Ged. Staten zou worden opgenomen.

Ged. Staten beschikten op dat adres bij besluit van 1 Aug. ll., n°. 18.

Zij betwistten de feitelijke opgaven van den reclamant in geenerlei opzigt, doch,

Overwegende, dat, volgens hetgeen door den Min. van Binnenl. Zaken in de 2e Kamer der Staten-Generaal, bij de behandeling van art. 70 van het ontwerp der bovengemelde wet, is aangevoerd, elke weg, al bestond die ook reeds vóór den aanleg der spoorwegen, als toegangsweg aangemerkt moet worden wanneer die van de kom der gemeente tot het station toegang geeft;

Overwegende alzoo, dat, volgens de bedoeling des wetgevers, iedere weg, die uit de kom eener langs den spoorweg gelegen gemeente, zonder eene andere gemeentekom aan te doen, naar een station, hetzij onmiddellijk, hetzij door middel van eenen bepaalden daartoe strekkenden verbindingsweg, geleidt, onder het begrip van toegangsweg valt, in art. 70 der aangehaalde wet nedergelegd, terwijl omtrent het onderhoud daarvan bepalingen in het 1e en het 3e lid van dat art. voorkomen, verschillende naar gelang de weg bepaaldelijk tot toegangsweg door het Rijk of een spoorwegonderneming is aangelegd, dan wel reeds voor den aanleg van een spoorweg bestond;

Overwegende wijders, dat binnen ééne gemeente zich meerdere gemeentekommen kunnen bevinden, hetgeen in het onderhavige geval zich werkelijk voordoet, daar de afdeeling Soesterberg der gemeente Soest eene buurtschap vormt, waarin verscheidene woningen zeer kort nabij elkander gelegen zijn;

Verklaarden zij de aangevoerde bezwaren ongegrond, wezen het verzoek van de hand en stelden den ligger overeenkomstig het ontwerp, wat den hier bedoelden weg betreft, onveranderd vast.

Van die beslissing is de reclamant qq. in beroep gekomen bij den Koning, met het verzoek, dat de quaestieuse weg *niet*, althans niet *in zijn geheel*, op den bedoelden ligger zal worden gebragt en dat Ged. Staten zullen worden gelast, om den ligger overeenkomstig dusdanige te geven beslissing te wijzigen.

In zijn daartoe strekkend adres, dd. 3 Sept. ll., wordt het stelsel van Ged. Staten in dezer voege bestreden:

„Ten betooge dat de in deze bedoelde weg moet worden beschouwd als toegangsweg tot het station Soest enz. van den Nederlandschen Centraal spoorweg, beroepen zich Ged. Staten op hetgeen door den Min. van Binnenl. Zaken bij de behandeling van art. 70 der wet van 9 April 1875 (*Stbl.* n°. 67) in de 2e Kamer der Staten-Generaal is aangevoerd, nl. dat elke weg, al bestond die ook reeds voor den aanleg der spoorwegen, als toegangsweg aangemerkt moet worden, wanneer die van de kom der gemeente tot het station toegang geeft, en leiden daaruit af, dat alzoo volgens de bedoeling des wetgevers iedere weg, die uit de kom eener langs den spoorweg gelegen gemeente, zonder eene andere kom aan te doen naar een station, hetzij onmiddellijk, hetzij door middel van eenen bepaald daartoe strekkenden verbindingsweg, geleidt, onder het begrip van toegangsweg valt.

Met allen eerbied voor het gevoelen van den toenmaligen Min. van Binnenl. Zaken, vermeent echter adressant dat de oplossing der vraag, die het hier geldt, niet moet gezocht worden in de woorden van den Minister, maar in de woorden van het artikel zelf en dat men, waar de woorden duidelijk zijn, daarvan niet mag afwijken, terwijl bovendien zijns erachtens die woorden (in hun verband zeer juist) volstrekt niet doelen op het onderhavige geval.

Het art. toch spreekt duidelijk in de 1e alinea van wegen, die bij het in werking treden der wet waren aangelegd om te strekken tot toegang naar een station. Allereerst moet dus onderzocht worden of de weg, dien men op den ligger wil brengen, is aangelegd met het doel om te strekken tot toegangsweg. Dit is niet het geval met den weg van Soest naar Soesterberg, die weg bestond reeds lang vóór de Centraal spoorweg tot stand kwam.

De tot toegang naar het station aangelegde weg kan dan ook geene andere zijn dan de 107 meter lange verbindingsweg, voorkomende op het ontwerp-ligger onder n°. 25, litt. *a*.

Ged. Staten schijnen echter uit de 3e alinea van het art. af te leiden, dat daarmede in het bepaalde van de 1e alinea eene wijziging is gebragt, zoo althans meent adressant hunne verwijzing naar de beide alinea's te moeten opvatten.

Doch wel verre dat de 3e alinea de eerste zoude wijzigen, regelt zij een geheel ander geval.

De 1e alinea betreft den regel en voorziet in het meest voorkomende geval, dat er na het tot stand komen van eenen spoorweg een toegangsweg naar een station is gemaakt; daarop doelt ook de tweede alinea, maar nu kan zich het geval voordoen, dat een station geplaatst werd aan eenen bestaanden weg, hetzij aan het Rijk, hetzij aan eene gemeente, hetzij aan anderen toebehoorende. In zoodanig geval behoefde geen toegangsweg meer gemaakt te worden en kon dus de 1e alinea niet worden toegepast. Voor zoodanig geval nu is de derde alinea geschreven, die blijkbaar geen ander doel heeft, dan om te bepalen dat zoodanige weg *niet aan de gemeente wordt overgedragen*. Zij kan nimmer bedoelen wat er niet in te lezen is, als zouden alle verschillende wegen die, op zich zelf genomen niet in verbinding staan met een station, maar alleen in onderling verband genomen, gelegenheid geven om uit de kom der gemeente naar

een station te komen, te zamen een toegangsweg zouden vormen, en als zoodanig op den ligger moeten worden gebragt.

Volgens deze opvatting is dan ook het hiervoren vermelde door den Minister aangevoerde volkomen juist; het zegt dat ook vóór den aanleg van een spoorweg bestaande wegen, toegangswegen *kunnen* zijn, maar het zegt volstrekt niet dat de onderhavige weg toegangsweg *is*. Dit moet van elders blijken en naar adressant vermeent is, èn door het voorafgaande, èn door het reeds in zijn hierbijgaand bezwaarschrift vermelde, genoegzaam aangetoond, dat de onderhavige weg geen toegangsweg is, evenmin als — zooals Ged. Staten van Gelderland teregt begrepen — de Zuiderzeesche straatweg toegangsweg is van de gemeente Harderwijk naar het station Harderwijk.

Bij zijn bezwaarschrift heeft adressant geheel subsidiair beweerd, dat, hoe men over het voorgaande ook moge denken, in allen gevalle de *geheele* weg niet op den ligger kon gebragt worden, maar dan slechts dat gedeelte waarover men gaan moet om van de kom der gemeente naar het station te komen en zeer zeker niet dat gedeelte, waarvan men gebruik moet maken om van de gemeente-afdeeling of buurtschap Soesterberg (op eenen uithoek der gemeente gelegen) naar het station te komen.

De gronden, waarmede de Ged. Staten die bewering wederleggen, hebben adressant verbaasd.

Hij heeft altijd gemeend, en meent nog, dat men onder de kom van eene gemeente het middenpunt van het verkeer begreep, dat gedeelte waar het meerendeel der gebouwen min of meer naast of bij elkander staan, maar nimmer dat men eene buurtschap op ongeveer een uur afstands van hetgeen men in het dagelijks gesprek de bebouwde kom der gemeente noemt gelegen, en daarvan afgescheiden door uitgestrekte bosschen en heidevelden, ook kom der gemeente zou kunnen noemen, al staan er dan ook in die buurtschap verscheidene woningen dicht bij elkander.

Krachtens 's Konings magtiging van 9 Oct. ll., n°. 9, is de overweging van dit geschil bij deze afdeeling aanhangig gemaakt.

Nadere adstructie is zoo door Ged. Staten van Utrecht, als door den appellant, overbodig gerekend.

Op verzoek echter van de zijde der afdeeling is alsnog door Ged. Staten van Utrecht, bij missive van 15 Nov. ll., n°. 8, ingezonden een extract uit een ambtsberigt van den Hoofdingenieur van den Waterstaat, dd. 22 Junij ll., n°. 1387, waarin deze schrijft: „Met het door den heer van der Leeuw aangevoerde kan ik mij geheel vereenigen. Mijns inziens is het de redelijkste toepassing van art. 70 der wet, en zouden de wegen no. 25*a* en *b* en no. 26*a*, in geen geval deze laatste, op den ligger moeten voorkomen.

III. Het beroep van *A. Roza, te Giessen, tegen een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant, betreffende den ligger der wegen en voetpaden in die gemeente.*

De *Staatsraad* Verniers van der Loeff brengt het volgend verslag uit:

Ter voldoening aan het reglement op de openbare wegen en voetpaden in Noordbrabant, vastgesteld door de Staten dier provincie in hunne vergadering van 8 Julij

1874 en goedgekeurd bij 's Konings besluit van 25 Julij d. a. v. n°. 23, is op 23 April ll. door den gemeenteraad van Giessen een legger der in die gemeente voorkomende wegen en voetpaden, voor zooverre zij bij letter *b* van art. 2 van vermeld Provinciaal Reglement bedoeld worden, opgemaakt.

Op dien legger is sub n°. 19 gebragt de Kersboomgaardsche en Engsche weg, strekkende van de Almsteeg bij het perceel sectie A n°. 278 tot de vereeniging der wegen, de Heulsteeg en het Giessendijkje, ter lengte van 1211 meter en ter breedte van 2.50 à 3.70 meter.

Tegen die handeling is bij adres van 29 Mei 1878 bij Ged. Staten van Noordbrabant bezwaar ingebragt door den tegenwoordigen appellant, Antonie Roza, landbouwer, wonende te Giessen.

Dat bezwaar kwam hierop neder, dat hij adressant, eigenaar van den grond, waarover de bedoelde weg loopt, alleen bij gedoogen aan eenige in de nabijheid wonende ingezetenen vergund heeft het gebruik van dien weg, zijnde naar 's adressants voorstelling „een gedeelte van zijn land, waarvan hij voor de bebouwing van zijn grond en om van zijn huis en erf den openbaren weg te kunnen bereiken, gebruik moet maken," en dat mitsdien hier geenszins sprake zou mogen zijn van een weg of voetpad „tot gemeenen dienst van allen bestemd" de hoedanige nogtans alleen valt onder het bereik van het provinciaal reglement in quaestie.

Bij besluit van Ged. Staten van Noordbrabant dd. 14 Augustus ll., n°. 126, is het aangevoerde bezwaar ongegrond verklaard. Ged. Staten namelijk. na den reclamant en den gemeenteraad bij monde hunner respectieve gemagtigden te hebben gehoord, en na het zich mede bij de stukken bevindend berigt van den hoofdingenieur van den provincialen Waterstaat in Noordbrabant dd. 21 Julij ll. te hebben ingewonnen, overwogen: dat reeds in 1870 die weg sedert onheugelijke jaren als publieken weg beschouwd werd en als zoodanig op het kadastrale plan der gemeente voorkomt, en door iedereen vrij en ongehinderd gebruikt en bereden wordt;

dat de weg, waarover het geschil loopt, eene verbinding vormt van het gehucht Uitwijk met het dorp Giessen; dat langs den weg eenige woningen gelegen zijn, waaronder sommige, die vermoedelijk reeds sedert de vorige eeuw bestaan; dat bij aan deze vergadering overgelegde en in vroegere jaren opgemaakte notarieële akten van verkoop van perceelen, ter wederzijde van den weg gelegen en daaraan niet belendende, regt van uit- en overweg, van en naar den Engweg verleend wordt, waaruit met grond mag worden afgeleid, dat ook destijds de Engweg beschouwd werd als openbaren weg, waarvan het vrije gebruik niet bij acte behoefde verzekerd te worden;

dat de Kersboomgaardsche en Engsche weg alzoo teregt door den gemeenteraad van Giessen beschouwd is als bestemd te zijn tot gemeenen dienst van allen en als zoodanig op den legger der openbare wegen en voetpaden van die gemeente gebragt is;

dat door dien weg op den legger te brengen, aan den adressant het door hem beweerd regt van eigendom van den grond, waarover de weg loopt, niet wordt ontnomen, maar de weg ten gemeenen dienst van allen, even als vroeger, bestemd blijft;

Gedeputeerde Staten beslisten mitsdien, dat er geen termen bestonden den weg in

quaestie, voorkomende onder n°. 19 van den legger der openbare wegen en voetpaden van de gemeente Giessen, van dien legger te doen vervallen.

Tegen dat besluit is de reclamant bij adres van 20 Sept. ll. in beroep gekomen bij den Koning. Na in herinnering te hebben gebragt, hoe de bewuste strook grond reeds tot veelvuldige strafregtelijke procedures, zoo bij het kantongeregt te Heusden als bij de Arr. regtbank te 's Hertogenbosch, aanleiding gegeven heeft, tot bewijs waarvan een viertal vonnissen bij de stukken zijn overgelegd, beweert appellant in hoofdzaak: 1°. dat gemeenteraad en Ged. Staten zich in casu begeven hebben op een terrein, dat het hunne niet is, naardien volgens art. 148 der Grondwet en art. 2 der wet op de regterlijke organisatie alleen de regterlijke magt aangewezen zou zijn om te beslissen over gevallen als het onderwerpelijke; en 2°. dat een weg of voetpad niet wordt openbaar enkel door het feitelijke gebruik dat sommige bewoners van naburige huizen er van maken, zelfs niet waar dat gebruik schijnen mogt eenigermate gelegitimeerd te worden door vroegere of latere notarieele koopacten (hoedanige er een zestal bij de stukken zijn gevoegd), in welke acten immers hij appellant niet is geweest partij, te dien effecte, dat hij ze mag beschouwen als res inter alios.

De appellant verzoekt alzoo den Koning: 1°. om te vernietigen het boven medegedeelde besluit van Ged. Staten van Noordbrabant; en 2°. om te gelasten, dat de weg, waarvan de rede is, van den legger van de openbare wegen en voetpaden in de gemeente Giessen, zal worden afgevoerd.

Ged. Staten van Noordbrabant over dit geschil, welks overweging krachtens 's Konings magtiging van 23 Oct. ll., n°. 29, bij deze afdeeling aanhangig is gemaakt, nader gehoord, hebben er op gewezen, dat door hen geenszins uitspraak is gedaan over eigendom of daaruit voortspruitende regten, doch uitsluitend de vraag beantwoord. of de bestaande weg al dan niet ten gemeenen dienste van allen bestemd is; eene vraag bij welker toestemmende beantwoording zij meenen te moeten blijven volharden.

Jhr. Mr. A. T. O. van Sasse van IJsselt, advocaat te 's Bosch, treedt als gemagtigde voor A. Roza en Mr. P. C. 't Hooft, advocaat te 's Bosch, als gemagtigde voor den gemeenteraad van Giessen op.

Door eerstgemelden wordt het beroep toegelicht, dat door laatstgemelden wordt bestreden.

Na re- en dupliek vraagt de *Staatsraad* Verniers van der Loeff: Volgens hetgeen namens den appellant is aangevoerd is hij eigenaar van den weg geworden, gedeeltelijk door hetgeen hij in October 1850 bij gelegenheid der boedelscheiding heeft verkregen, en gedeeltelijk door aankoop van zijn zwager. Heb ik dat goed verstaan?

De heer van Sasse van IJsselt. Ja.

De *Staatsraad* Verniers van der Loeff. Dan moet ik doen opmerken dat in de acte van boedelscheiding, die bij de stukken is gevoegd, daaromtrent niets voorkomt, zoodat ik meen te moeten vragen, of de appellant ook andere acten kan overleggen, waaruit dan van dien eigendom blijkt?

De heer VAN SASSE VAN IJSSELT. Ik heb die acte van boedelscheiding nooit ingezien, maar de appellant heeft mij te kennen gegeven, dat daaruit zijn eigendom ten deele bleek.

De *Staatsraad* VERNIERS VAN DER LOEFF. Blijkt het dan uit koopacten, dat de appellant eigenaar van den weg is?

De heer VAN SASSE VAN IJSSELT. Ik heb die acten niet gezien. Daar ik eerst laat met de behandeling van deze zaak werd belast, werd mij de tijd niet gegund om al die stukken behoorlijk na te gaan, maar de appellant gaf mij te kennen dat zijn eigendom uit de acten bleek.

De *Staatsraad* VERNIERS VAN DER LOEFF. Het schijnt dat ik mij niet duidelijk heb uitgedrukt. Mijne vraag is deze: welke is de titel van eigendomsoverdragt, waarop appellant zich kan beroepen? Hij beweert eigenaar van den weg te zijn. Ik vraag: hoe is die eigendom verkregen?
Welke acte, welk stuk kan hij overleggen om dien eigendom te bewijzen?

De heer VAN SASSE VAN IJSSELT. Wij leggen geene bewijzen over. Zijn eigendomsregt is gegrond op oude stukken, die de appellant verklaart in zijn bezit te hebben.

De *Staatsraad* VERNIERS VAN DER LOEFF. Ik dank u voor de gegeven inlichting.

De *Staatsraad* DE VRIES. Kan namens den appellant ook worden opgegeven van welk jaar de koop zou dagteekenen?

De heer VAN SASSE VAN IJSSELT. Het is mij onbekend.

De heer 'T HOOFT. Naar ik vernomen heb, dagteekent de tegenwoordige toestand van de laatste 20 jaren.

De heer VAN SASSE VAN IJSSELT. De appellant heeft mij wel koopacten laten zien, maar daar hij zich onduidelijk uitdrukt, is het mij niet gebleken, wat in die koopacten eigenlijk is vermeld.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

Twee-en-veertigste Vergadering.

Vergadering van Woensdag, 11 *December* 1878.

(Geopend ten 11 ure.)

Voorzitter, Jhr. Mr. G. C. J. van Reenen.

Tegenwoordig de *leden*:

Mr. C. H. B. Boot,
Mr. C. J. van Vladeracken,
Mr. G. de Vries Azn.,
Mr. H. C. Verniers van der Loeff.

Referendarissen: Mr. L. P. Op den Hooff en Mr. G. J. Roijaards.

I. Door den Voorzitter wordt voorlezing gedaan van de volgende Koninklijke besluiten:

1o. van 19 November 1878, no. 56, houdende beschikking op het beroep van *N. Dekkers en P. Denissen, te Berkel, van een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant, dd.* 24 *Mei* 1878, no. 218, *tot sluiting en vaststelling der gemeenterekening over* 1876. (Zie het verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, blz. 554.)

Het besluit is van den volgenden inhoud:

Wij WILLEM III, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, Groot-Hertog van Luxemburg, enz., enz., enz.

Beschikkende op het beroep van N. Dekkers en P. Denissen te Berkel, van een besluit van Ged. Staten van Noordbrabant, dd. 24 Mei 1878, no. 218, tot sluiting en vaststelling der gemeenterekening over 1876;

Den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 6 November 1878, no. 69;

Op de voordragt van Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken van 14 November 1878, La. F, afd. Binnenl. bestuur;

Overwegende:

dat bij de behandeling der gemeenterekening van Berkel over 1876 èn door eenige leden van den Raad, èn door eenige ingezetenen, bedenkingen zijn geopperd, die

ten gevolge hebben gehad, dat de Raad die rekening op 1 December 1877 voorloopig heeft vastgesteld, met verwerping van eenen post van *f* 27.85 voor brandstoffen ten dienste der school, op de aan den Raad aangeboden rekening uitgetrokken;

dat Ged. Staten door eene commissie uit hun midden in eene voltallige vergadering van den Raad de bezwaren, tegen de rekening ingebragt wegens de levering van brandstoffen ten behoeve der school, hebben laten onderzoeken;

dat, nadat die commissie deswege rapport had uitgebragt, Ged. Staten, van oordeel dat geene voldoende termen aanwezig waren om den bewusten post van *f* 27.85 uit de rekening te verwerpen, bij hun besluit van 24 Mei 1878 de rekening vaststelden, met wederopneming van genoemden post;

dat tegen die vaststelling door twee leden van den gemeenteraad bij Ons in beroep is gekomen bij adres van 22 Junij 1878;

Overwegende:

dat volgens art. 227 der Gemeentewet Onze voorziening tegen eene beslissing van Ged. Staten omtrent de gemeenterekening kan worden ingeroepen door den Raad, door Burg. en Weth. en door den Ontvanger;

dat het dus aan enkele leden van den Raad niet vrijstaat om van de beslissing van Ged. Staten in hooger beroep te komen;

Gezien de wet van 29 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 85);

Hebben goedgevonden en verstaan:

adressanten niet-ontvankelijk te verklaren in hun ingesteld beroep;

Onze Minister van Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Arolsen, den 19 November 1878.

WILLEM.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
KAPPEYNE

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

2°. van 28 November 1878, n°. 17, houdende beschikking op het in dato 23 Augustus 1878 ingesteld beroep van *D. van der Hoorn, te Ter Aar, tegen het besluit van Ged. Staten van Zuid-Holland, dd.* 26 *Maart*/1 *April* 1878, *G. S.*, n°. 42, *waarbij deze zich onbevoegd hebben verklaard om regt te spreken op het door den appellant bij hen gedane beroep tegen eene afwijzende beschikking, op* 8 *Januarij* 1878 *door het bestuur van den Kortenaarschen polder gegeven op een adres, houdende bezwaren tegen zijnen aanslag in de lasten van dien polder over het dienstjaar* 1877.

(Zie het Verslag van de behandeling dezer zaak in Jaargang 1878, bl. 562).

Het besluit luidt aldus:

WIJ WILLEM III, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Beschikkende op het in dato 23 Augustus 1878 bij Ons ingesteld beroep van D. van der Hoorn, te Ter Aar, tegen het besluit van Ged. Staten van Zuid-Holland, dd. 26 Maart/1 April 1878, G. S. n°. 42, waarbij deze zich onbevoegd hebben verklaard om regt te spreken op het door den appellant bij hen gedane beroep tegen eene afwijzende beschikking op 8 Januarij 1878 door het bestuur van den Kortenaarschen polder gegeven op een adres, houdende bezwaren tegen zijnen aanslag in de lasten van dien polder over het dienstjaar 1877;

Den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur, gehoord, advies van 12 November 1878, n°. 70;

Op de voordragt van Onzen Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 23 November 1878, n°. 24, afd. Waterstaat A;

Overwegende:

dat de appellant zijn beroep grondt op beweerde schending, immers verkeerde toepassing, der artt. 13 en 14 van de wet van 9 October 1841 (*Stbl.* n°. 42);

Overwegende:

dat bij het aangehaalde art. 14 aan Ged. Staten is opgedragen het nemen van zoodanige *eindbeschikking*, als zij vermeenen te behooren;

dat de wet niet alleen geen hooger beroep tegen deze *eindbeschikkingen* openstelt, maar dat bovendien dat woord zelf en ook de wijze waarop het in de wet is gebragt, aantoonen, dat het de bepaalde bedoeling des wetgevers was alle beroep tegen die *in het hoogste ressort* gegeven beschikkingen expresselijk uit te sluiten;

Hebben goedgevonden en verstaan:

den adressant te verklaren niet-ontvankelijk in zijn bij Ons ingesteld beroep.

Onze Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid is belast met de uitvoering van dit besluit, waarvan afschrift zal worden gezonden aan den Raad van State, Afdeeling voor de geschillen van bestuur.

Het Loo, den 28 November 1878.

WILLEM.

De Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid,
TAK VAN POORTVLIET.

Accordeert met deszelfs origineel,
De Directeur van het Kabinet des Konings,
ALEWIJN.

Aan de orde is:

II. het beroep van *de weduwe C. W. van Riet, te Linschoten, van een besluit van Ged. Staten van Utrecht, dd.* 18 *Julij* 1878, n°. 29, *waarbij is afgewezen haar reclame tegen den ligger der onderhoudspligtigen van de achterkade.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgende verslag uit:

Door het bestuur van het waterschap Wulverhorst en de beide Vlooswijken is op den legger van onderhoudspligtigen van de achterkade in dat waterschap als belast met het onderhoud van een gedeelte, lang 392 meters, gebragt C. H. Smorenburg, weduwe C. W. van Riet, te Linschoten, als eigenaresse van het perceel sectie C, n°. 81, van die gemeente. Hiertegen is de aangeslagene in Mei 1877 opgekomen bij het bestuur van genoemd waterschap.

In het adres wordt aangevoerd, dat de reden der plaatsing op den ligger hierin schijnt te moeten worden gezocht, dat het bestuur veronderstelt dat de achterkade over haar perceel sectie C, n°. 81, heen loopt; dat die veronderstelling echter is onjuist, daar op genoemd perceel geene kade ligt, noch zoolang menschen heugt gelegen heeft; dat het perceel is een schraal stuk weiland, bestaande uit twee naast elkander liggende kampen, beide min of meer tonrond; dat het nu wel gebeurd is, dat het water voor den rug van een dezer kampen bleef staan en deze dus als natuurlijke waterkeering gediend heeft, maar dat dit geheel iets anders is dan het bestaan eener kade of kunstmatige waterkeering; dat eenige leden van het bestuur van het waterschap en andere personen zich niet hebben ontzien in het genoemde perceel te graven en er ophoogingen te maken, maar dat zij dit nooit heeft toegestaan en zich hare schade-actie tegen degenen die het gedaan hebben uitdrukkelijk voorbehoudt; dat indien er op het genoemde perceel eene kade was, die zeker vlak langs Diemerbroek aan den rand van het weiland zou loopen, maar niet op het midden van de eene kamp zou liggen en de helft van het weiland innemen.

De adressante beroept zich op twee acten van scheiding, van 18 Maart en 3 Sept. 1875, waarbij de hofstede en landerijen, waartoe het bedoelde perceel behoort, eerst aan haar en hare kinderen te zamen en later aan haar alleen, zijn toebedeeld. Zij zegt dat in deze acten van geene kade hoegenaamd melding wordt gemaakt, terwijl dit wel is geschied in het proces-verbaal van de veiling en toewijzing, waarbij haar vader in 1844 de hofstede en landerijen in eigendom heeft verkregen, in welk proces-verbaal nl. die hofstede en landerijen gezegd worden te zijn: „strekkende voor uit de Kromwijker wetering tot achter over de kade tegen de limietscheiding van Diemerbroek en gedeeltelijk ook langs dezelve scheiding.”

Volgens adressante wordt hier onder de *kade* verstaan het gedeelte der Haarkade, gelegen achter een ander aan haar toebehoorend stuk weiland, voor welk gedeelte zij als onderhoudspligtige is gebragt op den door het bestuur van hetzelfde waterschap Wulverhorst en de beide Vlooswijken opgemaakten legger der onderhoudspligtigen van die Haarkade. Zij meent dat de vermelding eener kade op dit stuk land, terwijl het meergenoemde perceel sectie E, n°. 81, heet te strekken langs de scheiding van

Diemerbroek, zonder dat van eene kade wordt melding gemaakt, bewijst dat op laatstgenoemd perceel geene kade lag.

Zij verzoekt dus dat haar naam als onderhoudspligtige van de achterkade worde geroijeerd, er bijvoegende, dat zij hierdoor volstrekt niet wil geacht worden afstand te doen van haar regt om door den burgerlijken regter te doen uitmaken dat het bedoelde perceel met geen onderhoudspligt hoegenaamd is belast.

Nadat op dit adres door het waterschaps-bestuur eene afwijzende beschikking was genomen, is de adressante bij adres van 10 Aug. 1877 in beroep gekomen bij Ged. Staten van Utrecht. In dit adres is opgenomen de inhoud van haar vroeger adres aan het waterschaps-bestuur, voorts wordt gezegd dat alleen door eene locale inspectie de juistheid harer beschouwingen zou kunnen blijken;

dat het ook op zich zelf al zeer onaannemelijk is dat eene kade van 5 M. breedte zou liggen op een kamp van 8 M. breedte, te meer omdat de kaden, die erkend worden te bestaan, maar dood loopen, nergens die breedte hebben.

Het adres aan Ged. Staten was onderteekend van Eeden, namens de wed. van Riet.

Ged. Staten hebben berigten ingewonnen van het bestuur van het waterschap, van den Hoofdingenieur van den waterstaat en van Dijkgraaf en Hoogheemraden van het Grootwaterschap van Woerden.

Het waterschapsbestuur acht de bezwaren in het adres aangevoerd niet-ontvankelijk, omdat de belanghebbende zich niet in hooger beroep heeft voorzien; er blijkt toch niet van eenige lastgeving van de belanghebbenden aan den onderteekenaar van het adres, van Eeden, die dus buiten de zaak staat.

In de tweede plaats acht het bestuur het beroep niet-ontvankelijk, omdat het hier geldt een geschil over onderhoudspligt van den eigenaar van een bepaald voorwerp, hoedanig geschil, krachtens de bepalingen der wet van 9 Oct. 1841 (*Stbl.* nº. 42), niet staat ter beoordeeling van het administratief gezag, maar uitsluitend behoort tot de kennisneming van den regter.

Het bestuur voert voorts aan dat het hier niet betreft twee perceelen, maar één stuk land, door een smallen greppel in twee ongelijke stukken verdeeld; dat, wat betreft de beweerde onwaarschijnlijkheid dat een kade van 5 M. zou liggen op een stuk land van 8 M., art. 8 der keur voor het waterschap eene breedte van ongeveer 5 M. voor de basis der kade eischt; dat in het adres niet ontkend wordt de verpligting tot onderhoud in natura der achterkade, maar alleen beweerd wordt dat die kade niet op het perceel sectie E, nº. 81, is gelegen; dat waar van dit laatste het tegendeel blijkt, het volmaakt onverschillig is hoe breed de kamp land is, waarop de kade ligt.

De hoofdingenieur zegt, dat het perceel sectie E, nº. 81, eene langwerpige gedaante heeft en in zijne lengte ligt van het zuidwesten naar het noordoosten; dat het is omstreeks 392 M. lang en aan het noordoosteinde 40, aan het zuidwesteinde 22.50 M. breed; dat het met zijne zuidoostzijde ligt langs een watergang of sloot van den polder Papekop en Diemerbroek en dat aan die zijde een 8 M. breede strook van de overige breedte van het perceel gescheiden is door een zeer klein grebje of kielspit; dat die strook heeft een tonrond profiel, zoodat de rug of hoogste lijn digter bij de

sloot dan bij het grebje ligt; dat het overige gedeelte van het perceel geheel vlak ligt, zoodat de voorstelling, alsof er een tweede tonronde kamp zou zijn, onjuist is. De bedoelde hooge kamp langs de zuidoostzijde van het perceel en daarvan deel uitmakende, vormt, volgens den hoofdingenieur, de waterkeering tusschen de waterschappen Diemerbroek en Wulverhorst en de beide Vlooswijken; de kaden, die verder op de waterkeering uitmalen, sluiten aan dien kamp aan, alleen is deze laatste lager, hetgeen te meer in het oog valt, daar de aangrenzende kaden kennelijk in den laatsten tijd zijn verhoogd. De hoofdingenieur is van oordeel, dat die geringe hoogte en de zeer flaauwe beloopen der waterkeering, welligt in verband staande met het voortdurend gebruik van het geheele perceel als weiland en met gebrekkig onderhoud, al moge er eenige aanleiding in gelegen zijn voor de bewering dat er geene kade aanwezig is, die bewering toch niet kunnen regtvaardigen; want met eene kade wordt dan toch bedoeld eene keering tegen het water en zulk eene keering is er ontegenzeggelijk.

De mindere of te geringe hoogte die deze waterkeering sints jaren heeft, laat zich, volgens den hoofdingenieur, gereedelijk daaruit verklaren, dat die waterkeering van weinig belang is, daar zij niet dient tot keering van boezem- of buitenwater, maar alleen is eene binnenscheiding tusschen twee onmiddellijk aan elkander grenzende polders, wier zomerpeilen weinig verschillen, doch waarvan de polder Diemerbroek gewoonlijk eerder en lager uitgemalen wordt dan de polder Wulverhorst en de beide Vlooswijken. Volgens den hoofdingenieur is dan ook de aandacht op de mindere hoogte van de waterkeering op perceel n°. 81 in het bijzonder daardoor gevestigd, dat in den winter van 1876 op 1877, toen de molen van den laatstgenoemden polder in ontredderden toestand verkeerde en niet kon malen, die polder blank stond en het water zich uit dien polder in Diemerbroek stortte.

De hoofdingenieur merkt op, dat, volgens art. 8 der keur van den polder Wulverhorst en de beide Vlooswijken, de Achterkade begint bij het einde van de Helmwegkade, genoemd in art. 7 der keur, en doorloopt tot aan de Haarkade, vermeld in art. 9, waaruit volgens hem volgt, dat de ring der waterkeering volgens de keur gesloten is en dat de Achterkade moet loopen over perceel n°. 81.

Het berigt van Dijkgraaf en Hoogheemraden van het Grootwaterschap van Woerden, die door eene commissie uit hun midden een plaatselijk onderzoek hebben doen instellen, komt, wat betreft de beschrijving van den plaatselijken toestand en de gevolgtrekking ten aanzien van het bestaan eener kade op perceel n°. 81, met het berigt van den hoofdingenieur overeen. Dijkgraaf en Hoogheemraden merken nog op dat de uitdrukkingen in den eigendomstitel: „strekkende voor uit de Kromwijkerwetering tot achter over de kade tegen de limietscheiding van Diemerbroek” bewijzen dat de kade vroeger heeft bestaan en thans aan de requestrante in eigendom behoort.

Ged. Staten van Utrecht hebben bij hun besluit van 18 Julij 1878 in hoofdzaak overwogen, dat de Achterkade is aansluiting der waterkeering tusschen de Helmwegkade en de Haarkade en gelegen is op het perceel E, n°. 81; dat toch door de requestrante zelve wordt erkend dat de hooge weg van dat perceel nu en dan water keert; dat in haar eigendomstitels de grens beschreven wordt als strekkende tot achter over de kade tegen de grens van Diemerbroek, met welke kade klaarblijkelijk

ook de Achterkade moet zijn bedoeld, ook volgens een schouwbrief van 5 Januarij 1660 (*Placaatboek*, vervolg, II 509); dat daarenboven de Haarkade, waarvan de requestrante spreekt, niet belend is aan het quaestieuse perceel en niet op een haar toebehoorend grondstuk is gelegen; dat het bovendien niet is aan te nemen dat een buitenwaterkeering zou hebben bestaan, die ongesloten en dus onvoldoende zou zijn; en dat in allen gevalle, zoo het belang van het waterschap dit eischte, het betrokken waterschapsbestuur verpligt was daaraan een einde te maken.

Ged. Staten hebben derhalve bij hun genoemd besluit aan de requestrante te kennen gegeven dat haar verzoek voor geene gunstige beschikking vatbaar was.

Van deze beslissing, aan de wed. van Riet, blijkens een door haar overgelegd schrijven van het waterschapsbestuur, op 29 Julij 1878 medegedeeld, is zij bij adres van 22 Aug. 1878 in hooger beroep gekomen bij den Koning. Zij voert aan, dat haar eigendom niet zonder eenigen billijken grond en zonder eenige vergoeding in het belang van het waterschap met een voortdurenden last bezwaard en als het ware onteigend kan worden; dat niet tot groot nadeel van haar alleen aan alle verdere ingelanden van het waterschap een privilegie mag worden verleend. Zij behoudt zich des noods voor de handhaving van haar regt van onbezwaarden en vrijen eigendom bij den burgerlijken regter, terwijl zij tevens te kennen geeft, dat zij reeds een regterlijk vonnis in haar voordeel zou kunnen bijbrengen. Zij verzoekt derhalve verbetering van den ligger der onderhoudspligtigen van de Achterkade, met vernietiging van het besluit van Ged. Staten.

Ged. Staten van Utrecht, omtrent dit adres gehoord, hebben op nieuw een berigt ingewonnen van het bestuur van het waterschap.

Dit bestuur voert, met verwijzing naar de vroegere stukken, ter weerlegging van de beweringen van adressante, nog aan:

dat zij ten onregte spreekt van een last, alleen voor haar en een privilegie voor de overige ingelanden, daar de ligger aanwijst, dat zij den last van het onderhoud der Achterkade met nog vier andere ingelanden gezamenlijk draagt;

dat het vonnis door adressante bedoeld, is een vonnis, door den Kantonregter te IJsselstein in 1876 gewezen, waarbij omtrent den onderhoudspligt of het bestaan der kade niets beslist is, maar adressante eenvoudig van alle regtsvervolging is ontslagen, op grond dat de bij de keur voorgeschreven ligger ontbrak; dat dit juist voor het bestuur de aanleiding geweest is om een ligger op te maken, hetgeen sedert jaren verzuimd was; dat door dit verzuim echter de onderhoudspligt niet is vervallen, die, zoowel als het bestaan der kade, reeds in den schouwbrief van 1660 werd geconstateerd.

Ged. Staten geven te kennen, dat zij blijven bij de beschouwingen, neergelegd in hun besluit van 18 Julij.

Nadat deze zaak met 's Konings magtiging bij de Afdeeling van den Raad van State voor de geschillen van bestuur was aanhangig gemaakt, bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 17 Oct. 1878, zijn nog door de appellante ingezonden de acten van overdragt, waarop zij zich bij haar adres aan het polderbestuur beroepen heeft, alsmede eenige andere acten en een uittreksel uit den kadastralen legger der gemeente Linschoten, het perceel E n°. 81 betreffende.

De heer Mr. H. M. van Andel, advocaat te 's Gravenhage, treedt als gemagtigde op voor de wed. van Riet, en licht het beroep toe.

De heer Mr. G. H. van Bolhuis, advocaat te Utrecht, treedt als gemagtigde op voor het bestuur van het waterschap Wulverhorst en de beide Vlooswijken. Hij beantwoordt den vorigen spreker en verdedigt de beslissing van Ged. Staten.

Na re- en dupliek, waarbij de heer Mr. van Andel verklaart, dat de appellante niets aangenamer zijn zal, dan dat de Raad op de plaats zelve een onderzoek doe instellen, heeft de wed. van Riet zelve het beroep nader toegelicht.

De *Staatsraad* van Vladeracken vraagt nadere inlichting omtrent het al dan niet schouwen der kaden.

De *Voorzitter van het polderbestuur* antwoordt, dat hij eerst sedert drie jaren aan het hoofd van het bestuur staat; dat hij vóór 1876 nooit gehoord heeft, dat er eenige schouw gevoerd is.

De *Staatsraad* van Vladeracken vraagt, waarom er op dat stuk land geene kade noodig zou zijn. Hoe is het mogelijk, dat er op het eene gedeelte wel, en op het andere gedeelte geen kade zou gevorderd worden.

De heer Mr. van Andel antwoordt dat er eene natuurlijke waterkeering bestond, zoodat er geene kade noodig was.

De wed. van Riet betoogt in het breede dat er nooit op haar land schouw gevoerd is, dat er geen kade bestaat, dat het alzoo onregtvaardig is haar als onderhoudspligtige aan te slaan, en dat zij het voor hare kinderen niet kan verantwoorden, om zich aan een zoo onbillijken last te onderwerpen.

III. het beroep van *F. J. Dingelstadt, te Maastricht, van eene uitspraak van Ged. Staten van Limburg in zake de nationale militie.*

De *Staatsraad* Boot brengt het volgend verslag uit:

Frans Joseph Dingelstadt, op 14 Mei 1852 geboren te Aken, wonende te Maastricht, heeft zich in Januarij 1871 niet aangegeven voor de nationale militie, doch deed zulks in Januarij 1872.

Zijn vader, in 1822 te Aken geboren, bleef, in zijne betrekking van machinist bij eene spoorwegonderneming, nu eens te Landen of te Hasselt (in België), dan eens te Aken, dan weder te Maastricht, overnachten, doch zijn gezin, uit vrouw en kinderen bestaande, woonde sedert 1857 onafgebroken te Maastricht.

Volgens informatiën, bij de Pruissische regering ingewonnen, heeft iemand, die, in Pruissen geboren, langer dan tien jaren in het buitenland gewoond heeft, zijne Pruissische nationaliteit verloren.

Toen ontdekt was, dat Frans Joseph Dingelstadt hier te lande niet had voldaan

aan de nationale militie, is hij, op 30 Augustus 1878, voor het collegie van Ged. Staten van Limburg gebragt en heeft hij daar erkend, zich destijds een jaar te laat voor deze aangelegenheid te hebben aangegeven, doch bij vergissing, omdat hij was afgegaan op den inhoud van een boekje, door het gemeentebestuur van Maastricht aan zijne ouders verstrekt, bevattende een uittreksel uit het bevolkingsregister, waarin hij staat vermeld als geboren in 1853 (niet 1852).

Ged. Staten overwogen bij hun besluit van 6 Sept. jl., na inachtneming der gemelde feiten, en met het oog op de beweringen van Dingelstadt, 1o. dat hij, als vreemdeling, hier te lande niet militiepligtig was; 2o. dat hij in allen gevalle is afgegaan op een stuk van het gemeentebestuur van Maastricht zelf afkomstig. Ad 1o.: dat het tienjarig tijdvak, gedurende hetwelk het gezin van den vader Dingelstadt te Maastricht is gevestigd geweest, geacht moet worden te zijn ingegaan met den dag der vestiging van het gezin te Maastricht, op 19 Junij 1857, en dat ten einde liep 18 Junij 1867, gedurende welk tijdvak door hem tevens is verkregen het ingezetenschap, overeenkomstig art. 3 1o. der wet van 28 Julij 1850 (*Stbl.* no. 44; en ad 2o.: dat, alhoewel het verzuim van aangifte ter inschrijving ten tijde bij de wet bepaald ter goeder trouw schijnt te hebben plaats gehad en kan geacht worden het gevolg te zijn geweest eener fout in het boekje en in het bevolkingsregister, de militiewet ter oorzake daarvan echter geene uitzondering toelaat op den regel, bij art. 161 gesteld, vermits, voor wat betreft den datum der geboorte, niet mogt zijn afgegaan op een uittreksel uit het bevolkingsregister, maar daartoe ware te raadplegen geweest een uittreksel uit de registers van den burgerlijken stand. En daar nu bij het gehouden geneeskundig onderzoek bleek, dat hij lichamelijk geschikt was voor de dienst, wezen Ged, Staten hem daartoe aan, ten einde zonder loting, in mindering van de ligting van 1878, voor den tijd van vijf jaren te worden ingelijfd.

Daartegen nu is de belanghebbende bij Z. M. in beroep gekomen bij adres van 13 Sept. jl., waarin hij in hoofdzaak het volgende aanvoert: § 21 der Bondswet van 1 Junij 1870, bepalende, dat een Noord-Duitscher zijne nationaliteit verliest door tienjarige inwoning in een vreemd land, is niet toepasselijk op mécaniciens of treinvoerders, als zijn vader, die op een internationalen spoortrein dienst doen, en telkens in Duitschland terugkeeren en dikwijls daar overnachten; dat daartegen niets afdoet, dat zijns vaders gezin, om de goedkoopere levenswijze, te Maastricht tijdelijk woonde, zonder dat hij zijn domicilie naar Nederland overbragt; en dat, al ware zijn Pruissische nationaliteit verloren, er dan voor hem slechts sprake kon zijn van eene verpligting tot naloting, omdat de schuld der niet tijdige inschrijving ligt bij 't plaatselijk bestuur van Maastricht. Dat toen hij zich in Januarij 1872 daarbij aanmeldde, met de vraag, òf hij moest worden ingeschreven, dat bestuur hem gezegd heeft, dat hij, als vreemdeling, hier niet behoefde te dienen, gelijk aan zijn ouderen broeder in der tijd insgelijks was verklaard; dat van de drie broeders de jongste thans voor de militie dient en in garnizoen ligt te Maastricht bij het tweede regement infanterie; dat hij, adressant, de eenige steun is voor zijne ouders en zusters, omdat zijn vader, door eene beroerte getroffen, niet meer werken kan, en volgens de wet van de drie broeders één werkelijk dient. Op alle deze gronden verzoekt hij, dat Z. M. het besluit van Ged. Staten van Limburg moge vernietigen, en hem, als vreemdeling, van de

nationale militie vrijstellen, — subsidiair hem nog moge toelaten tot eene naloting; — eindelijk wordt dàt onverhoopt ook afgewezen, gelieve te bepalen, dat, als de jongste broeder zich niet beroept op de broederdienst, hem adressant zal worden verleend opheffing van de werkelijke dienst, ingevolge art. 127 der militiewet.

De Commissaris des Konings in Limburg, wien dat adres tot berigt werd toegezonden door den Min. van Binnenl. Zaken, won het gevoelen in van het gemeentebestuur van Maastricht, en legt diens brief bij den zijnen over.

Burg. en Weth. van Maastricht geven te kennen, dat de bewijsgronden, in het besluit van Ged. Staten opgenomen, ten betooge dat hij als Nederlandsch ingezeten te beschouwen is, afdoende zijn; dat de fout omtrent het geboortejaar des adressants, in 't bevolkingsregister, te wijten is aan de verkeerde opgaven des vaders omtrent zijn gezin, waaruit volgt, dat er geen grond is tot toepassing van art. 39 der militiewet; dat inderdaad des adressants vader thans tot alle werk ongeschikt is, en er van de acht kinderen nog vier in huis zijn, waarvan het jongste slechts 11 jaren oud is, en dat de adressant de eenige kostwinner is, met zijn loon van *f* 1.50 per dag. Dit, en de overweging dat de niet tijdige inschrijving niet is te wijten aan opzet om zich aan den militiepligt te onttrekken, doet hen adviseren, dat niet art. 165 der wet op hem worde toegepast, maar dat hij met gewone lotelingen worde gelijk gesteld.

's Konings Commissaris in Limburg adviseert, dat de uitspraak van Ged. Staten, als op de wet gegrond, in appel worde gehandhaafd, doch geeft in overweging, met het oog op de hier aanwezige omstandigheden, dat art. 165 al. 1 der militiewet, ten aanzien van Dingelstadt zóó worde toegepast, dat hij niet langer in werkelijke dienst worde gehouden dan een gewoon loteling, en zelfs dat, bij eventuele aanvrage daartoe, aan zijn thans dienenden jongeren broeder, volgens art. 127 al. 2 der wet, ontheffing van de werkelijke dienst worde toegekend.

Nadere memoriën zijn er niet ingekomen.

IV. het beroep van *J. P. de Kleijn te Wijchen, tegen een besluit van Ged. Staten van Gelderland, waarbij J. F. de Haard is verklaard wettig gekozen te zijn tot ontvanger van den dorpspolder Wijchen.*

De *Staatsraad* VAN VLADERACKEN brengt het volgend verslag uit:

In den geërfden dag van den dorpspolder Wijchen, gehouden op 5 Junij 1878, is gestemd tot benoeming van een ontvanger van den polder. Er waren tegenwoordig 96 geërfden, die, zoo voor zich als voor hunne lastgevers, 258 stemmen konden uitbrengen. Door poldermeesters waren voorgedragen J. F. de Haard, J. P. de Kleijn en W. Arnoldussen. Bij de eerste stemming werden uitgebragt op de Haard 127, op de Kleijn 103, op Arnoldussen 28 stemmen, te zamen uitmakende juist het getal van 258 stemmen dat uitgebragt kan worden. Daar geene volstrekte meerderheid verkregen was, werd tot eene tweede stemming overgegaan; daarbij verkregen de Haard 141, de Kleijn 126 stemmen, terwijl een briefje niet beschreven was; er waren dus 9 stemmen meer uitgebragt dan er uitgebragt mogten worden. De voorzitter verklaarde dat de Haard benoemd was. Op de opmerking evenwel van een der stemopnemers,

dat wanneer men de stemmen, die te veel waren uitgebragt, van de stemmen van de Haard aftrok, er geene volstrekte meerderheid was, verklaarde de voorzitter eene nieuwe vergadering te zullen beleggen met voordragt van dezelfde candidaten. Aldus wordt de loop der zaak medegedeeld in de notulen van den geërfden dag.

Door de Haard zijn bij Ged. Staten van Gelderland bezwaren ingebragt tegen het beleggen eener nieuwe vergadering tot benoeming van een ontvanger. Hij verzocht dat de gedane benoeming geldig zou worden verklaard.

Ged. Staten hebben, bij besluit van 6 Augustus, overwogen dat uit de notulen van den geërfden dag en de toelichting van het polderbestuur blijkt, dat de 10 stemmen, die bij de stemming te veel zijn bevonden, niet van invloed hebben kunnen zijn op den uitslag der stemming, en dat de candidaat de Haard de volstrekte meerderheid van stemmen heeft verkregen. Zij hebben derhalve besloten te verklaren, dat de Haard, bij besluit van den geërfden dag van 5 Junij wettig tot ontvanger van den dorpspolder Wijchen is benoemd.

Bij een adres, dat op 10 September bij Z. M. Kabinet is ingekomen, heeft J. P. de Kleijn aan den Koning verzocht dat het besluit van Ged. Staten van 6 Augustus moge worden vernietigd, en gelast moge worden dat eene nieuwe verkiezing worde uitgeschreven, zooals door den voorzittenden poldermeester op den geërfden dag van 5 Junij is bepaald geworden.

In dit adres wordt gezegd:

dat aan de tweede stemming, door het verlaten van de vergadering, geen deel heeft genomen de geërfde J. van Bruggen, terwijl de geërfde G. Schraren verklaart te hebben gezien, dat, vóór de tweede stemming aanving, vijf geërfden, wier namen de adressant zich niet meer herinneren kan, de vergadering hebben verlaten;

dat 267 stemmen uit de bus zijn gekomen, een getal van elf meer dan volgens telling er in gedaan waren, en dat, wanneer men hierbij (bij die elf) voegt de zes geërfden die de vergadering verlaten hadden (ieder dezer gerekend op éene stem), men verkrijgt het cijfer van 17; dat dit cijfer, afgetrokken van de 258 stemmen die konden worden uitgebragt (altijd aannemende dat niet nog meer geërfden de vergadering hadden verlaten), geeft 241 als het getal stemmen dat kon zijn uitgebragt, zoodat de meerderheid was 121 stemmen, en dus adressant eene voldoende meerderheid had verkregen.

Voorts zegt adressant dat de briefjes met een pet werden opgehaald en in de openstaande bus geworpen en dat er bij waren die in tweeën waren gescheurd en zoo beschreven in de bus zijn geworpen;

dat na de ontdekking van het verschil der stemmen door den voorzittenden poldermeester de namen zijn opgeroepen van de geërfden die aan de eerste stemming hadden deelgenomen, en bleek dat, inweerwil van de zes personen, die zich verwijderd hadden, allen nog aanwezig waren.

Ged. Staten van Gelderland, in wier handen dit adres is gesteld geworden, hebben gehoord den Dijkgraaf van het polderdistrict Rijk van Nijmegen, die op zijne beurt een berigt heeft ingewonnen van poldermeesters van Wijchen.

Deze laatsten zeggen, dat zij na een persoonlijk ingesteld onderzoek naar waarheid durven verklaren, dat de geërfde J. van Bruggen, die éene stem kon uitbrengen,

vóór de tweede stemming de vergadering had verlaten; dat dit niet opgemerkt is, tot naderhand, omdat er uitgeroepen werd dat vele geërfden vóór de tweede stemming vertrokken waren, de voorzitter gelast heeft de namen nogmaals af te roepen; dat, wat betreft den geërfden G. Schraven, deze had gezien, dat eenige personen de zaal verlieten, maar niet weet te zeggen of dit geërfden waren, en dewijl er verscheidene personen de zaal waren binnengedrongen die niet stemgeregtigd waren, waaronder J. P. de Kleijn ook behoorde, hij die volgens zijne eigene verklaring voor geërfden zal hebben aangezien.

Poldermeesters zeggen verder, dat wat het openstaan der bus betreft, men gerust kan mededeelen dat in vele dorpspolders, waar geen stembureau ter verkiezing van hoofdgeërfden is, geen bus wordt gevonden en dáár de briefjes eenvoudig in een kom of ander voorwerp worden geworpen;

dat van het ophalen der briefjes in een pet aan het bestuur niets bekend is, terwijl ook andere geërfden daarvan niets weten, zoodat dit enkel door adressant zou zijn gezien;

dat, wat aangaat het doorscheuren der briefjes, dit vóór de stemming geschied is, omdat er te weinig voorhanden waren.

De Dijkgraaf merkt, naar aanleiding van dit berigt, op, dat omtrent het vertrekken van stemgeregtigden vóór de tweede stemming alleen blijkt, dat de geërfde J. van Bruggen, die ééne stem kon uitbrengen, de zaal verlaten had; dat er dus maar 257 stemmen konden uitgebragt worden en de volstrekte meerderheid derhalve was 129; dat alzoo de requestrant, die 126 stemmen verkreeg, niet de volstrekte meerderheid heeft gehad, terwijl daarentegen de Haard, wanneer van de op hem uitgebragte stemmen er 10 worden afgetrokken, er nog overhoudt 131, of 2 meer dan de volstrekte meerderheid.

Ged. Staten, deze berigten overleggende, zeggen dat de wettigheid der benoeming van de Haard in den geërfden dag van 5 Junij, door enkelen werd betwist, in welk geschil zij, naar aanleiding van een adres van de Haard, hebben moeten beslissen;

dat hun toen bij onderzoek gebleken is, dat er wel is waar 10 briefjes meer waren bevonden, dan bij de eerste telling was geconstateerd, doch dat zelfs die toevoeging van stembriefjes geen invloed gehad heeft op den uitslag der stemming, zooals bij hun besluit duidelijk wordt aangetoond

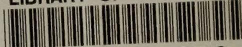
dat uit de thans overgelegde berigten blijkt, dat de feiten, door adressant aangevoerd, in geenen deele als bewezen mogen worden aangenomen en dat in ieder geval de volstrekte meerderheid is behaald door de Haard.

Deze zaak is krachtens 's Konings magtiging bij den Raad van State, afdeeling voor de geschillen van bestuur, aanhangig gemaakt bij schrijven van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid van 11 Nov. 1878.

Sedert is bij de Afdeeling ingekomen eene memorie van de Haard, waarin nog omtrent het gebeurde op 5 Junij eenige mededeelingen gedaan worden, in hoofdzaak overeenkomende met die door poldermeesters gegeven.

Niets meer aan de orde zijnde wordt de vergadering gesloten.

LIBRARY OF CONGRESS
0 022 021 273 7